

ଚିତ୍ରପ୍ରସ୍ତୁତା

ଚିତ୍ରପ୍ରିୟା

[ଜ୍ଞାନପୀଠ ପୁରସ୍କାରପ୍ରାପ୍ତ ଉପନ୍ୟାସ]

ମୂଳ ତାମିଲ : ଚଉରପ୍ପାବେ—ଅକଲନ୍

ଓଡ଼ିଆ : ଚିତ୍ରପ୍ରିୟା

ଡକ୍ଟର ଶରଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରଫେସର୍, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ

ସାଧାରଣ ମିଶ୍ର

ଅଧ୍ୟାପକ, ହୁନ୍ସି ବିଭାଗ

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଗାନ୍ଧିନୀନଗର

ଶ୍ରୀମଦ୍

Original Title : CHITTIRAPPAVAI by AKILON
Oriya Translation : CHITRAPRIYA

Translated by : Dr. K. Mahapatra, Professor of Oriya
Sri R. K. Mishra, Lecturer in Hindi
Visva Bharati, Santiniketan

Published by : Grantha Mandir, Cuttack-2
First Edition : September, 1980.
Second Edition : August, 1983.
Price : Rs. 32.00

ପ୍ରକାଶକ :

ଅଭିରାମ ମହାପାତ୍ର

ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର

ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ଶାଖା : ବ୍ରହ୍ମପୁର, ରଞ୍ଜିତ

ମୁଦ୍ରକ :

କବିରାମ ମହାପାତ୍ର

ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶିନୀ

ସୁଜାହାଟ, କଟକ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ : ସେପ୍ଟେମ୍ବର, ୧୯୮୦

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ : ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୮୩

ମୂଲ୍ୟ : ଟ ୩୨.୦୦

ଭୂମିକା

ଦିରୁବଲ୍ଲବର ଯେଉଁଠି କହୁଯାଇଛି ଯେ, ଏହି ସଂସାରରେ ଧନହୀନ ମନୁଷ୍ୟର କୌଣସି ଜୀବନ ନାହିଁ, ସେଇଠି ସେ ଏକ କଥା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଆମର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛି ଯେ, ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ବଳରେ ନ୍ୟାୟତଃ ଅର୍ହତ ଧନ ଦ୍ଵାରା ହିଁ ଧର୍ମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦର ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଅନେକ ଲୋକ ଧର୍ମ ଏବଂ ଆନନ୍ଦକୁ ଖାତର ନ କରି, ଅର୍ଥରୂପକ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଗକୁ ନିଜ ଅଧୀନରେ ରଖିବାପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ।

ମୁଁ ଗତ ଦଶବର୍ଷହେଲେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ରହୁଅସୁହୁ । ମୋ ମଠରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଗ ଶିକାର କରିବାରେ ଏଇ ସହର ହିଁ ତାମିଲନାଡୁର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ଦକ୍-ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହୋଇଛି । ଆଜି ଆମର ସମାଜ ଏକ ପକ୍ଷରେ ନୈତିକତା ଏବଂ ସାମାଜିକ ଚେତନାହୀନ କପଟୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଦେଶର ଜନତାର ଅପକାର କରି ଧନ ଜମା କରିବାକୁ ଭଲ ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଚଉର ଏବଂ ସଡ଼ ବିରୁଦ୍ଧ ରଖିଥିବା ଲୋକମାନେ ଭଲ କାମ କରି ନିରାସ୍ପଦ ଜୀବନ ଯାପନ ନ କରିପାରିବା ଯୋଗୁଁ ଦୁଃଖରେ କାଳାତିପାତ କରୁଛନ୍ତି । ଆଜିକୁ ଦୁଇହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଦିରୁବଲ୍ଲବର ‘ନୀତି ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ଧ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି’ ବୋଲି କହି ଉଦ୍ଧତା ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ନୀତି ଲୋକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆମକୁ ସତେଜନ କରିଦେଇଥିଲେ । ତା’ ସତ୍ତ୍ଵେ ବି ଆମେ ସେଇ ନୀତି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହିଁ ।

ଏକଥା ଦେଖି ମୋତେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଲାଗୁଛି ଯେ, ଏଇ ନୀତି କପଟୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ଆମ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଛଳ କପଟର ସମାବେଶ ହୋଇଗଲାଣି । ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ଆମ ଦେଶରେ ପରୋପକାରୀ ଯେଉଁ ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦୃଶ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏଇ କପଟୀମାନଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଧୋଳ ସମାଜ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ସୁଅବସର ପ୍ରଦାନ କରୁଛି । ଆଜି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ସହଜ ଉପାୟରେ ଧନ ଅର୍ଜନ କରିବା ଏବଂ ଏହି ଧନ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରାପ୍ତ ଅଧିକାରକୁ ପାଇବାର ନିଶା ଲାଗିଯାଇଛି । ଧନକୁ ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ଶାନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦଠାରୁ ବଡ଼ ବୋଲି ଭ୍ରାନ୍ତତା ଏଇ ମୂର୍ଖମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ହେଉଛି ମାଣିକ୍ ମୁଁ । ଅଶାମଲେ ଓ ଆନନ୍ଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚି ତା’ଭଳି ଲୋକଙ୍କର ଶିକାର ହେଉଥିବା ଅବୋଧ ଜନତାର ପ୍ରତୀକ ।

କେତେକ ପାଠକ ମୋ ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ଗଲ୍ଲ ଶେଷରେ ମାଣିକ୍ ମୁଁକୁ ଉଚିତ ଦଣ୍ଡ ଦେଇନାହିଁ । ପାଠକମାନେ ଯେଉଁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତି ସକେତ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଦଣ୍ଡ ସ୍ଵୟଂ ସମାଜ ବି ଦେଇପାରିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତା ଠାରୁ ବଡ଼ ଦଣ୍ଡ, ଯା’ର ସକେତ ନିଜେ ଦିରୁବଲ୍ଲବର ଦେଇଛନ୍ତି, ମାଣିକ୍ ମୁଁକୁ ଶେଷରେ ତାହା ମିଳିଯାଇଛି । ଟିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ପାଠକ ଏଇ କଥାଟିକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝିପାରିବେ ।

କେତେକ ଲୋକ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ବୋଧହୁଏ ମାଣିକ୍ ମୁଁକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ଭ୍ରାନ୍ତଛନ୍ତି— ନଚେତ୍ ଆନନ୍ଦୀର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେଖି ତାକୁ କଠୋର ଭାଷାରେ ନିନ୍ଦାକରି ସେମାନେ ମୋତେ

ପକ୍ଷ ଲେଖିନଥାନ୍ତେ । କେତେକ ଲୋକ ମୋତେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ ଯୁଗ-ଯୁଗ ଧରି ମାନବ ସମାଜର ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼ ଶ୍ରେଣୀ ବରୁଣରେ ନିଜର ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛୁ । ଏଇ ଉପନ୍ୟାସ ମାଧ୍ୟମରେ ମୁଁ ଯେଉଁସବୁ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛୁ; ସେଥିପାଇଁ ଅନେକେ ମୋର ଫାନ୍ତ ନିନ୍ଦା ବି କରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରଶଂସା ଏବଂ ନିନ୍ଦା ଉଭୟକୁ ସମାନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛି । ମୁଁ ଯାହା ଉଚିତ ବୋଲି ଭାବୁଛି, ତାକୁ ହିଁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଦେଇଛି । ମୁଁ ଭାବେ ଯେ ଆଜିର ଜୀବନର ଆନ୍ତରିକ ଓ ବାହ୍ୟ ଉଭୟ ଦିଗକୁ ଭଲ ଭାବେ ଖୋଲିତାଡ଼ି କରି ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ, ପାଠକମାନଙ୍କର ମନଃସ୍ଥିତିର ନିର୍ମାଣ କରିବା ହେଲା ମୋର ଦାୟିତ୍ବ । ପାଠକ କ'ଣ ଚାହାନ୍ତି, ମୁଁ ସେ କଥା ଚିନ୍ତା କରନାହିଁ । ସେମାନେ ଯାହା ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା ଉଚିତ, ତାକୁଇ ମୁଁ ଏଠି ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଅଛି ।

ଆଜିର ସାହିତ୍ୟ ଆନ୍ତରା ଜାଲିର ସମାଜର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । ଏଇ ଉପନ୍ୟାସରେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦୀ ବିଷୟରେ ଯାହା ମତ ଦେଇଛି, ତାହା ସହିତ ସମସ୍ତେ ଯେ ସହମତ ହେବେ ସେମିତି କହି ନାହିଁ । ଲୋକମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ, ସେତିକି ଯଥେଷ୍ଟ । କାଲିକା ସମାଜରେ ଯଦି ମାଣିକ୍ସକମ୍ ଭଳି ନୀତି ବ୍ୟକ୍ତ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଠକେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ନ ଦିଏ, ତେବେ ସେଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏଇ କୃତ୍ତିକା ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଦେବ—ଏଇ ହେଲା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଗୁଳିଶ ବର୍ଷ ଧରି ସାହିତ୍ୟ-ସାଧନାକୁ ମୋର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଧରିଛି । ତାମିଲନାଡ଼ୁର ଅଧିକାଂଶ ପାଠକଙ୍କର ଆଜି ମଧ୍ୟ ବହୁ କିଣି ପଡ଼ିବାର ଅଭ୍ୟାସ ନାହିଁ । ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀକୁ ତାମିଲ ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟୟନ ଦିଗରେ ଯେଉଁ ପ୍ରେରଣା ଦିଆଯିବା କଥା, ତାହା ଆମର ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟମାନେ ଦେଇପାରିନାହାନ୍ତି । ଅତଏବ ପ୍ରଥମେ ପକ୍ଷପକ୍ଷିକା ଗୁଡ଼ିକ ମାଧ୍ୟମରେ ମୋର ପାଠକମାନଙ୍କ ସହିତ ସପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଏଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉକ୍ତ ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ପ୍ରଥମକରି ପ୍ରକାଶିତ କରିଥିବା ‘ଆନନ୍ଦ ବିକଟନ’ ପକ୍ଷିକାର ସପାଦକ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ଶ୍ରୀ ଏସ୍. ଏସ୍. ବାସନ୍ତଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ମୋର ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେ ୧୯୩୦.୧୯୨୭ରୁ ୧୯୩୦.୧୯୨୮ ମଧ୍ୟରେ ଏଇ ଉପନ୍ୟାସକୁ ନିଜର ପକ୍ଷିକାରେ ଛୁପି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପାଠକଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରକର ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଏଇ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ କରି ଥୋଇଛି । କଳା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଆବଶ୍ୟକ ବିବରଣ ପାଇଁ ମୁଁ କେତେ ଜଣ ପ୍ରମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରକରଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିଛି—ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରକରମାନଙ୍କ ବସନ୍ତକୁ ଯାଇଛି । ଏଇ ବିଷୟରେ ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ ପାଇବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରକର ବନ୍ଧୁମାନେ ଶ୍ରୀମତେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।

ସାନ୍ତୋମ, ମୟୂଲପୁର,

ମାହାଜ

ଅକଲନ୍

ଅକିଲନ୍

ଅକିଲନ୍ଙ୍କ ଭଲନାମ ପି. ଭି. ଅକିଲମ୍ । ଜନ୍ମ : ୧୯୨୩, ସ୍ଥାନ : ହିଡି, ତାମିଲନାଡୁ । ଶିକ୍ଷା : ମହାରାଜା କଲେଜ, ପୁଡୁଚ୍ଚୋଟ୍ଟାଇ । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ୧୯୪୧-୪୪ ଅଂଶଗ୍ରହଣ । ୧୯୪୫-୫୭ ଡାକଡାର ବିଭାଗରେ ରୁକିର । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ ଲେଖାରେ ବିନିଯୋଗ କରିବା ପାଇଁ ରୁକିଷ୍ଟ ପରତ୍ୟାଗ । ୧୯୬୨ରୁ ଆକାଶବାଣୀ, ମାଦ୍ରାଜ କେନ୍ଦ୍ର ସହୃଦ ତାମିଲ କଥ୍ୟ-ଶବ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ପ୍ରଚ୍ଛଦ୍ଭାବରେ ସଂଯୁକ୍ତ ।

ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ଆରମ୍ଭ ୧୯୩୮ । ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରକାଶିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ—ଉପନ୍ୟାସ, ଗଳ୍ପସଂଗ୍ରହ, ପ୍ରବନ୍ଧ, ନାଟକ ଓ ପିଲାଙ୍କ କାହାଣୀ । ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ନାଟକ ଏବଂ କେତେକ ଉପନ୍ୟାସର ନାଟ୍ୟ-ରୂପ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଓ ତଲଟିହିରେ ରୂପାୟିତ । କେତେକ କୃତି ଭାରତୀୟ ଓ ବିଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ଅନୁଦିତ ଏବଂ ତାମିଲରେ ଉଚ୍ଚ-ଶିକ୍ଷା ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ସାହିତ୍ୟକାର ଭାବରେ ବହୁପୁରସ୍କୃତ--କଲ୍ଲଭମଗଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ୧ମ ପୁରସ୍କାର (୧୯୫୫), ତାମିଲ ଏକାଡେମୀର ୧ମ ପୁରସ୍କାର (୧୯୫୫),
 ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାର (୧୯୬୩), ଗୁଜରାଟୀ ପୁରସ୍କାର (୧୯୭୫),
 ଜ୍ଞାନପୀଠ ପୁରସ୍କାର (୧୯୭୭), ସୋଭିଏତ୍ ଦେଶ ନେହେରୁ ପୁରସ୍କାର
 (୧୯୭୮) ।

ଦେଶ-ବିଦେଶରେ ବହୁ ସାହିତ୍ୟିକ ସମ୍ମେଳନ ଓ ଆଲୋଚନା-
 ଚକ୍ରରେ ଯୋଗଦାନ, ପଞ୍ଚମ ଆର୍ତ୍ତ୍ରୀକା-ଏସୀୟ ଲେଖକ ସମ୍ମେଳନରେ
 ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଏବଂ ରୁଷ, ମାଲେସିଆ, ସିଙ୍ଗାପୁର ଇତ୍ୟାଦି ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ।
 ସାହିତ୍ୟର ସେବା ଓ ସଙ୍ଗଠନରେ ତାମିଲ ଲେଖକ ସଂଘ, ସାହିତ୍ୟ
 ଏକାଡେମୀ, ଅଖିଳ ଭାରତୀୟ ତାମିଲ ସାହିତ୍ୟ ସଭା ଇତ୍ୟାଦି ସହୃଦ
 ସଂଗଠନ ।

□ □ □

‘ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା’ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ :

ଭରତୀୟ ଜ୍ଞାନପୀଠ ପୁରସ୍କାର ସମାବେଶ ଆଗରୁ ଏକ ସାକ୍ଷାତକାରରେ ‘ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟାବେ’ (ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା) ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀ ଅକଲନ୍ କହିଥିଲେ ଯେ, ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ବର୍ଷ କାଳ ମୁଁ ଏ ଉପନ୍ୟାସର ଛନ୍ଦଣି ଚାହିଁଥିଲି ଏବଂ ଆଉ ଏକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହାକୁ ଲେଖିଥିଲି ।

‘ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା’ର ପ୍ରେରଣା ଓ ଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀ ଅକଲନ୍ କହିଥିଲେ, “ଅରେ ମୋ ପାଖକୁ ଜଣେ ମୁଦ୍ରାଙ୍ଗର ଫୋନ୍ ଆସିଲା । ତାଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ର ତାଙ୍କ ନାଆଁରେ ଚିଠି ଉଠାଇଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଆଉ ତାହା ଶୁଣି ପାରୁନଥିଲେ । ତେଣୁ ଶୁଣିବାର ଦାୟିତ୍ବ ସେହି ମୁଦ୍ରାଙ୍ଗ ଉପରକୁ ହିଁ ଆସିଥିଲା । ଏହି କାରଣରୁ ସେ ଖୁବ୍ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ ଏବଂ କାନ୍ଦିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ବାସ୍, ସୁନ୍ ଖୋଜିଲେ ଏହାହିଁ ଏ ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରେରଣା । ବର୍ତ୍ତମାନର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଧନ-ଲୋଭପତାର କବଳିତ ଏବଂ ଏଥିରୁ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟ-ବୋଧ ହ୍ରାସ ପାଇ ଚାଲିଛି । ମୋ ଉପନ୍ୟାସର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେଇସବୁ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟର ପୁନର୍ଗାପନ ଏବଂ ‘ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା’ରେ ରହିଛି ସେହି ସନ୍ଦେଶ ।

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ

ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକରେ ଖବରଟି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଆସନ୍ତାକାଲି ସକାଳେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ଘୋଷଣା କରାଯିବ ।

ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖବରକାଗଜ ଓ ଖାଦ୍ୟ ତବାଟି ଧରି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ବସରୁ ସବା ଆଗ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଥାଏ ମାଣିକ୍‌କମ୍ । ବସଟି ଏକମୁରଠାରୁ ମୟୂଲପୁର ମନ୍ଦିର ପାଖ ପୋଖରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସେ । ସେମାନଙ୍କ ଘର ମୟୂଲପୁରରେ ।

ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେ ପୋଖରୀ କଳରେ ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ପଛପା ଦେଇ କହିଲେ—“ଅନ୍ୟ ଖଣ୍ଡେ କାରଣ କିଣିଥାଣ ! ଦେଖିବା, ସେଥିରେ ଏଇ ଖବରଟି ଅଛି କି ନା ।” ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମନେ ମନେ ହସିଲା । ପାଖ ଦୋକାନରୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଖବରକାଗଜ ଆଣି ସେ ତାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ଚଷମା ଲଗାଇ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ଖବରକାଗଜଟି ଉପରେ ଆଖି ପକେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୋଟିଏ କଡ଼କୁ ସେହି ଖବରଟିର ଦୁଇଥାଣ୍ଡି ପଢ଼ି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ନିଶ୍ଵାସ ମାଇଲେ । ତଥାପି ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇନଥାଏ ।

“କାଲି ସକାଳେ ନିଶ୍ଚୟ ଫଳ ବାହାରିବ, ନା ?”

“ହଁ, ବାପା !”

“ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲିର ରୋଲ୍ ନମ୍ବର ଜାଣିଛୁ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା—“ଘରେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଲେଖିରହିଛି ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ଆଶାମଲ୍ଲିର ରୋଲ୍ ନମ୍ବରଟି ଦୁଃଖିଆ ପଢ଼ି ଟିକିଏ ହସିଲେ । ସେ ନମ୍ବରଟି କେଜାଣି କେତେ ଦିନ ତାଙ୍କର ମନେ ନ ଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରତ ସ୍ଵରରେ ସେ ପଚାରିଲେ—“ଏଥର ସେ ପାସ୍ କରାବଟି ?”

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, “ହଁ, ପାସ୍ କରାଯିବ । ଏଥର ସେ ଖୁବ୍ ପରଶ୍ରମ କରୁଛି ।” ସେ ମନେ ମନେ ଡରୁଥାଏ ଯେ ଅନ୍ୟ କିଛି ଉତ୍ତରଦେଲେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ମନ୍ଦିରର ପୋଖରୀ ଭିତରକୁ ଥେଲିଦେବେ ପର !

“ଯଦି ସେ ପାସ୍ କରେ, ତେବେ ତତେ ଓ ତୋର ମା’କୁ ଆମ ଘରେ ଖାଇବାକୁ ଦେବି—ଭୋଜି ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ଖୁବ୍ ତରତର ହୋଇ ନିଜ ଘରକୁ ଚାଲିଲେ । ତେଇଶ ବର୍ଷର ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ସେଇ ଖାଦ୍ୟ ବର୍ଷର ଯୁବକ ସହୃଦ ଚାଲିବାକୁ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ଲଗୁଥାଏ । ସେ ବୋଧହୁଏ ଭୁଲିଯାଇଥାନ୍ତି ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଆତ୍ମା; ତେଣୁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ପାଦ ପକାଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି ।

ପାଠିଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦେହ ଖୁବ୍ ମଜବୁତ୍ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ତାଙ୍କର ଭିତରର ଶକ୍ତି ଦେହ ଉପରୁ ଝଲସି ଉଠୁଥାଏ । ଆଖିରେ ଲାଗିଥିବା ଚଷମା ଓ କପାଉଳି ମୁଣ୍ଡର ଧଳା ବାଳଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧତ୍ବର ସଙ୍କେତ ଦେଉଥାଏ । ତାଙ୍କର ମୁହଁ ଟିକିଏ ଲମ୍ବା, ଡେଙ୍ଗା ଓ ରଙ୍ଗ ସାବନା । ଜଳର ନ ଥିବା ହାତ୍ କାମିନ୍ ଖଣ୍ଡିଏ ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି । ଅଣ୍ଟାରେ ଧୋତି, କାନ୍ଧରେ ଡେଲିଆ ଓ ପାଦରେ ପୁରୁଣା ଚପଲ ।

ମାଣିକ୍ କମ୍ ମଧ୍ୟ ଭାଗଡ଼ା । ଉଡ଼ତାରେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କାନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ ପହଞ୍ଚି ପାରୁନଥାଏ । ମୁହଁ ଗୁଣିକୋଣିଆ, କପାଳ ଚଉଡ଼ା, ଖନ୍ଧିଶ ଦୃଷ୍ଟି । ସେ ବରକୋଳି ରଙ୍ଗର କାମିନ୍, ପେଣ୍ଠ ଓ କୋତା ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି । ହାତରେ ଝୁଲୁଥିବା ଅଳି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଖାଦ୍ୟ ଡବା ।

ମାଣିକ୍ କମ୍ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ବଙ୍କ ଘରର ଉପର ଭାଲରେ ରହୁଥାଏ । ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ ହିଁ ସେ ଘର ତିଆରି କାମ ଶିଖି ଏଲ୍. ସି. ଆଇ. କର୍ମୀ ପାଇଥିଲା । ନିଜ ମାଲିକକୁ କହି ସେ ତା'ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗୁଳିର ବି ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଇଥିଲେ । ଦୁହେଁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଙ୍ଗ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର କମ୍ପାନୀରେ ଗୁଳିର କରୁଥିଲେ । କମ୍ପାନୀବାଲଙ୍କର ସବୁବେଳେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଜାଗାରେ କାମ ଗୁଲିଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ବ ସେଠି ଥିଲେ ମିସ୍ତ୍ରୀ । ମାଣିକ୍ କମ୍ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସୁପରଭାଇଜାର୍ ଭାବେ କାମକରେ । କମ୍ପାନୀ ବାହାରେ ଓ ଘରେ ମାଣିକ୍ କମ୍ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଏ ।

ମନ୍ଦର ପୋଖରୀ ଓ କପାଳେଶ୍ବର ମନ୍ଦିରକୁ ପାରିହୋଇ ସେମାନେ ପୂର୍ବପଟର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗାଲି ଭିତରେ ପଶିଲେ । ତା'ପରେ ଦୁହେଁ ନିଜ ଘରର ବାହାର ଦରଜା ଖୋଲି ଭିତରକୁ ଗଲେ । ଦରଜା ପଶ୍ଚିମ ପଟକୁ ଖୋଲେ । ଭିତରେ ସିମେଣ୍ଟ-ତିଆରି ଏକ ଛୋଟ ରସ୍ତା । ତା'ର ଦୁଇ ପାଖରେ ଫୁଲର ଗୁରୁଗଛ । ଘରର ଦରଜା ଖୋଲି ଥାଏ । ଦରଜା ପାଖ ଭିତରଆଡ଼କୁ ଥିବା ପାହାଚ ଦେଇ ମାଣିକ୍ କମ୍ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଗଲା । ଘର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଯାଉ ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, “ଆଶାମଲେ ଘରେ ଅଛୁ ?” ଭିତରକୁ ଯାଇ କାମିନ୍ ଖୋଲିପକାଇ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ସେ ତାକୁ ଖୁଣ୍ଟିଉପରେ ଝୁଲାଇ ଦେଲେ ।

ଘର ଭିତରେ ଜେଲ୍‌ଆଳି ଅଲୁଅ ଜଳୁଥାଏ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଡାକ ଶୁଣି ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଳାଳ ସେଠେଇ ଘରୁ ବାହାରିଆସିଲେ । କହିଲେ, “ତା'ର ଆସିବାବେଳ ହେଲଣି, ଏଇ ଆସୁଥିବ ।”

ତାଙ୍କର ବୟସ ପଚାଶ ପାଖାପାଖି । ଦୁର୍ବଳ ଦେହ । ମୁହଁରେ ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗ । କପାଳରେ କୁକୁମବିନ୍ଦୁ ବେଶି ଶୋଭିପାଉଛି । ଚନ୍ଦନର ରଙ୍ଗଭଳି ଦେହ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ସେ ଯୁବାବସ୍ଥାରେ ଚିତାଙ୍କତା ଯୁବଗମାନଙ୍କ ଭଳି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିବେ ।

ଘରେ ପାଣିକଳ ଲାଗିଛି, ତଥାପି ନିଜର ଅଧ୍ୟାସ ହେଉ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ବ ପଛପଟକୁ ଗୁଲିଗଲେ । କୁଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ି ହାତ-ମୁହଁ ଗୋଡ଼-ପାଦ ଧୋଇପକାଇଲେ । ଡେଲିଆରେ ମୁହଁ ପୋଛି ପଛପଟକୁ ଲେଉଟି ଗୁଲିଲେ । ଦେଖିଲେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଭଗବାନ ନଟରାଜଙ୍କ ଛବି

ପାଖରେ ଦାପ ଜାଳିଦେଇଛନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡି କି ଛବି ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାର ଅଭ୍ୟାସ ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ସେ ଭରୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ବଦଳରେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଭଗବାନଙ୍କ ପୂଜା-ଅର୍ଚ୍ଚନା କରୁଛନ୍ତି—ସେଇ ଯଥେଷ୍ଟ; କିନ୍ତୁ ସେ ଦିନ କାହିଁକି ଭଗବାନଙ୍କ ଛବି ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବାକୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଇଚ୍ଛା ଜାତହେଲା । ଦାପ ପାଖରେ ଗିନାରେ ରଖା-ଯାଇଥିବା ବରୁଣରୁ ଟିନିଏ ନେଇ ସେ ମୁଣ୍ଡରେ ମାଟିଲେ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଦଣ୍ଡବତ କଲେ; କିନ୍ତୁ ମନ ତାଙ୍କର ଭଗବାନ ନଟରାଜଙ୍କ ଛବି ବା ଦାପରେ ରହୁନାହିଁ । ଛବି ଓ ଦାପ ପାଖରେ ଥିବା ତାଙ୍କ ବଗିଚାର ଫୁଲର ମହକ ଚହଟି ଉଠୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ସୌରଭ ତାଙ୍କର ନାକ ଭିତରକୁ ଯାଇପାରୁନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଆଖି ମଧ୍ୟ ଯେପରି ସେଇ ରଙ୍ଗିନ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିପାରନ୍ତି ।

ସେ ମନେ ମନେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—“ଘଟଧର ଭଲ ଆଶାମଲ୍ଲି ଫେଲୁ ନ ହେଉ । ଏଥରକ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପାସ୍ କରୁ ।” ଏବଂ ଏତିକରେ ତାଙ୍କର ପୂଜା ଶେଷହୋଇଗଲା ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାଳ ଡାକିଲେ—“ଖାଇବ ଅସ !”

“ମୁଁ ଉପରକୁ ଯାଉଛି । ଆଶାମଲ୍ଲି ଆସିଲେ ମୋତେ ଡାକିଦେବ ।” ଏପରି କହୁ ସେ ପାହାଚ ଚଢ଼ି ଚଢ଼ି ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ବୁ ଡାକିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯାକି-ଯାକି ଖବରକାଗଜର ସମ୍ବାଦଟିକୁ ପଢ଼ାନ୍ତି ଜଣାଇଦେଲେ ।

ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ବୁ ଜାଣିଥାଏ ଯେ ସେଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ତାକୁ ଗୁଡ଼ିବେନାହିଁ । ସେ ଉଠି ଛୁଡ଼ା-ହେଲା । ନିଜେ ବସିଥିବା ଚଉକ ଖଣ୍ଡିକ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଠେଲିଦେଇ ପାଖରେ ଯଡ଼ିଥିବା ଲୁହା ସିନ୍ଦୂର ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଉପରର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଖରା ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଦର । ତାର ମା’ ସେଠି କଣ କାମରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଦୁଇବଖରା ଯେଇ ସରଟିରେ ତାଙ୍କର ସୁଖସୁବଧାର କରୁ ଅରାବ ନଥାଏ । କମ୍ ବା ହୁଅନ୍ତା କପର ? ନିଜ ପାଇଁ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଯେ ସେ ସରଟିକୁ ତିଆରି କରିଥିଲେ !

ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ଆରମ୍ଭ କଲେ, “ମୁଁ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଇଂଜିନିୟର କରିବାକୁ ବୁଝେଁ । ଇଂଜିନିୟର କଲେଜରେ ସିଂଟିଏ ମିଲିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ; କିନ୍ତୁ ମାଲିକଙ୍କ ସୁପାରିସ୍ ନେଲେ ବୋଧହୁଏ ସିଂଟି ମିଳିଯିବ ।”

“ହଁ, ସେଇଆ”—ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ବୁ ଉତ୍ତର ଦେଲା । ସେ ତାଙ୍କ ପୁଅକୁ ତା’ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ-ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ତାର ମନ ଉଦାସ ହୋଇଉଠିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ମନକଥା ବାହାରକୁ ପ୍ରକାଶ କଲାନାହିଁ ।

“ମୁଁ ଅଣପାଠ୍ୟା ବୋକାଙ୍କ ଭଲ ଦିନ କାଟିନେଲି; କିନ୍ତୁ ରୁମେ ଯଦୁ ତ ସେମିତି ରହୁବନାହିଁ ? ଆଜିର ଯୁଗ ହେଉଛି ପାଠ୍ୟା ବୋକାଙ୍କର ।”

ତାଙ୍କର ଏ କଥାରେ ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ବୁ ଉଚ୍ଛ୍ଵସରେ ହସିପକାଇଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, “ହସୁରୁ କାହିଁକି ? କଣ ଏ ସବୁ ପାଠ୍ୟା ଲୋକେ ଆମ ମାଲିକଙ୍କ

ଭଲ ହେବେ ? ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ପାଠ । ବ୍ୟାବସାୟିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ସାଂସାରିକ ଅନୁଭୂତି—
ସବୁ । ସେ ଯେଉଁଥିରେ ହାତଦେଲେ ସେ'ଟା ହେଲ ସୁନା । ଆମକୁ ପଟି ଧରି ନ ଆସିବା
ଯାଏଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଉତ୍ତା ବୋହୁଥିଲେ କଣ ହେବ ? ମୁଁ ଚାହେଁ ରୁ ଓ ଆଶାମଲେ
ଦୁହେଁ ତାଙ୍କ ଭଲ ଉନ୍ନତ କର । ମହର ଭିତରେ ରୁମର ନିକର ଘର, ମଟରଗାଡ଼ ଓ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଖାଣିଆ ଜନସଂସାର ନହେଲେ ରୁମର ପଇସାକର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିବ ।”

ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ମୁଲ୍ ଲକ୍ଷେ ଗୁଣ ବଢ଼ିଯାଇଥାଏ ।
କେତୋଟି ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସେ କାନ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା, ହାତରେ ପଟି, କରଣି ଆଦି
ଧରି ଚେଟିନାଡ଼ୁରୁ ଆସି ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଏକମୋର ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଦିନ ଥିଲା,
ଯେତେବେଳେ ଚେଟିନାଡ଼ୁରୁରେ ନଅର ଭଲ ବଡ଼ ବଡ଼ କୋଠାମାନ ତିଆରିହେଉଥିଲା ।
ଏବେ ତିଆରି କୋଠାଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଦ୍ଧି ଜମି କୋରୁଲିଛି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଅନେକଥର
ଓପାସରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । କେତେଥର ଗୁଜର ଖୋଜିବାକୁ ସେ ଅନ୍ୟ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ
ମୁଲିଆଙ୍କ ସହୃଦ ରାସ୍ତାରେ ଘୁରିଗୁଲିଛନ୍ତି । ଗୁଜର ନ ପାଇବାରୁ ମନମାରି ବସିଛନ୍ତି ।
ଇଟାଘାଟି କରିବାକୁ ଶୁଦ୍ଧିପାଇଁ ପଥର କୁଟିବା କାମରେ ବି ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ମିସ୍ତ୍ରୀ କାମ ନ ମିଳିବାରୁ ସେ ଅଧାମଜୁରରେ ମୁଲିଆଙ୍କ ଭଲ ଇଟା
ବୋହୁବା କାମ ବି କରିଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ମଜୁରି କରିବାକୁ ଦୋଦୋପାଞ୍ଚ
ହେଉଥିଲେ, ଏବେ ସେମାନେ ରହୁଛନ୍ତି କୁଡ଼ିଆ ଘରେ; କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ମସ୍ତୁଲପୁରରେ
ନିକର ପକ୍କା କୋଠା ତିଆରି କରି ସାରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁର ପାଖରେ ଏକରେ ଜମି ବି
କଣିଛନ୍ତି ।

“ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ, ଗୁଜର ମୋ ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇ ନ ଥିଲା । ମୋତେ ହିଁ ତା’ ପାଇଁ ଧ୍ୟାସପଡ଼
କରିବାକୁ ହେଲା । ଗୁଜର ପାଇବାପରେ ବି ମୋତେ ମଜୁରର ଗୁରୁଗୁଣା କାମ କରିବାକୁ
ହେଲା । ମୁଁ ସହ କାମରୁ ଖସିଯାଇ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମଉଜ ମଜଲିସ୍ କରିଥାନ୍ତି,
ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ମଜୁରି ପାଇବା ଯୋଗାଡ଼ରେ ରହିଥାନ୍ତି, ତେବେ ଆଜି ଏମିତି ଏଇ
ଘରେ ବସି ତୋ’ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁନଥାନ୍ତି । ବାହାରେ ଗୁଲି କଟି, ମଦ ପିଇବା,
ସିନେମା ଦେଖିବା ମୋତେ ଭଲଲଗେନା । ମାଲିକ ମୋତେ ଠିକ୍ ରଖିଥିଲେ । ମୁଁ
ଅପାଠ୍ୟ ମୂର୍ଖ ହେଲେ ବି ରୁମକୁ ଭଲକରି ଶିକ୍ଷାଦେଲି ।”

ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ‘ବାପା’ ବୋଲି ଡାକେ । ସେ କହୁପକାଇଲା, “ବାପା, ଏକଥା
କୁହନା । ଆପଣ ଅପାଠ୍ୟ ହେଲେ ବି ଜ୍ଞାନ, ଗୁରୁମାନ । ଅମେ ତ ଆପଣଙ୍କ ଭଲ
ହୋଇପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ।”

ଭିତରେ ଭିତରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲେ ।

“ଜୀବନରେ ରୁମେମାନେ କେହିଲି ମୋ ଭଲ ଉନ୍ନତ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ ।
ଆମ ମାଲିକଭଲ ବଡ଼ଲୋକ ହେବା ଉଚିତ ।”

“ହଁ, ବାପା !”

ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ତଳୁ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାଲୁକ୍ତ ଭାବ ଶୁଭିଳ, “ଆଶାମଲେ ଅସିଲଣି;
ରୁମେ ଆସ ଖାଇବ ।”

ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଶୀଘ୍ର ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲେ ।

ଆଶାମଲେ ନିଜ କୋଠରୀ ଭିତରେ ବସି ବାପା ଆଣିଥିବା ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକୁ
ଓଲଟାଉଥାଏ । ହଠାତ୍ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ପରୀକ୍ଷା ଫଳ କଥା । ଦୁଇବର୍ଷ ପଢ଼ିସାରି
ଗତ ଯାଲ ସେ ଇଣ୍ଟରମିଡ଼ିଏଟ୍ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା । ତାମିଲ ଓ ଇଂରେଜରେ ପାଠଲା ଫାଷ୍ଟ
ଡିଭିଜନ୍ ମାର୍କ; କିନ୍ତୁ ଗଣିତ ତାକୁ ସାରିନେଲା । ଇଂଜିନିୟରିଂ କଲେଜରେ ଭର୍ତ୍ତିହେବାକୁ
ଗଣିତରେ ନୋରୁ ଥିବା ଦରକାର । ବାପା ତାକୁ ବଳାକାର ଗଣିତରେ ପଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ
ଗୁଡ଼ୁଥିଲେ । ନିଜେ ଅପାଠୁଆ ହେଲେ ବି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ କଥାରୁ ଅନେକ ଜିନିଷ ଜାଣି-
ପାରିଥିଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, “କରେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ ?”

“ଲଭସ୍ତେସ୍...ସେଠାରୁ ଟିକିଏ ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଆଡ଼େ ।”

“ହେଉ, ଗୁଲ ଖାଇବା ।”

ଆଶାମଲେର ଚେହେରା ମା’ ମୀନାକ୍ଷୀ ସହୃଦ ମିଶିଯାଏ । ଏଇଟି ସେମାନଙ୍କର
ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ଓ ବାହାହେବାର ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ ହୋଇଛି । ତାର ରଙ୍ଗ-ଢଙ୍ଗ ବୟସ
ଅନୁସାରେ । କୁଞ୍ଜକୁଞ୍ଜଆ ବାଳ, ଦସ୍ତ ଭୁଲତା, ଲମ୍ବା ନାକ, ସ୍ପିଙ୍ଗଲ ଆଖି । ଲମ୍ବା ପୁରା
କମିଳ ଓ ଧୋତି ପିନ୍ଧିଥିବାରୁ ସେ ବେଶି ଡେଜା ଦେଖାଯାଉଥାଏ ।

ଦହେଁ ଖାଇବାକୁ ବସିଗଲେ । ଖାଇଲାବେଳେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ପୁଅକୁ ସେଇ କଥା କହିଲେ, ଯାହା
ମାଣିକ୍ କମ୍ କୁ କହିଯାଉଥିଲେ । ତାକୁ ବିଶେଷ ଉତ୍ତେଜିତ ଥିବା ଦେଖି ଆଶାମଲେ ମନରେ
ଟିକିଏ ଚନ୍ଦ୍ରା ହେଲା । ଖାଇସାରି ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଆଶାମଲେର ପଛେ ପଛେ ତାର କୋଠରୀ
ଭିତରେ ପଶିଗଲେ ଓ ତା’ର ଖଟ ଉପରେ ବସି ସେ ତାକୁ ଜଣେ ବଡ଼ ଇଂଜିନିୟର କମ୍ପା-
ଠିକାଦାର ଭଳି ଭାବି ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

“ଦେଖ, ମାଣିକ୍ କମ୍ ଆଜି ମୋ’ଠାରୁ ବଡ଼ ଗୁଜରି କରୁଛି । ମୁଁ ଗୁଡ଼େଁ ରୁ ବି ସେମିତି
ବଡ଼ ପାହୁଆ ପାଇବୁ ।”

ଆଶାମଲେ ରୁଣ୍ଡିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଏସବୁ ତାଙ୍କର ଅପାର ବାସ୍ତବ, ଉଚ୍ଚ ଆକାଂକ୍ଷା
କି ଅସିଷ୍ଟାରି ପରିଶ୍ରମ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାର ବାପାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଆଦର ଓ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲା ! ଦଶ-
ବର୍ଷ ପରେ ଯେଉଁ କଥା କୁହାଯିବ, ବାପା ଆଜି ତାକୁ ସେହିସବୁ କହିଛନ୍ତି । ତାକୁ ସେଗୁଡ଼ିକ
ଭଲ ଲାଗୁ ନଥାଏ । ଆଜି ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଅପେକ୍ଷା କରି ପରୀକ୍ଷା-ଫଳ ଜାଣିସାରିବାପରେ
ଏ କଥା ସବୁ କହିଥିଲେ ହୋଇନଥାନ୍ତା ?

କିନ୍ତୁ ସେ ତାକୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । କହୁଥିଲେ, “ଆମର ଚେଷ୍ଟିନାଡ଼ୁରେ ଆଜି ଯେଉଁଠି ଦେଖ ଉଜ୍ଜାବୁଳା କାନ୍ଥ, ମାଟିଗଦା ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କୋଠାଘର ବୁଝେ ବଦଳିଯାଇଛି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଏ ସହରକୁ ଆସିଥିଲି, ଏଠି ମଣିଷ, ଶବ୍ଦ, ଓ ଛାମୁ ଛଦା ଆଉ କିଛି ନ ଥିଲା । ଆଜି ପାଦରେ ଚାଲୁଥିବା ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ରାସ୍ତାରେ ମୋଟେ ଜାଗା ନାହିଁ । ରାସ୍ତା ପାରହେଲେବେଳେ ସତେ ଯେମିତି ୮-୧୦ ଶହ ଗାଈ ଗୁମ ଉପରକୁ ମାଡ଼ିଯିବେ । ସହର ଭିତରେ ଧନଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ିଗଲେ ଆମ ଭଲ ବ୍ୟବସାୟୀ-ମାନଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟ । ଆଜି ଆମ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଏଇ ଅବସ୍ଥା ଯେ ସେ ନୂଆ ଠିକା କାମ ହାତକୁ ନେଇନପାରି ଶଗଡ଼ ।”

ପିତାଙ୍କ ଜାଲରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଆଶାମଲ୍ଲିକେର ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡ଼ିଲାଣି । ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ନିରନ୍ତର ବଢ଼ି ଚାଲିଛି ଓ ସୀମା ପାରହେବାକୁ ବସିଲାଣି—“ଆଶାମଲ୍ଲି, ତୋ ବେଳକୁ ତେଜ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଏମିତି ମୂଲ୍ୟ କି ମିଶ୍ରୀ ମିଳିବେନାହିଁ । ଏଣିକି ସମସ୍ତେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେଣି । ସେମାନେ ଅଶ୍ୱା ଭାଙ୍ଗି କାମ କରିବେନାହିଁ କି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏବେ ତ ଅପାଠ୍ୟମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ଭରସାଲବ୍ଧିରେ ଲାଗିଲେଣି—ଆଉ ପାଠ୍ୟଙ୍କ କଥା ପଚାରେ କିଏ ? ତୁମ୍ଭେକି ମେସିନ୍ କଣିନେବୁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅଳ୍ପପୁଆ ହେବେନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଖଇରୁକରି ତୋତେ ବେତନ ମାଗିବେ ନାହିଁ—ନିଜର ଅଭାବ ନିମନ୍ତେ ତୋ ଆଗରେ ଆପଣି କରିବେନାହିଁ ।”

“ହଉ ବାପା !”—କହି ସେଠାରୁ ତୁମ୍ଭେ କର ଖସିଯିବାକୁ ବସିଲ ଆଶାମଲ୍ଲି । ଆଉ କିଛି ସମୟ କହି ସାରିବାପରେ ସେ କହିଲେ—“ବୋଧହୁଏ ତୋତେ ନିଦ ମାଡ଼ିଲାଣି । ହଉ, ଶୋଇପଡ଼ । ମୋତେ ତ ଆଜି ରାତିରେ ନିଦ ହେବନି ।” ମିଶ୍ରୀ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ଉଠିବାମାତ୍ରେ ସିଧା ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଦ ଲାଗିଯାଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ—ବୋଧହୁଏ ସେ ତାକୁ ଶୋଇବାକୁ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ଯାଉ ଯାଉ ଆଉ ପଦେ କଥା କହିଗଲେ—“ଦେଖ ବାପ, ମେସିନ୍ କଥା ଭୁଲୁନୁନାହିଁ । ଯୁଗ ବଦଳିଗଲାଣି । ହାତରେ ପରିଶ୍ରମ କରି ପେଟ ମୋଟିବା ଆଜି-କାଲି ଖରପବୋଲି ଧରୁନାହିଁ । ତୁ ବି ଲୁହା ମେସିନ୍ ଚଳାଇବା ଶିଖିନେ ।”

ତାକୁ ହଲାଇ ଝୁଲାଇ ସେ ଶୋଇବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ହଠାତ୍ ନିଜର ତାହାଣ ହାତ ଉପରକୁ ଟେକି ନିରେଷି ଚାଲିଲା । ପଟଳା ଲମ୍ବା ଆଙ୍ଗୁରୁଡ଼ିକ । କଅଁଳିଆ ହାତ । ତାର ତ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ—ହଁ, ବ୍ୟାଧାର ହୋଇପାରେ । ଅଜାଣତରେ ତାର ହାତ କଅଁଳିଆ ପହଞ୍ଚିଲା ଅରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଖିରେ ଦୁଇଟୋପା ଲୁହ । ହାତରେ କରିବା ବ୍ୟବସାୟ କ’ଣ ହେବୁ ଆଉ ତୁଛି ?

ଆଖିରେ ଝୁଣିଆସିଥିବା ଦୁଇଟୋପା ଲୁହ ଭିତର ଦେଇ ସେ ତାର ହାତରେ କେତେ ଦୃଶ୍ୟ ଚାହିଁଉଠିବାର ଦେଖିଲା । ହଠାତ୍ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପଦ୍ମକୁଳ ଫୁଟିଉଠିଲେ । ମୟୂର ପକ୍ଷ ମେଲାଇ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲା । ହରିଣ ଉତ୍ସର୍ଗେ ନେତରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କୋଇଲି କୁହୁ କୁହୁ ଶବ୍ଦବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟିକା ମାତେ ସେ ଦେଖିଲା, ସେହରୁ ମଣି ଜଣେ ସୁନ୍ଦର ଯୁବକର ରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତୁ । ଯୁବକଟି ତା' ଆଗରେ ଛଡ଼ାହେଲା । ବୋଧହୁଏ କେବେ କୌଣସି ଭିତ୍ତି ଭିତରେ ଶରଣପାଇଁ ସେ ତାକୁ ଦେଖିଥିଲା । ବିକଳ ବେଗରେ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଅଥବା ସେ ଯୁବକଟି ତା' ପାଇଁ ଥିଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପରିଚିତ । ହଠାତ୍ ଲୁହଟୋପା ଦୁଇଟି ତାର ପାଦୁକାରେ ପଡ଼ି ଶୁଣାଅଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଗଲା । ତାର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ବି ଆଖିଆଗରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

ଆଲୁଅ ଲିଭେଇ ଅଶାମଲେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ଗତବର୍ଷ କଲେଜ ପଢ଼ାକ୍ଷାରେ ଫେଲ୍ ହେବା କଥା ତାକୁ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିନଥିଲା । ସେ ଅଗରୁ ବାପାଙ୍କୁ କହିଥିଲା ଯେ ଗଣିତ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି ବିଷୟ ଜେବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ; କିନ୍ତୁ ସେ ତା' କଥା ଶୁଣିଲେନାହିଁ । ଆଜି ସେଇ ଗଣିତ ତା ସହୃଦ ଖେଳ ଲାଗାଇଛି । ସେ ଗଣିତ ବିଷୟରେ ଦୁନବାର ମୁଣ୍ଡ ଖଟାଇଲା । ଏଣିକି ବିଜୟ ତାର ନା ଗଣିତର ହେବ, ସେ କଥା କାଲି ସକାଳେ ଜାଣିବାକୁ ବାକୀ ଅଛି ।

ସକାଳ ପାଞ୍ଚଟା ପାଖାପାଖି । ପଛପଟ ଆମ୍ବଗଛରେ ବସିଥିବା କୋଇଲିର ଡାକରେ ତାର ନିଦ ଭଙ୍ଗିଗଲା । ସହରର ବହୁ ଲୋକ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଚିତ୍-ବୁ, ଦକ୍ଷିଣ ପବନର ସ୍ପର୍ଶ ଓ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକଦ୍ୱାରା ବିସ୍ତାରିତ ସୁଗନ୍ଧ ସହୃଦ ପରିଚିତ ନ ଥିଲେ । ହଁ, ସେଇ ସହରର ଆକାଶରେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅସଂଖ୍ୟ ତାରକା ଦେଖାଯାଉଥିଲେ । କେଜାଣି କମିତି ଏହକୁ କଥା ଆଶାମଲେ ଜାଣିସାରିଥିଲା ।

ଆମ୍ବଗଛ ଗହଳରେ କୋଇଲିର କୁହୁ ଡାକ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାସଗୁଡ଼ିକରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ହିଁ ଶୁଣିପାରୁଥିଲା । ସେ ହରସିଜାର ଫୁଲର ସୁରଭି ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ପାଉଥିଲା । ଅନେକ ଦେଖା ପରେ କେବଳ ଅରେମାସି ସେ ଛପିରହୁ ସେଇ କୋଇଲିଟିକୁ ଦେଖିଥିଲା । ମନଭୁଲ୍‌କଣିଆ ସେଇ ଅନୁଭବଟିକୁ ସେ କେବେ ଭୁଲିପାରେନା ।

ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ମୁଖ ଗୋରୁରେ ତାଙ୍କ ଆଶାମଲେକୁ ଉଠାଇଲେ । କୋଠରୀ ବଦଳିକୁ ଜାଲିଦେଲେ । ଆଲୁଅରେ ଆଶାମଲେର ଆଖି ଝଲିଝଲି ଯେ ସେ ବାବରେଇ ଯାଇ ଉଠିବିଲା । ଖଣ୍ଡିଏ ଟଙ୍କାକିଆ ନୋଟ୍ ତା ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ମୁଖ କହିଲେ— “ହେଉସବୁ ଖବରକାଗଜରେ ପଢ଼ାକ୍ଷା-ଫଳ ବାହାରିଛି ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ କଣି ଆଶ ।” ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ ଯେମିତିକି ସେ ରାତିଯାକ ଶୋଇନାହାନ୍ତି । ଆଶାମଲେ ତରତର ହୋଇ ଉଠି ଚାଲିଗଲା ଓ ଟଙ୍କାଟିଏ ଧରି ଗଲି ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରର ଗହଳ ସେଇ ଗଲିରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇସାରିଥାଏ । ଚାଲି ପାଇଁ ଦୂରକୁ ଯିବା ଲୋକେ, ଗାଈ ଦୁହଁବା ଗଉଡ଼ମାନେ, ଦାନ୍ତ ନଦସି କଫି ପିଇବାକୁ ହୋଟେଲ ଯାଉଥିବା ଲୋକେ ସହରର ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନକୁ ଆରମ୍ଭ କରିସାରିଥାନ୍ତି । ସେଦିନ ପଢ଼ାକ୍ଷାଫଳ ଜାଣିବାପାଇଁ ଆଶାମଲେ ଭଲ ଛୁପିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଗହଳରେ ଯାଇ ମିଶିଥାଆନ୍ତି ।

କଟା ପାତଳ ପଣସରେ ମାଛ ଭଣ୍ଡାଣ ହେଲଭଳି ଖବରକାଗଜ ଷ୍ଟୁମ୍ଭମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଭଡ଼ । ଆଶାମଲେ ସେଠାରୁ ଚାରିଖଣ୍ଡ କାଗଜ କଣି ଭଡ଼ ଭଡ଼ ବାହାରକୁ ଆସିଲା । ବ୍ୟସ୍ତ ମନରେ ସେ ଦୂରରେ ଥିବା ପୋଖରୀ କଲର ଲାମ୍ପପୋଷ୍ଟ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେଠି ବି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଭଡ଼ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରକୁ ଘୁଷୁଯାଇ ଆଶାମଲେ ଖବରକାଗଜଟାକୁ ଫିଟାଇଲା ଏବଂ ପଞ୍ଚାକ୍ଷା ଫଳଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲକରି ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା'ର ସୂର୍ବ ବୋଲ ନମ୍ବର ଗୁପାହୋଇଛି । ତାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ନମ୍ବରଟି ବି ଅଛି । ତା'ର ବୋଲ ନମ୍ବରଟା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ?...ତାର କ'ଣ ହେଲା ?

ସେ ଆଉ ଖଣ୍ଡ ଏ ଖବରକାଗଜ ଖୋଲିଲା । ସେଥିରେ ବି ଏମିତି ସବୁ ଛପାହୋଇଥିଲା । ଆଉ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କାଗଜ ସେ ଆଉ ଖୋଲିଲାନି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଡ଼ି ହାତରେ ଚାପି ଧରି ସେ ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ଗଲା । ଆଡ଼ିବନ୍ଧକୁ ଧରିପକାଇ ନଥିଲେ ହୁଏତ ସେ ପୋଖରୀ ଭିତରକୁ ପଡ଼ିଯାଇଥାନ୍ତା । ଶୂନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ପୋଖରୀ ମଝିରେ ଥିବା ମଣ୍ଡପଟିକୁ ଦେଖୁଥାଏ । ତା'ର ଜଡ଼ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମନ୍ଦିରର ବିଶାଳ ପୋଖରୀ ଭିତରେ ଭସୁଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରମା ଫାଳେ ଆଜ ଭଲ ଦେଖାଗଲା । ସେଇଟା ବୋଧହୁଏ ଅମାବାସ୍ୟା ସୁଦ୍ଧା ଚନ୍ଦ୍ରମା ଯେ କି ସକାଳେ ଆକାଶରେ ଚଢ଼ି ଉଠିଥାଏ ।

ମନ୍ଦିରର ପୋଖରୀ, ତାର ଠିକ୍ ମଝିରେ ଥିବା ମଣ୍ଡପ, ମନ୍ଦିରର ଗୋଶାଳା ଏବଂ ଖଣ୍ଡିଆ ଗୁମ୍ଫା ସମସ୍ତେ ମିଶି ଯେମିତି ତାକୁ ଚିତ୍କାରିଥିଲେ । ଏହା ଆଗରୁ ସେ କେତେଥର ସେଠି ଆସି ଏ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଛି ଏବଂ ସେମାନ୍ତ ଅନୁଭବ କରିଛି । ସେ ବେଳେବେଳେ କଲ୍ଲୁନା କରିଛି ଯେ ମନ୍ଦିର କଲ୍ଲୁରେ କେତୋଟି ଗଛ ଓ ନନ୍ଦନବନ ହୋଇଥିଲେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାନ୍ତା ! କିନ୍ତୁ ଆଜି ସେ ଅପରିମିତ କୋଧାଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଯାଇଥିଲା ।

ସେ ଛୋଟ ବାଳକ ଥିବାବେଳେ ସେଇ ମନ୍ଦିରରେ ଅନେକ ଘଟଣା ଘଟିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗୁ ତାର ମନରେ ଏଭଳି ପରବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି ବୋଲି କହିବା ଅନୁଚିତ ହେବନାହିଁ । ତା' ମନରେ ଗଣିତ ପ୍ରତି ଏତେ ଅରୁଚି ହେଲା କାହିଁକି ? ସେଇ ମନ୍ଦିର ନା ମନ୍ଦିରର ପୋଖରୀ ଭିତରେ ଭସାଇବା ପାଇଁ ନାଆ ଘିଆରି କରିବାକୁ ଆସିଥିବା କାରିଗରମାନେ ?

କପାଳେଶ୍ବର ଓ କର୍ପହାମ୍ବୁକିଙ୍କ ଉପରେ ବି ତାର ରାଗ । ଏଇ ମନ୍ଦିରଟା ସେଇମାନଙ୍କର ନା ? ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍ (ମୁଖଶାଳା) ଏବଂ ତା' ଉପରେ ଘିଆରି ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ— ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକରେ ଲାଗିଥିବା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗ, ପୋତ, ସାଜସଜ୍ଜା ସବୁ ସେଇମାନଙ୍କ ହେତୁ ସିନା ।

ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସକାଳ ହେଲା । ଆକାଶର ଅନ୍ଧକାର ଯେମିତି ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି ମନ୍ଦିରର ପୋଖରୀ ଭିତରେ ମିଳେଇଗଲା । ଆଜଫଳରୁ ଖଣ୍ଡେ ଭଲ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଜନ୍ମ ଏବେ ପିତଳ ଭଳି ଦେଖାଗଲାଣି । ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଆଶାମଲେ ଗଳିଆଡ଼କୁ ଆଖିପକାଇଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ପାତଳଙ୍କ ଭଳି ତା'ର ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଆସୁଛନ୍ତି ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଡ଼କୁ ଦୃଢ଼ଚରାରେ ଧାଇଁଆସୁଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେତେ ଯେମିତି ସେ ବାହ୍ୟତେଜନା ହରାଇବସିନ୍ଧୁ । ସରକୁ ଫେରିବାରେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଡେଇଁ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଏତିକିରୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ସପ୍ତା ଉପରେ ଗଲବେଳେ ଜଣେ ଛୁପି ହାତରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଖବରକାଗଜ ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କର ମନେଦେ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଗଲା—ଏଥର ବି ସେ ପକ୍ଷକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରନାହିଁ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଲୁହାର ହାତ ଆଶାମଲ୍ଲିର କାନ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କର ହାତ ନିଆଁରେ ତାହାଯାଇଥିବା ଲୁହା ଭଲ ତାକୁ ଘୋଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କିଛି କହୁନେନାହିଁ । ତାକୁ ନେଇ ଚୁପ୍‌କନା ସରକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ତାକୁ ତା' କୋଠର ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦେଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ହଠାତ୍ ପାଗଳଙ୍କ ଭଳି ସେ ନିଜେ ପିଟିହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଜକୁ ଅନ୍ଧାଧୁନିଆଁ ବାଡ଼େଇ ସେ ପାଟି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—“ହାୟ, ମୋର ସବନାଣ ହୋଇଗଲା, ମୋର ସବନାଣ ହୋଇଗଲା ।” ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ ତାଙ୍କୁ ଏଭଳି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାରୁ ଜାଣି କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏଇ ପାଟିରୁଣ୍ଡ ଶୁଣି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଉପରୁ ତଳକୁ ଧାଇଁ ଆସିଲା । ସେ ତାଙ୍କ ହାତକୁ ଜୋରରେ ଭିଡ଼ି ଧକ୍କା ଏବଂ ବିମାତ ସ୍ତରରେ କହିଲା—“ବାପା, ବାପା, ଏମିତି ହୁଅନା ।” ଛଟକ ଭିତରେ ତାକୁ ସବୁ କଥା ଜଣାପଡ଼ିଗଲା । “ବାପା ରୂମେ କ’ଣ ଏମିତି ହେବା କଥା ?”

ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ପାଟି କରି ଉଠିଲେ, “ଏ କଥା ତୋର ତାକୁ ପଚାରିବା ଦରକାର । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଏଇ ସହରକୁ ଆସିଲି, ବକତେ ଖାଇବାପାଇଁ ବାରଦ୍ୱାର ବୁଲିଛି । ବଦଳାଇବାପାଇଁ ମୋ ପାଟରେ ଆଉ ଖଣିଏ ଲୁଗା ନଥିଲା । ଶବ୍ଦ ଲୁଗାକୁ ଧୋଇଦେଲେ ଅଧିକ ଚରିଯିବ ବୋଲି ଡରନ୍ତୁ । ମୁଁ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଉପରେ ସିନେମା ପୋଷ୍ଟର ବଛାଇ ଶୋଇଛି... ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସେତେବେଳେ କେଜାଣି କାହିଁକି ନିଜ ଜୀବନର କଟୁ ଅନୁଭୂତି ସବୁ ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଥାଏ । ସେ ନିର୍ଜନତାରୁପୀ ଭୂତକୁ ନିଜ ଜୀବନରୁ ଦୂରକୁ ତଡ଼ିଦେଉଥିଲେ; ତଥାପି ସେ ଯେମିତି ତାଙ୍କର ମନର କୌଣସି କୋଣ ଭିତରେ ଲୁଚି ବସିଥିଲା । ସେ ବୁଝୁଥିଲେ ତାଙ୍କର ପୁଅ ସେହି ଭୂତର କବଳରୁ ସୁସ୍ୱପ୍ନ ମୁକ୍ତହୋଇ ରହୁ । ବୋଧହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ଏତେ ଭର ଲାଗୁଥାଏ ।

ଶାନ୍ତୀ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ସର—ମିସ୍ତ୍ରୀ ଯେଉଁ ଦିନୋଟି ଜନସ୍ତ ବସ୍ତ୍ରସ୍ତରେ କହୁଥିଲେ, ଆଶାମଲ୍ଲି ସେଇ ବସ୍ତ୍ରସ୍ତରେ ଶୁଣୁଥାଏ । ପିତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତାର ହୃଦୟ ତରଳିଗଲା; କିନ୍ତୁ ସେ କୌଣସିମତେ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିପାରୁନାଥାଏ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାଙ୍କୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଶାନ୍ତ କଲା । ସେ ରୁନିହୋଇ ଛାଡ଼ିଦେଇ ତାଙ୍କର ଗାଲିଗୁଲ ଶୁଣୁଥାଏ । କୌଣସିମତେ ସେ ତାଙ୍କର ମନକୁ ସେହିନର କାମ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟକଲା । ସେ ଦୁହେଁ ଯେଉଁ କୋଠା ଦିଆର କରିବାର କଥା, ସେଦିନ ତାର ନିଅ

ଦେବା କଥା । ସେ ତାଙ୍କୁ ମନେପକାଇଦେଲେ ସେ ହୁଏତ ସେଦିନ କମ୍ପାନୀର ମାଲିକ ବି କାମ ଦେଖିବାକୁ ଆସିବେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ “ହଁ, ତେବେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଜି ତୋତେ ଖାଇବାକୁ ନମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲି ନା ? ତାହାହେଲେ ନମନ୍ତ୍ରଣ ଦେବିନାହିଁ । ଶୁଣ, ମୁଁ ପାଣି ଟିକିଏ ବି ପିଇବି ନାହିଁ । ମୋର ଉପାସ ରହିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଅଛି ।”

ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ କାମିନ୍ ବଦଳାଇବାକୁ ଭିତରକୁ ଗଲେ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆସ୍ତେ କରି ଆଶାମଲେ ପାଖକୁ ଆସିଲା । ଯଦି ଆଶାମଲେ ପଛଠାରେ ପାସ୍ କରିଥାନ୍ତା ତେବେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହୁଏତ ଖୁସି ହୋଇନଥାନ୍ତା—କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଅବଶ୍ୟ ଦୁଃଖିତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଲା—

“ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ବାରେ ତୋର ପାଗଲାମି ଛାଡ଼—ସେଇ ହାତରେ ଗଣିତର ପ୍ରଶ୍ନ ସମାଧାନ କରେ । ମୁଁ ଯେକୌଣସିମତେ ବାପାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେବି । ତୁ ଆଉ ବର୍ଷେ ପୁଣି ପଢ଼ି-ପାରିବୁ ।”

ଏତିକିବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ଯେଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଅତିଏବ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଶୀଘ୍ର ଉପରକୁ ଚାଲିଗଲା ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ଡିବା ଦେଇ ଆସିଲା । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ ଯେଉଁ ଟିଫିନ୍ କ୍ୟାବିନଟିକୁ ଯେଠି ରଖିଥିଲେ, ସେ ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ ବି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବଦଳରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାହା ଉଠାଇବାକୁ ଆଗକୁ ଆସିଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଯେଥପାଇଁ ମନାକଲେ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ସବୁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଗଲେ ।

ସମୟ କଟିଯାଉଥାଏ । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ କେତେଥର ଆଶାମଲେକୁ ଖାଇବାକୁ ଡାକିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ଚଲିନାହିଁ । ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବା ଛଡ଼ା ତା ଆଗରେ ଆଉ କିଛି ବାଟ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଆଶାମଲେ ଉଠିଲା । ଗାଧୁଆପାଧୁଆ କରି, ଲୁଗା ବଦଳାଇ ସେ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲା । ତାର ହାତରେ ଖଣିଏ ଖାତା ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ ଖାଇକରି ଯିବାକୁ ତାକୁ କହିଲେ । ସେ କହିଲା, “ବାପା ଆସିଲେ ଖାଇବି ।”

ଆଶାମଲେ ଚାଲିଗଲା । ସେ ବେଶି ଦୂରକୁ ଗଲନାହିଁ । ତାର ପାଦ ଅନାୟାସଭାବେ କପାଳେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇଗଲା । ମନ୍ଦିର ପାଖରୁ ଫୁଲ ଦୋକାନ ଦେଖି ସେ ସବୁଦିନ ଖୁସି ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଆଜି ଖୁସି ହେଲନାହିଁ । ତାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ମିଳିଲା । ନାନା ରଙ୍ଗର ସୁଗନ୍ଧିତ ଫୁଲର ହାର ସବୁ ସେଇଠି ଝୁଲୁଥାଏ । କଦଳୀପତ୍ର ଉପରେ ଫୁଲର ଗୁଚ୍ଛ, ଫୁଲ-କୁଣ୍ଡ ଓ ଫୁଲ ବିଛେଇ ହୋଇଥାଏ । ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ ସାଙ୍ଗକୁ କମ୍ପୁଷ୍ପ, କପୂର୍, ଚୁଆ ଓ ଅଗରବନ୍ଦର ସୁଗନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ମହକ ଉଠୁଥାଏ ।

ଏବେ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ତାର ବାପାଙ୍କ କହୁଥିବା କଥା— ଖାଦ୍ୟ, ଲୁଗା ଓ ଘର ! ସେହି ଦୋକାନରେ ଏଥରୁ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ମିଳିବନାହିଁ । ସେ ଜାଣିପାରିଲା ସେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ବସ୍ତ୍ର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି କିଣିବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସମାଜରେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସେ

ଦେଖିଥିଲୁ ଯେ ଗାଆଁରେ ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ନନ୍ଦନବନ ଥାଏ । ସହରର ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ତାହା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଭଲ କଥା ଯେ ଏଠି ଫୁଲ ଦୋକାନର ଅଭାବ ନାହିଁ ।

ମନ୍ଦିର ଖୋଲୁଥାଏ । ସେ ଭିତରକୁ ଗଲୁ ଏବଂ ବାହାର ମଣ୍ଡପର ଗୋଟିଏ ଖମ୍ବକୁ ଆଉଁଟି ଦସିପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ସେଠି ଭିତ ନଥାଏ । ତାକୁ ବାଞ୍ଛିମାୟ ଏକାନ୍ତ ସ୍ଥାନଟିଏ ମିଳିଗଲା । କେତେବର୍ଷ ପୂର୍ବର କେତେଗୁଣ୍ଠିଏ ଘଟଣା ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା । ସେଥିରେ ତାର ପିଲାଦିନର ମଝକିଆ ଅନୁଭୂତି ସବୁ ଲୁଚିରହିଥାଏ ।

ସେତେବେଳେ ମନ୍ଦିରର ଜଣେ ଶ୍ରମିକ କାନ୍ଦୁଥିଲା । ଗୋଟିଏ ପଟେ ଛୋଟ ମନ୍ଦିରଟିକୁ ପାଖରେ ଭସାଇବାପାଇଁ କାଠରେ ଖଣିଏ ନୌକା ଘିଆରି ହେଉଥିଲା । ଅନ୍ୟ ପଟେ ମନ୍ଦିରର ବାହନଗୁଡ଼ିକରେ ସୁନା ଓ ରୂପାର ରଙ୍ଗ ଚଢ଼ାହେଉଥିଲା । ସେଥିରେ ମଣିମୁକ୍ତା ଜଡ଼ାହେଉଥିଲା । ଗୋପୁରମର ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଅନେକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗରେ ରଙ୍ଗାଇ ଦେବାରୁ ତାହା ଚମକିଥାଏ । ତାହାରୁ, ମଦୁରର ଇତିହାସ ସହରଗୁଡ଼ିକର ଅନେକ କୁଶଳୀ କଳାକାର ମୟୂରପୁରରେ ଜମାହୋଇଥାନ୍ତି । ଆଶାମଲେ ବି କୌଣସିପ୍ରକାରେ ସେମାନଙ୍କ ସହତ ଯାଇ ମିଶିଗଲା ।

କେତେକ ଲୋକ ହାତର ଆଙ୍ଗୁ ଠି ପରି ଛୋଟ ଛୋଟ ଛେଣି ସାହାଯ୍ୟରେ କାଠରେ ସୁନ୍ଦର କଳାକୃତି ଗଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । କେତେକ ଶିଳ୍ପୀ ନୌକାରେ ଲଗାଇବାକୁ ନିର୍ମାଣଗୁଡ଼ିକର ମୂର୍ତ୍ତି ଘିଆରି କରୁଥାନ୍ତି । ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ସେମାନଙ୍କର ଆଙ୍ଗୁ ଖାଲି ନାଚୁଛି, ଛେଣି ଆଦାତରେ ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ବାଜୁଅଛି ।

ତାହାରୁ ସେହି ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷା ଆଶାମଲେକୁ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଜଣାଗଲା ! ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜୁଡ଼ା । ଧଳାକନାର ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ଘିଆରିକରି ସେମାନେ ତା' ଭିତରେ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ତାଙ୍କର କୁଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଦେଇନଥାନ୍ତି । ଆଶାମଲେ କୌଣସିମତେ ସେମାନଙ୍କର ଦେହର ପାଖ ହୋଇଯାଇଥାଏ ଏବଂ ତାଙ୍କ କଲରେ ଯାଇ ମିଶିଥାଏ । ସେମାନେ କପା ସାହାଯ୍ୟରେ ଖୁଟିକି ଭଲ ଧଳା କାଗଜରେ ସୁନା ଓ ରୂପାର କାରିଗରି ନେଇ ମହଣ ଦେଇ ବାହନ-ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଛୁପି ଦେଇଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ହାତ ଲାଗିବାମାତ୍ରେ କାଠରେ ଘିଆରି ହୁଏ-ପକ୍ଷୀ ହଠାତ୍ ଯେମିତି ଯାହୁ କଲରେ ସୁନେଲି ରଙ୍ଗ ଧାରଣ କରିନେଉଥାଏ । ରଙ୍ଗିନ ପଥର ଲଗାଇ ସେମାନେ ତାକୁ ସଜାଡ଼ିଦେଇଥାନ୍ତି ।

ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଚାରିପଟେ କାନା-ପ୍ରକାରର କଳାକୃତିର ନିର୍ମାଣ ହେଉଥାଏ । ସେହି ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତିର ସଖ୍ୟା ବହୁତ କମ୍; ଅଥଚ କାଠ, ପ୍ଲାଷ୍ଟର, ସୁନା-ରୂପାର ପତର ସାହାଯ୍ୟରେ ଘିଆରି ଅପୂର୍ବ କଳାକୃତିର ସଖ୍ୟା ବେଶି ଦେଖା-ଯାଉଥାଏ । ସେହି ଅବୋଧ ବୟସରେ ସୁଦ୍ଧା ଆଶାମଲେର ଆଙ୍ଗୁ କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କରବାକୁ ଆକୁଳ ହୋଇଉଠୁଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଯିବାରେ ତାର ଖୁସିର ସୀମା ନଥାଏ ।

କାମ ସରଗଲ । ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ଫେରିଯିବାର ବେଳ ଆସିଲା । ତାହାବୁରର ଜୁଡ଼ାଧାରୀ ରାଜଶିଳ୍ପୀ ତା'ର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ସେ ତାକୁ କାଚ ଉପରେ ଜରଦ୍ୱାର ଘିଆର ଲବଣୀଗ୍ନେର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଉପହାର ଦେଇ କହିଲେ—“ବାପା ! ତୁ ଏଇ କଳାକୁ ଭଲକରି ଶିଖିଯିବୁ; କିନ୍ତୁ ତୁ ସ୍ୱା'କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ନାହିଁ ।” ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ସେ ତା'ରପାଇଁ ଘିଆର କରିଦେଇଥିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କିଛି ବୁଝିପାରିଲନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଶ୍ନାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କରଆଡ଼େ ଚାହିଁରହିଲା । ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ—“ଏଇ କଳାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ତୁ ଜୀବିକା ଚଳାଇପାରିବୁ ନାହିଁ । ଆମକୁ ଏଇ କଳା ଉତ୍ତରାଧିକାର ଭାବେ ମିଳିଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ରାଜା-ମହାରାଜାମାନେ ଏଇ କଳାର ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଏବେ ଯୁଗ ବଦଳି ଯାଇଛି । ଧନଲୋକେ ଆଜି କେବଳ ଖାଇବା-ପିଇବାକଥା ଭାବୁଛନ୍ତି । ମୋର ପୁଅ ଫତେ କରବା ଶିଖିବ । ଗୋଟିଏ ସୁଇଚ୍ ଟିପିଦେଲେ ଯେକୌଣସି ଜନସର ଛବି ଆଙ୍କି-ହୋଇଯାଉଛି । ବାପା, ତୁ ଏଇ କଳାର ମୋହରେ ପଡ଼ିବୁନାହିଁ; ନହେଲେ ତୋର ଜୀବନ ବରବାଦ୍ ହୋଇଯିବ ।”

ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ମୋଟେ କିଛି ବୁଝିପାରିନଥିଲା । ଲବଣୀଗ୍ନେର କୃଷ୍ଣଙ୍କର ରୂପାମୂର୍ତ୍ତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ହିଁ ସେ ବୁଝିଥିଲା ।

ଏହି ବୟସରେ ସେ ଗତ କଥା ସବୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲ । ଏତେବେଳେ ତାର ମଣ୍ଡପର ଖମ୍ବକୁ ଆଉଜି ବସିବାର ଅବସ୍ଥା ଆସିଲା କାହିଁକି ? କଲେଜରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପରେ ପରେ ତାର ସୁପ୍ତକଳା-ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଲା । ଏବେ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବେଗରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାପାଇଁ ଛଟକି ଡେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଗଣିତ ପଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରୟାସନ ଦେଲା; କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ତା'ର ମନରେ ଗଣିତ ଶରୁଦ୍ଧରେ ଖସି ପଡ଼ିଯିବା ଜାତ ହେଲା ।

ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଜୁଡ଼ାଧାରୀ ଶିଳ୍ପୀ ତାକୁ କହିଛି—‘ବାପା, ଏଇ କଳାପ୍ରତି ମନରେ ମୋହ ରଖିବୁନାହିଁ, ନଚେତ୍ ତୋର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ।’ ଆଶାମଲ୍ଲେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା ‘ମୁଁ କଳାର ମୋହରେ ପଡ଼ିଛି କେଉଁଠି ? ସେ’ ତ ମୋତେ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିନେଉଛି ।’

ବେଳ ଗଢ଼ିଯାଉଥାଏ । ତାକୁ ଭେକ ଲାଗିଲା । ରୁନିହୋଇ ବସିରହିବାକୁ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗିନାହିଁ । ସେ ମନ୍ଦିରର ପଛପଟ ପୋଖରୀ କୂଳଦେଇ ବାହାରକୁ ଚାଲିଆସିଲା । ଦିନ ବଢ଼ିଗଲା । ଦ୍ଵାତରେ ପଇସା ଥାଏ; କିନ୍ତୁ କିଛି ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛାନଥାଏ । ସେ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଚାଲିଲା ଏବଂ ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ବସ୍ତିରେ ଯାଇ ବସି ପଡ଼ିଲା । ବସ୍ ଅଢ଼େଇଘାର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା ।

ବସ୍ ଯେତେବେଳେ ଅଢ଼େଇଘାର ପୋଲଟିକୁ ପାରହୋଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଲା— ସେତେବେଳେ ସେ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ପୋଲର ତାହାଣପଟକୁ ଚାହିଁଲା । ନଦୀର ପାଣି ଯାହା

ହେଉ, ତାର ଦୁଇ କଲରେ ବସିଣ୍ଡି ସବୁଜମା ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେପଟେ ଗଲବେଳେ ଆଶାମଲେ ସେହି ସବୁଜ ଶେଷଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାକୁ ଭୁଲେନାହିଁ । ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ କୋଠାଘର—ସତେ ସେମିତି ତାହା ଗଛଲତା ଭିତରୁ ଆସେ ଆସେ ଉଠିଆସିଛି । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା ଯେ ଘର-ମାଲିକ ବେଶ୍ ଭବିଷ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଜାଗାଟିଏ ବାଡ଼ି ନିଜର ଘରଟି ତୋଳିଛନ୍ତି ।

ବସ୍ ଅଡ଼େସ୍‌ସାରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ବସ୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେ ମୁହଁ ହାତ ଧୋଇ ପାଣି ପିଇଲା । ଶ୍ଵେତ ହେଉ ଜଣାଯାଉଥିବା କ୍ଳାନ୍ତି କିନ୍ତୁ କମ୍ ହେଲା ଭଳି ଜଣାଗଲା । ସେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଆଖି ଚାଲିଲା । ସେଠି ଅନେକ ନୂଆ ଘର ଦେଖାଗଲା । ସେ ଚାରିପାଶର ଯେ ତା'ର ବାପା କାହିଁକି ତାକୁ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଅଗେ ଯେଉଁଠି ଗଛଲତା, ବଗିଚା, ବାମ୍ଫୀ ଓ ଫୁଲବାଡ଼ି ଥିଲା, ଏବେ ସେଠି ଇଟା, ସିମେଣ୍ଟ ଓ ଲୁହାର ଛତାସବୁ ଦେଖାଯାଉଛି ।

ସେ ବେଳେବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସାଙ୍ଗରେ କମ୍ପା ତା'ର କୌଣସି ବନ୍ଧୁ ସାଙ୍ଗରେ ଅଡ଼େସ୍‌ସାରରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଏ । ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଯିବାପାଇଁ ସେ ପୁରୁଷଟିଏ ଗଲିଆଡ଼େ ଚାଲିପଡ଼ିଲା । ଗଲର ମୋଡ଼ରେ ସେ ଗୋଟାଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମୁହଁ ଡିଆଁ ପାଇଁ ଜଡ଼ିପରି ହୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଗଲା । କମ୍ପାଉଣ୍ଡର କାନ୍ଥ ପାଖ ଗଛର ଛାଇତଳେ ଜଣେ ଭିକାରୁଣୀ ବସିଥାଏ । 'ମାତ୍ରା'ର ଦାମ୍ଭିକର ସହର' ଭିତରେ ତା'ର ଦିନେ ବି ଭିକାରୀ ନ ଦେଖି କଟିଯାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଭିକାରୁଣୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଥିଲା ଅଲଗା । ସେଥିପାଇଁ ତାର ଦୃଷ୍ଟି ସେଆଡ଼କୁ ଗଲା ।

ଛୁଟାକନାରେ ଦେହକୁ ଡାକି, ସୁସ୍ଥ ଶରୀର ସେହି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯୁବଗଣି ଖୁବ୍ ବେପରୁଆ ଭାବରେ ବସି ତା'ର ପିଲାକୁ ଶୀର ଗୁଆଉଥାଏ । ତାର ଦେହର ରଙ୍ଗ କଳା; କିନ୍ତୁ ସେ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ପାଲଟିକରି ଉପାରିକରୁହୋଇଥିବା ପଥରର ମୁଗୁଟିଏ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସହରରେ ଏମିତିକାନ୍ତଭଲ-ତାଉଲ ଦେହ ଥିବା ଯୁବକ ସେ ଦେଖିନଥିଲା । ତା' ପାଖରେ ଲୁଗାଗୁଜୁଳାଟିଏ ଓ ଟିଣର ଗୋଟିଏ ବସ୍ତନ ଥାଏ । ତାକୁ ଦେଖି ଆଶାମଲେ ମନରେ ଦୟାଭାବ ଉଠୁଛି ଉଠିଲା । ସେ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଏଇ ଯୁବଗଣି ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମାଜର ଅତ୍ୟାଚାରର ଶିକାର ହୋଇ ସହରକୁ ଆସିଛନ୍ତି ନା ନିଜର ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ଆଶାମଲେର ସ୍ଵାଧୀନତା କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଖିକୁ ଦେଖିଲା ଏବଂ 'ଭଗବାନ' ବୋଲି ଡାକ ତା'ର ହାତ ଆଶାମଲେ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ଆଶାମଲେ ତାର ପକେଟ୍‌ରୁ ଚାରିଶିଟାଏ ବାହାରକରି ତାକୁ ଦେଲା ଏବଂ ପଛକୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ନୋଡ଼ରେ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲା । ଭିକାରୁଣୀ ଚକିତ ହୋଇ ତାର ଯିବା ବାଟକୁ ଚାହିଁରହିଲା । ସେହି ସହରରେ ଆଶାମଲେ ପରି ଦ୍ଵିତୀୟ ପାଗଳକୁ ସେ ଦେଖିନଥିଲା । ସେ କେବଳ ଏଇଭଳି ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲା, ଯେଉଁମାନେ ଦୁଇଟି ପଇସା ଦେବାକୁ କିଛି ଭାବବାର ଅଭିନୟ କରି ପଇସା ମିଳିବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଖିଦ୍ଵାରା ବ୍ୟଭିଚାର କରନ୍ତି ।

ଏଲିସ୍‌ବେଥ୍ ସମୁଦ୍ରକୂଳ ସହରରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ । ତାକୁ ସେଠି ଗୋଲ୍‌କାର ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡପ ଏବଂ ଗୁଲ ନଡ଼ାରେ ଘିଆରି କେତୋଟି କୁଡ଼ିଆ ଦେଖାଗଲା । କେତେ ଲୋକ କହୁଲେ ଯେ ସମୁଦ୍ରରେ ଗାଧୋଇବାକୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ବସିବା ପାଇଁ ବା ଲୁଗା ବଦଳାଇବାପାଇଁ ସେଇଠି କୁଡ଼ିଆଘର ସବୁ ଘିଆରି କରାହୋଇଛି । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଜାଣିନଥିଲା ଯେ ନାନା-ପ୍ରକାର କେଲି-କୀଡ଼ା କରିବାପାଇଁ ହୋଟେଲର କୋଠର ଭଳି ସେହି କୁଡ଼ିଆ ଘରଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଲୋକଭିଡ଼ ନଥିଲାବେଳେ କାର୍ରେ ସେଠାକୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ତାହା ଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାମଲା ।

ଗୁରୁଟା ବାଜିଲା । ପାଞ୍ଚଟା ପରେ ହିଁ ସେଠାକୁ ସମସ୍ତ କଟାଇବା ପାଇଁ ଲୋକମାନେ ଆସନ୍ତି । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଗୋଟିଏ ମଣ୍ଡପକୁ ଗଲା ଏବଂ ତାର ଖାତା ବାହାର କରି ବସି-ପଡ଼ିଲା । ସେ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହି କାମରେ ତାର ଢେକ ଏବଂ କ୍ଲାନ୍ତି ସବୁ ଦୂରହୋଇଗଲା । ଫଗନ୍ନାରେ ଫେଲ୍ ହେବା କଥା ଏବଂ ବାପାଙ୍କର ରାଗିବା କଥାବି ସେ ଭୁଲିଗଲା ।

ଆଗରେ ସମୁଦ୍ରର ନୀଳ-ଶ୍ୟାମଳ ଲହରୀଗୁଡ଼ିକ ଆସ୍ତେ-ଆସ୍ତେ ଗାଡ଼ ନେଲି ହୋଇ ଉଠୁଥାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ମେଘ ଉଡ଼ାଡ଼ରେ ରହୁଥାଏ; ତେଣୁ ଖରା ଠାଣ ନ ଥାଏ । ସମୁଦ୍ରର ପବନରେ ଓଠରେ ଲୁଣର ସରଟିଏ ପଡ଼ିଯାଇଥାଏ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାକୁ ଲୋକମାନେ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏ ଯାଏଁ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖରେ କେହି ନ ଥାଏ; ତେଣୁ ତା'ର ଧ୍ୟାନଭଙ୍ଗ ହେଲାନାହିଁ ।

ଦୂରରୁ ଆସୁଥିବା ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକଙ୍କର ଆଖି ତା' ଉପରେ ରହୁଥାଏ—ତା'ର କାରଣ ଲୋକେ ହାଉଥା ଖାଇବାକୁ କିମ୍ବା ଗପସପ କରିବାକୁ ହିଁ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଆସନ୍ତି, ପର୍ଯ୍ୟଟା ପଡ଼ିବାକୁ ବି କେତେ ଲୋକ ଆସନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେଠି କେହି ବସି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଆସିଥିବା ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଥିଲେ ବୃଦ୍ଧ ଏବଂ ଅନ୍ୟଜଣକ ଯୁବକ । ସେ ଦୁହେଁ ପ୍ରାୟ ସେଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ଝିଅଟି ସହଜ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ କରୁ ବୃଦ୍ଧ ହଠାତ୍ ଚୁପ୍ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ମଣ୍ଡପଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଝିଅଟି ମଧ୍ୟ ସେଇଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା ।

ବୃଦ୍ଧ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତ ‘ଅଡ଼େପ୍‌ସାର ଉପ୍‌ସା’ ନାମକ ଧଳା ରଙ୍ଗର ଲମ୍ବା ହାତବାଲ କୁଚୁଡ଼ା ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି ଓ ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗର ଖଣ୍ଡିଏ ଶାଲକୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ଢଙ୍ଗରେ ସୋଡ଼ାଇ-ହୋଇଥାନ୍ତି । ଶାଲର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିରୁ ଆଡ଼ ହୋଇ କାନ୍ଧର ପଛପଟକୁ ଝୁଲୁଥାଏ । ସେ ତାମିଲନାଡ଼ୁ ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ଧୋତି ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦେହର ଗଠନ ବେଶ୍ ଭଲ । ମୁଣ୍ଡର ଆଗପଟ ଚନ୍ଦା । ସେ ନିଜର ଓସାରଥା ମୁହଁରେ ସୋଡ଼ା ବୋତଲର ତଳ ଭଳି ମୋଟା କାତର କଣିଆ ଲଗାଇଥାନ୍ତି ।

ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବା ଝିଅଟି ଏତେ ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ ଯେ ତାକୁ ଦେଖିଲେ କେହି

ମୋହନ ହୋଇଯିବ । ତା'ପାଖରେ ଦେଖିବା ଲୋକର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ନିଜ ଅଡ଼କୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା କିମ୍ବା ବାନ୍ଧନେବା ଯୋଗ୍ୟ ଯେମିତି କହୁ ନ ଥିଲା । ବହୁସଂସ୍ଥରେ ସେ ଆଶାମଳିନୀରୁ ବର୍ଣ୍ଣେ ଦୁଇବର୍ଣ୍ଣ ସାଧନ ହୋଇପାରେ । ତାର ଆଖିରୁ ଗୋଟାଏ ମୋହନ ନ୍ୟାୟ ଫୁଟି-ଉଠୁଥିବାଭଳି ଜଣାଯାଉଥାଏ । ତାର ଗୁଲି ଓ ଗଡ଼ରେ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ରକମର ପ୍ରସ୍ତୁତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏଁ ତା'ର ଭିତରେ ଏବଂ ବାହାରେ ସରଳତାର ଗୋଟିଏ ସ୍ତୋତ୍ର ବୋହାଯାଇଥିବାର ଜଣାଗଲା । ସେ ଶୁଭ୍ ବେପରୁଆସିବେ ଗୁଲୁଥାଏ । ତାର ବାଳ ଘଷ ଓ ଲମ୍ବା, ବେଶୀ ଅଶ୍ମାତଳକୁ ନାଚିଉଠାଏ । ମୁହଁଟି ଅଳ୍ପ ଲମ୍ବା ଏବଂ ଗୋଲ । ଗର୍ଭ ଭୁଲତା ଏବଂ ଓଠ ନାଲି ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଦେହ ପାତଳା ।

ଚୁକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକ ଅସ୍ତେ କରି କହିଲେ, “ବୋଧହୁଏ ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆସୁଛି ।”

“ହଁ ବାପା, ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିକାବେଳେ ଅପଣ ଯେମିତି ତନ୍ମୟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ସେମିତି ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିକାବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ ।”

ଦୁହେଁ ତା'ର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାର ମୁହଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟକୁ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଜାଣି ପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଏ ଦୁହେଁ ତାର ଏତେ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେଣି । ଝିଅଟିର ବେଶୀରେ ଗୁଞ୍ଜା ହୋଇଥିବା ଗୁମେଲ ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ତାର ନାକ ଭିତରେ ପଶିଲା । ସେ ମୁଣ୍ଡ ଉଠାଇ ଗୁଞ୍ଜିଲା । ପ୍ରଥମ ଥର ତାକୁ କେବଳ ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ଅଖି ଦେଖାଗଲା । ତା'ପରେ ସେ ଚୁକ ଉଦ୍ବେଗକୁ ଚେହେରା ଦେଖିପାରିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ସେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆଗରୁ ବି କେଉଁଠି ଦେଖିଛି । ବୋଧହୁଏ ସେହି ସମୁଦ୍ର-କୁଳରେ ଦୂରରୁ ଦେଖିଛି ।

ଚୁକବ୍ୟକ୍ତି କହିଲେ “କ୍ଷମାକରିବେ, ଆମେ ଅପଣଙ୍କ କାମରେ ବାଧାଦେଲୁ ।”

“ନା-ନା, ସେମିତି କିଛି ନୁହେଁ । ମୁଁ ତ ଯମସ୍ତ କାଟିବା ପାଇଁ ଏଇମିତି ବଙ୍କାଟକା ଗାର ଟାଣୁଥିଲି ।”

“ଆମେ ସେଇଟାକୁ ଦେଖିପାରୁ କି ?

ପାଖରେ ଜଣେ ଝିଅ ଛୁଡ଼ାହୋଇଛି । ଅଳ୍ପଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେବାକୁ ସେ ସକୋଚ ବୋଧ କରୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୁ ଏଡ଼ି ବି ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ଜାଣିନାହିଁ, ଏମିତି ଅବସ୍ଥାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଦେବ କିପରି ? ଏ କଥା ଭାବି ସେ ଶୁଭ୍ ଲଜକରୁଥାଏ ।

“ମୁଁ ଏଇମିତି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅଙ୍କାବଙ୍କା ଗାର ଟାଣିଛି—ଏଇଟାକୁ ତିଆରି କରି ଚନ୍ଦ୍ର ଡିଜି ଦେବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ।” ଏହା କହି ଲଜରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଆଇ ସେ ଖାତାଟିକୁ ତାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା ।

ଚୁକ ଉଦ୍ବେଗ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଭଲକରି ଦେଖିଲେ । ତା'ପରେ ସେ ସେହି ମଣ୍ଡପଘରରେ ଚଳାମୁଣ୍ଡି ପକାଇ ବସିପଡ଼ିଲେ । ସକୋଚ ଦେଇ ଝିଅକୁ ବି ବସିବାକୁ କହିଲେ । ଛନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ଭଲ କରି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିସାରି ସେ ତାହା ଝିଅ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ ।

ଆଶାମଲେ ଦେଖିଲେ ଝିଅଟିର ଚମକିଥିବା ଆଖିରୁ ଏକପ୍ରକାର ଜ୍ୟୋତି ଫୁଟି ବାହାରୁଛି । ତାର ଦେହ ସ୍ବେଦାନ୍ବିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଚଳିଯାଇଛି ।

ଚୁକ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ପଚାରିଲେ, “ଆପଣ କଣ ସତ୍ତ୍ୱ କହୁଛନ୍ତି ବସିଥିବା ସେହି ଭିକାରୁଣୀକୁ ଦେଖିଥିଲେ ?”

“ଆପଣ ବି ତାକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ?”

“ହଁ ଦେଖିଛି । ସେ ମୋ’ର ଘର ଆଗରେ ବସିଥିଲା । ଚେହେରା, ଦେହ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ଏଭଳି ଦୁଃଖ, କଞ୍ଜାଳର ଡାଆ ଭଳି ତ ନୁହେଁ ! ତାର ଦେହ ତ ବେଶ୍ ଦୁଷ୍ପ୍ରସ୍ଥ ।”

ଆଶାମଲେ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସକୋଚ କଲା ।

“କହନ୍ତୁ !”

“ମୋତେ ଜଣାଗଲା ଯେ ତାର ଅବସ୍ଥା ଶୀଘ୍ର ଏମିତିକା ହୋଇଯିବୁ । ଏଇ ସହର ତାକୁ ଉପାସରେ ମାରିପକାଇବ ।”

ହଠାତ୍ ଚୁକ୍ ଉଦ୍ବେଗୀ ଓ ଝିଅଟି ପରସ୍ପରକୁ ଚାହିଁଲେ । ଜଣାଗଲା, ଯେମିତିକି ସେମାନେ ଭିକାରୁଣୀଟି ବିଷୟରେ କିଛି ରହସ୍ୟମୟ କଥା ଜାଣନ୍ତି ।

ତାର ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରରେ...

ଭିକାରୁଣୀଟି ହାତର ଗୁଞ୍ଜଟିଏ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ତାର ମୁହଁରେ ଅସୀମ ବ୍ୟଥା । ସେ ତାର ପିଲାଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଖୁଆଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ତାର ଦୋହଲି ଯାଉଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଛାରି ନ ବାହାରିବା ହେତୁ ପିଲାଟି ହାତ-ଗୋଡ଼ ହଲାଇ କୋରୁରେ କାନ୍ଦୁଥାଏ । ଆଶାମଲେର କଲ୍ଲନାରେ ମାଆ ଆଖିରୁ ଝରୁଥିବା ଲୁହକୁ ନା ପିଲାର ମୁହଁ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପଛପଟକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ କୋଠାଘର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଘରଗୁଡ଼ିକ ଆଗରେ ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍ ଯେମିତିକି ଲଜରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିର ନାମ ଦେଇଥାଏ—“ଦାମାମାନଙ୍କର ସହର ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ।”

ଚୁକ୍ ହସି ଦେଇ ପଚାରିଲେ, “ଆପଣ କଣ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇ ଦେଇ ପାରିବେ ?”

ସେ ସାହସ ନ ହେବାରୁ ଆଶାମଲେ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇଉଠିଲା । ତାକୁ ଲାଗିଲା ଯେମିତିକି ସେ ଗୋଟାଏ ଧର୍ମସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ସେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ତାକୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟକଲେ ।

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଉଚ୍ଚ କୋଠାଘରଗୁଡ଼ିକ ଆମର ବଢ଼ନ୍ତା ଅର୍ଥଲକ୍ଷ୍ମୀର ପ୍ରତୀକ । ତା’ଆଗରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍ ଧର୍ମଭବନା ଦ୍ରାସର ସଙ୍କେତ । ଏଇ ଭିକାରୁଣୀ ଆମର ବ୍ୟାବହାରିକ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରତୀକ ।”

ଝିଅଟି ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତା ଆଡ଼କୁ ଭଲଭାବେ ଚାହିଁଲା । ଚୁକ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—ଏଇ ଟୋକାଟି ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ଖୁବ୍ ଭାବଚିନ୍ତା ଚନ୍ଦ୍ର

ଅଧିକ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଜାତହେଲା । “ଆସନ୍ତୁ, ଏଠି ବାଲି ଉପରେ ବସି ଗପସପ କରା” — ବୋଲି କହୁ ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ବାଲିରେ ବସିଗଲେ ।

ସକୋଚ ହେଉ ଆଶାମଲେଟିଟିଏ ଘୁମୁଯାଇ ବସିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଆନନ୍ଦୀ ବେଶି ଲଜକୁଳୀ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ସଂସ୍କାର ରଙ୍ଗରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ରଞ୍ଜିତା ନୁହେଁ । ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ, କୋମଳତା ଓ ସୁନ୍ଦରତା ଦେଖାଯାଉଛି । ସେ ପିନ୍ଧୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଭୟାବୁ ଶାଢ଼ି । ପବନରେ ପଶତକାନ ଉଡ଼ିନଯିବ ବୋଲି ସେ ଶାଢ଼ିକୁ ପଛପଟୁ ବୁଲାଇଖି ଆଗକୁ ଖୋସିଧରୁଛି । ତାର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ କି ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ !

ବଡ଼ ଉତ୍ସାହର ସହଜ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏସବୁ କଥା ତାଙ୍କୁ କହୁଲା — ଆଶାମଲେଟିର ବାପାଙ୍କ ମନ ସେଦିନ କାମରେ ଲାଗିଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ଅଧା ସମୟ ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ସେ ଘରକୁ ଫେରିଆସିଲେ । ଶିଳାନ୍ୟାସ ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ପୂର୍ବରୁ ସରିଯାଇଥାଏ । ଘରେ ଆଶାମଲେଟି ନ ଦେଖି ସେ ଖୁବ୍ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ଗଣିତରେ ଫେଲ୍ ହେଲା ବୋଲି ପାଗଳଙ୍କ ପରି ଆଶାମଲେଟି କିଛି ଭୁଲକାମ କରଦେଇପାରେ ବୋଲି ସେ ଡରଯାଇଥିଲେ ।

କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଜିଜ୍ଞା, ବ୍ୟବସାୟ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସବୁ କଥା କହୁଦେଲା । ସେ କହୁଲା — ଆଶାମଲେଟି ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠମୂର୍ଖ । ଦୁଇଥର ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ୍ ହେଲାଣି । ତାକୁ ଯଦି ସେଭଳି ସୁବିଧା ମିଳିଥାନ୍ତା, ତେବେ ସେ ଏତେବେଳକୁ ବି. ଇ. ପାସ୍ କରି ଇଞ୍ଜିନିୟର ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତା । ଜଣେ ସୁବକ୍ତା ପାଖକୁ ପହଞ୍ଚିଯାଉବା ଅର୍ଥଟା ବୁଝିବାକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଯୋଗ୍ୟତା ଆସିଲାଣି । ବୟସରେ ସେ ଆଶାମଲେଟିଠାରୁ ତ ବଡ଼ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର କଥାବାତ୍ତା, ଡକ୍ଟରାଞ୍ଜରୁ ବୁଦ୍ଧ କହିବସେନ୍ ବେଶ୍ ଠିକ୍‌ରେଇନେଲେ ସେ ସେ ଆଶାମଲେଟିଠାରୁ ବେଶି ଚତୁର । ସେ ଭାବିବେ ସେ ଏହି ସହରରେ ରହି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସେ ସର୍ବସ୍ତ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଉପରକୁ ଉଠିଯିବ । ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଭିତରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଲା ।

ଆଶାମଲେଟିର ଅସାଫଲ୍ୟ ବିଷୟ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବାରମ୍ବାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥାଏ । ଏସବୁ ଆଶାମଲେଟିକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାଥାଏ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହଜ କଥାବାତ୍ତା କରି ସେ ନିଜ ଦୁଃଖ ଭୁଲିପାରିଥିଲା । ଏବେ ସେ ଅଧିକ ଦୁଃଖରେ ଭରୁଥାଏ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ସହଜ ତାର ଦେଖା ନ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଠାକୁ ନ ଆସିଥିଲେ ବରଂ ଭଲହୋଇଥାନ୍ତା ।

ସେ ବଡ଼ ଅସ୍ପୃହ ବୋଧକରୁଥାଏ । ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ କହୁଲା, “ବାପା ଆମକୁ ଖୋଜୁଥିବେ, ବୁଲି ଘରକୁ ଯିବା ।” କିନ୍ତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତ ସେଠାକୁ ଆସିବାର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭୁଲିଯାଉଥାଏ ।

କେଜାଣି କେମିତି ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଆଶାମଲେଟିର ମନରେ ଆତାତ ଲାଗିଛି । ସେ ଆଶାମଲେଟିକୁ କହୁଲା, “ଆପଣଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଯେ ଆପଣ

ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ର ।” ତା’ର ସେଇ କଥାପଦକ, ଭାଷାର କୋମଳତା ଏବଂ ସ୍ନେହଭରା ଗୁହାଣି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ମନର ଦୁଃଖ ଘୋଡ଼ୁପକାଇଲା । ତା’ର ଆଖିରେ ଦେଖାଗଲା କୃତଜ୍ଞତାର ଝଲକ ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ପରଶ୍ରମ କଲ ପରେ ବି ଯଦି ଆପଣ ଗଣିତରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି ତେବେ ଏଥିରେ ଲଜ୍ଜା କରିବାର ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ । ବାପା ବି ତାଙ୍କ ବେଳେ ବିଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ୍ ହୋଇଯାଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଜି ତାଙ୍କ ଉପାରି ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଦେଶର ସତ୍ତ୍ୱହାଲ୍‌ୟମାନଙ୍କରେ ରହିଛି । ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ କାମ କରିବା ପରେ ସେ ଏବେ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣକରିଛନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ଓ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରଶିଳ୍ପୀ କଦରସେନ୍ ତେବେ ଆପଣ ଜିଣେ ?” ଏବଂ ସେ ତାଙ୍କର ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଶିଳ୍ପକ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯେଉଁଶିଳ୍ପକ ତାକୁ ଅତ୍ୟଧିକ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ବୃଦ୍ଧ ଉଦ୍‌ବ୍ୟାଗ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଟିକିଏ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲେ । ମାଣିକ୍‌ମ୍‌ ଭାବିଲା ଯେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଜ୍ଞାନ ବେଶି ବଢ଼ିଯାଇଛି ।

କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତା କରିବା ପରେ କଦରସେନ୍ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ କହିଲେ, “ସତରେ କ’ଣ ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?”

ଆଶାମଲ୍ଲିର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରସନ୍ନଚିତ୍ତରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା—
“ଆପଣଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମୋ ଦେହରେ ଜୀବନ ପଶିଲା ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିର ଖାତାରେ କଦରସେନ୍ ନିଜର ଠିକଣା ଲେଖିଦେଇ କହିଲେ, “ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ବାପା ରଜି ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ମୋ’ ସହୃଦ ଦେଖା କରିବେ—ମୁଁ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେବି ।” ସେ ମାଣିକ୍‌ମ୍‌ର ବ୍ୟାକୁଳତା ମଧ୍ୟ ଚୁଝିପାରୁଥିଲେ । ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ କହିଲେ—“ମୋ ଦର ତ ଏଇ ପାଖରେ । ଆପଣ କେବେ ଆସିବାବେଳେ ଆସନ୍ତୁ, ଦେଖାହେବ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲି ଫେରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ସେ ବୃଦ୍ଧ ଉଦ୍‌ବ୍ୟାଗ୍ରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ହାତ ଘୋଡ଼ି ପ୍ରଣାମ କଲା । ଆନନ୍ଦୀକୁ ଆଖିରେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଛୁଡ଼ା-ହୋଇ ରହିଲା । ଝିଅମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାରେ ତାର ଭାରି ଲଜ୍ଜା; କିନ୍ତୁ ଆଜି ମନେ ମନେ ଖୁସି ହେଉଥାଏ ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଅସୀମ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଛି । ତା’ର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାମାତ୍ରେ ପରଜୟ ଏବଂ ପଶ୍ଚାତ୍ତପର ଭାବନା ଏବଂ ଚିନ୍ତାସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ହୋଇଗଲା । ସେ ନିଜ ମନର ଅବସ୍ଥା ଭଲଭାବେ ଜାଣିପାରିଲାଣି । ତା’ର ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦସମୁଦ୍ରର ତେଜ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସ୍ଥିବାପାଇଁ ମାଣିକ୍‌ମ୍‌ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅନୁମତି ମାଗିଲା । ତାର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ପୁରପୁର ପରାଧୀନ ହୋଇଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ନିରେଖି ଚାହିଁ ସେ ହସି ହସି ଦରକୁ ଫେରିଲା ।

ବାଟରେ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଦର ଦେଖାଗଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସେହି ଗାଁର ଲୋକମାନେ

ବସେ—ତା'ର ଆଗରେ ତାଙ୍କର ଘର । ଜଙ୍ଗ ଲାଗିଥିବା ଘରର ବାହାର ଦରଜାଟି ବନ୍ଦ ଥିଲା । ଖୋଲା ଜମିର ଗୁରୁପଟେ ପକ୍କା ପାଟର ନଥିଲା । ଇଟା-ସିମେଣ୍ଟ ଦେଇ ଦୁଇଟି ଖମ୍ବ ଘିଆରି କରି ଲୁହାର ଫାଟକ ଲଗାଯାଇଥାଏ । ଦୁଇପାଖରେ ବାଉଁଶର ଜାଲ ଉପରେ ଲତା ମାଡ଼ିଥାଏ । ଫୁଲ ଓ ଫସ ଉଭୟ ଯେ ଲତାଗୁଡ଼ିକ କାନ୍ଥର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ଘରର ଗୁରୁପାଖରେ ଖୁବ୍ ଖୋଲା ଜାଗା । ସେଠି ଅନେକ ଲତା, ଗଛ-ପତ୍ର ଉଠିଥାଏ । ତା'ର ଠିକ୍ ମଝିରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଣା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୋ'ତାଲ ଘର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଛତା ଉପରେ ଗୋଟିଏ କୋଠର ଘିଆରି ହୋଇଥାଏ । ତା'ର ଗୁଲୁଛୁଇଁ । ଛତର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓଡ଼ିଶୀଟିଏ । ଆଶାମଲେ ବଡ଼ କୌତୁହନପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା—“ଏଇଟା ତାଙ୍କର ନିଜ ଘର ।” ଗେଟ୍ ପାଖ ବେଢ଼ା ଉପରେ ପଥର ଦେହରେ ଖୋଲାହୋଇଥିବା ତାଙ୍କର ନାଆଁଟିକୁ ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, “ଆରେ ଏଇ ଜମି ତ ଦଶ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କମ୍ ହେବନାହିଁ ! ଏ ତ ଜମି ଗୁଡ଼େ, ସୁନା, ଖାଣ୍ଟ ସୁନା ।”

ଘର ଓ ବଗିଚା ଦେଖି ଆଶାମଲେ ଖୁବ୍ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ସେ ବୁଝିପାରୁନା ନାହିଁ ସେ ସେଥିରୁ କେଉଁଟି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ସୁନାପର ଦେଖାଗଲା ।

“ଏଇ ଭୂମି ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁନା । ସେଥିରେ ଏହାକୁ ସେ ପାଞ୍ଚଶ' କି ହଜାରଟି ଟଙ୍କା ଦେଇ କିଣିଥିବେ । ଆଜି ଏଇ ଜମି ସୁନା ଭଳି ହେଲାଣି; ଆଉ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ଏହା ସ୍ୱର୍ଗ ହୋଇଯିବ ।”

ତା'ର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ମନେ ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାପାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରହୁ ବୋଧହୁଏ ସେ ମାଟିକୁ ସୁନା କରିବାକୁ ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥିରକରିଛନ୍ତି ।

ଆଶାମଲେର ସେ ସ୍ଥାନ ଛଡ଼ି ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉନଥାଏ । ସେଇ ଜମିରୁ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଶାନ୍ତିଭାବ ବାହାରି ସତେ ଯେପରି ତାକୁ ସୋଡ଼ାଇପକାଇଛି । ଉଚ୍ଚ ନଡ଼ିଆ ଗଛ, ଗୁଆ ଓ ନିମ୍ବ ଗଛ ଏବଂ ଭଲଭଲ ଫୁଲଗୁଡ଼ିରେ ଭରା ଦେଇ ଜମି ଖଣ୍ଡିଏ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ ବଗିଚା ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାରେ ଜଣାଗଲା ସେଗୁଡ଼ିକ କଟାଯାଇନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ସେଠି ଫୁଲ ଢୋଲିବାକୁ ବି କେହି ନଥିଲା । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗୁମେଲ୍‌ର ସୁଗନ୍ଧ ଗୁରୁଆଡ଼େ ମହକଉଠିଲା । ହଠାତ୍ ଆଶାମଲେର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଆନନ୍ଦୀ । ଗୁମେଲ୍‌ର ସୁଗନ୍ଧ ହିଁ ତ ପ୍ରଥମେ ଆନନ୍ଦୀ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଅନ୍ଧାନ ଜଣାଇଥିଲା ।

ମନେମନେ ଆଶାମଲେ ନିଜକୁ ଭର୍ତ୍ସନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ଅନେକଥର ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ ହେଁ ସେ ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ନଥିଲା କିମିତ ? ସେ କହିଲା, “ଏଠି ଛଡ଼ାହୋଇବେଳେ ଜଣାଯାଉଛି ସତେ କି ଆମେ ତାହାକୁ କିମ୍ବା କେଉଁଲରେ ଛଡ଼ାହୋଇଛେ ।” ଛୁଟିରେ ନଗର-ଭ୍ରମଣ କରିବା ଥିଲା ତାର ଅଭ୍ୟାସ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, “ଏଇ ଗଛଗୁଡ଼ିକୁ କାଟିଦେଲେ ଏଠି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ହୋଟେଲ

ଦିଆର କରାଯାଇପାରିବ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଥାରେ ଆଶାମଲେକୁ ଭର ରାଗ ଲାଗିଲା, କହିଲା, “ଆସ, ଦରକୁ ଯିବା ।”
—ଆଉ ତାକୁ ଟାଣି ଟାଣି ଦରକୁ ଚାଲିଲା ।

ପୁଅ ନହେଲେ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ କେତେ ଚନ୍ତା ! ହାୟ, ପୁଅଟିଏ ନାହିଁ, ବରଷା ହେବ କିପରି ? ପିଲାଟିଏ ହେଲେ ତା’ପାଇଁ ମନରେ ଶତ-ଶତ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ଚନ୍ତା ଜାରିଥିବେ । ଇଚ୍ଛା ଚନ୍ତାକୁ ଜନ୍ମଦେବ । ଏକଥା ଭଲଭାବେ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ମଣିଷ ବିନା ଇଚ୍ଛାରେ ରହୁପାରେ କି ?

ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ନହେବାରୁ ଚନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ଆଶାମଲେର ଆସିବା ବାଟକୁ ବୁଝିରହୁଥିଲେ । ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସହୃଦ ତାକୁ ଆସୁଥିବା ଦେଖି ତାଙ୍କ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ପଶିଲା । ଟିକିଏ ତେଜା ପଶିବାମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଜାଗିଉଠିଲା ଭୟ । ରାଗରେ ସେ ଏମିତି କାମ କରିପକାଇଥିଲେ ଯେ ଏବେ ଆଶାମଲେକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ଜାତହେଉଛି ।

ଆଶାମଲେର ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ହେଲାନାହିଁ । ପୁରୁଷ ଲୋକ—ନିଜ ମନର ଭୟ-ଭବକୁ ପ୍ରକାଶରେ ଜଣାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତେ କିପରି ?

ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାରକୁ ସେ ଦୃଢ଼ଞ୍ଜର ଦରକୁ ଫେରୁଥିବା ଖବରଟି ଜଣାଇଦେଲେ । କହିଲେ, “ମୋତେ ଭର ରାଗ ଲାଗୁଛି । ଏମିତିବେଳେ ତୋ’ର ପୁଅ ମୋ ମୁହଁ ସାମନାରେ ପଡ଼ିଲେ କ’ଣ ହେବ କିଏ କହିବ ? ତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଏକା ମୋ’ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେବୁ ।” ଏତିକି କହି ସେ ନିଜ କୋଠର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଆଶାମଲେକୁ ବୁଝାଣୁଆ କରିବା କାମଟି ପରୋକ୍ଷଭାବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କ ଉପରେ ।

ତାଙ୍କର କଥାମୁତାବକ ମୀନାକ୍ଷୀ କେବଳ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲେ । ଆଶାମଲେ ସହୃଦ କଥାବାତ୍ତା କରିବାକୁ ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସଙ୍କୋଚ ବୋଧହେଉଥାଏ—
ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାରଣ ହେଉ ।

ଆଶାମଲେ ନିଜ କୋଠର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଲୁଇଟ୍ ଲଗାଇଲା ଓ ସେଠାକାର ଦୁଶ୍ୟ ଦେଖି ତାର ଆଖି ଜଡ଼ିଗଲା ଶ୍ଳିର ହୋଇଗଲା । ତା ମୁଣ୍ଡକୁ ଯେମିତି ତେଜୁଲିଆବନ୍ଧୁ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲା । ସେ ଖୁବ୍ ପାଟିଗୁଣ୍ଡ କରିବାକୁ ବୁଝିଲା, କିନ୍ତୁ ମୁହଁରୁ ମୋଟେ ଶବ୍ଦ ଫିଟିଲା ନାହିଁ । କୋଠରଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—ସତେ ଯେମିତି ଏକ ଭୟାନକ ତୋଫାନ ବୋହାଯାଇଛି ତା’ଭିତରେ । କାଗଜ-ଭେକିଲା ସଇତାନ ସତେ ଅବା କୋଠରଟାଯାକ ପୁରୁରୁଲୁଛି ।

କେହି ତାର ଦିଆର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦକୁ ଟିକିଟିକି କରି ଚରି କୋଠର ଭିତରେ ବଞ୍ଚିଦେଇଛି ।

ତା'ର ଖାତାଗୁଡ଼ିକ ଚରଫଟା ହୋଇ ବଛେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକର ବନ୍ଦା ଛୁଣି ଯାଇଛି । ଆସ୍ତେ କରି ତଳକୁ ନଇଁପଡ଼ି ଆଶାମଲେ ଅଳିଆଗୁଡ଼ିକୁ ଚାହିଁଲ । ନିଜ କୋଠର ଭିତରେ ତାକୁ ଯୁକ୍ତକ୍ଷେତ୍ରର ଭସ୍ମାଳନ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । କେଉଁଠି ମୁଣ୍ଡ ନଥିବା ଦେହ, କେଉଁଠି ବା କଟା ହାତ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ପବନରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ମଣିଷ ଶବ ଦେଖାଗଲା ।

ବସ୍ତ୍ରା ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ବାଳ ଅଲଗା କରି ଧାଇଁବାକୁ ତାର ମନହେଲା । ଯମୁଦ୍ରା କ ପୋଖରୀ ଭିତରେ ବୁଡ଼ି ମରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହେଲା । ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ୍ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତା' ମନକୁ ଏମିତିକା ଭାବନା ଆସିନଥିଲା । ସେ ଆଉ ସେଠି ଛୁଟା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଜାଣିଗଲା ଏସବୁ କାଣ୍ଡ-କାରଖାନା କାହାର । ଭାବିଲା—ବାପା ଏସବୁ ଯାହା କଲେ ମା' ଚପୁରୁସ୍ ସବୁ ଦେଖିଥିବ ।

ବାହାରକୁ ପଲାଇବା ପାଇଁ ସେ ମୁହଁ ବୁଲାଇବା ମାତ୍ରେ ଦୁଆର ପାଖରେ ମା' ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଠିଆହୋଇ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଉଥିବା ଦେଖିଲା । ମା'ର ମୁଣ୍ଡ ଓ ଗାଲରେ ଆଘାତର ଚିହ୍ନ । ତାକୁ ଯେମିତି କେନ୍ଦ୍ର ନଗରେ ରାମ୍ପୁଡ଼ି ପକାଇଛି । ସେ ସବୁ କଥା ବୁଝିଗଲା । ତେବେ ମା' ଜୀବନ ହୋଇ ଏ ସବୁ ବେଶିନାହାନ୍ତି—ପୁଅ ପାଇଁ ଯେ ସଫର୍ଷ କରିଛନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ନଗରହୁ ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ପୁଅ ପାଖକୁ ଆସି ଆସ୍ତେ କରି ତା'ର ହାତ ଧରିପକେଇଲେ । ଏହାପରେ ତା'ର ସହନ ଶକ୍ତି ଆଉ ନଥିଲା । ମା'ଙ୍କ ଗ୍ରୁତରେ ମୁହଁ ରଖି ସେ ଭୋ-ଭୋ କରି କାନ୍ଦୁ ଉଠିଲା । ସେତେବେଳେ ଦିହେଁ ମିଶି କାନ୍ଦୁଥିଲେ । କୋଠର ଭିତରେ ପଡ଼ିଥିବା ତା'ର ପଲଙ୍କ ଉପରେ ମୀନାକ୍ଷୀ ବସିଗଲେ । ଆଶାମଲେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିରହି କଇଁ-କଇଁ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମା' ପାଇଁ ତାର ମନରେ ଅଧିକ ସ୍ନେହ । ମା' ସମ୍ମୁଖରେ ତା'ର ମନରେ କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତା ହେଲା । ସେଇ ଚିନ୍ତାରେ ବୁଡ଼ିରହିବାରେ ତାକୁ କିଛିଟା ଶାନ୍ତି ମିଳିଲା ।

ପିଲାଟିଦିନରୁ ମା' ତାକୁ ଖାଲ ଛାରି ଖୁଆଇ ବଡ଼ କରିନଥିଲେ—ସେ ବରଂ ଙ' ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ମୃତ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ନଷ୍ଟହୋଇଥିବା ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିଥିଲେ । ତାକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗପ, ଗୀତ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ନାନା-ପ୍ରକାର ଖେଳ ଶିଖାଇଥିଲେ । ନିଜର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜୀବନର ସୁଖର କଥା ମନେପକାଇ ସେ ଖୁସିହେଉଥିଲେ । ବେଶି ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ ବି ସେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗୀତ, କାହାଣୀ ଜାଣିଥିଲେ । ମାଟି ଉପରେ ବା ଘୋଡ଼ିରେ ତା' ଲାଗି କୁଆ, ବିରାଡ଼ି, ପକ୍ଷୀ, ପଦ୍ମଫୁଲ ଇତ୍ୟାଦିର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ଆଶାମଲେ ମା'କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଭରା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହୁଥିଲା ।

ପିଲାଦିନ କଥା ଗୁଡ଼ିକ, ଟିକିଏ ବଡ଼ ହେଲା ପର କଥା । ମାର୍ଗଶିର ମାସ ଆସିଲେ ସେ ଭାରି ଖୁସି ହୁଏ । ସକାଳୁ ଉଠି ମା' ତାକୁ ଗାଧୋଇଦିଅନ୍ତି । ବଗିଚାରୁ ଫୁଲ ତୋଳିବା ଏବଂ ଠାକୁରଙ୍କ ଛବି ସଜାଇବା କାମ ତା'ର । ଗାଆଁରେ ପିଲାମାନେ ମୁହଁଅଛାରୁ ଉଠି

ଭଜନ ଗାଇ ଗାଇ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଉଥିଲେ । ସହରଆଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ । ତେଣୁ ମା' ଚାହିଁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଫୁଲ ତୋଳି ଠାକୁରଙ୍କ ପୂଜା କରୁ ।

ବଡ଼ଭେରରୁ ଉଠି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ବଲକୁ ଅନେକ ଜ୍ଞାନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ବାହାର ବାରଣ୍ଡା ଲିପାପୋଛା କରି ସେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଝୋଟି ଦେଇ ସଜାଉଥିଲେ । ମାସଯାକ ସବୁଦିନେ ଅଲଗା-ଅଲଗା ଡଙ୍ଗର ଝୋଟି ଆକୁଥିଲେ । ଗେରୁ ଦେଇ ସେଇ ଝୋଟିକୁ ସଜାଉଥିଲେ । ମଝି ବହୁଗୁଡ଼ିକରେ ଗୋବରର ଗୁଳା ଥୋଇ ଚଢ଼ିରେ ଫୁଲ ଖୋସି-ଦେଉଥିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ସବୁ ବାହାରବାବେଳେ ବାରଣ୍ଡାରେ ଦେଖୁଥିଲେ ଫୁଲର ଜଙ୍ଗଲ । ବୋଧହୁଏ ବାରଣ୍ଡା ସଜାଇବା ପାଇଁ ମା' ଆଜଗଛ ସବୁ ଲଗାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ସେ ଗଛରେ ଫଳ ବି ଖୁବ୍ ହୁଏ ।

ଥରେ ସେ ମା'କୁ ପଚାରିଥିଲେ—“ପାଖପଡ଼ିଶା ଲୋକଙ୍କ ବାରଣ୍ଡା ଖାଲି ପଡ଼ିଛି, ତୁମେ କାହିଁକି ବାରଣ୍ଡାଟିକୁ ଏତେ ସଜାଡ଼ୁଛ ?”

ମା' କହୁଲେ, “ସେମାନେ ଅନେକ ପୁରୁଷ ଧରି ଏ ସହରରେ ରହୁଛନ୍ତି । ଏସବୁ କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଭଲଲଗୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଗାଉଁଲି ଲୋକ । ଏବେ ବି ଗାଁର ମାଟି ମୋ ଦେହରେ ଲଗିରହୁଛି; ତେଣୁ ମୁଁ ଏସବୁ କରୁଛି ।”

“ମା, ମୋତେ ଏସବୁ ଖୁବ୍ ଭଲଲଗୁଛି ।”

“ସେତିକି ଯଥେଷ୍ଟ ବାପା !”

ସେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମ କରି ବଗିଚାକୁ ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ ଯାଇଥିଲା, ମାଆ ତାକୁ ଅଣ୍ଟିରୁ ଓ ମାଈ ଫୁଲ ଚଢ଼ାଇଦେଇଥିଲେ—ସେ ଯେମିତି ଭୂଲରେ ମାଈଫୁଲ ତୋଳିବ ନାହିଁ । ଅଣ୍ଟିରୁ ଫୁଲ ତଳେ ଖାଲି ଗୋଟିଏ ଡେମ୍ଫ, ଅଥଚ ମାଈ ଫୁଲ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଫଳ ଲଗିଥାଏ । ତାକୁ କହୁଥିଲେ ଯେ ସେ ଝୋଟିପାଇଁ କେବଳ ଅଣ୍ଟିରୁ ଫୁଲ ତୋଳିବ ।

ବଡ଼ ହେଲା ପରେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ସେ ପ୍ରକୃତ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଶିଖିଥିଲା । ପ୍ରକୃତର କେତେ ରହସ୍ୟ ସେ ବୁଝିପାରିଥିଲା । ତା ମନରେ ଉଠିଲା ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ—ଅଣ୍ଟିରୁ ଫୁଲଟିକୁ ତୋଳିନେଇ ଝୋଟିରେ ଖୋସିଦେଲେ ମାଈଫୁଲରେ ଫଳ ହେବ କିପରି ? ଦିନେ ସେ ଦେଖିଲା ଯେ ଝୋଟି ଉପରେ ଖୋସା ହୋଇଥିବା ଫୁଲଗୁଡ଼ିକରେ ମହୁମାଛି ଭଣଭଣ ହେଉଛନ୍ତି । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଖୁସିରେ ପାଟି କରି ଉଠିଥିଲା, “ମା’ ! ମୁଁ ବୁଝିପାରିଛି ।”

ମା' ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସୁଅକୁ ଚାହିଁଥିଲେ ।

“ମା’ ! ଆମେ ଅଣ୍ଟିରୁ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ତୋଳିଆଣି ଝୋଟି ଉପରେ ଥୋଇଛେ । ମହୁମାଛି-ମାନେ ଅଣ୍ଟିରୁ ଫୁଲର ମକରନ୍ଦ ନେଇ ମାଈଫୁଲରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ମା’ ! ଏ କଥା କେଡ଼େ ବିଚିତ୍ର ! ନୁହେଁ ?”

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ବଲଙ୍କ ମୁହଁ ଲଜରେ ନାଲି ପଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା

ରହୁଲନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ ଯେ ପୁଅକୁ ନଜର ନ ଲାଗିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ସେ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କିଛିନା କିଛି କରିବାକୁ ହେବ । ତାର ଦୃଷ୍ଟି କେତେ ଡାହାଣ । ଏତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମହୁମାଛ-ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ତା' ଆଖିରେ ଦେଖାଗଲେଣି ।

ଆଶାମଲ୍ଲେର ବାପାଙ୍କ କଥା ତାଙ୍କର ମନେପଡ଼ିଗଲା । ସେ ପୁଅକୁ କହିଲେ—“ତୁ ସହରଆ ପିଲା, ତଥାପି ଆଖି ଖୋଲି ପରୁ ଦେଖିପାରୁଛୁ । ତୋର ବାପା ଗାରିଲି ହେଲେ ବି ପୁରୁପୁର ସହରଆ ହୋଇଗଲେଣି । ଆଖି ଚୁକି ହୋଇ ପରୁ ବାହାର ଯାଉଛନ୍ତି । ଯଦି ମୁଁ କହେ “ହୋଟି ମାଡ଼ିବ ନାହିଁ”, ତେବେ ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ମୋ’ କଥା ତାଙ୍କ କାନରେ ପଶୁନାହିଁ । ଚପଲରେ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ମାଡ଼ିମକଟ ଦେଉଛନ୍ତି । ଓଲଟା ମୋତେ ବଢ଼ୁଛନ୍ତି ଯେ ମୋର ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଚପଲ ଖରାପ ହେଉଛି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଭାବିଥିଲା, ଭଗବାନ ଦେଇଥିବା ଆଖି ଏବଂ କାନ ବନ୍ଦ କରି ବେଗେ ଚାଲିବା ବୋଧହୁଏ ସହରଆଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସ । କହିଲା, “ବାପା ତ ନିପଟ ଗାରିଲି, ତାଙ୍କୁ ଶିଷ୍ଟାଚାର ଜଣା ନାହିଁ ।”

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଇ ଓଢ଼ା ହାତରେ ପୁଅର ମୁହଁକୁ ଡାକିଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଛତ୍ରା ଆଉ କେହି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ବଙ୍କର ନିନ୍ଦା କଲେ ସେ ସହପାଠିନୀ ନାହିଁ । ଯଦି କେହି ବାହାର ଲୋକ ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରେ ତେବେ ସେ ତା’ ସହୃଦ କଥାବାକ୍ତୀ ବନ୍ଦନକରିଦାଅନ୍ତି । ସେ କହିଲେ—“ତୋର ବାପ ଭଲ ସ୍ବାଭିମାନ ଲୋକ ପାଇବା ବହୁତ କଷ୍ଟ । ସେ ଏତେ ବଡ଼ କୋଠା ଘିଆରି କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋତେ ଆଜି ବାରଣ୍ଡାରେ ହୋଟି ଦେବାକୁ ଓ ବରିଷ୍ଠରେ ଫୁଲଗଛ ଲଗାଇବାକୁ ପୁରୁଷା ମିଳିଛି ।”

ସେତେବେଳକୁ ଆଶାମଲ୍ଲେର କେତୋଟି ପୁରୁଣା କଥା ମନେପଡ଼ିଗଲା । ସେ ମା’କୁ କହିବାକୁ ଚାହିଁଲା ଯେ ବରିଷ୍ଠରେ ଶ୍ବମେଲର ଲତା ଲଗାଇବ, ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହା-ବନ୍ଦ୍ୟାଲୟରେ ନା ଲେଖାଇବ । ଠିକ୍ ସେତେବେଳେ ମାଣିକ୍ବମ୍ବକୁ ଉପରକୁ ପଠାଇ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ବ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । କହିଲେ, “ମୋ’ ପାଇଁ ଆଉ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଇଁ ଖାଇବାକୁ ଦିଅ, ଭାରି ଭୋକ ହେଉଛି ।” ତାଙ୍କ ଚେହେରାରେ ଥିଲା ଶାନ୍ତିର ଏକ ଗୁପ୍ତତା; ସତେ ଯେମିତି ଏବେ କିଛି ହୋଇନାହିଁ । ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ବିରକ୍ତିତ ସେହି ଶାନ୍ତି ହୃଦୟରେ ଉଠୁଥିବା ତୋଫାନକୁ ପୁରୁପୁରୀ ଡାକିପକାଇଥିଲା ।

କଥାରେ ଅଛି, ଭୋକରେ ମଣିଷ ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ବ ଏବଂ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦୁହେଁ ଖାଇବାକୁ ବସିଲେ । କହିବା କଠନ ଯେ ଉଭୟଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାକୁ ବେଶି ଭୋକ ଲାଗୁଥାଏ । ନିଜନିଜର ସ୍ବାଭିମାନ ପାସୋରିଦେଇ ଦୁହେଁ ବସି ଖାଉଥିବା ଦେଖି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାଳଙ୍କ ଭୋକ-ଶୋଷ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇଗଲା ।

ପ୍ରଥମ ଗୁଣ୍ଡାଟି ଗାଟିରେ ରଖିବାମାତ୍ରେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭୋକ ଲାଗିଲା । ତାହା ତାର ହୃଦୟର ଭୋକ । ସେ ଜାଣିଥିଲା ସେମିତି ଭୋକକୁ କପଟ ଦୂର କରିବାକୁ

ହୁଏ । “ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବି”—ଏହା କହୁ ସେ ଖାଇବା ଆରମ୍ଭକଲ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ଅବାକ । ପାଟି ଭିତରେ ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡାଟି ସେ ଥୋଇଥିଲେ ତାହା ଯେମିତି କି ଜଙ୍ଗଲରେ ଅଟକି ରହିଗଲା । ସେ ଶୋକ-ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କୋହୁ ଭଉଁ । ପାଟିର ଗୁଣ୍ଡାକୁ ବାହାରକୁ ଫିଙ୍ଗି ବାହାରୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ସେ ଡୋକେ ପାଣି ପିଇଲେ । ପୁଅ ତାଙ୍କୁ କିଛି ନ ପଚାରି, ଅନୁମତି ନ ନେଇ, ନିଜେ-ନିଜେ ଯାହା ସ୍ଥିର କରିଛି, ତାହା ଏବେ ଜଣାଇଦେଲା । ସେ ମନେମନେ ଭାବିଲେ—କେଡ଼େ ସାହସ ଏ ଟୋକାର ! ମୁଁ ସ୍ୱାର ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଚରି ଫିଙ୍ଗିଦେଲି, ଏ କ’ଣ ମୋ’ଠାରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଉଛି କି ? ସେ ତା’ ଆଖିକୁ ବୁଝିରହିଲେ ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଭରିଗଲେ ଯେ ପୁଣି ତାଙ୍କର ଦଶା ସାପ-ନେଉଲର ଦଶା ନ ହେଉ । ସେ ମଝିରେ କହିଲା, “ତୁମ୍ଭେ କର ଖାଅ, ବାଜା କଥା ଯିବାକୁ ହେବ । ଭୋକରେ ମୋର ହଂସା ଉଡ଼ିଗଲା ।” ଏମିତି କହି ସେ ଦୁହଁକୁ ଖାଇବାପାଇଁ ଜୋର କଲେ ।

ଯଦିଓ ସେତେବେଳେ ସନ୍ଦର୍ଶ ସରିଗଲା ବୋଲି ଜଣାଗଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ଅଧରାତିଯାଏଁ ଚାଲିଲା । ସେଦିନ ରାତିରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଶୋଇବାକୁ ଦେଲେନାହିଁ । ସେ ଗୋଟିଏ କଥା ପୂର୍ବପୂର୍ବ ଭୁଲିଗଲେ ଯେ ସେହି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେ ତାର ମୁହଁକୁ ରମ୍ପୁଡ଼ି ପକାଇଛନ୍ତି । ଏକଥା ଭୁଲିବାରେ କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସବୁଠୁ ବଡ଼ କଥା ହେଲା, ମୀନାକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଉଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଭବ୍ୟାର ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଥିଲା ଯେ ବାଡ଼େଇବା ହାତ ହିଁ ଆଲିଙ୍ଗନ ମଧ୍ୟ କରିଥାଏ । ଏ କଥାକୁ ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ କରିବାପାଇଁ ଯେମିତି କି ସେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଦେଇଥିବା ପାନଖଣ୍ଡି ପାଟିରେ ପୂରାଇଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାଣୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲି ମୋତେ ଏ କଥାଟି କହିବ । ମାଣିକ୍‌ମ୍ ମୋତେ ସେ କଥାର ସୂଚନା ଆଗରୁ ଦେଇସାରିଥିଲା । ସେ କହିଲା ଯେ ସମୁଦ୍ର-କୂଳରେ ଜଣେ ଯୁବକ ଏବଂ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ମିଶି ତାର ମନକୁ ବଦଳାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମାଣିକ୍‌ମ୍‌କୁ କଣ୍ଠେଇଗଢ଼ା କଲେଲ କଥା ପଚାରିଲି, ସେ କହିଲା ଯେ ସେଇଟା ପାଗଳ-ମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଆଡ଼୍‌ଡ଼ା । ଯାହାଙ୍କର ଭଉଁସିକ୍ଷା ପାଇବାର ସୁବିଧାନଥାଏ, ଯେଉଁମାନେ ମୋଟାରୁଝିଆ, ସେମିତିକା ଲୋକେ ସେଠି ପଡ଼ନ୍ତି । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପଡ଼ିସାର ସେଠାରୁ ବାହାରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ କପାଳ ଭଲ ଥିଲେ ଅବା ଖଣ୍ଡିଏ ଚାକର ମିଳେ । ଯେଉଁମାନେ ବଞ୍ଚିବା ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ, ସେମିତି ଲୋକେ ସେଠାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।”

ଏସବୁ କହିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେନାହିଁ । ସେ ଗୋଟିଏ ଭୟଙ୍କର କଥା ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାରର କାନରେ କହିଦେଲେ । ଏତେ ସହଜରେ ବି ସେ କଥାଟିକୁ ପତ୍ରାକ୍ତି କହିନଥିଲେ । ନିଜର ଓ ପତ୍ନୀର ବ୍ୟସ୍ତ କଥା ଭୁଲିଯାଇ ତାକୁ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଆଣିଲେ

ତାଙ୍କର ଗଳାରେ ହାତଦେଇ । ବେଦନା ସହନପାର ମୀନାକ୍ଷୀ ଚକ୍ରାର କରିଉଠିଲେ । ସେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ମନେପଡ଼ିଲା ଯେ ସେ ଦିନ ସଞ୍ଚାରେ ତାକୁ ସେ କେତେ ପିଟିଥିଲେ । ସେ ଆସ୍ତେ କରି ସ୍ତ୍ରୀର ଆଦାତ ପାଇଥିବା ଗାଲକୁ ଆଉଁସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାଳ ମନେମନେ ହସିଲେ । “ଆଉ-ଆଉ”—କହୁ ସେ ତାଙ୍କର ହାତକୁ ନିଜ ମୁହଁରୁ ଖସାଇଦେଲେ । ମନେମନେ ଭାବିଲେ—ରାଗ ଲାଗିଲାବେଳେ ଓ ପ୍ରେମ ବାହାରଲାବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କିଛି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତା’ପରେ ପଡ଼ିକଆଡ଼କୁ ଘୂଷୁ ବସି ପରୁରଲେ, “କ’ଣ କଥା ?”

ସେ କି କଥା କହୁବେ ବୋଲି ଜାଣିବା ପାଇଁ ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କ ମନରେ ବିଚିତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । କଥାଟି କହୁବା ଆଗରୁ ତୁମ୍ଭିକା ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସେ କହୁଲେ, “ଓହୋ, ଆଜି ତୋତେ କେତେ ବାଡ଼େଇଲି ।”

“ଛୁଡ଼ ସେ କଥା । ଏ କ’ଣ ନୂଆ କି ? ବାହାଘରର ବର୍ଷକ ପରେ ତ ମୋର ହାତ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇଥିଲା ।”

ପୁରୁଣା କଥା ସବୁ ମନେପକେଇ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ବି ହେଲା; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ଆଉ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ ତାକୁ ଛୁଡ଼ି ପଳାଇଥାନ୍ତା କି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥାନ୍ତା । ନହେଲେ ବି ତାକୁ ସବୁ ଚିଡ଼ିଦେଇଥାନ୍ତା ।

“କ’ଣ କହୁବ କୁହ, ନ ହେଲେ ମୁଁ ଶୋଇବି”—ବୋଲି କହୁ ମୀନାକ୍ଷୀ ପଲଙ୍କରୁ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ପାଖକୁ ଭିଡ଼ିଆସି କାନରେ ଫୁସଫୁସ କରି କହୁଲେ, “କଣ୍ଢେଇ କଲେଜରେ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଲଙ୍ଗଳା କରି ଚିତ୍ତ ଆଣି କରାଯାଏ । ମୋର ଏ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ, ତେବେ ଏହା ସତ୍ୟ ।”

ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କର ଏ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲାନାହିଁ । କହୁଲେ “କ’ଣ ?” ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ମନରେ ଅଉ ଏକ ସନ୍ଦେହ ଜାତହେଲା—“ସେଠି ପୁଅ-ଝିଅ ଏକାଠାଠାରେ ପଡ଼ନ୍ତି ନା ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅଲଗା ଅଲଗା କଲେଜ, ଅଛୁ ?” ଏ କଥା ପରୁରଦେଇ ସେ ପୁଣି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲେ; ତାଙ୍କର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିଲା ।

“ସେଠି ସମସ୍ତେ ସାଥୀ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।”

ବାପାଙ୍କ ଛଡ଼ା ମାଆ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏବେ ପୁଅ ଗୋଟିଏ ଯମସ୍ୟା ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହେଲଣି । ଆଶାମଲ୍ଲିର ବୟସ ବେଶି କିଛି ନୁହେଁ । କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷର ‘ଅବୋଧ ବାଳକ’ ସେ । ତା’ର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାର କ୍ଷମତା ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ତେବେ ଏଇ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ତାର ଚେହେରା ଝିଅମାନଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରିପକାଇବ । କେତେଥର ସେ ତାଙ୍କ ସରକୁ ଆସିଥିବା ଏବଂ ଗୁମ୍ଫାରେ ଯାଉଥିବା ଝିଅମାନେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଭାବେ ତାକୁ

ଗୁଣ୍ଡି ରହୁଥିବାର ଦେଖିଛନ୍ତି । ସେ ଝିଅମାନେ ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ତାକୁ ଅନାଇ ରହୁଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଦେଖି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ମନେମନେ ଫୁସଫୁସ ହୁଅନ୍ତି—
ଏମାନଙ୍କର ନିଜ ଆଖି ଉପରେ ସଫସ ନାହିଁ । ସତେ ଅବା ଆଖିରେ ଧୂଆଁ ଖାଇଯିବେ । ତା'କୁ ନଜର ନ ଲାଗିବା ପାଇଁ ସେ କେତେ କ'ଣ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେ ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓ ଭଗ୍ନକଥା ଉତ୍ତରାଧିକାର ଭାବେ ସମାନ ମାତ୍ରାରେ ପାଇଛି ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାଟି ଏବେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାରଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରା ମଧ୍ୟ । ବାପାର ଚନ୍ଦ୍ରା, ପୁଅ ଦୁଇ ପଇସା ଅର୍ଜନ କରିପାରୁ ନାହିଁ; ତାର ଜୀବନ ମାଟି ହୋଇଯିବ । ମାଆର ଚନ୍ଦ୍ରା ପୁଅର ଚରଣ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ଆଗରେ ଏମିତି ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଦୃଶ୍ୟ ପୁରୁଗଲ ଯାହାକି ସେମାନେ କେବେହେଲେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଜଣେ ଝିଅର, ତା'ର ବାପାଙ୍କ କହୁବା ମୁତାବକ ଜଣେ ଲଙ୍ଗଳା ଝିଅର ଛବି ଆସୁଛି ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ବିବ୍ରତ ହୋଇ କହିବାରେ ଲାଗିଲେ, “ସେ ଆଉ ନା ତୋ’ କଥା ମାନବ ନା ମୋ’ର ।” ପୁଣି ମନେ ମନେ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲାଗିଲେ—ତାକୁ କିଏ ବୁଝାଇପାରିବ ? ମୀନାକ୍ଷୀ କହିଲେ, “ଦଣ୍ଡପାଣିବାବୁଙ୍କୁ କହ—ସେ ତାକୁ ବୁଝାଇଦେବେ ।”

ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କ ଏହି କଥାରେ ଭର ଖୁସି ହୋଇ ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ତୋର କଥା ସତ ହେଉ ।” ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଥିଲେ ନିପଟ ଗାଉଁଳ; କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ଭବିଷ୍ୟେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ରହୁଥିବାରୁ ସେ ବୁଦ୍ଧି ଲଗାଇ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟ ଦେଉଛି । ସେ ଉତ୍ତରରେ କହିଲେ, “ତୋ କଥା ଠିକ୍ । ସେ ହିଁ ଏଇ ଟୋକାକୁ ବୁଝାଇ ପାରିବେ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଉଦ୍ଭବ । ଦିନଠୁ ଦଣ୍ଡପାଣିବାବୁଙ୍କ ସହୃଦ ତାଙ୍କର ପରତପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଦଣ୍ଡପାଣି ହଠାତ୍ ଧନୀ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ । ଘର ଘିଅର କଲବେଲେ ତାଙ୍କର ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହୃଦ ବନ୍ଧୁ ଡାହେଲ । ଦଣ୍ଡପାଣି ନିଜକୁ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଦୂରସବଧୀ ବୋଲି ଜଣାଇଥିଲେ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉଭୟ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ବଢ଼ିଲା । ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ବାକ୍ସଗୁଡ଼ିକ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତା ଦେଖି ମିସ୍ତ୍ରୀ କାବା ହୋଇଗଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପଚାରିଲେ, “ଏଥର ପଶୁଛାରେ ପାସ୍ କଲେ ସ୍ବଚ୍ଛର କିଛିଦେବାକୁ ମୁଁ କହିଥିଲି ନା ?”

“କିଏ ପାସ୍ କରିଥିଲେ ସ୍ବଚ୍ଛର ଆମ ଘରେ ଆଆନ୍ତା” —ଏତକ କହି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ସ୍ବଚ୍ଛରର ଦେଖି କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନ ଥିଲା, ଦେଖି ମୂଲ୍ୟ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଓ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସମ୍ପର୍କ ଓ ସଦ୍ଭାବ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ଝିଅ ସୁନ୍ଦରୀ ।

“ରୂମେ ତ ଜାଣ ଦଣ୍ଡପାଣିର ନଜର ଆମ ଟୋକା ଉପରେ ଅଛି ?”

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ ହସିଲେ । ସେ ଏ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣିଥିଲେ । ଏ କଥା ସତ ଯେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ନଜର ଆଶାମଲେ ଉପରେ ରହୁଛି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ହିଅ ସୁନ୍ଦରୀ ତ ସ୍ବାକୁ ନିଜ ଆଖିରେ ଧରିବିନି । ସୁନ୍ଦରୀର ବୟସ ବେଶି କିଛି ନୁହେଁ । ସେ ଏକ ସାଧାରଣ ବାଳିକା । ତାର ଆଖିରୁ ହିଁ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ ତାର ମନର ଭାବ ଜାଣିପାରୁଥିଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କୁ କହିବ ସେ ସ୍ବା’କୁ ବୁଝାଶୁଣା କରାଇବେ । ଏଇଆ ହେଲେ ଆମର ଦୁଇ ଆଡ଼ୁ ଲଢ଼ହେବ । ପରାସ୍ତାରେ ଫେଲ୍ ହେଲେ ବି ତାଙ୍କର ସ୍ବା’ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ରହିବ ଏବଂ ଟୋକାଟା ବି ଠିକ୍ ବାଟରେ ପଡ଼ିଯିବ ।”

ଦହେଁ ଭାବିଲେ ଯେ ପୁଅଟା ବିଷୟରେ ଉଭୟଙ୍କର ଯେଉଁ ଚିନ୍ତା ଥିଲା, ତାର ସମାଧାନର ଗୋଟିଏ ରାସ୍ତା ମିଳିଛି । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ ଶଶି ଏ ସପ ବିଛାଇ ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ‘କଣ୍ଢେଇ କଲେଜ’ ବିଷୟରେ ସବୁ କଥା ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ସେ ଗୁହଁ ନଥିଲେ ଯେ ଦଣ୍ଡପାଣି ତାଙ୍କୁ ନିପଟ ଗାରିଲି ବୋଲି ଭାବନ୍ତୁ । ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ସେ ଜାଣିବାକୁ ଗୁହଁ ଥିଲେ, ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଥା କେତେ ଦୂର ସତ ।

ଲେକଙ୍କ ସହଚ କଥାବାଢ଼ି କରି ସେ ଜାଣିଲେ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଅନେକ ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି-ନାହିଁ ଯେ ଯେଠି ଗୋଟିଏ କଳାମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ବା ଜାଣିଥିଲେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଥିବା କଥାକୁ ହିଁ ସୁନ୍ଦରୀଭି କଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ନୀରବ ରହି ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ବାସ ହେଲା ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଯାହା କହିଥିଲା ତାହା ସତ ।

ପର ରବିବାର ଦିନ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ସହଚ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଗଲେ । ରାୟପେଟା ବଜାରର ରାସ୍ତାକୁ ଲାଗି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗଳର ପ୍ରଥମ ଦରଟି ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କର । ଗୁହଁଥିଲେ ସେ ଦରର ଦରଜା ପୁଷ୍ପଦଗକୁ କରିପାରୁଥାନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣିଶୁଣି ତା’ କଲେନାହିଁ । ସେମିତି କରୁଥିଲେ ଦୁଇଟା ଦୋକାନଦର କରି ଭଡ଼ାରେ ଲଗାଇଥାନ୍ତେ କିମିତି ?

ଗଲା ଭିତରକୁ ପଶିବାମାତ୍ରେ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଦୁଆର ଦେଇ ଭିତରକୁ ଉଠିମାରି ଦେଖିଲେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ କାର୍ ଅଛି କି ନା । କାର୍ ଥିବା ଦେଖି ସେ ଦରଜା ଖୋଲି ଭିତରକୁ ପଶିଲେ । ଦରର ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ଥିବା ଖୋଲା ଜାଗାରେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ସାଇକେଲ ଶିଖାଇ ଦେଉଥିଲା ତାର ଜଣେ ବଡ଼ଭାଇ । ବଙ୍କାଟଙ୍କା ହୋଇ ସାଇକେଲୁ ଚଳାଉଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଏତେ ଜୋର୍ରେ ସାଇକେଲ ଚଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ସତେ କି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ସାଇକେଲ ମାଡ଼ିଯିବ । ହଠାତ୍ ସେ ସାଇକେଲ ସହଚ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା, ଲଜରେ ତାର ମୁହଁ ଲାଲିପଡ଼ିଗଲା । ସାୟାରେ ଲାଗିଥିବା ଧୂଳି ନ ଝାଡ଼ି ସେ ଉଠିପଡ଼ି ଶୀଘ୍ର ଦରଭିତରକୁ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ସାଇକେଲ ଚଳାଇ ଜାଣେ, ଏଥରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲେ । ସୁନ୍ଦରୀର ବଡ଼ଭାଇ

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖକୁ ଦେଖିନଥିଲା । ସେ ଲୁଚି ଏବଂ ରକ୍ଷି ପିଛୁଥିଲା । ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଗାଳି ଦେଇ ସେ ଯାଇକେଲ ଠିକ୍ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଏ ଘରର ସାମନା ପଟକୁ ଥିବା ସ୍ବାଗତ-କନ୍ଧର ଗୋଟିଏ ସୋଫା ଉପରେ ବସିଗଲେ । ଘରଟି ତାଙ୍କର ଦେଖାରେ ଘିଆରି ହୋଇଥିଲା । କୋଠରୀ ଭିତରେ ଏମିତି କେତେ ଜିନିଷ ଥିଲା, ଯାହା କି ଏକ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରର ସଭ୍ୟତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲା । ବରକାଗୁଡ଼ିକରେ ପର୍ଦା ଲାଗିଥାଏ । ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଫୁଲଦାନ । କାଚ ଆଲମାରୀ ଭିତରେ କେତେକ ଖେଳଣା ସଜୁହୋଇ ରହୁଥାଏ । ଛୋଟ ଟେବୁଲ ଖଣିକରେ ସେ ଦିନର ଖବରକାଗଜ ରଖାହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ସିଗାରେଟ୍‌ଦାନ । ଏମିତି କେତେ ଜିନିଷ । ଘରଟି ଭିତରେ ସିଗାରେଟ୍‌ର ଗନ୍ଧ । ବୋଧହୁଏ ଘରଟା କେହି ସଫା କରିନି । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ସୋଫା ଉପରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଧୂଳି ଜମାହୋଇ ରହିଛି ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ପର୍ଦା ଆଡ଼େଇ ଘର ଭିତରେ ପଶିବାମାତ୍ରେ “ଆସନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ ! ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରଥମେ ଆପଣଙ୍କ ଆସିବା କଥା ଜଣାଇ ଦେଇଛି”—କହି ତାଙ୍କୁ ସ୍ବାଗତକଲେ । ତାଙ୍କର ବୟସ ପଚାଶ ପାଖାପାଖି । ସଞ୍ଜ କଳାବାଳ ଭିତରେ କେଉଁଠି କେମିତି ଧଳା ବାଳ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଥାଏ । କଟା ଆଖି, ମୋଟା ଓଠ । ଦଣ୍ଡପାଣି ଧୋଇ ପଞ୍ଜ ବ ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଖୁବ୍ ଡେଜା, ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଦେହର ପୁଅଲତା ଜଣାଯାଉନଥାଏ । ଆଖି ଖୁବ୍ ଗାଢ଼—ସତେ ଅବା ନଜ ଆଖିଦ୍ୱାରା ସେ ଦେଖଣାହାଣ୍ଡକୁ ବଜ କରପକାଇଦେ ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ଆଶାମଲ୍ଲିର ପକ୍ଷକ୍ଷରେ ଅସଫଳତା ବିଷୟରେ ସମ୍ବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, “ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରା କରନ୍ତୁନାହିଁ । ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତାକୁ ପାସ୍ କରାଇଦେବା ଦାୟିତ୍ୱ ମୋର ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ପଶିଲା । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଅସଫଳ ହେଉ ତାଙ୍କ ପରି ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କୁ ବି ଧକ୍କା ଲାଗିବ—କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ । ଏଇ ଘଟଣାରୁ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ଦୁଃଖ ଓ ପୁଣି ମିଳିଛି । ଆଶାମଲ୍ଲି ପାସ୍ କରିଥିଲେ ନିଜ କଥା ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କୁ ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରି ଟ୍ରଷ୍ଟର କଣି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଚୁଆଣୁଆ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ତାଙ୍କର ପିଲାମାନେ ବି ଚୁପ୍‌ହୋଇ ରହୁ ନ ଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ଟ୍ରଷ୍ଟର କଣିଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ।

ହାତରେ କଟି କପ୍ ଧରି, ପରଦା ଆଡ଼େଇ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ଆସିଲେ । ମୁହଁରେ ହସ । “ଭାଉଜ ଭଲ ଅଛନ୍ତି ?” ପଚାରି ସେ କଟି କପ୍‌ଟିକୁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଥୋଇ ଦେଲେ ଓ ଔପଚାରିକ ଭାବେ ପଦେ-ଅଧେ କଥା କହି ସେ ଗୁଲିଗଲେ ଭିତରକୁ । ତାଙ୍କର ଦେହ ବେଶ୍ ସୁସ୍ଥ ସଫଳ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି କେହି କହିପାରିବନି ଯେ ସେ ଗୁଲେଟି ବଡ଼ ପିଲାଙ୍କ ମାଆ । ବେଶ୍ ଆକର୍ଷଣୀୟ ତେହେର । ସେ କଟି ଇତ୍ୟାଦି ଦେଇ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏଭଳି ସ୍ବାଗତ କଲେ, ଯେମିତି ନୂଆ ହୋଇ ଆସିଥିବା କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ଅଧିକ୍ଷକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର କଥାବର୍ତ୍ତା, ଗୁହାଣି ଓ ଇଙ୍ଗଡାଙ୍ଗରୁ ତାଙ୍କର

ଅହଂମନ୍ୟତା ବେଶ୍ ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ ।

କଫି ଖାଇସାର ମିସ୍ତ୍ରୀଏ ନିଜ କଥା ଆରମ୍ଭକଲେ । ସେ କହଲେ ଯେ ପୁଅର ଜନ୍ମ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା ହୋଇଉଠିଛି । ମିସ୍ତ୍ରୀ କହଲେ, “ଆଶାମଲେ କଣ୍ଢେଇଗଢ଼ା କଲେଜରେ ଭର୍ତ୍ତିହେବାକୁ ଗୁହେଁ । ମୋତେ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଭଉଣୀକୁ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଯାଉନାହିଁ । ତାକୁ କିମିତି ବୁଝାଇବୁ ? ଆପଣ ତାକୁ ବୁଝାନ୍ତୁ । ଆପଣ ଏ କଥା ପାରିବେ ।”

ଦଣ୍ଡପାଣି କହଲେ, “ଓ’ ଏମିତିକା ଘଟଣା ।” ତା’ପରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଆଶାମଲେ ଗୁପ୍ତସ୍ୱରରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଡିଆର କରିବା, ତାଙ୍କର ସେ ପରୁକୁ ଚିର ଫିଙ୍ଗିବା, ହଠାତ୍ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ତାର ବିରୁଦ୍ଧ ବଦଳିବା ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ କଥା କହଲେ; କିନ୍ତୁ ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ସହୃଦ ଥିବା ଯୁବକଟିର କଥାଟି ସେ ଜାଣିଶୁଣି କହୁଲେନାହିଁ ।

ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟିଉଠିଲା । ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଖଣ୍ଡିଏ ସିଗାରେଟ୍‌ରେ ନିଆଁ ଧରାଇ ଟାଣିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ କଥା ମନଦେଇ ଶୁଣିଲେ । ତାଙ୍କର ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି ଦୁଇଟି ଆହୁର ଗିଞ୍ଜାଗତ ହୋଇଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଦେଖି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚକିତ ହୋଇ ଭାବିଲେ, ‘ମୋ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବା ପରବର୍ତ୍ତେ କିଏ ଏତେ ଖୁସି କାହିଁକି ?’

ଦଣ୍ଡପାଣି ଖୁସି ହୋଇ ଝିଅକୁ ଡାକିଲେ, “ଆରେ ସୁନ୍ଦରୀ, ଏଠିକି ଆ !” ଡିନ ଭାଇରେ ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ବୋଲି ସେ ଖୁବ୍ ଗେହ୍ଲା ହୋଇଥାଏ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା, ସତେ ଯେମିତି ଡାକିଲେ ଆସିବା ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟାପକରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିଲା । ଏ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଲୁଗା ବଦଳାଇସାରିଥାଏ । ଫିକା ସରୁନ ରଙ୍ଗର ସାୟା ଉପରେ ଗୋଲପୀ ରଙ୍ଗର ଦୁପଟା । ତାର ଦେହର ଗଢ଼ଣ ଠିକ୍ ତାର ମାଆ ଭଳି । ଠିକ୍ ସେଇଭଳି ଆକର୍ଷଣୀୟ ଚେହେରା, ସେମିତି ଶରୀରଗଠନ । ମୁହଁରେ ବୟସ ଅନୁପାତରେ ପିଲଲିଆ ଚେହେରା ଝଲସି ଉଠୁଥିଲା । ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରାଙ୍ଗ ବୟସ ଭୁଲନାରେ ବେଶ୍ ହୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉଥିଲା ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ଝିଅକୁ ଗୁହେଁ କହଲେ, “ମୁଁ ତୋତେ କହୁଥିଲି ନା ତୋର ଭାଷା ସ୍ୱାମୀ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର କରି ଜାଣେ । ଦେଖ୍ ମୋ’ କଥା ସତ ହେଲା । ତୁ ଦେଖିବୁ ସେ ଜଣେ ନାମଜାଦା ଆଟିଷ୍ଟ ହେବ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହାୟରେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ! ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ସେ ଦଣ୍ଡପାଣି ନିକଟକୁ ପରମର୍ଶ କରିବାକୁ ଆସି ମନ୍ତ୍ରବଦ୍ଧ ଭାବୁ କରୁଛନ୍ତି ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ସୁନ୍ଦରୀର କଲା କଲା ବଡ଼ ଆଖି ଦୁଇଟି ଠିକ୍ ତାର ବାପର ଆଖି ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ତା’ର ଆଖିକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ସେ ଚନ୍ଦ୍ରକର ଆଶାମଲେର କଲ୍‌ନାରେ ବୁଡ଼ିରହୁଛି । ତାର ନାକଟି ଥିଲା ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର—ସତେ ଅବା

ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର ଶିଳ୍ପୀ ବଡ଼ କୌଶଳଦ୍ୱାରା ଛେଣିରେ କାଟି ତାକୁ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ବସୁସ୍ୱରେ ଖୋଲି ପାଟିଭିତରୁ ତାର ଦାନ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଚମକଇଠୁଥିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହୁ କହିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଉଥିବା ଦେଖି ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ଚେହେରା କୁହୁତ ହୋଇଉଠିଲା ଏବଂ ସେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇଲେ । ଦଣ୍ଡପାଣି ପଚାରିଲେ, “ଆମେ ଘୋଡ଼ାକୁ କୋଲଥ ଖୁଆଇପାରିବା; କିନ୍ତୁ ବଳଦକୁ ମଧ୍ୟ କଣ କୋଲଥ ଖୁଆଇହେବ ?” ତା’ପରେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ନିଜର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲେ, “ବଳଦକୁ କଷ୍ଟା ଘାସ ଖୁଆଇବା ଦରକାର । ଅଣାମଲେ ଜଣେ କଲାଇ । ସେ ଗଣିତ ଶିଖିପାରିବନି; କଲାର ସାଧନା କରିପାରିବ । ଆମେ ତାକୁ ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲେ—ସତେ ଯେମିତି କହୁଛନ୍ତି ସେ ଭ୍ରମର ପରାମର୍ଶ ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।

“ହଁ ମାମୁ, ମୁଁ ଆଗରୁ ଜାଣେ ସେ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ଅଟିଷ୍ଠ ହେବେ ।”—କହି ସୁନ୍ଦରୀ ଚଉକ ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲା ।

ସେତେବେଳେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଉପରେ ରାଗ ଲଗୁଥାଏ । ସେ ହିଁ ତ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ନେବାକୁ କହିଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା, ଯକାଡ଼ୁ ଯକାଡ଼ୁ ଏ ଘରକୁ ଆସି ସେ ମସ୍ତବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପୁଅ ଚନ୍ଦ୍ରକର ହେଲେ କେମିତି ପଇସା ପାଇବ ଓ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବ—ସେ ଦଣ୍ଡପାଣି ସହୃଦ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତା ଛଡ଼ା ପୁଅ କେମିତି ଝିଅଦଳ ଭିତରେ ରହି ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଝିଅକୁ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ର ଅଜ୍ଞାନ କରିବ—ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବାକୁ ସେ ଚାହୁଁ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା କରିପାରିଲେନାହିଁ । ପାଖରେ ସୁନ୍ଦରୀ ବସିଥିବାରୁ ସେ ଝିଅଙ୍କ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଚର୍ଚ୍ଚା ନକରି କେବଳ ପଇସାପତ୍ର କଥା କହୁଥାନ୍ତି ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ଟିକିଏ ପାଟିକରି କହିଲେ, “ସେ ନ’ଗ ଏଡ଼େ ମୁଣ୍ଡ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରିକରି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିପାରିବ ନାହିଁ ? ଏଇଟା ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହର । ଏଠି ଜଣେ ଚନ୍ଦ୍ରକର ହଜାର-ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିପାରିବ । ଲଗାମ ଲାଗିଥିବା ଘୋଡ଼ା ଭଲ ଅପଣ କେବଳ ନିଜ ବ୍ୟବସାୟ ବିଷୟରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଅପଣ ତାକୁ ଛାଡ଼ିନିଅର କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି—କିନ୍ତୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତିନି ଯେ ତା’ର ବି କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଅଛି । ସେ ଘର ଭିତରେ ଆରାମ କରି ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବାକୁ ଚାହେଁ—ଏଥିରେ ଭୁଲ ରହିଲ କେଉଁଠି ?”

ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ମୁହଁରୁ ସିନେମା, ଆର୍ଟ ଡ୍ରାମାରେକ୍ଟର, ପୋଷ୍ଟାର, ପବ୍ଲିସିଟି ଭଳି ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଂରେଜ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ବିଶୁଦ୍ଧ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମିସ୍ତ୍ରୀକୁ ଲାଗିଲା, ସତେ ଅବା ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଇସା ବର୍ଷାହେଉଛି । ପୁଅକୁ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହା-ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପଠାଇବା ବିଷୟରେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଯେଉଁ ଆପତ୍ତି ଉଠାଇଥିଲେ, ସେ କଥାକୁ ତାଙ୍କର ଜମାରୁ ଖାତର ନଥିଲା । ସେ ଭାବିଲେ—ଯାହାହେଲେ ବି ଟୋକାଟାଏ ତ—ଖୁବ୍ ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବା ଜାଣିଲେ ହେଲା ।

କଥାବାଣୀ ଶେଷରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଶୁଣିହୋଇ କହଲେ, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କହୁବା ଅନୁସାରେ କରିବି ।” ତା’ପରେ ଉଠି ଚାଲିଗଲେ । ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ବାଳୁଗୁଣ୍ଡା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଆଗରୁ ଥିବା ବିଶ୍ୱାସ ଏବେ ଦୁଇଗୁଣ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ଯୁଥର ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମନ ବଦଳାଇଦେଇଥିଲେ ।

ବେଳେବେଳେ ଅନାୟାସରେ କାହାର ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ଆମ ଜୀବନର ଦିଗ ବଦଳିଯାଏ । ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆମର କୌଣସି ବିଶେଷତ୍ୱ ପ୍ରତି ଆମର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ଆମକୁ ସଚେତ କରାଇଦିଅନ୍ତି । କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁକ୍ତତାର ଅବସ୍ଥାକୁ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ବ୍ୟାଧି ସେମାନଙ୍କୁ ଆମ ନିକଟକୁ ପଠାନ୍ତି ।

“ତୁ କଣ୍ଢେଇ ଘିଆରି କଲେଜରେ ନାଁ ଲେଖାଇବୁ”—ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଜର କାନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନାହିଁ । ସାଜେ ସାଜେ ଅଡ଼େସ୍‌ସାର ଯାଇ ଏଥିପାଇଁ ରୂପ କଦରସେନଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବାକୁ ତା’ର ମନ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ତ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ତା’ ଆଗରେ ରଖିଥିଲେ !

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଥିବା ଓ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ପରାମର୍ଶ କରିଥିବା କଥା ସେ ଜାଣିନଥିଲା । ସେ ଭାବିଥିଲା ଯେ ରାଗରେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଚରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଥିବା ପିତାଙ୍କ ସହୃଦ ତାକୁ ସଂଘର୍ଷ କରିବାକୁ ହେବ । ତାର ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନଥିଲା ଯେ ଏଇ ସଂଘର୍ଷରେ ତାର ବିଜୟହେବ ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ସାକ୍ଷାତ ହେବା ପରଠାରୁ କଦରସେନଙ୍କ ପ୍ରତି ତା’ ମନରେ ସମ୍ମାନ ଭରିଉଠିଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଦେଖାହେବା ଆଗରୁ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଷୟରେ କିମ୍ବା ତା ନିଜର ସେଠାରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବା କଥା ସେ ମୋଟେ ଭାବିନଥିଲା । ତାର ମନହେଲା ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାକୁ; ତେଣୁ ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଆନ୍ଦ୍ରେ ଆନ୍ଦ୍ରେ ତାର ସେହି ଇଚ୍ଛା ବକାଶ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବା ଥିଲା ତାର ଅଭ୍ୟାସ । ସେ କେବେ ଭାବିନଥିଲା ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବା ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଏମିତି ମଜ୍ଜିଯିବ । ନିଜର କଳାର ଉନ୍ନତର ଗୋଟିଏ ରାସ୍ତା ତା’ ଆଖିଆଗରେ ରହିଥିଲେ ବି ସେ ତାକୁ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେହିଦିନ ଡକ୍ଟରଶାଢ଼ ଅଡ଼େସ୍‌ସାର ଯିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟକଲ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ତା ପାଖରେ ଭଲ ଚନ୍ଦ୍ର ନ ଥିବାରୁ ତାକୁ ସେହି ଇଚ୍ଛା ବଦଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତାର ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଛୁଣ୍ଡା ହୋଇଯାଇଛି । ପରଦିନ ଯିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ କରି ସେ କେତୋଟି ନୂଆ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କାଗଜ ପେନ୍‌ସିଲ ଧରି ଆଶାମଲ୍ଲେ ବାହାର ଦୁନିଆଁ କଥା ପୁରୁପୁରୁ ଭୁଲିଗଲା । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ ବାଧ୍ୟ କରିବାରୁ ସେ ଦୁଇଗୁଣ୍ଡା ଖାଇଲା; ପୁଣି ନିଜ କୋଠର ଭିତରେ ପଶିଗଲା । ତାର କଲ୍‌ମନାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା କେତେକ ଦୃଶ୍ୟ ଆପେ ଆପେ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ

କାଗଜରେ ଆଙ୍କି ହୋଇଯାଇଥାଏ । ସଂଧ୍ୟା ହେବା ଆଗରୁ ସେ ଚିନିଖଣ୍ଡ ଚନ୍ଦ୍ର ଚିଆର କରି ସାରିଥାଏ ଏବଂ ଚତୁର୍ଥଟି ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ ।

ସେହି ଚନ୍ଦ୍ର କହିରସେନ ଏକାଙ୍କ ଦେଖିବେନାହିଁ । ହଠାତ୍ ତାର ମନେପଡ଼ିଲା ତାଙ୍କ ଝିଅ ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଏବଂ ତାର ଆଖିରେ ଝଲସି ଉଠୁଥିବା ଜ୍ୟୋତି । ତାର ମନ ଭିତରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କୋଠର ଭିତରେ ଅନ୍ଧକାର ବଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ତେବେ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଶେଷ କରିବାରେ ତାକୁ ଟିକିଏ ବେଶି ସମୟ ଲାଗିଲା । ବଡ଼ଟି ଜାଲିବାପାଇଁ ସେ ଛୁଡ଼ାହେବା ମାତ୍ରେ ଦେଖିଲା ପଛରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ କେତେବେଳୁ ସେଠି ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଛି, ଏକଥା ତାକୁ ଜଣାନଥାଏ । ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ଆଶାମଲେ ବଡ଼ଟିକୁ ଜାଲି, ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତ ଧରି ପାଖ ଚଉକିରେ ବସାଇଦେଲା । କାମ କରିକରି କ୍ଳାନ୍ତ ଥିବାରୁ ସେ ଟିକିଏ ବ୍ରତ୍ତାମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲା । ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ କହିଲା ଯେ ବାପା ତାକୁ କଲାମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଯାଉଛନ୍ତି । ତା'ପରେ ନିଜ ଚିଆର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ତା'ଆଗରେ ଥୋଇଦେଲା । ସାଧାରଣତଃ ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ଦେଖାଇବାକୁ ତାକୁ ଲଜମାତ୍ରେ; କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ତା'ର ମନରେ ଭାରି ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ସେହି ଆନନ୍ଦକୁ ସେ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ସହୃଦ ବାଣ୍ଟି ନେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ।

ଆଶାମଲେର କଥା ଶୁଣି ଏବଂ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମୋଟେ ଖୁସି ହେଲାନାହିଁ । ତାର ମୁହଁରେ ଦେଖାଗଲା ଏକ ବେଦନାର ଭାବ । ସେ ବଡ଼ ଅବଜ୍ଞରେ କାଗଜଗୁଡ଼ିକୁ ଟେବୁଲ୍ ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ କହିଲା—“ମୁଁ ତୋତେ ଗୋଟାଏ କଥା କହିବାକୁ ଚାହେଁ ।”

“କ'ଣ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା ଯେ ତାର କଲା-ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିବା କଥା ତା'ର ବାପା-ମାଆର ମନକୁ ପାଇନାହିଁ । ତାର ଜିଦ୍ ହେଉ ବରକ୍ରହୋଇ ତା'ର ବାପା ଅଧ୍ୟାୟନରେ ତାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଛନ୍ତି । ତା'ର-ବାପାଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାତ୍ତା କରି ସେ ଜାଣିପାରିଛି ଯେ ଦୁଅର ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତିଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ।

ଆଶାମଲେ କେବେ ଭାବନଥିଲା ଯେ ତାର କାମରେ ଏଭଳି ଏକ ବାଧା ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା'ର ଭାବ ଭଳି । ବୟସରେ ତା'ଠାରୁ ବଡ଼ । ତେଣୁ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଥା କାଟିଲାନାହିଁ, ତୁପ୍ ରହିଗଲା ।

“ଆଶାମଲେ, ତୋର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ବିଷୟରେ କିଛି କହିବାର ଅଧିକାର ମୋର ବି ଅଛି । ବାପା ଗୁହାଣ୍ଡ ଯେ, ଆମେ ଦିହେଁ ଏକା ବ୍ୟବସାୟରେ ଲାଗିବା ଏବଂ ଉନ୍ନତିକରି ଚାଲିବା । ତୁ ତାଙ୍କର ଏବଂ ମୋର ସମସ୍ତ ଆଶା ଭରସାକୁ ଧୁଳିସାତ୍ କରିଦେଇ ମୋଠାରୁ ଦୂରକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ । ବାପା ବରଂ ତୋତେ ପ୍ରେମିତଦେବେ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୋତେ ପ୍ରେମିପାରିବି ନାହିଁ ।” ଏସବୁ କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଜର ମନକଥା ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଇଦେଲା ଯେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ

ନୟନ କର ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ସେ ତାକୁ ଇଂଜନପୁର କଲେଜରେ ଭର୍ତ୍ତି କରାଇଦେବ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିର ଦୁଃଖତା ହେଲା, ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କଥା ପସନ୍ଦ ନକଲେ ବି ତାହା କାଟିପାରେନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ସ୍ୱଭାବ ତା ସ୍ୱଭାବର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କଥା ଶୁଣି ସେ କେତେବେଳେଯାଏଁ ବସ୍ଥିତ ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବରଦାନକୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚା ତା' ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇନେବାକୁ ଚାହୁଁରହୁଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ହାତରେ ରହୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ତା ମନରେ ବନ୍ଧୁପ୍ରତି ସ୍ନେହ ରହୁଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ବିନାଶ ଭାବରେ କହୁଲା, “ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର, ଏ କଥାରେ ମୋତେ ଗୁଡ଼ି ଦେ’ । ଆଉ କାହାକୁ ଏ କଥା ଭଲ ଲାଗୁ ବା ନଲାଗୁ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଭଲଲାଗୁଛି । ମୁଁ ଏ କଥା ଛଡ଼ା ତୋର ଆଉ ସବୁ କଥା ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।”

“ତୁ ଏକବାରେ ପାଗଳ । ତୋର ମୁଣ୍ଡ ଶରୀର । ତେଣୁ ମୋ କଥା ଜମା ତୋ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶୁଛି ।” ଏହା କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ରଗରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ସେ କହୁଲା ନାହିଁ ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ମୁଣ୍ଡରେ କି ପାଗଳାମି ପଶିଛି; କିମ୍ବା କାହିଁକି ତା'ର ବୁଦ୍ଧି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲି ପ୍ରକୃତରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ସେ ମୋର ମଙ୍ଗଳକାମନା କରି ଏସବୁ କହୁଛି ।

ତା'ପରେ କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞାପାରିଲା ନାହିଁ ।

ପରଦିନ ସକାଳୁ ଉଠି ଆଶାମଲ୍ଲି ଅସମ୍ଭବ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଧରୁ କଲା । ତା'ପରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇ ଘରୁ ବାହାରିଲା । ସେ ଦିନ ତା' ଆଖିରେ ରାସ୍ତାର ଫୁଲ ଗୋକାନ, କପାଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍, ପୋଖରୀ, ହରୀଦ୍ରେ ଏକ ନୂତନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଦେଲା । ସେସବୁ ଦେଖି ଦେଖି ସନ୍ତୋଷ ଓ ଆନନ୍ଦ ସହକାରେ ବସ୍ତ୍ରାଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବସ୍ତ୍ରରେ ବସିଗଲା ।

ଅକ୍ଟୋବରରେ ପହଞ୍ଚି ସେ ବସ୍ତ୍ର ଓହ୍ଲାଇ ଚାଲିଲା ।

କନ୍ଦରସେନଙ୍କ ଘରର ଲୁହା ଦରକାଟି ବନ୍ଦଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଭିତରପଟୁ ଛଟକଣିଟା ବନ୍ଦନଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଥରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଛି । ନଡ଼ିଆଗଛଗୁଡ଼ିକ ଭିତର ଦେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଚାରିଆଡ଼େ ବଞ୍ଚିହୋଇଯାଇଛି । ଗୁମେଲ୍ ଏବଂ ଚମ୍ପାର ସୁଗନ୍ଧ ଚାରିଆଡ଼େ ମହକିଉଠୁଛି । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କାକଲୀ ଓ ଗୁଣ୍ଡୁଚିଗୁଡ଼ିକର ଚି ଚି ଶବ୍ଦରେ ଯେପରି ତାକୁ ସ୍ୱଗତ କରାଗଲା । ତାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଆ ଉଡ଼ି ଚାଲିଗଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଅବା ଫୁଲ ବଗିଚାଟିଏ ସର୍ବ ସର୍ବ ଶବ୍ଦ କରି ଚାଲିଗଲା ।

ସେ ଖୁବ୍ ସକୋଚରେ ଆଗକୁ ପାଦ ପକାଇଥାଏ । ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଯାଇ ସେ ବାଁ ପଟ ଘରର ବାହାରପଟକୁ ଆଖି ପକାଇଲା । ଘରର ବାହାର ପଟ କବାଟ ବନ୍ଦଥିଲା । କବାଟରେ

ଠକ୍ ଠକ୍ କରିବାକୁ ତା'ର ସାହସ ହେଲାନାହିଁ । ସେ ଆସ୍ତେ କରି ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲା ଏବଂ ଖୋଲିଥିବା ଝରକାରୁଡ଼ିକ ଦେଇ ଉଠି ମାରି ଦେଖିଲା । ଭିତର ଦୁଃଖ ଦେଖି ତାର ଦେହ ସୁଲକିତ ହୋଇଉଠିଲା—ସେ ଫଳକ ପକାଇବାକୁ ଚାଲିଗଲା ଓ ପଥର ଖଣ୍ଡିଏ ଭଳି ଛୁଡ଼ାହୋଇରହିଲା । କୋଠର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ତରଳ ଉପରେ ସ୍ପର୍ଶମୁଣ୍ଡିଟିଏ ବସିଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ତା' ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ସୁନ୍ଦର ବାଣ । ତା'ର ଆଙ୍ଗୁରୁଡ଼ିକ ବାଣର ତାରକୁ ଝଙ୍କୁତ କରୁଥିଲା କି ନା ସେ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଯେପରି ଆଙ୍ଗୁଳି ନହୁଏ ବା ବାଣର ତାରଗୁଡ଼ିକରୁ ଝଙ୍କାର ନଈଠି ବି ଏକ ସଙ୍ଗୀତ କୋଠରୀଟିକୁ ଝଙ୍କୁତ କରିପକାଇବ । ମୁଣ୍ଡିଟିର ଅର୍ଦ୍ଧ-ନିର୍ମାଳିତ ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଅବା ସେ ଏହି ମୌନ ଯଜ୍ଞରେ ଧ୍ବଜ ଭିତରେ ଗୁଡ଼ିରହିବ ।

ମୁଣ୍ଡିଟି କଠିନ ସୁନାକୁ ତରଳାଇ ତଥାପି କରାଯାଇନଥିଲା । ସୁନାର ମୁଣ୍ଡିରେ ଏପରି କୋମଳତା ଏବଂ ସୁକୁମାରତା କାହିଁ ? ସୁନାକୁ ନିଆଁରେ ନ ତରଳାଇ ତରଳ ମାଟି ରୂପରେ ନେଇ ଓ ସେଥିରେ କେବଳ ପାଣି ମିଶାଇ ତଥାପି କରାଯାଇଥିବା ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡିର କଲ୍ଲନା କରନ୍ତୁ—ଆନନ୍ଦୀ ଯେଭଳି ଏକ ମୁଣ୍ଡି ପରି ଦେଖାଯାଉଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି କିନ୍ତୁ ଚାହିଁପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଏହା ସୁଦ୍ଧା କାହାରିକୁ ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିନଥିଲା ।

ସେ ଏଭଳି ଚୁପ୍‌ଚାପ୍, ହଲ ଚଲ୍ ନ ହୋଇ କାହିଁକି ବସିବ ? ସେ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଯାଇ ଝରକା ଦେଇ ପୁଣି ଉଠି ମାରି ଚାହିଁଲା । ଏଥର ସେ ସବୁ କଥା ଚାହିଁ-ପାରିଲା ।

କଦରୁସେନ୍ ଚକ୍ରପାଣିରେ ଗୋଟିଏ ସରସ୍ୱତୀ ମୁଣ୍ଡି ତଥାପି କରୁଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ମାଟିରେ ତଥାପି କରାଯାଇଥିବା ମୁଣ୍ଡି ଏବଂ ତା'ର ମହେଲ ଭାବେ ବସିଥିବା ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିର ଛୁତ ଧକ୍ ଧକ୍ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସର୍ବପ୍ରଥମେ ସରସ୍ୱତୀନାମକ ଅଭିଜିତ କଲ୍ଲନାକୁ ରୂପ ଏବଂ ଚେତନା ପ୍ରଦାନ କରିଥିବା କଳାକାର ମଧ୍ୟ ବୋଧହୁଏ ନିଜ ଆଗରେ ଏଭଳି କୌଣସି ଆନନ୍ଦୀର ରୂପ ଦେଖିଥିବ ।

ସର ଭିତରେ ଥିବା ସେଇ ଦୁଇଟି ଶିଳାଖଣ୍ଡ ସହଜ ଆଶାମଲ୍ଲି ମଧ୍ୟ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଶିଳା ପରି ଠିଆହୋଇରହିଲା ।

ଭିତରେ ଥିବା ଦି'ଜଣ ଜାଣିପାରିଲେ କାହିଁ ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଝରକାବାଡ଼ାରେ ଛୁଡ଼ା-ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କାମରେ ବାଧା ଦେବାର ସାହସ ତା'ର ନଥିଲା । ସେ ଭବିଳ ଯେ ଏବେ ଫେରିଯାଇ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପୁଣି ଆସିବ । ବଗିଚାର ଛାଇ ଓ ଥଣ୍ଡା ପବନ କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସେଠାରୁ ଯିବାକୁ ଦେଲାନାହିଁ ।

ଭିତର ପଟେ ଛୁତ ପାଖରେ ନାଗଲିଙ୍ଗ ଫୁଲର ଗନ୍ଧଟିଏ—ପତ୍ର ଏବଂ ଫୁଲରେ ଲଦିହୋଇ ଏହି ଛୁତ ଦେବାକୁ ଅବା ଛୁଡ଼ାହୋଇଛି । ତାର ପତ୍ର ବଡ଼ ବଡ଼ । ତାଳ-ଗୁଡ଼ିକରୁ ସାପ ଭଳି ନମ୍ବା ଦନ୍ତ ଉଠିଛି । ତାହାପରେ ଫୁଲର ଫୁଲ । ସେ ଯାଇ ଗନ୍ଧ

ଗଣ୍ଡିରେ ଗୋଡ଼ ଫୁଲାଇ ବସିପଡ଼ିଲା । ଫୁଲରେ ଭରା ଗଛଗୁଡ଼ିକ ତାକୁ ଗୁରୁପଟୁ ଦେଖି ରହୁଥିଲେ । ତାକୁ ଏକାକୀ ଜଣାଗଲା । ସେ ପ୍ରକୃତର କୋମଳ ବାହୁ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀଥିବାଭଳି ତାକୁ ଜଣାଗଲା । ଏସବୁ ତାକୁ ଭଲଲଗୁଆଏ ।

ତା ନିଜ ଗୁରୁପାଖରେ ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରକୃତର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଣିକାରେ ଭରସା ନାମକ ଜଣେ ଅଭୂତ କଳାକାରର ଦର୍ଶନ ପାଇଲା ଭଳି ତାକୁ ଜଣାଗଲା । ସେ କିଭଳି କଳାତ୍ମକ ଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ଏବଂ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ନାନା ବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି ! ଛୋଟ ଛୋଟ ଫୁଲ-ଗୁଡ଼ିକରେ—ସାହାକ ସକାଳେ ଫୁଟି ଉଠିବେଳେ ମଉଳିଯାଇ ସଞ୍ଚାବେଳକୁ ଝୁଡ଼ିଯାଆନ୍ତି—କେତେ ପ୍ରକାର ରଙ୍ଗର, କି ଚମତ୍କାର ! ଫୁଲରେ କି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ! କେତେ ମହକ !

ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସେହି ଅଭୂତ କଳାକାର ସହଜ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବାର ଡାବୁ ଇଚ୍ଛା ତା’ମନରେ ଜାଗିଉଠିଲା । ହଠାତ୍ ଝଲକାଏ ପବନ ଆସିଗଲା ଏବଂ ନାଗଲିଙ୍ଗର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଫୁଲଭରା ତାଳ ଛୁଣିପଡ଼ି ତା’ କୋଳରେ ପଡ଼ିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି ସେଇ ଫୁଲ ତାକୁ କହୁଛି—“ତୁ’ କ’ଣ ତାଙ୍କ ସହଜ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରୁଛୁ ? ତେବେ ଏଇନେ ଏବଂ କାମ ଆରମ୍ଭ କର ।” ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ସେ ଫୁଲଟିକୁ ଉଠାଇନେଲା । ବଡ଼ ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ଭରସା-ରୂପୀ ଚନ୍ଦ୍ରକର ତାର ମନ ଜାଣିପାରି ତାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି । ଆଶାମଳି ସେହି ଆହ୍ୱାନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବାର ଦୁଃସାହସ କଲା ।

ତାକୁ ଜଣାଗଲା, ଫୁଲର ଠିକ୍ ମଝିରେ ପରାଗର ଦେଇ ଭିତରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଆକାରର ଉଠିଆସିଥିବା କେଶର ଉପରେ ସହସ୍ର-ଫଣା-ବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ସାପ ନିଜର ଫଣାଗୁଡ଼ିକୁ ବିସ୍ତୃତ କରି ଗ୍ରସ୍ୟାଦାନ କରୁଛି । ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ ଭଳି ରଙ୍ଗର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କୋମଳ ପରାଗ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଆକୃତିର କେଶରକୁ ଗୁରୁପଟୁ ଦେଖିରହୁଥାଏ । କଳାକାର ଫୁଲଟିରେ ନାଲି, ହଳଦିଆ, ଧଳା ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗକୁ କମ୍ ବେଶି ମାଥାରେ ତାର ନିୟୁତ ହାତରେ ବୋଲିଦେଇଛି । ସେଥିରୁ ବାହାରୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଭୂତ ମହକରେ ତାର ସଜ୍ଜା ଲେପ ପାଇଗଲା ଭଳି ବୋଧହୁଏ ।

ତା’ ହାତରେ କଳା ରଙ୍ଗ କରିବାର ଖଣ୍ଡିଏ ପେନ୍‌ସିଲ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ସାହସ ହରାଇଲା ନାହିଁ । ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ର ଖାତାଟିକୁ ଭୂଇଁ ଉପରେ ରଖି ସେ ପେଟମାଡ଼ି, କୁହୁଣିରେ ଭରସାଦେଇ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ଫଣା ମେଲାଇଥିବା ସାପ ଭଳି ଫୁଟିଥିବା ସେହି ଫୁଲଟି ତାର ଆଖିଆଗରେ । କାଗଜ ଉପରେ ପେନ୍‌ସିଲ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତରହି ଆଶାମଳି ନିଜର ଚେତନା ହରାଇ ବସିଲା ।

କଦରସେନ୍ ନିଜର ସକାଳର କାମ ସାରି ଅକ୍ଷୟିବାରୁ ଘର ଭିତରେ ଆରାମ-ଚଉକରେ ବସିଗଲେ । ନିଜେ ତିଆରି କରିଥିବା ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ସେହି ମୁର୍ତ୍ତିଟିକୁ ଦେଖି ସେ ନିଜର କ୍ଳାନ୍ତ ଭୁଲି ଅକ୍‌କା ମାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେହି ସରସ୍ୱତୀ ମୁର୍ତ୍ତିଟି ଭିତରେ ଅନାୟାସରେ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗୀୟା ପତ୍ନୀ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ରୂପ ଦେଖାଗଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର ଚେହେରାରେ ମାତା-ପିତା ଉଭୟଙ୍କର ଝଲକ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତା' ମୁହଁରୁ ତାର ମାଆଙ୍କର ରୂପଟିକୁ ଅଲଗା କରିନେଇ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଘୁଆରି କରିଥିଲେ ।

ରୋଷେଇଘରକୁ ଯାଇ ଆନନ୍ଦୀ ଦେଖିଲା ଯେ ତାର ଆଉ ଖୁବ୍ ତରତର ହୋଇ ରନ୍ଧି ଚାଲିଛି । ଗୋଟିଏ ଗିଲ୍ଲସରେ ଲେମ୍ବୁସରବତ ଏବଂ ଆଳୁଥିରେ ଗୁର ପାଞ୍ଚୋଟି ପାଚିଲା କଦଳୀ ନେଇ ଆନନ୍ଦୀ ବାପାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରଖି ସେ ତାଙ୍କୁ ଖାଇବା କଥା ମନେପକାଇଦେଲା ।

ପିଲାଙ୍କର ଏଭଳି ସେବା କରିବା କଥା ଆନନ୍ଦୀ ତାର ମାଆଙ୍କଠାରୁ ଶିଖିଥିଲା । “ଆନନ୍ଦୀ, ଏ ଘରେ ତୋର ବାପା ହୋଇଛନ୍ତି ମୋର ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନ, ତୁ ତ ଦ୍ଵିତୀୟ ।” —ଏପରି କହୁ ସରସ୍ଵତୀ ହସିପକାଉଥିଲେ । ସରସ୍ଵତୀ ନିଜର ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନଟିକୁ ପାଳନ-ପୋଷଣ କରିବାରେ କେତେ କଷ୍ଟ କରୁଥିଲେ, ତାହା ଆନନ୍ଦୀ ନିଜେ ଦେଖିଥିଲା । ମାଆ ଚରଦନପାଇଁ ଗୁଲିଯିବା ପରେ ସେହି ‘ପ୍ରଥମ ଶିଶୁ’ର ଯତ୍ନ ନେବାର ଦାୟିତ୍ଵ ଏବେ ‘ଦ୍ଵିତୀୟ ଶିଶୁ’ଟି ଉପରେ । ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କିଦରସେନ ମଧ୍ୟ ଅନେକଟା ବଦଳିଯାଇଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣେ ଗେଢ଼ା ପୁଅ ଭଳି ବଢ଼ିଥିବା କିଦରସେନ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ସେ ଜଣେ ଯୁବକ ହିଁଅଟି ପିତା । ତାକୁ ବିବାହ ଦେବା ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତଥାପି ପିତାଙ୍କର ସେବା କରିବାରେ ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦ ।

ଆନନ୍ଦୀ ହଠାତ୍ ଘରୁ ବାହାରି ଆସି ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଚଢ଼ି ଉପରେ ବସିଥିବାର ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ବୋଧହୁଏ ଏ ମଧ୍ୟ ବାପାଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ଅବୋଧ ଶିଶୁ—ଏକଥା ଭାବି ସେ ମନେମନେ ହସିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଏତେ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଛି । କାଗଜରେ ଚିତ୍ରିତ ନାଗଲିଙ୍ଗ ଫୁଲଟି କାଗଜ ଭିତରୁ ଗୁହଁରହୁଥିବା ଭଳି ଜଣାଗଲା । ତା ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଉଡ଼ୁଥିବା ଭ୍ରମରର ଛବି ଚିତ୍ରିତ କରି ଆଶାମଲ୍ଲି ପୁଷ୍ପରେ ଥିବା ଗୁଗୁନ୍ଧ, ତା’ଭିତରେ ଥିବା ମିକରନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ସଙ୍କେତ କଲା । ଛଟକ ଭିତରେ ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲିଠାରେ ଜଳ୍ପନା ଶକ୍ତି ଓ ହସ୍ତଗୁରୁରା ଉଭୟ ରହିଛି ।

“ଆପଣ କେତେବେଳୁ ଆସିଲେଣି ?” ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହରେ, କୋମଳ ଭାବେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ନଟି ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲି ଚମକିପଡ଼ିଲା । ସେ ଚମକିପଡ଼ି ଉଠି ଠିଆ-ହେଲା । ସେ ଭାବି ଲକ୍ଷ୍ମି ତ ହେଲା ଯେ ଯେଉଁ କାମ ପାଇଁ ସେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲା, ତାହା ଭୁଲି ନିଜ ଘର ଭଳି ଏଠି ଗୋଡ଼ ହାତ ଲମ୍ବେଇ ବସିଯାଇଛି । ନିଜ ପିତା ଲୁଗାରେ ଲଗିଥିବା ମାଟି ଝାଡ଼ିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଭୁଲିଗଲା । ହଠାତ୍ ଛୁଡ଼ାହୋଇପଡ଼ି କହୁଉଠିଲା—
“କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।”

ଆନନ୍ଦୀର ଚକ୍ଷୁରେ ପ୍ରଶ୍ନ—“ଆପଣ କ୍ଷମା ଯାଚନା କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?” କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ କ’ଣ ବହୁତ ବେଳୁ ଏଠାକୁ ଆସିଲେଣି ?”

“ହଁ...ଆପଣ...ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖି ଆପଣଙ୍କର ବାପା ମୁଁ ତ ଆଶା କରୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ...” କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆଶାମଲେ କଥାଟିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲ ଏବଂ ତାର ଆସିବାର କାରଣ ଜଣାଇଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର ମୁହଁ ଲଜ୍ଜାରେ ନାଲିପଡ଼ିଗଲା । ପିତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ତ ଆଶା ମୁଁ ପାଇଁ ସେ ମତେ ଭାବେ ବସିଥିଲା, ତାକୁ ସେ ସେତେବେଳେ ଦେଖିଥିଲା—ଏ କଥା ଭାବ ଆନନ୍ଦୀ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କଲା । ତାଙ୍କର ବରିଷ୍ଠ ଭିତରେ ଥିବା ଘରେ ସେମାନେ କାମ କରୁଥିବାବେଳେ ବାହାରୁ କେହି ସହଜରେ ଦେଖିପାରିବନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଝରକାଗୁଡ଼ିକରେ ପରଦା ନପକାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏକଥା ଭାବ ଆନନ୍ଦୀ ଲଜ୍ଜିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ସେ ନିର୍ଭୟ ନାଗଲିଙ୍ଗ ଫୁଲଟିକୁ ହାତରେ ଉଠାଇଲେ ଏବଂ କହିଲା—“ବୋଧହୁଏ ଏଠାକୁ ଆସି ଆପଣ ଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିଛନ୍ତି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଫୁଲଟିକୁ ଆଙ୍ଗୁଳରେ ଧରି ଚୁଲୁଥିବାର ଦେଖି ଆଶାମଲେର ଆଖି ଆଗରେ ନୁରଜୁହାଁ, ମୁମତାଜ୍ ଭଳି ମୋଗଲ ସୁନ୍ଦରୀମାନଙ୍କର ରୂପ ନାଉଁଇଁଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଏହି ସୁନ୍ଦରୀମାନେ ନିଜର କୋମଳ ହାତରେ ଗୋଲପ ଫୁଲ ଧରିଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଆଶାମଲେରୁ ଆତାଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ପୁଷ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଓଲଟାଇ ଓଲଟାଇ ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ସେଦିନ ଆପଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ବାପା ଶୁଦ୍ଧ ଶୁସ୍ଥିହେଲେ । ସେ ଭାବନ୍ତି ସେ ଆପଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ତ ଆଶା କରିବାର ଶକ୍ତି ଜନ୍ମଗତ । ସାଧାରଣତଃ ସେ କାହାର ଏଭଳି ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆନନ୍ଦୀ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲା । ତାର ସୁନ୍ଦର ଗୁଲି ଏବଂ ଶାଝରକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଶାମଲେର ଦୃଷ୍ଟି ଅନାୟସରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖି ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଯତ୍ୟତାର ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ବେଢ଼ିଆ ଆ ଫେସନ୍-ଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଯେ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜକୁ ଅଲଜ୍ଜିତ କରିବାର କଳା ଶିଖିଛି । ଆନନ୍ଦୀଠାରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ କହିବାପାଇଁ କିଛି ବୋଲି ନଥିଲା । ତାର ଫୁଲ ଗୁଲି, ହାତର ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଗତି, ବେଣୀରେ ଝୁଲୁଥିବା ଗୁମେଲର ଫୁଲମାଳା—ସବୁଥିରେ ଥିଲା ଏକପ୍ରକାରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଅବା ଜନ୍ମଜାତ କଳାକାର ପ୍ରକ୍ତା ଜଣେ ଚନ୍ଦ୍ରକରର କନ୍ୟାର ନିର୍ମାଣ କରୁଛନ୍ତି, ନିଜକୁ ଭୁଲିଯାଇ ତାର ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ମିନିଟିକପାଇଁ ବାହାର ଘରେ ବସିବାକୁ କହି ବାପାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲା । କଦରସେନ ସେ ବସିଥିବା ଜାଗାକୁ ଆଶାମଲେକୁ ଡାକିବାପାଇଁ କହିବାରୁ ସେ ତାକୁ ‘ଆସନ୍ତୁ’ କହି ପିତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଡାକିନେଇଗଲା ।

କଦରସେନଙ୍କ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପଶିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଶାମଲେର ଦୃଷ୍ଟି କାନ୍ଥ ଉପରେ ଲେଖାଥିବା ଏକ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା—“ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବସିବା ଶିଖିନିଅ । ସମ୍ଭବହେଲେ ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦରକର । ଯଦି ସମ୍ଭବ ନ ହେଲା, ତେବେ ଅନ୍ତତଃ ତାକୁ କରୁପ କର ଦିଅ ।”

ଆଶାମଲେ ତାକୁ ନମସ୍କାରକଲ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ବେତବୃକ୍ଷରେ ବସିଲା । ଦରଭିତରେ ତାକୁ ଏକ ନୂତନ ସମ୍ବାର ଦେଖାଗଲା । ଏହାପୂର୍ବରୁ ସେ ଏଭଳି ଜନସ୍ତ ଦେଖିନଥିଲା । ମାତ୍ରାଜ ସହର ଭିତରେ କଦରସେନଙ୍କ ଦର ଏବଂ ସେଥିରେ ପୁଣି ଏଇ ବଖରୁଟି ଉଭୟ ଆପେ ଏକ ନୂଆ ଦୁନିଆଁ ଭଳି ଜଣାପଡ଼ିଥିଲେ । ସେଇଠି ଥିଲା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଏକଛନ୍ଦସ ରାଜ୍ୟ ।

ଆଶାମଲେ ନିଜେ ତିଆରି କରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ କଦରସେନଙ୍କୁ ଦେଇ ବସିଗଲା; କିନ୍ତୁ ମନର ଅସ୍ଥିରତା ଯୋଗୁଁ ସେ ବସିପାରିଲା ନାହିଁ । ଦର ଭିତରେ ଥରେ ଗୁଲିଆସି ସବୁ ଜନସ୍ତ ଦେଖିନେବାକୁ ତାର ଖାତ୍ର ଇଚ୍ଛା । ବୋଧହୁଏ କଦରସେନ ତାର ସେଇ ଅଭିଳାଷଟି ଗୁଝିନେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ଦର ଭିତରଟାରେ ଥରେ ଗୁଲିଆସ”, ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀକୁ ତା’ ସହୃଦ ପଠାଇଦେଲେ ।

‘ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାହୋଇଥିବା ନାନାରଙ୍ଗର ଚନ୍ଦ୍ର ଦରର କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଦେହରେ ଝୁଲୁଥାଏ । ଦରର କୋଂମାନଙ୍କରେ ନାନାପ୍ରକାର ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ରଖାହୋଇଥାଏ । ଦରଟି ଥିଲା ଖୁବ୍ ପ୍ରଶସ୍ତ; କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ପରଦାଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଅନେକ ଭାଗରେ ବାଧିତ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସବା ଆଗେ ସରସ୍ୱତୀ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଆଶାମଲେର ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ଆନନ୍ଦୀଆଡ଼କୁ ଗୁଲିଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲୁହାରେ ମୁହଁ ତଳକୁ କରିଦେଲା । ଆଶାମଲେ ଗୁଝିପାରିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ମୁହଁରେ ଲୁହାର ରକ୍ତମା ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରୁଛି ।

ଆଶାମଲେ ପଚାରିଲା, “ସ୍ବାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଆପଣ ଏଥିରେ ରଙ୍ଗ ଦେବେ ନା ?” ସେତେବେଳେ କିଛି ସମୟ ପୂର୍ବେ ମନ୍ଦରର ଗୋପୁରମ୍ ଭିତରେ ଦେଖିଥିବା ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ଗଢ଼ା ମାଟି-ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ତାର ମନେପଡ଼ିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଧାରୁରେ ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଏହିଭଳି ଚକଟା ମାଟିରେ ଗୁସ୍ତ ତିଆରି କରିବାକୁ ହୁଏ । ଲୁହାର ଗୁସ୍ତ ଦେଇ ଯେମିତି ଚକଟାମାଟିରେ ଗଣେଶମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରାହୁଏ, ଠିକ୍ ସେମିତି ମାଟିଗୁସ୍ତରେ ତରଳ ଧାରୁରେ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ି-ଦିଆଯାଏ ।”

ସେ ଖୁବ୍ ସରଳଭାବେ ଗୁଝାଇଦେଲା କିମିତି ଛେଣି ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟବହାର ନକରି ଧାରୁକୁ ତରଳାଇ ସେଥିରେ ନୂଆତଳରେ ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରାଯାଇଛି । ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିର ଆଗରେ ଥିବା ପରଦାଟିକୁ ଟାଣିଦେଇ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଅନ୍ୟଆଡ଼କୁ ନେଇଗଲା । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ଷୁପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ମଶାନୀଭାବରେ ଲାଗିଥିବା କାନିଷ୍ଠ ଉପରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟଟିଏ ଅଜ୍ଞାହୋଇଥାଏ । ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନଥାଏ । ଅନ୍ୟପାଖରେ ମେଜ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା କାଗଜରେ ଗୋଟିଏ ରଙ୍ଗିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଜ୍ଞାହୋଇଥିଲା ।

କାଗଜରେ ଲଗାଇବା ରଙ୍ଗକୁ ପାଣିରେ ଗୋଲିଦେବ, କାନ୍ଥପରେ ଲଗାଇବା ରଙ୍ଗକୁ ତେଲରେ ଗୋଲିଦେବ । ତା'ପରେ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ନାନାପ୍ରକାରର ରଙ୍ଗ, ତୁଳୀ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖାଇଦେଲେ ।

ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଭଲକରି ଦେଖିବାପାଇଁ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଆନନ୍ଦ ପାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଦରକାରବୋଲି ଆଶାମଲେ ଭାବିଲା । ଦରର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଥିବା ଆହୋଇଥିବା କାଟ ଆଲମାରିଗୁଡ଼ିକରେ ମୋଟା ମୋଟା ଶହ ଶହ ବହୁ ସଜାହୋଇ ରଖାହୋଇ ଥାଏ । ଆଲମାରି ଉପରେ ଲାଗିଥିବା ଚଠାଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ନାଆଁ ଲେଖାହୋଇଥାଏ । ତାହା ଦେଖି ଆଶାମଲେ ପଚାରିଲା, “ଏଇ ଆଲମାରିରେ କଣ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶ ବିଷୟକ ବହୁ ରଖାହୋଇଛି ?”

“ହଁ, ଏଇ ବହୁଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା, ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ବିଷୟକ ବିବରଣୀ ରହିଛି ।” ଏହା କହି ଆନନ୍ଦୀ ଖଣ୍ଡିଏ ମୋଟା ବହୁ ବାହାରକରି ତା' ହାତରେ ଧରିଲା ଦେଲା । ସେଥିରେ ଥିଲା ଭାବନାସୂଚକ କଳାର ଆଲୋଚନା ।

ସେହି ବହୁରେ ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍କର୍ଷିତ କରାହୋଇଥିବା ମୋହେନ୍ଦୋଦାରୋର ମୂର୍ତ୍ତି-ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟଠାରୁ ଚାଲି ଗୋଲମାଲଙ୍କର ସମୟର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା, ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ନମୁନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାହୋଇଥାଏ । ସେଥିରେ ଶହ ଶହ ରଙ୍ଗର ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଆଶାମଲେର ମନହେଲା ସେ ସେହି ବହୁ ଖଣ୍ଡିକ ନେଇ ସେଇଠି ବସିପଡ଼ିବ । ହଠାତ୍ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଯେ ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାମ ନେଇ ଆସିଛି । ଏଣୁ ସେ ବହୁଟିକୁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଇଦେଲା ଏବଂ ଶୀଘ୍ର କିନ୍ଦରସେନଙ୍କ ପାଖରେ ଆସି ବସିଲା ।

“ଆପଣ ସବୁ ଦେଖିଲେ ତ ?”—ପଚାରି କିନ୍ଦରସେନ୍ ହସିଲେ । ତାର ଚେହେରାଟିକୁ ଦେଖି ସେ ଜାଣିପାରିଥିଲେ, ତାର ମନରେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇଥିବା ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ବିସ୍ମୟରେ ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ । ଆଶାମଲେ କିନ୍ତୁ ଚାପ । ସେ ମଧ୍ୟ ତା'ଠାରୁ କୌଣସି ଉତ୍ତର ଆଶା କରୁନଥିଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀ ସେ ଦୁହଁକୁ ସେଇଠି ଛାଡ଼ିଦେଇ କିଛି କାମ ପାଇଁ ଦରଭିତରକୁ ଚାଲିଯାଇଥାଏ । ଆଶାମଲେ ବଡ଼ ବିନମ୍ରଭାବରେ କିନ୍ଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଆଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିଖିବାପାଇଁ ତାର ଇଚ୍ଛା ଜଣାଇଲା । ସେ କହିଲା ଯେ ତାର ପିତା ସେଥିପାଇଁ ଅନୁମତି ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ତାର କଥା ଶୁଣି କିନ୍ଦରସେନ୍ କିଛି ସମୟ ମାରବ ରହିଲେ ଓ ହଠାତ୍ ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କହିଉଠିଲେ, “ଦୁଇଆଁର କୌଣସି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବା ବା କବିତା ଲେଖିବା ଶିଖାଯାଏନାହିଁ ।”

ତାଙ୍କର ଏକଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେର ମୁଣ୍ଡ ଘୁରିଗଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ବାଟରେ ଦେଖାହେଲାବେଳେ ଇଏ ମୋଡେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭର୍ତ୍ତିହେବାକୁ କହୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିବାକୁ ଆସିଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ମୋଡେ ଏଭଳି ନିରୁପାୟତ କରୁଛନ୍ତି ।

କଦରସେନ୍ ପୁଣି କହିଲେ—“ଆପଣ ଏଇ କଥାଟି ଶୁଣିଛନ୍ତି ନା ଯେ ହାତରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍ଗିବାର କଲା ଏବଂ ଜହାର ନରବଞ୍ଚି ନ ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା କାବ୍ୟକଳାରେ ଜ୍ଞାନ ହୁଏ । କଥାଟି ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହିବି ଏ କଥାର କେବଳ ଶତକେଡ଼ା ପରଶ ଅଂଶ ସତ୍ୟ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କିଛି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଶୂନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କଆଡ଼କୁ ଅନାହିଁ-ରହିଲା । ସେ କିଛି ସମୟ ପରେ କହିଲେ, “ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍ଗିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏପରି ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି ହୋଇପାରେ ଯେଉଁଥିରେ କେବଳ ଆକୃତି ଥିବ, ଅଥଚ ଭବ ନଥିବ । ସେମିତି ସାହିତ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଧ୍ୟୟନ ପରେ ମଧ୍ୟ ଏମିତି କରିବା ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇପାରେ, ଯେଉଁଥିରେ କେବଳ ଗଦ୍ୟ ଏ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ର ଦେଖାଯିବ । ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତରରେ କଲାର ଚେତନା, ପ୍ରଚୁର କଲ୍ପନାଶକ୍ତି ଓ ଜୀବନ ଥାଏ, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଜାଣିତ କରିହୁଏ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବାରେ ଲାଭ ଏତିକି ମାତ୍ର ।”

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଶାମଲ୍ଲେ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତହେଲା ଯେ ଶିଳ୍ପୀ ଯେଉଁ ସବୁ ବିଶେଷତ୍ୱ କଥା କହିଲେ, ସେଥିରୁ କିଛି ତା’ପାଖରେ ଅଛି ନା ନାହିଁ ।

“ମୋର ଚନ୍ଦ୍ରରେ...” ଆଶାମଲ୍ଲେ କିଛି ପରସ୍ପରକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲ ।

“ତୁମର ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଜୀବନ ଅଛି; ଏ କଥାଟି ମୁଁ ସେହିଦିନୁ ଜାଣିସାରିଛି । ତୁମଭିତରେ ଏଇ କିଛି ଦିନ ହେବ କଲାର ଚେତନା ଜାଗ୍ରତହୋଇଛି । ଦରକାର ହେଉଛି ସଫଳତା, ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ଆଦିଦ୍ୱାରା ତୁମେ ତାର ବିକାଶ ସାଧନ କର ।”

କଦରସେନ୍ କହିଲେ ଯେ ସେ ଆଜିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ନାଗଲିକା ଫୁଲର ଚନ୍ଦ୍ରଟି ତାଙ୍କୁ ବେଶି ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ସେ ଜଣେ ସୁନ୍ୟାତ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ, ବୟସରେ ତା’ଠାରୁ ବଡ଼, ତଥାପି ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣବିକାଶରେ ତା’ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ଏସବୁ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଭଲଲଗୁଥାଏ । ସେ ତାଙ୍କର କଥାଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କଲେ ଏବଂ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ବଗିଚାରେ ବସି ମୁଁ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଆଙ୍କିଛି ।”

“ଓ, ଏମିତି କଥା ? ତା’ମାନେ ତୁମକୁ ଏଠାକାର ପରିବେଶ ବେଶ୍ ଭଲଲଗିଲା ।”

ତାଙ୍କୁ ସେଠାକାର ପରିବେଶ ଯେ କେବଳ ଭଲଲଗୁଥିଲା ତା’ ନୁହେଁ, ସେଇ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟିକରି ସେଠି ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଣୀ ରହୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତା’ମନରେ ସ୍ନେହ ଭକ୍ତି ଭରିଉଠିଥିଲା । ହାତରେ ବାଣା ଧରି ‘ଆନନ୍ଦୀ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସାକ୍ଷାତ୍ ସରସ୍ୱତୀ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥିଲା !

“ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେ ମୋ’ ପାଖକୁ ଆସି ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିକ୍ଷା କରିପାର । ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ତମ ଗୁରୁଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।”—କଦରସେନ୍ କହିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଭାବପାତୁନଥାଏ ତାଙ୍କୁ ସେ କ’ଣ କହି ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇବ । ତାଙ୍କୁ ଲାଗିଲା ଯେ ସେଠାକୁ ଅନେକଥର ଆସିବା, ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବା ଓ ତାଙ୍କର

ବହୁଶୁଦ୍ଧିକ ପଡ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ତାକୁ ମିଳିବାଟା ତାର ସୌଭାଗ୍ୟ । ତାଙ୍କର ଅନୁମତ ନେଇ ସେ ସେଠାରୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା ।

“ଟିକିଏ ରହନ୍ତୁ”—ବୋଲି କହି ସେ ଫଳଥିବା ଆଳିଆଟିକୁ ତା’ଆଡ଼କୁ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ତା’ ସହୃଦ ମିଶି ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ତାଙ୍କର ମୁହଁରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା । କପାଳରେ କୁଞ୍ଚନ ଦେଖାଗଲା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳାକାର ଭାବେ ଦେଖାଯାଉଥିବା କହିରସେନ୍ ହଠାତ୍ ସାଧାରଣ ପ୍ରାଣୀ ଭଳି ଦେଖାଗଲେ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଥିବା ଭିତରେ ସେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କଭଳି ସେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—

ତା’ର ପୁଅପୁରୁଷ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ରହୁଥିଲେ ନା ସେମାନେ ଅନ୍ୟ କେଉଁଠୁ ଆସି ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ଜାତ କ’ଣ ? ତା’ର ବାପା କି କାମ କରନ୍ତି ? ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ତାଙ୍କର ନିଜ ଘର ଅଛି ନା ଉଡ଼ାଘର ? ତା’ର କେତୋଟି ଭାଇ ଭଉଣୀ ? ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ତାଙ୍କର କେହି ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଅଛନ୍ତି କି ନା ? ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ତାର ସମ୍ବନ୍ଧ କିପରି ? —ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ।

ଆଉ କେହି ଏ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ ହୁଏତ ଆଶାମଲ୍ଲେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ କହିରସେନ୍ ମୁହଁରୁ ଏପରି ଶୁଣି ସେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲା, ତା’ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ମନରେ ସ୍ନେହ ରହୁଛି, ତେଣୁ ସେ ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନକରି ତା’ ବିଷୟରେ ସବୁ କିଛି ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ସେ ତାର ମାମୁ ଦଣ୍ଡପାଣି ଓ ସେମାନଙ୍କର ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ କହିଲା ।

“ସେଦିନ ଯେଉଁ ଯୁବକ ଜଣକ ତୁମକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେ କିଏ ?”

“ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ କଥା ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ।”

“ହଁ...”

ତାଙ୍କର ସ୍ମରଣ-ଶକ୍ତି ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ ବିସ୍ମିତ ହେଲା । ସେ ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ, ଜ୍ଞାନ ଓ କୌଶଳ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କଥା କହିଲା । ତା ସଙ୍ଗେ ଏ କଥାଟି ମଧ୍ୟ ଜଣାଇ ଦେଲା ଯେ ସେ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜ ଛାଡ଼ି କିଲା-ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭର୍ତ୍ତିହେବା ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତର ମନକୁ ପାଇଲାନାହିଁ ।

“ସେ ଟୋକା ବଢ଼ିରହିବା ଜାଣେ”—ଏକଥା କହି କହିରସେନ୍ ମନେ ମନେ ହସିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଠାରୁ ବାହାରିଲା । ବାହାରଘରେ ବସିଥିବା ଆନନ୍ଦୀ ଦରଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା’ ସହୃଦ ଆସି ତାକୁ ବିଦାୟ ଦେଲା । ପୁଅଜନ୍ମର ପୁଣ୍ୟ ହେତୁ ଆଜି ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ଏକଟି ଗୁଲିପାତୁଡ଼ି ଦୋଳି ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା ।

କେବେ କଣ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଶହ-ଶହ ହଜାର ହଜାର ଫୁଲ ଫୁଟି ନାନାପ୍ରକାର ମହକ ବିସ୍ତାର କରନ୍ତି ? କେହି କେବେ ରାତିଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହୃଦୟର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ତାଳ ମିଶାଇ ମଧୁର ଗୀତ ଗାଏ ? କେବେ ବା ନାନାରଙ୍ଗର ମଧୁର ଚକଚକିଆ ଡେରା ମେଲେଇ ନାଚି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ରୋମାଞ୍ଚିତ କରିଥାଏ ? ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ! ହଁ !

କଦରସେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ଆରମ୍ଭ କରିବା ପରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ହୃଦୟ ନାଚୁଥିବା ମଧୁର, କୁହ୍ନିତାଳ କରୁଥିବା କୋକିଳ, ଫୁଲରେ ଭରା ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟାନ ହୋଇଯାଇ ଥାଏ । ସେ ଭାବେ କାହିଁକି ସେ ତାକୁ ତଳ ଗୁରୁ ଥର ଆସିବାକୁ କହିଲେ—ସବୁ ଦିନ ଆସିବାକୁ କହିଥିଲେ ଖୁବ୍ ଭଲହୋଇଥାନ୍ତା । ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବା ପରେ ବି ସେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା କ୍ଷିପ୍ତା କଲେ କ'ଣ ହୁଅନ୍ତାନି ?

ମାଧବରୁ ଅଧିକ ହେଲଣି । ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ପରବର୍ତ୍ତନ ମାଆ ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ରହିଲ ନାହିଁ । ତାର ମୁହଁରେ ପ୍ରସନ୍ନତା, ଆଖିରେ ତେଜ, ଗୁଳିରେ ଚଞ୍ଚଳତା ଏବଂ ବାଣୀରେ କୌତୁହଳ ପୁରୁଷହସ୍ତ । ପତି ସହିତ ନୂଆ ଘର କରିଥିବା ନବବଧୂର ଯେଉଁଠି ପରବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଏ ସେ ସବୁ ଯେମିତି ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ପାଖରେ ଦେଖାଗଲା ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅଧିକ ଭାବିଲେ ଯେ ବୋଧହୁଏ ପିଲାମାନେ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେ-ତୁର ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ କଲ୍ୟାଣ କରିଥା'ନ୍ତି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଳିଗଳପରେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏଭଳି ପ୍ରସନ୍ନତା ଦେଖାଯାଏ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଯେତେବେଳେ କୁଲିରୁ ମିସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ଏବଂ ଦୁଇପଇସା ବେଣି ପାଇଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ ବି ଏମିତିକି ପରବର୍ତ୍ତନ ଆସିଥିଲା । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ସଂଘର୍ଷ ଭିତରେ ସେ ଯେଉଁ ଯୌବନଟାକୁ ହରାଇ ବସିଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କର ଗୁଳିଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପୁଣି ଫେରିଆସିଥିଲା । ତେଣୁ ସ୍ତ୍ରୀ ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କ ସହିତ ହସ-ଖୁସିରେ ଗପ କରିବା, ତାଙ୍କୁ ନେଇ ମନ୍ଦର କିମ୍ବା ବଜାରକୁ ଯିବା, ତାଙ୍କ ସହିତ ସମୁଦ୍ରକୂଳର ହାଉଆ ଖାଇବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ସେହି ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ, ଯାର ସୁଖପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ମୃତି ଭୁଲିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭୁଲି ହୁଏ ନାହିଁ—ମୀନାକ୍ଷୀ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ଜନ୍ମଦେଇଥିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ମଧ୍ୟ ତାର ଏଇ ଦିନଗୁଡ଼ିକ ଭୁଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ଖରାବେଳେ କଦର-ସେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ସମସ୍ତ ଯୋଗାଡ଼ ସେ ସକାଳୁ କରିନାଏ । ସେଠାରୁ ଫେରି ସେଠାକାର ଜନସମୂହର ବିଷୟରେ ଭାବି ସମସ୍ତ କଟାଇବାର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉପାୟ ତାକୁ ମିଳିଯାଇଥାଏ ।

ଆନନ୍ଦୀ ସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ସେ କେତେଥର ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । ସାମାଜିକ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ ତା'ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେନାହିଁ କିମ୍ବା ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ଜଣେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କନ୍ୟା ଭଳି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିନାହିଁ । ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ନାଣି ପାରିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ଜଣେ ସ୍ବାଧୀନ ବିଚାରସମ୍ପନ୍ନ ଝିଅ; କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜେ ନିଜପାଇଁ

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସୀମାରେଖା ଟାଣିରଖିଛୁ ।

ବେଳେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ବା ସମୟରେ କଦରସେନ୍ ନିଜର ବାହ୍ୟ ଚେତନା ହରାଇ ବସନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ର ନେବାର ଦାୟିତ୍ବ ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼େ । କାମ କଲବେଳେ କେହି ବାଧା ଦେବାଟାକୁ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ମୋଟେ ଭଲଲଗେନା; ବରଂ ଅସହ୍ୟ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ପିତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିରହୁ ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲ୍ଲେ ସହୃଦ କଥାବାଣୀ କରେ । ଦୁହେଁ ନିଜ ଭିତରେ ଖୁବ୍ କମ୍ କଥାବାଣୀ ହୋଇପାରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆନନ୍ଦୀ ତା' ପାଖରେ ବସିବାଟା ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଲଗେ । କଦରସେନ୍ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ସେ ପିତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ କାମଗୁଡ଼ିକ କରାଯାଏ ।

ଦିନେ ଖରବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ଘରେ ନ ଥିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା “ସେ କିଛି ଜରୁରୀ କାମରେ ‘ଟାଉନ୍‌’କୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।” ବରଷ ମନରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଆଜ୍ଞା, ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଛି, କାଲି ଆସିବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଟିକିଏ ରହନ୍ତୁ । ବାପା ଆସୁଥିବେ । ତେର କର ଆସିବାର ଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋତେ କହିଯାଇଥାନ୍ତେ ।”

କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ କିମ୍ବା ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାଙ୍କ ଷ୍ଟୁଡ଼ିଓ ଭିତରକୁ ପଶେନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ ବାହାରଘରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚଉକିରେ ବସିଲା ।

ସେ ଆନନ୍ଦୀ ଘଙ୍ଗରେ କଥାବାଣୀ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରୁଆସି କେମିତି କଥାଟା ଆରମ୍ଭ କରିବ । ଆନନ୍ଦୀ ବି ତା' ସହୃଦ କଥାବାଣୀ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛପଟ ହେଉଥାଏ । ହଠାତ୍ ବଗିଚାପଟୁ ଝୁଲିକାଏ ଖଣ୍ଡେ ପବନ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲା । ଫଳରେ ତାର କେଶରେ ଖୋସା ହୋଇଥିବା ଚୁମେଲ ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ସେ ତାର ନାକଟିକୁ ଉଠୁ ସୁଗନ୍ଧରେ ଭର୍ତ୍ତିକରିନେଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ବାପା ତଥାର କରିଥିବା ଯତ୍ନସ୍ତମ ମଞ୍ଜିଭଳି ସୁନ୍ଦର ମୁଣ୍ଡି ମୁଁ କେବେ ଦେଖିନଥିଲି ! ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି କି ଏଇଟା କାହାପାଇଁ ତଥାର ହୋଇଛି ?”

ତା' ମୁହଁରୁ ସେଇ ମୁଣ୍ଡି ବିଷୟରେ ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦୀର ଗାଲରେ ଲଜ୍ଜାର ରକ୍ତମା ଦେଖାଗଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ, ଆଶାମଲ୍ଲେ ତା' ବିଷୟରେ କିଛି କହୁଛି । ଲଜ୍ଜାରେ ତା'ର ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ନଇଁଆସିଲା । ସେମିତି ଛୁଡ଼ାହୋଇରହୁ ସେ କହିଲା, “ଆଉ କାହାରକୁ ଦେବାକୁ ଥିଲେ ମୋତେ ମତେଲ କରି ରଖି ବାପା ମୁଣ୍ଡିଟି ତଥାର କରିନଥାନ୍ତେ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ର କି ମୁଣ୍ଡି ତଥାର କଲବେଳେ ସେ ମୋତେ ମତେଲ କରିନାହିଁ ।”

ଏମିତିକା ପ୍ରଶ୍ନଟାଏ କଲ କାହିଁକି ଭାବ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗିଲା । ସେ କହିଲା, “ମୋତେ କ୍ଷମା କରବେ ।” ଆନନ୍ଦୀକୁ ତର ମାଡ଼ିଲା ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପୁଣି ତୁନିହୋଇ

ବସିରହୁବ । ତେଣୁ ସେ କହିଲା, “ବାପାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ସେ ଏଇ ମୂର୍ତ୍ତିଟାକୁ ଆମ ଘର ବଗିଚାରେ ଗୋଟିଏ ପିଣ୍ଡି କରି ରଖିବେ ।”

ତା’ ମୁହଁରେ ‘ଆମର ବଗିଚା’ ଶବ୍ଦଟି ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା । ତାକୁ ବୋଧହେଲା ଯେମିତି କି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଘରର ଜଣେ ସଦସ୍ୟଭାବେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଏଇ ଘରଟା ବହୁତ ପୁରୁଣା । ଏହାକୁ ଭାଙ୍ଗି ପୁଣି ଥରେ ତିଆରି ନକଲେ ଏଇଟା କେତେବେଳେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପଡ଼ିବ । ଘରର ଜଣେଜଣାର ହେବା ପରେ ହିଁ ମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ଘର ବାହାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ବାପା ଚାହାନ୍ତି । ତାର ଗୋଟିଏ କାରଣ ଅଛି ।”

“କଣ କହିଲେ—କାରଣ ଅଛି ?”

‘ହଁ’ କହି ସେ ଉପାଦେୟାସ ପକାଇଲା । ତାର ହୃଦୟ କାନ୍ଦୁଥିଲା । ସେ କହିଲା, “ମୋର ମା’ଙ୍କ ନାଆଁ ଥିଲା ସରସ୍ୱତୀ । ନାଆଁରେ ସରସ୍ୱତୀ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ପିତାଙ୍କର କଳାସାଧନାର ଥିଲେ ଆଧାର-ସ୍ଥମ୍ଭ । ସେ ମରଯିବା ପରେ ପିତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଜଣେ ମାତୃହର ଶିଶୁଭଳି ହୋଇଗଲା ।”

ତାର ବାପା ତ ଦୁଃଖିତ ଥିଲେ—ସଞ୍ଜାଟି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦୁଃଖିତ ହେବାର ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ତରଳିଗଲା । ଆନନ୍ଦୀର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧହୋଇଗଲା, ଆଖି ଛଳଛଳ ହୋଇଉଠିଲା—ସତେ ଅବା କାନ୍ଦିପକାଇବ । ମାଆଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଆନନ୍ଦୀକୁ କେତେ ବିଚଳିତ କରିଦିଏ ଏକଥା ଦେଖିବା ପରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଶ୍ଚୟ କରିନେଲା ଯେ ସେ ଆଉ କେବେ ତାକୁ ତା’ ମାଆଙ୍କ ଶରଣରେ କିଛି ପଚାରିବନାହିଁ । ସେ ଆଗରୁ କଲ୍ପନା କରିଥିଲା ଯେ ଘରଟା ଭିତରୁ ବାହାର ଯାଏଁ ଆନନ୍ଦ-ସମୁଦ୍ରରେ ଗୁଡ଼ିରହୁଛି । ଏବେ ମନେ ମନେ ସେ ନିଜକୁ ପଚାରିଲା, “ଏଠି ବି କ’ଣ ଦୁଃଖର ଗୁରୁତ୍ୱ ରହୁଛି ?” ଅବଶ୍ୟ ଏଭଳି ସଞ୍ଜା ସବୁ ଘରେ ଘଟିଥାଏ । ଏ ଘରେ ସଞ୍ଜାଟି ଏଇ କିଛି ଘଟଣା ଘଟିଛି—ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ସହନ-ଶକ୍ତି ବିକାଶଲାଭ କରିନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଭାବିଲା ।

“ମା’ଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଭୁଲିବାପାଇଁ ବାପା ସବୁବେଳେ କେବଳ ଚିନ୍ତା ଆଞ୍ଜିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହନ୍ତି । ଏହା ନ କଲେ ସେ ସବୁବେଳେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିରହୁଥାନ୍ତେ ।”—ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କଥା ବଦଳାଇଦେଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନକଲ୍ପ, ଯାହାକି ସେ କେତେଦିନରୁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ପଚାରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ।

‘ସ୍ମୃତିଓରେ ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ବାପା କଣ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖି କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରିନାହାନ୍ତି ?’ ସେ ପ୍ରଶ୍ନଟି ତ ପଚାରିଦେଲା, କିନ୍ତୁ ଭାବିଲା ଯେ ଏଇଟା ତାର ଦୁଃସାହସ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ ବନ୍ଦାରିତ କରି ତାକୁ ନିଠେଇ କରି ଚାହିଁଲା । ତା’ର ଓଠରେ ହସ ।

“ଏମିତିକା ଚନ୍ଦ୍ର ଭିତରେ ଅଛି—ଆସନ୍ତୁ ଦେଖିବା ।”

ସେ ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଭିତର ଘରକୁ ଗଲା । ସେଠି କାନ୍ଥରେ କଦରସେନ୍, ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ଏ ତିନିଜଣଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଲଗା ଅଲଗା ଟଙ୍ଗାହୋଇଥାଏ । ସେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଭଲକରି ଦେଖିଲାନାହିଁ ଅଥବା ଦେଖିପାରିଲ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ ।

କାନ୍ଥରେ ଟଙ୍ଗାହୋଇଥିବା ଆନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖି ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି ସେ ସେଠାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତା ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଆସୁଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳର ବାଲି ଉପରେ ସେ ଚାଲୁଛି । ସନ୍ଧ୍ୟାର ସେଇ ଗୋଧୂଳି କାଳର ଆକାଶ ଏବଂ ସମୁଦ୍ର କେତେ ଦୂରରେ ପରସ୍ପର ସହୃଦ ମିଳିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଚୁଡ଼ିଯାଇଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କରଣ ତାର ମୁହଁ ଓ ଛାତି ଉପରେ ପଡ଼ୁଛି । ପବନରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ତାର ବାଲି କେର କେର ହୋଇ ମୁହଁ ଉପରେ ବସିହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ମନ ଗତିରେ ବୋହୁଥିବା ଦକ୍ଷିଣା ପବନରେ ତାର ପଶ୍ଚି-କାନିଷ୍ଠା ଉଡ଼ୁଛି । ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ଜୀବନ୍ତ ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ରରେ ତା’ର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଆସୁଛି ।

ଚନ୍ଦ୍ରରେ ତା’ର ଆଡ଼କୁ ଚାଲୁ ଥିବା ଆନନ୍ଦୀର ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ ଦେଖି ତାକୁ ଲଜମାଡ଼ିଲା । ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଯାଇ ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରସୁନ୍ଦରୀ ଆଖି ଫେରାଇ ତା’ର ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଥାଏ, ଚନ୍ଦ୍ରସୁନ୍ଦରୀର ଆଖି ତା’ର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଯାଉଥାଏ ।

ଏଇଟା କ’ଣ ସତ ସତେ ?

ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଲୁଚି ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଆଖି ହଠାତ୍ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଆନନ୍ଦୀକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସେଠି ନଥିଲା । ସେ ଦଉଡ଼ି ପଳାଇ ଆସିଲା ବାହାର ଘରକୁ ଏବଂ ଚଉକ ଉପରେ ନଥିବ ବସିପଡ଼ିଲା । ତାର ଆଉ ଦମ୍ ନାହିଁ । ଦେହଟା ଝାଲରେ ଚୁଡ଼ିଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ସେ ଆଖି ଚୁକି ବସିରହିଲା ।

କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ସେ ଆଖି ଖୋଲି ଦେଖେ ତ ଆନନ୍ଦୀ ତା’ର ସାମନାରେ ପ୍ରେମଭରା ଚକ୍ଷୁରେ ତାକୁ ଚାହିଁରହିଛି । ସେ କିନ୍ତୁ କହିବାକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀ ବି କିନ୍ତୁ କହିବାକୁ ଚାହିଁଲାନାହିଁ, ତତ୍ପରୁ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଚଉକରେ ବସିଲା ।

“ତୁମକୁ ବହୁତ ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା”—ବୋଲି କହି କଦରସେନ୍ ଘର ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶକଲେ ।

ଅନେକ ସମୟ ପରେ ଘରକୁ ଫେରି କଦରସେନ୍ ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିକ ସହୃଦ ଶୁଣି ଉତ୍ତରକୁ ଗଲେ । ସେ ଗୋଟିଏ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଦଣ୍ଡା, ଫୁଲଦାନ ଓ ବହୁପତ୍ର ରଖି ନାକୁ କହିଲେ, “ତୁମେ ସ୍ତ୍ରୀ’ର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି । ମୋତେ ବି ଆଜି ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଏଇନେ ଆସୁଛି ।” ଏହା କହି ସେ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେଦିନ ସେଇ ନିର୍ଜୀବ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ର ଚିଆରି କରିବାକୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ମନ

ଲଗିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପୂର୍ବେ ଘର ଭିତରେ ସେ ଆନନ୍ଦୀର ଯେଉଁ ଜବନ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିଥିଲା ତାକୁ ଭୁଲିପାରିନଥାଏ । କଦରସେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଏଇ କିନ୍ତୁ ଦିନ ତଳେ ଘିଆରି କରିଥିବେ । ବହୁତ ଦିନର ପରିଚୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଆଖି ଆନନ୍ଦୀର ଅପୂର୍ବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଯେଉଁ ରହସ୍ୟ ବୁଝିପାରିନଥିଲା, ଆଜି ଚନ୍ଦ୍ରଟି ସାହାଯ୍ୟରେ ସେସବୁ ବୁଝିପଡ଼ିଗଲା । ସ୍ୱଭବତଃ ସେ ବଡ଼ ଲଜକୁଳା । ସେ ଆନନ୍ଦୀ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆଖି ଟେକି ତାକୁ ଦେଖିନଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିଲା, ସେଥିରେ ତା'ର ଆଖିରେ ଆସିଲା ନୂତନ ତେଜ । ତାକୁ ନୂଆ ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି ମିଳିଗଲା ।

ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ବାପାଙ୍କର କାମ ପାଇଁ ଦରକାରୀ ଜନସମୂହକୁ ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀ ସେଠାକୁ ଆସିଲା ଏବଂ ସିଧାସଳଖ ତାଙ୍କ ଟେବୁଲ୍ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞାଲବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ପାଣିମାଠିଆ ରହିବା ନିହାତି ଦରକାର । କଲହାଟିରେ ପାଣି ପୂରାଇ, ସେ ତାଙ୍କ ପେନ୍‌ସିଲଗୁଡ଼ିକୁ କାଟି ମୁନଗୁଡ଼ିକୁ ମୁନାଆଁ କରି ରଖିଲା । ତାଙ୍କର ଡିଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଧୋଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆଳିଆରେ ସଜାଇ ରଖିଦେଲା । ରବରରେ ଲାଗିଥିବା ଦାଗ ସଫାକରିଦେଲା । ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥିବା କାଗଜରେ ଅଙ୍କା-ହୋଇଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ସେଥିରେ ଦେବାକୁ ଥିବା ରଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ପାଣିରେ ଗୋଳି ଗାଡ଼ି ରଙ୍ଗ ଘିଆରି କଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାର ଏସବୁ କାମକୁ ଅପଲକନୟନରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା କଦରସେନ୍ଦ୍ର ଜଣେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଲୋକ । ଆନନ୍ଦୀର ଜନ୍ମ ଏକ କଳାକାରର ଝିଅ ଭାବେ । ତା' ବୋଲି କ'ଣ ତାଙ୍କର କଳାସାଧନାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତାର ପାଳନ-ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ? ବଡ଼ କୋମଳ ଓ ସାବଧାନଭାବେ ସେ ପିତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅନେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଡ଼ କାମ କରୁଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀର ହାତର ସୌକୁମାରୀ ଓ ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନ ଦେଖି ସେ ରହିପାରୁନଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ସବୁ କାମ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହର ସହୃଦ ମନ ଲଗାଇ କରୁଥାଏ—କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସ୍ୱର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ । ଏସବୁ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିକକୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଦୂରରେ ବସିଥାଏ । ଅତଏବ ସେ ଭାବୁଥିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ସେ ଚାହିଁ ଥିବା କଥା ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିପାରି ନଥିବ । ସେ ତା' ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ଘର ଭିତରେ ଟଙ୍କାହୋଇଥିବା ଆଇନା ଦେଖି ତା'ର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧରଣର ଲଜ । ହଠାତ୍ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ପ୍ରତିବିମ୍ବଟିକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀ ତା'ର ବଡ଼ ବଡ଼ କଲା ଆଖି ଦୁଇଟି ଦେଇ ବାହାରିଆସୁଥିବା ତା ମନର ଭାବନାକୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ସେଠି ତାକୁ ଦେଖାଗଲା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଚେତନା, କଳା-ପ୍ରେମ ଓ ବସ୍ତୁସ୍ନେହ ଭାବଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣ । ଯୁବକ-ମାନେ ଲେଖନୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେତେବେଳେ ଯୁବକମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଭାବନା ଫୁଟିଉଠିଥାଏ ତା'ର ଲେଖି ସୁଖ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ମନେ ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଚାଲାଇ ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ଏ ଯାଏଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିକିବା

ଆରମ୍ଭ କରିନାହାନ୍ତି ?” ତାପରେ ସେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତେବେଳେ ଯାଜ୍ଞ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଯେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାର କଥା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରି ଆନନ୍ଦୀ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଲାଗିଗଲା ତାର କାମରେ । ସେ ଦଣ୍ଡା, ଫୁଲଦାନ ଇତ୍ୟାଦିର ଛବି ଆଙ୍କିବାରେ ଲାଗିଲା ।

କଦରସେନ୍ ଆସିବାମାତ୍ରେ ତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଇ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଶୀଘ୍ର ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ସେ ବସ୍ତରେ ବସିଲା । ତରତରରେ କମ୍ପା ଅନ୍ୟମନ୍ଦ୍ର ଥିବାରୁ ସେ ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ପୋଖରୀ ନିକଟରେ ବସୁରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନେକ ଆଗରୁ ମନ୍ଦିରବେଳି ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବସୁରୁ ଓହ୍ଲାଇପଡ଼ିଲା ।

ଘରେ ପହଞ୍ଚି ସେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାରରେ କଥା ଭଲ କରି ଶୁଣିଲା ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ-ଗୁଡ଼ିକର ଭଲକରି ଉତ୍ତର ଦେଲା ନାହିଁ । ସବୁ ଦିନ ପରି ହାତ ମୁହଁ ଧୋଇଲା ନାହିଁ । କାମିନୀଟାକୁ ଫିଟାଇ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼େ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଚଉକ ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ତାର କଳାକାର ହୃଦୟ ଭିତରେ କଳାର ଚେତନା ଅକ୍ଷୁରିତ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ପ୍ରସବ-ବେଦନା ଭଳି ଏକ ମଧୁର ବେଦନା ତାକୁ କଷ୍ଟ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହି ବେଦନା ତାକୁ ଅସହ୍ୟ ବୋଧହେଲା ।

ସେ ନିଜର ସମସ୍ତ ବାହ୍ୟଚେତନା ହରାଇ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ଧରି କାଗଜରେ ଗାର ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଆଙ୍କି-ବଙ୍କି ଗାର ଭିତର ଦେଇ କେତୋଟି ଚୁଡ଼ି ଟାଣିଲା । ସେଇ ଗାର-ଗୁଡ଼ିକୁ ଲିଭେଇଦେବା ବା ଆଉ ଅରେ ଟାଣିବା ଦରକାର ହେଲାନାହିଁ । ଅଳ୍ପ କେତେ-କ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦୀର ଚେହେରା କାଗଜରେ ଆଙ୍କିହୋଇଗଲା । ସେ ଏଯାବତ୍ ରଜନ ଚନ୍ଦ୍ର କରବା ଶିଖିନଥିଲା । ତେଣୁ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ହିଁ ସେ ତାର ଜୀବନ୍ତ ଚେହେରାଟିକୁ କାଗଜରେ ଆଙ୍କିପକାଇଲା । ତାର ପଲକ ନିକଟକୁ ହାତ ଗଲବେଳେ ତାର ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ ଅଳ୍ପ କମ୍ପିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଯେମିତି ହସିହସି କହୁଥିଲା—ତୁମର ଆଙ୍ଗୁଳି କମ୍ପିତ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥୋଇ ସେ ଭଲ ଭଲ କୋଣରୁ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଯେଉଁ ପଟକୁ ଛୁଡ଼ା-ହେଉଥାଏ ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁରହୁଥାଏ ।

ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଆଜିସାରା ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପୁରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲା ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀର ହୃଦୟର ସରସତା ଓ ଉତ୍ସାହ ଯାହାକି ଏକ କଲକଳନାଦିନୀ ତଟିନୀ ଭଳି ତା’ର ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟି ଦେଇ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଯାହା କଦରସେନ୍ ନିଜ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଆଙ୍କି ଦେଇପାରିନଥିଲା, ତାର ଶତାଂଶ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଉତ୍ସାର ପାରି ନଥିବା ଦେଖି ସେ ମନେ ମନେ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ତାର ଚେହେରାର ସମସ୍ତ ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟ ଆଜିପାରିଥିବାରୁ ସେ ଖୁସିହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖି ସେ ତଉଲିଆ ଧରି କୁଅ ମୂଳକୁ ଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ନିଆଁଆସୁଥାଏ ।

କାମରୁ ଫେରି ତା’ର ବାପା କୁଅ ମୂଳରେ ହାତମୁହଁ ଧୋଉଥିଲେ । ସେଠି

ଅଣ୍ଟା ପବନ ବହୁଥାଏ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, “ମାଷ୍ଟରବାବୁ ତୋତେ ଭଲକରି ସବୁ ଶିଖାଉଛନ୍ତି ନା ? ସେ ଚାହିଁଲେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଫିସ୍ ଦେବା । ଆସନ୍ତା ଅର ତାଙ୍କ ସରକୁ ଗଲବେଳେ ତାଙ୍କର ଫିସ୍ କଥା ପଚାରିଆସିବୁ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଏ କଥା ରହୁବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଯେ ସେ ତୋତେ ମାଗଣାରେ ଏତେ କଥା ଶିଖାଉଛନ୍ତି ।”

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନସ୍ତ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଇସାର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଚଉକ୍ଷୁର୍ଯ୍ୟବା ତା’ର ବାପାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ତାକୁ ହସମାଡ଼ନ୍ତି । ଆଶାମଲେ ଜାଣିଥିଲା ଯେ ଫିସ୍ କଥା ଶୁଣିଲେ କଦରସେନ୍ ଦୁଃଖିତ ହେବେ । ଏ କଥାଟି କହିଦେଲେ ସେ ଆଉ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପୁରା ଯାଇପାରବ ନାହିଁ ।

ସେ କହିଲା, “ତାଙ୍କର ପଇସା ଦରକାର ନାହିଁ । ଆମେ ଦେଲେ ବି ସେ ନେବେ ନାହିଁ ।”

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, “କ’ଣ ସହରରେ ଏମିତିକା ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଯାହାର ପଇସା ଦରକାର ନାହିଁ ?” ତା’ପରେ ଜନକୁ ନଜେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—“ଏଠି ଗୋଟିଏ ସର ଥିବା ଲୋକ ନଅଟା ସର ଚାହିଁ, ଖଣ୍ଡିଏ କାର ଥିବା ଲୋକ ନଅଟା କାର ଚାହିଁ ।” କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରା କର ପୁଣି କହିଲେ, “ସେ ପଇସା ନ ନେଲେ ଆମର ଲଭ । ତୋ ଜନ କାମ ପାଇଁ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଦରକାରହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମୋତେ କହିବୁ । ବ୍ୟବସାୟରେ ଲାଗାଇଥିବା ଆମର ପଇସା ବରବର ଆମ ପାଖକୁ ଫେରିଆସିବ ।”

ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାକୁ ଯନ୍ତ୍ରପାତି — ଆଶାମଲେ କିନ୍ତୁ ଚାହିଁପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

“ତୋର ଦଣ୍ଡପାଣି ମାମୁ ତ କହିଥିଲେ । କହିଲେ ଯେ ତୋର କାମପାଇଁ କ୍ୟାମେରା, ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ବଡ଼ କରିବାର ଯନ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଦରକାର ହେବ । ସେସବୁ ଜନସ୍ତ ବିଦେଶୀ; ତେଣୁ ତାକୁ କଣିବା ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଦରକାର ହେବ ।”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଏବେ ମୋର ସେ ସବୁ ଦରକାର ନାହିଁ । ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖା ହେବା ପରେ ଦରକାର ହେଲେ ଆପଣଙ୍କୁ କହିବି ।” ସେ ଜାଣେ ଯେ କଦରସେନ୍ଙ୍କ ପାଖରେ ଖଣ୍ଡିଏ କ୍ୟାମେରା ଅଛି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ କେତେ ପ୍ରକାରର ବିଜୁଳି ଲ୍ୟାମ୍ପ, କ୍ୟାନିଷ୍ଟର, ଷ୍ଟେଣ୍ଡ, ରଙ୍ଗ ଏବଂ ତୁଳୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅଛି । ବାପାଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରପାତି ତ ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖିନାହିଁ ।

ହାତ ମୁହଁ ଧୋଇ ସେ ରୁନ ହୋଇ ସରକୁ ଫେରିଲା । ହଠାତ୍ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଆନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ରକଥା । ଚନ୍ଦ୍ରକିନ୍ତୁ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥୋଇ ଆସିବା ତାର ଭାବିହୋଇଛି ବୋଲି ତାକୁ ଜଣାଗଲା । ସେ ଚାହିଁ ନଥିଲା ଯେ ତାର ବାପ-ମାଆ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖନ୍ତୁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚନ୍ଦ୍ରକିନ୍ତୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଶୀଘ୍ର ଜନ କୋଠର ଭିତରକୁ ଫେରିଆସିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରକିନ୍ତୁ ସେ ନଜପାଇଁ ଅଙ୍କିତ—ଅର୍ଥ କେହି ତାହା ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ତାର କୋଠର ଭିତରେ ଆଲୁଅ ଜଳୁଥିବା ଦେଖି ତାର ଗୁଡ଼ି ଧକ୍କା ଖସିବାକୁ

ଲଗିଲା । ସେ ରୋଷେଇଘର ଭିତରକୁ ଉଠିମାରି ଚାଲିଲା । ସେଠି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାରକୁ କାମକରୁଥିବା ଦେଖି ଭାବିଲା ଯେ ବୋଧହୁଏ ସେ ଆଲୁଅ ଜାଳିଦେଇଥିବେ । ମାଆ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିନଥିବେ—ଯାହାହେଉ ଭଲହେଲା ।

କିନ୍ତୁ ସେଠି ଗୋଟିଏ ଅବାସ୍ଥିତ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଇଥାଏ । କୋଠର ଭିତରେ ପଶିବା ପୂର୍ବରୁ ତାର ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା କୋଠର ଭିତରେ ବସିଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ପିଠି । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ହାତରେ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ର । ସେ ଆଖି ଚରି ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଥାଏ; ସତେ ଅବା ତାକୁ ଗିଳିପକାଇବ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଆଶାମଲେ ତା' ପାଖକୁ ଆସିଲାଣି ।

ଏହା ଦେଖି ଆଶାମଲେକୁ ଯେମିତି କି ବନ୍ଧୁ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲା । କମ୍‌ତି ସ୍ଵରରେ ସେ ପଚାରିଲା, “କିଏ, ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ?”

ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଅନାଇରହଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ପାଖ ଚଉକରେ ନୁହେଁ, ଆଶାମଲେର ଚଉକରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଆଶାମଲେ ରୁନ ରୁନ ପାରିଲା ନାହିଁ । “ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ମୋତେ ଦିଅ ।” ବୋଲି କହି ସେ ଛବିଟିକୁ ତା' ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସେ ଛବିଟିକୁ ଜୋର କରି ଧରିଥାଏ । ଛବିଟି ଚରିଯିବାର ଡର ଶୁଣି ଆଶାମଲେର ହୃଦୟ ଫାଟିପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ କୋଣ ଚରିଯାଇଥାଏ; ମାତ୍ର ଆନନ୍ଦୀର ଚେହେରାଟି ନିଶ୍ଚୟ ଥାଏ । ତଥାପି ଆଶାମଲେକୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଯେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରରେ କିଛିଟା ଦୋଷ ଆସିଯାଇଛି ।

ଆଶାମଲେ ଯନ୍ତ୍ରସହକାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଟେବୁଲର ଡ୍ର' ଭିତରେ ରଖିଦେଲା । ଭାବିଲା, ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସେଠାରୁ ଗଲାପରେ ଆଉ କେଉଁଠି ତାଲା ପକାଇ ରଖିବ । କିନ୍ତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସେଇଠୁ ଉଠିବା ନାଆଁ ଧରୁନଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଆଶାମଲେର କିଲାପାଟବର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । କହିଲା ଯେ ସେ ତ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା କଥା କିଛି ଜାଣେନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତା ହାତରୁଆରି ଆନନ୍ଦୀର ଛବିଟି ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଲାଗିଛି । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ କହିଲା ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖି ଏଲିଫାଣ୍ଟ ସମୁଦ୍ର-କୂଳରେ ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ତାର ସାକ୍ଷାତ ଏବଂ ତାର ହସିବା ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ମନେପଡ଼ିଯାଉଛି ।

“ଆଶାମଲେ, ମୁଁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ତୋତେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ମନାକରିଥିଲି । ସେଇଟା ମୋର ଭୁଲ । ବାଃ, ବାଃ ! ତୁ କେତେ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ପାରୁଛୁ !” ଏସବୁ କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ତାକୁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନକଲା । ଆଗ୍ରେ ଆଗ୍ରେ ଆଶାମଲେର ରାଗ କମ୍ ହୋଇଗଲା । ସେ ଶାନ୍ତ ହେଲା ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହରେ ଆଶାମଲେକୁ କେତୋଟି କଥା ପଚାରିଲା—କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ପାଖରେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା-ଶିକ୍ଷା କେମିତି ଚାଲିଛି ? କଦରସେନ୍‌ ତା' ସହୃଦ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି ତ ? ଆନନ୍ଦୀ ତା' ସଙ୍ଗେ ସ୍ନେହରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ କି

ନା ? ଆଜିକାଲି ସେ କେଉଁଠି ପଡ଼ୁଛି କି ତାର ପାଠ ସରିଲାଣି ? ସେମାନେ କି ଜାତ ?
 ସେଇ ଘର ଛଡ଼ା ତାଙ୍କର ଆଉ କିଛି ସମ୍ପତ୍ତିବାଡ଼ି ଅଛି କି ନା ? ଇତ୍ୟାଦି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଆଶାମଲେ ଜାଣିନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଏସବୁ
 କଥା ପଚାରିବାକୁ ତାର କେବେ ଇଚ୍ଛା ମଧ୍ୟ ହୋଇନଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଯାହା ଜାଣିଥିଲା
 ସେସବୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କହିଲା । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସଫା କହିଦେଲା ଯେ ସେ
 ସେସବୁ କଥା ଜାଣିନାହିଁ ?”

“ତୁଁଟା ବୋକାଟାଏ ! ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାର ମାସେ ଦେହମାସ ହେଲାଣି—ତଥାପି
 କହୁଛୁ, ଏ ସବୁ କଥା ଜାଣିବୁ ?”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ମୁଁ କିଛି ଶିଖିବାକୁ ଚାହେଁ, ସେତକ ଶିଖିଯାଉ ଚାଲିଆସେ ।”

“ଏକବାରେ ମିଛ ।” —ବୋଲି କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ହସିଉଠିଲା । “ତୁ ଅନେକ କଥା
 ଜାଣୁ, କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ମୋତେ କହିବାକୁ ଚାହୁଁନା; ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ସେ ସବୁ ଲୁଚାଇବାକୁ
 ଚାହୁଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଚିଡ଼ି ଯାଇ କହିଲା, “ହଉ ହେଲା ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କହିଲା, “ରାଜନା । ତୋର ଆଜ୍ଞିତ୍ୱବା ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଟିକିଏ ଦେଖାଇଦେ ।”
 ସତେ ଅବା ତାର ସେଥିରେ ଖୁବ୍ ମନ ଥିଲା ।

ଆଶାମଲେ ଖାତାଟିକୁ ଡାଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ସେଥିରେ ନିର୍ଜୀବ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକର
 ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଜ୍ୟାମିତି ଖାତା ଭଳି ସେଥିରେ ବୃତ୍ତ, ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ, ସିକୋଣ, ଚତୁର୍ଭୁଜ, ଆୟତ
 ଆଦି ଆକୃତି ଟିକାହୋଇଥାଏ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଖାତାରେ ସିନ୍ଦୂର, ଟେରାକୋ, ରଞ୍ଜିତ,
 ବହୁପତ୍ର, ଆଲମାର ଇତ୍ୟାଦି ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିଖିବା ଲୋକଙ୍କୁ ହାତତଳାଇବା
 ପାଇଁ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ଯେଉଁ ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର କରାଯାଏ, ସେ ସବୁ ଖାତାରେ ଦେଖାଗଲା ।

“ତୁ ଆଜିନାହିଁ ଛବି ଆଜି ପାରିଲୁ କେମିତି ?”

ଆଶାମଲେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଏତିକି ମଧ୍ୟ କହିପାରିଲା ନାହିଁ
 ଯେ, “ଆଜି ବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବାରୁ ଆଜି ଲା ।” ନିଜେ ନିଜେ ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ଆବୃତ୍ତି କରି ସେ
 ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇଉଠିଲା ।

“କ’ଣ ତୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ ତୁ ସେଇ ରୂପର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ?”

ଆଶାମଲେକୁ ରାଗଲଗିଲା । କହିଲା, “ଏମିତି କଥା କେହି କହେ ନାହିଁ । ତୁ ରୁଚ୍ଛାରେ
 ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦାବାଦ କରୁଛୁ ।”

“ରାଜ ନା ମ, ମୁଁ ତୋର କଳା ବିଷୟରେ କିଛିଟିକେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁଲେ ତୋର
 ମୋ’ ଉପରେ ଏଭଳି ରାଗିବାଟା କ’ଣ ଠିକ୍ ? ଅସ୍ତେ କରି କହ; ବାପା-ମାଆ ଶୁଣିଲେ
 କ’ଣ କହିବେ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ଖୁବ୍ ଅସ୍ତେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ, ଯେମିତିକି କୋଠର
 ବାହାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା କୌଣସି ଲୋକ ତାର କଥା ଶୁଣିପାରୁନାହିଁ ।

ସେ ଆଶାମଲେକୁ ଛୁଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲା । ତେଣୁ ପୁଣି କହିଲା, “କ’ଣ ଆନନ୍ଦୀ କହିଥିଲା ତାର ଛବି ଆଜି ବାକୁ ? ସେ ତୋ’ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାର ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ବାକୁ ଦେଇଛି ନା ?”

ଆଶାମଲେ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ମୁର୍ଖତା ଦେଖି ହସିବ ନା ରାଗିବ । ବୋଧହୁଏ ଭଗବାନ ତାର ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଇଟା, ପଥର ଓ ଚୁନ ଦେଇ ଘିଆରି କରିଛନ୍ତି ।

ସେ ଅଗତ୍ୟା କହିଲା, “ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ! ଆଜି ସଞ୍ଚାରେ ସରକୁ ଫେରି, କୋଠରୀର କବାଟ ବନ୍ଦକରି ମୁଁ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ଛୁ । ଆନନ୍ଦୀ ମୋ’ ଆଗରେ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଜର ସୁଦୃଶ୍ୟବଳରେ ଛବିଟିକୁ ଆଜି ଛୁ । ତୁ ଏବେ ଯା, ତୋର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ତୋର ଛବି ଆଜି ଦେବି ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ସେଇଠୁ ଘୃଷ୍ଣଲା ନାହିଁ । “ତୁ ଖୁବ୍ ଭୁଲିମାନୁ ।” —ଏମିତିକା କଥା କହି ତାର ପ୍ରଣାମ କଲା । “ମୋର ଛବି ଆଜି ବା କଥା ଛୁଡ଼ି, ତୁ ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ଛୁ ସେଇଟା ମୋତେ ଦେଇଦେ ।”

ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା କେହି ଯେମିତି ତାକୁ ତାର ପ୍ରାଣବାୟୁଟିକି ମାଗୁଛି । ସେ ସେହି ଦୁଃଖ ସହ୍ୟପାରିଲା ନାହିଁ । ଅସ୍ତେ କରି କହିଲା—ତୋ ସ୍ବାବ ସବୁବେଳେ ଏମିତିକା ।

ହଁ, ଏଇ ହେଉଛି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ସ୍ବାବ । ଆଶାମଲେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହରେ ନିଜପାଇଁ ଯାହା କିଛି ଜଣେ, ତାକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଆତ୍ମକାର ଦେଖାଇ ତା’ଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଥାଏ । ଦୁଇ ଗୁରୁପଦ ଔପଗୁରକ କଥା କହିଦେଇ ସେ ଆଶାମଲେର କାମିଜ-କନା, ଧୋତି, ଢେଲିଆ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଜିନିଷ ହାତକରିନେ । ଆଶାମଲେ ମା’ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଳାଳକ୍ଷ୍ମୀ କହିଦେଇ ଯେ, ସେ ନିଜେ ସେସବୁ ଜିନିଷ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବକୁ ଦେଇଛି । ମିଥ୍ୟା ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ କଥାପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉନଥିଲେ । ସେ ଥିଲା ତାଙ୍କର ‘ବଡ଼ପୁଅ’ । ଗରବ ସରର ପିଲା ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ତାଙ୍କର ଗେହ୍ଲାପୁଅ ହୋଇଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେ କେବଳ ଆଶାମଲେର ସପଥ ନୁହେଁ—ତାର ପ୍ରାଣ !

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଆଉ ଥରେ ପଚାରିଲା, “କ’ଣ ତୁ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟା ମୋତେ ଦେବୁନାହିଁ ତ ?”

“ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ମୋତେ ମାଗନା । ତାହା ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ଘିଆରି ଗୋଟିଏ ସ୍ବେଚ୍ଛା ମାନ୍ୟ; ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡିଆ ଛବି । ଅସଫୁର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର କାହାରିକୁ ଦିଅନ୍ତା ନାହିଁ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ରାଗରେ କହିଲା, “ସିଧା-ସଲଖ କହୁନୁ କାହିଁକି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଟା ତୋତେ ଦେବୁନାହିଁ ।”

“ହଉ, ତାହା ହିଁ ହେଲା ।”

“ତୁ କ’ଣ ଭାବୁଛୁ ଯେ ମୁଁ ଏଇ ସାଧାରଣ କାଗଜଖଣ୍ଡକ ପାଇଁ ଏତେ ଲଲାୟିତ ? ସେଇଟା ମୋର କ’ଣ ହେବ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଆଖି ଢିଙ୍ଗି ହଠାତ୍ ରାଗରେ ଲାଲ୍‌ହୋଇଗଲା । ସେ ପୁଣି କହିଲା “ଶୁଣ, ମୁଁ

ତୋ'ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରା କରୁଛି । ମୁଁ ଗୁହେଁନା ଯେ ରୁ ଅନ୍ଧାରେ କୌଣସି ବସନ୍ତରେ ପଡ଼ି ।
ସେଥିପାଇଁ ତୋତେ ଗୁହେଁନାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।”

“କି ବସନ୍ତ ?”

“କାହିଁକି କହୁଛ—ବସନ୍ତରେ ପଡ଼ିଲେ ଜାଣିବୁ—ମୋର କଣ ଯାଉଛି ?” ଏମିତିକା
କହୁ ସତେ ଯେମିତି ସେ ଶୀଘ୍ର ଉଠି ଗୁହେଁନାକୁ ବାହାରିଲା ।

“ମାଣିକ୍‌କମ୍ !”

ସେ କହୁଲା, “ମୁଁ ଯାଉଛି” । କିନ୍ତୁ ସେଇଠି ଛୁଟି ହୋଇ ରହିଲା ।

“ମୋତେ କହୁଥାଅ !”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସତେଥବା ଭରିଯାଇ ଏପାଖ-ସେପାଖକୁ ଗୁହେଁନା ଏବଂ ଆଶାମଲ୍ଲିକ
କାନରେ ଫୁସ ଫୁସ କରି କହୁଲା, “ମା-ବାପା ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିଲେ ତୋ' ବସନ୍ତରେ
କଣ ଭାବିବେ ? ଏଇ କଥାଟି ଶୁଣିବେ ସେଇ ବାପ କାନକୁ ଗଲେ ସେ କ'ଣ ତୋତେ
ତାଙ୍କ ଘରେ ପୁରାଇଦେବେ ? ତୋତେ ଗୁହେଁନାରେ ସେ ଭଲ କରିବେ ନାହିଁ ? ରୁ
ସିଆଣିଆ ହେଲୁଣି । ଏମିତି ପିଲାଙ୍କ ଭଳି କାମ କାହିଁକି କରୁଛୁ ?”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପଚାରିବାକୁ ଗୁହେଁନା, “ସ୍ତ୍ରୀକୁ କେହି କାହିଁକି ଅନୁଚିତ ଭାବିବ ?” ଏହାଏ
ତାକୁ ତାର କାମ ଠିକ୍‌ ବୋଲି ଜଣାଯାଇଥାଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର କଥା ଶୁଣି ତାର ମନେ-
ହେଲ ଯେ ତାର କାମ ବୋଧହୁଏ ଠିକ୍‌ ନୁହେଁ । ତାର ମୁଣ୍ଡ ଘୁରୁବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ଏମିତି ଗୁହେଁନା କାହିଁକି ? ସେମାନେ କ'ଣ ଭାବିବେ ନାହିଁ ଯେ ରୁ ସେ ସିଆଣି
ପ୍ରେମକରୁଛୁ ?”

ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ଆଶାମଲ୍ଲିକ କହୁଲା, “ଓଃ, ଏମିତିକା କଥା ? ପ୍ରେମ ?.....ପ୍ରେମ !”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଏଇ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କିଛିଟା ଗୁହେଁନା, ଅଉ କେତେକ ଅଂଶ ଜାଣି ନଥିଲା
ମଧ୍ୟ । କଲେଜରେ ପଢ଼ିବାବେଳେ ସେ କେତେକ ପିଲା ତୁପ୍ ତୁପ୍ କରି ସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରଶଂସା,
ତା'ର ନିନ୍ଦା କରିବାର ଶୁଣିଥିଲା । କାହାଣୀ ଓ କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ, ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ
ଏ ବସନ୍ତରେ ପଢ଼ିଥିଲା । ତାର ବାପା-ମା' ସୁନ୍ଦରୀ ବୋଲି ଯେଉଁ ସିଆଣି ସହୃଦ ତା'ର ବାବା
କରିବାକୁ ଗୁହେଁନା ତାକୁ ଦେଖିଲେ ତା'ମନରେ ଏକରକମର ଆକର୍ଷଣ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।
କେତୋଟି ସିନେମାରେ ସେ ‘ପ୍ରେମ’ ନାଆଁରେ ଏମିତି କେତେକ ଉଦ୍‌ଘୋଷ ଦୁଃଖ
ଦେଖିଥିଲା, ଯାହାକି ବାସ୍ତବ ଦୁନିଆରେ କେବେ ଦେଖାଯାଏନା । ସିନେମାରେ ବଣ, ବରଷା,
ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଯୁବକଯୁବତୀମାନଙ୍କୁ ଜଣେ ଆଉ ଜଣେର ଆଲୋଚନା ପାଶରେ
ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ଗଡ଼ିବା, ଶୋଇବା ଏବଂ ହଲପଟା କରିବାର ଦେଖି ତା' ମନ ସୁଖରେ
ଭରିଉଠୁଥିଲା । ସେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭବିଷ୍ୟତ ଯେ ଏ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମ କେଉଁଟା ?

ଆଶାମଲ୍ଲିକ କହୁଲା, “ମୁଁ ଭାବୁଛି ରୁ ହିଁ ଏମିତିକା କଥା ଭାବୁଛି ।”

“ଆଉ ରୁ ?”

“ମୁଁ ଭାବେନା ।”

“ଖୁବ୍ ଖୁସିର କଥା । କିନ୍ତୁ ଶୁଣ, ଅନ୍ୟମାନେ ଏମିତି ଭାବିବେନାହିଁ—ଏଇ କଥାଟି ମୁଁ ତୋତେ କହୁଛି ।”

“ତେବେ ମୁଁ କ’ଣ କରିବି ?”

“ତୁ ମୋତେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ନଦେଖୁ ଯଦି ନାହିଁ, ତୁପ୍ରକାଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଫୋପାଡ଼ିଦେ—ନଦେଲେ ଅନ୍ୟାୟ ଝିଟ୍ଟିଟରେ ପଡ଼ିଯିବୁ ।”

ଆଶାମଲେ ଅଧା ମନରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ହେଉ ।” ଅନେକା ଭିତରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲା । ତା’ପରେ ସେଠି ବସିରହୁବାର ସାହସ ତା’ର ନଥିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଠାରୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଆଶାମଲେ ରାଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟାକୁ ଚିରି ଫିଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ସେ ହାତରେ ଧରିଲା । କିନ୍ତୁ ତା’ର ହାତ କର୍ମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟି ମଧ୍ୟ କର୍ମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଓଃ, ଆନନ୍ଦୀର ସ୍ତମ୍ଭରେ ବୁଡ଼ିରହୁଥିବା ସେଇ ଆଖି ! ଆଶାମଲେର ଆଖି ଅନାୟାସ ଭାବେ ଛଲିଛଲି ହୋଇଉଠିଲା ।

ଆଶାମଲେ ଆନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଚିରି ଫିଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ତାର ଉଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତା, ଆଖି ବୁଜି ସେଇ କାମଟି କରିଦେବା । ଯଦି ସେ ରାଗରେ ଅଛୁ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ଅବା ସେଇ କାର୍ଯ୍ୟଟି କରିପାରିଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଉଭୟ କଥା ହେଲେ ନାହିଁ ! ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ରଗେଇଦେଇଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଆନନ୍ଦୀର ଆଖିକୁ ଦେଖି ତାର ସେଇ ରାଗ କୁଆଡ଼େ ଉଠିଯାଇଥିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଆନନ୍ଦୀ ନିଜ ଆଖିରେ ତାକୁ ପଛରୁଥାଏ—ଆପଣ ମୋ ଉପରେ ରାଗିଛନ୍ତି ନା ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କ’ଣ ଭାବ କରୁଛି କି ? ମୋତେ ନ ପଛର ଆପଣ ମୋ’ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଆଣ୍ଟିକେଲେ ବା କାହିଁକି ?

ଆଶାମଲେ କିମ୍ବା ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ କ’ଣ ବୋଲି ଏହକୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସେ ଦେବ । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଚିରିଦେବାକୁ ସେ ହାତରେ ଧରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ଭାବେ ତାର ଛୁଣିଯାଇଥିବା କୋଣଟିକୁ ଅଠା ଦେଇ ଚାଲିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଲେଖୁକୋଣ ନହେବ ବୋଲି ତା’ର ତଳେ ଖଣ୍ଡିଏ ମୋଟା କାଗଜ ଦେଇ ଅଠା ମାରିଦେଲା । ନିଜର ସିନ୍ଦୂରକି ଖୋଲି ଖୁବ୍ ଯତ୍ନସହକାରେ ଚାରି ଚାରିପକାଇଦେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପ୍ରତି ତା’ ମନରେ ଖୁବ୍ ରାଗ ହେଲା । ବେଶ୍ ମିଠାମିଠା କଥା କହି ତାକୁ ଡରାଇଦେଇଗଲା ।

ପରଦିନ ଖୁବ୍‌ବେଳେ ଏମିତି ଏକ ଘଟଣା ଘଟିଗଲା, ଯାହାକି ତାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଡରାଇ ଦେଲା । ଆଶାମଲେ ଘରୁ ଅଡ଼େସ୍‌ର ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା । ସେ ପୋଷାକ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଥାଏ । ରାସ୍ତାରେ ପଦଯାତ୍ରୀ ଏବଂ ନାନାପ୍ରକାର ଯାନବାହନରେ ଯାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଖୁବ୍ ଭଡ଼ । ରାସ୍ତାର ଠିକ୍ ମଝିରେ ଖୁବ୍ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଯାଉଥିବା ଗୋଟିଏ ଟ୍ୟାକ୍‌ସି ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦଟାଏ କରି ରହିଗଲା । ତା’ର ଚକଗୁଡ଼ିକ ତଳକୁ ପଶିଯାଇ ଚାଲିଆଡ଼େ ଧଳି ଉଡ଼ିଯାଉଥାଏ ।

ଆଶାମଲେ ଚମକି ଯାଇ ବୁଲିପଡ଼ି ଚାଲିଲା । ଦୃଶ୍ୟଟା ଦେଖି ତା’ର କଲକା ପାଣି

ହୋଇଗଲା । ସେଇ ଦୂର୍ଘଟଣାରୁ ଚଳମାଟକେ ବଞ୍ଚିଯାଇଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ସାଇକଲ ଚଢ଼ି ତା'ର ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ତା'ର ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଆଶାମଲ୍ଲେ ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ; ତେଣୁ ସତ୍ତକରେ ତାକୁ ଆଉ କିଛି ଦେଖାଯାଉନଥାଏ ।

ଟ୍ୟାକ୍ସି ଡ୍ରାଇଭର ତାକୁ ଗାଳିକଲ । ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟ ଡ୍ରାଇଭରକୁ ଗାଳିକଲ । ତାପରେ ସେ ସିଧାସଳଖ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖକୁ ଆସି ସାଇକଲରୁ ଚେଇଁପଡ଼ିଲା । ସୁନ୍ଦରୀକୁ ହସୁଥିବା ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଆହୁରି ଅଧିକ ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଟ୍ୟାକ୍ସି ମାଡ଼ିଯାଇ ତାର ହାତ ଗୋଡ଼ ଶଙ୍ଖିଯାଇଥିଲେ କ'ଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ? ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇ ସେ ଯଦି ମରିଯାଇଥାନ୍ତା ?

ହସି-ହସି ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ଦେଖନ୍ତୁ, ଏ ଡ୍ରାଇଭରଟା କେତେ ଦୁଷ୍ଟ । ଅତି ରୁକି କୋରରେ ଗାଡ଼ି ଚଳଉଛି, ଓଲଟା ମୋତେ ଗାଳିଦେଉଛି ।” ଆଶାମଲ୍ଲେ ଚୁଟିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଦୁଷ୍ଟ କିଏ ? ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଦେଖି ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ଚିନ୍ତିତ କିମ୍ବା ଭୟାବହ ନୁହେଁ ।

“ରୁ ସାଇକଲ ଚଳାଇବା କେବେଠି ଶିଖିଲୁ ?”

“ଆରେ, ମାମୁ ରୁମକୁ କହି ନାହାନ୍ତି କି ? ମୋତେ ସାଇକଲ ଚଢ଼ିବା ଦେଖି ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ।”

ସେହି ଭିଡ଼ ଭିଡ଼ରେ ରାସ୍ତାର ମଝାମଝି ଛୁଡ଼ାହୋଇ ସୁନ୍ଦରୀ ଯଙ୍ଗେ କଥାହେବାକୁ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ସଙ୍କୋଚ ଲାଗୁଥାଏ । ସେ କହିଲା, “ବୋଧହୁଏ ରୁ ଦରକୁ ପାଉଛି । ମା' ଘରେ ଅଛନ୍ତି ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ତା' ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କହିଲା, “ମୋର ଅପଙ୍ଗେଠି କିଛି କାମ ଅଛି । ଅପଙ୍ଗେ ଯଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ମୁଁ ଆସିଛି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ପଲକ ପକାଇବାକୁ ଚାଲିଯାଏ । ଜଣେ ଭକ୍ତର ଭରବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏଇ ଭକ୍ତି—ସେଇ ଅତି କ'ଣ ଯାହା ତୋତେ ଦେଖି ପଲକ ପକାଏ ! ସମ୍ଭବତଃ ଏଇ କଥାଟିକୁ ମନେରଖି ସେ ଚିକିତ ହୋଇ ଅତି ବଡ଼-ବଡ଼ କରି ତାକୁ ଦେଖେ । ତାକୁ ଏମିତି ଦେଖୁଥିବା ଜାଣିଲେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଖୁବ୍ ଖୁସିଲଗେ ।

ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଅବୋଧ ଏବଂ ଚଞ୍ଚଳ । ସୁନ୍ଦରୀର ଅତି ସହୃଦ ଆନନ୍ଦୀର ଚୁଲନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆନନ୍ଦୀର ଅତି ଟିକିଏ ବେଶି ଲମ୍ବା । ସୁନ୍ଦରୀର ଅତି ଗୋଲ-ଗୋଲ ଏବଂ କଳା । ଆନନ୍ଦୀର ଚକ୍ଷୁରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲୁକି ଅସୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ବେଳେବେଳେ ସେଥିରୁ ଶୀତଳ ଜ୍ୟୋତିର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ସୁନ୍ଦରୀର ଅତିରେ ପ୍ରବଳ ଆକର୍ଷଣ । ସୁନ୍ଦରୀ ବୟସରେ ତା'ଠାରୁ ଛୋଟ; କିନ୍ତୁ ତାର ଅତି ଦେଖିବା ଲୋକଙ୍କୁ ତା'ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥାଏ ।

“ଆପଣ ଏମିତି କ'ଣ ଦେଖୁଛନ୍ତି ?” ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନଟି ସୁନ୍ଦରୀଠାରୁ ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲେ ସତେଜ ହେଲା ଏବଂ ଲଜରେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ପୋତିଦେଲା । ସେ ତାକୁ ନିଜ ସହୃଦ ଦରକୁ ଯିବାକୁ କହିଲା ।

“ବୋଧହୁଏ ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ବାହାରକୁ ଯାଉଥିଲେ ?”

“ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂର ଯାଉଥିଲି”—ବୋଲି ଜଣାଇ ସେ ସେଠାକୁ ଯିବାର କାରଣ କହିଦେଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଜାଣେ ଯେ ତା’ ସହୃଦ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ତାକୁ ଆଶାମଳ୍ଲେ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ ଦେବେ ନାହିଁ, ନିଜେ ତା’ ସହୃଦ କଥା କହିବେ । ତେଣୁ ସେ କହିଲା, “ଆପଣ ବସ୍ତରେ ବସିଲେ ମୁଁ ଘରକୁ ଫେରିବି ।” ଦୁହେଁ ମିଶି ପୋଖରୀ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏହା ସୁଦ୍ଧା ସୁନ୍ଦରୀ ତା’ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛି, ତଥାପି ସେତେବେଳେ ସେ ଟିକିଏ ଦୂରେଇ ରହୁଥାଏ । ଘର ଛଡ଼ା ବାହାରେ ସେ ତା’ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେନାହିଁ । ସେଦିନ କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ସେ ଖୁବ୍ ଖୁସିଥାଏ । ସେ ଏଇ କିଛି ଦିନ ତଳେ ସାଇକେଲ ଚଳାଇବାରୁ ଶିଖିଛି । ଆଶାମଳ୍ଲେକୁ ଏକଥା କହିବା ପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଛି । ବାଟରେ ଆଶାମଳ୍ଲେ ସହୃଦ ଦେଖାହୋଇଯିବାରୁ ତା’ର ଖୁସି ଦୁଇଗୁଣ ବଢ଼ି ଗଲା ।

ସାଇକେଲଟିକୁ ଗଡ଼େଇ ଗଡ଼େଇ ତା’ ସହୃଦ ଚାଲିବାବେଳେ ସେ ପଚାରିଲା— “ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି କି ମୁଁ ଏବଂ ବାପା ଉଭୟେ ମିଶି ଆପଣଙ୍କ ଲାଗି ଓକିଲତା କରିଥିଲୁ ଯେ ଆପଣଙ୍କର କଳାମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବା ଉଚିତ ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ କହିଥିଲି ଯେ ଆପଣ ଜଣେ ବଡ଼ ଆଟକ୍ସ ହେବେ ।”

“ଓ, ଏମିତି କଥା ! ବୋଧହୁଏ ଏଇଥିପାଇଁ ବାପା ମୋ’କଥା ମାନିନେଲେ ! ମୋତେ ମୋଟେ ଶ୍ରେୟ ହେଉନଥାଏ—ସେ ଯେମିତି ଏକବାରେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇପକାଇଲେ ।”

ସେମାନେ ଗଛ ଛାଇତଳେ ପହଞ୍ଚିବାମାତ୍ରେ ବସ୍ ଆସି ଛୁଡ଼ାହୋଇଗଲା । “ଆପଣ ଯା’ ପର ବସ୍ତରେ ଯିବେ”—ବୋଲି କହି ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିଲା । ପଛଡ଼ା ଛୁପିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେବାରୁ ସେମାନେ ପାଖରେ ଥିବା ଦୋକାନୀଠାରୁ ଦୁଇଟି ପଇଡ଼ ନେଲେ । ଆଶାମଳ୍ଲେ ପଇସା ଦେବା ଆଗରୁ ସେ ତାକୁ ଟୋକ ନିଜେ ପଇସା ଦେଇପକାଇଲା ।

ଆଶାମଳ୍ଲେ ତାକୁ ମନେପକାଇଦେଲା ଯେ ସେ କିଛି ଗୋଟାଏ କାମରେ ତା’ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା ।

ପ୍ରକୃତରେ କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀର କିଛି କାମ ନଥିଲା । ନିଜର ନୂଆ ସାଇକେଲଟି ଚଢ଼ି ସେ ତା’ର ସବୁ ସାଜସଜ୍ଜା ସହ ରୁଲିଆସିଥାଏ । ତାର ବଡ଼ ଇଚ୍ଛା ଯେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଏବଂ ଆଶାମଳ୍ଲେକୁ କିମିତି ଜଣାଇବ ଯେ ସେ ସାଇକଲ ଚଳାଇ ଶିଖିଛି । ନିଜର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ସେ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଖୋଜିନେଲା । କଥାଟିକୁ ସେ ଆଶାମଳ୍ଲେକୁ କହିଲା:

“ଆପଣ ମୋତେ ଟିକିଏ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ?”

“କି ସାହାଯ୍ୟ ?”

“ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବାମାତ୍ରେ ଦିନ ନାନାପ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାକୁ ମୋତେ କହିବେ । ମୋତେ ମୋଟେ ଛବି ଆଜ୍ଞା ଅସେନା । ସାଜସଜ୍ଜା କହିଲେ ସେମାନେ ଦୁଇ ଗୁଣ୍ଠେଟି

ବଙ୍କାଟଙ୍କା ଗାର ଟାଣିଦେବେ, ନହେଲେ ଗବ୍‌ରେ ଡୁଲିଯାଇ ମୋତେ ମୁହଁରେ ସିଧା କଥା କହିବେ ନାହିଁ । ଆପଣ ଏବଠୁ ମୋ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ର କରନ୍ତିନୁ ।”

“ବାସ୍, ଏତିକି ମାନ୍ୟ କଥା ?”

ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ଆପଣ ମୋତେ ଏତିକି ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଆର କରନ୍ତେବେ ଯେମିତି ସାଙ୍ଗମାନେ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ବସିରହୁବେ ।”

ଆଶାମଲେ ଭାବିଲା ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଆର କରିବାଟା ସୁନ୍ଦରୀ ପାଇଁ ଏତେ ବଡ଼ ନୁହେଁ, ଯେତେ ବଡ଼ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଲଜ୍ଜା ଦେବା । ତା’ ମନରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଜାଗିଉଠିଲା । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ତୋ’ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିଦେବାଟା କ’ଣ ଠିକ୍ କଥା ହେବ ?”

“ମୋର ସବୁ ସାଙ୍ଗ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଆର କରନ୍ତି । ଏଥିରେ କିଛି ଅସୁବିଧା ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ତାକୁ ଚିଡ଼ାଇଲା, “ତୋ’ ପାଇଁ ମୁଁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲେ କେମିତି ହେବ ?”

“ପରୀକ୍ଷା ! ଦୁଇଥର ଫେଲ୍ ହେବା ପରେ ଯଦି ଆପଣ ମୋ ଲାଗି ପରୀକ୍ଷା ଦେବେ ମୋର ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ ?”

ସୁନ୍ଦରୀର ଏଇ ଥରା କଥାରେ ଆଶାମଲେ ବି ତା’ ସହୃଦ ମିଶି ହସିଲା । ଏତିକିବେଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବସ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସୁନ୍ଦରୀର ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଏ ଯେ ଏଇ ବସ୍‌ରେ ସେ ଗୁଲିଯାଉ । ତେବେ ଆଶାମଲେ ତାକୁ ତାର କାମରେ ଡେଇଁ ହେଉଥିବା କଥା କହିବାରୁ ସେ ତାକୁ ଯିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଉପରକୁ ବସି ଯିବା ଆସିଥିବା ମନେକରି ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ରାସ୍ତାରେ ମନ ଥଣ୍ଡାକରି ଯିବୁ । ଟ୍ୟାକ୍ସି ମଟର ଦେହରେ ଧକ୍କା ଦେବୁନି ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ଦୁଃଖୀ କର କହିଲା—ଟ୍ୟାକ୍ସି ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ସେଇ ଦୁର୍ଘଟଣା ହେଲା । ଆପଣ ଆଗରେ ଦେଖାଦେଇନଥିଲେ ମୁଁ ରାସ୍ତା ଉପରେ ଠିକ୍‌ସବେ ଯାଇଥାନ୍ତି ।

ତାର ଉତ୍ତର ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ତା’ର ଦେହ ବସ୍‌ସ ରୁଲିନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବକାଶ ଲାଭ କରୁଥାଏ । ସେ ଶୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ସେଇ ବକାଶ ତାର ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ତା’ର କଥାର ଅର୍ଥ କ’ଣ ?

ବସ୍ ଏବଂ ସାଇକେଲ ଦୁହେଁ ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗୁଲିଲେ ।

ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବା ଦିନ ପାଖେଇଆସୁଥାଏ । ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ଯାହା କିଛି କହିବେନାହିଁ ପାଖରୁ ଶିଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ସେସବୁ ପ୍ରାୟ ଶିଖିସାରିଲାଣି ।

ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବାକୁ ଆଶାମଲେ ମନରେ ସୋର

ଉଦ୍‌ବେଗ । କିନ୍ତୁ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବା ଦିନଟା ଯେତେ ଯେତେ ପାଖକୁ ଆସୁଥାଏ ତାର ମନର ଚିନ୍ତା ସେତିକି ବଢ଼ି ଚାଲିଥାଏ । ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବା ପରେ ସେ ଆଉ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ପାରବନାହିଁ । ସେ ଆଉ ଆଡ଼େଘାର ଯିବ କାହିଁକି ? ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା । ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଁ ଲେଖାହେବା ପରେ କ'ଣ ସେ ସମ୍ପର୍କ ରୁଚିଯିବ ?

ଦିନେ ଆଶାମଲେ ନିଜର ସ୍ୱରୂପ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ କାମ କରିଦେଲା । କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ପାଖରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବା ଶିଖିସାର ସେ ଘରକୁ ଫେରିଲାନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଘର ବଗିଚା ପାରି ହୋଇ ସେ ବାହାରକୁ ଆସିଲା । ଯେତେ କ'ଣ ଭାବିଲା ଏବଂ ପୁରସ୍କାରକୁ ଏଲିୟାଟସ୍ ସମୁଦ୍ର କୂଳ ଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ତାର ମନହେଲା ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାରକୁ ସମୁଦ୍ରବାଲରେ ବସି କାଟିଦେବ ।

ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ତାର ହୃଦୟ ଦୁଃଖରେ ଭରା । କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ବେଦନାରେ ତାର କଲିଜା ଛଟପଟ ହେଉଛି । ସେ ଜାଣିପାରୁନାହିଁ ଯେ ତାର ହୃଦୟର ଦୁଃଖ କ'ଣ, ତାର ବେଦନାର କାରଣ କ'ଣ !

ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ବାଲିଉପରେ ବସି ସେ ଶୂନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ଗର୍ଜନ କରୁଥିବା ସମୁଦ୍ରର ଲହଡ଼ିଗୁଡ଼ିକୁ ଅନାଇ ରହୁଲା । ତରଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ଗର୍ଜନକରିଉଠନ୍ତି । ସାପ ଭଳି ଫଣା ଟେକନ୍ତି । ଆଗରୁ ଆସୁଥିବା ଲହଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଦେହରେ ଧକ୍କାଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ୟାକୁଳଭାବେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କୂଳଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଆସନ୍ତି । ଆଶାମଲେର ହୃଦୟରେ ଉଠୁଥିବା ଲହଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ କେଜାଣି କିମିତି ବୋଝ ସେ ଲହଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଲଦାହୋଇ ରହୁଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ କେଜାଣି କି ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖିତ ।

ଆଶାମଲେ ନିଜେ ନିଜକୁ ପଚାରିଲା, “ମୋର ମନ ଏମିତି ବ୍ୟାକୁଳ କାହିଁକି ?” ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ସବୁର କାରଣ ତାକୁ ବୁଝାପଡ଼ିଗଲା ।

ତାର ଜ୍ଞାନ ହେଲା ଯନ୍ତୁ ଆଜି ଭଲ ଆଉ କେବେ ସେ ଖୁସି ହୋଇନଥିଲା ; କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଘରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ରହୁଥାଏ, ସେଇ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେହିଁ ସେ ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତ କଲ୍‌ନା-ଲେକରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଶୀଘ୍ର ସେଇ ସ୍ଥଳ ଉଠି ହେବ । ସେହି ମାନସିକ ଆଘାତକୁ ସେ ସହ୍ୟପାରିଲାଣି ।

କଦରସେନ୍‌ ତାଙ୍କ ଷ୍ଟୁଡ଼ି ବାହାରେ ବୋର୍ଡରେ ଲେଖାଇ ରଖିଥିଲେ—“ଭଲକରି ବହୁରହବାକୁ ଶିଖ, ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦରକରି ତୋଳ ।” ସେହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ତାକୁ ଏକବାରେ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପକାଇଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ତା'ର ଅର୍ଥ ଭଲଭାବେ ବୁଝିନଥାଏ ; ଆଖିରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ହିଁ ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଭାବିଥାଏ । ରୂପ, ଆକାର, ନାନାରଙ୍ଗର ମିଶ୍ରଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସେ ଠିକ୍ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଭାବିଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ?

ଯାହାକୁ ଆଖିରେ ଦେଖାଯାଇପାରେନା, ସେଇ ପ୍ରାଣର କ'ଣ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ? କ'ଣ

ହୃଦୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ? ହୃଦୟ ଏବଂ ପ୍ରାଣର ବାହାରେ ଆହାର କ'ଣ କିଛି ରଙ୍ଗ, ରୂପ ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧ ଅଛି ? ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି ।

ଏଇ କଥା ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ପରେ ହିଁ ସେ ପ୍ରଥମେ ଜାଣିପାରିଥିଲ ।

ସେଭଳି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତାକୁ ଆନନ୍ଦୀର ଆଖିରେ ଦେଖାଦେଲା । ତାର କଥାରେ ଦେଖାଗଲା । ଦେଉଳାରଣ କରିବାର ଉଚ୍ଚରେ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ତା'ର ସ୍ଵରରେ ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଭରି ରହିଥିଲା । ତାର ଗୁଲ୍-ଚଳନ, ବେଶ-ଭୂଷା, ଭବନା, ଅଙ୍ଗଗୁଳନା ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ଵାରା ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦେବୀଙ୍କ ଆରାଧନା କରୁଥିବା ପରି ଜଣାଯାଉଥିଲା । ଅଜାଣତରେ ଆନନ୍ଦୀ ଏ କଥାଟି ପ୍ରମାଣ କରୁଥିଲା ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ, ବାଣୀ ଓ କାୟା ଯାହା କିଛି କରେ, ସେଥିରେ ସ୍ଵଭାବିକଭାବେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଜ୍ୟୋତି ଫୁଟିଉଠେ ।

ଅରେହେଲେ ସେ କେବେ ତା' ଆଗରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ଥିଲ । ଅନେକ ଲୋକ ତାକୁ ସୁନ୍ଦର କହିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନହୋଇପାରନ୍ତି । ତାର ରୂପ, ଆକାର ଏବଂ ରଙ୍ଗ-ସଙ୍ଗଠନ ଏଭଳି ନଥିଲା ଯେ ଦେଖିବାଲୋକକୁ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବ । ନନ୍ଦନକାନନକୁ ଉପରଠାଉଣିଆ ଭାବେ ଦେଖି କି କେବେ ତା'ର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର କଲନା କରାଯାଇପାରେ ? ଆଶାମଲ୍ଲି ତା' ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶକରି ଯେଠି ବିହାର କରିନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ନିକଟରୁ ଦେଖିଛି । ନନ୍ଦନବନକୁ ଥରେ ଅନାଇଁ ସାରିବା ପରେ ତା'ଠାରୁ ବିଚ୍ଛେଦ ଆଶାମଲ୍ଲି ପକ୍ଷରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ସମ୍ବୋଧାୟକ ହୋଇଛି ।

ସେତିକିବେଳେ ସେଠାରେ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଘଟଣା ଘଟିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କେହି ତାକୁ ପଛପଟୁ କଅଁଳ ମଧୁର ସ୍ଵରରେ ଡାକୁଛି । ପ୍ରକୃତରେ ତାକୁ କେହି ଡାକି ନଥିଲା । ତାର ମନରେ ଭ୍ରମହୋଇଗଲା ଯେ ତାକୁ କେହି ଡାକୁଛି । ଏସବୁ ହେଉଛି ମୋର କଲ୍ପନା—ଏକଥା ଭାବି ସେ ପଛକୁ ଚାଲିପଡ଼ି ଅନାଇଲା ।

ତାର ନିଜ ଆଖି ଉପରେ ବିଶ୍ଵାସ ହେଲାନାହିଁ । ଚମକିପଡ଼ିଲା ସେ, ବିସ୍ମିତ ହେଲା । ଖୁସିରେ ତାର ହୃଦୟ ଉଛୁଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଏକାକୀ ଆନନ୍ଦୀ ଆସୁଥାଏ । ସେ ତାକୁ ଡାକିନଥିବ—ଡାକିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଡାକ ତାକୁ ଶୁଭିନିଆନ୍ତା ।

ତେବେ ? ସେହି ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ଡାକଟି ତାର ହୃଦୟ ଭିତରୁ ବାହାରିଲା ?

ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଖି ଟେକି ଚାହିଁଲା—ତା' ପଛରେ କଦରସେନ୍ ଆସୁଛନ୍ତି କି ନା । ସେ ଦେଖାଗଲେ ନାହିଁ । ତା' ସଙ୍ଗରେ ତାର ସାଙ୍ଗ ବି କେହି ନଥିଲେ । ତାର ଏକାକୀ ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା କଥା ଭାବି ସେ ଟିକିଏ ଶ୍ଵତସ୍ପନ୍ଦ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏ ଝିଅଟି କେତେ ନିର୍ଭୟ !

ସେ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ତାକୁ ସ୍ଵାଗତ କରିବାକୁ ଚାଲିଲା । କିନ୍ତୁ ପରେ ନିଜର ବିଚାର ବଦଳାଇ ଦେଲା । ସେ ତେବେ କଣ ଆଉ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଏଠାକୁ ଆସେ ? ତାର ହୃଦୟ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଭାବିଲା—ଏମିତି କଥା ଥିଲେ ମୋର ଏଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ଗୁଲିଯିବା ଉଚିତ ।

ଆନନ୍ଦୀ ତା' ଆଡ଼କୁ ହିଁ ଆସୁଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ନିଜ ଜାଗାରେ ବସିରହି ତାର ଗୁଲିର

ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା'ର ପାଦ ସହଜ ତାର ଶାଢ଼ିର କୋଣସବୁ ନାଚି ଉଠୁଛି । ତାର ପଟତ ପବନରେ ଦୋହଲୁଛି । ତା'ର ଗୁଲିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଚଞ୍ଚଳତା ବା ବ୍ୟସ୍ତତା ନାହିଁ । ତା'ର ଗୁଲି, ହାତ ହଲାଇବା ଉଙ୍ଗରେ କି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ! ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ଗନ୍ଧ ବେଶ୍ ସ୍ବାସ୍ଥବକ ।

ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଅବା କଦରସେନ୍ ଆଜ୍ଞିତ୍ୱା ତାଙ୍କ ଘରଭିତରେ ଟଙ୍ଗା-ହୋଇଥିବା ସେହି ଚନ୍ଦ୍ର ତା' ଆଡ଼କୁ ଗୁଲିଆସୁଛି । ଏହାକୁ ଏଇ ରୂପରେ ଅନେକଥର ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ପାଇଥିବାର ସୁଯୋଗ ଅନେକଥର କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ମିଳିଥିବ । ତାଙ୍କ ମନରେ ଏହାର ଏଇ ରୂପଟି ଆଜ୍ଞିହୋଇଯାଇଥିବ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏଭଳି ଏକ ଜୀବନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞିପାରିଲେ ।

ତା' ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଆନନ୍ଦୀ ଗୋଡ଼ ଜାକିଧରି ବାଲି ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲା । କେତେକ ସମୟ ଉଭୟେ ରୁଜିରହଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲିର ଚେହେରା ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଇଏ ପରାଧୀନ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି । ତେଣୁ ସେ ମୁରୁକ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ପଚାରିଲା, “ବାପା ଆସିନାହାନ୍ତି ?”

“ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ—ମୋତେ କହିଲେ ଯେ ସାତଟାଯାଏଁ ଲାଗିଲେ ଅବା ଚନ୍ଦ୍ରଟାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିବେ ।”

“ତୁମେ କ'ଣ ଏକା ଏଠାକୁ ଆସ ?”

“ନା, ଆଜି ପ୍ରଥମଥର ଆସିଛି ।”

“ତୁମେ ଏକାକୀ ଏଠାକୁ ଆସିବା...” ଆଶାମଲ୍ଲି କଥା ଆଗକୁ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା ।

“ମୁଁ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଡାକିଥିଲି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ଯେ ଆପଣ ଏଠି ଥିବେ—ତେଣୁ ଗୁଲିଆସିଲି ।”

“ତୁମେ କିମିତି ଜାଣିଲି ଯେ ମୁଁ ଏଠାରେ ଥିବି ?”

“ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି ଯେ ଆପଣ ଘରକୁ ନ ଫେରି ସମୁଦ୍ରକୁ ଆଡ଼େ ଆସିଛନ୍ତି ।” ଏହା କହି ସେ ହଠାତ୍ ମୁଣ୍ଡ ଯୋଡ଼ିଦେଲା । ତା'ର ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦ୍ରକୂଳର ବାଲିରେ ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ କାମରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ତାର ଆଙ୍ଗୁଳି ଶୀଘ୍ର ଗୁଲି ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମ କଲିକା, ଦୁର୍ଗି ଦରଫୁଟା ପଦ୍ମ ଏବଂ ଶେଷରେ ପୁରା ଫୁଟିଥିବା ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମର ଛବି ଆଙ୍କି ଦେଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି ହଜାର ହଜାର ସାମୁଦ୍ରିକ ପକ୍ଷୀ ତାର ଦୃଢ଼ ଭିତରୁ ବାହାରି ଦଳ ବାଜି, ତେଣା ଫଡ଼୍ ଫଡ଼୍ କରି ଆକାଶଆଡ଼କୁ ଉଡ଼ି ଗୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଆନନ୍ଦସାଗର ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ିରହିଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲି ତାକୁ ପଦ୍ମଫୁଲର ଛବି ଆଙ୍କିବାର ଦେଖି ପଚାରିଲା, “ତୁମେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞିବା ଜାଣ ?”

“ନା ।”

“ଏଇ ଛବି ଆଙ୍କିବା ପରେ ବି କହୁଛ ଯେ ତୁମେ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରି ଜାଣ ନା ?”

“ଏମିତି ହେଲେ ତ ଆପଣ ସବୁ ଝିଅକୁ ଚନ୍ଦ୍ରକାର ବୋଲି କହିବେ । ଆମେ ଝୋଟି ଦେଉ, ଫୁଲକାମ କରୁ, ସର ସଜାଇ ରଖୁ ।”

ସେ କହିବାକୁ ଚାଲିଲା ଯେ ସହରମାନଙ୍କରେ ଏଭଳି କାମ କରୁଥିବା ଝିଅଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ ହୋଇଯାଇଛି ।

“ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରିବା ଶିଖୁନ କାହିଁକି ?”

“ନା, ମୁଁ ଶିଖିବି ନାହିଁ । କହୁ କହୁ ଆନନ୍ଦୀ ହସିଦେଲା । ସେ କହିଲା ଯେ ସେ ଜଳେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବା ନ ଶିଖିଥିବା ଯୋଗୁଁ ହିଁ ସେ ବାପାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ର ନେଇପାରୁଛି । କଳାକାର-ମାନେ ପିଲାଙ୍କ ଭଳି । ସେମାନଙ୍କର ସରଲେକେ ଜାଣିବା ଦରକାର କିମିତି ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ଗାନ୍ତ ରହିବାକୁ ହେବ କିମ୍ବା କିମିତି ସାହାଯ୍ୟ କରିହେବ । ସେ ଏଇ ଦୁଇଟି କଥା ଭଲକରି ଚିନ୍ତାପାରିଲେ ତା’ର ପଛରେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ପିତା ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ଏଇ କଥାଟିକୁ ଭଲ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ କହିପାରନ୍ତି—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭାଗ୍ୟବାନ ।” ତା’ର ମୁହଁରୁ ଅସୀମ ପ୍ରସନ୍ନତା ଫୁଟିଉଠିଲା ଯେ ସେ ଜଣେ ଚନ୍ଦ୍ରକରର ପୁଅ ।

କିଛି ଚିନ୍ତା କରି ସେ ପୁଣି କହିଲା, “ଏଯାଏଁ ଆପଣଙ୍କ ମାତା-ପିତାଙ୍କ ସହଚ ଆମର ପରତପ୍ତ ହେଇନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦିନେ ଆମ ସରକୁ ଅଣନ୍ତୁ ନା !”

“ମୋ ବାପା ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଆପଣ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଭାବନେବାକୁ କହିନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କଥାଟିକୁ ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ କହିବା ପାଇଁ ମୋତେ ସଜ୍ଞୋତ ଲାଗେ ।”

“ସଜ୍ଞୋତ କାହିଁକି ? ସଜ୍ଞୋତର କାରଣ ?”

“ବୋଧହୁଏ ଆମେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ ସ୍ମରଣ କରିପାରୁ ନାହିଁ ..ଆମେ ହେଲୁ ଗାରିବ ଲୋକ । ଆମ ସରକୁ ଗଲେ ଆପଣଙ୍କୁ କେମିତି ଲାଗିବ କେଜାଣି ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ସେ କିଛି ଭାବିବେନି । ଓଲଟା ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେବେ । ସଭାତା ନାଆଁରେ କରାଯାଉଥିବା କପଟ ବ୍ୟବହାର ତାଙ୍କର ମୋତେ ପସନ୍ଦ ହୁଏନା ।”

ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା, ସତେ ଅବା ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଲଭିଆସୁଥିବା ସ୍ବପ୍ନଟିକୁ ପୁଣି ପ୍ରତ୍ୟାସ କରିଦେଇଛି ।

ମନୁଷ୍ୟର ମନ ବଡ଼ ଶକ୍ତିଶାଳୀ । କାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଯା’ର ନିନ୍ଦା କରୁଆସୁଛୁ, ଆଜି ତାର ପ୍ରଶଂସା କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ପୁଣି କାଲି ତା’ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି କହିଲୁ । ମିଶ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନଥିଲେ ।

ସବୁଠାରୁ ଆଉ ମାଣିକ୍ସମ୍ ମୁହଁରେ କଢ଼ରସେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବିଷୟରେ ଶୁଣି, ତାଙ୍କୁ ନ ଦେଖି

ମଧ୍ୟ, ସେ ତାଙ୍କୁ ଗାଳିଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଇ ବୁଢ଼ା ଓ ଯୁବଣ ଦୁହେଁ ମିଶି ତାଙ୍କ ପୁଅର ମନ ବଦଳାଇ ଦେଇଛନ୍ତି—ଏହା ଭାବ ତାଙ୍କୁ ଗାଳିଦେଲେ । ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ତାଙ୍କର ମନ ଟିକିଏ ବଦଳିଗଲା । ତାପରେ ବିନା ଫିସ୍ରେ ତାଙ୍କ ପୁଅକୁ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦଦେବେ, ସେ ବଡ଼ ଧନୀ, ଇଚ୍ଛାଧୀ କଥା ଶୁଣି ମିଶ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦରର ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲେ ସେ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଘରକୁ ଡାକି ଚର୍ଚ୍ଚାକରିବେ ।

କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ନିଜ ଘରକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେବାକୁ ନିଜେ ମିଶ୍ରୀ ଆଶାମଲେଁ ଯଙ୍ଗରେ ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କ ଘରଟିରେ ମିଶ୍ରୀଙ୍କୁ ବେଶ୍ କିଛି ନୂତନତ୍ୱ ଦେଖାଗଲା । ଘର ଚତୁଃପାଶ୍ୱର୍ରେ ବେଶ୍ ବିସ୍ତୃତ ବଗିଚା ଆଉ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ଭଳି ଜଣାଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଏବଂ କଦରସେନ୍‌ ଦାହାରକୁ ଆସି ତାଙ୍କୁ ସ୍ତମ୍ଭିତ କରାଇଲେ । ବାହାରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୋଠରୀ ଭିତରେ ତାଙ୍କୁ ବସାଇ କଦରସେନ୍‌ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ଖୁସିରେ ଡିଆଁ ମାରି ଭିତରକୁ ଗଲା ।

କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ସହୃଦ ମୁହଁମୁହଁ ଭେଟହେବାରୁ ମିଶ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦର ଓ ଭକ୍ତିଭାବ ଜାଗ୍ରତହେଲା । ଠିକ୍ ସେହିପରି ମିଶ୍ରୀଙ୍କ ସରଳତା କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ଭଲଲଗିଲା । କଦରସେନ୍‌ କହିଲେ, “ଆଶାମଲେଁ ସହୃଦ କଥାବାତ୍ତା କରି ଆପଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣିଛି । ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି ଯେ ଆମକୁ ଏଭଳି ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ସୁବିଧା ମିଳିଲା ।”

ମିଶ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୁଁ ଏଇ ପିଲାଟିକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଇଂଜିନିୟରିଟିଏ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ଆପଣ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ରାସ୍ତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ସେଇ ରାସ୍ତାରେ ଯାଇ ସେ ଉନ୍ନତ କରିଯିବ ।”

ଉନ୍ନତ କରିବା କଥା ଶୁଣି କଦରସେନ୍‌ ମନେମନେ ହସିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାପ ଚାହେଁ ଯେ ତାର ପୁଅ ଶୁର୍ ଶୁର୍ ଶୁର୍ ଉନ୍ନତ କରୁ । କିନ୍ତୁ ପିଲାଙ୍କର ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେଲେ ପିଟି-ଦଳରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ା ରେସ୍‌ପରି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଉଚିତ ? ଜୀବନଟା କ’ଣ ଖାଲି କେବଳ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ?

ମିଶ୍ରୀ ତାଙ୍କର ସେଠାକୁ ଆସିବା କାରଣ ଜଣାଇ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଲେ । ସେ କହିଲେ ଯେ, ରବିବାର ଦିନ ସକାଳୁ ଗଲେ କିଛି ସମୟ ଗପସପ କରି ମଧ୍ୟାହ୍ନ-ଭୋଜନ ସାରି ସେ ଫେରିବେ ।

କଦରସେନ୍‌ କହିଲେ, “ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବୁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଗୋଟିଏ ଆଲିରେ ମିଠା, ଫଳ ଇଚ୍ଛାଧୀ ଧରି ସେଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଆଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଟେବୁଲଟିକୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଘୁଞ୍ଚାଇଦେଇ ସେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପରସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ମୁଁ ତୁମକୁ ଭୋଜିପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଆସିଛି—ଏଠି ଖାଇବା ପାଇଁ ତ ଆସିନି ।” ଏହା କହି ଗୋଟିଏ ମିଠା ମିଶ୍ରୀ ଉଠାଇଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲେ, “ଏଇଟା ତ ବେଳ ନୁହେଁ ! ଆପଣ ମାଆଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦିନେ ଆମ ଘରକୁ ଭେଜିପାରି ଆସିବେ ।”

ତା’ର କଥା ଶୁଣି ମିସ୍ତ୍ରୀ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, “ଝିଅ ତ ବେଶ୍ ବୁଦ୍ଧିଆ । କୋଉ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଛୁ ?”

“ପଡ଼ାପଢ଼ି କରିବାରେ ତା’ର ଭାରି ମନ । ମୁଁ ତା’ର ନାଆଁ କଲେଜରେ ଲେଖାଇ ଦେଇଛି ।”

“କୋଉ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପଢ଼ୁଛୁ ?”

“ବି. ଏ. ଶେଷ ବର୍ଷ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, “ବି.ଏ.ରେ କି ବିଷୟ ନେଇଛୁ ?”

କଦରସେନ୍‌ କହିଲେ, “ସାହତ୍ୟ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚୁଟିପାରିଲେ ନାହିଁ ଏ ସାହତ୍ୟଟି ପୁଣି କଣ ? କି ଗୁଜର ପାଇଁ ସାହତ୍ୟ ପଢ଼ିବା ଦରକାର ? ସ୍ୱାଧୀନତା ପରଠାରୁ ଦେଶରେ ଜାଗ୍ରତହୋଇଥିବା ଆର୍ଥିକ ଚେତନା ଏବଂ ଆଲୋଚନା ହେତୁ ଅନେକ ଲୋକ ବିଜ୍ଞାନ, ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବସାୟ ସହଜ ସିଧା ସମ୍ପର୍କ । ‘ସାହତ୍ୟ’—ସା’ର ଡାଲି, ଗୁଜଲ ଇତ୍ୟାଦି ଭୌତିକ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ସହଜ କିନ୍ତୁ ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ତାକୁ ଗୋଟିଏ କୋଣକୁ ଠେଲିଦିଆଯାଇଛି ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୁଁ ମୂର୍ଖ ଗାଈଲି ଲୋକ, ମୋତେ ଟିକିଏ ସ୍ୱାର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।”

“ତାମିଲ, ଇଂରେଜୀ ଆଦି ଭାଷାରେ ଲେଖାଥିବା କାବ୍ୟ, କାହାଣୀ, ନାଟକ, ପ୍ରବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ପଢ଼ିବା ।”

ତା’ପରେ ସେ ପଚାରିଲେ, “ଏସବୁ ପଢ଼ି କି ଲାଭ ?”

ସେ ଯେକୌଣସି କଥାକୁ ନିଃସଂଜ୍ଞାତରାସ୍‌ରେ ଯେକୌଣସି ଲୋକକୁ ପଚାରି ଦିଅନ୍ତି । ନିଜକୁ ମୂର୍ଖ ଓ ଗାଈଲି କହିଦେଇ ନିଜର ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ କଥା ଜାଣିନେବା ହେଲା ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ।

କଦରସେନ୍‌ ଉତ୍ତାହତ ହୋଇ ଚଉକରେ ସିଧା ହୋଇ ବସିଗଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ଖାଲି ବାସନଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ମନଦେଇ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କଦରସେନ୍‌ କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, “ଫଳ ଦୁଇପ୍ରକାର । ଗୋଟିଏ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖାଦିଏ, ଅନ୍ୟଟିକୁ ଆଖିରେ ଦେଖିହୁଏନାହିଁ । ବଡ଼-ବଡ଼ କୋଠା, ବନ୍ଧ, ବିଜୁଳି ଶିଳ୍ପକାରଖାନା, ବସ୍ତ୍ର ବୁଣିବା କେନ୍ଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଏମିତିକା ଫଳ ସାହା ଆଖିରେ ଦେଖିହୁଏ । ଆମର ବ୍ୟବସାୟିକ ଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଆମେ ଏଗୁଡ଼ିକର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ାଇପାରୁ । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱବେ ରହିବା ଦରକାର । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଭଳି ହେବାକୁ ଯତ୍ନ କରିବା

ମାତ୍ର ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଏପରି ମନୁଷ୍ୟ କପଟୀ ଏବଂ ପାପାଣ୍ଡୁ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଖୁବ୍ ଖୁସିହୋଇ କହିଲେ, “ବାଃ ! ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର କଥାଟିଏ କହିଲେ । ଆପଣଙ୍କ ମତରେ ମନୁଷ୍ୟର ବାହ୍ୟରୂପଟିକୁ ଦେଖି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବାର ନୁହେଁ; କାରଣ ସେ ଜଳୋଦ୍ଭବ ପାଣ୍ଡୁ ଶ୍ରେଣ ଇତ୍ୟାଦିରେ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇଥାଇପାରେ । ଯେମିତିକି ‘ଉଦୟମରମ’ ନାମକ ଗଛଟି ବାହାରକୁ ବେଶ୍ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରେ, ସେମିତି ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ବାହାରକୁ ଉନ୍ନତ କରି ଚାଲେ ତେବେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ।”

ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ିକ ଚୁଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖି କଦରସେନ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ହଁ, ଆଉ କହନ୍ତୁ ।”

“ଆଜି ମନୁଷ୍ୟକୁ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ଶିଖାଯାଉନାହିଁ, କେବଳ ପଇସା ଭୋଗର କରବା ଶିଖାଯାଉଅଯାଉଛି । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଆମ ଗୁରୁପାଶରେ ଲୋଭ, ଅହଙ୍କାର, ଈର୍ଷ୍ୟ, କପଟ, ମିଥ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖୁଛୁ । ଯଦି ମନୁଷ୍ୟର ଆଚରଣ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ, ତାର ସାମାଜିକ ଚେତନା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ଦେଶ ଯେତେ ଧନୀ ହେଉ ନା କାହିଁକି, ସେ ଦେଶ କେବେ ଉନ୍ନତ କରିପାରିବନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ବିଚାର, ବାଣୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିତୋଳେ । ତା’ର ଦେହ ଭିତରେ ଥିବା କଳଗୁଡ଼ିକୁ—ପଞ୍ଚେନ୍ଦ୍ରିୟକୁ—ଠିକ୍ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଗୁଲେ ।”

କଦରସେନ୍ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରେ ଗୁରୁଥିବା କଳ—ମନ, ଆଖି, ମୁହଁ, ଶରୀର ଇତ୍ୟାଦିର ଚର୍ଚ୍ଚା କଲେ । ଖାଲି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ସେଦିନ ଅଣାମଲ୍ଲିର କାନକୁ ମଧ୍ୟ ଭୋଜି ଖାଇବାକୁ ମିଳିଗଲା । କଦରସେନ୍ ‘ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ’ ଶବ୍ଦର ନୂଆ-ନୂଆ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

“ପଡ଼ିଥିଲେ ମୁଁ ବି ଅନେକ କଥା ଜାଣିଥାନ୍ତି ।”—କହି ମିସ୍ତ୍ରୀଏ ନିଜର ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶକଲେ ।

“କେବଳ ପଡ଼ିଲେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ନିଜର ପରମ୍ପରାଗୁଡ଼ିକୁ ବିଧିବଦ୍ଧ ପାଳନ କରୁଥିବା କେତେଜଣ ଅସିକ୍ଷିତ ଲୋକ ବି ନିଜର ଆଚରଣ ହେତୁ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଆମେ ଯାହା କିଛି ଶିଖୁ, ସେହି ଅନୁସାରେ ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରି ଶିଖିବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନା ଶିଖାଇବା ବେଳେ ଆମକୁ କୁହାଯାଏ, “କାମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର ।” ଏଇ ବାକ୍ୟଟିରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ ଅର୍ଥ ନିହିତ ଅଛି । ଏହା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଆମେ ଯାହା କିଛି ଶିଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ଶିଖିପାରିବା । ଏଇ ଆଧାରଶିଳାକୁ ଛାଡ଼ି ଆମେ ଯଦି ବିଶାଳ ଭବନ ତିଆରି କରିବାକୁ ଚାହୁଁବା, ତେବେ ତାହା ବେଶି ସମୟ ଠିଆ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ ।”

କଦରସେନ୍ ମୁହଁରୁ ଭବନ, ଆଧାରଶିଳା ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣି ମିସ୍ତ୍ରୀ ସାହିତ୍ୟକୁ ପାଶୋରିଦେଇ ନିଜର ଜୀବନ କଥା ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ କଦରସେନ୍

ଘରର କାନ୍ଥ ଓ ଛତା ଉପରେ ଆଖିପକାଇଲେ । ବୋଧହୁଏ ଘରର ନିଆଁ ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ । କିନ୍ତୁ ଘରଟି ପୁରୁଣା ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକରେ ଫାଟ ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ଉପାଦାନ କରି ଦେଖିଲେ ସେ ଭଲଭାବରେ ଘରଟିକୁ ମରାମତି କରି ଯନ୍ତ୍ର ନେବାକୁ ହେବ । ସେ ପଚାରିଲେ, “ଏ ଘରଟିର ସବୁ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଦେଖିପାରିବି କି ?

“ଓ, ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚୟ ! ମୁଁ ନିଜେ ଆପଣଙ୍କୁ ସବୁ ଘରଟା ଦେଖାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ମୁଁ ସ୍ବା’ର ମରାମତି କରିବାକୁ ଚାହେଁ ।”

ଦୁହେଁ ମିଶି ଘରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଟିକିନିକି କରି ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କଦରସେନ୍ କାନା ରଙ୍ଗର ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ମୋଟେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଘରର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ, କାନ୍ଥର ମୋଟେଇ, କାନ୍ଥ ଓ ଛତାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଫାଟଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରୀତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । କଦରସେନ୍ ଶୋଇବାଘର ଭିତରକୁ ପଶିବାରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଣା ଫଟୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ତୁଳି ହୋଇ ତାକୁ ଦଣ୍ଡେ ଚାହିଁରହିଲେ । ସବୁ ଫଟୋରେ ପତ-ପତ୍ନୀ ଓ ହିଅଟିଏ—ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ଚିତ୍ରନାଟ ସଦୃଶ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରମାକୁ ଠିକ୍ କରିନେଇ ସେ ସେଇ ଫଟୋଟିକୁ ଭଲଭାବରେ ଦେଖିଲେ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଚେହେରା ଖୁସିରେ ଫୁଟିଉଠିଲା ।

“ଏଇ ଫଟୋଟି କାର୍ତ୍ତିକକୁଡ଼ି କୁମାରସ୍ବାମୀଙ୍କର ନା ? ସେ କିଛିଦିନ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାରେ ବେପାର କରିବାପରେ ନିଜ ଗାଁକୁ ଫେରିଆସିଥିଲେ । ଶେଷରେ ସେ ଗାଆଁ ଛାଡ଼ି ସହରକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ... ।”

କଦରସେନ୍ ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ କରି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ହଁ ।”

“ତାଙ୍କର ଛୋଟ ହିଅଟି । ବିରୁର ଛୋଟ ଥିବାବେଳେ ହିଁ...”

କଦରସେନ୍ ତାଙ୍କର କଥାଟିକୁ ମଝିରୁ କାଟିପକାଇ ଅଙ୍ଗେଇ ଅଙ୍ଗେଇ କହିଲେ, “ତାଙ୍କର ସେଇ ହିଅଟି ମୋର ସ୍ବା ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀର ମାଆ । ସେ ଆଉ ଜୀବିତ ନାହାନ୍ତି । ମୋର ଶାଶୁ ମୋ’ ସହୃଦ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ କିଛି ଚାହିଁପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଚାହିଁ ବଣାହୋଇଗଲା । ହଠାତ୍ ସେପେଇ-ଘର ଭିତରେ ଆନନ୍ଦୀର ଅଇଁଙ୍କୁ ଦେଖି ମିସ୍ତ୍ରୀ ପାଟି କରି ଉଠିଲେ—“ମା’ !” ଏବଂ ହାତ ଯୋଡ଼ି ସେ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ।

“ମାଆ, ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର ଦାସ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ବକୁ ଭୁଲିଯାଇନାହାନ୍ତି ତ ? ମାଲିକ ସହରକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ଦାନା ଖାଇଛି ।”

କେତେବେଳା ଚିନ୍ତା କରିବା ପରେ ଚୁଡ଼ୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୁରମ୍ବ ମନେପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଚେହେରା ହସିଉଠିଲା ।

କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି କଦରସେନ୍ ଚେହେରା ମଲିନ ହୋଇଗଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ କନ୍ଦରସେନ୍ ଘରର ପଛପଟ ବଗିଚାକୁ ଚାଲିଲେ । ଆଶାମଲେ ବା ଡାଙ୍କ ସହଜ ଗଲା । ସେ ଅନେକ ଦିନଧରି ସେଇ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲା—କିନ୍ତୁ ପଛପଟକୁ ଯିବାର ସୁବିଧା କେବେ ପାଇନଥିଲା । ସେଠି ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ନଡ଼ିଆ, କଦଳୀ, ଗୁଆ ଇତ୍ୟାଦି ଗଛ ଲାଗିଛି । ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ବଲ୍ଲଭବାଇଗଣ, ଭେଣ୍ଟି, ବାଇଗଣ ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ ଶାଗର ଗୁରୁ । ପାତଳା କାଠରେ ତିଆରି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମଣ୍ଡପରେ ଗୁମେଲ ଲତା ଗୁରୁ ହୋଇ ରହିଛି ।

ବଗିଚାର ବାହାର ପାଖ କାଢ଼ ନିକଟରେ ବେଲେୟା ନାମକ ମାଳୀ ଚାଲିଆ ଖଣ୍ଡିଏ ପକାଇ ରହନ୍ତି । ଗୁଲିଘର ଭିତରେ ପାଣିକଳ । ଗାଧୁଆ-ପାଧୁଆ କରିବାର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ରହିଛି । ବେଲେୟା ଏବଂ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ବଗିଚାରେ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ପୁରୀଲାଘରେ ବାହୁସ୍ତ ତାର ମାଆ ପେଟରେ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି, ଧଳାକାମାରି ଖେଳୁଥାଏ ।

ଘର ପଛପଟେ ଥିବା ସେଇ ଲମ୍ବାଚଉଡ଼ା ଜମିଟାକୁ ଦେଖି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରସେନ୍ କାବା-ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ବୋଧହେଲା ଯେମିତି କି ଏତେ ବଡ଼ ବସ୍ତୁତ ଜମି ଉପରେ ଠିକ୍ ମଣ୍ଡିରେ ଥିବା କନ୍ଦରସେନ୍ଙ୍କ ଘରଟି ସହଜ କୌଣସି ଭାଲ ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ ଯେ ଏଇ ଘରଟିକୁ ଆଉ ମରାମତି କରାଯାଇପାରିବନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଭାଙ୍ଗି ନୂଆ କରି ତିଆରି କରିବାକୁ ହେବ । ଯଦି କନ୍ଦରସେନ୍ଙ୍କ ପାଖରେ ଘର ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ଅଛି ତ ଠିକ୍, ନହେଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ଜମି ବିକ୍ରି କରି ନୂଆ ଘର ତିଆରି କରାଯାଇ ପାରିବ ।

ଦୁହେଁ ଫେରିଆସିଲେ ଘରର ସାମନାପାଖ କୋଠରକୁ । ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୁଁ ସବୁଯାକ ଭଲକରି ଦେଖିଲି । ଆପଣ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଘର ତିଆରି କରନ୍ତୁ । ଏଇ ଘରଟା ଆଉ ବେଶି ଦିନ ରହିବନାହିଁ ।”

କନ୍ଦରସେନ୍ ଆଶ୍ଚେ କରି କହିଲେ, “ହଁ, ନୂଆ ଘରଟାଏ ତିଆରିକରିବି ।”

“ଘର ତିଆରି କରିବା କିଛି ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ।”

କନ୍ଦରସେନ୍ଙ୍କ ମୁହଁରେ ଦେଖାଦେଲା ବେଦନାମିଶ୍ରିତ ହସ । ସେ କହିଲେ, “ମୋର ଏଭଳି କାମ କରିବାର ଅଭିଜ୍ଞତା ନାହିଁ । ସେ ଯେତେଦିନ ବଞ୍ଚୁଥିଲା, ମୋର କିଛି ଦାୟିତ୍ବ ନଥିଲା । ଖୁବ୍ ଆରାମରେ ଦିନ ଗଢ଼ିଯାଉଥିଲା । ଆୟ, ଖର୍ଚ୍ଚ, ଘର ଚଳାଇବା, ଟଙ୍କା-ପଇସା ହସାବ ଏସବୁ କଥା ମୁଁ କିଛି ଜାଣୁନଥିଲି । ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି ନା “ଘର ତିଆରି କରି ଦେଖ, କି ହିଅ ନାହାକରି ଦେଖ ।” ମୋତେ ଘର ତିଆରି କରିବାକୁ ହେବ, ହିଅର ବାହାଘର କରିବାକୁ ହେବ । ଏସବୁ କଥା ଭାବିବାମାତ୍ରେ ମୁଣ୍ଡ ଘୁରୁଇଯାଉଛି ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଟିକିଏ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ଘର ତିଆରି କରିବା ଦାୟିତ୍ବ ଆପଣ ମୋତେ ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ । କାଗଜରେ ପ୍ଲାନ ତିଆରି କରିବାଠୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଘର ତିଆରି ଶେଷକରି ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଗୃହସ୍ତବେଶ ଉତ୍ସବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କିଛି କରିବାକୁ ମୋର ଲୋକ ଅଛିନ୍ତି ।”

“ଆଜିକାଲି ସବୁ ଜିନିଷର ଦାମ୍ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଏଇ ଝମେଲରେ ପଶିବାକୁ

ମୋତେ ଡରଲଗୁଛି ।”

ଆପଣ ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି । ଦାମ୍ ବଢ଼ୁଛି । ଆପଣ ଏମିତି ଭୁଲୁଥିଲେ ଦାମ୍ ଆହୁରି ବଢ଼ିଯିବ । ସହର ଭିତରେ ଏବେ ବିଦେଶୀଗତ ଲୋକ ଏବଂ ପଇସାବାଳଙ୍କ ସଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ବେଶି । ମୁଁ ନିଜର ବୋଲି ଭାବି ଯେତେ କମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ହୋଇପାରିବ ମଜବୁତ କରି ଆପଣଙ୍କ ଘରଟି ତିଆରିକରିଦେବି । ଆପଣ ମୋର ପୁରୁଣା ମାଲିକଙ୍କ କାହିଁ । — ନିଜର ଲାଭ କରିବା କଥା ମୁଁ ଭୁବିବି ନାହିଁ ।”

“ହଁ, ମୋତେ ଏଇ କାମଟି କରାଇବାକୁ ହେବ ।”

“ଆପଣ କ’ଣ ପଇସା କଥା ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ?”

“ହଁ, ମୋତେ ଅଳ୍ପ କିଛି ଟଙ୍କା ମାନଦେୟ ଭାବେ ମିଳେ । ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ ମୁଁ କିଛି ଟଙ୍କା ଜମା ରଖିଛି । ଏମିତି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଘରଟିର ସୁନରୁଦ୍ଧାର କଥା ଭାବୁଛି ।”

“ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ଲହୁଣୀ ଥାଉ ଥାଉ ଆପଣ ଘିଅ ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏତେ ବଡ଼ ବଗିଚା ଆପଣଙ୍କର କି ଦରକାର ? ଆପଣଙ୍କ ଉତ୍ପଦାୟ ଜମିରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବ । ଆପଣ ଅଧିକ ଜମି ବନ୍ଦି କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ସେଇ ଟଙ୍କାରେ ଆପଣ ଖଣ୍ଡିଏ ଭଲ କୋଠା ତିଆରିକରିପାରିବେ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲୋକୁ ପିତାଙ୍କର ଏଇ କଥା ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । କିଛିଦିନ ତଳେ ମାଣିକ୍ କମ୍ ସେଇ କଥାଟି କହିଥିଲା; ଏବେ ବାପା ସେଇଟାକୁ ସୁଣି କହୁଛନ୍ତି ।

କଦରସେନ୍ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଯୋଜନା ଠିକ୍ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବେଳେସା ମାଲିକୁ ଏଠାରୁ ତଡ଼ିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ ।”

“ତା’ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ଘରର ଗୋଟିଏ ପଟକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଘର ତିଆରି କରିଦେବ ।”

କଦରସେନ୍ ଦୁଃଖିତଭାବରେ କହିଲେ, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଯୋଜନା ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କିଛି ସମୟ ଆଣି ରୁଜି କିଛି ଭାବନେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଜମିର ଧୂଆଁ ଅଂଶ ପାଇଁ ଅନ୍ୟମାନେ ଯେତେ ଦାମ୍ ଦେବେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଦାମ୍ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୁଁ ଚାହୁଁନାଁ ଯେ ଆପଣ ମୋ’ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପଇସା ସୁଦ୍ଧା କମ୍ କରନ୍ତୁ । ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ମିତ୍ରତା ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସହକ କିଛି ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ଆମେ ଏହିକୁ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ଗଲେ ଶତରେ ପଡ଼ିବ ।”

କଦରସେନ୍ ଖୁସି ହେଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତବାଦଦ୍ୱାରା ସେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହର ସହକ କହିଲେ, “ଯଦି ଆପଣ ସେଇ ଜମିଖଣ୍ଡିକ କିଣିନିଅନ୍ତି ତେବେ ମୋର ପଇସାର ଚିନ୍ତା ରହିବ ନାହିଁ ।”

“ନା-ନା, ଏମିତି ନୁହେଁ । କାଲି ଲୋକେ କହିବେ ଯେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଠକିଭଣ୍ଡି ଦେଇ ଜମିଟା ମାରିନେଲି । ମୁଁ ଚାହୁଁନାଁ ଆପଣ ଦୁଇ-ଗୁଣି ଜଣଙ୍କ ପାଖରୁ ଚାହୁଁନିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ମୋଠାରୁ ଯେତେ ଦାମ୍ ନେବା କଥା ଠିକ୍ କରନ୍ତୁ ।”

କଦରସେନ୍ ତାଙ୍କ କଥା ମାନିନେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର

ଅଧେ ଚନ୍ଦ୍ରା ଦୂର ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ଖୁସିହୋଇ କହିଲେ, “ଆପଣ ମୋତେ ଯେଉଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ତାର ଆଶ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କରି ନଥିଲି ।”

ବିଦ୍ୟା ନେଇ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଆଶାମଲ୍ଲି ବାହାରବାବେଳକୁ ଆନନ୍ଦୀ ଏବଂ ବଲ୍ଲେୟା ମଧ୍ୟ ସେଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେମାନେ ଅଖାର ଦୁଇଟି ଥଳୀରେ ପରିବାପତ୍ର ଓ ପାଚିଲା କଦଳୀ ନେଇ ଆସିଥିଲେ । କଦଳୀପତ୍ର ଭିତରେ ଥିବା ଗୁମ୍ଫା ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧରେ ସାରା କୋଠଟି ମହକଉଠିଲା । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦୀର ଏତେ ସ୍ନେହ ଦେଖି ମିସ୍ତ୍ରୀ ବିସ୍ମୟ-ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଏସବୁ କ’ଣ ଦରକାର ମା’ ?”

“ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଏ ସବୁ ଦରକାର କି ନା । ଦରକୁ ଯାଇ ମାଆଙ୍କୁ ପଚାରିବେ— ସେ ଆପଣଙ୍କୁ କହିବେ ।”

ଆନନ୍ଦୀର ସ୍ନେହ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିର ମନ ଖୁସିରେ ନାଚିଉଠିଲା । ଖରାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ବସିରୁ ଫଳପରିବା ଭଜ୍ୟାଦି ତୋଳିବା ହେତୁ ତାର କପାଳରେ ଟୋପା- ଟୋପା ଝାଳ ଚମକିଉଠୁଥାଏ । ତା’ର ଆଖିରେ ଥିଲା କୌତୂହଳ । କଦରସେନ୍ କହିଲେ, “ବେଲ୍ଲେୟା ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ସ୍ବା’କୁ ବସ୍ତ୍ରରେ ଥୋଇଦେଇଆସିବ ।”

“ନା-ନା । ” କହି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଗୋଟିଏ ଥଳୀ ଉଠାଇ ନେଲେ । ଅନ୍ୟଟିକୁ ଆଶାମଲ୍ଲି ଟେକିନେଲା । ସେ ଯାଉ ଯାଉ କହିଲେ, “ରବିବାର ଦିନ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଘରକୁ ଆଣିବେ । ମାଆଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିବେ ।”

ବାପ-ପୁଅ ଦିହେଁ ଭାରି ଥଳୀ ଦୁଇଟିକୁ ବୋହୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହ । ସେ ଏକଥା ଭାବି ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଉଥିଲେ ଯେ ସେ ଖଣି ଏ ବଡ଼ ଜମିରୁ ଅଧେ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଆଶାମଲ୍ଲିର ମନ ଗୁମ୍ଫା ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧରେ ପୁରୁପୁର ରୁଡ଼ିଯାଇଥାଏ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଜମି ବିସ୍ତୃତରେ ସ୍ବାକୁ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ କହିବାପାଇଁ ତାଙ୍କ ପାଟରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କଥା ଥିଲା । ସେ କହିଲେ, “ମୀନାକ୍ଷୀ ! ତାଙ୍କ ଦରକୁ ଯିବାରେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ ଖବର ଜଣାପଡ଼ିଗଲା ।”

“କ’ଣ ?”

“ଶ୍ରୀଲଙ୍କାରେ ମୋର ଯେ ମାଲିକ ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ସ୍ବାକୁ ମୁଁ ସେଠି ଦେଖିଲି । ତାଙ୍କର ଜଣେ ଝିଅର ନାଁ ଥିଲା ସରସ୍ବତୀ । ବାହାଘରର ଛ’ମାସ ପରେ ତାର ସ୍ବାମୀ ମରିଗଲେ । ସେଇ ବଧିବା ଝିଅଟି କଦରସେନଙ୍କୁ ପୁଣି ବାହାହେଲା । ସରସ୍ବତୀ ଅମ୍ଭାଳ ଆଉ ବଢ଼ିନାହିଁ । କଦରସେନ୍ ଓ ସରସ୍ବତୀ ଅମ୍ଭାଳର ଝିଅ ହିଁ ତୋ’ ପାଇଁ ଏଇ ପରିବା ପଠାଇଛି । ଝିଅଟି ଦେଖିବାକୁ ଠିକ୍ ତାର ମାଆପରି ।”

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳକୁ ଏସବୁ କଥା ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଜଣାଗଲା । ସହରଥା ଲୋକଙ୍କର ଗାଆଁ- ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ଆଉ ଜଣେ ଦରକୁ ପରିବା ପଠାଇବା କଥା ତାଙ୍କୁ ନୂଆ ଜଣାଗଲା । ଆନନ୍ଦୀର ମାଆ ବିସ୍ତୃତରେ ଯାହା ଶୁଣିଲେ ସେକଥା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ନୂଆ ଜଣାଗଲା ।

ଆମେ ଯଦି ତାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେ ସଫାମକ ରୋଗ କର, ସେମାନେ ସର୍ବଦା ଭଲି
ଯାଆରଣ ରୋଗୀରୁ ଅରମ୍ଭ କରି ବସନ୍ତ, ହଇଜା ଭଳି ଉଷ୍ଣକର ରୋଗଗୁଡ଼ିକର ନାଆଁ
କହିଦେବେ । କିନ୍ତୁ ଏମିତିକା ଗୋଟିଏ ସଫାମକ ରୋଗ ଅଛି, ଯାହା ବସନ୍ତରେ ସେମାନେ
କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ମଧ୍ୟମ ବର୍ଗର ଲୋକେ ଏଇ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଥା'ନ୍ତି ।
'ତାଳାଳିକ ଜ୍ଞାନ' ଭାବେ ଏଇ ରୋଗ ଅରମ୍ଭ ହୁଏ । କିଛି ଦିନ ଗଲ ପରେ, ଯେତେବେଳେ
ଏଇ ରୋଗର ପ୍ରକୋପ ବଢ଼ିଯାଏ, ତେବେ ତାହା 'ଦେଶେଇହେବା' ପ୍ରକୃତି ରୂପେ
ଦେଖାଦିଏ । ଅନ୍ୟକୁ ଅତିରେ ଦେଖିବାମାନ୍ଦେହି ଏଇ ରୋଗ ଧରନ୍ତି ଏବଂ ଏହାର ଜବାଣ
ଆଖିବାଟଦେଇ ଯାଇ ମନ ଯାଏ ପହଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେଇଠି ଅଣ୍ଡା ଦିଅନ୍ତି ଅତି ସଖ୍ୟା
ବଢ଼ାନ୍ତି । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏଇ ରୋଗ ହୋଟେଲରେ ରହୁବା, ସୋଫାସେଟ,
ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସଂକ୍ରମଣ ଇତ୍ୟାଦି କଣିକାରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଏବଂ କିଛିରେ ଧାର ଶୁଣି କାର୍
କଣିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଯାଏ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏଇ ରୋଗ ଶୁଲ୍ ସିଲିଭର୍ ବାସନ
କଣିକାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଏବଂ ରୋଗୀ ଶାଢ଼ୀ ଓ ଶୁଭର ଗହଣା କଣିକାଯାଏ ବଢ଼େ । ଏଇ
ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବାମାନ୍ଦେ ଲୋକର ଦରମା ଯେତେ ବେଶି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ
ଏକ ପକ୍ଷରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଅଭାବର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ବେଦମ୍ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ
ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ତାର ଲେଉଟୁପାଁ ବସନ୍ତର ବଢ଼ି ଚାଲେ ।

ନିଜର ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ମିଶ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଆଘାତ ସହ୍ୟକରିଲେ । ମନ
ଭିତରେ ଥିବା ଲୋଭ ତାଙ୍କୁ କିଛି କରିବାପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା । ଅନେକ ଦିନ ଯାଏଁ
ସେ ତାକୁ ଟାଳି ଦେଇଥିଲେ । କଦରସେନଙ୍କ ଆସିବା କଥା ଭାବି ସେ ଦିନେ
ନିଜର 'ତାଳାଳିକ ଜ୍ଞାନ'ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା କଥା ଭାବିଲେ ।

କଦରସେନ୍ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଖାଲ ଶିକ୍ଷକ ନଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼
ସପତ୍ନିର ମାଲିକ । ମିଶ୍ରା ତାଙ୍କ ଜମିରୁ ଖଣ୍ଡେ କଣିକାକୁ ଚୁଟୁଥିଲେ । ସେ ଭାବିଲେ ତାଙ୍କୁ
ଖୁବ୍ ଭୋଜି ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ସେ ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେବେ ଯେ ସେଇ ଜମି କଣିକାର
ସାମର୍ଥ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଛି ।

ସେ ତାଙ୍କର ଗେହାପୁଅ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ବଜାରକୁ ଗଲେ । ସେ
ସୋଫାସେଟ, ବିଜୁଳି ପଙ୍ଖା, ପରଦା, ଫୁଲଦାନି ଇତ୍ୟାଦି ଜନସ୍ଥ କଣିକା । ତାଙ୍କର
ଏଭଳି ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଥିବା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଜପାଇଁ ଟେବଲ୍‌ନର୍ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କମିଜ୍
ଓ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଧୋତି କଣିକାକଲ । ସେ କହିଲା ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ପିନ୍ଧିବାପାଇଁ ଗୁଡ଼ାଏ
ପୋଷାକ ଅଛି, ତେଣୁ ମିଶ୍ରା ତା'ପାଇଁ କିଛି କଣିକା ନାହିଁ । ଅତିଥ-ସକାର ନିମିତ୍ତ
ଶନିବାର ସନ୍ଧ୍ୟା ସୁଦ୍ଧା ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେଲେ ।

ରବିବାର ସକାଳ ଦଶଟାରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଦରସେନ୍ ଓ ଆନନ୍ଦୀଙ୍କୁ
ତାଙ୍କବା ପାଇଁ ଯିବାର କଥା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନଅଟାରୁ ନିଜକୁ ସଜାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲା ।
ଟେବଲ୍‌ନର୍ ନୂଆ କାମିଜ୍ ଏବଂ ଧୋତି ତାକୁ ବେଶ୍ ମାନ୍ଦୁଆ । ସେ ମୁହଁରେ ପାଉଁଶର

ବୋକଥାଏ ଏବଂ ରୁମାଲ ଯାହାଘାତରେ ତାକୁ ଗୁରୁଆଡ଼େ ମଳି ଦେଇଥାଏ । ତାର କାମିକରୁ ଯେଉଁର ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥାଏ ।

ଅଶାମଲେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ଡାକିବାକୁ ଗଲା । ତାର ବେଗୁରୁଷା ଦେଖି ସେ କାବାହୋଇ-ଗଲା । ସେ ଅଜାକରି କହିଲା, “ଅରେ, ତୁ ତ ଏମିତି ସଜେଇ ହୋଇ ବାହାରିଛୁ; ସତେ କି ବାହାହେବାକୁ ଯାଉଛୁ !”

“ଅଭୟମାନଙ୍କ ଅଗରେ ମୁଁ ଭଦ୍ରନେତ ଭଳି କପଡ଼ା ପିନ୍ଧି ନବାହାରିଲେ ବାପା ବୁଝିବେନି ? ତୋର କ’ଣ—ତୁ ତ କଳାକାର ! ତୁ ମୁଣ୍ଡ ନ କୁଣ୍ଡାଇ ଚାଲିଗଲେ ବି କେହି କିଛି କହିବେନି । ନେ, ଏଇ ଯେଉଁରୁ ଟିକିଏ ଲଗାଇନେ ।”

ଅଶାମଲେ କହିଲା, “ତୋର ଏଇ ଯେଉଁରେ ମୋର ମୁଣ୍ଡବଥା ଅରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ । ତୁ ମୋ’ ଭଗର ଯେଉଁ ମଧ୍ୟ ଲଗାଇ ନେ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ବାହାର ।”

ସେମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବା ଦରକାର ହେଲନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଏକତାଳ କୋଠା ଉପରୁ ଚାହିଁ ଦେଖିବାରେ ଗୁମାରେ କଦରସେନ୍ ଏବଂ ଅନନ୍ଦୀ ଆସୁଥିବା ଦେଖାଗଲେ । ଯତ୍ନରୁ ଅଶା ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଦୃଷ୍ଟି ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଅଶାମଲେକୁ କିଛି କହିଲନାହିଁ । ଦରଜା ପାଖରେ ଠିଆହୋଇଥିବା ଅଶାମଲେକୁ ଗୋଟିଏ ପଟକୁ ପେଲିଦେଇ ସେ ତରତର ହୋଇ ପାହାଚରେ ଓହ୍ଲାଇ ତଳକୁ ଚାଲି-ଗଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ଅଶାମଲେକୁ ଯତ୍ନ କଥା ବୁଝାପଡ଼ିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଗଲିକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଗତକଲ୍ଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଦେଖିଲେ ଯେ କଦରସେନ୍ ତାଙ୍କର ଶାଶୁଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆଣିନାହାନ୍ତି । “ମାଆ କାହିଁକି ଆସିଲେ ନାହିଁ ? ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଆଆନ୍ତେ ନା ।” କହି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵାଗତ ଜଣାଇଲେ ।

କଦରସେନ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ସେ ପ୍ରାୟ ବାହାରକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏବେ ତ ତାଙ୍କର ବୟସ ମଧ୍ୟ ବେଶି ହୋଇଗଲାଣି ।” ଅନନ୍ଦୀର ଆଖି ଅଶାମଲେକୁ ଖୋଲୁଥାଏ । ତାକୁ ଦେଖିବାପରେ ହିଁ ତା’ର ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିଲା । ସେ ସିଧା ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ମାଆ ନ ଆସିଥିବାରୁ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ନିରାଶ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କର ପୁରୁଣା ମାଲିକଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସେ ଦେଖେଇଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ଯେ ସେ ନିଜେ ଅଳ୍ପ ମାଲିକ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ।

ମାନାନ୍ତୀ ଅଳ୍ପାଳ ବାହାରକୁ ଆସି ଖୁବ୍ ନମ୍ରଭାବରେ କଦରସେନଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ଏବଂ ଅନନ୍ଦୀର ହାତ ଧରି ବଡ଼ ସ୍ନେହରେ ଭିତରକୁ ଟାଣିନେଲେ । ରେଷେଇଘର ଭିତରେ ତରକାର ପାଣି ପରିବା କାଟୁଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ମା’ ତେଲମାଲଙ୍କ ସହଜ ତା’ର ପରିଚୟ କରାଇଦେଲେ । ତେଲମାଲ ମୁରୁକି ହସି ତାକୁ ସ୍ଵାଗତ ଜଣାଇଲେ । ଅନନ୍ଦୀର ଗହଣା, ଶାଢ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତି ନଜର ଦେଇ ସେ ତାଙ୍କ କାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଚେଳିମାଲଙ୍କ ବୟସ ଅନେକ ବେଶି ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଶରୀର ଏବେ ବି ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ । କଠୋର ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ଦେହ ଖୁବ୍ ଚମକିଥାଏ । ତାଙ୍କ କାମରେ ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ନ ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମକୁ ଖୁବ୍ ଯତ୍ନରେ କରିପାରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟସ୍ତତା ଏବଂ ଚିନ୍ତା ଦେଖାଯାଉଥିଲା ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଆନନ୍ଦୀ ପାଇଁ ଯେଉଁ ମସିହା ବିଚ୍ଛିନ୍ନଥିଲେ ସେ ତା'ଉପରେ ବସିଲାନାହିଁ । ସେ କହିଲା, “ମୋତେ କିଛି କରିବାପାଇଁ ଦିଅନ୍ତୁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ଆସିବୁ ।”

“ତୁମେ ଖାଇନେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଆମେ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ସେଇ କାମଟି ଦେଉ ।” କହି ମୀନାକ୍ଷୀ ହସିଲେ ।

“ମୁଁ କ'ଣ ଅତିଥି ? ମୋତେ ଆପଣା ଝିଅ ବୋଲି ଭାବନ୍ତୁ । ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଭଲ ରୋଷେଇ କରି ଜାଣେ ବୋଲି, ତେବେ ମୋତେ ଅନ୍ୟ କିଛି କାମ ଦିଅନ୍ତୁ ।”

ସେଇ ଦୁଇ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର ହେଲେ ଝିଅ ନଥାଏ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ମୀନାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ବେଳେବେଳେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଚେଳିମାଲ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ ଯେ ‘ଏଇ ଝିଅଟି କଥା କହିବାରେ ଭାରି ଗୁଲକ ।’

ସେଇଠି ରଖାହୋଇଥିବା ଶାଗଡାଲଟାକୁ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଆଣି ଆନନ୍ଦୀ ଚେଳିମାଲକୁ ପଚାରିଲା, “ଆଉ ଖଣିଏ ପନିକ ଥିଲେ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କିଛି କୁହାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରୁଥିଲା ।

“ମା’ ଆଉ, ତୋର ହାତ କାଟିପକାଇବୁ । ତୋତେ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ତୋର ମୋଟେ କାମ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ନଥିବ ।” ଏମିତି କହି ଚେଳିମାଲ ପାଖରେ ଥିବା ଆଉ ଖଣିଏ ପନିକ ତା’ ଆଡ଼କୁ ଘୁଆଇଦେଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଶାଗ ଥୋଇ, ତାକୁ ଚଟୁପଟୁ କାଟିପକାଇ ଗୋଟିଏ ବାସନରେ ରଖିଦେଲା । ପିଆଜରୁ ଚୋପା ଛଡ଼ାଇ ତାକୁ ପତଳା କରି କାଟିପକାଇଲା । ଇଟପ୍ରତି ଘୋଇ ପତ୍ତରହୁଥିବା ଜିନିଷପତ୍ତରକୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ କରିଦେଇ ସେ ଜାଗାଟିକୁ ପରିଷ୍କାର କରିଦେଲା । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ମାଲଙ୍କ ମନରେ ହର୍ଷ ଓ ଗର୍ବର ସୀମା ନାହିଁ । ସେ ତ ଶୁଣିଥିଲେ ଯେ ପାଠୋଇ ଝିଅମାନେ ପରକାମ ମୋଟେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀ ଯେମିତି ଲୋକଙ୍କର ସେଇ କଥାଟିକୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଲା । ଚେଳିମାଲଙ୍କ ଆଖି ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ । ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖୁଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟମନସ୍କତାରେ ଭଲ ବାଇଗଣ ସଜରେ ପୋକା ବାଇଗଣ ମଧ୍ୟ କାଟିପକାଇଲେ ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ବହୁତ ମଜାକରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀ କେଉଁଠୁ ଖଣିଏ ଝାଡ଼ୁ ଆଣି ବଖଣିଟିକୁ ଝାଡ଼ୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏପରି କରିବା ତା’ର ଅଭ୍ୟାସ । ସେ ସବୁବେଳେ ଚେଷ୍ଟା କରେ ଯେ ତା’ ଗୁରୁପଟେ ମୋଟେ କିଛି ଅସନା ନରହେ । ସେହି ମନୋଭାବ ହେତୁ ସେ

ସେତେବେଳେ ଜାଗାଟିକୁ ପରଷାର କରିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲା ।

ସେ ବଖରାଟିକୁ ଝାଡ଼ିବାବେଳେ ହଠାତ୍ ସେଠି ସେଣ୍ଟର ପୁରନ୍ତ ମହକଉଠିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ତାର ପଛପଟେ କବାଟ ପାଖରେ କେହି ଛୁଡ଼ାହୋଇରହିଛି । ଆଶାମଲେ କି ବୋଲି ଆନନ୍ଦୀ ପଛଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଚାହିଁଲା । ତାକୁ ନିରାଶ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବସିଥିବା ହୋଇ ତାକୁ ଚାହିଁରହିଥାଏ ।

ସେ କହିଲା, “ଆରେ ଏ’ କଣ ? ଆପଣ କ’ଣ ଏସବୁ କାମ କରିବାକୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ? ବାପା ଦେଖିଲେ ଭାରି ବିରକ୍ତହେବେ ।”

“ମୁଁ କାମ ନକଲେ ମୋର ବାପା ବିରକ୍ତ ହେବେ ।” ଏହା କହି ଆନନ୍ଦୀ ହସିପକାଇଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଏବଂ ହସ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ବଶକରିପକାଇଲା । ତାର ମାଆ ଚେଲମ୍ମାଲକୁ ଆନନ୍ଦୀର କଥାରେ ତତ୍ତ୍ୱଲତା ଥିବା ମନେହେଲା । ସେ ଭାବିଲା—ଏ ଝିଅଟାକୁ ଟିକିଏ ବି ଲଜ ନାହିଁ । ଝାଡ଼ୁଟାକୁ ତଳକୁ ନ କରି ଇଏ ମୋ’ ପୁଅ ସାଙ୍ଗରେ ଏମିତି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛି; ସତେ ସେମିତି ସେ ତାର ସମାନ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପାଣି ପିଇବା ବାହାନାରେ ରେଷେଇଘରକୁ ଆସିଥିଲା—କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ସେଠାରୁ ଫେରିଗଲାନାହିଁ । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ସେଇଠି ବସିପଡ଼ିଲା । ଚେଲମ୍ମାଲ ତାକୁ ନଡ଼ିଆ ଭାଙ୍ଗିବା, ଚପସ ଢିଆରି କରିବାକୁ, କଷ୍ଟା କଦଳୀ କାଟିବାକୁ ଦେଇ କେତୋଟି କାମ କରିବାକୁ କହିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେସବୁ କାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା—ସତେ ଅବା ସବୁ କାମରେ ପାରଙ୍ଗମ । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ମାଲ ଅଡ଼ୁଆରେ ପଡ଼ିଗଲେ ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାକୁ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ଏହା ସେ ଘରର ପରମ୍ପରା ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସେଣ୍ଟର ଗନ୍ଧ ଭଲ ଲାଗିଲାନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତାର ଫୁର୍ତ୍ତି ଏବଂ ଭେଦଭାବଶୂନ୍ୟ କାମ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା । ସ୍ୱାମୀନଙ୍କ କାମ ବୋଲି କେତୋଟି କାମ କରିବାକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମନା ବି କଲାନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଏହା ହିଁ ପ୍ରମାଣିତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ ଯେ ସେ ଏ ଘରର ବଡ଼ପୁଅ ।

ବାହାରଘରେ ବହୁସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ଅର୍ଥବିଷୟକ ସରସ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିବା ଆଶାମଲେର ମନ ରେଷେଇଘରେ କାମକରୁଥିବା ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିହୋଇଯାଉଥାଏ । ତା’ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରୁ ଉଠିଯାଇ ଭିତରକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ତାର ସାହସ ନଥାଏ । କହିରସେନ୍ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ଅତିଥିଭାବେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଥିବାରୁ ସେ ଭାରି ଖୁସିହେଉଥାଏ ।

ମିଥୁୀ ଏ ସେ ଦିନ କହିରସେନ୍‌ଙ୍କ ଗୁରୁ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଅର୍ଥବିଷୟକ କଥାରେ କହିରସେନ୍ ନିଃସଂକୋଚଭାବେ ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । କହିରସେନ୍‌ଙ୍କ ଆୟ ବସନ୍ତରେ ସମସ୍ତ ଖବର ଚୁଢ଼ିଯାଉ ମିଥୁୀ କହିଲେ, “ମୋତେ ଧାର ଅଥା ବେତନ

ମିଳୁଥିଲେ ଏଯାଏଁ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଜମାକରିଯାଉଥାନ୍ତା । ଗୁରୁଟି ଘର ଦିଅଣକରି ଭଡ଼ା ଲାଗାଇ ଦେଇଥାନ୍ତା ।”

କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ତାଙ୍କ କଥା ସତ ଜଣାଗଲା ।

“ସହର ଭିତରେ ପଇସା ରେଜିଷ୍ଟର କରିବା କିନ୍ତୁ ବଡ଼କଥା ନୁହେଁ—ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବା ବଡ଼କଥା । ମଣିଷ ପଇସା ଅର୍ଜନ କରିବା ଏବଂ ତାକୁ ଜମାକରି ରଖିବା ଦରକାର । ଆପଣ ସହ ନିଜ ପଇସାର ସବୁପ୍ରୟୋଗ କରିଥାନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଜମାହୋଇଥାନ୍ତା । ଆଜି ମାସ ଆରମ୍ଭ ହେବାବେଳକୁ ଆପଣଙ୍କୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଭଡ଼ାରୁ ମିଳୁଥା’ନ୍ତା ।”

କଦରସେନ୍‌ କଳାକାରଭାବେ ଜୀବନ କାଟିଆସିଛନ୍ତି । ପତ୍ନୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେ ସାଂସାରିକ ଚିନ୍ତାରେ ପଡ଼ିଲେ । ସହ ସେ ଗୁରୁ ବରୁଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଆଜି ଅନ୍ୟା ଚିନ୍ତା କରିବା ଦରକାର ପଡ଼ିନଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଯତ୍ୟାସମାନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଭବିଷ୍ୟକୁ ପ୍ରୟୋଗ ଦିଅନ୍ତା । କଦରସେନ୍‌ ନିଜ କୋଠରୀ ବାହାରେ ଲେଖି ରଖିଥିଲେ—‘ଆମେ ଭଲ ଭାବେ ବଞ୍ଚିରହୁବା ଭରତ’ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକଥା ଭାବି ଭାରି ଚିନ୍ତିତ ହେଉଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନଟା ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କଟିଗଲା । ଆବଶ୍ୟକତା, ଇଚ୍ଛା, ଚିନ୍ତା ଓ ଉତ୍ସାହ ଇତ୍ୟାଦି ତାଙ୍କ ମନରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଲାଗିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କଳାବିଷୟକ ଅଭିମାନର ଯେଉଁ ଭାବ ତାଙ୍କ ମନରେ ଥିଲା ତା’ ସ୍ଥାନ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚିନ୍ତା ଗ୍ରାସକରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୋର କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ ! ମୋର ବୟସ ଅଧିକ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆଉ ମଜୁରି ବା ବେତନ ନେଇ କାହାର ପାଖରେ କାମ କରିପାରୁନାହିଁ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରେୟମତ କାମ କରିପାରୁଥିଲି; ତେଣୁ ଚୁକ୍ତିହୋଇ ବସିପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ଗୁହେଁ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସହୃଦ ମିଶି କିନ୍ତୁ ନିଜସ୍ବ ବ୍ୟବସାୟ କରିବି । ମୋର ମାଲିକ ମୋର ଏଭଳି ପ୍ରସାବରେ ଖରାପ ଭାବିବେନାହିଁ ।”

କଦରସେନ୍‌ କହିଲେ—“ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ପିଲା ।”

“ପିଲା ହେଲେ କ’ଣ ହେବ, ତାର ଖୁବ୍‌ ସାହସ । ମୁଁ ତାକୁ ଗଛରୁ ପତ୍ତ ତୋଳି ଆଣିବାକୁ କହିଲେ ସେ ଗଛଟାକୁ ମୂଳରୁ ଉପାଡ଼ିଆଣିବ । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଭଲ ବୋକା ନୁହେଁ ।”

ତାଙ୍କ କଥା ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଖରାପ ଲାଗିଲାନାହିଁ । ସେ ମନେମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କଦରସେନ୍‌ କହିଲେ, “ସେ ଟୋକାଟା ତା ହେଲେ ଖୁବ୍‌ ଗୁଲୁକ୍ ।”

“ସେ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଲାଟିଏ, ସେତେବେଳେ ତାର ବାପା ତାକୁ ଏବଂ ତାର ମାଆକୁ ମୋ ହାତରେ ଟେକିଦେଇ ଆସି ଗୁଲିଲେ । ସେ ଥିଲେ ମୋର ଦାନଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ । ମୋତେ ଭଲ ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯଥାଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଆସୁଛି । ସେଇ ଟୋକାର ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ଭଲଲାଗୁଛି । ମୋର ବିଚାର ଅନୁସାରେ ସବୁ ଠିକ୍‌

ହୋଇଗଲେ, ସେ ଶୀଘ୍ର ଉନ୍ନତ କରିଦିବ । ସେଥିରେ ମୋର ବି ଲାଭହେବ ।”

କଦରସେନ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ନିଜ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ସଫର୍ଷ ଭିତରେ ପିତୃହୀନ ସେଇ ପିଲାଟିକୁ ଏମିତି ପାଳନ ପୋଷଣ କରି ବଡ଼ କରିଥିବା ବଡ଼ ପ୍ରଶଂସାର କଥା । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ମନରେ ଥିବା ଆଦର ଆହୁରି ଖୁବ୍ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଖାଇବା ସମୟ ହେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପତ୍ର ପକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଡାକିଲା । ହାତ ଧୋଇବାକୁ ପାଣି ଓ ହାତ ପୋଛିବାକୁ ତରଳିଆ ଦେବା କାମ ତାର । ପୁରୁଷ ଲୋକେ ଖାଇବାକୁ ବସିଲେ । ଶେଷରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବସିଗଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଆଦର କରି କହିଲେ ଯେ ସେ ବି ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଇବାକୁ ବସିଯାଉ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାଙ୍କ କଥା ମାନିନାହିଁ । ସେ ମାଳିନୀ ଅନ୍ଧାରରେ ସହୃଦ ମିଶି ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ନାନା ପ୍ରକାରର ଖାଇବା ଜଳିଷ ଦେଖି କଦରସେନ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲେ କିଛି ଖାଇଥାଉ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦୀ ବାରମ୍ବାର କହିବାରୁ ସେ କିଛି ଖାଇନେଲା । ସେହିଭାବେ ବସିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଜର ଜିଭ ଓ ପେଟକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲେ ।

ଖାଇସାରିବା ପରେ ସବୁ ପୁରୁଷଲୋକେ ପୁଣି ବାହାରଘରେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଦରସେନ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଘରର ସବୁ ଆଡ଼ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲିଲେ । କଦରସେନ ଘର ପଛପଟେ ଲାଗିଥିବା ଗୋଟିଏ ଗଛତଳେ ବସିପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ବସିଲେ ।

ଏକାକୀ କୋଠର ଭିତରେ ବସି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦିବାସପୁରେ ହଜିଗଲା । ସେ ନୂଆ ଯୋଡ଼ାରେ ଅତି ଚୁକ୍ ବସିପଡ଼ିଲା । ଘରର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ସହୃଦ ବସି ଖାଇସାରିବା ପରେ ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦୀ ସେଇ ଘରକୁ ଆସିଲା । ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ଓ—ଆପଣ ତା’ ହେଲେ ଏଇଠି ବସିଛନ୍ତି ?”

“ଆପଣ ଏତେ ଖୁଆଇଦେଲେ ଯେ ମୋର ପେଟ କ’ଣ ହେଇଯାଉଛି ।” କହି ଆଶାମଲ୍ଲେ ହସିଦେଲା । ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ପାଖରେ ଥିବା ଖଣ୍ଡିଏ ଚଉକି ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲା । କହିଲା, “କଣିଆହେଉ ଆପଣ ନିଜ ଘରେ ବି ଅତିଥ୍ୟ—ଏଠାକୁ ଆସି ମୋତେ ଏ କଥା ଜଣାଗଲା । ଆପଣ ତ ସେ ଅଡ଼କୁ ଟିକିଏ ଭଜି ସୁଜା ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ ?”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେ ଅଡ଼କୁ ଭଜି ମାରି ଦେଖିନଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦୀ ସେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଭଜି ମାରି ଦେଖିନେଇଥିଲା—ସେଥିପାଇଁ ସେ ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା । ସେଦିନ ଆନନ୍ଦୀ ତା’ ସହୃଦ ପୁଅପେଣ୍ଡା ବେଣି ଖୋଲଖୋଲି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲା । ହଠାତ୍ ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ବନ୍ଦକରିଦେଲା ଓ ମୌନ ହୋଇ ରହିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ସେଦିନ ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ସହୃଦ ଦେଖା ନ ହୋଇନଥିଲେ ମୋର ଜୀବନରେ ଏଇ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣମ ସୁଯୋଗ ଅସିନଥାନ୍ତା । କାଲିଠୁ ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ

ସିବା ଆରମ୍ଭ କରିବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “କଲେଜ ଖୋଲିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଛୁଟିଦିନଗୁଡ଼ିକରେ ଆମ ଘରକୁ ଆସିପାରିବେ । ଆପଣ ବାପାଙ୍କଠାରୁ କିଛି ଶିଖିପାରିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ବ୍ୟବହାର କରିପାରିବେ ।”

“ମୁଁ ଚାହେଁ ସେସବୁ ବହୁ ପଢ଼ିବି ।”

“ନିଶ୍ଚୟ ପଢ଼ନ୍ତୁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ତାର ଏବଂ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ବାପାଙ୍କ ଭିତରେ ଘର ଚିଆରି କରିବା ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଅଲେଟନା ହୋଇଥିଲା, ସେ ବିଷୟରେ ପଚାରିଲା । ସେ ବିଷୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଯାହା ଜାଣିଥିଲା ଆନନ୍ଦୀକୁ କହିଦେଲା । ସେ କହିଲା ଯେ ତାର ବାପା ତାଙ୍କ ଘର ପଛପଟେ ଥିବା ବଳକା ଜମି କିଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ସେମାନଙ୍କପାଇଁ ଏବଂ ନିଜପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ସୁନ୍ଦର ଘର ଚିଆରି କରିବେ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ଖୁସିହୋଇ କହିଲା, “ତେବେ ତ ଆପଣ ଆମର ପଡ଼ୋଶୀ ହେବେ ?”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ମୁଗ୍ଧଭାବରେ କହିଲା, “ଏମିତି ହେଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।”

ଠିକ୍ ସେତେକେବେଳେ ମାଣିକଙ୍କୁ ଯେ କି ସେମାନଙ୍କ କଥା ଭଲକରି ଶୁଣିପାରି ନଥିଲା, ଆଶାମଲ୍ଲିକ “କ’ଣ ହେଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ?” ବୋଲି ପଚାରି ଘରଭିତରକୁ ପଶିଆସିଲା । ମାଣିକଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ଆସିବାର ଦେଖି କେଜାଣି କାହିଁକି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଅନ୍ଧାରାଶଙ୍କାସୀ ବୋଧହେଲା । ସେ ତାର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ । ମାଣିକଙ୍କୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଅତିରକ୍ତାଭ ଚାହିଁଲା ଏବଂ ଦୁଇଟି ମନରେ ପଡ଼ିଥିବା ତତ୍ତ୍ୱରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ ମାଣିକଙ୍କୁ ପ୍ରତି ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲା, ତଥାପି ସେ ଆସିବାପୂର୍ବରୁ ତା’ମନରେ ଉଠିଥିବା ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହ ମାନ୍ଦା ହୋଇଆସିଲା ।

ଛୁଟି ସରିଗଲା । କଲା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ସେଇଠି ନାଆଁ ଲେଖାଇବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଭିଡ଼ ଭିତରେ ଯାଇ ମିଶିଲା । ସମସ୍ତେ ପାଳି କରି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତଙ୍କ ସହଜ ଦେଖା କରି ଆସିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲିକର ପାଳି ପଡ଼ିଲା । ସେ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି କହରସେନଙ୍କ ଠିକି ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା ।

ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ମନେ ମନେ ବିଚ୍ଛନ୍ନ କରି କହିଲେ, “ବୋଧହୁଏ ତୁମେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଜିଦ୍ କରି ଏ ଠିକିକୁ ଆଣିଛ ।” ଏବଂ ସେ ତାକୁ ତାଙ୍କୁ ତଳିପାଆଏ ଥରେ ଭଲ କରି ଚାହିଁଲେ । ମୁହଁ ପୁରୁକା କରି ସେ ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛ ?”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ କିଛି ଚିନ୍ତା କରି ଆସ୍ତେ ଉତ୍ତରଦେଲା, “ଏହା ଶିଖିବାକୁ ମୋର ଖାତ୍ର

ଇଚ୍ଛା... ।”

“ଇଚ୍ଛା ଅଛି ? ହଉ... କିନ୍ତୁ ଏଠି ନାଆଁ ଲେଖାଇବା ଆଗରୁ ଭଲକରି ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖ । ଏଠି ତୁମକୁ ଛ’ବର୍ଷ ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ହଁ... ମଝିରୁ ପାଠ ଛାଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ଯାଇପାରିବଡ଼ । ଏକଥା ପଚାରିବ ନାହିଁ ଯେ ପଢ଼ା ପରିଲେ କି ଲଭ ହେବ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିକ୍ଷାକରି ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବାପାଇଁ ସାନଦୋକାନ କରିଥିବା କିମ୍ବା ଯାଇକେଲି ମରାମତି କରୁଥିବା ଅନେକ ଲୋକ ମିଳିବେ । ଯଦି ତୁମେ ବି ସେମିତି କିଛି କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ତାହାହେଲେ ଏବଠୁଁ ଗୁଡ଼ଲ, ତାଲି ଦୋକାନଟିଏ ଖୋଲି ବସ—ତୁମର ଛ’ବର୍ଷ ବସ୍ତୁଥିବ । ହଁ, କୁହ । କଣ କହୁଛ ?”

ଆଶାମଲେ କିଛି ଶୁଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ କ’ଣ କହୁବ । ତା’ ପହୁଡ଼ କଥାବାଣୀ କରୁଥିବା ସେଇ ଉଦ୍ରଲେକ ଜଣକ ତାକୁ ବିଚାରି ଜଣାପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର କଥା ତାର ଉତ୍ସାହକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ଭଳି ଜଣାଗଲା ।

ସେ କହିଲେ, “ଏଇ କଳା ତୁମକୁ ଜୀବିକା ଦେଇପାରେ । ତୁମର ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ କରିପାରେ । ଟିକିଏ ଭାବ ଦେଖ, ତୁମ ପାଖରେ ଏହା ଶିଖିବାର ସେଠି ଅଛି କି ?”

ଆଶାମଲେ ଉନହୋଇ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ଅଧକ୍ଷ ନିଜ କଥା ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ, “ଜଣାଯାଉଛି ତୁମେ ଏଇ କଳାଟିକୁ ଶିଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କର । ଇଚ୍ଛା ଥିବା ଖୁବ୍ ବେଶି ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ଖାଲି ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ନାହିଁବା କିମ୍ବା ଗାଇବା ନ ଜାଣି ଅନେକ ଲୋକ ତାକୁ କେବଳ ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରି ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ଆଖି ଓ କାନର ଉପକରଣ । ସେମିତିକା ଲେଖିନଜାଣିଥିବା ଲେଖକ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ଜାଣିନଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରକର ଲେଖକ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରକର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରି ବହୁତ ଲୋକଙ୍କର ରସାସ୍ବାଦନ ଶକ୍ତିକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଛି । ଦେଖିବା ଲୋକର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଉପକରଣ ଅଧିକାର ଚନ୍ଦ୍ରକରର ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖରେ ଇଚ୍ଛା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସାଧନା ମଧ୍ୟ ଥିବା ଦରକାର । ତୁମେ କଦରସେନଙ୍କ ଠିକେ ନେଇ ଆସିଛ; ତେଣୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ କଥା ଚେତେଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ।”

ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ଚିଠିଟାକୁ ଆଣି ଏଠାକୁ ଆସିନଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ସେମିତି କାନ୍ଦିପକାଇବ । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ନିଜେ ଆଜିଥିବା କେତେଟି ଚନ୍ଦ୍ର ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଆସିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଆପଣଙ୍କର ପସନ୍ଦ ହେଲେ ମୋତେ ନାଆଁ ଲେଖିବାକୁ ଅନୁମତି ଦଅନ୍ତୁ; ନ ହେଲେ ନାହିଁ ।”

“ଶୁଣ—ମୁଁ ଏବେ ତୁମର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବି ନାହିଁ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ମୁଁ ଜାଣିବି କେମିତି ଯେ ତୁମେ ତାକୁ କରୁଛ ?”

ଆଶାମଲେ ଏଥର ସତରେ କାନ୍ଦିପକାଇଲା । ସେ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ପୁରୁଷର ଦୁଃସ୍ବାଦନ ଲୋକ ବୋଲି ଚିହ୍ନିନେଲା । ତାଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ପାଖାପାଖି । ଖୁବ୍ ମୋଟା-ସୋଟା ଦେହ ଓ ମୁହଁ ଗୋଲ । ମୁଣ୍ଡର ଆଗପଟଟା ଚନ୍ଦ୍ରା । କାଳ ଖୁବ୍ ପୁରୁଷରୂପେ

କଟାହୋଇଥାଏ । ସେ ପକ୍ଷୀ ଓ ଚଉଡ଼ାଧଡ଼ି ଧୋତି ପିନ୍ଧିଥିଲେ । ସେ ଏଥର କହିଲେ,
 “ହଉ, ତୁମେ ଏବେ ଯାଅ । ମୁଁ ପକ୍ଷୀ କଲ ପରେ ହିଁ କାହାରିକୁ ନାମ ଲେଖିବାକୁ
 ଅନୁମତି ଦିଏ । ତୁମର ଯଦି ଯୋଗ୍ୟତା ଅଛି ତାହା ତୁମେ ପକ୍ଷୀରେ ଦେଖାଇପାରିବ ।”
 କହିବାର ସେ ଆଶାମଲେଇକୁ ସେଠାରୁ ଡେଇଁଦେଇଲେ ।

ସେଇଦିନ ଅପରାହ୍ଣରେ ହିଁ ପକ୍ଷୀ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନୋଟିସ୍
 ଦିଆଯାଇଥାଏ ଯେ ପକ୍ଷୀ ଲଗ-ଲଗ ଦୁଇପହାସ ବୁଲିବ । ଗ୍ରହଗ୍ରହୀମାନେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼
 ହଲ୍‌ରେ ବସିଲେ ଏବଂ ପକ୍ଷୀ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ହଲ୍‌ର ମଧ୍ୟାମର୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ଲୁହାକୁ
 ଚାରିପଟାରେ ଥିବା ପୁରୁଷାକାଳିଆ ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡି ରଖାଗଲା । ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ
 କହିଲେ—ପକ୍ଷୀମାନେ ମୁଣ୍ଡିଟିକୁ ଦେଖି ତାର ଚିତ୍ତ ଅଙ୍କନ୍ତୁ । ଗ୍ରହଗ୍ରହୀଗଣ ଚିତ୍ତ
 ଆକର୍ଷିତ ହୋଇଗଲେ ।

ଆଶାମଲେଇ ଆସି ସେଇ ମୁଣ୍ଡିରେ ଲୁଗିରହିଲା । ସେ କଳାକୃତ୍ତିର ହୃଦାହେର
 ମୁଣ୍ଡାଟି ଭରଦାନ୍ ଶିବଙ୍କର ପରାଶରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ-ପାଶରେ ବାନ୍ଧିନେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ
 ହେବାକୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରିବା ଭଳି ଏକ ଅଭିଭୂତ କଳାକୃତି । ଆଶାମଲେଇ ଏଭଳି ଅଭିଭୂତ
 କଳାକୃତିଟିଏ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଦେଖିନଥିଲା । ସେହି ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଦେଖି ସେ ସୋମାସ୍ତତ
 ହୋଇଉଠିଲା । ଆଶାମଲେଇର ମନ ସେଇ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଶିଳ୍ପୀଆତ୍ମକୁ ଟାଣି ହୋଇଗଲା,
 ଯାହାର ନାଆଁ ଏବଂ ଠିକଣା ଥିଲା ଅଜ୍ଞତ ଏବଂ ଯେ କେତେ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବେ ସେହି
 କଳାକୃତି ନିର୍ମାଣ କରି ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗକରିଥିଲା ।

ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି କଳାକୃତିର ନିର୍ମାତା ତା’ ଭିତରେ ବସି ତା’ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର
 କଥାବାଣୀ କରୁଛି । ଯେମିତି ତାର ମୁକ୍ତ ଧ୍ୱନି ଆଶାମଲେଇ ଶୁଣିପାରୁଛି—ବାପ ! ଜୀବନରେ
 କେଉଁଠିହେଲେ ଦେଖାଯାଉନଥିବା ପୁରୁଷତ୍ୱ ଏବଂ ନାୟକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତୁ ଏଠି
 ଦେଖିପାରୁଛୁ ନା ? ଏହାର ଅକୃତି ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି; କିନ୍ତୁ ଏହା ସେମାନଙ୍କର
 ନିଜର ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଭିତରେ ଏବଂ ବାହାରେ ଅନେକ ଦୋଷ ରହିଛି । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ କେତେଜଣ ଏମିତିକା ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଅନ୍ୱେଷଣରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି ?
 ଏଇଭଳି ପବନ କଲ୍‌ନାରୁ ବାହାରିଥିବା ଜଗନ୍ନାତା ଏବଂ ଜଗତପିତାଙ୍କୁ ବୁଝ ଦେବାକୁ
 ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ତୁ ଏଇ କଳାକୃତିକୁ ମନଦେଇ ଦେଖ । ମୁଁ ବରବର ଭବିଷ୍ୟ ଯେ
 ସ୍ୱାର ଭିତରେ ଏବଂ ବାହାରର ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ପ୍ରସବ ଅଙ୍କିତ ହେଉ । ତୁ ମୋର ସେହି ମଧୁର
 ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିପାରୁଛୁ କି ?”

ଯେତେବେଳେ ଆଶାମଲେଇ ପ୍ରଥମକରି କଳାକାରର ଚକ୍ଷୁରେ ମୁଣ୍ଡିଟିକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ
 ଦେଖିଲା, ତା’ର ଆଖିରୁ ଠକ୍ ଠକ୍ ହୋଇ ଲୁହ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ସେ ମନରମାନଙ୍କରେ
 ଅନେକ ମୁଣ୍ଡି ଦେଖିଛି । ଦୂରରେ ବସିଥିବାରୁ ସେ ସେମାନଙ୍କର ମୁହଁ ମାତ୍ର ଦେଖିପାରୁଛି ।
 ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେଇ ମୁଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକୁ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଯାଇଥିବା ବସ୍ତ୍ର ଓ ଭୂଷଣ ଯଥେଷ୍ଟ
 ମନେନକରି ଭକ୍ତଗଣ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାଭୀଷଣ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ମଞ୍ଚଉପରେ ରଖାହୋଇଥିବା ମୁଣ୍ଡିଟିରେ କୌଣସି ରକମର କୃଷିମ ଅଳଙ୍କାର ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକୁ ବସ୍ତାଭୂଷଣ ପିନ୍ଧାଉଥିବା ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର କଲ୍ଲନାଶକ କଥା ଚନ୍ଦ୍ରାକର ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଛେଣି ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସହଜ ବସ୍ତାଭୂଷଣ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ତା' ଫଳରେ ମୁଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଫୁଟି-ଉଠିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ ଦେଖିବା ଲୋକଙ୍କର ସାଂଖିକ ଚୂଡ଼ି ଜାଗତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ନାୟକ ଜଗତପିତା ନିଜ ବାହୁରେ ଫାରସା ନ ଧରି ଫୁଲପରି କୋମଳ ଯୁବତୀ ଦେଖାନ୍ତୁ ଆସ୍ତେ କରି ଘେରି ଧରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଥିଲା ସତେ ଅବା ସେ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ରହୁ ସେହି ପବନ ସୁଗନ୍ଧିତ ସୁସ୍ବର ସୁଗନ୍ଧ ଆସ୍ବାଦନ କରିବାରେ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି । ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ନାୟିକା ଜଗନ୍ନାଥାଙ୍କ ଓଠରେ ହସ, ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଫୁଟିଉଠୁଥିବା ଲଜ୍ଜାର ଲଲିମା, ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗର ଭଙ୍ଗିମା, ହାତଯୋଡ଼ିକର କୋମଳତା ଏବଂ ଏ ସବୁଥିରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ଲବଣ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖିବାପାଇଁ ତାର ଦୁଇଟି ଚକ୍ଷୁ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ।

କଦରସେନଙ୍କ ଘରେ ଯେଉଁ ବହୁ ଦେଖିଥିଲା ସେ ସେଥିରୁ ଗୋଟିକର କେତୋଟି ଧାଡ଼ି ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା—“ତାମିଲନାଡ଼ୁର ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଲୁହାକୁ ଗୁଣ୍ଡି ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡି ତିଆରି କରିଛନ୍ତି, ସେଭଳି ମୁଣ୍ଡି ଦୁନିଆଁର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ବିଦେଶୀ କଳା-ଜଗତରେ ଏଇ ମୁଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକୁ କଳାର ଅପୂର୍ବ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି ।”

ହଠାତ୍ ଆଶାମଲ୍ଲିର ମନେପଡ଼ିଗଲା କିନ୍ତୁ ଦିନ ତଳେ ଖବରକାଗଜରେ ପଢ଼ିଥିବା ଗୋଟିଏ ଖବର । ତାର ଆଖି ରାଗରେ ନାଲି ପଡ଼ିଗଲା । ଖବରଟି ହେଲା—କେତେଜଣ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିରର ମୁଣ୍ଡି ଚୋରିକରି ନେଇ ତାକୁ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବିକ୍ରି କରିଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଭାବିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମି ଏଇ ତାମିଲନାଡ଼ୁରେ ମାଆ ଭଉଣୀ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ଚୋରରେ ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ମୋଟ୍ଟ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି ।”

ସମୟ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯାଉଥାଏ ।

ସବୁ ଛୁଟି ନିଜ ନିଜ କାମରେ ପୁରା ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଏ ଜଗତରେ ନ ଥିଲା ।

ସେ କଲ୍ଲନାରେ ଲୋକବିଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଳାର ଉନ୍ନତ ପାଇଁ ତିଆରି କରିଥିବା ସନ୍ତୋଷାଳୟ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ତାର କାନରେ ଛେଣି ଚାଲୁଥିବାର ସୁମଧୁର ଧ୍ୱନି ଗୁଞ୍ଜିତ ହେଲାଭଳି ତାକୁ ଜଣାଯାଉଥିଲା । ସେ ନିଜର ଜ୍ଞାନ ହରାଇ ବସିଲା ।

ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ସେହି ହଲ୍‌ରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଛୁଟି-ଛୁଟିମାନଙ୍କର ଖାତା ଉପରେ ଆଖି ପକାଇ ଚାଲୁଥିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ପାଖରେ ସେ ପହଞ୍ଚିଯିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ତାର ମନ

ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗଲ ନାହିଁ । ତା'ର କାନ୍ଧରେ ହାତ ରଖି ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ତାର ଖାତାଟି ଟେକ ଦେଖିଲେ । ଆଶାମଲେ ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ଗାର ପୁଛା ପକାଇ ନାହିଁ । ସେ ଦେଖିଲେ ଆଶାମଲେ ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ଟିକୁ ହାତରେ ବାଧିନାହିଁ । ଖାଲି ଖାତାଟିକୁ ଦେଖି ସେ ଟିକିଏ ରୁଗିଯାଇ ପଚାରିଲେ, “କଣ ଆଜି ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଘିଆରି କରିଛୁ ?”

ଆଶାମଲେ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ସେ ଦେଖିଲା ତାର ଆଖପାଖରେ ବସିଥିବା ଗୁପ୍ତମାନେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ସେମାନଙ୍କର ହସ ରୋକିପାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ବନ୍ଦ ହେବାର ସମୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥାଏ ।

ଗୁପ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଦୋଷ୍ଟ ଆସି ଆଶାମଲେର ଖାତାଟିକୁ ଟେକି ଦେଖିଲା ଓ ତାହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆଗରେ ଦେଖାଇ ସେ ହସିବାରୁ ଲାଗିଲା ।

ଜଣେ କହିଲା, “କହୁ କଥା ନାହିଁ—ଆଜ୍ଞା ତ ଦୁଇସପ୍ତାହ ବାକି ଅଛି ।”

ଆଉ ଜଣେ କହିଲା, “ଦୁଇ ସପ୍ତାହ ପରେ ବା ଏମିତିକା ଖାଲି ଖାତା ଦିଆଯାଇପାରେ ।”

ହଠାତ୍ ହଲୁଟି ହସରେ କମ୍ପି ଉଠିଲା । ଆଶାମଲେ ଏସବୁ ସହ୍ୟପାରିନାହିଁ । ସେ ଦୁଃଖ ମନରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା ।

ଘରକୁ ଆସି ସେ କାହା ସହଜ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲାନାହିଁ । ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଥମ ଦିନର ଅନୁଭୂତି ତାକୁ ବିଚିତ୍ର ମନେହେଉଥାଏ । ସେ ଭବିଳ, ମହାବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ନ ଯାଇ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ପାଖରୁ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିଖିଲେ କ୍ଷତି କ'ଣ ? ଅଭୈଷ୍ୟାର ଯାଇ ସେ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଜଣାଇବାକୁ ଭବିଳ । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ପୁଣି ଭବିଳ ଯେ ସେପରି କରିବା କାପୁରୁଷତା ହେବ ।

ପରଦିନ ନିଜର ବିଶ୍ୱାସବଳରେ ସେ ପୁଣି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ ହଲ୍‌ରେ ଯାଇ ବସିଲା । ଆଗରେ ରଖାହୋଇଥିବା ମୁଣ୍ଡିର ନିର୍ମାତା, ସେଇ ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ମହାନ ଓ ଅଜ୍ଞାତନାମା ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ପ୍ରତି ମନେ ମନେ ପ୍ରଣାମ କରି ସେ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ଉଠାଇଲା । ଯଦି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଛେଣିଦ୍ୱାରା ଲୁହାକୁ ପାଲିସ୍ କରି ସେଥିରେ ଗୋଟାଏ ଅତ୍ୟୁତ କଳାକୃତିର ନିର୍ମାଣ କରିପାରେ ତେବେ ସେଇ ମୁଣ୍ଡିଟାକୁ ଦେଖି ତାର ରୂପଟିକୁ କାଗଜରେ ଆଙ୍କିଦେବା କ'ଣ କଠିନ କାମଟାଏ ?

ସେଇ ମୁଣ୍ଡିର ରୂପଟାକୁ କାଗଜରେ ଅଙ୍କନ କରିବାଟା ଟିକିଏ କଠିନ ବ୍ୟାପାର ହୋଇଥିଲା । ମଧ୍ୟାହ୍ନ-ଭୋଜନପାଇଁ ସେ ବାହାରକୁ ଯାଇନଥିଲା । ସେ ତାର ଭୋକ-ଶୋଷ ସବୁ ଭୁଲିଗଲା—ହଁ, ନିଜର କାମଟାକୁ ଭୁଲିନଥିଲା । ଖରାବେଳେ ଅନ୍ୟ ଗୁପ୍ତମାନେ ସବୁ ଦିନପରି ତା' ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ତାର ଥଟ୍ଟା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ଅପରାହ୍ନବେଳେ ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ସେଇଆଡ଼େ ଆସିଲେ । ଅନ୍ୟ ଗୁପ୍ତମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଘିଆରି ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ସହଜ ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖି ଚାଲିଗଲେ । ଏଭଳି ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଦିନ କଟିଗଲା । ଆଶାମଲେ ଭଗବାନ୍ ଶିବଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ପ୍ରାୟ ପୁରା କରିଦେଲା । ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ

ସେଇ ଛୁଟିମାନଙ୍କୁ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଲାସ୍‌କୁ ପଠାଇଦେଲେ । ଆଶାମଲେ ତରବରଥା ଭାବେ କିଛି କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲା । ସେ ଶିବ-ଶକ୍ତିଙ୍କର ବାହ୍ୟ ରୂପ ସହଜ ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକୁ ଆଙ୍କିବାକୁ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ମନ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ କଲେ ଅନୁଭୂତିର ଅଙ୍ଗନ କଠିନ ଜଣାଯାଉଥାଏ । ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକର ଅଙ୍ଗନ କରିଦେଲେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ବାହ୍ୟ ରୂପ ଟିକିଏ କମିଗଲା ପରି ଜଣାଯାଉଥାଏ । ତାର ଜିଦ୍, ସେ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସିଟିକୁ କମ୍ କରିବନାହିଁ ।

ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ପ୍ରତିଦିନ ଛୁଟିମାନଙ୍କୁ ବାଡ଼ି ବାଡ଼ି କ୍ଲାସ୍‌କୁ ପଠାଉଥାନ୍ତି । ଏଣିକି ସେ ଆଶାମଲେ ପାଖକୁ ନ ଆସି ଅଧିକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା’ର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦଶ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଅଧାରୁ ବେଶି ଛୁଟି ନାଆଁ ଲେଖାଇବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇଗଲେ । ଏକାଦଶ ଦିନ ଆଶାମଲେର ଦୁଇ ପାଖରେ ବସିଥିବା ଛୁଟି ବା ଅନୁମତି ପାଇଲେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ପୁରା କରିପାରିନଥିଲେ । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ତାକୁ କିଛି ନ କହିବାରୁ ତାର ନାଆଁ ଲେଖିବା କଥା ନେଇ ସେ ଖୁବ୍ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା, ତଥାପି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବା କାମରେ ଲାଗିରହିଥାଏ ।

ଏକାଦଶ ଦିନ କ୍ଲାସ୍ ଆରମ୍ଭ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଜଣେ ଛୁଟି ଆଉ ଜଣକୁ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ ଖବର ଦେଲା । ସୁବେଦିଆ, ସେ କି ଆଶାମଲେ ପାଖରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କୁଥିଲା, ତା’ ଆଡ଼କୁ ସଙ୍କେତ କରି ସେ କହିଲା, “ସୁବେଦିଆର ଭାଗ୍ୟ ଫିଟିଲା । ତାକୁ ଏକବାରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆହୋଇଛି । ତାର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିଗଲା ।”

ଜଣେ ଛୁଟି ପଚାରିଲା, “କାରଣ ?”

“ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ତାର ଯୋଗ୍ୟତା ଅନୁସାରେ ତାକୁ ସ୍ଥାନ ଦିଆଗଲା ।”

ଆଶାମଲେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ଏମିତି କେହି ଛୁଟି ଅଛି ଯାହାକୁ ଭଲ ଛବି ଆଙ୍କି ନପାରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ତଡ଼ିଦିଆଯାଇଛି ?”

“ନା, ନା, ତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନା । ତୋତେ ମାଟି ବା କାଠ କାମ କିମ୍ବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା କାମ ଶିଖିବା କ୍ଲାସ୍‌ରେ ହେଲେ ନାଁ ଲେଖିବାକୁ ଅନୁମତି ମିଳିବ—ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ତଡ଼ା ଖାଇବୁ ନାହିଁ । ଏଯାବତ୍ ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ କାହାଣୀକୁ ନିରାଶ କରି ଫେରାଇନାହାନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲେକୁ ଏମିତି ସାନ୍ତ୍ଵନା ଦେଇଥିବା ଛୁଟି ଜଣକ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିନଥିଲା । ଆଶାମଲେର ଚାପ କିଛି କମ୍ ହେଲା । ସେ ଦିନ ଅପରାହ୍ଣ ଉତ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଯେକୌଣସିମତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଆଙ୍କିଯାଇ ସେ ତାକୁ ଥରେ ଭଲରୂପେ ଦେଖିନେଲା । ତାର ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଅର୍ପିଲା ।

ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ବନ୍ଦହେବାର କିଛି ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା ଦେଖି ସେ ସିଧା ତା’ର ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ସେ ତାହା କିଛି ସମୟ ଦେଖିବାକୁ

ଲଗିଲେ । ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଥମେ ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀର ଆଖିରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ନୂଆ ଜ୍ୟୋତି ଦେଖାଯାଇଥିଲା, ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ଠିକ୍ ସେମିତିକା ଜ୍ୟୋତି ଦେଖାଗଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଛୁଇଁ ଜୋରରେ ଧକ୍ ଧକ୍ କରିବାକୁ ଲଗିଲା ।

“ତୁମେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆସ ।”—କହି ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ଆଶାମଲ୍ଲିକକୁ ନେଇ ହଲ୍ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ । ତା’ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ଯେ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବାକୁ ଅନୁମତି ମିଳିଯିବ । ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ସେଇ ଶ୍ରେଣୀ ପାରହୋଇ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲିକର ମନ ଆନନ୍ଦସାଗରରେ ଖେଳିବାକୁ ଲଗିଲା । ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ । ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ତା’ ଭିତରକୁ ସୁଇଚ୍ଛା ରଖି ନାହିଁ । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ ଭାବିଲା—ତେବେ କ’ଣ ମୋତେ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବାହାରିଯିବାକୁ ସୁଯା ଦେଖାଇଦେବାକୁ ନେଇଯାଇଛନ୍ତି ?

ତୁହେଁ ପହଞ୍ଚିଲେ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପାଖରେ । କୋଠର ବାହାରେ ସବୁଜିତ ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇଗଲା ଆଶାମଲ୍ଲିକ । ତାର କାନରେ ହାତ ରଖି, ତାକୁ ଖୁବ୍ ସ୍ପେଷରେ ସାମାନ୍ୟ ପେଲିଲା ଭଳି ନେଇ ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଭିତରକୁ ପଶିଲେ । ତା’ର ଚିଆରି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ କୋଠର ଭିତରେ ବସିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଇ କହିଲେ, “ମୁଁ ଆଜି ଏଇ ନୂଆ ଚନ୍ଦ୍ରକରକୁ ଖୋଜି ବାହାରକରିଛି । ଯଦି ଏ ପରୀକ୍ଷା କରିବ, ତେବେ ଜଣେ ମହାନ କଳାକାର ହେବ ।” ଏହା କହି ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଏକାକି ସ୍ଥାନରେ ଟାଙ୍ଗି ଦେଲେ ସେମିତିକି ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ରମାନେ ତାହା ଦେଖିପାରନ୍ତେ । କ୍ଲାସ୍‌ରେ ବସିଥିବା ଯେଉଁ ଛାତ୍ର ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଏବଂ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ଛୁଡ଼ାହୋଇଗଲେ ।

ପ୍ରଧାନାୟତ୍ତ କହିଲେ, “ଏହାର ନାମ ଆଶାମଲ୍ଲିକ । ଏ ତୁମମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏଇ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ବସିବ ।” ତାପରେ ସେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଦାଢ଼ି ରଖିଥିବା ଜଣେ ଶ୍ରେଣୀ ଛାତ୍ର ଆଶାମଲ୍ଲିକର ହାତ ଧରି ଜୋରରେ ହଲ୍‌ଇଦେଇ “ଆପଣଙ୍କୁ ଡବଲ୍ ନୁହେଁ, ଟ୍ରିପଲ୍ ପ୍ରମୋସନ୍ ମିଳିଗଲା” ବୋଲି କହି ପ୍ରଶଂସାକଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକର ବିସ୍ମୟଭରା ଆଖିକୁ ଜଣକର ତେହେରା ପରିଚିତ ଜଣାଗଲା । ସେ ଥରେ ଦି’ଥର ଶାରଦାକୁ ଆନନ୍ଦୀ ଘରେ ଦେଖିଥିଲା । ତାକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଶାରଦା କହିଲା— “ଆରେ, ଆପଣ ତ ଆମ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତିହେଲେ, ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛନ୍ତି ।” ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ସେ ତାକୁ ଫିରକ କଲା । କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଏତେ ଅପରିଚିତ ମୁହଁ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ପରିଚିତ ମୁହଁ ଦେଖି ସେ ଭାରି ଖୁସିହେଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତା’ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସ୍ଥାନରେ କିଛି ସମୟ ବସିବା ପରେ ସଞ୍ଜ ବାଜିଲା— ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଛୁଟି ସଞ୍ଜ । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବାହାରି ବସ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଡ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ତାର ପଛରେ ଶାରଦା ମଧ୍ୟ ଚାଲିଥାଏ ।

ଶାରଦା କହିଲା, “ଆପଣ ଯିବେ ମୟୂରପୁର ଏବଂ ମୁଁ ଅଭୈଷ୍ୟାର । ତୁହେଁ ଏକା ବସ୍‌ରେ ଯିବା ।” ମୟୂରପୁର ଯିବାପାଇଁ ତାକୁ ଅଳ୍ପଦିନ ଅନେକ ବସ୍ ମିଳିଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ

ସେ ଶାରଦାର କଥା କାଟିପାରିଲାହିଁ ।

ବସ୍ତୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିବାବେଳେ ଶାରଦା କହୁଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ମୋତେ ଯଦ୍ୱା କହୁଥାନ୍ତା ଯେ ଆପଣ ଏଇ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ତ ପ୍ରଥମ ଦିନ ଆପଣଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରା’ନ୍ତି । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ଶେଷହେବା ପରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଭେଟିବି । ଆପଣ ତ ଦୁଇଟି ଚନ୍ଦ୍ର ଚିଆର କରି ଏକାନ୍ତସ୍ଥାନରେ ଦୁଇଟା କ୍ଳାସ୍ ପାରିହୋଇଗଲେ । ଏଇ ଖବରଟା ପାଇ ଆନନ୍ଦୀ ଏବଂ ତା’ର ବାପା କେତେ ଯେ ଖୁସି ହେବେ ତାହା ତ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲେ କୃତଜ୍ଞତାରେ କଦରସେନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କଲ । କହୁଲା, “ମୁଁ ଘରକୁ ଫେରି ପୁଣି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବି, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବି ।”

“ଆପଣ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଏଇ ଖବରଟି ମିଳିଯିବ” — କହୁ ଶାରଦା ହସିଲା । “ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏଇ ଖବରଟା ଦେଲା ପରେ ଯାଇ ଘରକୁ ଯିବି ।”

ତାକୁ ଜଣାଇଲା ଶାରଦା ମିଠା ମିଠା ବେଣି କଥା କହୁଥିବା ଗୋଟିଏ ଭଲ ଝିଅ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଭାବେ ଶୋଭା କଥାବାଣୀ କରୁଥାଏ । ତାର ଦୃଷ୍ଟି, କଥା, ଶୁଭ ଏବଂ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସବୁଥିରେ ଥିଲା ଏକ ଚିତ୍ତବଳର ଭାବ । ତା’ର ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି ଦୁଇଟିର ନିଶ୍ଚୟତା ଫୁଟି ବାହାରୁଥାଏ । ତା’ର ଲଗାପଟା ଏବଂ ଗହଣାପତ୍ରରୁ ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେ ସେ ଗରିବ ଘରର ଝିଅ । ନିଜ ନିଜ ଭିତରୁ ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟି ବାହାରୁଥାଏ । ଟିକିଏ ଗେଡ଼ୀ ଏବଂ ପାତଳୀ । ତେହେସ୍ ସୁନ୍ଦର । ରଙ୍ଗ ସାବନା । ଆଖିରେ କଲା ନ ଲଗାଇଥିଲେ ବି ଗୋଟାଏ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକ କାଳିମା ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଶାରଦା କହୁଲା—

“ପ୍ରଧାନାଭ୍ୟାସ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ମଣିଷ । ସେ କ’ଣ ଭାବନ୍ତି, କ’ଣ କହନ୍ତି, ତାହା କେହି ଜାଣିପାରେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସୋଗ୍ୟତା ଓ କଲ୍ପନାଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଆପଣ ଯାହା ପାଇଲେ ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏକଥାର ଅନୁମାନ ଆପଣ ଏଥିରୁ କରନ୍ତେ ଯେ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏଇଟା ମୋର ତୃତୀୟ ବର୍ଷ ।”

ଅଭେଦାର ଯିବାକୁ ବସ୍ ଆସିଲା । ଦୁହେଁ ସେଥିରେ ଚଢ଼ି ଅଲଗା-ଅଲଗା ସିଟ୍ରେ ବସିଲେ । ଦୁହେଁ ନିଜ-ନିଜ ଟିକଟ କଣିଲେ । ବସ୍ ଚାଲିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ହିଁ ଆଶାମଲେର ସଫାର ହୋଇଗଲା । ଆଗେ ଯେତେ ଉତ୍ସାହ ନେଇ ସେ କଦରସେନଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଉଥିଲା, ଏବେ ସେତିକି ଉତ୍ସାହରେ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । କଲେଜର ଗଛଲତାଭରା ଉଦ୍ୟାନ, ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ; କିନ୍ତୁ କୋଲାହଳ ଓ କୃତ୍ରିମତାରହତ ସେଠାକାର ଶିକ୍ଷା-ପଦ୍ଧତି ଇତ୍ୟାଦି ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଲାଗିଲା । ପ୍ରଥମ ଦିନ ଯେଉଁ ପ୍ରେମାନ୍ୱିତ ତାକୁ ଅଟ୍ଟାକରୁଥିଲେ, ଏବେ ସେମାନେ

ତାକୁ ଆଦର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—କାରଣ ସେ ତାର ଯୋଗ୍ୟତାବଳରେ ହଠାତ୍ ଉଚ୍ଚ କ୍ଲାସ୍‌କୁ ଉଠିଯାଇଥିଲା । କ୍ଲାସ୍‌ର ପରିବେଶ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣଶୁଭ ଜାଗ୍ରତ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଉତ୍ସାହ ବର୍ଦ୍ଧନ କରୁଥିଲା ।

ଘରେ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ମିସ୍ତ୍ରୀ ତା'ପାଇଁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ତାକୁ 'ନିରୁଦ୍ଧିଆ, ବୋକା' ବୋଲି ଭରସାଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଲା ସେ ତାର ମଧ୍ୟ କିଛି ଅକଲ ଅଛି । ସେ ମା'ନାନ୍ଧା ଅନ୍ଧାରକୁ କହିଲେ ଯେ, ଆଶାମଲ୍ଲିର ଏକବାରେ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାଆଁ ଲେଖାହୋଇଗଲା । “ସିଂହର ପୁଅ ବରୁଣ ହୋଇପାରେନା !” —କହି ସେ ନିଜେ ନିଜର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସାକଲେ । ଏ ଝଙ୍କର ଶୁଣି ସେମାନେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲେ । ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଗରେ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲିର ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲେ, “ଦେଖ, ଟୋକାଟା ନିଜ କଥା ଅନୁସାରେ କାମ କରି ଦେଖାଇଦେଲା ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏ ଖାଲି ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିନ୍ତି ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହର କିଛି ନା କିଛି କାରଣ ଥାଏ । ସେ ଗୁହଁ ନଥିଲେ ଯେ କେହି ତାଙ୍କ ପୁଅକୁ ଅକର୍ମୀ ଓ ବେକାର କହୁ । ଯେଉଁମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା' ବିଷୟରେ ଏଭଳି ଭରସାଲେ ସେମାନଙ୍କ ଧାରଣା ବଦଳାଇବାକୁ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏଇ ମଝିକାରେ ପୁରୁ ଫାଇଦା ଉଠେଇନେଲେ । ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ କହିଲେ, “ଆଶାମଲ୍ଲି ତାର ପରିକଲ୍ପନା ଅନୁସାରେ ସବୁ କାମ ପୁରୁ କରିନେଲା । ଏଣିକି ଆମେ ମଧ୍ୟ ଆମ ପରିକଲ୍ପନା ଅନୁସାରେ ଆମର କାମ ପୁରୁ କରିବା ଉଚିତ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, “କି କାମ ?”

“କଦରସେନ୍‌ଙ୍କର ଯେଉଁ କମିଟି ଅଛି, ସେଠି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଏବଂ ଆମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଘର ତିଆରି କରି ଆମେ ସେଠାରେ ଯାଇ ରହୁବା । ଏଇ କାମଟି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମକୁ ନିଜର କିଛି ବ୍ୟବସାୟ ମଧ୍ୟ ଧରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଘରଟି ତିଆରି କରି କିଛି ଲାଭ ଉଠାଇବାକୁ ଗୁହଁ ନାହିଁ । ସେଇ ଘରଟି ତିଆରି କରି ଯଦି ଆମର ନାଆଁ ହୋଇଯାଏ ତେବେ ଆମେ ପରେ ଖୁବ୍ ଟଙ୍କା ସେକିଗାର କରିପାରିବା । ମୁଁ ଭାବୁଛି—ଆମେ ଦୁହେଁ ମାଲିକଙ୍କୁ କହି ନିଜ ନିଜ ଗୁଣଗୁଣ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦେବା । ଏଥିରେ ତୋର ମତ କ'ଣ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥା ଠିକ୍ ବୋଧ ହେଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ ତା'ର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟ-ବିଷୟକ କୌଣସି କାମ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ତାର କାମ ଜାଣୁଥାଏ । ପ୍ରଥମକରି ସେ ଦୁହେଁ ଯେଉଁ ଘରଟି ତିଆରି କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ସେଇଟା ଆନନ୍ଦୀର ଘର । ତେଣୁ କଦରସେନ୍ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ଆଗରେ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ-ବିଷୟକ ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଭଲ ସୁଯୋଗ ମିଳୁଛି । ସେ ଶୁଣିରେ ତାଙ୍କ କଥା ମାନିନେଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ହଉ, ତେବେ ମୁଁ ଟଙ୍କାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଛି ।”

ପରଦିନଠାରୁ ସେ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ସେ ମୟୂଲପୁରର ‘ଲସ୍ କର୍ଣ୍ଣେର’ ପାଖର ଲୁଗା ଦୋକାନକୁ ସାକ୍ଷାତ୍ କଲେ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ‘ଉତ୍ତରଭାରତୀୟ’ । ଦୁହେଁ ଦୋକାନର ତଳ ସର ଭିତରକୁ ଯାଇ କଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ଉତ୍ତରଭାରତର ସେହି ଉଦ୍‌ବ୍ୟଗ୍ର ଜଣେ ସିନ୍ଧୀ ଲୋକ । ଦେଶ ବଦଳିବା ବେଳେ ସେ ବମ୍ବେ ଆସିଥିଲେ । ତା’ପରେ ସେଠାରୁ ମାଦ୍ରାସ ଆସି ବ୍ୟବସାୟ କଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ଦୋକାନ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ସର କଣିକାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ସେ କିଛି ଦିନ ଆଗରୁ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଥିଲେ ।

“ସେଠି, ମୋତେ ଗୋଟିଏ ସର ମିଳିଛି । ଆପଣ ନିଜେ ଆସି ଦେଖନ୍ତୁ । ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ମନ ପାଏ ତେବେ ଦରଦ୍ଦାମ୍ କରିବା”—ବୋଲି କହି ମିସ୍ତ୍ରୀ ସରଟିର ଆକାର ପ୍ରକାର, ସେଠି ଥିବା ସମସ୍ତ ସୁବିଧାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଭାଷା ନାମକ ସେଇ ସିନ୍ଧୀ ଉଦ୍‌ବ୍ୟଗ୍ର ପଚାରିଲେ, “ସରଟି କଣିକାମାତ୍ରେ କ’ଣ ମୁଁ ସେଠି ରହିପାରବ ?”

“ନା, ସରର ମାଲିକ ସରଟାକୁ ବିକି ଅଣ୍ଡେୟାରରେ ସେହି ଟଙ୍କାରେ ଗୋଟିଏ ସର ତିଆରି କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ସେଇ ସର ତିଆରି ହେବାମାତ୍ରେ ସେ ସେଠାକୁ ଚାଲିଯିବେ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କୁ ଏଇ ସରଟା ମିଳିଯିବ । ନୁଆ ସରଟି ତିଆରି ହେବାକୁ ବର୍ଷେ ଲାଗିବ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଡ଼ା ଦେବାକୁ ସେ ରାଜନାମା ଲେଖିଦେବେ । ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଆପଣ ଚାଲିଯିବେ ସରଟାକୁ ଦେଖିବେ ।”

ଭାଷା ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲିଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ସିଧା ନିଜ ସରକୁ ଆସିଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ସର ଓ ବରିଷ୍ଠ ଦେଖାଇଦେଲେ । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସରଟି କିପରି ମଜଭୁତ, ସରରେ ଲାଗିଥିବା କାଠର ଗୁଣ, ସେଇ ଗଲର ବିଶେଷତ୍ବ, ସେ ସ୍ଥାନର ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ଇତ୍ୟାଦି କଥା ମିସ୍ତ୍ରୀ ସିନ୍ଧୀ ଉଦ୍‌ବ୍ୟଗ୍ରଙ୍କ ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସରଟି ପସନ୍ଦ ହେଲା । ସେ ତା’ର ଦାମ୍ ପଚାରିଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ସରଟା ମୋର ଏବଂ ଏହାର ଦାମ୍ ହେବ ପଚାରି ହଜାର ଟଙ୍କା ।”

ଭାଷା ତମକି ପଡ଼ି କହିଲେ, “ଆରେ ବାପା, ସରର ଦାମ୍ ତ ଖୁବ୍ ବେଶି !”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଦୃଢ଼ଭାବରେ କହିଲେ, “ଦେଖନ୍ତୁ, ମୁଁ ସରଟି ଶୀଘ୍ର ବିକି କରିବାକୁ ଚାହେଁନା । ଆଉ କିଛି ଦିନ ପରେ ମୋତେ ଆହୁରି ଦଶ ହଜାର ବେଶି ମିଳିବ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଚାରି ହଜାରରୁ ପଚାରି ଟଙ୍କା ବି କମ୍ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।” ଭାଷା ମଧ୍ୟ ନିଜ କଥାରେ ଅତି ରହିବା ଲୋକ । ସେ ତାଙ୍କ ଦୋକାନରେ ଗୋଟିଏ ଦାମରେ ହିଁ ଲୁଗା ବିକି କରୁଥିଲେ; କମ୍ ବେଶି ତାଙ୍କ ପାଖେ ରଲେନା ।

ଭାଷା କିଛି ସମୟ ଭାବିଲେ । ସେ ଟଙ୍କା ରେଜିଗାର କରିବା ଏବଂ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ଦୁଇଟିଯାକ କଥା ଭଲଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ । ଦେଶରେ ଭୟଙ୍କର ଜାତି ଏବଂ ଧର୍ମଭେଦ

ଆରମ୍ଭ ହେବା ପରଠାରୁ ସେ ଠିକ୍ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଜୀବନଟା ଟଙ୍କା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ମୂଲ୍ୟବାନ । ସେ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶରେ ନିଜ ପରିବାରର ଅଧେ ଲୋକ ଏବଂ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧାକରୁ ବେଶି ହରାଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ଲୋକଙ୍କୁ ଧରି ଶରଣାର୍ଥୀ ଭାବେ ପଳାଇଆସିଥିଲେ । ସବୁପ୍ରଥମେ ବମ୍ବେ ସହର ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲା । ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ଯେଠି ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଖୁବ୍ ଭଲ ଚାଲିବ । କିନ୍ତୁ ସେଠି ରହୁ ତାଙ୍କ ମନକୁ ବାଞ୍ଛିତ ଶାନ୍ତି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଟଙ୍କାକୁ ଜୀବନର ସବୁକିଛି ବୋଲି ଭାବୁଥିବା ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ସେ ସହର ଭଲ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଚାଲିଆସିଲେ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରର ଶାନ୍ତି ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ସେଠାକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ସହନଶୀଳତା ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ବେଶି ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ସହରରେ କେବେ ଜାତି ଓ ଧର୍ମ ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ ହୋଇ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଦେଶରେ ହୋଇଥିବା ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯେଉଁ ସହରରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେଇଛି । ସେଠାକାର ଅନେକ ଲୋକ ଚାଲି ଏବଂ ଜୀବିକା ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଉତ୍ତର ଭାରତକୁ ଯାଇ ସେଠାକାର ସହରମାନଙ୍କରେ ରହୁଛନ୍ତି । ସେହିଭଳି ଦେଶର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ଲୋକେ ଆସି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ରହୁ ବାଣିଜ୍ୟ-ବ୍ୟବସାୟ ଇତ୍ୟାଦି କରି ଜୀବିକା ନିବାହ କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଝଗଡ଼ା ଏବଂ ସଂଘର୍ଷରୁ ଦୂରରେ ରହୁ ମଧ୍ୟ ଦେଶର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ଏଇ ସହରଟି ବଦଳିଗଲା । ଏଇ ସବୁ କଥା ଜାଣି-ସାରିବା ପରେ ଭାର୍ତ୍ତନା ନିଜ ପରିବାରର ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ନେଇଆସିଲେ । ସେ ସେତେବେଳେ ଉତ୍ତର ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ାଘରେ ରହୁଥାନ୍ତି ।

“ସରର ଦାମ ବେଶି ହେଉଛି । ସରଟା ମୋର ପସନ୍ଦକୁ ଆସୁଛି । ତେଣୁ ଆପଣ ଯେତେ ଟଙ୍କା ମାଗିବେ ମୁଁ ଦେଇଦେବି ।” କହୁଥିବା ଭାର୍ତ୍ତନା ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, “ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ମୁଁ କାହିଁକି ଏଇ ସରଟା କଣିକାକୁ ଚାହୁଁଛି ?” ସେ ଭଜା ଭଜା ତାମିଲରେ କହୁଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥା ବୁଝିବାକୁ ମିଶ୍ରୀଙ୍କୁ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଉନଥାଏ ।

ମିଶ୍ରୀ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କର ଏଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୋକାନଟି କଣାହୋଇଛି । ଦୋକାନ ପାଖରେ ରହୁବା ସରଟା ହେଲେ ସୁବିଧା ହେବ ବୋଲି ଆପଣ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ।” ଏଇ କଥାଟିକୁ ମନରେ ରଖି ମିଶ୍ରୀ ଭାର୍ତ୍ତନାଙ୍କଠାରୁ ବେଶି ଟଙ୍କା ମାଗିଛନ୍ତି ।

ଭାର୍ତ୍ତନା କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ କଥା ଠିକ୍ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଆଉ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଅଛି । ମୁଁ କେବଳ ସିନ୍ଧୀ ଭାଷାରେ ବୁଝୁଛି; ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ରହୁବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ତାମିଲ-ଭାଷୀ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ରହୁ ମୁଁ ଫୁଟ-ଦୁଃଖରେ ସେଇମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ରଖି ବଞ୍ଚିରହୁବାକୁ ଚାହୁଁଛି ।”

ମିଶ୍ରୀ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ପଚାରିଲେ, “ସିନ୍ଧୀ ଲୋକ—ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ବଞ୍ଚିବା—ଏସବୁର ଅର୍ଥ କଣ ?”

ଭାର୍ତ୍ତନା ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ଭାରତରେ ଭାରତୀୟ ପାଇବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ଏଠି ନିଜକୁ ସିନ୍ଧୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ, ମରାଠୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ତେଲୁଗୁ ବା ତାମିଲଭାଷୀ ବା ମଲୟାଲୀଭାଷୀ

କହିବା ଲେକଙ୍କ ସଖ୍ୟା ବେଶି । ଏଇ ସବୁ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଉପରେ ‘ମୁଁ ଜଣେ ଭରତବାସୀ’ ବା ‘ମୁଁ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ’ ଏହି ରକମର ଭାବନା ଏଠାକାର ଲେକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କର ନାହିଁ ।” ଏତକ କହିଥାନ୍ତି ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଜାତି, ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ମତଭେଦ ହୋଇ ସଂସର୍ପ ଏବଂ ସେଇ ସମୟର ନିଜର ଅନୁଭୂତି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲବେଳେ ତାଙ୍କର ଆଖି ଓଦାହୋଇଥାନ୍ତି ।

“ଆମେମାନେ ଭଲ ଭଲ ଜାତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିହୋଇ ସବୁଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଭଲଭାବରେ ଜୀବନଧାରଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ । ଯଦି ଆମର ଦେଶ ଭରତ ରହିବ ନାହିଁ, ତେବେ ଏଇ ଜାତି, ଧର୍ମ, ଗୋଷ୍ଠୀ କେଉଁଠି ଥିବ ?”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚୁପ୍‌ପାରିଲେ ଯେ, ଭାଷା ଉତ୍ତରଭାରତର ସେ ସବୁ ଲେକଙ୍କ ପରି ନୁହନ୍ତି; ଯେଉଁମାନେ ମାତ୍ର ଟଙ୍କା ସେଜଗାର କରିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଏକଥା ଖୁବ୍ ଭଲଲଗିଲା ଯେ ମୂଲେଇ ଆଦି ନକରି ସେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦାମକୁ ସ୍ୱୀକାର କରନେଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୁଁ ଜାଣିକା ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗାଆଁରୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଆପଣ ଉତ୍ତରଭାରତରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଆମେ ଏଠି ଭଲ-ଭଲ ଭଲ ରହିବା ଉଚିତ ।” ଭାଷାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏ ଦେଶର ପରମ୍ପରାଗତ ମନୋବୃତ୍ତି ହିଁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକର କ୍ଲାସ୍‌ର ଗ୍ରନ୍ଥମାନେ ଜୀବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ‘ମତେଲ’ ଭାବେ ଛୁଡ଼ା କରି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥମାନେ ସେହି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଧରି ପଢ଼ିଥିଲେ ସେମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣା-ଥିଲା ଯେ କୁଟାସ୍ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନେ ଜୀବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ କଥାଟି ନୂଆ ଲଗିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଏକାଥରକେ କୁଟାସ୍ ଶ୍ରେଣୀରେ ପହଞ୍ଚିଯାଇଥିବାରୁ, ତାକୁ ଏ କଥାଟି ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଜଣାଗଲା ।

ଯେତେବେଳେ ଗ୍ରନ୍ଥମାନେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଜ୍ଞାନ ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ଲେକଙ୍କର କ୍ଲାସ୍ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ ବନ୍ଦକରିବା ପାଇଁ କୋଠରୀର କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଏ ଓ ଝରକାଗୁଡ଼ିକରେ ପରଦା ଟାଣିଦିଆଯାଏ । କ୍ଲାସ୍‌ର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଚିକ୍ ଦେଇ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୋଠରୀ କରାଦିଆଯାଏ । ମତେଲ ଭାବରେ ଆସୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସେଠି ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତି ଏବଂ ଲୁଗା ଇତ୍ୟାଦି ବଦଳାନ୍ତି ।

କ୍ଲାସ୍‌ର ଗୋଟିଏପଟେ ମତେଲ ପାଇଁ ଶାନ୍ତି ଏ ଚଉକ ରଖାଯାଇଥିଲା । ତା’ ଆଗରେ ଗ୍ରନ୍ଥ-ଗ୍ରନ୍ଥୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାରରେ ଡେସ୍ ଏବଂ ବେଞ୍ଚ ରଖାଯାଇଥାଏ । ସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତହୋଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ହଠାତ୍ ଜଣେ ଯୁବକ ଚିକ୍ ଭିତରୁ ବାହାରିଆସି ଲଞ୍ଜାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଚଉକ

ପାଖରେ ଆସି ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ତାଙ୍କୁ କେଉଁଠି ଓ କପରି ଛୁଡ଼ା ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଅଧ୍ୟାପକ ତାହା କହୁନେଲେ । ସେ ‘ମତେଲ’ ରୂପେ କାମ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଶୀଘ୍ର ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରୁହେପାରିଲେ । ଗୋଟିଏ ପଟକୁ ମୁହଁ ଅଳ୍ପ ବଙ୍କା କରି ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ସେଇ ଛୋଟ ପାତଳା ଆବରଣଟା ଯାହାକି ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗକୁ ପୁରାପୁରା ଭାଙ୍ଗିବାରେ ଅସମର୍ଥ, ତାଙ୍କ ହାତରେ ରହୁ କମିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଲଜ୍ଜା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥାଏ । ସେ ଆଖି ଉଠାଇ କାହାରିକୁ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ସେ ତାଙ୍କ ନିଜ ସଂସାରରେ, ନିଜର ଭବନ-ସଂସାରରେ ନିଜକୁ ହଜାଇଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ତା’ ମୁହଁରେ ଲଜ୍ଜା ସହଜ ବେଦନାର ଭବ ମଧ୍ୟ ଫୁଟିଉଠୁଛି । ପ୍ରଥମ କରି ଏଇ ଦୃଶ୍ୟଟି ଦେଖି ତାର ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇଉଠିଲା । ବାଇବେଲ୍‌ରେ ‘ହୁଅ’ ନାମକ କନ୍ୟା ବସନ୍ତରେ ପଡ଼ିଥିବା ବସନ୍ତଟି ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେହି କନ୍ୟା ଓ କଳାପଥରର ପ୍ରତିମା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ; କେବଳ ଏହିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଯେ ସେ ଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମା ନାମକ ଶିଳ୍ପୀଦ୍ୱାରା ତିଆରି ଏକ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମା ।

କିନ୍ତୁନ ପୁଣି ସେ କଦରସେନଙ୍କ ଘର ଆଗରେ ଜଣେ ଯୁବକ ଭିକାରୁଣୀକୁ ଦେଖିଥିଲା ନା ! ଏଇ ଯୁବକ ପ୍ରାୟ ଠିକ୍ ସେଇଭଳି । ସେ ବଡ଼ ଭରିବ ଭଲ ଜଣାଯାଉଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତାର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ଅସୁବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ସେ ମଫସଲରେ ଛେତବାଡ଼ରେ କାମ କରୁଥିବା ଝିଅମାନଙ୍କ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲି ତାର ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟଦେଇ ତାର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍ଗ ତାକୁ ଭୟ, ଅବୋଧତା, ଲଜ୍ଜା, ନିରାଶ ଭଳି ଶୁଣିଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇଦେଉଛି ।

ପାଖରେ ବସିଥିବା ଛାତ୍ରଜଣକ ଆଶାମଲ୍ଲିର କାନରେ ଗୋଟିଏ ରହସ୍ୟଜନକ କଥା କହିଲା । ତାହା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲିର ଆଖି ଛଲଛଲ ହୋଇଉଠିଲା । ସେହି ‘ମତେଲ’ର ସ୍ୱାମୀ ଜଣେ ପକ୍ଷାଘାତ ରୋଗୀ । ସ୍ୱାମୀର ଏବଂ ନିଜର ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ନାନାପ୍ରକାର କାମ କରେ । ନିଜେ ଖାଇ-ପିଇ, ସ୍ୱାମୀର ପାଳନ-ପୋଷଣ କରି, ଆୟୁର୍ବିଜ୍ଞାନର ସହଜ ବହୁରହୁବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରୁଥିବା ସେହି ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ ଯୁବକକୁ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିର ହୃଦୟରେ ତା’ ପ୍ରତି ଥିବା ଭିତ ସମ୍ମାନ ଭବ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରହିଲା । ତା’ ମନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିକାର ଗୁଣ୍ଠି ହେଲାନାହିଁ । ସେମିତି ମନୋଭାବ ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ର-ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା ।

ସେହି ନାଆଁ ହଲ୍‌ଚଲ୍ ନହୋଇ କଳାପଥରର ମୁର୍ତ୍ତିଟିଏ ଭଳି ଛୁଡ଼ାହୋଇରହିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଖି ତା’ର ରୂପରେ କେନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ହାତ ତାର ରୂପକୁ କାଗଜରେ ଆଙ୍କିଦେବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ବସି ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ କୋଣରୁ ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି କୋଣରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ

ହେଲେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିନଥିଲେ ।

ବିଗ୍ରାମ କରିବାପାଇଁ ମତେଲକୁ କିଛି ସମୟ ଦିଆଗଲା । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଗୁପ୍ତ-
ଗୁପ୍ତୀମାନେ ତିଆରିକରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରପୁରୀ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୁପ୍ତମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜନିଜର
ଚନ୍ଦ୍ରପୁରୀକୁ ପରସ୍ପର ଦେଖା-ଶୁଣି କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଶାରଦା ତାର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ
ଆଶାମଲେକୁ ଦେଇ ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ରଟାକୁ ନିଜ ହାତକୁ ନେଲା । ଶାରଦା ତିଆରିକରିଥିବା
ଚନ୍ଦ୍ରଟି ବଡ଼ କୌଶଳ ସହକାରେ କ୍ୟାମେରାରେ ଉଠାଇଥିବା ଫଟୋ ଭଳି ଦେଖା-
ଯାଉଥାଏ । ସେ ବି ଚନ୍ଦ୍ରକଳାରେ ପାରଙ୍ଗମ । ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ତାର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ବେଦନାର ଭାବକୁ କିମିତି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଦେଲେ ?”

ଆଶାମଲେ କହିଲା—“ମୁଁ ତାର ଭାବଗୁଡ଼ିକୁ ସଫୁର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ଦେଇପାରିନି ।
ତାର ଅନ୍ତରର ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଉପର ସ୍ତରକୁ ଆଣିବା ମୋତେ ବଡ଼ କଠିନ
ଜଣାଯାଉଛି ।”

“ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ଏବେ ବି ଯନ୍ତ୍ରଣା ନୁହନ୍ତି ? ନିନ୍ଦାଜାତ କଳାକାରମାନଙ୍କର ଏହି
ଭଳି ଅସନ୍ତୋଷ ଭାବ ରହିବା ସ୍ବାଭାବିକ ।”—ବୋଲି କହି ଶାରଦା ହସିଲା ।

ଆଉ ଜଣେ ଗୁପ୍ତ ଶାରଦା ହାତରୁ ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ନେଇ ଦେଖିଲା ଓ ଓଠ
ବିଚକାଇ କହିଲା, “ସ୍ବା’ର ‘ରିଏଲିଜମ୍’ ମୋତେ ଭଲଲାଗୁନାହିଁ । ଇଏ ତ ଫଟୋ
ଉତ୍ତାରିବାରେ ଲାଗିଛି ! ମୋତେ ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ଷ ‘ଏକସ୍ପେକ୍ଟ’ ହିଁ ଭଲଲାଗେ ।” କହିଦେଇ
ସେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଟା ଦେଖାଇଦେଲା । ତାର କଥା ଭଳି ତାର ତିଆରି ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ନୂତନ
ସତ୍ୟତାର ରଙ୍ଗରେ ଗୁଡ଼ିରହିଥିବା ଭଳି ଜଣାଗଲା । ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗର ପୁରୁଷମାନେ ଯେମିତି
କନ୍ୟାର ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବେ ଫୁଟାଇ ଦେଉଥିଲେ, ସେମିତିକା ସେହି
ଗୁପ୍ତ ଜଣକ କରିଥିଲା । ଆଶାମଲେ ଏହା ଭାବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେ କେହି ସେହି
କନ୍ୟାଟିକୁ ଦେଖି ଏଭଳି କଲ୍ୟାଣ ମଧ୍ୟ କରିପାରେ ।

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରର ଭାବ ମୁଁ ବୁଝିପାରୁନାହିଁ । ହଁ, ମୁଁ
ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିବି ।”

ସେ କହିଲା, “ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ବୁଝାପଡ଼ିଗଲେ ତାକୁ କଳା କୁହାଯାଏ ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେକୁ ନିଜର ଅଜ୍ଞତା କଥା ଭାବି ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ ଲାଗିଲା । ସେ ମୁହଁ ଭାବରେ ଠିଆ
ହୋଇ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । “ଏଇଟା ନୂଆ ପ୍ରକାରର କଳା”—ତାର ଏଇ କଥା-
ପଦକ ଶୁଣି ଶାରଦା ମନେ ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲେକୁ କିନ୍ତୁ ହସ ମାଡ଼ିଲା-
ନାହିଁ । ସେ ଜାଣିଥାଏ ଯେ ରସ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ହୋଇପାରେ । କ୍ଲାସିକ ଗୁପ୍ତ-
ଗୁପ୍ତୀମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣରେ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦିଆଯାଇ ନ ଥିଲା । ଅତଏବ ସମସ୍ତେ ନିଜ
ନିଜର କଲ୍ୟାଣ ଓ ଭାବନା ଅନୁସାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍କନ କରୁଥିଲେ ।

କିଛି ସମୟ ବିଗ୍ରାମ ପରେ ପୁଣି କ୍ଲାସ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହିପରି ଦିନ ପରେ ଦିନ
ବିତିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଝିଅମାନଙ୍କ ଭଳି ପୁଅମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ‘ମତେଲ’ ଭାବେ ଛଡ଼ାକରାଗଲା ।

କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞାବାରେ ସେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର ହୋଇଗଲା । ତା'ର ମନରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ରୂପ ଜମିରହିଲା ।

ଆଶାମଲେ କେବେ ଭାବ ନଥିଲା ଯେ ଏଭଳି ବସନ୍ତ ଆସିବ । ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ବିପଦ ତା' ଉପରେ ମାଡ଼ିବାରୁ । ନିଜର ଖାତା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କିଛିପ୍ରକାର ସମ୍ପତ୍ତି-ସମ୍ପାଦନା ରଖିବା ତାର ଅଭ୍ୟାସ ନଥିଲା । ଘରକୁ ଆସି ସେ ନିଜର ଖାତାପତ୍ର ନିଜ କୋଠର ଭିତରେ ଫୋପାଡ଼ିଦେ—ସେଗୁଡ଼ିକ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲଖୋଲ କରି ଦେଖେନାହିଁ ।

ଏବେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଖାତାଗୁଡ଼ିକୁ ଓଲଟାଇ ଦେଖୁଥିଲା । ଭାଗରେ ଆଖି ଡମା ଡମା କରି ସେ କହିଲା, “ଏଭଳି ପୁରୁଷର ଅନ୍ୟାୟ ।” ଆଶାମଲେ ମୋଟେ ଭାବପାରିବାନାହିଁ ଯେ ସେ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି—ତେଣୁ ସେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଓଲଟ-ପାଲଟ କରି ଦେଖିବାର ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ହୁ-ହୁ, କେତେ ଖରାପ କଥା ।” ସେ ଏମିତିକା ନାନାପ୍ରକାର କଥା ପାଟି କରି କହିଲା । ଆଶାମଲେ ଆଗରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ସଙ୍କେତ କରି ସେ ତାକୁ ପଚାରିଲା, “ଏମିତିକା ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞାବାକୁ ଆପଣଙ୍କର ସାହସ ହେଲା କିମିତି ? ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁନାହିଁ ?” ଏହିପରି ଗୁଡ଼ାଏ ଉଡ଼ିଉଡ଼ି ହେଲା ।

“ଶୁଣ, ଏସବୁ ଆମକୁ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପଢ଼ାଯାଏ । କାହାରିକୁ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞାଲେ ଠିକ୍ ଚନ୍ଦ୍ର କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ହୁଏ ।”

“କ’ଣ କହିଲେ, ଆପଣ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଏମିତି ଭାବରେ ଦେଖି ଏହି ଚନ୍ଦ୍ର ଚିଆରିକରିଛନ୍ତି ?”

“ହଁ, କରନ୍ତି ! ଏଥିରେ ଭୁଲ ରହିଲା କେଉଁଠି ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ଆଶାମଲେ ପାଖରେ ବସି, ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ତାକୁ ନାନା କଥା ଖୋଲିତାଡ଼ି ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭାଗ ଅପେକ୍ଷା ସେତେବେଳେ ତାର ଜିଜ୍ଞାସା ଭାବ ବେଶି ବଢ଼ିଗଲା । ସବୁ କଥା ଶୁଣି ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ଏମିତିକା କାମ ସେଠି ହେଉଛି ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ମୁଁ ତୁମକୁ ସେଠାରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବାକୁ ମନା କରିଦେବା ପାଇଁ ପିତୃସାଜ୍ଞ କରୁଥାନ୍ତି ।”

ଅକାଶଦେବେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ସବୁକଥା ସତ ସତ କହିଦେଇ ଆଶାମଲେ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଗଲା । ସୁନ୍ଦରୀକୁ ତାର ଏତେ ପାଖରେ ପାଇ ତା'ର କଳାକାର ଚକ୍ଷୁ ତାକୁ ଏକ ଅଭୂତ ‘ମତେଲ’ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ଅଜ୍ଞପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବସ୍ତୁସ୍ଥ ରୁଚନାରେ ଅଧିକ ଫୁଟିଉଠିଥାଏ । ତାର ରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଶାମଲେକୁ ଭାବିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲା ଯେ ଏହାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞାଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା ?

ଅଡ଼େସ୍‌ସାରଠାରେ ପୁରୁଣାଘର ଭାଙ୍ଗି ନୂଆ କୋଠା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ ପୁରା ଦମ୍‌ରେ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ

ଲଗିଲେ । ଟୁକ୍ରେ ଇଟା, ବାଲି, ସିମେଣ୍ଟ ବସ୍ତା ଇତ୍ୟାଦି ଲଦା ହୋଇ ଆସିବାକୁ ଲଗିଲା । କୁଳି-ମୁଲିଆ ଜମାହୋଇଗଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସକାଳୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଯାଏଁ ସେଠି କାମରେ ଲାଗିପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ସେମାନେ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ସରେ ଖାଲି-ନେଉଥାନ୍ତି ।

ପୁରୁଣା ସର ଭାଙ୍ଗି ଦେବାରୁ ମିସ୍ତ୍ରୀ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଖୋଜି ଚାଲିଥିଲା କର ଦେଇଥାନ୍ତି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଜ ଦାୟିତ୍ଵରେ ପୁରୁଣା ସରର ସବୁ ଜିନିଷ ମେଇ କୁଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ ନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥାକଲେ । ଝଡ଼ାଝଡ଼ି କରିବାକୁ ଅରମ୍ଭ କରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରୁ ଅନ୍ୟ ଜାଗାକୁ ଉଠାଇ ନେବା ଆଦି କୌଣସି କାମ କଲବେଳେ ତା' ମନରେ ସକୋଚ ବା ସ୍ଥାନଭାବ ଜାତହେଉନଥାଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଜେ କାମ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଲିଆମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ କାମ କରାଇଲା । ତାହା ଉଦ୍ୟମ, ଉତ୍ସାହ ଓ ପରିଶ୍ରମ କରିବାର ଶକ୍ତି ଇଚ୍ଛା ଦେଖି କେବଳ କଦରସେନ୍‌ ଯେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚକିତ ହେଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ନିଜେ ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

ମୁଲିଆଙ୍କ ମଝିରେ ଛଡ଼ାଯୋଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନଟୁ ଭଳି ପୁରୁଆଏ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ମୁଲିଆମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଲେ ଭଳି ଦେଖାଯାଏ । ଦିନେ-ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ସେ ଜାଣିଗଲା ଯେ ବଗିଚାର ଗଛଲତାଗୁଡ଼ିକ ଆନନ୍ଦୀର ପ୍ରାଣ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ନୂଆ ତିଆରି ହେଉଥିବା ସର ଭିତରକୁ ଆସି ଦେଖେ ତାର ଗଛ ଲତା ଭଲ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀକୁ କହେ, “ଆନନ୍ଦୀ, ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଦରକାର ହେଲେ ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ ପଶୁରି ଦୁଇ-ତିନିଟା ଗଛ କାଟିବୁ ।” ତାପରେ ମୁଲିଆମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କହେ, “ଏଇ, ଗଛ ଲତା ପ୍ରତି ସାବଧାନ । ତୁମେ ଯଦି ଗୋଟିଏ ଗୁଆ ଫଳ ଗଛ ଭାଙ୍ଗିଦେବ ବା ଗୁଆ ମାଡ଼ିମକରି ଧକାଇବ, ତେବେ ମାଆ ଅମ ଦଭଙ୍ଗି ବୁକିରୁ ବାହାରକରିଦେବେ ।” ସେ ଏମିତି କହୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଡରାଏ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କାମ ହେଲା ଯଦା-କଦା କାମ ଦେଖାଶୁଣା କରିବା ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ସବୁ କଥା ଗୁଡ଼ିନେଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କାମରେ ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ଵ ନିଜ ଉପରକୁ ନେଇଥାଏ । ଫଳରେ ଦୁଇ ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ କଥାବାଣୀ କରି ସମସ୍ତ କଟାଇବାର ସୁବିଧା ମିଳିଗଲା । କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ମନ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରିବାରେ ଲାଗୁନଥାଏ । ସେ ତାଙ୍କ କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ବସି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଅର୍ଥବିଷୟକ ଆଲୋଚନା ଶୁଣିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି—“ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଏଇ ସଂସାରରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଦେବତା । ଧନ ନଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଲି । ଲୋକେ ଧନବାନ୍ ଲୋକର ଆଦର କରନ୍ତି — ମୁଣ୍ଡ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତା'ର କଥା ମାନନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନ ମିଳୁଥିବା ଜିନିଷ ତାକୁ ମିଳିଯାଏ । ଅମର ଦେବଦାର—ଅମେ ଅମ ପିଲାଙ୍କୁ ପଇସା ସେଜଗାର କରିବା ଶିଖାଇଦେବା ।” ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏମିତି କଥା ଶୁଣି କଳାକାର କଦରସେନ୍‌ ମଧ୍ୟ ଅଜାଣତରେ ପ୍ରୟୋଜନବାଦୀ ହୋଇଯାଉଥାଆନ୍ତି ।

ଥରେ କଥା-କଥାକେ କହୁଥିଲେ କହିଲେ, “ବୋଧହୁଏ ଆପଣଙ୍କ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଖୁବ୍ ଉନ୍ନତ କରାଯିବ । ଏଇ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ତ ସେ ବେଶ୍ ଚତୁର ହୋଇ-ଗଲାଣି ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୋର ଆଶାମଲ୍ଲେ ଉପରେ ଭରସା ନାହିଁ । ସେଇଟା ନିପଟ ମୂର୍ଖ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଏଇ ସହରରୁ ଅଧେ ଜଣିପକାଇବ । ସେ ତାର କାମ କରିବାରେ ଏବଂ ଯେଉଁଠି ରୋଜଗାର କରିବାରେ ଖୁବ୍ ଚତୁର । ଏ ଧର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ହଜାରେ ଦୁଇହଜାର ଟଙ୍କା ନିଜର କରି ରଖିଥିବ ।”

ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି କହୁଥିଲେ ତକିତ ହେଲେ । ସେ ମାଣିକ୍‌କମର ବୟସରେ ହଜାରେ ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହରେ ଲାଗାଇଥିଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଖୁବ୍ ଆଦର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସହଜ ମିଳାମିଶା କରିବାକୁ ବେଶି ସୁବିଧା ମିଳିଲା । ତା’ ପ୍ରତି ତା’ ମନରେ କୌଣସି ଦୁର୍ଭାବନା ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ତା’ଠାରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ରହି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ । ସେ ଭଲକରି ଜାଣିଥାଏ ଯେ, ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା’ର ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ଚାହେଁ । ତେଣୁ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ସ୍ୱର୍ଗତାର ସହଜ ତା’ ପକ୍ଷେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀ ପାଇଁ କେଜାଣି କମିତ ଏକପ୍ରକାର ଭୟର ଭାବ ଥାଏ । ଖୋଲାଭାବେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ସାହସ କରୁ ନଥାଏ । ସେ ପୁରୁଣା ପରମ୍ପରାକୁ ଧରିରଖିଥାଏ; ଯଦିଓ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ତାର ନୂତନ ଯୁଗର ସ୍ପଷ୍ଟତା ମନୋଭାବ ରହିଥାଏ ।

ବେଳେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଠାକୁ ଆସିଥାଏ । ସତ୍ତାହରେ ଥରେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦିନ ନ ଆସି ପାରନ୍ତେ ବି, ରବିବାର ଦିନ ନିଶ୍ଚୟ ଆସେ । ସେ କହୁଥିଲେ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀଙ୍କୁ ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଏ, କିନ୍ତୁ ସନ୍ଦେହ ଥିଲେ ସେ ବସ୍ତ୍ରପୁରେ କହୁଥିଲେ କହିବାକୁ ପରାରେ । ଆନନ୍ଦୀ ସହଜ ମିଶି ସରର ନିର୍ମଳ-କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖେ, ବସିରୁରେ ବୁଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ଚମ୍ପେ ତାର ନିକଟକୁ ଆସିଲା । ସେ ତା’ ସହଜ ଏଭଳି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲାଣି; ସତେ ଅବା ଆଶାମଲ୍ଲେ ଉପରେ ତାର ବିଶେଷ ଅଧିକାର ରହିଲା । ସେ ସେଠାକୁ ଯେତେବେଳେ ଆସେ, ତା’ ସହଜ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରାଯାଇ ଗୁଡ଼ାଏ ଶବ୍ଦର ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖିଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବାଧା ଦେନାହିଁ । ତାର ଗୋଟିଏ କାରଣ ହେଲା, ସେ ଦୂରରୁ ଭବିଷ୍ୟତର ଚଳବିଧି ଉପରେ ନିଜର ରଖିଥାଏ । ଅନ୍ୟ କାରଣଟି ହେଲା, ତାର ଭୟ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ମଝିରେ ପଶିଲେ ଆନନ୍ଦୀ ରାଗିବ । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ବେଶି କିଛି ଭରୁ ନ ଥାଏ । ତା’ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ହେଲା ଏକ ନିପଟ ମୂର୍ଖ, ବୋକା । ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖି ତା’ର ଚନ୍ଦ୍ର ଚାହିଁ କରିବାର ଭାବ

ସେ କରିପାରେ, କିନ୍ତୁ ତା' ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ସେ କରିନପାରେ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏକ ବେଦନାରେ ପୀଡ଼ିତ ଥାଏ—ଏପରି ଏକ ବେଦନା ଯାହାକୁ କି ଭାଷାରେ କହିହେବନାହିଁ ।

ଦିନେ ଅପରାହ୍ଣରେ ଆଶାମଲେ ତାର ବଛାଣ ଓ ଆଟେଟି ଧରି ଅଡ଼େସ୍‌ଆରରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ସେହି ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାର କ୍ଲାସ୍ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ର ମହାବଳୀପୁରମ୍ ଗୁଲିଯିବାର ଘୋଜନା କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସେଠାରେ ତିନି ଗୁରୁ ଦିନ ରହି ସେଠାକାର କଳାକୃତି-ଗୁଡ଼ିକର ଚିତ୍ର ଢାଆରି କରି ଫେରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥାନ୍ତି ।

ଅଡ଼େସ୍‌ଆରରେ ଥିବା କାଠ ପୋଲ ପାଖ ଘାଟରୁ ହିଁ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ଲାଗି ନଈକା ଚାଲେ । ସେ ଦିନ ପୁଣିମା । ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦୟ ହେବା ପରେ ନାଆରେ ବସିଲେ ଶୁଦ୍ଧିଯାକ ଯାତ୍ରା କରିବା ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବେଳେ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ପହଞ୍ଚିବ । ସେ ସମୟରେ କେନାଲଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ପାଣିରେ ପୂରିରହିଥାଏ ।

ଗାରବା ଆନନ୍ଦୀକୁ ସବୁକଥା ଆଗରୁ କହିଦେଇଥାଏ, ଅତଏବ ସେ ଆଶାମଲେକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଆଶାମଲେ ସେଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା, ସବୁ ପୁରୁଷ ଲୋକେ ଘର ଢାଆରି କାମ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଧ୍ୟ ତାର ଆସିବା କଥା ଜାଣି ପାରିଲାନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲେକୁ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇଲା । ତାର ଆଟେଟି ନେଇ ଢେରକୁ ଗଲା । ଆଟେଟି ଖୋଲିବାପାଇଁ ସେ ଆଶାମଲେକୁ ଚାରି ମାଗିବାକୁ ଚାହିଁବାବେଳେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ସେଇଟା ଖୋଲିରହିଛି । ଆଟେଟି ଖୋଲି ସେ ତାର ଖାତା ଏବଂ ଲୁଗାପଟା ସଜାଡ଼ି ରଖିଦେଲା । ପେନ୍‌ସିଲଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁଞ୍ଜିଦେଲା । ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ଲୁହାର ଡବା ରଖି ତାକୁ ବନ୍ଦକରି, ତାଲପକାଇ, ଚାରିଟିକୁ ଆଶାମଲେ ହାତରେ ଧରିଦେଲା ।

“ଘରୁ ବାହାରକୁ ଗଲବେଳେ ଆଟେଟିରେ ତାଲ ନ ଲଗାଇ ରଖିବା କଣ ଭଲ ? ଆପଣ ଏତେ ଅସାବଧାନ ହେଲେ ହେବ ?” ଏମିତିକା ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଆନନ୍ଦୀ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଆସ୍ତେ କରି କହିଲା, “ଆପଣ ଆଉ ପିଲ ନୁହନ୍ତି, ଏମିତିକା ବୋକାମି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।”

ତାର ଏ ଉପଦେଶ ଆଶାମଲେକୁ ଖୁବ୍ ଡରି ଲାଗିଲା । ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇ ଅନାଟିତ ଭାବେ କହିଦେଲା, “ଆପଣ ମଧ୍ୟ ଆମ ଯାତ୍ରାରେ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ଯାଇଥିଲେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଥାଆନ୍ତୁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ସତେ ?” ତାର ଆଖି ନମକିଉଠିଲା । ସେ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତା' ଆଡ଼କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନାଟିତଭାବେ ସେ ଗର୍ବନଶ୍ୱାସଟିଏ ଛାଡ଼ିଲା । ତାର ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ବଢ଼ିଗଲା । ସେ କହିଲା, “ଅପେକ୍ଷା ସହଜ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ଯାଏ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କୁ କାଠପୋଲ ପାଖ ଯାଏଁ ଛାଡ଼ିବାପାଇଁ ଯିବ ।” ତାର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିଲାନାହିଁ ।

ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଖୁସିରେ ଶୁଦ୍ରାସାର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି କରି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଶୁଦ୍ରାର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଦକ୍ଷ ବୃକ୍ଷଲତା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଶୁଖିଲା ଜମି । ଯେଠି କୌଣସି ଦର ନ ଥିଲା ।

କାଠ ପୋଲ ପାଖରେ ଛୁପିଛୁପିଗଣ ଦଳବଦ୍ଧବେ ହୁଡ଼ାହୋଇଥାନ୍ତି । ନୌକା-ଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲକରି ଲଙ୍ଗର ଦେଇ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଇଥାଏ । ସବୁ ଛୁପି ନିଜ ନିଜ ବିଛଣା, ଅଟେଟି ନେଇ ନୌକାରେ ବସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନୌକା ଚଳାଇବା ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ସେହିନ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହକ ଜଣାଯାଉଥାନ୍ତି ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଏବଂ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ମଝିରେ ପକ୍କା ଶୁଦ୍ରା ଅଛନ୍ତି । ଲୋକେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଓ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ମଧ୍ୟରେ ଛଳଭରରେ ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲେ । ଅନେକେ ଜଳମାର୍ଗ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ଯିବାଆସିବା କରିବାକୁ ଭଲପାଉଥିଲେ । ଛୁପିମାନେ ଶୁଣିମା ଶୁଦ୍ରରେ ନୌକାରେ ବେଶ୍ ମଜାରେ ଓ ଶାନ୍ତିରେ ଯାତା କରିବେ ବୋଲି ଭବିଷ୍ୟଦ୍‌ବାଦୀମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏଇ ନୌକାଯାତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥାନ୍ତି । ସେଇ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକ୍ଷଣି କେଜାଣି କାହିଁକି ଆଶାମଲ୍ଲେ ସହକ ଯିବାକୁ ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ ଭରି ଇଚ୍ଛାହେଲା । ନିଜର ଇଚ୍ଛାକୁ କଣ୍ଠରେ ବୁପିରଖି ସେ ଶାରଦାକୁ କହିଲା, “ଧ୍ୟା’ଙ୍କର ଭଲମନ ବୁଝୁ ।”

ନୌକାର ଦକ୍ଷିଣ ଖୋଲିଦିଆଗଲା । ପାଲଗୁଡ଼ିକ ପବନରେ ଦୋହଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନୌକା-ଯାତା ପାଇଁ ଅନୁକୁଳ ଧାର ପବନ ବୋହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏକସଙ୍ଗରେ ଗାଡ଼ ଗାଇ ନାଉରୀଆମାନେ ନାଆ ଚଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କୁଳରେ ଠିଆହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ ଚନ୍ଦ୍ରମାର ଆଲୁଅରେ ଜଳ କାଟି ଆଉକୁ ଯାଉଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲେର ନୌକାଟି ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିରହିଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଆନନ୍ଦୀ ଓ ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ଫେରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଅଳ୍ପ ଆଗରେ ମାଳୀ ବେଲେଧା ବୁଲୁଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ ଶୁଦ୍ରାରେ ଥିବା ଗଛଗୁଡ଼ିକର ତାଳ ମଧ୍ୟଦେଇ ଛୁଣି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀର ମନ ବିଚ୍ଛେଦ ହୋଇଉଠିଲା । ତାର ମନ ସତେ ଯେମିତି ଆଶାମଲ୍ଲେର ନୌକା ସାଙ୍ଗରେ ପାଣିରେ ଭସୁଥାଏ । ସେ ବୁଲିହୋଇ ବୁଲୁଥାଏ । ‘ଆପଣ ମଧ୍ୟ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ଯାଇଥିଲେ ମୋତେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ଲାଗିଥାନ୍ତା ।’—ଆଶାମଲ୍ଲେର ଏହି କଥା ସେ ଭୁଲିପାରି ନଥାଏ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକରଣରେ ଚମକୁଥିବା ମଳ ଅକାଶ, ଜଳଧାର କାଟି ଆଉକୁ ବୁଲୁଥିବା ନୌକା, ନାଉରୀଆଙ୍କ ଗାଡ଼, ଆଶାମଲ୍ଲେର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ—କେତେ ସୁନ୍ଦର ସେଇ ଅନୁଭୂତି ! ଆନନ୍ଦୀ ପୁଣି ଥରେ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ବାସ ଛାଡ଼ିଲା ।

ଶାରଦାକୁ ନେଇ କୌଣସି ଖରାପ ଭାବନା ତା' ମନରେ ଆସିଲାନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ତା' ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଭାଗ୍ୟବତୀ । ସେ କ୍ଳାସରେ ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ବସେ, ଗୁଡ଼ିଲେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରେ, ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏମିତିକା ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଯାତ୍ରାରେ ଯାଇପାରେ । ଶାରଦା ଅନେକ ସମୟରେ ତା' ପାଖକୁ ଆସି ଆଶାମଲ୍ଲେ ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା କହେ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବାଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଛାତ୍ର ହେବାଯାଏଁ ସବୁ ବିଷୟ ଶାରଦା ତାକୁ କହୁଛି । ଶାରଦା ଅନୁମାନ କରିପାରୁଥିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀର ହୃଦୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଇଁ ଏକ ବିଶେଷ ସ୍ଥାନ ରହିଛି ।

ଆନନ୍ଦୀ ସାଙ୍ଗରେ ଗୁଲୁଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ତାର ଲମ୍ବା ମୌନତାକୁ ସହ୍ୟ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଜାଣିନେଲା ତାର ମନ କୁଆଡ଼େ । ତାର କିନ୍ତୁ ଏତିକି ସାହସ ନ ଥିଲା ଯେ ସେଇ ମୌନତାଟିକିକ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ତା' ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବ । ସେ ଅନେକ ଦିନରୁ ତା'ର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାଏ । ସେ ଜାଣିପାରୁଥାଏ ଯେ ଅନ୍ତତଃ କିଛିଦିନ ତା' ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହୋଇ ଚଳିବାକୁ ହେବ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଭାବୁଥାଏ—କେବଳ ବୟସ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସବୁ କଥାରେ ଆନନ୍ଦୀ ତା'ଠାରୁ ବଡ଼ । ତା'ର ସ୍ୱଭାବ କୋମଳ ଏବଂ ସେ ଜଣେ ସୁସଂସ୍କୃତ ମୁବତ୍ତା । ସେ ତା' ସହୃଦ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ହିଁ ସେ ଜାଣିପାରୁଥାଏ ଯେ ନିଜଠାରୁ ବଡ଼ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହୃଦ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ଗୁଡ଼ୁଥିଲା ତା' ସହୃଦ କୌଣସି ଶବ୍ଦକୁ ଅତରଣ ନ କରି ଭଲ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିନେବ ।

ଆନନ୍ଦୀର ମାରବତା ଭାଙ୍ଗିବାପାଇଁ ହଠାତ୍ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉପାୟ ଦେଖାଗଲା । ସେ କହିଲା, “ମୋର ସାନଭାଇ ଆଶାମଲ୍ଲେ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ତାର ସୌଭାଗ୍ୟ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କଲେ ମୋତେ କେତେ ଖୁସି ଲାଗେ—ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ?”

ତା' ମୁହଁରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ତା' ଆଡ଼େ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଗୁଡ଼ିଲା । ପଚାରିଲା—“କ'ଣ କହିଲେ ?”

“ମୁଁ କହୁଥିଲି, ମୋର ସାନଭାଇ ଖୁବ୍ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀର ଚେହେରା ଲାଲ୍ ହୋଇଉଠିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଭାବି ଲାଜିତ ହେଲା ଯେ ବୋଧହୁଏ ଶାରଦା ଭଳି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ମଧ୍ୟ ତା' ମନର ଭାବ ଜାଣେ । ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ବିଦାୟ ଦେବାକୁ ଆସିବାଟା କ'ଣ ତାର ସୌଭାଗ୍ୟ ?

ଆନନ୍ଦୀ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ଏମିତି କହୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

“ଜନ୍ମ, ପାଳନ-ପୋଷଣ, ଶିକ୍ଷା, ସୁଖ-ସୁବିଧା ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗେହ୍ଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କର କେବଳ କାହିଁକି, ଆପଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଗେହ୍ଲା ହୋଇଯାଇଛି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଖୁସିହୋଇ କହିଲା, “ସେ ଜନ୍ମଜାତ କଲାକାର; ତେଣୁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର

ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇପଡ଼ିଛି ।”

“ଆପଣ ଦେଖନ୍ତୁ—ବାପା ମୋର ପଢ଼ାରେ ଯେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛନ୍ତି, ତା’ରୁ ବହୁତ ବେଶି ଟଙ୍କା ତାର ପଢ଼ାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛନ୍ତି । ହଠାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ସହୃଦ ଦେଖା-ହୋଇଯିବାରୁ ତାର ଭାଗ୍ୟ ବଦଳିଗଲା । ଗଣିତରେ ସେ ଦୁଇ-ତିନିଏର ଫେଲ୍ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ କଲାରେସରେ ଏତେ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଗଲା ଯେ ଏକାଧରକେ ଦୁଇଟି କ୍ଲାସ ପାରିହୋଇଗଲା, ଆଉ ଭୃତ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଚିପକଲା ତା’ର ପ୍ରିୟ ବିଷୟ । ତାକୁ ମୋଭଲି ଖର୍ଚ୍ଚ-ବର୍ଷାରେ ମାଟି-ପଥର ଭିତରେ ପଡ଼ିରହିବା ଦରକାର ପଡ଼ିନାହିଁ । ଆପଣ ନିଜେ ଦେଖନ୍ତୁ, ସେ କେମିତି ମଜାରେ ଆନନ୍ଦପାତ୍ରକ ଯାହା କରିବାକୁ ବାହାରିଗଲା ।”

“ସେ ଯଦି ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ତେବେ ଆପଣ ବି ତ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ! ମିସ୍ତ୍ରୀ ତ ତାଙ୍କ ଛାନରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଗେହ୍ଲାପୁଅ ବୋଲି ମାନିଛନ୍ତି ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସତେ ଯେମିତି ନିଜକୁ ନିଜେ ଗାଳିଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୁଅ ବୋଲି କହିଦେଲେ କଣ ହେବ—ନକଲି ସମ୍ପର୍କ ତ ନକଲି । ଏବଂ ସେ କଷ୍ଟମିଶ୍ରୀ ଏକ ହସ ହସିଲା ଓ କହିଲା, “ମୁଁ ଯଦି ତାଙ୍କର ନକଲି ପୁଅ ହୋଇନଥାନ୍ତି ତେବେ ଏତେବେଳକୁ ଇଞ୍ଜିନିୟର ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି । ଯାହାହେଉ, ମୁଁ ହେଉଛୁ ନିରାଶ୍ରୟ, ଦରିଦ୍ର । ମୋର କେହି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା କୌଣସି ସୁଖ-ସମ୍ପତ୍ତି ନାହିଁ । ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାପା ମୋତେ ଧକ୍କା ଦେଇ ବାହାର କରି ନ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ ଯାଏଁ ମୁଁ ଲଣ୍ଡନରୁ ପାରେ । ତା ପରେ ତ ମୋତେ ମାଆକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାରଦ୍ୱାର ଶୁଣି ପିଣ୍ଡା ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଦୁଃଖ ତାକୁ ଦୁଃଖୀ କରିପକାଇଲା । ସେ ପ୍ରଥମ କରି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଦେଖିଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଅଣାମଲ୍ଲେକୁ ଖୋଜିବାକୁ ସେ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଆସିଥିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ଆଉ ଆଗର ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେଦିନ ତାକୁ ତାର ଚାହିଦା ତା’ ଭଲ ଲାଗିନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅଣାମଲ୍ଲେ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ହେଉ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ସ୍ନେହଭାବ ରଖିଥିଲା । କାମ ଯେତେ କଠିନ ହେଉ, ଆଗକୁ ମାଡ଼ିଯାଇ କରିବାରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସାହସ ଦେଖି ସେ ବେଶି ଖୁସି ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ ପ୍ରକୃତରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିମିତ୍ତ ସହାନୁଭୂତି ଜାତହେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଲା—“ଆପଣ ଏମିତି ଚିନ୍ତିତ ହେବା ଦରକାର ନାହିଁ । ମିସ୍ତ୍ରୀ କେବେ ଆପଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବେନାହିଁ ।”

“ମୁଁ ସାତଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ଉପକାର ଭୁଲିପାରବି ନାହିଁ । ସେ ନ ଥିଲେ ମୋର କେଳାଣି କି ଅବସ୍ଥା ହୋଇଥାନ୍ତା ? ସେଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ବି ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । କିନ୍ତୁ...”

“କିନ୍ତୁ କ’ଣ ?”

“ମୁଁ କାହାର ନନ୍ଦା କରେନାହିଁ । ଜମିରୁ ହିଁ ମୋର ଭାଗ୍ୟ ଲାଭ । ମୁଁ ଜାଣେନା ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ କ’ଣ ହେବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ତ ପୁରୁଷ ଲୋକ । କିନ୍ତୁ ନ ପଡ଼ି ଯଦି ମିଶ୍ରୀ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ
ସହରରେ ସୁଖର ଜୀବନ କାଟୁଛନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ କାହିଁକି ସେମିତି କଷ୍ଟପାଶବେ ନାହିଁ ?
ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଶିଖାଇଛନ୍ତି । ଆପଣ ସ୍ୱାଧୀନତା
ଖୁବ୍ ଚାହୁଁ । ଅତଏବ ଆପଣ କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।”

କାଠ ପୋଲ ଘାଟହୋଇ ଚାଲିଲାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ମଝିରେ ଥିବା ଦୂରଦୂ କମ୍ ହୋଇ
ଆସିଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ତ ଯେଥାଡ଼କୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇନଥାଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଧ୍ୟ ଏଭଳି
ଚାଲିଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ସେଥିପ୍ରତି ତାର ବି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀର ପାଖକୁ ଯିବାରେ
ସେ ମୁଗପତ୍ତ ଭୟ ଓ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଯେମିତି କିଛି ଗୋଟାଏ ପୁରୁଣା କଥା ମନେପଡ଼ିଗଲା । ସେ
ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ଚନ୍ଦ୍ରକଳା
ଶିଖିବାର ଅନୁମତି ମିଳିଲା କେମିତି ?”

“କେମିତି ମିଳିଲା ?”

“ତାର କାରଣ ମଧ୍ୟ ତାର ଭାଗ୍ୟ !”

ଆନନ୍ଦୀ ଉତ୍ତର ଦେଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଚାଲିଲା । ସେ ତାର
ସୌଭାଗ୍ୟର ରହସ୍ୟ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁ ଥିଲା ।

“ବାପା ତ ପ୍ରଥମେ କହୁଥିଲେ ଯେ ତାକୁ ସେ ଏଇ ରାସ୍ତାରେ ମୋଟେ ପୁରାଇ
ଦେବେନାହିଁ । ଆଶାମଲ୍ଲିର ଶ୍ୱଶୁର ଏବଂ ଭାଗ୍ୟ ପତ୍ନୀ ଜନ୍ମ କରିବାରୁ ବାପା ପରେ
ଗୁଲିହେଲେ ।”

ତା’ର କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀର ଛୁତି ଭିତରଟା କ’ଣ ହୋଇଗଲା । ସେ ଜଡ଼ବଦ୍ଧ ରାସ୍ତାର
ମଝାମଝି ଛୁଡ଼ାହୋଇଚାଲିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏଭଳି ଅଭିନୟ କଲା, ସତେ ଯେମିତି ସେ ତାର
ଚମକ ଉଠିବାର କାରଣ ଜାଣେନା । ସେ ତାକୁ ଆହୁରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରିଦେଲାଭଳି କଥା
କହିଲା—“ଆପଣ କ’ଣ ଏକଥା ଜାଣିନଥିଲେ ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ମାମୁ ଦଣ୍ଡପାଣି ଏବଂ
ତାଙ୍କର ଝିଅ ସୁନ୍ଦରୀ ହିଁ ମିଶ୍ରୀଙ୍କୁ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବ୍ୟାଧିରେ ନାଆଁ ଲେଖାଇବା
ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲେ ? ଆପଣ କଣ କେବେ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଦେଖିନାହାନ୍ତି ? ସେ ପ୍ରାୟ
ସବୁଦିନେ ହାଇକେଲ୍ ଚଢ଼ି ଆଶାମଲ୍ଲି ସହର ଦେଖା କରିବାକୁ ଆମ ଘରକୁ ଆସେ ।
ସେଇ ଝିଅଟି ହେଉଛି ତା’ର ଭାଗ୍ୟ ପତ୍ନୀ । ଝିଅଘର ଖୁବ୍ ଧନୀ । ସେଇ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ମୋର
ସାମର୍ଥ୍ୟ ଖୁବ୍ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ।”

ତାର ଏଇକଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀ ମୋଟେ ପାହୁଣ୍ଡେ ଯୁକ୍ତି ଅଟକି ଚାଲିଯାଇଲା ନାହିଁ ।
ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ରୁ ନିଜର ମନର ଭାବ ଲୁଚାଇ ରଖିବାପାଇଁ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କଲା;
କିନ୍ତୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଅଳ୍ପକାଳପରେ ଶର ଦ୍ୱାରା ଏକାସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧା
ଯାଇଥିବା ସୁନ୍ଦର କପୋତଟିଏ ଛଟପଟ ନହୋଇ ରହନ୍ତା ବା କପରି ?

ବିଶାଳ ମନୁଷ୍ୟ, ନୀଳ ଅକାଶ, ବାଲିଆ ଜମି, ଗୁଣିପଟେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚଟାଣ, ସେହି ପଥର ଉପରେ ଅଙ୍କିତ ଚନ୍ଦ୍ର—ମହାବଳୀପୁରର ଏଇ ଶେଷେଣ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଶିଖିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ମନ ଟାଣିନେଲା । ମନ୍ଦ୍ରନରେ ରହି ନିଜ ଘରେ ଗୋଟିଏ କୋଠର କମ୍ବାଳୁ ପଛୁମ ନିକଟରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ର କରୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ସେହି ସୁନ୍ଦର ପାକୁନକ ପରିବେଶ ଦେଖି ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲେ ।

ସୁଖ ସୁବିଧା ନ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ଘରର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ସ୍ବାଦନ୍ତର ଖାଦ୍ୟକୁ କୌଣସିମନ୍ତେ ନଷ୍ଟିର ଗଲ ଯେତେବେଳେ ମୋନେ ନିଜ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦି କରୁଥିଲେ । ଦୂରଦୂରନ୍ତ ମାର୍ଗରୁ ବସୁତ ସେହି ଶେଷରେ କେତେ ଅତିକ୍ରମ ଯାଇ, ଯେତେବେଳେ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କଲେ, ନିଜକୁ ଭଲଲଗୁଥିବା କେ ସେହି ଦୃଶ୍ୟକୁ କାଗଜରେ ଉତ୍ତାରିବା ହେଲା ଯେମାନଙ୍କର କାମ ।

ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଆଶାମଲ୍ଲୋକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଅବା ପଞ୍ଚୁରେ ବନ୍ଦାହୋଇଥିବା କୌଣସି ପକ୍ଷୀକୁ ଖୋଲି ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଛାଡ଼ିଦିଆଯାଇଛି । ସକାଳୁ ସକାଳୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କାକଲ। ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ସେ ତାର ଖାତା ଏବଂ ଧେନ୍ଦଲ ନେଇ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଉଥିଲା । ଖାତାରେ ଯୁକ୍ତ ମୁଦ୍ରାଧରୁ ଅର୍ପଣ ଧରି ସେ ଖାତା ବନ୍ଦ କରୁଥିଲା କମ୍ବା ଗାରଦା ଆସି ତାକୁ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଟାଣି ଚାଲିଯାଉଥିଲା । ଖାତା ଟିକିଏ କମିଗଲେ ସେ ପୁଣି ତା' କାମରେ ବାହାରିଯାଉଥିଲା । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଧେରବା ପୁରୁଷ ମହାବଳୀପୁରର ସମସ୍ତ କଳାକୃତର ଚନ୍ଦ୍ର ଧନେନବାକୁ ସେ ପାଗଳଙ୍କ ପରି ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲା । ଏଭଳି ହେଉଛି କଣେ କଳାକାରର ପାଗଳାମି ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳର ମନ୍ଦର, ପଥରର ରଥ, ହାତୀ, ଚଟାଣ ଉପରେ ଅଙ୍କିତ ଚନ୍ଦ୍ର, ସିଂହ ଗୁମ୍ଫା—ଏଥିରୁ ଅଧିକାଂଶର ଚନ୍ଦ୍ର ସେ ଚଟାପଟ କାଗଜରେ ଉତ୍ତାରି ନେଇଥିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଘେରବା ଆଗରୁ ନିଜର ସୋଜନୀ ମୁତାବକ ସମସ୍ତ କଳାକୃତର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିନେବ । ଚଟାଣରେ ଖୋଦିତ ଦୁଇଟି ଚନ୍ଦ୍ର—ଅର୍ଦ୍ଧନଳ ତପସ୍ୟା ଓ ଭଗିରଥଙ୍କ ତପସ୍ୟା ତାକୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ଅନୁଷ୍ଠ କରିଥିଲା । ନାନାପ୍ରକାର ମାନବୀୟ ଅନୁଭବ ସେହି ଚଟାଣ ଉପରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସମସ୍ତକାଳୀନ ପରି ଜଣାଗଲା । ସେଗୁଡ଼ିକର ଚନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତାରି କଲପରେ ହିଁ ସେ ନିଜ ଘେରବ କଳାକାରମାନଙ୍କର ମହମା କିଛି ଅଂଶରେ ଜାଣିପାରିଲା ।

ମଧ୍ୟାହ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଶାମଲ୍ଲୋ ଉଭୟ ଚନ୍ଦ୍ର ପୁର କରପକାଇଲା, ତଥାପି ସେ ଅପରାହ୍ଣରେ ମଧ୍ୟ ସେଇଠି ଯାଇ ବସିଲା । ସେତକବେଳେ ତାର ଦାଢ଼ିଆ ଯୁବକବନ୍ଧୁ ରାଗଶେଷର

ସେଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ରାଜଶେଖରକୁ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦରେ କୌଣସି ନବୀନତା ଦେଖା-
ଗଲାନାହିଁ । ସେ ତାର ବଣ ଭିତରେ ବସି ଅଦୃଶ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଗାହରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା
ମାଟିର ଖେଳନା ଭଳି ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ଓ ମଣିଷ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ତାର ଖାତାଟିକୁ ପୁଣି
କରିଦେଇଥାଏ ।

ରାଜଶେଖର ଆଶାମଲ୍ଲିକ ହାତରୁ ଖାତାଟି ଟାଣିନେଲା ଏବଂ ଯେଉଁଠି ପର ୩୦ ପୁରୁଣା
କରି କହିଲା, “ମୋତେ ଏଠାକାର କୌଣସି ଜନସଂଗଠନ ଚାଲିଗଲାନାହିଁ । ପୁରୁଷ ମୁଗର
ପାଗଳମାନେ ପଥର ଦେହରେ ମଣିଷର ଅକୃତଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଖୋଦିଦେଇ
ଯାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟ ବେପାରୀ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ
ସେମାନଙ୍କୁ କଳାକାର ସେତେବେଳେ କହିବି ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ନିଜର
ପ୍ରତିଭାକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିପାରିବେ । ଏପରି ହେଲା ଖାଲି ଯଥାର୍ଥବାଦ । ମୂଳର ଫଟୋ
ମାତ୍ର । ସେମାନେ ମଣିଷକୁ ଦେଖି ତାର କେବଳ ନକଲ କରିଦେଇଛନ୍ତି ।” ଏମିତି
କହି ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକକୁ ବାଦବଦାଦ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହୀ ଥିଲା ।

ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଭୁଲ ବାହୁଥିଲେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାକୁ ସହଯୋଗୀ ଥାନ୍ତା । ସେ ଏଇ
ମାଟିରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଯେଉଁ ମହାନ ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିଜର ପରତପ୍ତ ଓ ନାଆଁର
ସକେତ ନ ଦେଇ, ନିଜର ମହାନ କୃତିମାନ ଗୁଡ଼ିକ ଯାହାରେ ସେହି ଅତୁଳନୀୟ
କଳାକାରମାନଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରିଥିଲା । ତେଣୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ରାଗରେ ଜଳିଉଠିଲା ।

“ଏଠି ‘ରାଜକର୍ମ’ କାହିଁ ? ତୁ କାହାକୁ ମିଥ୍ୟା କଲା ବୋଲି କହୁଛୁ ? ଏହି କଳାକୃତି-
ଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲକରି ଦେଖ । ଏଇ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଚେହେରା, ମୁହଁ, ଅଙ୍ଗ, କାନ, ଗୁଡ଼, ଅଣ୍ଟା,
ହାତ, ପାଦ ଓ ଅଙ୍ଗୁଳ, ବସ୍ତ୍ର-ଆବୃତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ମନ ଦେଇ ଦେଖ । ତୁ ଯଦି ଏଗୁଡ଼ିକୁ
ସମାଜରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ନକଲ ବୋଲି ଭୁବୁଆଉ, ତେବେ ଦୋଷ
ତୋର ଅଖିରେ ଏବଂ ବରୁରରେ । ଏଇ ଦେଖ, କଳାକାରମାନଙ୍କର କଲ୍ପନା ବ୍ୟକ୍ତିର
ଆବଶ୍ୟକତାମାନୁସାରେ କେଉଁଠି ନୂଆରଙ୍ଗ ଉଠିଛି, କେଉଁଠି ବା ଗାନ୍ଧୀବେଗରେ ପ୍ରବାହିତ
ହୋଇଛି । କେଉଁଠି ବା ତାହା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଇ ପଥରର
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ତାଙ୍କର ଭାବନାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଛି ।”

“ଭଲ, ଲୋକମାନଙ୍କର କଳାବିଷୟକ ମତରେ ଆଜି ଆମ୍ଭେମାନେ ପରବର୍ତ୍ତନ
ହୋଇଯାଇଛି ।” ଏଇଆ କହି ରାଜଶେଖର ତାକୁ ଉପହାସ କଲା ।

“ଯେଉଁମାନେ ଏଇ ମାଟିରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଶିରରେ ଏଇ
ଦେଶର କଳା-ଚେତନାର କମ୍ପନ ରହୁଛି, ସେମାନେ ଏକବାରେ ଅଛି ହୋଇନପାରିବ ।
ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଚେର ଏ ଦେଶର ମାଟିରେ ଏଯାଏ ମାଡ଼ିପାରେନାହିଁ, ତୁ ସେମାନଙ୍କ
କଥାରେ ପଡ଼ି ଅଯଥାରେ ନିଜ ଦେଶର କଳାକୃତିଗୁଡ଼ିକର ନିନ୍ଦା କରନା ।”

ସେତେବେଳେ ରାଜଶେଖର ଅଳ୍ପଦୂରରେ ଶାରଦାକୁ ଆସୁଥିବା ଦେଖିଲା । ତା’
ସହୃଦୟ ଯୁକ୍ତିକରି ସେ ଜଣିପାରି ନଥାନ୍ତା, ଅତଏବ କହିଲା, “ହଉ, ଭଲ, ମୁଁ ଚାଲିଲି ।

ତୋର ପ୍ରେମିକା ତୋତେ ଖୋଜି ଖୋଜି ହୋଇ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲଣି । ମୋର ଆଜି ଏଠାରେ ରହୁବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ।”

‘ପ୍ରେମିକା’ ଶବ୍ଦଟା ଶୁଣିବାକ୍ଷଣି ଆଶାମଲେଁ ଚମକିପଡ଼ି ପଛପଟକୁ ବୁଲି ଚାଲିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଓଜନିଆ ଜନସ୍ତ୍ର ଖୁବ୍ କଷ୍ଟରେ ବୋହୁକରି ଶାରଦା ତା’ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ସାଙ୍ଗରେ ଅଣିଆବା ଜନସ୍ତ୍ର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ରଖିଦେଇ ଚଟାଣର ଶୁଣିରେ ସେ ତା’ ପାଖରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ବାରିଶର ଟୋକେଇ ଭିତରୁ ସେ ଆନନ୍ଦୀ ପଠାଇଥିବା ଲୁହାର ଡବା, ପାଣିତାଳ, କଫି, ଫ୍ଲାସ୍କ ସବୁକିଛି ବାହାରକରି ରଖିଲା । ଶାରଦା ଡବା ଭିତରୁ ‘ସିଡ଼େ’ ଓ ‘ଭୁରୁକ୍’ (ଭୁରୁକରେ ତିଆରି ଦକ୍ଷିଣ-ଭାରତୀୟ ଦୁଇଟି ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ) ବାହାର କରି ଆଶାମଲେଁ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା ଏବଂ ନିଜେ ବି ଖାଇଲା । ଦୁହେଁ ସବୁଦିନ ସେତିକିବେଳେ ଜଳଖିଆ କରନ୍ତି ।

ଆଶାମଲେଁ କହିଲା, “ଏଠି ତ ଭଲ ଖାଇବାକୁ ମିଳୁନାହିଁ; ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଆନନ୍ଦୀ ପଠାଇଥିବା ଏଇ ଜନସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝୁଛେ ।”

ଶାରଦା କହିଲା, “ଏଇ ଡବାଟା ଆପଣଙ୍କ ଅଟାଃ ଭିତରେ ଥିଲେ ଆପଣଙ୍କର ସବୁ ବନ୍ଧୁ ଏକାସଙ୍ଗେ ମିଶି ଯା’କୁ ମିଳିଟକି ଭିତରେ ସଫାକରି ଦେଇଥାନ୍ତେ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଯାକୁ ନିଜ ଆଟାଃରେ ରଖିଥିଲି ।”

“ଏଇ ସ୍ୱାର୍ଥଭାବନା ମୋତେ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗେନାହିଁ ।”

“ଏଠାକୁ ଆପଣଙ୍କ ଭଲ ଖାଲି ହାତରେ ଆଉ କେହି ଆସିନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ନିଜପାଇଁ କିଛିନା କିଛି ନେଇକରି ଆସିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆନନ୍ଦୀ ମୋତେ ଏଇ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେଇଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଫେରାଇନେବା ହେଲା ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ ।” ଏଇଆ କହି ଶାରଦା ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶାରଦା ଜାଣେ ଯେ ସେ ଆଶାମଲେଁ ସାଙ୍ଗରେ ରହୁବାରୁ କେତେକ ଗ୍ରହ-ଗ୍ରହୀ ତାଙ୍କର ପଛରେ ଥିବା କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର କଥାକୁ ସେ ମୋଟେ ଖାତର କରେନାହିଁ । ହଁ, ସେ ଏଭଳି ଗୋଟିଏ କଥା ଜାଣିପାରିଥିଲା, ଯାହା ଆଶାମଲେଁକୁ ଜଣାନଥିଲା । ସେ ଆନନ୍ଦୀର ଭାବନା ଭଲକରି ଜାଣିପାରିଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଯେଉଁ ସୁଖ ମିଳିଥିଲା, ସେଇଟା ଥିଲା ଶାରଦାର ମାନସିକ ସନ୍ତୋଷର କାରଣ ।

ସେମାନେ ତା ପରଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମହାବଳୀପୁରମୁରୁ ବାହାର ତା’ ପରଦିନ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପହଞ୍ଚିବାର କଥା । ତା’ ସହିତ ସେ ବସିଥିବା କିଛି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଯାଉ ଶାରଦା ତା ନିଜ ତିଆରି ଖଣ୍ଡିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଶାମଲେଁ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ତାହା ଦେଖି ଆଶାମଲେଁ ହସିଲା । ଛବିଟି ତା’ର ନିଜର । ଶାରଦା ଚନ୍ଦ୍ର ଆଣୁଥିବା ଆଶାମଲେଁର ଛବିଟାକୁ ନିଜ କାଗଜରେ ଆଙ୍କିଥିଲା ।

ଆଶାମଲେଁ କହିଲା, “ମୋ ଚନ୍ଦ୍ରଟା ତ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି ।”

“ମୁଁ ଯାକୁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେବି । ସେ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖି ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେବ ।”

“ଏହା ବଦଳରେ ଆପଣ ଆନନ୍ଦୀର ଛବି ଆଙ୍କି ତାକୁ ଦେଇଥିଲେ ଭଲ

ହୋଇଥାନ୍ତା ।”

“ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆପଣ ଆଜିଲେ ତାକୁ ଆଦୁର ଭଲଲଗିବ । ଏମିତି କରିବାଟା ବି ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା ।” ଏହା କହି ସେ ଥଟ୍ଟା କଲଭଳି ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକର ମନେ ହେଲା ଯେମିତି କି ସେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି । ସେ ତାର ଦେହରୁତକର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ପାଖ ସଡ଼କରେ ଝଣ୍ଟି ଏ କାର୍ ଆସେ କରି ଆସି ରହିଲା । ତାକୁ ସେମାନେ ଦେଖିନଥିଲେ । କାର୍ ଭିତରେ ବସିଥିବା ଲୋକେ ତାକୁ ଭଲକରି ଅନାଇ ରହିଥାନ୍ତା । ସେ କଥା ବି ସେମାନେ ଜାଣିପାରିନଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ଚଟକିନା କାରୁରୁ ଓହ୍ଲାଇପଡ଼ି ତା’ର ଦରଜାକୁ ଭଲକରି ବନ୍ଦକଲା, ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ସେହିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା ।

“ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କେତେଆଡ଼େ ଖୋଜିପାରିଲିଣି ? ଜଣେ ଦାଢ଼ିବାଲା ଲୋକ ଆପଣ ଏଠି ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ କହିଲା ।” ଆଶାମଲ୍ଲିକ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଟାରଦା ଆଡ଼କୁ ଭଲକରି ଚାହିଁଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ପଡ଼ିଥିବା ମିଠେଇ ଡବା, ଡାଲ, ଫ୍ଲାସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ଘେରିଲା । ସେ ଟାରଦା ହାତରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଚନ୍ଦ୍ରଟି ମଧ୍ୟ ଦେଖିଯାଉଥିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀର ବାପା ଦଣ୍ଡପାଣି କାରୁରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ । ସୁନ୍ଦରୀ ସବୁ ଆଉ ନେହୁ ଆସିନଥିଲେ । ସେ କହିଲେ ଯେ ମହାବଳୀପୁରମ୍ରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାକୁ ସେ ଆସିଛନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟ ଜିଦ୍ କରି ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଛି ।

ଏ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଟାରଦା ପାଖରେ ବସି ତା’ ହାତରୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଛବିଟି ପେନ୍ଥ ଆସିଥାଏ । ସେ କହିଲା—“ଚନ୍ଦ୍ରଟି ଖବ୍ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି । ଧ୍ୟା’କୁ କ’ଣ ଆପଣ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି ?” ଟାରଦା ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ କହିଲା, “ହଁ ।” ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ପଚାରିଲା, “ଏ ଛବିଟି ମୋତେ ଦେବେ କି ?” ଏବଂ ତାର ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ନିଜ ହାତବ୍ୟାଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ରଖିନେଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପିତାମୁଖୀଙ୍କୁ ଟାରଦାର ପରିଚୟ ଦେଲା ଟାରଦା କାନରେ କନ୍ଦା ଗଲାରେ କୌଣସି ଅଲଙ୍କାର ପିନ୍ଧିନଥାଏ । ଅତିଏବ ତାକୁ ଘେରିବାମାତ୍ରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ସେ ଗରିବ ଘରର ଝିଅ । ସେ ଦୁହଁଙ୍କୁ ଏକାସଙ୍ଗେ ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ମନରେ ଯେଉଁ ହୋଧ ଏବଂ ସନ୍ଦେହ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲଭିନଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକକୁ ଚାହିଁ ସେ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ତ ଏଠାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଣିବା ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏଇ ମିଠେଇ ଡବା, ଫ୍ଲାସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ଆପଣ ମଉଜ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ।”

“ଦେଖ, ମୁଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଣିଛି ।” କହି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାର ଖାତାଟିକୁ

ସୁନ୍ଦରୀ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା ।

ଶାରଦା ବି ଚୁନିହୋଇ ରହୁପାରିଲାନାହିଁ । ଦୁଇଟି ଝିଅ ଏକାଠି ହେଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନ ହୋଇ ରହନ୍ତେ ବା କପରି ?

ସେ କହୁଲା, “ସ୍ବାଙ୍ଗର କଥା କହୁନୁନି । ଇଏ ତ ରାତି-ଦିନ ଭୋକ-ଶୋଷ ଭୁଲି ଚିନ୍ତା କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ସେଥିପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତସ୍ବାଙ୍ଗରେ ରହୁଥିବା ଝା’ଙ୍କ ଗୁରୁଙ୍କ ଘର ଲୋକେ ମୋତେ ଦେଖାଶୁଣା କରିବାକୁ କହୁଥିଲେ । ଚିନ୍ତା ଆଜି ବି ବୋଲି ପେଟକୁ ଭୁଲିଯିବି । ତା ତ ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।”

ଶାରଦା ମୁହଁରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତସ୍ବାଙ୍ଗର ଗୁରୁଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଦଣ୍ଡପାଣି ମୁହଁ ଗମ୍ଭୀର କରି କ’ଣ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ସେଇଠି ଘର ତିଆରି କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଏ କଥା ଭାବି ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ଯେ ସେଠି ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲୋର କଥା ଭାବିବାକୁ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରୀକୁ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ମୋଟେ ଭଲଲାଗିଲା ନାହିଁ ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହୁଲା, “ଅଣ୍ଟା,* ଆପଣଙ୍କୁ ମୋ’ ସଙ୍ଗରେ ସହର ଦେଖିଯିବାକୁ ହେବ । ବାପାଙ୍କର ଅନ୍ୟ କାମ ଅଛି । ଚାଲୁନୁ ନା !”

ଦଣ୍ଡପାଣି କହୁଲେ, “ହଁ, ମୁଁ ତ ପ୍ରାୟ ଏଠାକୁ ଆସେ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହୁଲା, “ମୁଁ ମୋର କାମ ଶେଷ କରିଯାଉଛି । ତଥାପି ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ଅନୁମତି ନେଇପରେ ହିଁ ଯାଇପାରିବ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ କହୁଲା, “ଗୁଲ ଗାଡ଼ିରେ ବସ, ତା ପରେ ଅନୁମତି ନେବ । ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପୁଅରୁ ସହରଟାକୁ ଚାଲି ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ ।”

“ଶାରଦା, ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲ ।” କହି ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଲା । ସେ ତାର କାମ ଶେଷ କରିନଥାଏ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ବେଶି ଲୋଭ ଦେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ କହୁଲା, “ଆପଣ ଚାଲିଆସନ୍ତୁ, ମୁଁ ଏଇଠି ବସି ଚିଟିଟିକୁ ପୁରୁ କରିନିଏ ।”

ଶାରଦାକୁ ସେଇଠି ଛାଡ଼ି, ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ସେମାନେ ସେଠାରୁ ବାହାରିଲେ । ସ୍ବାଙ୍ଗ* ଦଣ୍ଡପାଣି ଆଶାମଲ୍ଲେର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କଠାରୁ ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବାକୁ ଅନୁମତି ଆଣିଲେ । ସେ ନିଜେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ ରହୁଗଲେ ଏବଂ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଓ ସୁନ୍ଦରୀକୁ କାର୍ତ୍ତରେ ଡ୍ରାଇଭର ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ।

ଦୁହେଁ ସମୁଦ୍ର-କୂଳରେ ଥିବା ମନ୍ଦିର, ପଥର ତିଆରି ରଥ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖିବାପରେ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଥିବା ସିଂହ ଗୁମ୍ଫା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । କାର୍ତ୍ତକୁ ଗୁମ୍ଫା କଡ଼ରେ ରଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଶରବଣ ଭିତରେ ପଶିଲା । ବଗିଚାର ସମ୍ମୁଖେ ଛାପା,

* ପିଉସୀ-ପୁଅ । ତାମିଲ୍‌ଭାଷାରେ ପିଉସୀ-ପୁଅ ସହକ ବାହାହେବାର ମରମ୍ମର ପ୍ରଚଳିତ ଥିବାରୁ ଏହି ଶବ୍ଦ ‘ପିଉ’ର ମଧ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତିନାମକ ।

ନୋଡ଼ରେ ବହୁସଂସାର ପବନ ଏବଂ ଜର୍ଜରତାକୁ ଭୟ କରି ସୁନ୍ଦରୀ ତା'ର ଖୁବ୍ ପାଖରେ ଚାଲୁଥାଏ । ସେହି ଜର୍ଜର ସ୍ଥାନଟି ହେଲା ପଞ୍ଚ ଛାଇ ଓ ସନ୍ଦ୍ୟନ୍ତ ପବନର ସ୍ଥାନ । ସେହି ମଣ୍ଡପଟି ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ବାରିତ୍ରାଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଇଥାଏ ।

ଏହି ଶରୀର ଛାଡ଼ି ସୁନ୍ଦରୀ ସେହି ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ଯାଇ ବସିଲା । ଅଶ୍ରୁମୟ ପଦ୍ମର ଲୋଭା ମଧ୍ୟ କରପାରି ନଥାଏ । ସେ କିନ୍ତୁ ବୁଝିପାରୁ ନଥାଏ । ସେ ପଚାରିଲା—
“ଏଠି ବସିଲ କାହିଁକି ? ଚେଷ୍ଟାକରିବା ନାହିଁ କି ?”

“ଅପଣ ମଧ୍ୟ ଏଠି ବସନ୍ତ । ମୋର ଅପଣକୁ କେତୋଟି କଥା କହିବାକୁ ଅଛି ।”

ଅଶ୍ରୁମୟ ସୁନ୍ଦରୀ ତେଜାବୀ କାମ ବିଚାର ନଥାଉ । ତାକୁ ଟିକିଏ ତର ମଧ୍ୟ ଲାଗିଲା । ତା' ପଦ୍ମ ଟିକିଏ ପର୍ୟ୍ୟାୟତାର ଭାବନା ମଧ୍ୟ ତା' ମନରେ ଜାଗତ ହେଲା ।

“ତେ କହିବାର ଅଛି ?”

“ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ସତେ ଖୁବ୍ ସୁଖରେ ସମ୍ପଦକ କାଟିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ; କିନ୍ତୁ ଏବେ ବହୁତ ମୁଁ ଅପଣାରେ ଏଠାକୁ ଆସିଲି ।”

“କ'ଣ ହେଲା ?”

ହଠାତ୍ ସୁନ୍ଦରୀ ଚେହେରା ଶୁଖିଲା ଭଳି ନାହିଁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଚଟକର ନିଜର ହୁଏତ-ବ୍ୟାଧି ଖୋଲି ଚିତ୍ତକୁ ବାହାର କଲା । ଏଭଳି ସେହି ଛବି ଯାହା ଶାରଦା ତଥାପି କରୁଥିଲା ।

ଚିତ୍ତକୁ ତା' ଅନ୍ତରକୁ ବଦାଇ ଦେଇ ସୁନ୍ଦରୀ ଅଳ୍ପ ଦୂର ଓ ଖୋଳରେ ପହଞ୍ଚିଲା, “କ'ଣ ଏଇ କାମ କରବାକୁ ଅପଣ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ?”

ଅଶ୍ରୁମୟ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ସେ ତା'ର ଭାବର କାରଣ କ'ଣ ? ସେ ତାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଯେ ଶାରଦା ଚିତ୍ତ ତଥାପି କରୁଥିବା କଥା ସେ ଜାଣିନଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍ତକୁ ଏମିତି ମଜାରେ ଆଣିଥିବା ।

“ସେ ହିଁ ଅଟେ ମୋତେ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ।”

ଅଶ୍ରୁମୟ ଅଖି ଟେକି ଚାହିଁଲା । ସତେ ଅବା ପରୁରୁଟି ‘କାହିଁକି ?’

“ଅପଣଙ୍କ ସହ ତା'ର ବ୍ୟବହାର ଏଭଳି—ସତେ ଅବା ସେ ଅପଣଙ୍କୁ ବାହାହେବ । ଦେଖିବାଲେବେ ସମସ୍ତେ ଏଭଳି କହିବେ । ମୋତେ ଏ କଥା ଜଣାଥିଲେ ମୁଁ କେବେ ଚଳିନା; ଶିଖିବାପାଇଁ ଅପଣଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେଇନଥାନ୍ତି ।”

ଅଶ୍ରୁମୟ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଦେଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ମନେପଡ଼ିଲା ଯେ ରାଜଶେଖର ଶାରଦାକୁ ତାର ପ୍ରେମିତା ବୋଲି କହି ଅଜ୍ଞା କରୁଥିଲା । ନିଜକୁ ନିଜେ ଭାଲି ଦେଇ ସେ କହିଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ, ତୁ ଅପଣାରେ ସନ୍ଦେହ କରନା । ସେ ଭଲ ହିଁ ଅଟେ । ମୋତେ ବଡ଼ଭଲ ବୋଲି କବେ ।”

“କେଜଣି କାହିଁକି ସେଭଳି ମୋତେ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଅଖି ଘୋଡ଼ାଇ ଏବଂ ହସିଲା । ଅଖିରେ ସତେ ଯେମିତି ସେ କହିଦେଲା,

“ଆପଣ ମୋତେ ହିଁ ବାହା ହେବେ, ଟିକିଏ ଜରିରଖି ଚଳନ୍ତୁ ।”

ସୁନ୍ଦର, ଉଦ୍‌ଭାବତ ଏବଂ ଏକାନ୍ତ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ମଣ୍ଡପର ଗୋଟିଏ ଶିଳାକୁ ଆଉଁଳ ସୁନ୍ଦରୀ ବସିଥିବା ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଆଜ୍ଞାନୁଭୂତି ଭାବେ ଆଜ୍ଞାବାକୁ ଟକ ଟକ ହେଲା । ତାର ଶାଶ୍ୱତ ଯୌବନୀୟତା, ବସିବା ଢଙ୍ଗ, ଏବଂ ସେହି ସ୍ଥାନ ଭିତ୍ତି ଆଜ୍ଞାବା ପାଇଁ ଥିଲା ଅନୁକୂଳ । ଆଶାମଲ୍ଲିକ କିନ୍ତୁ ସମୟ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା—“କାହିଁକି ମୋତେ ଏମିତି ଦେଖୁଛନ୍ତି ? କ’ଣ ମୋ’ ଉପରେ ରାଗିଲେ କି ?”

‘ନା’ କହି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଲଜରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଆଇଦେଲା । ତା’ପରେ ବୁଝି ସେଠାରୁ ଚାଲିଆସି କାର୍ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପରଦିନ ରାତିରେ ଅନ୍ୟ ଛୁଟି-ଛୁଟିମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନାଆଁରେ ଫେରିବା କଥା ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ସକାଳୁ ସୁନ୍ଦରୀ ସାଙ୍ଗରେ ହିଁ କାରରେ ଫେରିଆସିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଯେଉଁ ଝବରେ ଫେରିଲା, ଶାରଦା ମୁହଁରୁ ସେ ବିବରଣୀ ଶୁଣି ଅନନ୍ତୀକୁ ଜଣାଇଲା ସତେ ଯେମିତି ତାର ମନକୁ କେହି ଜୋରରେ ଦଳିଦେଇଛି ।

ଶାରଦା ମହାକଳୀପୁରମଠାରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଖବର ନେଇ ଆସିଥାଏ, ଅନନ୍ତୀ ତାହା ସହପାରିଲା ନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ କଥାରେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଅନନ୍ତୀକୁ ଏଇ ଖବରଟି ଖୁବ୍ ଆପାତକଲା ।

ଶାରଦାର ଗୋଟିଏ ଅଭ୍ୟାସ ଯେ ସେ ସତ୍ୟକୁ ଟିକିଏ ବଢ଼ାଇକରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ; କିନ୍ତୁ କେବେହେଲେ ମିଛ କହେନାହିଁ । ସେ ଅନନ୍ତୀ ଆଗରେ ସୁନ୍ଦରୀର ରୂପ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଗୁଣବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଆଲୋଚନା କରି ଆଶାମଲ୍ଲିକକୁ ଅଧୀନସ୍ଥ କରିନେବା କାହାଣୀକୁ ଖୁବ୍ ବନେଇ ରୁନେଇ କହିଲା ଏବଂ ନିଜ ଭରପରୁ ଅନେକ କଥା ଯୋଡ଼ିଲା । ନିଜର କଥା ଶେଷକରିବାକୁ ଯାଇ ଶାରଦା କହିଲା, “ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏମିତିକି ଗୁଡ଼ିକ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ସବୁ ପରୁଣି ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ପକ୍ଷରୁ ଟିକିଏ ସାବଧାନ ରହବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କହିବି ।”

ଅନନ୍ତୀ ଶାରଦାକୁ ମିନତି କରି କହିଲା, “ନା, ନା ! ତାଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି କହିବୁନାହିଁ । ମୁଁ ଏ କଥାଟି ଜାଣେ ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ସହତ ତାଙ୍କର ବିବାହହେବ । ଏ ବିଷୟରେ ଅମର ମୁଣ୍ଡ ପୁରାଇବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ।”

ଶାରଦା ରାଗିଯାଇ କହିଲା, “ମୁଁ ତେବେ ଏଯାଏଁ ତୋତେ ବୁଝିପାରିନାହିଁ ।”

“ମୋ’ ପାଖରେ ବୁଝିବା ପାଇଁ କିଛି ନାହିଁ ତ !”

ଶାରଦା ପାଟିକରିଉଠିଲା, “କିଛି ନାହିଁ, ଅନନ୍ତୀ ! ତୁ ମିଛ କହୁଛୁ ।”

“ମୁଁ ଜାଣେ, ତୁ କେଉଁ କଥାର କଲ୍‌ନା କରି ରଖିଛୁ । ସେ ବାପାଙ୍କ ପାଖକୁ ଚାଲିଯାଉ ।

ଶିଖିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ—ସେଥିରୁ ମୋର ତାଙ୍କ ସହୃଦ ପରିଚୟ ହେଲା । ବରାବର ଦେଖା-
ଯାକ୍ଷାତ୍ ହେଉଥିବାରୁ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମ-ଭାବ ବଢ଼ିଗଲା । ତାଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ତୁ
ଆଉ କିଛି ଭାବିବସିବୁ ।”

“ସାମ୍ନିୟ ହେତୁ ସବୁ କିଛି ହୋଇଥାଏ । ତୁ ତୋର ମନକଥା ମୋତେ ଲୁଚାଇ
ରଖିବୁ । ମୁଁ ତୋତେ ବୁଝିବାରେ ମୋଟେ ଭୁଲକରିନି ।”

ଶାରଦାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଆଉ ବେଶି ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ଆନନ୍ଦୀ କାନ୍ଦପକାଇବ ।
ସେତେବେଳକୁ ତ ତାର ଆଖି ଛଲଛଲ ହୋଇଯାଉଥିଲା—ତେଣୁ ଶାରଦା ଏକବାରେ
ତୁନିହୋଇଗଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଶାରଦା, ତୁ ଏଇ କଥାଟିକୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପାସୋରିଦେ—ନହେଲେ
ଆମକୁ ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

ଶାରଦା କହିଲା, “ତୋର ଯାହା ଇଚ୍ଛା; କିନ୍ତୁ ମନେରଖ ଯେ, ଗୋଟିଏ ପିଲାପାଇଁ
ଆଉ ଗୋଟିଏ ପିଲା ମଧ୍ୟ ଖରାପ ହେଉଛି ।”

“ତୁ କ’ଣ କହୁଛୁ ?”

“ଆଶାମଲ୍ଲେ ଏକ ଅଦୋଧ ବାଳକ । ତାକୁ କେବଳ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞିବା ଜଣା । ସେ
ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥାରେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଯାଏ । ସୁନ୍ଦରୀ ଏକ ନିଦ୍ରାଘୋର ବାଳିକା ।
ଆଶାମଲ୍ଲେ ଗୁଡ଼ିଲେ ତାକୁ ‘ମତେଲ୍’ ଭାବରେ ବସାଇ ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞିପାରେ ।
ସେ ତାକୁ ଆକର୍ଷକ ମତେଲ୍‌ର ବହୁତ ନିକଟକୁ ନେଇନିଆନ୍ତି—ସେଥିରେ ହିଁ ତାଙ୍କର
ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ସେ ଯଦି ତାର ଫାଶରେ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ଜୀବନଯାକ ତାଙ୍କୁ ହରାଇବା
ହରକତ କରି ମାରିବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ତୋତେ ସେ ଝିଅଟି ଭଲ ଲାଗିଲାନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ତୁ ତା’ର
ନିନ୍ଦାକରୁଛୁ ।”

“ମୁଁ ତା’ ସଙ୍ଗେ ଅଧଘଷ୍ଟାଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲି । ତୁ ଯଦି
କେବେ ତା’ ପାଖକୁ ଯିବାର ସୁବିଧା ପାଇ, ତେବେ ମୋ’କଥା ବୁଝିପାରିବୁ ।”

ଶାରଦା ଆନନ୍ଦୀକୁ କହି ତା’ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଦିନ ଛୁଟି ଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀର
କଲେଜ ବନ୍ଦ । କଲେଜରେ ତାର ସେହି ଶେଷ ବର୍ଷ । ଶାରଦା ଚାଲିଗଲା ପରେ ଆନନ୍ଦୀର
ମନ କୌଣସି କାମରେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ତାର ମୁଣ୍ଡ ବିଛାବାକୁ ଲାଗିଲା, ଭୋକ ଉଠିଗଲା ।
ସେ ତାର କୁଡ଼ିଆର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ପଡ଼ିଥିବା ଖଟ ଉପରେ ତୁନି ହୋଇ ଯାଇ
ଶୋଇଗଲେ । ତା’ ମନରେ କେତେ ପ୍ରକାର ଭାବନା ଉଦୟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେମାନେ ନିଜର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇଥିଲେ । ତାର ବାପା ଅନ୍ୟ
ଜାତିର ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଝିଅକୁ ବାହାହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ କେହି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ
ଆସୁନାନ୍ତି । ଲୋକ ବେଶି ଶରୀର ବା ଅତି ଧନୀ ହେଲେ ତାକୁ ସମାଜ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା
କରିବାକୁ ଦରକାର ପଡ଼େନାହିଁ । କହିରହେନି ଅବସ୍ଥା ମଝିରେ । ସେଦିନ ପ୍ରଥମ

କରି ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିଗତ ବନ୍ଧନ, ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବ, କୁଳର ବନ୍ଧନ ଇତ୍ୟାଦି କେତେ ପ୍ରକାରର ସାମାଜିକ ବନ୍ଧନ କଥା ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ସବୁ ବନ୍ଧନ ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ ।

ବାଈଶ ଦିଆର ଝରକା ଦେଇ ସେ ବାହାରକୁ ଅନାଇଲା । ତାଙ୍କର ଘର ଖୁବ୍ ଶାନ୍ତ ଶାନ୍ତ ଦିଆର ହୋଇଯାଇଛି । ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଘରର ନିଅଁ ପୋତା ସରିଲଣି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ମିସ୍ତ୍ରୀ କିଛି ଜନସ୍ଥ ଆଖିବାକୁ ବାହାରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ କଦରସେନ୍ ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳେ ବସି କାମ ଦେଖୁଥିଲେ । ମାଲୀ ବେଲେୟା ଏବଂ ତାର ଝିଅ ମୁଣ୍ଡୁମ୍ବଲ ମଧ୍ୟ ଘରକାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଫୁର୍ତ୍ତିରେ ମନର କାମ କରୁଥିବା ମୁଣ୍ଡୁମ୍ବଲକୁ ଆନନ୍ଦୀ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା । ତାର ବୟସ ଏଇ ୧୭ କି ୧୮ ହେବ । ଶାଢ଼ିର କାନକୁ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋପି, ଡେଇଁ ଧାଇଁ ହସ-ହସ ହୋଇ ସେ ତଳୁ ହାଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡରେ ଥୋଇ ଯାଉଛି । ତାର କଥା କହିବା ଏବଂ ହସିବା ଶବ୍ଦ ଆନନ୍ଦୀ କାନରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ମୁଣ୍ଡୁମ୍ବଲ କେତେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଏବଂ ଖୁସି । ଆନନ୍ଦୀର ହୃଦୟରେ ତା’ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଝରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା କେହି ଯେମିତି ତା’ର କୋଠର ଭିତରକୁ ଉଠିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ସେ ହଠାତ୍ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଦେଖିଲା ଯେ କୋଠର ବାହାରେ ହାତରେ ବହୁପତ୍ର ଧରି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଫକ୍ତିକିତ ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଛି । ଖଟରେ ଥାଇ ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଭିତରକୁ ଆସି ବସନ୍ତ” ଏବଂ ସେ ଚଟକିନା ଖଟରୁ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର ବିବର୍ଣ୍ଣ ଚେହେରା ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାକୁ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ଏତେ ଉଦାସ ଦିଶୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଦେହ ଭଲ ଅଛି ତ ?”

“ମୋର କିଛି କଷ୍ଟ ନାହିଁ—ମୁଁ ବେଶ୍ ଭଲ ଅଛି ।” କହିଦେଇ ଆନନ୍ଦୀ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ବିବର୍ଣ୍ଣ ଚେହେରା ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଲଲ ହୋଇଉଠିଲା ଓ ତାର ମୁଣ୍ଡବିଛା କୁଆଡ଼େ ଉଠିଗଲା ।

ନିଜର ଖାତାଗୁଡ଼ିକୁ ତା’ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପାଖ ଚଉକରେ ବସି ପଡ଼ିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଦେଖୁଥିବାବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ମନରେ ସେ ପଲଙ୍କରେ ଶୋଇଥିବା ବେଳର ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଆଜିହୋଇଗଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି ତଟକା ଫୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ପାଖାପାଖି ଚାହିଁ ଗୋଟିଏ ମାଲ ଦିଆର କରାଯାଇଛି । ସେଇଟା ଏବେ ଟିକିଏ ମଉଲିଯାଇଛି ।

ତାର ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଶଂସା କରିସାରି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ପ୍ରଶ୍ନକଲା, “ଆପଣ ମୋତେ ଏଯାବତ୍ କେବେ ସୁନ୍ଦର ବିଷୟରେ କାହିଁକି କହିନଥିଲେ ?”

“ଆପଣ ପଚାରିଥିଲେ କହିଥାନ୍ତି । ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥାଟି ଉଠିନଥିଲା ।”

“କ’ଣ ସେ ଆଗରୁ ମହାବଳୀପୁରମ୍ ଯିବ ବୋଲି ଆପଣଙ୍କୁ କହିଥିଲା ?”

“ନା-ନା, ହଠାତ୍ ଗଲା । ମାମୁଁ ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ଜଣେ କରବାବୁ ମୋତେ ତାଙ୍କ ସହୁତ

ଫେରବାକୁ ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ଆଜି ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଣିଛି ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ମୁଁ ଯଦି ଆଗରୁ ଜାଣିଥାନ୍ତି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ମାମୁଙ୍କର ଝିଅଟିଏ ଅଛି, ତେବେ ମୁଁ ତାକୁ ଏଠାକୁ ଆଣିବାକୁ ଆପଣଙ୍କୁ କହିଥାନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଟିକିଏ ରଗରେ କହିଲା, “ମୁଁ ତାକୁ କୁଆଡ଼େ ନେଇକରି ଯାଏନାହିଁ— ସେଇ ଆମ ଘରକୁ ଆସେ । ଆପଣ ତା’ ସହିତ ଦେଖାକରିବାକୁ ଚାହୁଁଲେ ମୁଁ ତାକୁ କହିଦେବି ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ କିଛି କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ—ମୁଁ ନିଜେ ସେ କାମ ଚାହେଁ ।” ଆଶାମଲ୍ଲେ ଯେ ପୁନଶ୍ଚ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଏନାହିଁ, ଏ କଥା ଜାଣି ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଜନ୍ମିଲା । ସେ ପୁନଶ୍ଚକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ବାହାରକୁ ନେଇଯାଏ— ନାହିଁ—ତା’ ପରିବର୍ତ୍ତେ ତାର ଡିଆରି ଚନ୍ଦ୍ର ଧରି ଯିବା ଏଠାକୁ ଆସିଛି—ଶାରଦାର କଥା ଠିକ—ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଶେ ଅବୋଧ ବାଲିକ ।

କହିରସେନଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲା । “ଟିକିଏ ରହନ୍ତୁ”—ବୋଲି କହି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିଲା । “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରୁବାକୁ ଚାହେଁ ।”

“କ’ଣ ?”

ସେ କିଛି ସମୟ ନୀରବ ରହି ତାର ଚେହେରାକୁ ଚାହିଁରହିଲା । ତା’ପରେ ନିଜର ମୌନ ଭଙ୍ଗକରି ଆସ୍ତେ କରି ପଚାରିଲା, “ଆପଣ କ’ଣ ପୁନଶ୍ଚ ସହିତ ହିଁ ବିବାହ କରିବେ ?” ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନଟି କଲବେଳେ ତାର ହୃଦୟ ଧକ୍କା ଧକ୍କା କରୁଥାଏ । ପ୍ରଶ୍ନ କରିଯାଉଥିବା ସମୟେ ଭାବିଲା ଯେ ତାର ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ଠିକ୍ ହୋଇନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ହଠାତ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲାନାହିଁ । ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି ସେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଜାଣିନାହିଁ । ତାର ଚେହେରା ଉପରେ ଲଜ୍ଜା କିମ୍ବା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭାବ ନଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଏହା କଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯାଉଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଏଥର କହିଲା, “ଶାରଦା ଆସି ତୁମକୁ କ’ଣ ସବୁ କହିଛି, ନା ?”

ତା’ର ଆଖିକୁ ଚାହିଁ ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ମୋର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ ନା !”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଆଗେ ମୋର ପାଠପଢ଼ା ଶେଷକରିବାକୁ ହେବ । ତା’ପରେ ମୋତେ ଚାଲି ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ବାହାଘର କଥା ଭାବିବାକୁ ନାହିଁ । ଘରେ ମୁରବିମାନେ ଏ ବିଷୟରେ କଣ ସବୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେସବୁ କିଛି ଜାଣେନାହିଁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଚାହିଁପାରିଲା ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାକୁ କିଛି ଲୁଚାଇନାହିଁ । ତାର ନିରାଶ ଉତ୍ତର ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ଆଗୁର ହୋଇଉଠିଲା—କ’ଣ ଆପଣ ତାକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି ? କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ନଟା ତାର ଓଠ ଯାଏ ଆସି ଅଟକିଗଲା । ମୁହଁ ଉପରେ

ସେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନଟାକୁ ପଚାରି ପାରିଲାନାହିଁ । ସଦତ ହୋଇ ସେ ଭାବିଲା ଯେ, କେବେ ହେଲେ ସେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନଟି ତାକୁ ପଚାରିବ ନାହିଁ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ସେମିତି ସେଇ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଶ୍ନଟିରେ ତା'ର ଗାବନଟା ଝୁଲିରହିଛି ।

ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରିବାକୁ ଅନନ୍ତର ସାହସ ହେଲାନାହିଁ, ତାକୁଇ କିଛି ଦିନ ପରେ ଶାରଦା ସାହସ କରି ତାକୁ ପଚାରିଦେଲା । ସେ ଶୁଭ୍ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶା ସହ ତା'ର ମନକଥା ବାହାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ସେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ମହାବଳୀପୁରମ୍ ଯିବା ପରେହିଁ ମୁଁ ଏକଥା ଜାଣିପାରିଲି ଯେ ଆପଣ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି ।”

ସେ କହିଲା, “ସେମିତି କଥା ନୁହେଁ । ମାମୁଙ୍କର କ'ଣ କାମ ଥିଲା—ତେଣୁ ମୁଁ ତାକୁ ସହର ବୁଲାଇବାକୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲି ।” ସେ ଏମିତିକା କିଛି କହି ତାର କଥାଟିକୁ ଟାଳିଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ଥିଲା—କାରଣ ସେ ନିଜେ ଜାଣି ନଥିଲା ଯେ ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କିପରି ଦେବା ଉଚିତ । ତାର ମନେହେଲା ଭଲପାଇବା ଯେତିକି ବଡ଼ ଗୋଲମାଲିଆ ଓ କଳହର ମୂଳ ।

ଦିନେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏହି କଥାଟିକୁ ଧରି ତା ସହର ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କହିଲା, “ବୋଧହୁଏ ତୋର ପ୍ରେମିକା ସୁନ୍ଦରୀ ତୋ' ସହର ବାହାରେବାକୁ ଛାଡ଼ିପକ୍ ହେଉଛି ।” ଆଶାମଲେଇକୁ ଶର ଲାଗିଲା । ସେ କହିଲା—“ବୋଧହୁଏ ତୋର ଆଉ କିଛି କାମ ନାହିଁ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ମୋର ପାଠ ଶେଷ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ।” ଏମିତି କହି ସେ ତାର କଥା ଟାଳିଦେଲା ।

ଶାରଦା ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆଶାମଲେଇ ଟାଳିଟୁଲି କରିଦେଲା, କିନ୍ତୁ କଥାଟିକୁ ସେ ନିଜେ ମନରୁ ଦୂର କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀର ତା' ପ୍ରତି ସ୍ନେହ-ବ୍ୟବହାର ତା' ମନରେ କୌତୁହଳ ଜାଗ୍ରତ କରିଦେଲା । ଏହାକୁ ହିଁ କଣ ପ୍ରେମ ବୋଲି କହିଲୁ ? ଅଥବା ଆନନ୍ଦୀ ସହର ବସାଇଠା କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦର ଯେଉଁ ଲହରୀ ଛୁଟେ, ତାକୁ ପ୍ରେମ କହିଲୁ ? ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ଦୁହିଁକୁ ପ୍ରେମ କରେ । ତାକୁ ଏମିତି ବ ଲାଗିଲା ଯେ ସେ ଦୁହିଁକୁ ପ୍ରେମ କରି ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର-ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରେମ କରେ । ସେ କିଛି ସମୟ ଦ୍ଵିଧାରେ ରହିଲା । ଦୁଃଖି ଭାବିଲା ପଡ଼ା ଶେଷ ହେଲା ଯାଏ ଏଇ ବିଷୟରେ ସତର୍କ ରହିବ ।

କିନ୍ତୁ ସେ ତା' କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଉତ୍ସାହ ନ ଦେଖାଇଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ଜଳପ୍ରବାହର ଅନୁକୂଳରେ ନୌକାରେ ଯାତ୍ରା କରିବାରେ ମଧ୍ୟ ତ କିଛି ଆନନ୍ଦ ଅଛି ? ଆଶାମଲେଇ ଦିନେ ଅପରାହ୍‌ବେଳେ ଚିଡ଼ିଆଖାନାର ଗୋଟିଏ ଗଛତଳେ ବସିଥିଲା । ଆଗରେ ଥିବା କାଠ ପର ଉପରେ ଡିଆଁ-ଜେଇଁ କରୁଥିବା ବଣମଣିଷର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ । ମଉଜ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚିଡ଼ିଆଖାନାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣୀ ବୋଲି ଭାବି ଟିକିଏ ଅଟକି ରହି ତାକୁ ଚାହିଁଦେଇ ଚାଲିଗଲେ; କିନ୍ତୁ

ସେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନଜର ଦେଲାନାହିଁ । ବଣମଣିଷ ଲୁହା ଛଡ଼ାନ୍ତିକୁ ଧରି ହଲାଇବା ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଲଗିଲା ।

ମାଙ୍କଡ଼ମାନଙ୍କ ସହତ ମିଶି ସେମାନଙ୍କ ଭଳି ହଇରାଣ କରୁଥିବା କେତେ ଜଣ ଝିଅଙ୍କ ପାଟିଗୋଲରେ ତାର ଧ୍ୟାନ ଭଗ୍ନହେଲା । ସେ ରାଗରେ ପଛ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ସେତିକି ବେଳେ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହତ ଆସିଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଦେଖିପକାଇଲା ଏବଂ ତା'ପାଖକୁ ଧାଇଁଆସିଲା । ସେ ଖୁବ୍ ଗର୍ବରେ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରଟାକୁ ହାତରେ ଧରିଲା ଏବଂ ତାର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଦେଲା ଯେ ଆଶାମଲେ ହେଉଛି ତାର ‘ଆଉଁ’ । ଆଶାମଲେ ଭବିଷ୍ୟ ସେମାନେ ଶୀଘ୍ର ସେଠାରୁ ପଳାଇବେ । ସୁନ୍ଦରୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଦେଲା; କିନ୍ତୁ ନିଜେ ତା' ପାଖରେ ରହିଲା । ‘ଚନ୍ଦ୍ର ତ ଚନ୍ଦ୍ର କେବଳ’ କହି ସେ ନିଜ ଉଆର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ମୋଡ଼ି ରଖିଦେଲା ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଏଭଳି ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି କରି ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା, ସତେ ଅବା ସେ କାଠଦର ଭିତରୁ ବାହାରିଥିବା ଗୋଟାଏ ଜନ୍ତୁକୁ ଦେଖୁଛି !

ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ କହିଲା, ଛୁଟି ଥିବାରୁ ସେ ତାର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହତ ମଉଜ କରୁଥିବାପାଇଁ ବାହାରିଥିଲା । ଚିଡ଼ିଆଖାନା ଦେଖିବା ପରେ ସିନେମା ଦେଖିବାର ତାଙ୍କର ଯୋଜନା ଥିଲା । ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଯଦି ଏମିତିକା କଥା ଥିଲା, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଚାଲିଗଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?”

ଏହା ଶୁଣି ସୁନ୍ଦରୀର ରାଗ ଲାଗିଲା । ସେ କହିଲା ଯେ ଆଶାମଲେ ତାକୁ ଅସମାନତ କରୁଛି ଓ ତାକୁ ଧମକାଇ କହିଲା ଯଦି ସେ ସେଠି ରହୁବାଟା ତାକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ, ତେବେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଯିବ । ତାକୁ ବୁଝାଶୁଝା କରାଇ ତାର ରାଗ ଶାନ୍ତ କରାଇବାକୁ ଆଶାମଲେକୁ ଅନେକ ସମୟ ଲାଗିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ମୁଁ ସିନେମା ଦେଖିବାକୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ନଯାଇ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯିବି । ଚାଲିଯିବୁ ଶୀଘ୍ର, ତେଜହେଉଛି ।”

ସୁନ୍ଦରୀର ସାହସ ଦେଖି ତାର ଭୟହେଲା । ଜଣେ ଯୁବକ ଝିଅ ସହତ ତାର ସମବୟସ୍କ ଜଣେ ଯୁବକ ସିନେମା ଦେଖିବାକୁ ଯିବା କେତେଦୂର ଠିକ୍ ? ସେ ଜାଣେ ଯେ ସହର ଭିତରେ ଏସବୁ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଏକଥା ଅନୁଚିତ ଜଣାଯାଉଥାଏ । ସେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ସିନେମାର ନାମ ସୁନ୍ଦରୀ କହିବାରୁ ତା'ମନରେ ଦେଖିବାକୁ ଯିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ଏଇ ସିନେମାଟାକୁ ସେ ଏକା ବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସଙ୍ଗରେ ଦେଖିବାର ତାର ଇଚ୍ଛା ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ ତାକୁ ସକୋଚ ବୋଧହେଉଥାଏ । ସେ ଥିଲା ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଳାଲର ପୁଅ; ତେଣୁ ସହସ୍ର ସତ୍ୟତାର ପବନ ତାକୁ ଖୁଣ୍ଟି କରୁନଥାଏ ।

ତା'ପାଖରେ ବେଶି କିଛି ଟଙ୍କା ନଥିଲା । ସେ ପଇସା ନଥିବା କହି ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଟାଳିବାକୁ ଚାହିଁଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତା' ହାତରେ ଖଣି ଏ ଦଣ୍ଡଟିଆ ନୋଟ୍ ଧରାଇଦେଲା । ଆଶାମଲେ ଏହା ପରେ ଆଉ କେତୋଟି ବାହାନା ବାହାରକଲା । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସେ ତାକୁ

ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ତା' ସହୃଦ ଯିବାକୁ ତାର ସାହସ ହେଉନାହିଁ ।

ବାପ-ମା'ର ରୋହା ଝିଅ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣନାହିଁ । ଇଚ୍ଛା କରିଥିବା ଗୋଟିଏ ଜନିଷ ନପାଇଲେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜନିଷ ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକରିବା ପିଲା ଭଳି ସେ କହିଲା, “ଆପଣ ମୋ ଯଜ୍ଞରେ ସିନେମା ନଗଲେ ନାହିଁ, ହୋଟେଲ ଯାଏଁ ତ ଚାଲନ୍ତୁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଶୁଦ୍ଧି ନଥାଏ ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ଗୁରୁଜଣ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ କାନ୍ଦୁ । ଅତଏବ କହିଲା, “ହଁ, ଯିବା, ମୋତେ ଶେକ ଲାଗୁଛି ।”

ସେମାନେ ଚିଡ଼ିଆଖାନାରୁ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖରେ ଥିବା ଏକ ହୋଟେଲ ଆଡ଼କୁ ସଙ୍କେତ କଲା; କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ ସେହି ହୋଟେଲକୁ ଯିବାକୁ ମନାକରିଦେଲା । ତାକୁ ବସ୍ରେ ନେଇ ସେ ପ୍ୟାରିସ୍ କର୍ଣ୍ଣିରକୁ ଆସିଲା ଓ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗଳିଭିତରକୁ ଗଲା । ବେଶ୍ ଅଧୁନିକ ନାମର ଏକ ହୋଟେଲ ଆଗରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ ହୁଡ଼ାହୋଇଥାଏ ।

ଦୁହେଁ ସେହି ହୋଟେଲ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାମାତ୍ରେ ସେଠାକାର ଦୃଶ୍ୟ ବଦଳିଗଲା । ଦିନ ରାତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ସବୁଆଡ଼େ ଟିଉର୍ ଲାଇଟ୍ ମଳ ଆଲୁଅ ବ୍ୟାପି-ଯାଇଥାଏ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ରୁମ୍‌କୁଲର୍ ଭିତରୁ ଥଣ୍ଡା ପବନ ଆସୁଥାଏ । ରେକର୍ଡ୍ ପ୍ଲେୟାରରେ ଗୋଟାଏ କିଛି ଇଂରେଜୀ ସଙ୍ଗୀତ ବାଜୁଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଟିକିଏ ଅଣି ମଲି ପୁଣି ଭଲକରି ଚାହିଁଲା । ସହରର କେତେକ ନୂଆ ଧନୀଲୋକ ବସି ସେଠାରେ ଶ୍ରେଜନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଗପସପ କରୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଦରଜାରେ ‘କେବଲ ପରିବାର ପାଇଁ’ ଲେଖାହୋଇଥିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ସେହି କବାଟଟାକୁ ଖୋଲି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଯଜ୍ଞରେ ତା’ ଭିତରକୁ ପଶିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦେଖିଲା ଯେ ସେଠାରେ ଯୁବକ-ଯୁବତୀମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ—ଘେଉଁମାନେ ଗୁହସ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଏଯାଏଁ ଗୁହସ୍ତ ହୋଇନଥିଲା । ଅତଏବ ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ କରି ସେ ଗୋଟିଏ ଚଉକରେ ବସିବା ମାତ୍ରେ ସୁନ୍ଦରୀ ତା’ଦେହକୁ ଲାଗିକରି ବସିପଡ଼ିଲା । ଘରଟି ଭିତର ଉଡ଼ାନାହାଜର ଏକ କୋଠର ଭଳି ଲାଗୁଥାଏ । ସେଠି ଚଉକିଗୁଡ଼ିକ ଯୋଡ଼ି ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସୁନ୍ଦରୀ ସାଙ୍ଗରେ ଏତେ ପାଖରେ ବସିବାକୁ ତାକୁ ବଡ଼ ସଙ୍କୋଚ ଲାଗିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଉତ୍ସାହର ସହୃଦ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଯାଉଛି ନା ଯେମିତି ଆମେ ଦୁହେଁ ଏକାସଙ୍ଗରେ ବସି ଉଡ଼ାନାହାଜରେ ଉଡ଼ିଗଲୁଛେ ?”

“ତୁ କ’ଣ ଏହା ଆଗରୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛୁ ?”

“ବାପା ପ୍ରାୟ ଆମକୁ ଧରି ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି ।”

ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଖାଇବାପାଇଁ ଦଣ୍ଡାଏ ଲାଗିଗଲା । ଏଥିରୁ ଅଧା ସମୟ ହୋଟେଲବାଲା ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇବାକୁ ନେଲା, ବାକୀ ଅଧା ସମୟ ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜେ ନ ଖାଇ ବା ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ନଦେଇ କେବଳ କଥାବାଣ୍ଟିରେ କଟାଇଦେଲା । ସେ ନିଜର ଖାଦ୍ୟରୁଚି କମ୍ ପେଟର ଚନ୍ଦ୍ରା ନକରି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କିଛି ଖିଆପିଆ କରିନେଲା । ବେହେରା ଚାଲି ନେଇ

ଆସିଲା । ଏଗାର ଟଙ୍କା ଓ କିଛି ପଇସାର ବାଲ୍ ହେଲା । ବଲ୍‌ଟି ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ସେଇ ବାତାଳୁକୁଳ ଘର ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଦେହରୁ ଗମ୍‌ଗମ୍ ଝାଲ ବୋହୁପଡ଼ିଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯଦି ଦୁହଁଙ୍କ ପାଖରେ ମିଶି ସେତକ ପଇସା ନଥିବ !

କ୍ଷଣକପାଇଁ ସୁନ୍ଦରୀ ବି ବିକ୍ରତ ହୋଇଗଲା । ଦୁହଁ ନିଜ ନିଜର ପର୍ଯ୍ୟ ଖୋଲି ପଇସା ଗଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭଗବାନଙ୍କ ଦୟାରୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବାଲ୍ ଭରଣା କରିବା ଭଳି ପଇସା ଥିଲା । ହଁ, ବେହେରାକୁ ‘ଟିପ୍’ ଦେବାକୁ ପଇସା ନଥିଲା । ଯେକୌଣସିମତେ ଅପମାନିତ ହେବାରୁ ବଞ୍ଚିଗଲେ ଭାବ ଦୁହଁ ଘରଜା ଖୋଲି ବାହାରକୁ ଆସିଲେ ।

ସେମାନଙ୍କ ମାନସିକସ୍ଥତି ଏପରି ଥିଲା ଯେ ବାହାରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଭିଡ଼ମଝିରେ ବସି ଖାଉଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସେମାନେ ଦେଖି ପାରିଲେନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଯାଉଥାଏ । ତାର ଚିନ୍ତାହେଲା ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ତାର ଏଠିକି ଆସିବା କଥା ଯେମିତି ଜଣା ନପଡ଼େ । ସେ ଲୁହା ଜିନିଷ କରିବା ପାଇଁ ସେଆଡ଼େ ଆସିଥିଲା । ପାଖରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଟଙ୍କା ଥିବାରୁ ସେ ହୋଟେଲକୁ ଚାଲିଆସିଲା । ମାତ୍ର ତା’ପାଖରେ ଥିବା ଟଙ୍କା ତା ନିଜର ନୁହେଁ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଟେଲରୁ ବାହାରକୁ ଆସିବାବେଳେ ଟାଣ ଖରା ହୋଇଥାଏ । ବସ୍‌ରେ ଘରକୁ ଫେରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପଇସା ନଥାଏ । ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଥାଏ, ତାର ଏ ବନ୍ଧୁରେ କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ—ସବୁ ଚିନ୍ତା ଆଶାମଲ୍ଲି ମୁଣ୍ଡରେ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ପଚାରିଲା, “ଆମେ ଟାକ୍‌ସିରେ ଘରକୁ ଫେରିଯିବା ?”

“ବସ୍‌ରେ ଯିବାକୁ ତ ପଇସା ନାହିଁ; ରୁ ଟାକ୍‌ସି କଥା କହୁଛୁ ।”

“ପଇସା ନାହିଁ ବୋଲି ତ ଟାକ୍‌ସିରେ ଯିବା କଥା କହୁଛୁ । ଘରେ ପହଞ୍ଚି କାହାର ପାଖରୁ ପଇସା ନେଇ ଟାକ୍‌ସିବାଲାକୁ ଦେଇଦେବ ।”

“ଘରେ ଯଦି ତାଲପଡ଼ିଥାଏ ?”

“କ’ଣ ହେଲା—ଆପଣଙ୍କ ଘରକୁ ଚାଲିଯିବା ।”

ଆଶାମଲ୍ଲି କହିଲା “ନାଁ, ଆମେ ଚାଲିଯିବା ଯିବା ।” ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ ତା’ର ମନକୁ ପାଇଲା । ସେମାନେ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ମାଲିଲ ମାଲିଲ ଧରି ପାଦରେ ଚାଲିଲେ । ସୁନ୍ଦରୀର ସାହସ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲି ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲା । ଯଦି ତା’ପାଖରେ ହୋଟେଲ୍ ବାଲ୍ ପଇସା ଦେବାକୁ ଅଣ୍ଟି ନଥାନ୍ତା, ତେବେ ଅପମାନିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା । ତାହା-ହେଲେ ତାର ମନର ଅବସ୍ଥା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାଆନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଏତେବେଳେ ତାର ସେହିସବୁ ଅନୁଭୂତି ବିଚ୍ୟନ୍ତ ଜଣାଗଲା ।

ଶାରଦା ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ତାକୁ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥିଲେ, ବୋଧହୁଏ ତାହା ସତ । ଏହା ଭାବି ସେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀର ହସ ଏବଂ କଥାରେ ସେ ଭାବବହୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ନିଜ ଗୋଡ଼ର ବ୍ୟଥା ଭୁଲି ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଲାଗି ଚାଲିଲା ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ବୋଧହୁଏ ଜେଟ୍ ବିମାନରେ ବସି ସମୟ ଉଡ଼ିଗଲେ । ଏଠି ସମୟ କାଟିବା ବେଳାର ବସିଥିବା ଅଳସୁଆମାନଙ୍କୁ କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ସବୁ ଉପଯୋଗ କରି ପଇସା ଅର୍ଜନ କରୁଥିବା ସ୍ୱାର୍ଥୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଜୀବନ ଆୟୁଷାବେଶରେ ଆଗକୁ ବଢ଼ିଗଲୁଥାଏ । ଜଣାଯାଉଥାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସପ୍ତାହରେ ନୂଆ ମାସ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଉଛି ।

କଦରସେନ୍ଙ୍କ ଘର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ଗୁଡ଼ ପ୍ରବେଶ ଉତ୍ସବ ବାକି ଥାଏ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନୂଆ ଘରଟି ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଉପରେ । କେଜାଣି କାହିଁକି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମନରେ କଦରସେନ୍ଙ୍କ ଘର ପାଇଁ ଯେତେ ରୁଚି ଥିଲା, ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଘର ପାଇଁ ସେତିକି ନଥିଲା । ସେ ଆନନ୍ଦୀର ଘରକୁ ପଡ଼ୋଶୀ ଘର ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ଏଭଳି କୌଣସି କାମ କରେନାହିଁ ଯଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ କେହି ଏ କଥା ଜାଣିପାରନ୍ତୁ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ତା' ମଧ୍ୟରେ ଆସିଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାରିନଥିଲେ ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନୂଆ ଘର ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେଇଠି ତାଙ୍କର କଦରସେନ୍ଙ୍କ ସହ ପରଚୟ ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ କଦରସେନ୍ ତାଙ୍କର ଗୁଡ଼ପ୍ରବେଶୋତ୍ସବକୁ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେବାକୁ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାହାରିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦର ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ସୁନ୍ଦରୀ ତା' ଦେହରେ ଏମିତି ଭାବରେ ଲାଗିଗଲା, ସତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କର ପରଚୟ ବଢ଼ିତ ଦିନର । ଦୁହେଁ କେତେ ସମୟ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦରୀ ମାଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ତା'ପରେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଅଲଗା ଜାଗାକୁ ନେଇଗଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଆନନ୍ଦୀ ସହତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଜାଣିଲା ଯେ ସେ ତା' ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ବଢ଼ିତ କଥା ଜାଣେ ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆଶ୍ୱିନ ସଙ୍ଗରେ ଯିବି ବୋଲି ଭାବିଥିଲି । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣ ନିଜେ ଆସିଗଲେ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ପଚାରିଲା, “କ'ଣ ଆଶାମଲ୍ଲେ ମୋ' ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କ ସହତ କିଛି ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ ?” କେଜାଣି କାହିଁକି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ଯଦି ସେ ତା' ବିଷୟରେ କିଛି କହିଥାନ୍ତା ତେବେ ତା'ମନରେ ଦୁଃଖ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଓଠ ମୋଡ଼ି ଅଭିଯୋଗ କରିବା ସ୍ୱରରେ ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ସେ କହନ୍ତେ କାହିଁକି ? ସେ କହିବେ ବା କିମିତି ?” ପୁଣି ଆଗ୍ରେ କରି କହିଲା, “ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ କିଛି କଥା ଜାଣେ ତ ।” ଏହା କହି ସେ ଦୁଷ୍ଟାମିର ହସ ହସିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ କ'ଣ ସବୁ ଜାଣେ ? ସବୁ କିଛି ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ସେ ମୋ' ସହତ ଏଭଳି ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର କରୁଛି କିମିତି ? ଏହା ଭାବି ଆନନ୍ଦୀର ଛତି ଧକ୍ ଧକ୍ ହେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍

କହିଥିବା କଥା—ଆଶାମଳେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ବିବାହ କରିବ, ତାହାହେଲେ କଅଣ ମିଛ ?
 ଶାରଦା କହିଥିବା କଥା—ସୁନ୍ଦରୀ ବଡ଼ ଭର୍ତ୍ତାପରାୟଣ; କ’ଣ ମିଛ?

ନିଜର ଅଣ୍ଟିକୁ ଯେମିତି ବଶାସ ନକରି ଆନନ୍ଦୀ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ମୋ ବିଷୟରେ କ’ଣ ଜାଣିଛନ୍ତି ?”

“ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ମାତ୍ର ଶୁଣିଛି । ମୁଁ ଜାଣେ, ଆପଣ ଖୁବ୍ ଭଲ । ଆପଣ ଭେଦଭାବ ନରଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ସେ ଦିନ ତ ଆପଣ ମୀନା ନାମଙ୍କ ଘରେ ନିଜେ ରନ୍ଧିବାକୁ ବାହାରିଥିଲେ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲେ ସେଦିନ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଆପଣଙ୍କ ସହୃଦ ଦେଖାକରିଥାନ୍ତି । ମୁଁ ବୟସରେ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ସାନ । ମୋତେ ତେଣୁ ‘ଭୂ’ କହି ଡାକିଦେ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଭାବିଲା ବୋଧହୁଏ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାଳ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ତା’ ବିଷୟରେ କହିଥିବେ ।

“ଆପଣ ବୋଧେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋ’ ମନରେ ସ୍ନେହଭାବ ଥିଲା । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବୁଝିବାରେ ଭୁଲ୍ କରିନପାରେ । ବୟସରେ ସାନ ହେଲେ ବି ମୁଁ ବହୁତ କିଛି ବୁଝୁଛି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଭାଇ ମୋତେ ତ ସବୁ କହିଛନ୍ତି ।” କହି ସୁନ୍ଦରୀ ହସିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ଭାବିଲା—ମାଣିକ୍‌କମ୍ କେଜାଣି କ’ଣ ସବୁ କହିଥିବ ? ଏହା ଭାବି ସେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଅବୋଧ ବାଳିକାଟିଏ ବୋଲି ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ତା ସହୃଦ ନିଜ ବିଷୟରେ ବେଶି ବେଳିଯାଏ କଥାବାତ୍ତା କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ତାର ପଡ଼ା କଥା ପଚାରିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ମୁଁ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ଦେଇପାରିବୁ । ତା’ର ଫଳ ବି ଜାଣେ ।”

“ଏତେଦିନୁ ଜାଣ ?”

“ହଁ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଫେଲ୍ ହେବି ।” କହି ସୁନ୍ଦରୀ ହସିଦେଲା ।

“ତେବେ ?”

“ଆଉ କ’ଣ ? ଆଉ ଥରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ଦେବି । ପୁଣି ଥରେ ଦେବି । ମୁଁ ଯେତେଥର ଚେଷ୍ଟାକଲେ ବି ପାସ୍ତ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ବାପା ବିରକ୍ତ ହେବେ ଏବଂ ମୋର ପଡ଼ା ବନ୍ଦ କରିଦେବେ । ମୁଁ ଆଶ୍ୱାସରେ ମୋର ସମସ୍ତ କଟାଇବି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଏଭଳି ଭାବେ ଅନାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ସତେ ଯେମିତି ସେ ଗୋଟାଏ ବରଫ ଜୀବ । ତାର ଶରୀର ଥିଲା ସୁଗଠିତ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର । ତାର କଥାଭାଷାରେ, ଗୁଲିଚଳନରେ ଓ ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ଯୌବନର ଅକର୍ଷଣ ନାହିଁ ଉଠୁଥାଏ ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା—“ଦେଖନ୍ତୁ, ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲକରି ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିଆସୁଛି । ହଠାତ୍ ଏ ବର୍ଷ ମୋର କେଜାଣି କ’ଣ ହୋଇଗଲା । ଜଣାଯାଉଛି ଯେପରି ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇଛି । ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବାକୁ ମତେ ଜମା ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ । ଯାହା କିଛି ପଢ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋଟେ କିଛି ବୁଝିହେଉନାହିଁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଗୁରୁପାଶର ଯେ ଯୁବଣ ହେବା ଆଗରୁ ଯୌବନର ପାଗଳାମି ଏହା ଉପରେ ମାଡ଼ିବସିଛି ।

“ଆପଣ ବି. ଏ. ପଢ଼ିଛନ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି ନା ? ଆପଣ ସବୁବେଳେ ପ୍ରଥମ ହୁଅନ୍ତି ନା ? ଏହା ପରେ ଆପଣ କ’ଣ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?”—ସୁନ୍ଦରୀ ପଚାରିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା—“ଆଉ ବେଶି ପଢ଼ିବି ନାହିଁ । ବାପା ମୋର ପଢ଼ା ଏତିକିରେ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ।”

“ହଁ, ହଁ, ଯେଉଁଥା କରିବା ଠିକ୍ ହେବ ।” କହି ସୁନ୍ଦରୀ ଆନନ୍ଦୀକୁ ନିଜ ବାଡ଼ିପାଶରେ ବାନ୍ଧିନେଲା । ତା’ପରେ କାନରେ ଆସ୍ତେ କରି କହିଲା, “ଆପଣ ଖୁବ୍ ପଢ଼ିଯାଉଲେଣି । ଏଣିକି ଆପଣ ନିଜ ପସନ୍ଦରେ କୌଣସି ଲୋକକୁ ବାହାହୋଇପଡ଼ନ୍ତୁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଝାଲରେ ଗୁଡ଼ିଗଲା । ସୁନ୍ଦରୀ କ’ଣ କହୁଛି ? ଯହୁ ଜାଣି କ’ଣ ସେ ଏକଥା କହୁଛି ? କିମ୍ବା କିଛି ନ ଜାଣି ସେ ଏମିତି ବକବକ କରୁଛି ? ନିଜ ପସନ୍ଦରେ ଜଣେ କାହା ସହୃଦ ବାହା ହୁଅ—ଏହାର ଅର୍ଥ କ’ଣ ?

ଆଉ ବେଶି ବେଳ କଥାବାକ୍ତା କରିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ଭାବି ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଟାଣି ବାହାରକୁ ନେଇଆସିଲା । ତାକୁ ସେ ତାଙ୍କ ନୂଆ ଘରର ଗୁଡ଼ି ପ୍ରବେଶ ଉତ୍ସବକୁ ଆସିବାପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଇ ବାପାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଅଡ଼େସ୍‌ସାର ଫେରିଆସିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀର ଶେଷ କଥାପଦକ ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ କଟକଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଗୁରୁ-ପାଶରୁଲାହିଁ ସେ ହସିବ ନା କାନ୍ଦବ ! ତାକୁ କାନ୍ଦମାଡ଼ିଲା ଏବଂ ହସି ବା ଲାଗିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ଦେଖାକରି ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା । ସେ ଏକଥା ଭାବି ଭାରି ଖୁସି ଯେ ସେ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଚତୁରତାର ସହୃଦ ପ୍ରସ୍ତାବଟିଏ ଦେଇଯାଉଛି । ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଜାଣିନଥିଲା ଆନନ୍ଦୀ ହୃଦୟରେ କିଏ ବସିଥିଲା । ଥରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିଥିଲା । ତାକୁ ସତ ବୋଲି ଭାବି ସୁନ୍ଦରୀ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏଭଳି ପ୍ରସ୍ତାବଟିଏ ଦେଇଥିଲା ।

କଥାଟି ଏତିକି—

ଦିନେ ସୁନ୍ଦରୀ ସାଇକେଲ ଚଢ଼ି ଅଣାମଲ୍ଲେ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଘରେ କେହି ନ ଥିଲେ । ଘର ଲୋକଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ପଚାରିବାପାଇଁ ସୁନ୍ଦରୀ ଉପରକୁ ଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମାଆ ମାନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଘରରେ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଇଥିଲା । ଘରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏକା ଥାଏ । “ସେ ହେଁ ଏଇନେ ଆସିଯିବେ, ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲିଯିବେ”—କହି ତାକୁ ସେ ଅଟକାଇନେଲା ।

କେଜାଣି କାହିଁକି ସୁନ୍ଦରୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଦେଖିଲେ ଚିଡ଼େ । ଧନୀ ମାଲିକାଣୀ ଗରିବ ଗୁଳରକୁ ଯେମିତି ଉପେକ୍ଷା କରେ, ସେ ତାକୁ ସେମିତି ଉପେକ୍ଷା କରେ । ସେଦିନ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା ବିଷୟରେ ଏବଂ ଅଣାମଲ୍ଲେ ବିଷୟରେ ଏକପକ୍ଷେ କଥାବାକ୍ତା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାରୁ ତାକୁ ଭଲଲାଗିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ପ୍ୟାରସ୍ କଣ୍ଠିରରେ ଥିବା ହୋଟେଲ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେ ଜାଗାରେ ଏକତ୍ର ଦେଖିଛି

ସେ ଅଶୀବାଦ ଦେଲା ଯେ ଶୀଘ୍ର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶର ବବାହ ହେଉ । ଖୁସିରେ ସୁନ୍ଦର ମୁଣ୍ଡ
ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଲଗିଲା ।

“ତୁ ତାକୁ ବାହାହେବୁ, ତେଣୁ ମୁଁ ତୋତେ ଗୋଟିଏ କଥା କହୁଦେବାକୁ ଚାହେଁ ।
ଏଇଟା ଗୁପ୍ତ କଥା । ତୁ ଏକଥା ଆଉ କାହାରିକୁ କହୁନାହିଁ, ବୁଝିଲୁ ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଥାରେ ହୁତୁରିଲା ।

ନାନାଆତ୍ମ କଥା କହୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହରସେନଙ୍କ ଘରର ଚର୍ଚ୍ଚା । ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା ।
ସେ ଆନନ୍ଦୀର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କଲା । ସେ କହିଲା, “ଚନ୍ଦ୍ରକରର ହିଅ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ
ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରେ; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲେ ବୋଧହୁଏ
ତାର ଭବନକୁ ଠିକ୍ ଭାବେ ବୁଝିନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏପାଖ ସେପାଖ ହେଉଛି ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ମୁହଁର ରଙ୍ଗ ବଦଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ଆଖି ଶୁଖିରେ ନାଲି ହୋଇଉଠିଲା ।
ସୁନ୍ଦରୀ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲା—“ଏକଥା କ’ଣ ସତ ?”

“ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଭଳି କିଛି ସଚ୍ଚିନାହିଁ ଯେ ତୁ ଏତେ ଭାଗ କରିବୁ । ଆନନ୍ଦୀ ଏକ
ଅଗ୍ନିଶିଖା । ତାର ମନରେ ମଲି ନାହିଁ । ସେ ଆଶାମଲେକୁ ନିଜର ସହୋଦର ବୋଲି
ଭାବେ । ମୋର ଚନ୍ଦ୍ରା ଏତିକି ଯେ ଆଶାମଲେ ତାର ମନୋଭାବକୁ ଠିକ୍ ନ ବୁଝି ତୋତେ
ଭୁଲିଯିବ କି ? ମୁଁ ତମ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଭଲପାଇଁ ହିଁ ଏକଥା କହୁଛି ।”

“ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ ମଲି ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣ ଜାଣିଲେ କପରି ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଲଜରେ ମୁଣ୍ଡ, ନୁଆଁଇ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ କହିଲା,
“ତୁ ତା ଉପରେ ସନ୍ଦେହ କଲେ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିବ । ସେମିତି ତୁମେ ଦିହେଁ ପରସ୍ପର
ମିଳାମିଶା କର, ସେମିତି ଆମେ କରୁ । ତୁ ଏକଥା ଆଉ କାହାରିକୁ କହୁନାହିଁ; ନହେଲେ
ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ବସିଥି ମାଡ଼ିଆସିବ ।”

“ଓଃ ଏଇଆ ତେବେ କଥା !” କହି ସୁନ୍ଦରୀ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା । ତା’ ଛୁଇଁଉପରୁ
ଭାରି ବୋହଟାଏ ଖସିଲାଭଳି ଜଣାଗଲା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ ଯେଉଁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଉପେକ୍ଷା
କରୁଥିଲା, ହଠାତ୍ ତା’ ଆଖିରେ ତାର ମୂଲ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲା । କାରଣ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ
ଜଣେ କେହି ହିଅ ତାକୁ ପ୍ରେମ କରୁଛି । ଏହି ଖବରଟି ପାଇବା ପରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଆନନ୍ଦୀକୁ
ସ୍ନେହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, “ତୁ ଆଶାମଲେକୁ ଏସବୁ କଥା କହୁନାହିଁ; ତାକୁ କିଛିହେଲେ
ପଚାରୁ ନାହିଁ । ସମୟ ହେଲେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ କହିବି ଯେ ସେ ସବୁକଥା ତାକୁ
କହୁଦେବ । ତୁ ଯଦି ଅଜ୍ଞେୟାର ଆଡ଼କୁ ଯିବା-ଆସିବା କରିବୁ, ତେବେ ସବୁ ଠିକ୍
ହୋଇଯିବ ।”

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏକଥା ବା ଜଣାପଡ଼ିଲା କିପରି ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି
ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଏକଥା କହିଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ କି ତା’ କଥାର
ଅର୍ଥ ଧରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

କଥାରେ ଅଛି—ସର ଦିଆର କରି ଦେଖ, ଝିଅ ବାହାକର ଦେଖ । ଏଇ ଦୁଇଟି ପରୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମଟିରେ କହିରସେନ୍ ଚନ୍ଦ୍ରମୂରମ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ପାସ୍ କରି ସାରିଥିଲେ । କାମରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ କହିରସେନ୍ ଉଭୟଙ୍କର ଲାଭହେଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର କୋଠା ମିଳିଗଲା ଓ କହିରସେନ୍‌ଙ୍କୁ କଲାହୁର ଡଙ୍ଗାରେ ଦିଆର ନୂଆ ସର ମିଳିଲା ।

କହିରସେନ୍‌ଙ୍କ ଆଗରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ପରୀକ୍ଷା ଝିଅ ବାହା କରିବା । ଏଇ ପରୀକ୍ଷା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବେଶି କଠିନ । କହିରସେନ୍ କଥା-କଥାରେ ବେଳେବେଳେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଝିଅ ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ ଚିନ୍ତା । କହିରସେନ୍ ଭବିଷ୍ୟରେ ଯେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ସର ଦିଆର କରିବାରେ ତାଙ୍କୁ ସେମିତି ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ସେମିତି ଏଇ କାମରେ ଯଦି ଟିକିଏ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତେ, ତେବେ କେତେ ଭଲହୁଅନ୍ତା । ଯଦି ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ସମୁଦି ହେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଅନ୍ତେ, ତାହାହେଲେ ବି ସେଥିପାଇଁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ବି ଗୋଟାଏ ଲୋଭ । ଯଦି ଜଣେ ଅପାଠ୍ୟ ମୂର୍ଖ ଲୋକର ସୁଅ ସହଜ କୌଣସି ବିଦ୍ଵାନ୍ ନିଜର ବି. ଏ. ପାସ୍ ଝିଅକୁ ବିବାହ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ, ତେବେ ସେଇଟା କେତେ ବଡ଼ କଥାଟାଏ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ଭଲଲଗିଆଏ । ଆଶାମଳେ ତାକୁ ବାହାହୋଇପଡ଼ିଲେ ସେମାନଙ୍କର ନୂଆ ସରଟା ମଧ୍ୟ ମିଳିଯାଆନ୍ତା । ଯଦି ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଆର କରି ନିଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହୁଏ, ତେବେ ସେଇ ଜମି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଦିଆର କୋଠା ଦିଆର କରିଦେଇ ଭଡ଼ା ଟଙ୍କାରେ ଆରାମରେ ଜୀବନ-ଯାପନ କରନ୍ତା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଏ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର-ଶୀଘ୍ର ମନେ ମନେ ଅନେକ ଯୋଜନା ଦିଆର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ନିଜର ଲଭ-କ୍ଷତିର ହୁସାବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପରୀକ୍ଷା ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏଇ କାମରେ ଲାଭ ଅପେକ୍ଷା ଲୋକସାଧାରଣ ବେଶି ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି ।

ଦେଶ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବା ପରେ ଦେଶର ସବୁଲୋକ ରଜା ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ନିଜ ପିଠିରେ ବୋଝ ବୋହୁବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ନଥିବା ଅନେକ ଅଳସୁଆ ଲୋକ, ଯାହାଙ୍କର କି କୌଣସି ରକମର ଯୋଗ୍ୟତା ନଥିଲା, କେବଳ ନିଜର ଜାତି-ବିରାଦର ଓ ବହୁବୀରବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ଟଙ୍କା ଉପରେ ଗଢ଼ିଲେ ଓ କାର୍ ବର୍ଦ୍ଧି ବୁଲିଲେ ନିଜର ଜାତି-ବିରାଦର ଲୋକଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଜୀବିକା ପାଇଁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆସିବା କଥା ଭାବି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ । ଏଇ ଯୁଗରେ ଜାତିର କେତେ ମହତ୍ତ୍ଵ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବେ ଜାତିଗତ ବନ୍ଧନକୁ ଲୋପ କରିବାକୁ ଶପଥ ନେଇଥିବା ଲୋକେ ମଧ୍ୟ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପେଟ କାଟି, ଲୁଗୁଲୁଗୁରେ ନିଜର

ଜାତି-ବିରାଦର ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଧାରସ୍ଥ ହୋଇ ଠିଆହୁଅନ୍ତୁ । ଜାତିଗତ ବନ୍ଧନରୁ ଧନ ସପତ୍ତି ଓ ଅଧିକାର ସବୁ ମିଳିପାରେ । ଅତଏବ ମିସ୍ତ୍ରୀଏ ତାକୁ ହିଁ ଜୋର୍ କରି ଧରିବାକୁ ଭାବିଲେ ।

କଦରସେନ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ନ ଥିଲେ—ସେଇଟା କିଛି ନୁହେଁ । ସେ ତାଙ୍କର ଜାତି-ବିରାଦର ଲୋକ ବି ନଥିଲେ । ସେଥିରେ ପୁଣି ସେ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜାତିର ବିଧବା ଝିଅକୁ ବାହାହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ରହିଥିଲା । ଯଦି ତାଙ୍କର କିଛି ଦୁର୍ବଳତା ନ ଥିଲା, ତେବେ ଆନନ୍ଦୀର ବିବାହ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇପାରିନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଦଣ୍ଡପାଣି ଥିଲେ ତାଙ୍କ ଜାତିର । ତାଙ୍କର କେବଳ ଗୋଟିଏ ଝିଅ । ଝିଅ ସୁନ୍ଦର ଗୁରୁଜଣ ଦୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଭାବ । ଯଦି କାଲି ଆଶାମଲେ ଉପରେ କୌଣସି ବିପତ୍ତି ଆସେ, ତାର ଗୁରୋଟିଯାକ ଶିଳା ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଧାଇଁଆସିବେ । ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଗୁଞ୍ଜି ବସିରହିବେ ନାହିଁ । ଏବେ ଛୁଡ଼ ସେ କଥା । ଯଦି ଆଶାମଲେର ଭାଗ୍ୟ ଗମକଉଠେ ଏବଂ ସେ ହଠାତ୍ ଧନୀ ହୋଇ ଟଙ୍କା ଉପରେ ଗଡ଼ିବାକୁ ଲାଗେ, ତେବେ ଆୟୁକର ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେବାକୁ ଶୁରୁ ଓ ଶିଳା-ମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଦରକାର ହେବ ତ !

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଆଶାମଲେ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚୟ କରିନେଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ସପକ୍ଷ ଛୁଡ଼ିବାକୁ ଗୁଞ୍ଜି ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପର, ବଗିଚା, ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର, ଆନନ୍ଦୀର ଭଗ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ କିଛି ତାଙ୍କୁ ଭଲଲଗୁଥାଏ । ନିଜର ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗୁଞ୍ଜି ଥିଲେ ।

ସେ ଭାବିଲେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଓ ଆନନ୍ଦୀର ବାହାଘର କରିଦେଲେ କେମିତି ହୁଅନ୍ତା ? କଦରସେନ୍‌ଙ୍କର ପୁଅ ନାହିଁ, ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ବି କୌଣସି ଭାଇ ଭଉଣୀ ନାହିଁ । ସେ ପର-କୁଆଁ ଭା ହୋଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିବ । ଏଥିରେ ଦୁହେଁଙ୍କର ଭଲହେବ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବିଷୟ ଭାବିବାମାତ୍ରେ ତା' ସପକ୍ଷୀୟ ଗୋଟିଏ କଥା ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ କଷ୍ଟ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତଦୂରରେ ପର ତଥାଶ କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ସାରିଥାଏ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେ ଦେଖିଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିର ଅନ୍ତରାଳରେ ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମାଳୀ ବଲେସ୍ତାର ଝିଅ ସାଜରେ ହସ-ମଜା, ଥଟ୍ଟା-ତାମସା ଲଗାଇଛି । ତାଙ୍କୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କାମୁଡ଼ି ଦେଲା ଭଳି ଲାଗିଲା । ସବୁ କଥା ଦେଖି ନ ଜାଣିଲା ଭଳି ରହିଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିପଦ ଆସିପାରେ । ମାଳୀ ବଲେସ୍ତା ଏ କଥା ଜାଣିପାରିଲେ ତାକୁ ଜାଣିଲା ପୋତିପକାଇବ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବଡ଼ ହେଲଣି—ତା' ସହୃଦ ବନ୍ଧୁ ପରି ଆଚରଣ କରିବା ଉଚିତ । ଏ କଥା ଭାବି ସେ ତାକୁ ଖୋଲଖୋଲି ଭାବେ ଗାଳି-ଫଜିରୁ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ କଥା କହୁ କହୁ ତାକୁ ତେଜେଇ ଦେଲେ ସେ

କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧତା ସହଜ ସୁବିଧା ପ୍ରତି ତାର ଆଚରଣ ମଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧହେବା ଦରକାର ।

ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ମୁଖ୍ୟମାଲ ସହଜ ଥଟା-ତାମସା କଲେ ମଧ୍ୟ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏମିତି ଲାଳାୟିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥାଏ ଯେମିତି କେନ୍ଦ୍ର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠାଲୋକ ଗଛର ଉଚ୍ଚତାଳରେ ଲାଗିଥିବା ମହୁଫେଣା ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇଛି । ଏ ସବୁ ଥିଲା ଯୌବନର ଦୋଷ । ତାଙ୍କର ସପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହୁଥାଏ ଯେ ଯଦି ତାକୁ ମହୁ ହାଣ୍ଡି ମିଳିବାର କଥା ଜଣାଇଦିଆଯାଏ ତେବେ ସେ ମନ-ପାତ୍ର ପକ୍ଷରେ ଗୋଡ଼ାଇବ ନାହିଁ । ମିଥ୍ୟାଏ ସମାଜକୁ ଖୁବ୍ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣି ପାରି ନଥିଲେ ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ତାଙ୍କର ପୁଅକୁ ଭଲପାଉଛି ।

ମିଥ୍ୟାଙ୍କ ଘର ପୁରୁ ହେବା ଉପରେ । ଦିନେ ସଞ୍ଚାରେ ସରକାମ ଦେଖି-ସାରି ଗୋଟିଏ ଗଛତଳେ ଚଉକ ପକାଇ ମିଥ୍ୟା ଓ କଦରସେନ୍ ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ ।

“ମୋର ସରଟି ପୁରୁ ହେବା ଉପରେ । ମୋତେ ବି ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଗୋଟିଏ ବାହାଘରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ହେବ ।” —କହୁ ମିଥ୍ୟା ତାଙ୍କ କଥା ଆରମ୍ଭକଲେ ।

କଦରସେନ୍ ଉତ୍ସୁକତାର ସହଜ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁରହିଲେ ।

“ଆପଣ ଯେମିତି ଆପଣଙ୍କ ରୂପପାଇଁ ଚିନ୍ତା, ମୁଁ ବି ସେମିତି ମୋର ବଡ଼ପୁଅ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା । ସେ ତ ଏବେ ବଡ଼ହେଲାଣି ।”

କଦରସେନ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲେନାହିଁ...ତାଙ୍କ ତେହେବ ମଉଳିଗଲପର ଦେଖାଗଲା । କଦରସେନ୍ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଗୁରୁମଣ୍ଡ, ଯୋଗ୍ୟତା ଏବଂ ଚରୁରତାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ-ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ତା’ଠି କିଛି ଗୋଟାଏ ଅଭାବ ରହିଛି । ସେ ସବୁ ବିଚାର, ସଂସ୍କୃତି, ସତ୍ୟତା ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଏଥିରୁ କେତୋଟି ଗୁଣର ଅଭାବ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପାଖରେ ରହିଛି ।

“ଆରେ, ଆପଣ ତ ମହାଚିନ୍ତାରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ମତି ଥିଲେ ଏଇ କାମଟିକୁ ବି ଆପଣଙ୍କ ସହଜ ମିଶି ପୁରୁ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ଆମର କେନ୍ଦ୍ର ତା ହୋଇଛି । ଏକା ଧନ୍ଦାରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଏଇ ମିଥ୍ୟାତାର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ମୁଁ ଚାହେଁ କେନ୍ଦ୍ର ତା ସପର୍କରେ ପରୀକ୍ଷା ହେଉ ।” ମିଥ୍ୟା କହିଲେ ।

“ଆପଣଙ୍କ କଥା ତ ଠିକ୍...” କଦରସେନ୍ ଏହା ଆଉ କି ଆଉ ଅଧିକ କିଛି କହୁ ପାରିଲେନାହିଁ ।

“ଆଜ୍ଞା, ଯାହା କିଛି କହୁବାର କଥା କୁହନ୍ତୁ ।”

“ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଆପଣ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଚାହିଁବେ । ଆପଣ ସେମିତି କହିଥିଲେ ମୋତେ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିନଥାନ୍ତା । ଆମେ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ବି

ଏଇ କାମଟିକୁ କରିପାରନ୍ତେ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମୋର ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ କାହିଁ ? ମୁଁ ଏତେ ପୁଣ୍ୟ କରିନାହିଁ ଯେ ଏସବୁ ହୁଅନ୍ତା । ମୋର ଭାଗ୍ୟର ତାରକା ଆଗରୁ ବୁଝିପାରିଛି । ମୁଁ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ଦଣ୍ଡପାଣିକୁ ଯେଉଁ କଥା ଦେଇପାରିଛି, ଏବେ ତାହା ମୋର ସାମନାରେ ବାଧା ଉପସ୍ଥିତ କରୁଛି । ଜବାବ ଦେଇ ତାକୁ ନ ରଖିବା ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ବାହାରେ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗୁହେଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ କୌଣସି ମତେ ମୋର ବଡ଼ବୋହୂ କରିନେବି ।”

କହିରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ବଡ଼ ଧକ୍କା ଲାଗିଲା । ସେ ଜାଣି ନଥିଲେ ଯେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କୁ ଏଭଳି ଜବାବ ଦେଇପାରିଛନ୍ତି । ଏହା ପରେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ ତାଙ୍କର ଜିଭ ଲେଉଟିଲା ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ତୁନିହୋଇଗଲେ, ଚିନ୍ତାଜଳରେ ବୁଡ଼ିଗଲେ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଆବଶ୍ୟକତାଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁଲଜ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଭରଲଗୁଆଏ । ତାର ବାହ୍ୟ ରୂପ ଦେଖି ତା’ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାର ବିଭିନ୍ନ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ପରୀକ୍ଷା ନିଶ୍ଚୟ କରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ମେଣ୍ଟିଲା ନାହିଁ । ତାର ତୁଳନାରେ ସେ ଆଶାମଲେକୁ ମଧ୍ୟ ନିଜର କ୍ୱାଲି କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଭାବିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଆଶାମଲେକୁ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଅଧିକ ପ୍ରିୟ । ବାସ୍, କେବଳ ଏତିକି କଥା । ତାଙ୍କର ଅନୁମାନ ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲେକୁ ଭଲପାଏ ।

ନିଜର ନିଷ୍ଠି ଦେବା ଆଗରୁ ତାଙ୍କର ଅନେକ କଥା ବିଚାର କରିବାକୁ ଥିଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ, “ହଁ, ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ମତ କ’ଣ ?”

କହିରସେନ୍‌ କହିଲେ, “ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକରି କହିବି । ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ବିଚାରକରିବା ବୟସର ହେଲଣି । ବାହା ପରେ ଜୀବନଯାକ ତାକୁ ନିଜ ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ସର ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା’ର ମନକଥା ବୁଝିପାରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠି ଜଣାଇବି ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ଆପଣ ସୁବିଧା ଦେଖି ଜବାବ ଦିଅନ୍ତୁ । ମୋର ବି ସେମିତି କିଛି ଚରଚର ନାହିଁ । ଆପଣ ଯଦି ଝିଅର ବାହାଘର ଆଉ କେଉଁଠି କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖନ୍ତୁ—ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଉ କିଛି ସ୍ୱାମୀ ନଥିଲେ ଏଇ ମଉକା ଛାଡ଼ିବା କଥା ନୁହେଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀ ସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବେ ।”

କହିରସେନ୍‌ଙ୍କ ଦେହ ଅଗିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଆନନ୍ଦୀ ସହିତ କେମିତି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବେ ?

କହିରସେନ୍‌ ଆନନ୍ଦୀକୁ କହି ନଥିଲେ ଯେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସହିତ ତାର ବିବାହ ବରାଦ୍ଦି ସେ ଚାହାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏଆଡ଼େ ମିସ୍ତ୍ରୀ ସେହି କଥା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ କାନରେ

ଫୁଙ୍କି ଦେଲେ—“ସେ କହୁଛନ୍ତି, ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ କଥାବାଣୀ କର ମୋର କଥାର ଉତ୍ତର ଦେବେ ।”

କଦରସେନ୍ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି କହୁପାରି ନ ଥିଲେ । ତାର କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାରଣ ଥିଲା । ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀ ଦୁଃଖିତ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ତାହା ପିତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଭାବି ଭଲ ନ ଲାଗିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଇ ସମ୍ପର୍କକୁ ରକ୍ତି ହୋଇଯାଇପାରେ । ସେ ଏଇ ଉତ୍ତର ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଅଲଗା ରହୁବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏକଥା ଆନନ୍ଦୀକୁ ଅଜଣା ରହୁଥାନ୍ତା । କିପରି ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ବସିରହୁଛି ?

ବିବାହ କଥା ପକାଇବାବେଳେ ଶେଷରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କୁ ଯାହା ଚେତେଇ କହୁଥିଲେ, ସେଥିରେ କଦରସେନ୍ ବହୁତ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ସତେ ଅବା ସେ ପରୋକ୍ଷରୂପେ ଶୁଣାଇ ଦେଇଥିଲେ ସେ ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ ଜାତି କିନ୍ତୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବନ୍ଧନ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ତାର ବିବାହ ହେବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ସେ ଯାଆରଣ ଭାବରେ ଜଣାଇଦେଇ ଥିଲେ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଛଡ଼ା ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରି ମିଳିବନାହିଁ ।

କଦରସେନ୍ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଏଇ କଥାକୁ ଡର ମୁଁ କଣ ଆନନ୍ଦୀକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତରେ ସମର୍ପିଦେବି ? ଅନେକ ଝିଅ ସେମିତି ବିବାହ ନ କରି କୁଆଁରୀ ରହି ଜୀବନ-ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି, ସେମିତି ମୋର ଆନନ୍ଦୀ ବି ରହିଯିବ । ଆନନ୍ଦୀର ଅନିଚ୍ଛାରେ ଜୀବନର ବୋହଟାକୁ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଲଦିଦେବାର ସାହସ ତାଙ୍କର ନଥିଲା ।

କଦରସେନ୍ ସେକୌଣସି ମତେ ସମସ୍ତ କାଟିଗୁଲିଥାନ୍ତି । ଏହା ପରେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଚର୍ଚ୍ଚା କଲେନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର ଚରୁରତାଦ୍ୱାରା ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନିଜର ଅନୁକୁଳ କରିନେବ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ତା’ ଉପରେ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ ।

ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ତାର ଅନୁକୁଳ ହୋଇଆସୁଥାଏ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଉଥାଏ ଓ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସେଠାରେ ଆସି ରହୁଥାନ୍ତି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସରର ଉପର ଭାଗରେ ରହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ବି ଏ ପାସ କରିପାରି ପାଠ ସେଇଠି ବନ୍ଦକଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତ ତାକୁ କହୁଥିଲା, ତାର ମନ ପଢ଼ାରେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଫେଲ୍ ହେବା ପରେ ସେ କହୁଥିଲେ ସେ ତାର ଆଉ ପଢ଼ିବାର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଗୃହପ୍ରବେଶୋତ୍ସବବେଳେ ଦଣ୍ଡପାଣି ଆଶାମଲ୍ଲି ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ନୂଆ ସୁଟର ଆଣିଦେଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ କରି ଉପର କ୍ଲାସକୁ ଯାଇଥାଏ । ଏଣିକି ତାର ରଜନି ଚନ୍ଦ୍ର କରିବା ଅଭ୍ୟାସ କରିବାର କଥା । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର ପରୀକ୍ଷା ପାସ କଲା ପରେ ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ କିଛି ପୁରସ୍କାର ଦେଇନଥିଲେ—ଏବେ ଏଇ ଉତ୍ସବର ଶୋଭା ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେ ମୂଳ ସହୃଦ ସୁଧ ମଧ୍ୟ ନେଇଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅନାୟାସ ଭାବେ ବହୁତ ଟଙ୍କା ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ରହୁଥାଏ ।

ଉତ୍ସବବେଳେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ସ୍ବାଗତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାର ଦାୟିତ୍ୱ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜ

ରୂପରେ ନେଇଥିଲେ । ଅଶାମଲେ ଏହାକୁ ଅଥଥା ହିଁଟ ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ । ଏଣୁ ସେ ସରକୁ ଆସିଥିବା ଅତ୍ୟଧିକ ସହୃଦ ବଞ୍ଚିଗଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ବି ତା ସହୃଦ ଅଟା କରିବାକୁ ଆଉ ତାକୁ ଚାକିପାରିଲା ନାହିଁ । ନୂଆ ସୁଟରଟି ମଧ୍ୟ ଅଶାମଲେକୁ ଗୋଟାଏ ବୋହୂ ଭଳି ନିଶାଗଲା ।

ଉତ୍ସବବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ଅନନ୍ଦୀକୁ ନିଜ ପାଖରେ ଟାଣି ନେଇଗଲା । ନୂଆ ସୁଟର ସହୃଦ ସଙ୍କେତ କରି ସେ କହିଲା, “ଆପଣ ମଧ୍ୟ ବାପାଙ୍କୁ କହୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଭାବ ପାଇଁ ଏମିତିଆ ଶୋଏ ସୁଟର କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରାଣଭର କରି, ସୁଟର ରୂପରେ ତାଙ୍କ ପଛରେ ବସି ଆପଣ ଖୁସିରେ ଅନେକ ଆଡ଼େ ବୁଲୁବୁଲି କରି ପାରିବେ ।”

ଅନନ୍ଦୀକୁ ସବୁ କଥା ଏବେ ପରିସାର କଣାପଡ଼ିଗଲା । ସେ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ସହୃଦ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତକେଳେ ସେ ‘ଆପଣ ନିଜ ପସନ୍ଦର ଲୋକ ସହୃଦ ବାହାସର କରନ୍ତୁ’ କହୁ କାହାକୁ ସୁଟତ କରିଥିଲା । ନିଜର ଓ ଅଶାମଲେର ସର ପାଖାପାଖି ତିଆରି ହେବାର ଦେଖି ଅନନ୍ଦୀ ମନେ-ମନେ କେତେ କଲ୍ଲନା କରୁଥାଏ । ଦୁଇଟି ଯାକ ସର ତିଆରି ହେବା ପରେ ତାର ସେ ସବୁ କଲ୍ଲନା ଭାଙ୍ଗି ଦୂରମାର ହୋଇଗଲା । ଗୁହ-ପ୍ରବେଶ ସମାପ୍ତେ ହେତେ ଯେମିତି ତାର କଲ୍ଲନାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ଯିବୁ ।

ଅନନ୍ଦୀର ପାଖ ସରେ ରହୁବା ପରଠୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ଅଶାମଲେ ବରବର ତାଙ୍କ ସରକୁ ଯିବାଆସିବା କଲେ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସବୁବେଳେ ଏକା ଅସୁଥାଏ । ଥରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଅନନ୍ଦୀର ବି ଏ ପାସ କରିବା ବାହାନାରେ ଡୋଧକ ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ ସୁରସାର ଅଣି ତାକୁ ଦେଇଥାଏ । ସୁରସାରଟି ସେ କହରସେନଙ୍କ ଆଗରେ ଦେଲା । ତେଣୁ ଅନନ୍ଦୀ ତାକୁ ନେବାକୁ ମନା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁରସାରଟି ହେଲା—ସାବୁନ, ପାନ୍ଥା, ପାଉଁର ଚକା ଇତ୍ୟାଦି ଥିବା ଗୋଟିଏ ରୂପାର ମଞ୍ଜୁଷା ।

ଏକାକୀ ଅନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ ଏବଂ କଥାବାଣୀ କରିବାର ଅନେକ ଅବସର ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମିଳିଗଲା; କିନ୍ତୁ ତାକୁ କିଛି ପସ୍ତରିବାକୁ ତାର ସାହସ ହେଉ ନଥାଏ । ସେ କିଛି ପସ୍ତରିବାପାଇଁ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ; କିନ୍ତୁ ରୁନି ରହୁଥାଏ । କାରଣ ସେ ଜାଣିଥାଏ ଯେ, ଯଦି ଅନନ୍ଦୀ ଥରେ ତାର ଅନୁରୋଧ ସ୍ୱୀକାର ନ କରେ ତେବେ ସେ ଆଉ ତାଙ୍କ ସରେ ପାଦ ପକାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଅନନ୍ଦୀକୁ ସେ ନିଜର ସୌଭାଗ୍ୟର ଦେଖା ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ । ତେଣୁ ସେ ଏଭଳି ଚେଷ୍ଟାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହୁଥାଏ ଯେପରିକି ଦେଖା ନିଜେ ପ୍ରସନ୍ନା ହୋଇ ତାକୁ ବରଦାନ କରିବେ । ମୁହଁ ଖୋଲି କିଛି ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଇଦେଲା ଯେ ତାର ବିରହରେ ତାର ପ୍ରାଣ ଛଟପଟ ହେଉଛି । ମିଶ୍ରୀ ତାକୁ ଚେତାଇ ଦେଲା ପରେ ସେ ମାଳୀର ହିଁଅ ମୁଣ୍ଡମଲ ଆଡ଼କୁ ଆସି ଟେକି ରୁହୁଁ ନଥିଲା ।

ସେ ସମୟରେ କହରସେନ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଅନନ୍ଦୀର ମନ ଧୀରେ-ଧୀରେ ବଦଳିବାରେ ଲାଗିଛି । ସେ ବଡ଼ ହେଲଣି । ନିଜର ଭଲ ମନ ରୁହେ ।

ତେଣୁ ସେ ତା'ର ଅପେକ୍ଷାରେ ରହୁଥିଲେ ଯେ, ସେ ଅସି କିନ୍ତୁ କହୁ । ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ ସ୍ୱଭାବ ଚରତରୀଆ ହେଲେ ବି ଆନନ୍ଦୀର ସ୍ୱଭାବ ସହଜ ଭଲ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିବାହେତୁ ସେ ଠିକ୍ ସୁଯୋଗ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହୁଥାଏ । ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀ କୌଣସି କଥା ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱଭାବରେ ସହଜମଣିଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ରୁନି ହୋଇ ବସି ରହୁ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଯାଜେ ସାଜେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ତା' ବିଷୟରେ କ'ଣ ଭାବୁଛି । କେବଳ ଘରଲୋକେ ନୁହଁନ୍ତି, ଦେଶଯାକର, ଏପରିକି ସଂସାରଯାକର ଲୋକେ ବି ଏକ ଠି ମିଶ୍ର ତାର ବିବାହ ସୁଯୋଗ ସହଜ କରିବା, ତାର ସେଥିରେ କିଛି ଆପଣେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଏ ବିଷୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ମନକଥା କ'ଣ ? ସେ ସୁଯୋଗକୁ ଭଲପାଆନ୍ତି କି ସେ ତାଙ୍କ ଆକର୍ଷଣର ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ମାତ୍ର ? କ'ଣ ସେ ଏଇ ପରିସ୍ଥିତିର ପ୍ରଭେଦ ବୁଝିନାହିଁ ?

କେଜାଣି କାହିଁକି ସେ ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ ବିଷୟରେ ଜମା ଭାବିଲାଣି । ଗରବ ବୋଲି ତା'ପ୍ରତି ସେ ସହାନୁଭୂତି ରଖିଥିଲା । ତା'ପ୍ରତି ତାର ସ୍ନେହ କେବଳ ମିତ୍ରତା ପ୍ରସ୍ତରେ ରହୁଥିଲା । ତାର କଠୋର ପରିଶ୍ରମ ଦେଖି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏତିକି ମାତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । ଯଦି ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ ବିବାହ ବିଷୟରେ କିଛି ପଚାରିଲା, ତେବେ ଆନନ୍ଦୀ ନିକଟରେ ଉଭୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହୁଥିଲା “କ୍ଷମା କରିବେ ।” ସେ ଭବିଷ୍ୟେଥିଲା ସେ ସେ ଶାରିଫା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଔଷଧମାନଙ୍କର ଏକାକୀ ଜୀବନ କାଟିଦେବ । ଭୋକିଲା ହେଲେ ବି ସିଂହ ପାତ୍ର ଖାଏନାହିଁ । ସେମିତି ନିଜର ମନମୁତାବକ ପୁରୁଷ ସହଜ ବିବାହ କରିନପାରିଲେ ଯେକୌଣସି ଲୋକ ସହଜ ବିବାହ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ବା କଅଣ ?

ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ବିଷୟରେ ଶୁଣି-ଶୁଣି ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇଉଠିଲା । ସନ୍ଦେହ ତା' ସହଜ କଥାବାଣୀ କରିବାପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକେ କଲେଜରୁ ଫେରିବା ବେଳ ହୋଇଅସୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ସହଜ କଥାବାଣୀ କରିବା ପରେ ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ କୋଠର ଭିତରକୁ ଗଲା । ସବୁ ଦିନପରି ତାର କୋଠର ଭିତରେ ଥିବା ଆଲମ୍ପାରିଗୁଡ଼ିକରେ ତାର ଖାତ ଗୁଡ଼ିକ ସଜା ହୋଇ ରଖାହୋଇଥାଏ । ସେ ସେଥିରୁ ଦୁଇ ଗୁଣିଗଣ୍ଡ ଖାତା ବାହାରକରି ଓଲଟାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେ କପରି କଥା ଅଗମ୍ଭ କରିବ ଏ ବିଷୟରେ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ସେ କ'ଣ ପଚାରିବ ? କିମିତି ପଚାରିବ ? ସେ ସିଧାସଳଖ ଏକଥା ପଚାରିପାରିବ ନାହିଁ ଯେ ‘ତୁମେ ମୋତେ କି ରକମର ପ୍ରେମ କର ? ସୁଯୋଗ ସହଜ ରୂପର ପ୍ରେମ କିପରି ?’ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜକୁ ନିଜେ ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ତାଙ୍କୁ ଏତିକି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା କେତେଦୂର ଠିକ୍ ହେବ ?

ଶେଷରେ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଆଶାମଲେକୁ କହିବ, ‘ମାଣିକଙ୍କମୂଳ କଥାବାଣୀ ଓ ବ୍ୟବହାରରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସେ ମୋତେ ବିବାହ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କର ମତ କ’ଣ ?’ ଏ କଥା ଶୁଣି ତାକୁ କୋରରେ ଆଦାତ ଲାଗିବ । ଯଦି ମୋର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ଦୁଃଖିତ ହୁଅନ୍ତି କିମ୍ବା ଶୁଣନ୍ତି ବା ଇର୍ଷା କରନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ବୁଝିବି ଯେ ମୋର ମତାମତ ଠିକ୍ । ସେ ନିଜର ଭାବନା ଓ ବିଚାରକୁ ଠିକ୍‌ଭାବେ ବୁଝି ନ ପାରିବାଯାଏ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରେ । ଯଦି ମୋ କଥା ଶୁଣି ସେ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ତାକୁ ମୋର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ଭାବି ମୁଁ ରୁନିହୋଇ ରହିଯିବି ।

ଏଭଳି ନାନାପ୍ରକାର ଚିନ୍ତାରେ ମଗ୍ନ ରହି ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲେ ତିଆରି କରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟାକୁ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ହଠାତ୍ ତାର ଖାତାରୁ ଖଣିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଲଗା ହୋଇ ତଳକୁ ଖସିପଡ଼ିଲା । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ହାତରେ ଉଠାଇ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ତାର ଦେହ ଅରବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲେର ଛବି ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦୀର ଆଖିରେ ନୂତନ ଜ୍ୟୋତି ଦେଖାଯାଏନା ! ଏଥରକ କିନ୍ତୁ ତାର ଆଖି ଆଗରେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟିଆଯିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ଭଲଭାବରେ ଆଖି ପୋଛି, ହୃଦୟକୁ କଠୋର କରି ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିଲା । ସେଇଟା ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର । ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରାଇବାଲାଗି ସୁନ୍ଦର କିମିତି ଏଭଳିଭାବେ ବସିପାରିଲା ? ଏଭଳି ବସିଥିବା ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଦେଖି ଆଶାମଲେ କେମିତି ବା ତାର ଛବି ଆଜ୍ଞାପାରିଲା ? ଆନନ୍ଦୀକୁ ନିଜ ଆଖି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲାନାହିଁ । ଏକଥା ସତ ଯେ ଯୁବ-ଯୁବତୀ ନାଶିର ସୁକୁମାର ସ୍ୱାଭାବିକ ଶାଶ୍ୱତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରକାର ଏବଂ ମୂର୍ତ୍ତିକାର-ମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିଥାଏ; ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ଯେ ସେମାନଙ୍କର କଲ୍ପନାଶକ୍ତି ଓ କଳା-ପ୍ରତିଭାକୁ ବିକଳିତ କରିଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରକରର କନ୍ୟା ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଆନନ୍ଦୀ ଏକଥାଟି ଭଲଭାବରେ ଜାଣେ ।

କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ ତ ମତେଲ ନୁହେଁ ! ତାର ଏବଂ ମତେଲ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହୁଛି । କୌଣସି ପୁରୁଷ ସହୃଦ କୌଣସି ଭାବନାରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ନାହିଁ, ସେ ତାର ପତ୍ନୀ ହେଉ ପଛେ, ଭାବନାୟୁ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ରହି ଏଭଳି ‘ଯୋଜ୍’ ଦେଇପାରିବ କିପରି ? ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରାୟ ସେଇଭଳି ‘ଯୋଜ୍’ରେ ବସିଛି ଯେମିତି ପ୍ରାୟ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମତେଲ କାମ କରୁଥିବା ଯୁବତୀ ‘ଯୋଜ୍’ ଦିଏ; କିନ୍ତୁ ମତେଲ ଭାବରେ ବସିଥିବା ଯୁବତୀ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରୁଥିବା ଲୋକଆଡ଼କୁ ଏଭଳି ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇନଥାଏ । ତାର ଚେହେରା, ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରାଙ୍ଗରୁ ଏଭଳି ଭାବନା ଫୁଟିଉଠିବା ଦେଖାଯାଏନାହିଁ । ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ବସିଥିବା ଜଣେ ଯୁବତୀର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଆଶାମଲେ ପ୍ରେମ-ଉନ୍ମତ୍ତ ନ ହୋଇ କିମିତି ତିଆରି କରିପାରିଥିବ ?

କାଗଜରେ ଟଣାହୋଇଥିବା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗୋଖାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଆନନ୍ଦୀର ମନେପଡ଼ିଗଲା ସୁନ୍ଦରୀର ଘରର ଉପରତାଲର ସେଇ କୋଠରୀଟି । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି

ଆଶାମଲେ ସେଇ କୋଠର ଭିତରେ ବସି ଆଜିଥିବ । ଛଟକଭିତରେ ଆଶାମଲେ ପ୍ରତି ତା ମନରେ ଥିବା ଆଦରଭାବ ଘଣ୍ଟାରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । କ'ଣ ଏଇଟା ତାଙ୍କର କଳା ପ୍ରତି ଅନନ୍ୟପ୍ରେମର କୃପଣଶାସନ ? ଅଥବା ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ପାଗଳାମି ମାଡ଼ିବିଲୁଣି ? ହଁ, କ'ଣ ସବୁ ସୁରୁଷ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଭଳି ଏକାନ୍ତରେ ଚଢ଼ାହୋଇଛନ୍ତି ? ସେ ଅଧିକ ସମୟ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ଚାହିଁ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଏତେ ଭାବ ଲାଗିଲା ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଚିର ଫିଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ।

ବାହାରେ ସୁନ୍ଦର ଆସିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଖାତା ଭିତରେ ରଖିଦେଲା, ଯେଉଁଠି ସେଇଟାକୁ ବାହାର କରିଥିଲା । ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭାବ ଲାଗୁଥାଏ । ଆଶାମଲେ ସେଠାକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଅନନ୍ୟ ସେଠାରୁ ଚାଲିଯିବକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତା'ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦୀର ପ୍ରେମ ତାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିନେଲା । ଆଶାମଲେ ପଚାରିଲେ ସେଠାକୁ ଆସିବା କାରଣର ଉତ୍ତର କଣ ଦେବ ଏ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ସେ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଉଠିଲା ଏବଂ ଝରକା ଦେଇ ବାହାରକୁ ଅନାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆଶାମଲେ ଏକା ଫେରିନଥିଲା, ସୁନ୍ଦରରେ ତା' ପଛରେ ବସିଥିଲା ସୁନ୍ଦରୀ । ତା'ର ଦୁପଟା ପବନରେ ଉଡ଼ୁଥିଲା । କୋରରେ ଆସୁଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ଡ଼ୋର ଅଟକିଯିବାକୁ ସୁନ୍ଦରୀ ଝୁଙ୍କିହୋଇ ଆଶାମଲେର ପିଠି ଉପରକୁ ଆସିଗଲା—ତା'ପରେ ସେ ତଳକୁ ଖସିଗଲା । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀ ଆଉ ଦେଖିପାରିଲାନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲେର ଆଖିରୁ ନିଜକୁ ଲୁଚାଇ ରଖି ସରର ପଛପାଖ ଗସ୍ତ ଦେଇ ନିଜ ସରକୁ ଫେରିଆସିଲା । ସର ଭିତରେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ବଳ ଥିଲେ ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଗରରେ କମ୍‌ଥିବା ଦେଖିଥାନ୍ତେ । ଆନନ୍ଦୀ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିପାରିଲାନାହିଁ ଯେ ସେ ଚାଲିକରି ନିଜ ସରକୁ ଫେରିବୁ ନା, ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଆସିବୁ । ସେ ଖୁବ୍ କୋଉଁରେ ଧାଇଁ ଯାଇ ହୋଇ ଚାଲିଯାଉଥିବା ପାହାଚ ସବୁ ଡେଇଁ ନିଜ କୋଠର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା ଓ ସେଠି ପଡ଼ିଥିବା ଆଶାମଲେର ଉପରେ ଧସିକଲା ପଡ଼ିଗଲା । ଗରମ ହେବୁ ବେଶୀରେ ଲାଗିଥିବା ଗୁମେଲ ଫୁଲ ମଉଳିଗଲା । ସେ ତାର ଆଖିର ଲୁହ ଅଟକାଇ ପାରିଲାନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ସବୁ ଶୂନ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ତାର ସମସ୍ତ ସ୍ବପ୍ନ ଭଙ୍ଗି ରୁମାର ହୋଇଯାଇଛି । ସେତେବେଳେ ତାକୁ ତାର ବାପା, ଆଉ, ସରଦାର, ବସିବୁ, ଫୁଲ, ଚନ୍ଦ୍ର, ମୂର୍ତ୍ତି, ଶିଳା-ଘାଣ୍ଟା ସବୁ ନିରର୍ଥକ ଜଣାଗଲା । ସେ ନିଜକୁ ଏକ ଚରକୁଳୀ, ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚିରହିବାର କଳା ଜାଣିନଥିବା ଓ ବଞ୍ଚିବା ନିମିତ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ଧାରୀ ଏକ ନାରୀ ବୋଲି ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଏତେ ନିକଟରେ ଥିଲୁ, ମୁଁ କାହିଁକି ନିଜର ମନକଥା ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବ୍ୟକ୍ତ କଲିନାହିଁ ? ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ବସିଥିବାବେଳେ ଆଶାମଲେ ତ ତାର ମନର ବ୍ୟଥା ତା' ଆଗରେ କହିଥିଲା; ସେ ତେବେ କାହିଁକି ତାକୁ କହିଲାନାହିଁ ଯେ ଏଭଳି ବ୍ୟଥା ତାର ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଆସୁଥାଏ—ଘର ଭିତରେ ଅନ୍ଧକାର ଜମିଆସୁଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ସେଇଠି ମୁଣ୍ଡିଟିଏ ଭଲ ବସିରହୁଥାଏ । ଉଠିଯାଇ ଆଲୁଅଟା ଜାଳିବାକୁ ମଧ୍ୟ ତାର ଇଚ୍ଛା ହେଲାନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ସେତେବେଳେ ତାର ଅନ୍ଧକାରର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା ।

ହଠାତ୍ କେନ୍ଦ୍ର ପାହାଚ ଚଢ଼ି ଆସୁଥିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ଏକ ଗନ୍ଧୁର ବେଦନାରେ ବୁଡ଼ିରହୁଥିବାଭଳି ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉଠି ଆଲୁଅ ଜାଳିଦେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଦେଖି ସେ ବିଚଳିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଜାଣିନଥିଲା ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା' ନିଜ କୋଠର ଭିତରେ ବସି ତାକୁ ଆଶାମଲ୍ଲି କୋଠରକୁ ଯିବା ଏବଂ ସେଠାରୁ ଫେରିବା ଦେଖିନେଇଥିଲା ।

“ମୋର ଗୁଳିର ଗୁଲିଗଲା ବୋଲି ମୋର ମନରେ ସିନା ଦୁଃଖ, କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ କି ବିପଦ ପଡ଼ିଛି ଯେ ଆପଣଙ୍କ ମୁହଁ ଏଭଳି ଶୁଖିଯାଇଛି ? କ'ଣ ଦେହ ଭଲନାହିଁ ?” ବୋଲି ପଚାରି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା'ର ପାଖ ଚଉକରେ ବସିପଡ଼ିଲା ।

ଦୁଃଖର ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାର ଏଇ କଥାପଦକ ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀ ଟିକିଏ ସାନ୍ତୁନା ଲାଗିଲା । ତେବେ କହିଲା, “ମୁଁ ତ ପୁରୁଷ ପୁଷ୍ପ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କର କଣ ଅସୁବିଧା ?”

ସେ କରୁଣ ସ୍ଵରେ ନିଜର ଦୁଃଖ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲା । ଘର ଘିଆର କରିବା ପାଇଁ ମିସ୍ତି ତାକୁ ଗୁଳିର ଛୁଡ଼ିଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । ଏବେ ତ ଘର ଘିଆର ହରିଗଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ତ ଆଉ ପୁରୁଣା ଗୁଳିକୁ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଘର ଚଳାଇବାକୁ ମିସ୍ତି ତାକୁ ପଇସା ଦେଇ-ଦେଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କାମ ନ କରି ତାଙ୍କଠାରୁ ଏଭଳି ପଇସା ନେବାକୁ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ।

ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏକଥା କହିଲାନାହିଁ ଯେ ମିସ୍ତି ତା' ସହୃଦ ମିଶି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯୋଜନା କରୁଛନ୍ତି ।

ଆନନ୍ଦୀ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲା, “ଆମ ଘର ଘିଆର କାମରେ ଲାଗିଯିବାରୁ ଆପଣଙ୍କ ଗୁଳିଗଣ୍ଡି କି ଗୁଲିଗଲା—ଆମର ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏତେ କଷ୍ଟ ହେଲା ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, “ଆଉ ସେକଥା କହିନୁନାହିଁ । ହୁଏତ ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କାମ କରିପାରିଲି ।”

“ଆପଣ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ବାପା ମିଶି ଆମ ପାଇଁ ବହୁତ କିଛି କରିଛନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଆମେ କେବେହେଲେ ଏଭଳି ଘରଟାଏ ଘିଆର କରିପାରିନଥାନ୍ତୁ ।”

“ବାପା ନିଜର ଭଲ ନ ଭଲ ଏ କାମ କରିନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ତ ତାଙ୍କୁ ଜମିରୁ ଅଧିକ ଦେଇଛନ୍ତି ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଯେମିତି ଏକଥା କହିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ଯେ ସେ ହିଁ କେବଳ ଲାଭର ଆଶା ନ ରଖି କାମ କରୁଥିଲା । ମିସ୍ତି ନିଜର ଲାଭପାଇଁ ହିଁ ତାକୁ କାମରେ ଲାଗାଇଛନ୍ତି । ଆନନ୍ଦୀକୁ ତାର ଏଇକଥା ସତଭଲ ଜଣାଗଲା ।

ନିଜର ସ୍ଵଭାବ ହେତୁ ଆନନ୍ଦୀ ଗରିବ ଓ ଦୁଃଖୀ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ରଖିଥାଏ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ଯତରେ ଦୁଃଖୀ ବୋଲି ଭାବି ସେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏ ଯୁଗରେ ଯେତେବେଳେ ଗୁଳିର ଖଣ୍ଡିଏ ପାଇବା ବଡ଼ କଠିନ, ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ଗୁଳିର ଗୁଡ଼ିଏଟା ଜାଣି ସେ ବହୁତ ଦୁଃଖିତହେଲା ।

ଦୁହେଁ କିଛି ସମୟ ଭୁଲ ହୋଇ ରହିଲେ । କିଛି ସମୟ ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ କରୁଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାଇ ରହିବା ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ କହିଲା, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ଚାହେଁ । ଅନେକ ଦିନରୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତାହା କରିପାରୁନାହିଁ । ଆପଣ ବୋଧହୁଏ କଥାଟି ଜାଣିଥିବେ ।...”

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଖୁବ୍ ଡରମାଡ଼ିଲା । କେଜାଣି ସେ କି କଥା କହିବ ? ସେ କଲ୍‌ନା ମଧ୍ୟ କରିନଥିଲା ଯେ ତା’ର ଏଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ସେ ଭାବିଲା କେମିତି ସେଠାରୁ ଖସି ପଳାଇବ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ କହିଲା, “ମୋର ବାପା ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଯେ ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ପତ୍ନୀ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ବାପା ଆପଣଙ୍କ ସହୃଦ ପରମର୍ଶ କରି ଉତ୍ତରଦେବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ ।...”

ବ୍ୟସ୍ତ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ମୋର ବାପା ତ ମୋତେ କିଛି କହିନାହାନ୍ତି ।” ଏବଂ ସେ ସେଇଠି ଉଠିପଡ଼ିଲା । ତାର ସମସ୍ତ ଶରୀର କମ୍ପିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କହିଲା, “ଆମେ କାଲି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ମନ ଅସ୍ଥିର ।”

ଆସ୍ତେ କରି ଉଠି ଆନନ୍ଦୀ ସେଠାରୁ ପାହାଚ ଆଡ଼କୁ ଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ସେ ଘରୁ ବାହାରିଯିବାକୁ କହିପାରିଲା ନାହିଁ; ତେଣୁ ସେ ନିଜେ ଘରୁ ବାହାରିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ହଠାତ୍ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ଯାଇ ଘରର ଅଳୁଅ ଲୁହାଇଦେଲା ଏବଂ ତାର ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲା ।

ନିଜର ଆଗରେ ମଉଲିଲା ଲତାଟିଏ ଭଳି ଚାଲିଥିବା ଆନନ୍ଦୀର ଦେହକୁ ଦେଖି ତା’ ମନରେ ବିଚିତ୍ର ଭାବର ଉଦୟହେଲା । କାହାର ସ୍ମୃତିରେ ଆନନ୍ଦୀ ଲାଗାଇଥିବା ଗୁମେଲ ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ ତାକୁ ନିଆଁର ଶିଖାଭଳି ଜାଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଦେଖିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ତାର ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଯହୁଥିବାବିଧି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ଭାଗ୍ୟବାନରେ କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ !” ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଚାଲିଲା । ବାସ୍ !...

ଆନନ୍ଦୀ ଚାହିଁ ମଧ୍ୟ ପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଶରଣ ଭିତରେ ଏପରି କ’ଣ ହୋଇଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ହାତ ଏକ ଲୁହାବେଡ଼ି ଭଳି ତାକୁ ବାନ୍ଧିପକାଇଲା । ଚଟାଣ ଭଳି ତାର ଛିଦରେ ଧକ୍କା ଖାଇବାରୁ ତାର ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟା ବନ୍ଦହୋଇଗଲା । ତାର ନାଲି ନାଲି ଓଠ ସତେ ଅବା ଅଗ୍ନିର ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉ ପୋଡ଼ିଯାଇଥାଏ—ଆଉ ସେଥିରେ କ୍ୱାଳା ଭରିଯାଇଥାଏ ।

ଶରଣ ଭିତରେ ସବୁ ଘଟିଗଲା । ତା’ର ଆଖି ଆଗରେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟିଆସିଲା ।

ଗୋଡ଼ ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଟିକିଏ ସାହସ କରି, ରାଗରେ ତାକୁ ପେଲିଦେଲା ।

ପାହାଚ ଉପରେ ପଡ଼ି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହଠାତ୍ ତାର ପାଦକୁ ଧରି ପକାଇଲା ଓ ତା' ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ପ୍ରଣାମମୁଦ୍ରାରେ ଶୋଇଯାଇ କହିଲା, “ଆପଣ ଏକଥା କାହାରିକୁ କହିବେ ନାହିଁ । ଯଦି କହିବାର କଥା, ତେବେ ମୋର ସମୁଦ୍ରରେ ଗୁଡ଼ି ମରିବା ପରେ କହିବେ ।”

ସେତେବେଳକୁ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜେ ସମୁଦ୍ରରେ ଗୁଡ଼ି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା କଥା ଶୁଣୁଥାଏ ।

ମୁହଁରୁ ବାହାରୁଥିବା କଥାର କଠୋରତା ବିଷୟରେ କହିବାକୁ ଯାଇ ଉଭୟବନ୍ଧୁର ଲେଖିଛନ୍ତି, “ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିଯାଇଥିବା ଘାଆ ଭଲହୋଇଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଜହାରୁ ବାହାରି ଥିବା ଶରଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିବା ଘାଆ କେବେହେଲେ ଭଲହୁଏନାହିଁ ।” ମୁହଁରୁ ବାହାରୁଥିବା ଦେ ମହୁ ଓ ମିଶ୍ରି ଭଳି ମିଠା ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଲା ଯେ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଥିବା ଅଇଁଠାରୁ ଏଭଳି ବିଷାକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବାହାରେ ଯାହାକି କୌଣସି କନ୍ୟାର ଆତ୍ମାରେ ଅପରାଧ-ସ୍ୱାଦନା ଭର୍ତ୍ତିକରିଦେବ । କବିମାନେ ଅଇଁଠାକୁ ଅମୃତ ଭୁଲ୍ କହି ତାର ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ ଯେ ସେଥିରେ ବିଷ ବି ଥାଏ । ସେଦିନ ସାରା ରାତି ଆନନ୍ଦୀକୁ ବିଷାକ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନରୁ ଜାତ ବେଦନା ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

କୁହାଯାଏ ଯେ ବିରହକାଳରେ କୋମଳ ଶଯ୍ୟା କଣ୍ଠାକିତ ମନେହୁଏ । ନରକଯାତନା ସହୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶଯ୍ୟା କଣ୍ଠାଦ୍ୱାରା ଫୋଡ଼ିହେବା ଭଳି ଲାଗେ । ସେହି ରାତି ଆନନ୍ଦୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ସୁଜା ଆଖି ଗୁଲି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଇଚ୍ଛାହେଲା, ସେଇ ଚେଇଁ-ଥିବାବେଳେ କୁଅକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବ । ସେ ନିଜକୁ ଦୂଃଖୀ କଲା, ଯତେ ଯେମିତି ତାର ଦେହଟା ପଙ୍କରେ ଜୁଡ଼ୁରୁଡ଼ୁ । ତାର ଦେହରେ ସତେ ଅବା ନିଆଁ ଜଳୁଥିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତ ଶରୀରରେ ଭୟଙ୍କର ଜ୍ୱାଳା ବ୍ୟାପିଯାଇଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ସେ ହଠାତ୍ ମରାଯାଇନାହିଁ । କାରଣ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର ପାଦ ଧରି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଥିଲା ଯେ ଯଦି ଏକଥା ଆଉ କାହାରି କାନକୁ ଯାଏ, ତେବେ ସେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବ । ସେ କିମିତି କେଜାଣି ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର କହିବା ଅନୁସାରେ କଦାପି ସେମିତି କରିବନାହିଁ । ସେମାନେ ଦୁହେଁ ଏକାସଙ୍ଗେ ମରି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍‌ହୋଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ତାହା କ'ଣ କେବେ ସମ୍ଭବପର ? ଲୋକେ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କର କଲ୍‌ମନା କରନ୍ତେ, ଏବଂ ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତେ । ତାକୁ ଜନ୍ମଦେଇଥିବା ମାଆ ଏବଂ ପାଳନ-ପୋଷଣ କରିଥିବା ବାପାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦିତ ଏବଂ ଅପମାନିତ କରି ଏଭଳି ମରିବାଟା କ'ଣ ଠିକ୍‌ହେବ ? ଆଜି ମାଆ ଜୀବିତ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବାପା ଜୀବନଯାକ ସେଇ ଅପମାନର ବୋର୍ ସହିବେ କାହିଁକି ?

ଆନନ୍ଦୀ ମରବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣେ ଯେ ତାର ମରଣ ବଞ୍ଚିରହୁବାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଖରାପ ହେବ । ତେଣୁ ସେ ମରବା ବଞ୍ଚିର ରୁଡ଼ିଲା । ସେଇ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ବଞ୍ଚିରହୁବା କଥା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ପୁରୀକାଳରେ ଝିଅମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର-ରକ୍ଷା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଘରର ଗୁରୁକାନ୍ତ ଭିତରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖାଯାଇଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀକୁ ପୁରୁଷା କାଳର ଏଇ କଥାଟି ଏବେ ଯୁଗ୍ମସରତ ଜଣାଗଲା । ଆଜିକାଲି ସିନେମାର ଦୃଶ୍ୟ, ସିନେମାର ଗୀତ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାୟାତ୍ମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ ବାସନାସବୁ ଜାଗ୍ରତକରି ତା'ଠାରୁ ପଛଯା ଲୁଚିନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛନ୍ତି । ବ୍ୟଭିଚାର-ଭାବନାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିବା ହେଲା ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ । ଝିଅ ଓ ପୁଅମାନଙ୍କପାଇଁ ସମାନ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାର ଦାବୀ ହେଉଛି; କିନ୍ତୁ ସେହି ସ୍ୱାର୍ଥାନିତାର ଆବଶ୍ୟକତା ବା କଥଣ ? ନିଜର ଚରିତ୍ରକୁ ପ୍ରକଟ କରିବା ନିମନ୍ତେ କ'ଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଆବଶ୍ୟକ ? ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ମୂଲ୍ୟ ଦିଅନ୍ତିନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟାପ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି କିପରି ସୁରକ୍ଷିତ ରହିପାରେ ?

କହିବେନି ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ତାକୁ କହୁଥିଲେ, ତୁ ଆମର ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା ଭଲ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ ଏବଂ ଯୁଗାନ୍ତସାରେ ନୂଆ ବିଚାରକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବୁ । ପିତାଙ୍କର ଏଇ ଉପଦେଶଟି ଆନନ୍ଦୀର ମନେପଡ଼ିଗଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନର ନବଯୁଗ ତାର ବିଧିକୁ ଦାନ୍ତରେ ତା'ର ଶେରକୁ କାମୁଡ଼ି ଦେଇଯାଉଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗ 'ତୋର ସବନାଶ ହୋଇଗଲା' କହୁ ସତେ କି ତାର ଅନ୍ୟୋଷ୍ଟି କରିଦେଲା । ଯଦି ସେ ପୁରୁଷର ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରାକୁ ମାନିଥା'ନ୍ତା ତେବେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ପାହାଚ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ମନାକରିଥାନ୍ତା । ଯଦି ସେ ନବଯୁଗର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥା'ନ୍ତା ତେବେ ନିଜ ଗାଲରେ ଲଗିଥିବା ଅଇଁଠାକୁ ହାତରେ ପୋଛିଦେଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ମୁହଁ ଉପରେ ଥିବା ଦେଇ କହୁଥାନ୍ତା “ତୋର ସବନାଶ ହେଉ” ଓ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ତାକୁ ଗୋଇଁଠାଏ ପକାଇଥା'ନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ତାର ଅବସ୍ଥା ଅତି ସେଇଲା ନ ଥିଲା । ପୁରୁଷ ଜଣ୍ଡି-ଶୀର୍ଣ୍ଣ ପରମ୍ପରାଗୁଡ଼ିକର କଠୋର ବନ୍ଧନ ଓ ନବଯୁଗର ଅପରିପକ୍ୱ ମାନବ-ଗୁଡ଼ିକର ଜାଲରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଆନନ୍ଦୀର ଦମ୍ ବାହାରିଯାଇଥାଏ ।

ଯଦି କୌଣସି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଦଟଣା ଯୋଗୁଁ ଆଜି ଆଶାମଳେ ତା' ସହୃଦ ବିବାହ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତେବେ ବି ସେ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲା । ସେ କେବେ କୌଣସି ଲୋକ ସହୃଦ ବିବାହ କରିପାରନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ତାର ମନ ଅତି ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲା । ଏହାପରେ ଏଇ ଜନ୍ମରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପତ୍ନୀ ଭାବେ ସେ ବିବାହ-ମଣିପରେ ବସିବ କିପରି ? ଆନନ୍ଦୀ ନବଯୁଗର କନ୍ୟା । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ତାର ପାଳନ-ପୋଷଣ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପାଠୋଇ । ଏତେ କଥା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ସେଇ କଥା ବସ୍ତୁରେ ଏଭଳି ଗୋଟାଏ ଦଟଣା ଦଟିଗଲା ପରେ ସେ ଏମିତିକା ଭାବିପାରିଲା !

ରାତି ପାହୁ ପକାଇ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ତାର ଆଖି ନାଲି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ଓ ମୁହଁ ଫୁଲୁଥିବା, ତଣ୍ଡି ଖରଣର ହେଉଥାଏ । ଶିଳ୍ପୀରୁ ଉଠିବାମାତ୍ରେ ସେ ଗାଧୋଇ ପକାଇଲା । ଫୁଲମାଳଟିଏ ଗୁଡ଼ି ମାଆଙ୍କ ଛତାରେ ଲଗାଇଦେଲା । ସେହି ଛବି ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ସେ ବହୁତ ବେଳଯାଏଁ ରୁନି ରୁନି କାନ୍ଦିଲା । ସେତେବେଳେ ତାକୁ ମାଆଙ୍କ ଅଭାବ ବେଶି କଷ୍ଟଦେଲା । ‘ହାୟ, ସେ ଯଦି ବଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତେ ତେବେ ସେ ତ ତାଙ୍କ କୋଳରେ ମୁହଁ ଲୁଗାଇ ଷ୍ଟେ-ଷ୍ଟେକର କାନ୍ଦିପାରୁଥାନ୍ତା ।’

ଆନନ୍ଦୀ କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ବାହାର କୋଠରେ ବସି ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକୁ ଓଲଟାଉ-ଥବା ବାପାଙ୍କ ପାଖରେ ଆସି ବସିଲା । ସିଏ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ତାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଚମକ ପଡ଼ିଲେ ।

ସେ ତାର ମଥାରେ ହାତ ଦେଇ ଦେଖିଲେ ଦେହରେ ତାହା । ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସେ ତାର ଖବର-ଅନ୍ତର ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ “ମୁଁ ଏକବାରେ ଭଲ ଅଛି” କହି କଥାଟାକୁ ଟାଳିଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲି । ସେ ଜୋର ଦେଇ କହିଲା ଯେ କୌଣସି ଡାକ୍ତର କିମ୍ବା ବୈଦ୍ୟର ଚିକିତ୍ସା ଦରକାର ନାହିଁ ।

“ବାପା, ଏସବୁ ଆପେ ଆପେ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ । ମୋର ମନ ଗୋଟିଏ କଥା ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛି । ସେ କଥାଟି ଆପଣଙ୍କୁ କହିଦେଲେ ଏକବାରେ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ ।” ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା ।

କଦରସେନ୍ ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକୁ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ତାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଆର୍ତ୍ତସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଶୁବ୍ ସ୍ନେହରେ ପଚାରିଲେ, “ମା, କଣ କଥା ?” କେଜାଣି କାହିଁକି ପିତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗ ପାଇବାମାତ୍ରେ ତାର ଦେହ ଅଗ୍ରବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“କଣ ଏକଥା ଠିକ୍ ଯେ ମିସ୍ ମୋତେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ସ୍ତ୍ରୀ ଭାବେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ? ଆପଣ ମୋତେ ସେ କଥା କହିଲେ ନାହିଁ କାହିଁକି ?”

ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଶୁଣି କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯତେ ଯେମିତି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ କିଏ ମୁଥରୁଡ଼ାଏ ମାରୁଛି । ସେ ଚପମାଟିକୁ ଠିକ୍ କରନେଇ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଭଲକରି ଚାହିଁଲେ । ସେ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ ଏ କଥାଟିର ତାର ଅସୁସ୍ଥତା ସହଜ ଘନଷ୍ଟ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି । ଆନନ୍ଦୀ ବାପାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଡରୁଥାଏ । ତେଣୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ପୋତିଦେଲା ।

“ତୋତେ ଏକଥା କହିଲା କିଏ ? ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନା ମିସ୍ ?”

“ମାଣିକ୍‌କମ୍ ।”

“ସେ କହିଦେଲେ କ’ଣ ହେଇଗଲା ? ମିସ୍ କହିଲେ ବୋଲି କ’ଣ ଏକଥା ନିଶ୍ଚୟ ହେଇଗଲା ଯେ ତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ବିବାହ କରନେବୁ ? ଏତକମାତ୍ରେ କଥା ଶୁଣି କ’ଣ ତୋର ଏଭଳି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କଥା—ଯତେ ଯେମିତି କୌଣସି ଭୂତପ୍ରେତ ଦେଖିପକାଇଛି ! ସେମାନେ ତୋତେ ମାଗୁଛନ୍ତି ତ ମାଗୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଏଭଳି ସେମାନଙ୍କୁ କହିଦେଉଛି ଯେ ମୁଁ ଏକଥା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।”

“ଆପଣ କହୁଥିଲେ ଯେ, ଆପଣ ମୋତେ ପଚାରି ନବାବ ଦେବେ—ଆପଣ ତ ମୋତେ ମୋତେ ପଚାରିନାହାନ୍ତି ?”

“ମୁଁ ଜଣେ କହୁ ନିଶ୍ଚୟ କରପାରୁନାହିଁ । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ତୋତେ କହୁ ପଚାରିବା ମାନେ ତୁ ତାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛାବୋଲି ଭାବି ସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବୁ ଆମକୁ । ବିବାହ ପରେ ତୋତେ ହିଁ ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ସାଙ୍ଗିବାନ କାଟିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ମନେ ମନେ ଭାବୁଥିଲି ଯେ, ମୋ ହେତୁ ତୋର ଜୀବନରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ନ ହେଉ ।”

“ବାପା” ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଅନନ୍ତୀ ପିତାଙ୍କ କୋଳରେ କରୁଥିଲେ ପଡ଼ିଲ ଏବଂ କହି କହି ହୋଇ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବେଳେବେଳେ ତା’ ମନରେ ଏଇ ବିଚାରଟି ମଜ୍ଜି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ, ସେ ଜଣେ ଏଭଳି କାୟାରୁପ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଝିଅ ହେଲେ କାହିଁକି ? ସେ ବିବାହ ନ କରି ଜୀବନଯାକ ଝିଅଭାବେ ରହି ତାଙ୍କର ସେବା କରିପାରିଆନ୍ତା । ତାଙ୍କର ବସ୍ତ୍ର ରହିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ’ଣ ବଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ହୋଇଥାନ୍ତା ? କିନ୍ତୁ ?

କିନ୍ତୁ... ‘ହାୟ ! ମୋର ଦେହ ବାପାଙ୍କ ଦେହକୁ ଛୁଇଁନେଲି ।’ ଏହା ଭାବ ସେ କମ୍ପି ଉଠିଲା ଏବଂ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରେଇଗଲା । ଓଠରେ ଜ୍ୱାଳା—ସତେ ଅବା ସେଠି ପା’ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେ ନିଜ ସାଥରେ ଔଷଧ ଲଗାଇବାକୁ ଛଟପଟ ହେଲା । ଓଠରେ ହୋଇଥିବା ସେଇ ସାଥୀ ପାଇଁ ସେ ଆଉ ପିତାଙ୍କ ପାଇଁ ‘କନ୍ୟା’ ଭାବରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

“ବାପା, ଏ କଥାଟି ରୁମର ମୋତେ ଆଗରୁ କହିଦେବା ଉଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତା ।”

“କାହିଁକି, କ’ଣ ହେଲା କି ?”

କ’ଣ ହେଲା, ସେ କଥା ତ ସେ କେବଳ ଜାଣେ ।

“ବାପା, ମୁଁ ଏଣିକି ବାହାହେବାକୁ ଚାହେଁ । ମୁଁ ଯଦି ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ କାହାରିକୁ ବାହାହେବାକୁ ଚାହେଁ, ତେବେ ଆପଣ ମନାକରିବେ ନାହିଁ ।”

ନନ୍ଦରସେନ ଭାବି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ଯେ ବୋଧହୁଏ ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ନାଆଁ କହିବ । ସେ ଭାବିଲେ, ଝିଅକୁ ଜଣାଇଦେବେ ଯେ ସେ ତାର କଥାରେ ରାଜି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମିଶ୍ର ରାଜି ହେବେନାହିଁ ।

“ବାପା !”

“ହଁ, ମାଆ ।”

“ମୁଁ ମାଣିକମୁକୁ ବାହାହେବି—ଏଇ ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଏଇ ମୋର ନିଶ୍ଚୟ ।”

ନନ୍ଦରସେନ ନିଜ କାନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

“ଅନନ୍ତୀ, କରେଇରେ ପୋଡ଼ିଗଲେ ନିଆଁକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ସହିତ ବିବାହ କରିପାରିବୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ...”

“ନା, ସେମିତି କହୁ ନୁହେଁ । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଓ ତାର ବାପା ଚାହୁଁଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ

ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ ।”

କଦରସେନକୁ ବୋଧହେଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀର ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ ହୋଇଯାଇଛି । ଅତଏବ ସେ ତାକୁ ବହୁତ ବେଳଯାଏଁ ବୈବାହିକ ଜୀବନ, ଜୀବନ-ସାଥୀ ବାହୁବୀର ଉଚ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ବୁଝାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆନନ୍ଦୀକୁ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କୌଣସି କଥା ବୁଝାପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାଙ୍କ କଥା ବୁଝିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ମିନତି କଲା, “ଦୟାକରି ମୋତେ ମୋର ନିଷ୍ଠୁର ବଦଳାଇବାକୁ କହନ୍ତୁ ନାହିଁ ।”

କଦରସେନ୍ କହିଲେ, “ଆନନ୍ଦୀ, ମୁଁ ତୋତେ କୌଣସି କଥା କରିବାକୁ ମନା କରିବା ନାହିଁ ।” ତାଙ୍କର ଜିଭ ଖନିମାରିଗଲା ।

ମିସ୍ତ୍ରି ଯେତେବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ କହିଲେ ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ବାହାହେବାକୁ ଚାଲି ହୋଇଛି, ସେ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲାନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀ ପ୍ରତି ଅନୁଚିତ ବ୍ୟବହାର କରିସାରିବା ପରେ ସେ ଦାହାରକୁ ବାହାରିବାକୁ ଡରିଲା । ନିଜ କୃତ କର୍ମର କି ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ହେବ, ସେ କଥା ଭାବି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମିସ୍ତ୍ରିଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ମିସ୍ତ୍ରି ଏ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ତାର ମାଆ ଚେଲମ୍ମାଲକୁ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ସହ ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ କଥାବାତ୍ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀ ଜଣାଇଦେଲେ । ସେ କହିଲେ ଯେ, ଆନନ୍ଦୀର ମତାମତ ଜାଣିବା ପରେ ହିଁ ଜବାବ ଦେବାକୁ ତାର ବାପାଙ୍କୁ ଏତେ ସମୟ ଲାଗିଗଲା ।

ଏକଥା ଶୁଣି ଚେଲମ୍ମାଲ ମନେ ମନେ ଭାରି ଖୁସିହେଲା; କିନ୍ତୁ ଉପରକୁ ୧୦ କାମୁଡ଼ି କହିଲା, “ତାକୁ ପଚାରିବାର ଦରକାର କ’ଣ ଥିଲା ? ମା’ ବାପା ଯାହା କହିଲେ ସେ ତାକୁ ଭୁଲିହୋଇ ମାନିନେଇଥା’ନ୍ତା ।”

“ଚେଲମ୍ମାଲ ! ତୁମେ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଘୁଷୁରୀରେ ବହୁ ପୁଣ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ଏଭଳି ଶୁଭକ୍ତି ଏ ପାଇବ । ପ୍ରାୟ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ମାଲିକାଣୀ, ସାକ୍ଷାତ୍ ଦେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ତୁମ ଘରକୁ ଆସୁଛୁ । ତାକୁ ଯତ୍ନରେ ରଖିବା ଦାୟିତ୍ୱ ତୁମର । ଆମେ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି ତା’ ଯାଏଁ ପହଞ୍ଚି ପାରିବାନାହିଁ । ଏ ସବୁ କଥା ଭାବି ଚିନ୍ତା କାମ କରିବ ।” ଏହା କହି ମିସ୍ତ୍ରି ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କୁ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ସହକୃତ ମିଶି ଶୀଘ୍ର ବାହାଘରର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମୁତୁ ଭାବେ ବସିଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସତେ ଅବା ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଏବେ ମୁଁ ବୁଝିଲି ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ମୋତେ ଭଲପାଉଥିଲା । ମୋତେ

ଯଦି ପ୍ରେମକରୁନଥାନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ତା' ଆଗରେ ମୋର ପ୍ରେମ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ସେ ରାଜି ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତା କାହିଁକି ? ହଠାତ୍ ଏଇ ବିଚାରଟି ବଳୁଳ ଭଳି ତା' ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଖେଳିଗଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀର ତା ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ବିବାହର ଏକ ରୂପ ମାତ୍ର । ସେତେବେଳେ ତାର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିନାହିଁ ।

ସେ ହାଜେ ଯାଜେ ବରପାଦ ଭଳି ବେଶ ହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ ଘରକୁ ଚାଲିଲା । ବାହାର ଘରେ କଦରସେନ୍ ଏବଂ ମିଷ୍ଟ୍ରିଙ୍କୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବା ଦେଖି ଅଧିକାର ଥିବାପରି ଭଙ୍ଗରେ ଏବଂ ଖବ୍ ଉତ୍ସାହରେ ସେ ଉପର ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା । ଘରର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ବିଛଣାରେ ଶୋଇଥିବା ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦୂରରୁ ଦେଖି ତାର ହୃଦୟ ଉଦ୍ବେଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ପାଦଶବ୍ଦ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦୀ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଚାଲିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଦେଖି ସେ ଚମକି ପଡ଼ିଲା । ଦୂରରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚଉକ ଆଡ଼କୁ ସଙ୍କେତ କରି କହିଲା, “ସେଇଠି ବସନ୍ତ ।” କିନ୍ତୁ ସେ ବିଛଣାରୁ ଉଠିପାରିଲା ନାହିଁ ।

“ଭ୍ରମର ଦେହ ଖରାପ ନାଁ କ'ଣ ?”

ଆନନ୍ଦୀ ଦୁଃଖଭରା ସ୍ଵରରେ ଉତ୍ତରଦେଲା, “ନା, ମୁଁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଅଛି” ଏବଂ ସେ ଶୂନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନିଜର ଭାଷାପତି ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବାକୁ ଲାଗିଲା—ସତେ ଯେପରି ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଚାହିଁଛି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଭାବବହୁଳ ହୋଇ କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ! ବହୁତ ବହୁତ ଧନ୍ୟବାଦ ।”

“ମୋତେ ମୃତ୍ୟୁ ଏବଂ ବିବାହ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ବାଛିବାକୁ ହେଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ବାଛି ନେଇଛି । ଏବେ ଆପଣ ଖୁସି ନା ?” କହୁଁ କହୁଁ ଆନନ୍ଦୀର ଗଳା ଚୁରିହୋଇ ଆସିଲା ।

“ଆନନ୍ଦୀ, ରୁ ଯଦି ଏମିତି କହିବୁ ତେବେ...” କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର ପଲଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଗଲା । ହଠାତ୍ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସମ୍ବୋଧନ ‘ତୁ’ କୁ ବଦଳିଯିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ସେ ତାକୁ ତାର ବିବାହତା ପତ୍ନୀ ବୋଲି ଭାବିନେଲଣି ।

ଆନନ୍ଦୀ ପାଟି କରି ଉଠିଲା, “ରହନ୍ତୁ ! ଆମର ବିବାହ ନ ହେବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣ ମୋ ସହୃଦ ଏକାକୀ ଦେଖା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆପଣ ସେମିତି ମୋତେ ଦେଖା କରିପାରିବେନାହିଁ ।”

ଆନନ୍ଦୀର ସ୍ଵରର ଦୃଢ଼ତା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଦୋହଲାଇଦେଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ତାର ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କରିପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ତାର ଭର ସେ ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କଲେ କାମଟି ବିଚିତ୍ରଯିବ । ସେ କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସିରହିଲା । ତା'ପରେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ନିରାଶଭରା ସ୍ଵରରେ କହିଲା, “ମୁଁ ଚାହୁଁଥିଲି ଯେ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଆମର ପ୍ରେମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ବିକାଶ ଲାଭକରୁ । ତୋତେ ଯଦି ସେ କଥା ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ତ ନ ହେଉ ।” ଏଇଆ କହି ସେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ମନେ ମନେ ସେଇ ଶବ୍ଦଟିକୁ ପୁଣି ଥରେ କହିଲା ‘ପ୍ରେମ’ ଏବଂ ଏକ

ବେଦନାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ହୁଏନ ।

ଆନନ୍ଦୀଠାରୁ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରି ପାହାଚ ଦେଇ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବାବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଗତ ଦିନର ଘଟଣା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି କେନ୍ଦ୍ର ତଟକା ଗୋଲପ ଫୁଲଟାକୁ ଦଳି ମକତ ପକାଇଛି, କିମ୍ବା କୌଣସି ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର କପୋତଟିକୁ ଜୋର୍ରେ ଚାପି ଦିଆହୋଇଛି; ଯେମିତିକି ତା'ର ନିଶ୍ଚୟ ବନ୍ଦହୋଇଯିବ । ହଠାତ୍ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ମନରେ ଏଇ ଭାବନା ଆସିଲା — ତାର ପାଦତଳେ ପଡ଼ିବା ମୋର ଠିକ୍ ହେଲାଣି । କାରଣ ସେମିତି କରିବାରୁ ଆଜି ତାର ଗର୍ବ ବଢ଼ିଯାଇଛି । ସେ ରାଗରେ କରକର ହୋଇଉଠିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଘରକୁ ଫେରିବାବେଳେ ତାର ମାଆ ଚେଲମ୍ବଲ ରୁଲ୍ ଫୁଲୁଥାଏ । ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବକୁ ତାଳୁରୁ ତଳିପା ଯାଏଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦେଖିନେଲା । ସେ ବୁଝିଗଲା ଟୋକା କେଉଁଠୁ ଫେରୁଛି । ପୁଅର ବାହାଘର କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ କେଳଣି କାହିଁକି ତା' ମନରେ ଦୁଇଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ଏବଂ ସେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠିଲା । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ ସେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟାଏ ଅଜ୍ଞତ ଭୟ ଓ ଆଶଙ୍କାରେ ସେ ଥରିଉଠୁଥାଏ । ତାର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ, ଯାହାକୁ ସେ ଏତେ ଗେଲବସରରେ ବଢ଼ି କରୁଛି । ଏଇ ପୁଅ ପାଇଁ ସେ କେତେ କେତେ କଷ୍ଟ ପାଇଛି । ନିଜର ଗେଲ୍‌ପୁଅ ପାଇଁ ସେ ଯଦି ନିଜେ ଝିଅ ଖୋଜିଥାନ୍ତା, ଏମିତି ଝିଅ ଯାହା ଉପରେ କି ସେ ତାର ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିପାରନ୍ତା, ତେବେ ବୋଧହୁଏ ଏତେ ଭୟାନକ ହୋଇନଥାନ୍ତା । ସେ ଏଭଳି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଅବା କିଦରସେନ୍‌ଙ୍କର ପୁଅ ନଥିବାରୁ ସେ ତାର ପୁଅକୁ ତାଙ୍କ ହାତରେ ବିକି ଦେଉଛି । ତାର ଭୟ — ସହରରେ ବଢ଼ିଥିବା ସେଇ ପାଠୋଇ ଝିଅଟି ତା ହାତରୁ ତାର ପୁଅଟିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଯିବ । ଘରେ ଯାହା କିଛି ଘଟୁଛି, ତାକୁ ଅଟକାଇଦେବା ଚେଲମ୍ବଲର ହାତରେ ନଥାଏ । ତାର କଥାକୁ ମିଶ୍ରି କିମ୍ବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ କେନ୍ଦ୍ର ମାନବେ ନାହିଁ ।

“ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ, ତୁ ମିଶ୍ରିକ କଥାରେ ପଡ଼ି ଜମା ଭାବୁ ନାହିଁ ଯେ ଆମର ଭାଗ୍ୟ ତେଜି ଉଠିଲା । ସେ ଝିଅଟି ଯଦି ଭାଗ୍ୟବତୀ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ମିଶ୍ରି ନିଜର ପୁଅପାଇଁ ତାକୁ ବୋହୂ ନ କରି ତୋ' ସହୃଦ ବାହାଘର କରନ୍ତେ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ ଏଥିରେ କିଛି ଗୋଲମାଲ ଅଛି ।” ଚେଲମ୍ବଲ ଏଭଳି ଭାବେ କଥାଟି ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ଘରୁ ନିରାଶ ଏବଂ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଫେରିଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ରାଗ ମାଆର କଥା ଶୁଣି ଜଳିଉଠିଲା । ‘ମାତୃଦେବୋଭବଃ’ ଏଇ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥାଏ । ଅତଏବ ସେ ଯେକୌଣସିମତେ ନିଜର ରାଗକୁ ରୁପିରଖି କହୁଲା, “ମାଆ, ବାହାଘର ସରିବା ଯାଏଁ ତୁମେ ପାଟି ବନ୍ଦ କରି ରହିଲେ ଭଲହୁଅନ୍ତା ।”

ଚେଲମ୍ବଲ ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲା, “ଆରେ, ଛାଡ଼ ସେ ସବୁ କଥା । ମୋତେ ଚଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନା — ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ । କିଛି ଗୋଟାଏ ଖାସ୍ କଥା ନଥିଲେ

ବୁଢ଼ା କାହିଁକି ତାର ଝିଅକୁ ତୋ' ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦି ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ସେ ଝିଅଟି ତତେ ବାହା ହେବାକୁ କହି କରାନ୍ତା ।”

ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ ପାଟି କରି ଉଠିଲି, “ମା, ତୁମେ ତୁମ ରହୁବ କି ନାହିଁ ?”

ଚେଳମାଲ ଭଡ଼ଭଡ଼ ହେଲା, “ଓ, ସ୍ତ୍ରୀ ଏଠାରେ ପାଦ ରଖିବା ଅଗରୁ ତୋତେ ମୋର କଥା ପିତା ଲାଗିଲଣି । ସେ ଅସିଲେ ମୋର କି ଦଶା ହେବ କେଜାଣି ? ସେ ଝିଅ ଆଉ କାହାର ଘରେ ବାହା ହୋଇପାରିବନି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ତୋ ବେକରେ ତାକୁ ଦାନ୍ତ ଛୁନ୍ତି । ସେ ଝିଅର ମାଆ ବିଧବା ହେଲା ପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ବିବାହ କରିଥିଲା— ଏକଥା ସହରଯାକର ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି । ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି ଲୁଚାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ ।”

ଯେଉଁ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ବିରୋଧର ଆଶା ନଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ଏଭଳି ବିରୋଧ କରିବା ଦେଖି ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ କି'କର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୁତ ହୋଇଗଲା । ଆନନ୍ଦୀର ମାଆ ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ବିବାହ କରିଥିଲେ—ଏ କଥା ତାକୁ ଅଜ୍ଞପା ନଥିଲା । ସେ ଶୁଣୁଥିଲା, ବୋଧହୁଏ ସେଇ କାରଣରୁ ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ତାର ବାହାଘର ଯମୁବ ହୋଇପାରିବ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ତାର ମାଆ ଘରେ-ଘରେ ଗୁଲି ଏଇ କଥାର ଘୋଷଣା କରି ତାର ହୋଇଥିବା କାମଟିକୁ ବିଚାଡ଼ି ପକାଇବ ।

ଚେଳମାଲ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏଇ ଧେଣୁରା ବାଡ଼େଇବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ, ନିର୍ଦ୍ଦିନ, ଅପାଠୁଆ ଏବଂ ସାଧାରଣ ମିଶ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ବି ସେ ଗୋଟିଏ ସତ୍ତ୍ଵାନ୍ତ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ସମ୍ମାନର ସହୃଦ ନିଜର ଜୀବନ ବିତାଇଛି । ସୌଭାଗ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେବା ପରେ ଆଉ ଥରେ ବାହାହୋଇ ସେ ପୁଅଟିକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇନାହିଁ । କେଜାଣି କାହିଁକି ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ତା'ର ପରିବାର ଝିଅର ପରିବାରଠାରୁ ସବୁ ବିଷୟରେ ଉଚ୍ଚ, ଏ କଥାଟି ଶୀଘ୍ର ଘୋଷଣା କରିଦେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ।

ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ ଧାଇଁଗଲା ମିଶ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ । ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣି ମାଆ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଚେଳମାଲ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଡରେ । ସେ ତାଙ୍କର ଶରୀର ଏବଂ ପ୍ରାଣ ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷାକରିବ । ସେ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଉଛନ୍ତି, ଡରେଇ ଧମକେଇ କିଛି ଦିନପାଇଁ ତାଙ୍କର ପାଟି ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ।

“ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ ବାହାଘର ସରିବା ଯାଏଁ ଯଦି ତୁ କିଛି ଖୋଲୁଛୁ, ତେବେ ମନେରଖ, ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ତୋର ଏ ଘରୁ ସଫକ୍ ଛୁଣି ଗଲା । ପୁଅ ଖୁସିରେ ରହୁ ଏ କଥାର ଚିନ୍ତା ତ ତୋର ନାହିଁ, ଏମିତି ଗୁଡ଼ାଏ ବକ୍ ବକ୍ ହେଉଛି ସତେ ଯେମିତି ତୋର ରାଜ୍ୟଟାକୁ ତୋଠାରୁ କେହି ଛଡ଼ାଇନେଉଛି”—କହି ମିଶ୍ର ତାହାକୁ ଗାଲିଦେଲେ ।

ଆଖିରୁ ଝରୁଥିବା ଲୁହକୁ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟରେ ଅଟକାଇ ରଖି ଚେଳମାଲ ଘରର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଯାଇ ଖୋଇଲା । ନିଜର ରାସ୍ତାରେ ଏଭଳି ବାଧାବିଘ୍ନ ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ମିଶ୍ର ଏବଂ ବିବାହ ଆଗରୁ ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ମନଶୁଷି ଗଲେ କରିନିପାରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ମାଣିକଙ୍କ ମୁଁ—ଦୁହେଁ ଏଇ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ରହୁଥିଲେ ଯେ ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଶୀଘ୍ର ସରିଯାଉ ।

ବିବାହର ଲଗ୍ନ ଆସିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ପତ୍ନୀ ହୋଇଗଲା ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ଧନା କମ୍ପା ଧନା ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛାବଶିଷ୍ଟବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଭଳି ଆଡ଼ିଆରେ ବାହାଘର ସପନ୍ନ ହୁଏ, ଠିକ୍ ସେଇଭଳି ଏଇ ବାହାଘରଟି ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ମିସ୍ତ୍ରି ଦୁହେଁ ଧନା ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରୁଥିଲେ । ସେମାନେ କଦରସେନଙ୍କ ଟଙ୍କାକୁ, ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାର ନାନା ଭାବରେ ଧାର କରଜ କରୁଥିବା ଟଙ୍କାକୁ ପାଣିପରି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀର ବିବାହଦିନ ଆଶାମଲ୍ଲି ସହରରେ ନଥିଲା । ସେ ନିଜର ସହପାଠୀମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଚନ୍ଦ ଆଜିବାକୁ ତାହାରୁର ଯାଇଥିଲା । ଶାରଦା ଆନନ୍ଦୀର ବିବାହରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ କଲେଜରୁ ଛୁଟି ନେଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲି କାହାର କଥାରେ ବି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ରହୁବାକୁ ଶକ୍ତିହେଲାନାହିଁ ।

ଏକାକୀ ଆନନ୍ଦୀ ତାର ମଙ୍ଗଳସୂକ୍ତି ହାତରେ ଧରି ତାକୁ ଆଖିରେ ଲଗାଇଲା । ସେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ଏଇ ମଙ୍ଗଳସୂକ୍ତି ତାକୁ ନୂତନ ଜୀବନ ଦାନ କରୁ, ତାର ଏବଂ ତାର ବୃତ୍ତମୂର ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନକୁ ସୁଖମୟ କରୁ । ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀର ଆଖିରୁ ଝରୁଥିବା ଲୁହ, ଯାହାକି ମଙ୍ଗଳସୂକ୍ତିକୁ ଧୋଇପକାଇଥାଏ, ତାହା କଣ ଆନନ୍ଦର ଅଗ୍ରୁ ଥିଲା ?...ନିଶ୍ଚୟ କର କିଛି କହ ହେବ ନାହିଁ ।

□ □ □

ଦ୍ଵିତୀୟ ଖଣ୍ଡ

ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ତାଞ୍ଜାବୁର ଯିବାପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଷ୍ଟେସନାଲ ବସ୍ରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥାନ୍ତି । ବସ୍ରେ ତାଞ୍ଜାବୁରରେ ପହଞ୍ଚି ଯେଠାରେ ଦୁଇ ଦିନ ରହି ସେମାନେ କୁଡ଼ିଆ ନାମକ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଯାହାରେ ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ର ନାନା ପ୍ରକାରର ରୁଚିକର ଅନୁଭୂତି ପାଇପାରିଲେ ।

ସେମାନେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଆସି ଫେରେଇ ଚାଲୁଥିଲେ, ସେଆଡ଼େ ଚିତ୍ରତ ସବୁଜ ଧାନକ୍ଷେତ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵଗତ କରୁଥିବା ଭଳି ଜଣାଯାଉଥିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ ଦେଖା-ଯାଉଥିବା ନଡ଼ିଆ ଓ କଦଳୀ ବଗିଚା, ଆଖିକ୍ଷେତ ଏବଂ ପହରସ୍ତଳ ବାଉଁଶବୃକ୍ଷ ସେମାନଙ୍କର କଳା-ପାରଖୀ ଆଖିକୁ ପ୍ରଚୁର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଛୋଟ-ଛୋଟ କେନାଲ । ନାଲି ନିର୍ଦ୍ଦାମାନ କୁଳୁକୁଳୁ ହୋଇ ବୋହୁଯାଉଥିଲା । ପାଣିରେ ଭରି ହୁଏ ଏବଂ ପୁଷ୍କରିଣୀଗୁଡ଼ିକରେ ଅସଂଖ୍ୟ କମଳ ଓ କମଳିନୀ ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ସେ ଭଳି ଦୃଶ୍ୟ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ଚାହିଁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରାୟ ଦୁର୍ଲଭ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ କେନାଣି କାହିଁକି ସେ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ କର୍କଶ, ମରସ ଓ ରଜସ୍ଵନ ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିଲା । ବସ୍ରେ ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ବସି ଆଶାମଲ୍ଲି ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସେଇଭଳି ଶୂନ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥାଏ, ଯେମିତି ଜଣେ ଯାତ୍ରୀ ମରୁଭୂମିର ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖେ । ତାର ଆଖି ଖୋଲୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟି ଶୂନ୍ୟରେ ଗୁଲୁଥାଏ । ସେ ତାର ଜୀବନରେ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଏତେ କଠୋର ଦୃଶ୍ୟ କେବେ ଅନୁଭବ କରିନଥିଲା ।

ଛାତ୍ରଦଳ ତାଞ୍ଜାବୁରରୁ ଯାଇ ମନ୍ଦିରମାଳିନୀ ନଗରୀ କୁଡ଼ିଆରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ସେମାନେ ସାନ ସାନ ଦଳ ବାନ୍ଧି ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବେ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ଭିତରକୁ ଗୁଲିଗଲେ । କେତେ ଜଣ ଛାତ୍ର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟର ଛବି ଆଙ୍କିବା ପାଇଁ ବାହାରିଗଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଗଲା; କିନ୍ତୁ ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା, ଶୂନ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଦେଖି ସେ ତା' ଭିତରକୁ ଗୁଲିଗଲା ।

ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ମଣ୍ଡପର ଗୁରୁପଟେ ଘନ ଅନ୍ଧକାର । ସେଠାର ଦୁର୍ଗନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ ବାୟୁରୁ ଜଣାଯାଉଥିଲା ଯେ ମନ୍ଦିରଟା ବାହୁଡ଼ିମାନଙ୍କର ବସାଘର । ମନ୍ଦିରର ତଳ ଚଟାଣ ଧୂଳି-ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅନ୍ଧାରରେ ମୁଗ୍ଧି ଖୋଜି ଖୋଜି ଆଶାମଲ୍ଲି ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ପାଇଁ ତା' ଆଗରେ ଏକ ଖୁମ୍ବକୁ ଆଉଜି ବସିପଡ଼ିଲା । ଅନ୍ଧାରରେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ତା' ଦୃଷ୍ଟି ଭ୍ରମିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାପରେ ସେ ଦେଖିଲା ଯେ ମଣ୍ଡପର ଉପର ଛିତରୁ କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ବାହୁଡ଼ି ଓଲଟା ଝୁଲୁଛନ୍ତି ।

ସେ ଚାଲୁଥିଲା ତାଞ୍ଜାବୁର ମନ୍ଦିରର କାନ୍ଥରେ ଅଙ୍କା ହୋଇଥିବା ରଙ୍ଗୀନ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ

ପୁରୁଷର ସେହୁଭଲ କାରଣ ଉପରେ ଆଜି ନେବ । କିନ୍ତୁ ସେ କିଛି ହେଲେ କଣପାରିଲ ନାହିଁ । ସେ ତାର ଖାତା ଖୋଲି ଦେଖିଲା । ସେଥିରେ ଅଙ୍କିତ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ଜଣେ ଅନଭ୍ୟାସ ଲୋକ ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ବଙ୍କା ଟଙ୍କା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗାର ମାତ୍ର ଟାଣିଦେଇଛି । ସେ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ତାର ମନ ଏଭଳି ବଚଳିତ ହେଉଛି କାହିଁକି ?

ସେ ମାତ୍ରାଳ ସହରରୁ ଦୂରକୁ ଆସି ନିଜ କାମରେ ବୁଝିରହୁବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା; କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ଏଠି ମଧ୍ୟ ତାର ମନ ବଚଳିତ ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ହଠାତ୍ ମଣ୍ଡପ ଉପରୁ ଗୋଟିଏ ବାଦୁଡ଼ି ଖସିଆସି ଏପାଖରୁ ସେ ପାଖ ଉଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଉ ଗୋଟିଏ ବାଦୁଡ଼ି ଉଡ଼ି ଉଲ୍‌ବେଲେ ତାର ପିଠିରେ ବାଜିଗଲା । ପଛପଟେ ଗୁଣ୍ଡୁଚି ମୁସାମାକେ ଶବ୍ଦ କରି ଧାଦ୍‌ହୁଡ଼ କରୁଥାନ୍ତି । ବଣକୁକୁଡ଼ା ଡାକୁଥାନ୍ତି । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଅବା ସେମାନେ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ଶୋକବାତ ପାଇଁ ତାଲ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ।

ସେ ମନେ ମନେ ଶାରଦା ଉପରେ ରାଗିଲା । ‘ସେ ଆସିଥିଲେ ତାକୁ ହୁଏତ ଏତେ କଷ୍ଟ ହୋଇନଥାନ୍ତା । ସେ ଦୃଢ଼ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଡାକ୍ତରୀ କା’ହୁଡ଼ କଥାବାଣୀ କରି ସମସ୍ତ କାଟିଥାଆନ୍ତା । ସେ ଅନନ୍ଦୀର ବାହାଘର ପାଇଁ ଛୁଟି ନେଇଛି । ଯେତେ ଯେମିତି ତାକୁ ମୋଠାରୁ ବେଶି ଅନନ୍ଦୀର ଚିନ୍ତା ଘାବୁଛି ।’—ଏହାକୁ କଥା ଭାବି ତାର ମନ ବରକ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା ।

ଶାରଦା ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବାହାଘରବେଳେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ରହୁବାକୁ ତା’ହୁଡ଼ ଜିଦ୍ ଲାଗାଇଥିଲେ । ସୁନ୍ଦର ତ ଜିଦ୍ ଭରି କନ୍ୟାକଟା କରି ବସିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍, ତାର ବାପ-ମା, ଅନନ୍ଦୀର ବାପା ସମସ୍ତେ ତାକୁ ବଳାକାର କରି ଅଟକାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ରାଜି ହେଲାନାହିଁ । ଏମିତି ତ ସମସ୍ତଙ୍କ କଥାକୁ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ହିଁ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେଦିନ କାହିଁକି ସେ ନିଜ କଥାରେ ଅଡ଼ିବସିଲା । ବୋଧ-ହୁଏ ଅନନ୍ଦୀ ତାକୁ ରହୁବା ପାଇଁ ଜିଦ୍ କରି କହିଥିଲେ ସେ ଅବା ରହୁଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ଅନନ୍ଦୀ ତାକୁ କୋରୁ ଦେଇ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ଆଶାମଲ୍ଲି ମନେ ମନେ ଏକଥା ଭାବି ଦୁଃଖିତ ହେଲା ଯେ ‘ଏଣିକି ଅନନ୍ଦୀ ମୋ ଚିନ୍ତା କରିବ କାହିଁକି ?’

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହିଁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଆଶାମଲ୍ଲି ପାଖକୁ ଆସି ତାର ବାହାଘର କଥା ଜଣାଇ-ଥିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ କହିଲା ଯେ ସେ ଏବଂ ଅନନ୍ଦୀ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରେମକରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ନିଜେ ଅନନ୍ଦୀ ତାର ବାପାଙ୍କୁ କହିଲା, ‘ମୁଁ ଯଦି ବାହା ହୁଏ, ତେବେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ; ନହେଲେ ଅବବାହତ ରହୁବି ।’ ଏଭଳି କଥାବୁଝିବ କହୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲ୍ଲି ଅଗରେ ଫଟାଣି ଦେଖାଇଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଜ କଥାରେ ପ୍ରମାଣିତ କରାବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ ଯେ ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲିଠାରୁ ହଠାତ୍ ଅନେକ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠିଯାଇଛି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କଥାରେ ଆଶାମଲେକୁ ଯେଉଁ ଧକ୍କା ଲାଗିଲା ସେ ତାକୁ ସହ୍ୟାଶୀଳ ନାହିଁ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେପରି କି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଏକ ଲୁହା ହାତୁଡ଼ିରେ ତାର ଦୃଢ଼ ସ୍ଥିତିରେ ଆଘାତ କରିଛି । ଏତେ କଥା ହେଲା ମତେ ମଧ୍ୟ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ପ୍ରତି ତା' ମନରେ ଘୃଣା କିମ୍ବା ଶତ୍ରୁତାର ଭାବନା ଜାଗିତ ହେଲାଣି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଏବଂ ଆଶାମଲେ ସହୋଦର ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ଏକପ୍ରକାର ଭାଇ-ଭଉ ହୋଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲେ କଦାପି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ସହୃଦ ଆତ୍ମୀୟତାର ବ୍ୟବହାର କରେନାହିଁ । ହଁ, ସେ ଅବଶ୍ୟ ତାକୁ ନିଜର ଭାଇ ବୋଲି ମାନିଥାଏ ।

‘ଆନନ୍ଦୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବକୁ ଭଲପାଇବସିଲା କାହିଁକି ? ତାର ମନ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ବଣିଭୂତ ହେଲା କିପରି ? ସେ ବାପାଙ୍କୁ ଜିଦ୍‌ କରି କହୁ ତାର ବିବାହ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ସହ ହୋଇ କରାଇ ନେଲା କାହିଁକି ? ମୁଁ ଏ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନାହିଁ । ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନାହିଁ ।’ —ଆଶାମଲେ ମନରେ ଏ ଚିନ୍ତା ବାରମ୍ବାର ଉଠୁଥାଏ; ପ୍ରକୃତରେ ଆଶାମଲେ ସେ କଥାରେ କେବେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ଅଳ୍ପ ସହ ନପାରି କାନ୍ଦି ପକାଇବ । ସେ କୌଣସିମତେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଆଗରେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ଯିବା ପରେ ଏକାନ୍ତରେ ସେ ଷ୍ଟେ-ଷ୍ଟେ ହୋଇ କାନ୍ଦିଉଠିଲା ।

ତାର କାନ୍ଦିବାର କାରଣ କ'ଣ ?

ସେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ଅନେକ ଝିଅଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେଇ ସାଧାରଣ ଝିଅ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଗଣନା କରିନଥିଲା । ସେ ତାକୁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ନାରୀ ନୁହେଁ; ବରଂ ସ୍ୱପ୍ନଲୋକର ସୂକ୍ଷ୍ମ ବୋଲି ଜଣାଯାଇଥିଲା । ତାକୁ ସେ ତା'ଭଳି ସାଧାରଣ ଲୋକର ହାତପାହାନ୍ତାର ଦୂରରେ ବଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଏକ ରମ୍ୟ କଳା ବୋଲି ବିଚାରୁଥିଲା । ତାର ଇଚ୍ଛା—ମନରେ କୌଣସି ବିକାର ନ ରଖି, ଦୂରରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ସେଇ ଫୁଲଟିକୁ ଦେଖି, ଶୁଦ୍ଧ ମନରେ ତାର ସୁଗନ୍ଧ ଉପଭୋଗ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହେବ । ଆଶାମଲେ ତାକୁ ଦେବକନ୍ୟା, ଅପମାନବ୍ୟସ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ଭାବୁଥିଲା ।

ବେଳ ଥିଲା ଯେତେବେଳେ ସେ ଆନନ୍ଦୀ ଏବଂ ତାର ପିତାଙ୍କୁ ନିଜ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାରେ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରୁଥିଲା । ତାର ମତରେ ସେ ଦୁହେଁ ତା'ଠାରୁ ସବୁ ବଞ୍ଚିତରେ ଉଚ୍ଚରେ । ସେମାନେ ଆଶାମଲେ ସହୃଦ ବ୍ୟବହାର କଲାବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିଚାର ରଖିନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଥିଲା ସାଦୃଶ୍ୟ । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଠାରେ ଏଭଳି ଏକ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା, ଏଭଳି ମହାନତା ରହୁଥିଲା ଯାହାକୁ ଟଙ୍କା-ପଇସାରେ ମାପି ହେବ ନାହିଁ । ସେ ବହୁରେ ଅନେକ ଥର ‘ସହୃଦ’, ‘ସହାର’ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ ପଢ଼ିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିବା ପରେ ହିଁ ସେ ସବୁର ଠିକ୍‌ ଅର୍ଥ ସେ ବୁଝିପାରିଥିଲା । ତାର ଦୃଷ୍ଟି, କଥାବାକୀ, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସବୁ କିଛି ଥିଲା ସ୍ୱସ୍ୱତ୍ୱ । ସେଥିରେ ରହୁଥିଲା ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ଥିରତା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ କୋମଳତା ।

ଆନନ୍ଦୀର ବିସ୍ମୋଗରେ ଛଟପଟ ହେଉଥିଲେ ବି ଆଶାମଲେ ଯେଉଁ ଭାବରେ ସୁନ୍ଦର

କଲ୍ଲନା ଜଣେଥିଲା ସେତେକି ଭାବରେ ଆନନ୍ଦୀର କଲ୍ଲନା କଣିକାକୁ ହିଁ ଡରୁଥିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ତାର ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମାନତା ନାହିଁ । କାହିଁ ଫଳଭଳି ପୁକୁମାସ ଆନନ୍ଦୀ, ଯାହାର ବାହ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତର୍ଗତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଅଭୁତ ମୈଳ ରହୁଛି ଏବଂ କାହିଁ ସେ ନିଜେ, ଯିଏ କି ଇଟା ଚୁନ କାମରେ ନିଜର ଜଣକା ନିବାହ କରୁଥିବା ମିଷ୍ଟି ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖଙ୍କ ପୁଅ ! ତାର ପରିବାର ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଧିକ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ପରିବାରର ଅଧିକାଂଶ ସଦସ୍ୟ ତ କୁଳି-ମୁଲିଆ ଶ୍ରେଣୀର ।

ଶିଷ୍ଟାଚାର, ଶିକ୍ଷା ଦାକ୍ଷୀ, ପାରିବାରିକ ପରିସ୍ଥିତି, ସସ୍ପାର ଏସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ଆନନ୍ଦୀର ଘୋରୀ ବୋଲି କେମିତି କହିହେବ ? ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ନିଜର ପ୍ରେମ-ପାତ୍ର ରୂପେ ଦେଖିପାରିଲା କିପରି ? କ'ଣ ଆନନ୍ଦୀ ବି ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ ଝିଅମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀର ? ହାସ୍ତରେ ଆନନ୍ଦୀ !

ଆଶାମଲ୍ଲେ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ତାର ମନ ଆନନ୍ଦୀ ବିଷୟରେ ଏତେକ ଦୁଃଖିତ ହେଉଛି କାହିଁକି ? ବିରୁଦ୍ଧ ଆଶାମଲ୍ଲେ, ସେ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ତାର ହୃଦୟ-ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ଦେବୀକୁ-ଜଣେ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଅନ୍ତରାତ୍ମାକୁ ନେଇସାରିଲଣି ।

ମନ୍ଦିରର ମଣ୍ଡପରେ ବିସ୍ତୃତ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଆତ୍ରେ ଆତ୍ରେ ପଥରର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଗଲା । ସେ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦେଖିଲା । ସେଇ କଳାହଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରେ ତଥାପି ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀଙ୍କର । ବିରୁଦ୍ଧ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବୀ ! ଏଇ ମଣ୍ଡପଟି ଏତେକ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଚିତ୍ତଚ୍ୟୁତ ବୋଲି ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ତୁ ଏହାକୁ ନିଜର ନିବାସ ସ୍ଥାନ ଭାବରେ ବାହୁନେଇଛୁ କାହିଁକି ? ଏମିତିକା କେତେ କେତେ କଥା ମନେ ମନେ ଫୁଟୁଫୁଟୁ କରି କହୁ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ । ସେତେବେଳେ ସେ ଆଉ କିଛି ଚିନ୍ତା କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କ ମେଳରେ ସେ ନିଜେ ବି ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀର ବିବାହ-ଖବର ପାଇବା ପରେ ସେ ପ୍ରାୟ କ୍ଳାସରେ ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ ଭଳି ବସିରହେ । ଅନ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମିଶି କିଛି ଚନ୍ଦ୍ର ଆକିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ଅବଶ୍ୟ; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରେନାହିଁ । ତା'ର ଏଇ ପରବର୍ତ୍ତନ ଶାରଦାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଥିଲା ନିଷ୍ପତ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ ତାକୁ କିଛି ପଚାରିଲା ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସେ ଜାଣିନଥିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀର ବାହାଘର ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଆଶାମଲ୍ଲେ କାହାକୁ ବି ସେଇ କଥାଟି କହିଲାନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ମୁହଁରୁ ତାର ବିବାହ ସମାବୃତ୍ତି ପାଇ ଶାରଦା ଚମକିପଡ଼ିଲା । ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ବିଷୟରେ ଅଳ୍ପ କିଛି ଜାଣିଥାଏ । ତାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ଥିଲା ଜଣେ ଚକ୍ରମତ ନବଯୁବକ । ଶାରଦା ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଆଶାମଲ୍ଲେ ମୋତେ ଏ କଥା କହିଲେନାହିଁ କାହିଁକି ? ସେ ମୋତେ ଏ କଥାଟି ନ କହି ରହୁପାରିଲେ କିମିତି ?

ଦିନେ ଖବରଲେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଖାଇବାକୁ ଘରକୁ ଗଲାନାହିଁ । ସେ ଏକାକୀ କ୍ଳାସରେ ବସିରହୁଲା । ବେଳ ଦେଖି ଶାରଦା ତାକୁ ଧନେଲ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ତାର ସାଙ୍ଗ

ଅମାନଙ୍କ ସହତ ଖାଇବାକୁ ଚାଲିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ସେ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଉଠିଗଲା । ସେ ଆଶାମଲେଇକୁ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ଗତ ଚାରି ପାଞ୍ଚଦିନ ହେଲା ଏମିତି ଉଦାସ ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ଏବେ ଖରାବେଲେ ଖାଇବାକୁ ବି ଯାଉନାହାନ୍ତି ?”

ଆଶାମଲେଇ ତା’ ଆଡ଼କୁ ନ ଚାହିଁ ଉତ୍ତରଦେଲା, “ମୋର ଦେହ ଭଲନାହିଁ ।”

“ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ତ କଲେଜକୁ ଆସୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଛୁଟି ନେଇ ଘରେ ରହନ୍ତୁ ନା !”

ଆଶାମଲେଇ ଶୁଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ସେ କଣ ଉତ୍ତର ଦେବ ।

“ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ସହତ ଆନନ୍ଦୀର ବିବାହର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ ତ ? ଆପଣ ଏ କଥାଟି ମୋତେ ମଧ୍ୟ କହିଲେନାହିଁ !”

ଆଶାମଲେଇ ବିଚଳିତ ହୋଇ କହିଲା, “ଶାରଦା ଦେବୀ; ସେମିତି କହନ୍ତୁ ନାହିଁ;”

ଆଶାମଲେଇ ଏପରି କହିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଶାରଦା ରୁନି ହୋଇ ରହିଲାନାହିଁ । “ବିଶ୍ୱାସୀ ଆନନ୍ଦୀ !” କହି ସେ ଘାଟିଝାଣା ପ୍ରତି ଗଲେ । କିଛି ଶେଷ ପରେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ବାପା ତାକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ପତ୍ନୀ କରି ନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ; ତେଣୁ ସେ ବିବାହ କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲା । ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ବାପା ଆପଣଙ୍କ ସହତ ତାର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେ ପ୍ରକୃତ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତା । ଅଜିକାଲି ତାର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ହେଉନାହିଁ । ଲଗୁଛି ତାକୁ ଯେମିତି କୌଣସି ପ୍ରେତାତ୍ମା ହଇରାଣ କରୁଛି ।”

ଆଶାମଲେଇକୁ ଜଣାଗଲା ଯଦି କି କେହି ତାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଜୋର୍‌ରେ ଆଘାତ କରୁଛି । ଯଦି ବାପା ତାର ବିବାହ ମୋ ସହତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେ ଆହୁରି ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତା ? କଣ ଶାରଦାର କଥା ସତ ? ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ମୋତେ କହିଲା ଯେ, ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ପ୍ରେମକରେ ! ସେ ନିଜେ ତାର ବାପାକୁ କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସହତ ବାହାହେବାକୁ ଠିକ୍ କରୁଛି । ଏବେ ଶାରଦା କହୁଛି ଯେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିଲେ ଲଗୁଛି ତାକୁ କୌଣସି ପ୍ରେତାତ୍ମା କଷ୍ଟଦେଉଛି—ଏଇ ଦୁଇଟି କଥା ଭିତରୁ କେଉଁଟି ଠିକ୍ ?

ଶାରଦା ମୁହଁରୁ ଏକଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେଇ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଲା ଯେ, ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଭଲପାଏ । ତା ମନରେ ଆନନ୍ଦୀ ପ୍ରତି କିଛି କରିବାର ସାହସ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ତା’ ପାଇଁ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ଭାବିଯାଇ ପାରିବ; ବାପାଙ୍କ ଉପରେ ଜୋର୍ ଦେଇ ତାଙ୍କର ମତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବଦଳାଇଦେଇ ପାରିବ । ଯଦି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ କଥା ମିଛ ହୁଏ, ତେବେ ସେ ନିଜେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ବାହାହେବ ଓ ତାର ଏଭଳି କରିବାରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ-ବାଚକତା ମଧ୍ୟ ହେବନାହିଁ ।

ଶାରଦା ଟିକିଏ ଖୋସି ଏବଂ ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତରରେ କହିଲା, “ଓଁ, ଯାହା ହୋଇ-ଯାଉଛି ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରି ଲାଭ ବା କ’ଣ ? ଯେତେବେଳେ ଜିନିଷଟି ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା, ଆପଣ ତାର ମୂଲ୍ୟ ଚାହିଁଲେନାହିଁ । ଏପରି କଥା ପ୍ରକୃତରେ ଆନନ୍ଦୀର

ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ୍ୟ । ଏବେ ତ ଦେଇକଥା ହିଁ ହେବ, ଯାହା ତାର ଭାଗ୍ୟରେ ଲେଖାହୋଇଛି । ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ସୁଦୃଢ଼ ଅଧିକାର ନ ଥିଲେ ମୁଁ ନିଜେ ଆପଣଙ୍କୁ ସବୁକଥା କହିଦିଅନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲି ମନେ ମନେ ଏକଥା ଭାବି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ‘ଏବେ ମଧ୍ୟ କାମ ସରିଯାଇନାହିଁ; ବରଂ ଆରମ୍ଭ ମାତ୍ର ହୋଇଛି ।’ ଶାରଦାର କଥା ଶୁଣି ସେ ଆଉ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ଅପରାହ୍ଣ ପରେ ସେ କଲେଜରୁ ଛୁଟି ନେଲା ଏବଂ ସ୍କୁଟର ଚଢ଼ି ଚାଲିଲା । ହଠାତ୍ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଯେ ଏଇ ସ୍କୁଟରଟା ତାକୁ ସୁନ୍ଦରୀ ବାପା ଦଣ୍ଡପାଣି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଭାବିଲା—ସେ ଦେଇଛନ୍ତି ତ କ’ଣ ହେଲା ? ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେହନେଣ ତ ଚାଲିଥାଏ । ମୁଁ ସୁଧ ସହଜ ତାଙ୍କୁ ପରିଗୋଧ କରିଦେବି ।

ଆଶାମଲ୍ଲି କେବେ ଏତେ ଜୋର୍‌ରେ ସ୍କୁଟର ଚଳାଇନଥିଲା । ତାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ନ ଘଟି ସେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ସେ ଭାବିଲା ପ୍ରଥମେ ଆନନ୍ଦୀ ସହଜ ମନ ଖୋଲି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିନେବ ଏବଂ ତା’ପରେ ତାର ବାପା-ମା’ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହଜ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବ । ଘରକାର ହେଲେ ଆନନ୍ଦୀ ପାଇଁ ସେ ଯେକୌଣସି ବ୍ୟାଘ୍ର ଓ ସ୍ୱାର୍ଥ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା ।

ସମୟ ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତି ତାର ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥିଲା । ଶିଶୁ, କଦରସେନ ଓ ମାଣିକ୍‌ମୁଦିନହେଁ ବାହାଘର ଜନମ କଣିକାକୁ ବଜାରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଏକା ଆନନ୍ଦୀ ଘରେ ଥାଏ ।

ଘରର ଆଗପଟ କୋଠର ଭିତରେ ଏକାକୀ ଆନନ୍ଦୀ ଶୋଇରହିଥାଏ । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ସାଜେ ସାଜେ ଉଠି ଛୁଡ଼ା ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ଚେହେରା ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଗଲା ଯେ ତାକୁ ଯେପରି କୌଣସି ପ୍ରେତାତ୍ମା କଷ୍ଟଦେଉଛି । ତଥାପି ଆନନ୍ଦୀ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ହସି ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ସ୍ୱଗତ ଜଣାଇଲା ଏବଂ କହିଲା—“ଆପଣଙ୍କର ତ ଦେଖାନାହିଁ ! ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ବାହାଘର ଖବର ପାଇବାମାତ୍ରେ ଆପଣ ମୋତେ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଇବାପାଇଁ ଆସିବେ । କ’ଣ ଏଇନେ ଆପଣଙ୍କୁ ସମୟ ମିଳିଲା ?”

ସେ ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ କି ଉତ୍ତର ଦେବ । କେଜାଣି କାହିଁକି ପାଖ ଘରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଝବରଟି ପାଇବା ପରେ ତା’ ସହଜ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିନଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ଚୁନିହୋଇ ତା’ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଅତ୍ୟଧିକ ଚିନ୍ତା ହେତୁ ଆନନ୍ଦୀ ଭଲ ତାର ଚେହେରା ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯାଇଥାଏ । ‘ସ୍ୱାକ୍ଷର କ’ଣ ହୋଇଛି ?’ ଆନନ୍ଦୀ ମନେ ମନେ ଏ କଥା ଭାବି ଦୁଃଖିତ ହେଉଥାଏ ।

କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନିଜର ହୃଦୟକୁ କଠୋର କରି, ଆନନ୍ଦୀର ଆଖି ଉପରେ ଆଖି ରଖି ଆଶାମଲ୍ଲି କହିଲା, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କଥା ପଚାରିବାକୁ ଆସିଛି । ମୋତେ ସବୁ କଥା ସତ ସତ କହିବେ ।”

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା ଯେପରି ତାର ହୃଦୟନିନ୍ଦ ବନ୍ଦହୋଇଯିବ । ସେ ମନେ ମନେ

ଏକଥା ଚିନ୍ତା କରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥାଏ ଯେ ‘ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଏତେ ସାହସ ହେଲେ କିମିତି ?’

ଆନନ୍ଦୀ ପଚାରିଲେ—“କି କଥା ?”

ଆଶାମଲେ କହିଲେ—“ଆପଣ...କ’ଣ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ବାହା ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ? ନା ମୋର ବାପାଙ୍କ କଥା ରଖିବାପାଇଁ ?”

ଆନନ୍ଦୀ ବେଦନାଭର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, “ଆପଣ ସେ ପୁରୁଣା କଥାକୁ ଆଉ କାହିଁକି ଖୋଜୁଛନ୍ତି ?”

ଆଶାମଲେ ଦାନସ୍ବରରେ କହିଲେ, “ତେବେ କ’ଣ ଆପଣ ମୋତେ କହିବେ ନାହିଁ ?” ତାର ଆଖି ଛଲଛଲ ଓ କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଥାସିଲା ।

“ଉଭୟ କାରଣରୁ ମୁଁ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ କରୁଛି । ଆପଣଙ୍କ ବାପା ମୋତେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ପତ୍ନୀ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ବାହା କରାଇବା ଲୋକ ମୋତେ ଚାହାନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଚାହେଁ ।”

“ଏକଥା କ’ଣ ସତ ଯେ ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ଚାହାନ୍ତି ?”

“ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ହଠାତ୍ ଏ ସନ୍ଦେହ ଜାଗିତ ହେଲା କାହିଁକି ?”

“ନା-ନା, ସେମିତି କିଛି ନାହିଁ... ।” ଏହା ପରେ ସେ ଆଉ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲେ—“କହନ୍ତୁ ନା !”

“ଶାରଦା ମୋତେ କେତୋଟି କଥା କହିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପଣଙ୍କର ବିବାହ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ସହିତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଆଉ ଯଦି ବାପା ମୋ’ ସହିତ ଆପଣଙ୍କର ବିବାହ-ପ୍ରସାବ କରିଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ଆପଣ ବେଶି ଖୁସି ହୁଅନ୍ତେ । ଯଦି ମୁଁ ଏତେ ଭାଗ୍ୟବାନ ଏବଂ ଆପଣ ଯଦି ଏକଥା ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ସବୁକିଛି କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏବେ ବି କିଛି ହୋଇନାହିଁ...କିନ୍ତୁ ଏସ୍ବାକର ମୋର କଥାର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ କରିବେନାହିଁ । ମୁଁ ଏକଥା ସହ୍ୟ କରିପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ନୀତି ବା ଲେଖା ନୁହେଁ । ଶାରଦାଠାରୁ ଆପଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ଶୁଣି ମୁଁ ସିଧାସଳଖ କଲେଜରୁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଛି ।” ଆଶାମଲେ ଖୁବ୍ ସାହସର ସହିତ ଏକାନ୍ତଶ୍ବାସକେ ଏପରି କଥା କହିଗଲା ।

ଆଶାମଲେର କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀର ମନ ବେଦନାରେ ଥରୁଢ଼ିଲା । ସେ ଭାବିଲା, ଶିଶୁଟିଏ ଭଳି ଆଶାମଲେକୁ ନିଜର ଲୁହରେ ଭଜାଇ ତାକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେବ; କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ତାର ହୃଦୟ ପଥର ହୋଇଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ‘ମୁଁ ଆଉ କାହାର ଅର୍ଥା ଫଳଟିକୁ ଏଭଳି ବାଳକ ଦେବତାକୁ ସମର୍ପଣ କରି ବିଶ୍ବାସପାତକତା କରିବି କିପରି ? ଏଭଳି କରିବା କ’ଣ ଜୀବନୀ ଅପରାଧ ହେବନାହିଁ ?’

ସେ କହିଲେ—“ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଚାହିଁବାରେ କେବେ ହେଲେ ଭୁଲ୍ କରିନାହିଁ । ହଁ, ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି । ଆପଣ କେବଳ ଶାରଦା କଥା ଶୁଣିବା ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ବାହା ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।”

“ହଉ, ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଛି । ମୋର ହୃଦୟିକ ଅଭିନୟନ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ବାହାଘରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ; ମୋତେ କାମରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠିବ ଦେଲା, “ହଉ, ଭଲରେ ଫେରିବେ ।”

ଯେତେବେଳେ ବିବାହ-ମଣ୍ଡପରେ ଅଗ୍ନିକୁ ସାକ୍ଷୀ କରି ଆନନ୍ଦୀ ଗଳାରେ ମଙ୍ଗଳସୂତ ବନ୍ଧାଯାଉଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାହାରୁରର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିରର ଦକ୍ଷ ଅନ୍ତକାର ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଏକାନ୍ତ ଧ୍ୟାନରେ ଦେଖୁଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାହାରୁର ଜିଲ୍ଲା ପରିଷଦରେ ଶେଷ କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଫେରିଲାବେଳକୁ ନବ-ବିବାହିତ ଦମ୍ପତି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଓ ଆନନ୍ଦୀ ପାଇଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନିମନ୍ତ୍ରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉଥାଏ । ମିସ୍ତ୍ରି ଏବଂ କନ୍ଦରସେନ ପାଲି କରି ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ଘରେ ଭୋଜି ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥାନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରୀର ବାପା ଦଣ୍ଡପାଣି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଖୁବ୍ ଭଲ ଭୋଜିରେ ଆପ୍ୟୟିତ କଲେ ।

ଭୋଜି ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଧାର୍ମିକ ହିନ୍ଦୁ ସମ୍ପନ୍ନ କରାଗଲା । ମିସ୍ତ୍ରି ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ଘରେ ବହୁତ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ମିସ୍ତ୍ରିଙ୍କ ଘରର ଉପରିଭାଗରେ ରହୁଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା’ ରମ୍ୟାଥା ସହୁତ ଏବେ ଆନନ୍ଦୀ ଘରେ ରହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମାଆଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଏ କଥା ଭଲ ଲାଗିଲାଣି ଯେ ତାଙ୍କର ପୁଅ ଘରକୁ ଫେରି ରହିବ; କିନ୍ତୁ ପରେ ମିସ୍ତ୍ରିଙ୍କ କଥାରେ ସେ ଅଧ୍ୟାମନରେ ଏଇ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଏ ଘରୁ ଦଟଣା କାହାଣୀମାନଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା ଓ ନାଟକମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ଭଲ ଜଣାଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ ତାର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ତାର ବଙ୍ଗଳା, ବଗିଚା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ନିମିଷ ଉପରେ ତାର ଅଧିକାର ଆସିଯାଉଥାଏ । ତାର ଜୀବନରେ ଏ ଯେଉଁ ବିରାଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା, ତା’ ଉପରେ ତା’ର ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନଥାଏ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବି ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୁଏ ଏବଂ ନିଜ ସହୃଦ ନିଜେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ । ସୁଯୋଗ ମିଳିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଏକାନ୍ତରେ ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଓ କେଳି-ଶିଡ଼ା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଦିନେ ମିସ୍ତ୍ରିଙ୍କ ଘରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଖାଇଯାଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏକା ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ସେତେବେଳେ ହଠାତ୍ କନ୍ଦରସେନଙ୍କ ମନେପଡ଼ିଗଲା ଆଶାମଲ୍ଲିକ ସେଠାରୁ ଚିଫ୍‌କଥା, ଯାହାକୁ ସେ କନ୍ୟାର ବିବାହ-କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଏ

ଯାଏଁ ସହର ବାହାରେ ଉଆଣକରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇପାରନ୍ଥିଲା । ସେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ଆଶାମଲେ ତାର ସେ ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର କଥା ପଚାରିଲେ, ଆଶାମଲେ ବଡ଼ ସକୋଚରେ ତାର ଖାତା ଖଣ୍ଡିକୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଇଗଲା । ତାର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦେଖିବାକୁ ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ଯେଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଏଠାରୁ ଯିବା ପରେ ମୋର ଦେହ ଭଲ ରହିଲାଣି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଖଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ପୁର କର-ପାରିନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେର ଖାତାଟିକୁ ଓଲଟପାଲଟ କରି ଦେଖିବା ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ନିରାଶ ହେଲେ । ସେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ତୁମେ ଏଠି ରହୁଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ସେତେବେଳେ ଭାବିଲୁ ଯେ ବାହାଘରେ ଯୋଗଦେବା ଅପେକ୍ଷା କାମ ପୁର କରବା ବେଶି ଜରୁରୀ; କିନ୍ତୁ ସେଠାକୁ ଯାଇ ତୁମେ ତୁମର କାମ ବି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିନାହିଁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦେଖି ଚମକିପଡ଼ିଲା । ଆଶାମଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭଲ କରି ଆଜ୍ଞାପାରିନଥିଲା । ଖାତାରେ ସ୍ଥାନେ-ସ୍ଥାନେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞା ସେଗୁଡ଼ିକ କାଟକଟ କରି ଠକ୍ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଟିକିଏ ଭଲ ଦେଖାଯାଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟମନ୍ଦ୍ର ଭାବେ ଆଜ୍ଞା ଘଷିଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେ ଜଣେ କେହି ପାଗଳ ଲୋକ ବଞ୍ଚାଟଙ୍କା ଗାରୁଡ଼ିଏ ଟାଣିପକାଇଛି ।

ଆନନ୍ଦୀ ଟିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆଶାମଲେକୁ ଦେଖିଲା । ତାର ଅଖି ସତେ କି ତାକୁ ପଚାରୁଥାଏ, ‘ଅପଣ ପାଗଳାମିର ଶିକାର ହେଲେ କେବେ ? ଆଶାମଲେ’ ତାର ଅଖିକୁ ସାମନାସାମନା ଚାହିଁପାରୁନଥାଏ । ସେ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇଗଲା । ତାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏଣିକି ଆନନ୍ଦୀ ପର ସ୍ତ୍ରୀ—ସେ ତା’ ସହୃଦ ଅଗଭିଳ ଖୋଲଖୋଲ ଭାବେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିନପାରେ ।

ଆଶାମଲେର ବାପା ସେ ସମୟକୁ ଉପରଘରକୁ ଡାକି ନେଇଗଲେ । ସେଠି ଆଗ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ରହୁଥିଲା । ସେହି କୋଠଟି ଏବେ ଆଶାମଲେର । କୋଠର ଭିତରେ ପଡ଼ୁଥିବା ନୂଆ ଚଉକ ଟେବୁଲ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, ସେ ନିଜ ଘର ଉପରଭାଗରେ ଆଶାମଲେ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଶୁଣ୍ଠି ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯେ ତାର ‘ବ୍ୟବସାୟ’ ପାଇଁ ଦରକାରୀ ସବୁ ଜନସ୍ଥ ଶୁଣ୍ଠି ଗୋଟିଏ ଯୋଗାଇ ଦେବେ; କନ୍ଦରସେନଙ୍କ ପାଖରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ସମ୍ପର୍କିତ ଯେଉଁ ସବୁ ଜନସ୍ଥପଣ ରହିଛି, ସେଇ ଭଳି ସବୁ ଆଗରୁ କଣି ନିଜ ପାଖରେ ରଖିବେ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଜାଣି କନ୍ଦରସେନ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେନାହିଁ । ସେ ମନେ ମନେ ତାଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟା ମଧ୍ୟ କଲେନାହିଁ । ନିଜର ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ପ୍ରତି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଭାବନା ବୁଝିପାର ସେ ବରଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଯେଉଁ ଜନସମୂହ ରହନ୍ତି, ତାର ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତାରିଆ କରିଦେବେ—ମୁଁ ବଜାରରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ କଣିକେବ । ମୁଁ ଗୁହେଁ ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଶ୍ରୀ ଶୁଣୁର ଦଣ୍ଡପାଣି ଏଠାକୁ ଆସି ସେ ସବୁ ଜନସ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଆନ୍ତୁ ।”

କହରସେନ୍ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ “ଆଶାମଲ୍ଲିକର ପ୍ରୟୋଜନ ପାଇଁ ଗୁହେଁ, ତାର ଶ୍ରୀ ଶୁଣୁରକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚକିତ କରିବାପାଇଁ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ବିଷୟକ ସାମଗ୍ରୀ କଣିକାକୁ ଗୁହାଣ୍ଡି ।

“କହରସେନ୍ କହିଲେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଶୁଣୁର ପାଇଁ କୌଣସି ଜନସ ଆପଣଙ୍କୁ କଣିକା ଦରକାର ହେବନାହିଁ । ଆପଣ କୌଣସି ଜନସ କଣିକେ ନାହିଁ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ପଚାରିଲେ—“କାହିଁକି ଏମିତି କହିଲେ ? ମୋର ତ ଝିଅ ନାହିଁ ଯେ ତାର ବାହାଘର ପାଇଁ ଗହଣା, ଲୁଗା, ବାସନ ଇତ୍ୟାଦି କଣିକାପାଇଁ ମୋତେ ଟଙ୍କା ଜମା ରଖିବାକୁ ହେବ । ମୋର ଏଇ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ପାଇଁ ସବୁ ଆବଶ୍ୟକ ଜନସ କଣି ରଖି-ଦେଇଥିଲେ କାଲିକି ତାର ବ୍ୟବସାୟରେ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେବନାହିଁ ।”

କହରସେନ୍ କହିଲେ, “ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଯେଉଁଠି ଜନସ ଦରକାର ହେବ, ସେସବୁ ମୋ ପାଖରେ ଅଛି । ଆପଣ ଅନ୍ୟା ଗୁଣ୍ଡିଏ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନାହାରୁ କଣିକେ କାହିଁକି ? ମୁଁ ଏବେ ସେସବୁ ଜନସ ଆପଣଙ୍କ ଘରକୁ ପଠାଇଦେଉଛି ।”

କହରସେନ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ସେସବୁ ଜନସ ନେବାର ଇଚ୍ଛା ଆଇ ପୁଣି ଜାଣିଶୁଣି ମିସ୍ତ୍ରୀ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନେବାକୁ ମନାକରିଦେଲେ । ଯେ ପରିସ୍ଥାର କହିଦେଲେ ଯେ—ଯେଉଁଠି ଜନସ ଆପଣଙ୍କର ଦରକାର ତାକୁ କଦାପି ନେବନାହିଁ ।

କହରସେନ୍ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ—“ମୁଁ ଚିରୁକୁରମ୍ ଗୀତା ଭଳି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନରେ ମୋର ସମସ୍ତ ଲଗାଇବାକୁ ଗୁହେଁ । କେତେ ଜୀବନସାରା ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ରହିଲଣି ? ଏବେ ତ ବୟସ ବେଶି ହେବାରୁ ମୋର ହାତ ବି ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲଣି । ଖୁବ୍ ଇଚ୍ଛାହେଲେ କେବେ କେମିତି ଖଣ୍ଡିଏ ଅଧେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ବି । ମୁଁ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର କରିବା ଜନସଗୁଡ଼ିକ ଏଠାକୁ ପଠାଇଦେଲେ ମୋର ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାର ଅବସାନ ଘଟିବ । ମୁଁ ଆଉ ସେସବୁ ନିଜ ପାଖରେ ରଖି କଣ କରିବି ?”

“ସେମିତି କଥା ଯଦି, ଆପଣ ମୋ’ଠାରୁ ଜନସଗୁଡ଼ିକର ଦାମ୍ ନେଇନିଅନ୍ତୁ । ଅଥବା କି ସଉଆ ଯାହା ଦାମ୍ ନେବାକୁ ଗୁହାଣ୍ଡି, ନିଅନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ଏକଥା ନ ଆସୁ ଯେ ମୁଁ ମାରଣାରେ ଆପଣଙ୍କ ଜନସ ସବୁ ନେଇଛି ।”

କହରସେନ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ୱରୁପ ଜାଣନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ଖରାପ ଭାବିଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ, “ଆପଣ ମୋର ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଚ୍ଛା ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଁ ଘର ଠିଆ କରିପାରିଛି । ଆଉ ଝିଅକୁ ହାତକୁ ଦି’ହାତ କରିଦେଲି । ଏସବୁ ବଦଳରେ ଆପଣଙ୍କୁ କଣ ଦେଲି ? ଆପଣ ଭବନ୍ତୁ ଯେ ମୁଁ

ଏସବୁ ଜନସନ୍ତାନ ଲୋକେ ଆଶାମଲେକୁ ଉପହାର ଦେଉଛନ୍ତି ।”

ମିଥୁ ଏଣିକି କହରସେନ୍‌ଙ୍କ କଥା ଟାଳିଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ପରଦିନ କହରସେନ୍‌ ମାଲି ବଲେୟା ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଶୁଭ୍ର ଶ୍ରେଣୀରେ ପଡ଼ିଥିବା ଟେବୁଲ୍, ଷ୍ଟେଣ୍ଡ୍, ଇତ୍ୟାଦି ଜନସନ୍ତାନ ଆଶାମଲେକୁ କୋଠରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେଲେ । ଆନନ୍ଦୀର ବିବାହ ପରଠାରୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏକପ୍ରକାରର ବୈରାଗ୍ୟ ଭାବନା ଜାତ ହୋଇସରିଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳାବିଷୟକ ସମସ୍ତ ଜନସନ୍ତାନ ଆଶାମଲେକୁ ଦେଇପକାଇ ସେ ଯେମିତି ନିଜ ମନର ବୈରାଗ୍ୟ ଭାବନାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶିତ କରୁଥିଲେ । ସେ ଭାରି ଜନସନ୍ତାନକୁ ବେଲେୟାଦ୍ୱାରା ଏବଂ ତୁଳି ପିଆଲ ଇତ୍ୟାଦି ଛୋଟ-ଛୋଟ ଜନସନ୍ତାନକୁ ଆନନ୍ଦୀ ହାତରେ ଆଶାମଲେକୁ କୋଠର ଭିତରେ ରଖାଇଦେଲେ ।

ମାଣିକ୍‌ମୁଁ ଗୁଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ତାର ଶୁଣୁର ଏସବୁ କାହିଁକି କରୁଛନ୍ତି । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ସେ ତାଙ୍କର ଜନସନ୍ତାନ ଦାନ କରିଦେଇ ବଡ଼ ମୂର୍ଖତା କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଭାବିଲା, “ଏସବୁ ଜନସନ୍ତାନ ଯଦି ତାଙ୍କର ଆଉ ଦରକାର ହେବନାହିଁ, ତେବେ କଣ ହେଲା ? ଜନସନ୍ତାନ କଣବାର କୌଣସି କମ୍ପାନୀ ହାତରେ ଏସବୁ ଦେଇଥିଲେ ସେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକାଇ ଦେଇଥାନ୍ତା । ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେଇ କିଣିଥିବା ଜନସନ୍ତାନକୁ ଏମିତିକା ମାରଣରେ ଦେଇପକାଇବା କି ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ?”

କହରସେନ୍‌ଙ୍କ ଉଦ୍ଦୀରଣ ମାଣିକ୍‌ମୁଁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଲା, “ଏସବୁ ଜନସନ୍ତାନ ଏତେଦିନରୁ ଆଶାମଲେକୁ ଦେଇଦେବା ଦରକାର କଣ ? ସେ ଗୁଣିଲେ ଏଠାକୁ ଆସି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିପାରିବ । ଯଦି କାଲି ଆପଣଙ୍କର ଏସବୁ ଜନସନ୍ତାନ ଦରକାର ହୁଏ, ତେବେ ଆପଣ କ’ଣ କରିବେ ?”

ବାପାଙ୍କ କାମରେ ମାଣିକ୍‌ମୁଁର ଏଭଳି ମୁଣ୍ଡ ପୁରୁରବା ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀକୁ ଡରମାଡ଼ିଲା । କହରସେନ୍‌ ଥିଲେ ଭଗ୍ନ ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଗୁଣିଲା ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାଙ୍କର ନୂଆ ଜୁଇଁ ମାଣିକ୍‌ମୁଁ ଆଡ଼କୁ ଗୁଣିଲେ । ତାଙ୍କର ଅତି ସତେ ଅବା ତାକୁ କହୁଥାଏ, ‘ତୁ ମୋ କାମରେ ମୁଣ୍ଡ ପୁରୁରବା’ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ସେ ଏତିକିମାତ୍ର କହିଲେ, “ମୋର ଯେଉଁ ଜନସନ୍ତାନ ଦରକାର ନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ତା’ ପାଖକୁ ପଠାଉଛ । ମୋର ଏସବୁ ଦରକାର ହେଲେ ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯାଇ ନିଜ କାମ କରିପାରିବି ।”

କେନାଣି କାହିଁକି ମାଣିକ୍‌ମୁଁ ବୋଧହେଲା ଯେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ସମସ୍ତ କରାଯାଇଥିବା ଜନସନ୍ତାନକୁ ଏଭଳି ଭାବରେ ନଷ୍ଟ କରିଦିଆଯାଉଛି । ଏ ଦୃଶ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦୀ ତାର ବାପାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ରହିବା ଦେଖି ମଧ୍ୟ ମାଣିକ୍‌ମୁଁକୁ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ।

ମାନ୍ଦାକରୁ ବାହାରେ ଯାଇ ଆଶାମଲେଁ ଘେରି ଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍କି ଅଣିଥିଲା, ସେଠାରୁ ଦେଖି କଦରସେନଙ୍କ ଭଳି କଳା ମହାବ୍ୟାଳୟର ଅଧର ମଧ୍ୟ ମୁହଁ ଶୁଖାଇଦେଲେ । ସହରରୁ ବାହାରେ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଶାମଲେଁର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରିଥିଲେ । ସେ ରୁଣ୍ଡିପାରିଲେନାହିଁ ଯେ ସେ ଏମିତି ମୃତ୍ତି ଭଳି ହୋଇଯାଇଛି କାହିଁକି ?

ସେ ଆଶାମଲେଁକୁ ନିଜ କୋଠରୁ ଡକାଇ ତାର ଉଦାହରଣର କାରଣ ପଚାରିଲେ । ସେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଲେ ଯେ, ଘରେ ତାର ବାପ ମାଆଙ୍କ ଦେହ ଭଲ ଅଛି କି ନା ? ତାର ସ୍ତନ୍ୟ ଠିକ୍ ଅଛି କି ? ସେ ହଠାତ୍ ଏମିତି ଉଦାସ ହୋଇଯାଇଛି କାହିଁକି ?

ଆଶାମଲେଁ ହସି ହସି “ସେମିତି କିଛି ହୋଇନାହିଁ” ବୋଲି କହି କଥାକୁ ଟାଳିଦେଲା ।

କଲେଜର ଅଧର କିନ୍ତୁ ତା’ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । “ମୁଁ ତୁମ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବି ନାହିଁ”—କହି ସେ ହସିଦେଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଭଳି ସେ ତାକୁ ରୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ—“ଦେଖ ବାବୁ, କିଏ ହେଲା ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ମହାବ୍ୟାଳୟ । ଏଠାକାର କେତେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିବାହ । କେତେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥୀ ପରେ ନିଜ ଭିତରେ ବିବାହ କରିବେ—ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣେ । ତୁମେ ଯଦି କୌଣସି ଝିଅ ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ଏବଂ ସେ ଝିଅଟି ଭଲ, ତେବେ ତାକୁ ବାହାହୋଇପଡ଼ । ବାହା ହୋଇଗଲେ ତୁମର କାମରେ କିଛି ବାଧା ହେବନାହିଁ । ଯଦି ଏଭଳି କରିପାରିବ ନାହିଁ, ତେବେ ଯେଉଁ ଝିନ୍ଦୁ ପୁରୁଷ ଭୁଲିଯାଅ । ବୃଥା କଥାରେ ପଡ଼ି ଏମିତି ଦୁଃଖିତ ହୁଅନା । ପ୍ରେମ ହେଉଛି ଏକ ମାନସିକ ରୋଗ । ତାକୁ ଦୂର କରିବାର ଦୁଇଟି ଉପାୟ ହେଉଛି—ବିବାହ ବା ବୈରାଗ୍ୟ । ତୁମେ ଏଇ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁଟାକୁ ବାଛିନେବାକୁ ଚାହୁଁ, ବାଛିନଅ । ନିଜର ମନକୁ ସମୟରେ ରଖ; କାରଣ କଳାକାରର ମୂଳ ସମ୍ପତ୍ତି ହେଉଛି ଏଇ ମନ ।”

କଲେଜର ଅଧର ଏଭଳି ଉପଦେଶ ଦେଇ ଆଶାମଲେଁକୁ ଗୁଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ଯେ ଆଶାମଲେଁର ଭବିଷ୍ୟତ ଖୁବ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ତାର ଚିନ୍ତା ଦୂର କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ନିଜ ଉପରକୁ ନେଇଥିଲେ ।

ଅଧରଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେଁର ମନ ଅସ୍ତଗ୍ନାନ୍ତରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ କଦରସେନ୍ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାବେଳେଠାରୁ ତା’ ମନରେ ଗ୍ଳାନି ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗ୍ଳାନିର ସେଇ ଭାବ ବିରକ୍ତରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚୟ କଲା ଯେ, ସେ ନିଜ ମନକୁ ସମୟରେ ରଖି ଜଣେ ଉତ୍କଳୋଚ୍ଚର ଚନ୍ଦ୍ରକର ହେବ ।

କଲେଜରୁ ଫେରିବା ପରେ ଆଶାମଲେଁ ସିଧା ନିଜ କୋଠରୀ ଭିତରେ ପଶି କବାଟ ବନ୍ଦ କରିଦେଲା । କୋଠରୀ ଭିତରେ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକତାଠାରୁ ବେଶି ସୁଖ-ସୁବିଧାର ଜନନିମାନ ତାକୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏକାନ୍ତ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ତାର କଳା ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭବିଷ୍ୟତ ଭଲଭାବରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିପାରିବ । ସେ

ଭାବିଲ ଏଣିକି ସେ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନିଜ କୋଠରୀର କବାଟ ବନ୍ଦକରି ଭାଗ୍ୟ କାମ କରିପାରିବ ।

କୋଠରୀ ଭିତରେ ବସି ଆଶାମଲେ ନିଜେ ଆଜି ଥିବା ରୋଷାଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଓଲଟାଇବାକୁ ଲାଗିଲ । ପରଦିନ କଲେଜ ଛୁଟି । ସେ ଭାବିଲ ଝୁଣିଏ ରଙ୍ଗିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍କିବ । ରୋଷାଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଭିତରେ କିଛି ଦିନ ତଳେ ସେ ଅଙ୍କିଥିବା ସୁନ୍ଦର ଛବିଟାଏ ତାକୁ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ହାତରେ ଧରିଲା । ଆଉ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ଲବ୍ଧରେ ବସିଥିଲେ ଆଶାମଲେ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିଥାଆନ୍ତା । ସେ ଭାବିଲ, ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଅଗରେ ରଖି ସେ ଝୁଣିଏ ରଙ୍ଗିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍କିବ । କେନ୍ଦ୍ରର ଅନୁଭବ ଓ ଉଚ୍ଚତାଟି ଟିକିଏ ବଦଳାଇଦେଲେ କେହି ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ ସେ ତାହା ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ।

ଆଶାମଲେ ଭାବିଲ, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦର ଘରକୁ ଯାଇ ତାକୁ ପରଦିନ ଜାଣି ଘରକୁ ଆସିବାକୁ କହିଦେବ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଜଣେ କେହି କବାଟ ବାଡ଼େଇଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଘରରେ ରଖି ଆଶାମଲେ କବାଟ ଫିଟାଇଲା । ସୁନ୍ଦରକୁ ଠିଆ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ତାର ମନ ଖୁସିରେ ନାଚିଉଠିଲା । ଆଶାମଲେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହର ସହିତ କହିଲା, “ଆ, ସୁନ୍ଦର, ଭିତରକୁ ଆସ ।” କିନ୍ତୁ ସେ ଭିତରକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । କହିଲା, “ମୁଁ ପିଢ଼ିସୀନାମା ଆଉ ଅନନ୍ୟ ସହିତ ଦେଖାକରିବାକୁ ଆସିଥିଲି । ମୋର କାମ ସରିଗଲା, ଏଣିକି ଯାଉଛି ।”

କିଛି ଦିନ ହେଲା ସୁନ୍ଦର ଆଶାମଲେ ଉପରେ ରଖିଥିଲା; କାରଣ ସେ ତାର କଥା ନ ମାନି ମାନ୍ୟତା ଦେଇ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲା । ସେଠାରୁ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲେ ମିଠା କଥା କହି ସୁନ୍ଦରକୁ ମନାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିନଥିଲା । ସୁନ୍ଦରର ରାଗର ଆଉ କେତୋଟି କାରଣ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।

ଆଶାମଲେ ସୁନ୍ଦରକୁ କହିଲା, “ମୁଁ ତୋତେ ଧ୍ୟାନ ଘରକୁ ଆସିବାକୁ ଡାକିଯାଇଥିଲି । ଆ, ଭିତରକୁ ଆସ । ଡେଇଁଦେଲେ ମୁଁ ତୋତେ ଚାଟରରେ ନେଇ ଛୁଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବି ।”

ସୁନ୍ଦର ଅଥା ମନରେ ତା’ ସହିତ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ଗଲା । ସେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିବା ମାତ୍ରେ ଆଶାମଲେ କବାଟ ବନ୍ଦକରି କଲିଙ୍ଗି ଲାଗାଇଦେଲା । ସୁନ୍ଦର ରାଗରେ ତା’ ଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ କବାଟ ଫିଟାଇଦେଲା । ଆଶାମଲେର କୋଠରୀଟିକୁ ଶୁଭ୍ର ଓ ଭଲ ସଜ୍ଜିତ ଦେଖି ସେ ଟିକିଏ କେତ ହୋଇଗଲା । ଘର ଭିତରେ ଥିବା ନାନା ପ୍ରକାର ଜିନିଷ ଦେଖି ସେ ମନେ ମନେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲା ଯେ ‘ଇଏ ଜଣେ ମହାନ୍ ଅଟିଷ୍ଟ ହେଲେଣି ।’

ଆଶାମଲେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦରକୁ ରାଜି କରାଇଲା । କହିଲା, “ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୋର ଛବିଟାକୁ ଦେଖୁଥିଲି । ମୁଁ ଯଦି ସେଇଟିକୁ ବଡ଼ ଆକାରରେ ଘିଆରି କରି ସେଥିରେ ରଙ୍ଗ ଦେଇଦିଏ, ତେବେ ସେଇଟା ଖୁବ୍ ଭଲ ଦେଖାଯିବ...”

ସୁନ୍ଦରୀ ରାଗିଯାଇ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଭଲଲଗେ; ମୁଁ ନୁହେଁ ? ଆପଣ ଦେଇଟାକୁ ଅନାୟି ରହୁଥାନ୍ତୁ... ମୋତେ ଏଠାକୁ ଡାକିବା ଦରକାର କ’ଣ ?”

ଆଶାମଲ୍ଲି ରୁଷିପାରିଲାନାହିଁ ଯେ ଏକ ଅବୋଧ ବାଳିକା ପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଉଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ହଠାତ୍ କ’ଣ ହୋଇଛି ? କିନ୍ତୁ ଦିନ ତଳେ ସେ ବଳାକାର କରି ତାକୁ ତାର କୋଠାର ଛାଡି ଉପରେ ବସାଇ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଆଜ୍ଞିଥିଲା । ଆଜି ତାର କ’ଣ ହୋଇଛି ? ଯଦି ଏହାର କାରଣ ତାର ବିରତ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ତ ତାକୁ ଅନେକ ରୁଷିପୁରୁ କରାଯାଇଛି !

“ସୁନ୍ଦରୀ, ଶୁଣ ! ତୁ ଯଦି ଅଧ୍ୟକ୍ଷାଏ ରୁନିହୋଇ ବସିରହୁବୁ, ମୁଁ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟାକୁ ପୁରୁ କରଦେବ । କା’ପରେ କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସି ରୁ ଦେଖିବୁ ଯେ ତୋର ଚନ୍ଦ୍ରଟି କେତେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି ।” ଆଶାମଲ୍ଲି କହିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲା, “ମୁଁ ଆଉ ଆପଣଙ୍କ ରୁନି କଥାରେ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ଆପଣ ଯେମିତି ରୁହୁବେ, ମୋତେ ସେମିତି ନରୁଇ ପାରିବେନାହିଁ । ମୁଁ ମତେଲୁ ନୁହେଁ । ଆପଣ ରୁହୁଲେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ରୁଅକୁ ଅଣି ଏଇ କୋଠର ଭିତରେ ବସାନ୍ତୁ ।” ଏତିକି କହିବାରେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ରାଗ ତ ଲାଗିଲା, କାନ୍ଦ ବ ମାଡ଼ିଲା । ରାଗରେ ସେ ତା’ ଜାଗାରୁ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ନାକୁନ୍ଦି ମିନତି କରବାକୁ ଲାଗିଲା, “କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ମୋର କଥାରେ ରୁଜି ହୁଅ... କେବଳ ଅଧ୍ୟକ୍ଷାଏ ପାଇଁ ଏଇଠି ବସ । ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଯିବ ।”

“ନାଁ, ମୋଟେ ନୁହେଁ !” କହିଦେଇ ସେ ଶୀଘ୍ର ପାହାଚ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିର କଲା-ଚେତନା ହଠାତ୍ ବଳବତ୍ତା ହୋଇଉଠିଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ରୁଜି ହଜିଗଲା । ସେ ହଠାତ୍ କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଯିବାରୁ ଅଟକାଇଦେଲା ।

“ସୁନ୍ଦରୀ, ମୋ’କଥା ମାନନେ । ଗତ ମାସେ ଧର ମୁଁ କୌଣସି କାମରେ ମନ ଲଗାଇ ପାରିନାହିଁ । ବଡ଼ମାନ ମୁଁ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ତୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞିବାକୁ ବସିଛି । ତୁ ଏଠାକୁ ଆସି ନଥିଲେ ଭଲ ହେଇଥାନ୍ତା । ଏବେ ଏଠାକୁ ଆସି ଏମିତିକା ଜିଦ୍ ଧରୁଛୁ କାହିଁକି ? ଆଗ ତ ତୁ ନିଜେ ଜିଦ୍ କର ମୋତେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜ୍ଞିବାକୁ କହୁଥିଲୁ । କ’ଣ ତୋ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରଟାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଯିବ ? ସୁନ୍ଦରୀ, ମୁଁ ରୁହେନା ଯେ ତୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହୁ ।”

ସେତିକିବେଳେ ଯେଠାରେ ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଗଲା, ଯା’ର କଲ୍ଲନା ସୁଦ୍ଧା ଆଶାମଲ୍ଲି କରପାରିନଥିଲା । ହଠାତ୍ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର କାନ୍ଦରେ ମୁହଁ ଥୋଇ ଉକ ସ୍ତରରେ କାନ୍ଦୁଥିଲା । ଏହା ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲି ପ୍ରମୁତ୍ତ ହୋଇଗଲା ! ସେ ଭାବି ପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ସେ କ’ଣ କରବ, ଆଉ କ’ଣ ନକରବ ।

“ଆପଣ ଆଗ ମୋତେ ବାହାହୋଇପଡ଼ନ୍ତୁ, ତେଣିକି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ପରୁ କଥା

ମାନବ । ଆପଣ ଶୀଘ୍ର ମୋତେ ବାହା ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତୁ ନା ! ଆପଣଙ୍କ ବାପା ଅନନ୍ଦୀର ବାହାଘର କରିଦେଲେ । ଆପଣ ମୋତେ ଖାଲି ମଡ଼େଲ କରି ରଖିଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

ତା’ର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦେହରୁ ଗମ୍ଭୀର ଝାଲ ବୋହୁଲ । ସେ ଭବି ପାରିଲ ନାହିଁ କ’ଣ କରିବ । ସେ ତାର ଥରଳ ହାତରେ ସୁନ୍ଦର ମୁଣ୍ଡଟି ଆଗିପିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ମୋର କଥାର ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ—ଆପଣ ମୋତେ ବାହାହେବେ କି ନା ? ଆପଣ କଣ ଜାଣନ୍ତି, ଯେତେବେଳେ ମୋତେ ସେମିତି ବସାଇ ଆପଣ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ମୋତେ କି କଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା ?”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା—ତୁ କହିବାରୁ ତ ମୁଁ ତୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟୁଥିଲି ! ହଠାତ୍ ତାର ମନେପଡ଼ିଲା କଲେଜ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କର ଉପଦେଶ—ବିବାହ ବା ବୈରାଗ୍ୟ । ସେ ଭାବିଲା ସେ ଏଇ ଦୁଇଟା ମଧ୍ୟରେ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ ।

ସେ କହିଲା, “ଅଛା ହେଉ ସୁନ୍ଦର, ଆମେ ଶୀଘ୍ର ବାହାହୋଇପଡ଼ିବା ।”

କାନ୍ଦୁଥିବା ସୁନ୍ଦର ତାର ଅଖି ପୋତୁପକାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେ ଦିନ ଥିଲା ରବିବାର । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଖୁବ୍ ସକାଳୁ ତାର କୋଠରର କବାଟ ବନ୍ଦ—କରି ପିଆଲଗୁଡ଼ିକରେ ରଙ୍ଗ ଗୋଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଦିନ ଅନେକ ଦିନ ପରେ କାମ କରିବାକୁ ତା’ ମନରେ ଜାରିଥିଲା ନୂତନ ଉତ୍ସାହ । ସୁନ୍ଦର ରେଖାଚିତ୍ରଟିକୁ ଅଖି ଆଗରେ ରଖି ସେ ତାର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍କିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲା ।

ପ୍ରଥମ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅନେକ ସମୟ ଧର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ତାର କଥାକୁ ଟାଳିବାକୁ ଲାଗିଲା; କିନ୍ତୁ ଯେମିତି ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାକୁ ବାହା ହେବାକୁ ସମ୍ମତ ଦେଲା, ତାର ଆତ୍ମାକୁ ପରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଗଲା । ସେ ଚଟକିନା ତା’ ଆଗରେ ମଡ଼େଲ ଭଳି ବସିପଡ଼ିଲା ଏବଂ କହିଲା, “ହଉ, ଶୀଘ୍ର ତୁମର ଚନ୍ଦ୍ର ଶେଷକରି ମୋତେ ଘରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଅ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ବୁଦ୍ଧି ନିଜ ମନରେ ଅଙ୍କିତ କରିନେଇ ତାକୁ କାଗଜରେ ଉତାରି ଆଣିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଶେଷ କରିପାରି ସେ ତାର ସୁନ୍ଦର ନେଇ ସୁନ୍ଦରକୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲା ।

ସୁନ୍ଦରରେ ଯିବାବେଳେ ରାସ୍ତାରେ ଯେଉଁ ଘଟଣାଟି ଘଟିଗଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ କଥା ଆଶାମଲ୍ଲେର ମନେପଡ଼ିଯାଇଛି ।

ମହୁଧ ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆସୁଥିବା ଯମରାଜାଙ୍କ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାପାଇଁ ମାନ୍ଦିରୀୟଙ୍କର ଶିବଲିଙ୍ଗକୁ ଆଦୋଷ ଧରିବା ଛବି—ଏ ଛବିଟାକୁ ସେ ଅନେକ ଜାଗାରେ ଟଙ୍ଗାହୋଇଥିବା ଦେଖିଛି । ସୁନ୍ଦର ଉପରେ ଗଲବେଳେ ସୁନ୍ଦର ତାକୁ ‘ଶିବଲିଙ୍ଗ’ ଏବଂ ନିଜକୁ

ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ବୋଲି ଭାବିନେଇଥିଲା । ରାତି ବେଳ, କେଶୁ ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିବା ଲୋକେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁନଥିବେ; କିନ୍ତୁ କେନାଶି କାହିଁକି ଆଶାମଲିେ ସୁନ୍ଦର ଉପରେ ଜଡ଼ ଭଳି ବସି ରହୁପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀର ପରଶ ପାଇ ସେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ଆଗରେ ମହାଶୟା ଯମରାଜଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଟୁକରୁପୀ ଯମରାଜକୁ ଦେଖି ସେ ଘାବରେଇ ରଲା । ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା, ଦୁହେଁ ମୁଖମୁଖରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଅଲଗାକେ ବଞ୍ଚିଗଲେ ।

ସୁନ୍ଦରୀକୁ କିଛି କହିବାର ଶକ୍ତି ତାର ନଥିଲା । ସେ କିଛି କହିଥିଲେ ସୁନ୍ଦରୀ ରାଗିଯାଇ ଆସନ୍ତା । ଅତଏବ ସେ ତୁମ୍ଭ ରହୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଆର କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଗାଳିଦେବାକୁ ଲାଗିଲା— ‘ଏଇ କାରଖାନାବାଲା ପଛରେ ବସିଥିବା ଲୋକଙ୍କର ସୁବିଧା ପାଇଁ ସେଠି ଗୋଟାଏ ହେଣ୍ଡଲ ଲଗାଇ ଦେଉନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏମାନେ ଚାହାନ୍ତି ଯେ ଆମେ ବଦେଶୀ ଲୋକଙ୍କର ନକଲ କରୁବା । ଏଠାକାର ଲୋକଙ୍କର ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ଏମାନେ ଏହାର ଆକାର ବଦଳାଇ ପାରିନଥାନ୍ତେ ? ଆଖି ରୁଜି ବଦେଶୀ ମହାତ୍ମାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି-ନେବା କେତେଦୂର ବିପଦଜନକ ହୋଇପାରେ ।’

ଆଶାମଲିେ ବଡ଼ ଆକାରରେ ସୁନ୍ଦରୀର ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଆରକରି ତାର ଚେହେରାକୁ ଟିକିଏ ବଦଳାଇ ଦେଇ, ସେଥିରେ ରଙ୍ଗ ଲଗାଇବାରେ ତତ୍ତ୍ୱାନ ହୋଇଗଲା । ସେ ଯେଉଁ ରୂପଟିକୁ ଆଖିରେ ଦେଖି ନିଜ ମନରେ ଆଜିନେଇ ପାରୁଥିଲା, ସେଇଟାକୁ କାଗଜରେ ଉତାରି ନେବାର ଅଦ୍ଭୁତ ଉପକା ଥିଲା ତା’ ହାତରେ । ଆଶାମଲିେର ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ସ୍ୱାଭାବିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ରୂପ ଓ ଆକାର ସହିତ ଆଜି ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ । ସେ ଶୀଘ୍ର ତାର ହେବାକୁ ଯାଉଥିଲା । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ନିଜ ଆଖିରେ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଦେଖୁଥିଲା, ତାଠାରୁ କେତେ ବେଶି ଭବରେ ତାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲା ଚନ୍ଦ୍ରାକ୍ଷିତ ସେହି ସୁନ୍ଦରୀ, ଯେଉଁଥିରେ ସେ ଜବନ୍ନାସ ଦେବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ହଠାତ୍ ଅନେକ ମଧୁର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁମାନେ କୌଣସି ଅପାତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁନଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଅବା ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବହୁତ କୁ ଜାଣିବେ କିପରି ?

ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଅବା ଅଳ୍ପରେ ଭରପୁର ଗୋଟିଏ ଲତା ସ୍ୱାଭାବିକ ଢଙ୍ଗରେ ବସ୍ତାର ଲୁଚକରି ତାର ଶାଝରିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚାଇ ରଖି ହସୁଛି । ସେ ଏକା ନିଶ୍ଚୟକେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେଇଲା । ଅନେକ ସମୟ ଯାଏଁ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କୋଣରୁ ଦେଖି ଖୁସି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦିଆର କରି ସେ ନିଜେ ସନ୍ତୋଷ ଲଭିକଲା । କ୍ରମାଗତ ଦୀର୍ଘ ସମୟ କାମ କରୁଥିବାରୁ ଅଳସାଇ ସେ କିଛି ସମୟ ଯୋଡ଼ାରେ ଗଢ଼ିଲା ଏବଂ ପରେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା ।

ଖାଇସାରି ଉପରକୁ ଆସିବା ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିରେ କେଉଁଠି କେମିତି ଟିକିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛାହେଲା । ତାର ନିଜ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ହଜିଯାଇ ଆଶାମଲିେର କୋଠଟିର କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଭୁଲିଯାଇଥିଲା । ମନଦେଇ କାମରେ ଲାଗିଥିବା ହେତୁ ସର ବାହାରେ ଖଣିଏ କାରି ଆସି ଛୁଡ଼ା ହେବାର ଯେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଶୁଣାଗଲା ନାହିଁ । ଅଳ୍ପ

ସମୟ ପରେ ସୁନ୍ଦର ବାପା ଦଣ୍ଡପାଣି ତା' କୋଠର ଭିତରକୁ ପଶିଆସିଲେ; କାନ୍ଦୁ ଦେକିଥା ମଧ୍ୟ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଗର୍ବର ସହୃଦ ଦଣ୍ଡପାଣି କୋଠରୀଟିକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ । ସେଠାରେ ପଡ଼ିଥିବା କ୍ୟାନିଷ୍ଟ୍ରାସ୍, ଷ୍ଟେଣ୍ଡ, ମେଜ, ଚଉକି, କାଗଜର ଗୋଲ ଇତ୍ୟାଦି, ଝରକାରେ ଝୁଲୁଥିବା ପରଦା, କୋଠରେ ରଖାହୋଇଥିବା ଫୁଲଦାନୀ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ତଥାର କରିଥିବା ଚିନ୍ତାଟିକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କର ପାଟି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଖୋଲ ରହିଗଲା ।

ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କୁ ନିଜ କୋଠର ଭିତରେ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାଗଲା, ଭଲହେଲା ଯେ ମୁଁ ସୁନ୍ଦର ରେଖାଚିତ୍ରକୁ ସାମନାରେ ରଖିନାହିଁ । ଦଣ୍ଡପାଣି ସେ ତଥାର କରିଥିବା ରଙ୍ଗୀନ ଚିତ୍ରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ଯେମିତି ସେହି ଯୁବତୀର ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସୁନ୍ଦର ଗୋଜିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛନ୍ତି ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ଟିକିଏ ଅବଶ୍ୟସ୍ତ ଭାବ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ “ଏ ଚିତ୍ରଟାକୁ କ'ଣ ତୁ ଆଣିଛୁ ?” ତା'ପରେ ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ବାଃ, ଖୁବ୍ ଭଲ । ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ।” ଏହା କହି ତାର ପିଠିକୁ ଆସୁଡ଼େଇ ଦେଲେ । ପରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କହିଲେ, “ଏହି ଯୁବତୀ ଜଣକ ତ ଆମର ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ରୂପରେ ପରାସ୍ତ କରିଦେଇ ଏଭଳି ଜଣେହେଲେ ସୁନ୍ଦର ହେଉ ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖିନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ମନେ ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କ କଥାରୁ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ସେ କେତେ ଚପିକ ପ୍ରକୃତର ଲୋକ !

“ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତୋଢେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ବିଷୟରେ ଗୋଟାଏ ଜରୁର କଥା କହିବାକୁ ଆସିଛି”—କହି ଦଣ୍ଡପାଣି ଚଉକ ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ମଧ୍ୟ କାମ ଗ୍ରନ୍ଥ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲା ।

“ତୁ କରୁଣାକରନ୍ ନାମକ ଆର୍ତ୍ତଶ୍ଳୋକ ନାଆଁ ଶୁଣିଥିବୁ । ସେ ପୁରୁଷାକାଳିଆ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ଦିନ ଥିଲା ଯେତେବେଳେ ନାଟକମାନଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟ ବିଧାନରେ କେବଳ ତାଙ୍କ ତଥାର ଜନସ୍ତ ହିଁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । ଏଣିକି ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ସେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛି, ଯେଉଁଥିରେ ତାଙ୍କର ଏବଂ ଆମର ସମସ୍ତଙ୍କର ଲାଭହେବ ।”

“ନୂଆ ବ୍ୟବସାୟ ?”

“ମୁଁ ନାଟକ ଓ ସିନେମା କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭଲପାଏ ଜାଣେ । ଆଜିକାଲି ନାଟକବାଲାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନୁହେଁ । ହଁ, ସିନେମାରୁ ଖୁବ୍ ପଇସା ରୋଜଗାର କରିହେବ । ତଳକ୍ତିତ ତଥାର କରୁଥିବା ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ପଇସା ଅଭାବରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମୁଁ ଅଧିକ ଟଙ୍କାପଇସା ଥିବା ହେତୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଧାର ନେଇ ଏଇ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ସିନେମାବାଲାଙ୍କୁ ଦେଇଛି । ଏପରି ଭାବେ ସିନେମାବାଲାଙ୍କର ସହଜ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ହୋଇଛି ଏବଂ ମୁଁ ଆଶାକରେ ସେମାନେ ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ

କରିବେ । ମୋତେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ସବୁ କାମ ପାଇଁ ଅର୍ଥର ଦେବେ, ତାକୁ ଏକା କରୁଣାକରନ୍ତୁ ସମ୍ଭାଳି ତ ପାରିବେ ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଚକିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଏଭଳି ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲା, ସତେ ଅବା ପରୁରୁରୁ, “ମୁଁ ଏ କଥାରେ ଆପଣଙ୍କୁ କି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବି ?”

“କଲେଜ ଯିବା ପୁଅରୁ ଏବଂ ସେଠାରୁ ଫେରିବା ପରେ ତୋତେ ଯେତେବେଳେ ଅବସର ମିଳିବ, ତୁ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲେ, କାମ ହେବ । ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ତୁ ନିଜେ ଜାଣି ପାରିବୁ ଯେ ତୋତେ କି କି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦକ୍ଷକାର ହେଲା ତ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବୁ । ବେଶି ଜରୁରି କାମ ଥିଲେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ତୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେବି ।”

ଆଶାମଲେ ସକୋର ଅନୁଭବ କଲା । କଲେଜରେ ପଢ଼ିବାବେଳେ ସେ ରଙ୍ଗକୁ ପାଣିରେ ଗୋଳି କାଗଜରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ଚିତ୍ର କରିବା ମାତ୍ର ଶିଖିଥିଲା । ସେ ଚାହୁଁଥିଲା ଯେ ଅବସର ସମୟରେ କଦରସେନଙ୍କଠାରୁ ‘ଅଏଲ୍ ପେଣ୍ଟିଂ’ ଶିଖିବ ।

ସେ ଯେମିତି ତାର ଏଇ ଇଚ୍ଛା କଥା ଦଣ୍ଡପାଣିକୁ କହିଲା । ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଯେ ସବୁ କାମ ତ ଖୁବ୍ ସହଜରେ କରୁଣାକରନଙ୍କ ପାଖରୁ ଶିଖିପାରିବୁ ।”

ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କ କଥା କାଟି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଜାଣିଲା ଯେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ କାମ କରିବାରେ ତାର ଶିକ୍ଷାରେ କୌଣସି ବାଧା ହେବନାହିଁ, ସେ ତାଙ୍କ କଥାରେ ରାଜିହୋଇଗଲା । ସତରେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ବାକ୍ସରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଯୋଗୁଁ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସକ୍ରମେ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଜାଙ୍କର ଅଧୀନ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ଆଶାମଲେର ଅବସ୍ଥା ଧନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଦଣ୍ଡପାଣି ସୁନ୍ଦର ପିତା ଏବଂ ତାର ଭାଗ୍ୟ ଶୁଭର ହେବେ । ଅନ୍ୟ କିଛି ଉପାୟ ନ ଦେଖି ସେ ରାଜ୍ୟ କରି ତାଙ୍କ କଥାରେ ରାଜିହୋଇଗଲା ।

“ମୁଁ ମୋର ସରର ଠିକ୍ ସାମନାରେ ଯୋଡ଼ିବ ତମୁ ଲାଗାଇ ସେଥିରେ ଏଇ ନୂଆ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛି । ଉଦ୍‌ଘାଟନ ସମାବେଶ ଖୁବ୍ ଜାକଜମକରେ କରିଥିବା ଭିତରେ ତୁ ଯଦି ଏମିତି କେତୋଟି ଚିତ୍ର କରିଥିବୁ ତେବେ ଦେଖିବା ଲୋକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଚାହିଁବେ ।”

ଆଶାମଲେକୁ ନିଜ କଥାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ କରି ଦଣ୍ଡପାଣି ମଞ୍ଚର ଚଉଁ ନିଜ ସରକୁ ଫେରିଗଲେ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆସି ଦଣ୍ଡପାଣି ନିଜର ଅନୁଭବରୁ ଜାଣିପାରିଥିଲେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚାହିଦା ହେଉଛି ତାର ମୂଲ୍ୟନ । ବାକ୍ସରୁ ଶୁଣିବାକୁ ଏହି ଠିକ୍ ବେଳରେ କାମ ନେଇ ପାରିଲେ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭରେ କାଟିଦେଇହେବ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ ସମ୍ଭାନର ସହ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାର ଯେଉଁ ସବୁ ପନ୍ଥା ଉଦ୍‌ଘାଟନ, ସେଠି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବେଶ୍ ଏବଂ ପେଟପୁରାଇ ଖାଇବାକୁ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ସେ ନିଜ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ବ୍ୟବସାୟ ଖୋଜି ବାହାର କରିଥିଲେ । ସେ ହେଲେ ଜଣେ କମିସନ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ।

ପୁରୁଣା ଘର କମ୍ପା କାର୍ ବଳିବା ଲେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ, ଧନ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଲକ୍ଷ ନେଉଥିବା ଅଫିସରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ, ଟଙ୍କା ଧାର ଦେଉଥିବା ଏବଂ ନେଉଥିବା ଲେକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଲ୍ଲଲ୍ କାମ କରି ସେ ଜଣେ ଚତୁର ଦଲ୍ଲଲ୍ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେ ରାଜନୀତି, ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାମ କରୁଥିବା ଲେକମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରିନେଇଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ପୁଅମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ ଦଲ୍ଲଲ୍ ପିଲା ବାହାରିଲା । ସେ ଶିକ୍ଷାବିକ ଶାନ୍ତିରେ ତାର ପାଠ ଶେଷକଲ୍ । ଆଉ ଦୁଇଟି ପୁଅ ଗାର୍ ଚରାଇବା ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡପାଣି ଯେକୌଣସି ମତେ କୁହାପୁଛା କରି, ବେଶି ନମ୍ବର ଦିଆଇ ଜଣକୁ ମେଡିକାଲ୍ କଲେଜରେ ଏବଂ ଆଉ ଜଣକୁ ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେଲେ । ବିଅଟି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ବେଶି ଚିନ୍ତା ନଥିଲା ।

ଯେମିତି ଦଣ୍ଡପାଣି ଜାଣିଲେ ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲି ନିଜର ଡେକ୍ଟାବଲରେ ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉନ୍ନତି କରିଯିବ, ସେତେବେଳେ ସେ ତାକୁ ନିଜର ରଖି ବିଜ୍ଞପନ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ହାତକୁ ନେବାକୁ ନିଜର ନୂଆ କମ୍ପାନୀ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ରାଜନୈତିକ ନେତା ବା ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର-ନଗର ଅଭିନେତାଙ୍କର ବେଶି ଖ୍ୟାତି ରହୁଥିଲା, ସେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା କମ୍ପାନୀର ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରାଇଥିଲେ । ଦୈନିକ ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକରେ କମ୍ପାନୀର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ସମାରୋହ ସମ୍ପର୍କରେ ଚିତ୍ର ଛପାଇଲେ । ଉଦ୍‌ଘାଟନ ସମାରୋହ ବେଳେ ସେ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନଗର ସେହି ଘରୁ ଲେକଙ୍କ ସହିତ ଆଶାମଲ୍ଲିର ପରିଚୟ କରାଇଦେଲେ, ଯେଉଁମାନେ କି ତାଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଧାରନେଇ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଉଥିଲେ । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଗୁରୁତ୍ୱ ଆବଶ୍ୟକତାଠାରୁ ଧୂଳି ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଏବଂ ସେହି ଧୂଳି ପ୍ରତିଭାଗାଳୀ କଳାକାରକୁ ସେ ନିଜେ ଖୋଜି ବାହାର-କରିଥିବା କଥା ଜଣାଇଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ଏପରି ଧର୍ମଯଜ୍ଞରେ ପଡ଼ିଗଲା ।

ମାସିକ ବେତନ ନେଇ କାମ କରୁଥିବା କରୁଣାକରନ୍ତୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଜାଣିନେଲା ଯେ ସେଇ କମ୍ପାନୀରେ କି-କି କାମ ହେବ । ତାକୁ କୁହାଗଲା ଯେ ଫଟୋ ସାହାଯ୍ୟରେ ବଡ଼-ବଡ଼ ରଜନି ପୋଷ୍ଟର ତିଆରି କରିବାକୁ ଫଡ଼ିବ । ଦଣ୍ଡପାଣି ନିଜ କମ୍ପାନୀ ପାଇଁ ଏମିତି ଗୋଟାଏ ମେସିନ୍ କଣିଥିଲେ ଯାହା ଛୋଟ ଚିତ୍ରକୁ ବଡ଼ କରିପାରିବ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଟିକିଏ ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରରେ କରୁଣାକରନ୍ତୁ ପଚାରିଲା, “ଏଠି କ’ଣ ଆମକୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ କାମ କରିବାର ସୁବିଧା ମିଳିବ ?”

ପଞ୍ଚାବନ ବର୍ଷ ବୟସ ଅତିକ୍ରମ କରିଥିବା ସେହି ଚିତ୍ରକର ହସିବେଇ କହିଲେ, “କଲା ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟର କଲାର ମହତ୍ତ୍ୱ ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ଦେଖି; କିନ୍ତୁ ଯଦି ଆପଣ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଚିତ୍ର ତିଆରି କରୁଥିବେ, ତେବେ ଏଇ ସମାନରେ ବହୁ ରହୁପାରିବେ ନାହିଁ ।”

ସେହି ଦିନ ଆଶାମଲ୍ଲି କିନ୍ଦରସେନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଏ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ମତାମତ

ଲେଉଟିଲ । ସେ ତାକୁ ତାର ଭାଷା ଶୁଣୁଛନ୍ତି ବ୍ୟବସାୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନ କଲେନାହିଁ । ହଁ, ତାକୁ ଟିକିଏ ସାବଧାନ କରିଦେଇ କହିଲେ, “ବିଦେଶରେ ଛୁଟିମାନେ ଅବସର ସମୟରେ ପଡ଼ିବା ଚଳାନ୍ତି, ହୋଟେଲରେ ବେହେରା କାମ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଶାଶ୍ୱତ ପରିଶ୍ରମକୁ ଚାହୁଁ ମନେକରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାମ କଲବେଳେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବ୍ୟତୀ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ଭୁଲନ୍ତିନାହିଁ । ସେମିତି ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଏହି କାମକୁ ଚୁମର ଶାଶ୍ୱତ ପରିଶ୍ରମର ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଭାବନାଅ । କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ନିଜର କଲାର ବିକାଶ କରିବା ଭୁଲିଯାଅନା ।”

କଦରସେନ୍ କଥା ମାନି ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବିଜ୍ଞାପନ କମ୍ପାନୀର କାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସ୍ୱାଭାବିକ ଶକ୍ତିରେ କାମ କରିବାର ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ମନ ତାର ଥିଲା । ଏସବୁ ଦେଖି ଦଣ୍ଡପାଣି ଖୁବ୍ ଖସିହେଲେ ।

ଯେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର କାମ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜ ଘର ଭିତରେ ରଖିବା ତାଙ୍କୁ ଅସମ୍ଭବ ବୋଧହେଲା । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ତାକୁ ନିଜ ଘରକୁ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟକରେ । ବେଳେବେଳେ ବିନା ସଙ୍କୋଚରେ ସେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିଥାଏ ।

ଏକ ରବିବାରରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାର କଲେଜର କାମ କରିବାପାଇଁ ଘରେ ଅଟକି ରହିଗଲା । କଲେଜରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଦର୍ଶନର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥାଏ । ସେ ଭବିଷ୍ୟତ ସେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ସେ ଡିଆରୀ କରିଥିବା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଚିତ୍ରକୁ ପୂର୍ବ କଲେକ୍ଟିବ; କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଦଣ୍ଡପାଣି ଗୋଟାଏ ଫଟୋ ଧରି ତାଙ୍କ ଗାଡ଼ିରେ ଆସି ତା’ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । କୌଣସି ଫିଲିମ୍‌ର ଦଶ-ବାରଟି ଦୃଶ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଟିର ଦଶ ବାରଟି ଚିତ୍ର ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲା ।

“ପରଦିନ ଏଇ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ପ୍ରଦର୍ଶନ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ବିଜ୍ଞାପନ ପାଇଁ ଥିଏଟର ମଧ୍ୟରେ ଏଇ ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ରଜାଦେଇ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରବାଳଙ୍କୁ ମୁଁ କହିଯାଉଛି ଯେ କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟା ସୁଦ୍ଧା ଏସବୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ମୁଁ ଦେଇଦେବି । ତୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଏ ସବୁକୁ ଶୀଘ୍ର ଶେଷକରିଦେବୁ ।” କହିସାର ଦଣ୍ଡପାଣି ତା’ ଆଗରେ ନିଜର ଗଣ୍ଠି ଲଟିକୁ ଖୋଲିଦେଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାଙ୍କ କଥା କାଟିପାରିଲାନାହିଁ ।

ପ୍ରଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଡିଆରୀ ହୋଇଥିବା ନିଜର ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ଥୋଇଦେଇ ଘରରେ ଡିଆରୀ ଏଇ ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ସେ ସାମ୍ବିକ ବେଗରେ ରଙ୍ଗ ଲଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଚିତ୍ରରେ ବାରମ୍ବାର ରଙ୍ଗ ଲଗାଇବା ହେଉ ତାର ମନ ବରକ୍ର ହୋଇ-ଉଠିଲା । ସେହି ଚିତ୍ରଟି ଥିଲା ଅଧ୍ୟାପିତା ବସୁରେ ଜଣେ ଆଉ ଜଣକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଥିବା ସିନେ-ସୁଗଳଙ୍କର । ସେ କାମଟିକୁ ପୂର୍ବ କରିବା ଲାଗି କଥା ଦେଇଥିଲା; ତେଣୁ ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସୁଦ୍ଧା ତାକୁ ଶେଷକରି ପକାଇଲା ।

ଦଣ୍ଡପାଣି କାମର ସାଫ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସୁନ୍ଦରୀ ସହକ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେଠାରେ ଆସି

ପହଞ୍ଚିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦେଖି ସେ ମନେ ମନେ ଭଲେ—ଟୋକା ଖୁବ୍ ହୁସିଆର ଅଛି, ଏତେ କମ୍ ସମୟ ଭିତରେ ଏତେ ବଡ଼-ବଡ଼ କାମ ପୂର୍ବ କରିଦେଇଛି । ଏକଥା ଭାବି ସେ ଭାରି ଖୁସିହେଲେ । ଆଶାମଲେ ଆସୁଥିବା ବେଗରେ ନିଜର କାମ ପୂର୍ବ କରିଥାଏ । ଦଣ୍ଡପାଣିକୁ ନିଜର ଆଖି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ାସ ହେଲାନାହିଁ ।

ସେ ଆଶାମଲେକୁ ଖୁସି କରାଇବା ପାଇଁ ତାର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ତା'ପରେ ହ୍ୟାଣ୍ଟ ବ୍ୟାଗ ଖୋଲି ଶହେଟଙ୍କା ଆ ଦଶଟି ନୁଆ ନୋଟ ତା' ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ ।

ଏହା ଆଗରୁ ଆଶାମଲେ ଏତେ ଟଙ୍କା ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିନଥିଲା । ସେ ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ସେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କଠାରୁ ନେଇ କ'ଣ କରିବ ? ସେ ଟଙ୍କା ନେବାକୁ ମନାକଲ ଓ ଜିଦ୍ ଧରି କହିଲା ଯେ ସେ ତାଙ୍କଠାରୁ କିଛି ନେବନାହିଁ । ଏଥିରେ ଦଣ୍ଡପାଣି ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଖୁବ୍ ଜୋର୍ରେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

“ଆପଣଙ୍କର ଟଙ୍କା ଦରକାର ନଥିଲେ ମୋତେ ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ କେତେଥର ମାଗିଲେ ବାପା ଦଶଟଙ୍କା ସୁଦ୍ଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।”—କହି ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଚଢ଼େଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ସ୍ବାକୁ ଦେଖ, ବାହାଘର ଆଗରୁ ତୋ ଉପରେ ହୁକୁମ ଚଳାଉଛି । ବାହୁ ହେବା ପରେ ତୁ ସ୍ବାକୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେବୁ, ଏଇନେ ଏ ସବୁ ଟଙ୍କା ନେଇ ତୋର ବାପାଙ୍କୁ ଦେଇଦେ । ମୁଁ ଏଇ ଟଙ୍କା ତୋତେ ପୁରସ୍କାର ଦେଇନାହିଁ; ଏଇଟା ତୋର ପରିଶ୍ରମର ଆୟ ।”

ଆଶାମଲେ ଟଙ୍କା ନେବାକୁ ମନାକରିବାରୁ ଦଣ୍ଡପାଣି ତଳକୁ ଯାଇ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିଲେ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଆଶାମଲେ ତାର ବାପାଙ୍କ କଥା କାଟିପାରିବ ନାହିଁ ।

“ତୁ ଟଙ୍କା ନେବାକୁ ମନାକରୁଛୁ କାହିଁକି ? ତୋର ଶରୀର ଭାବେ ଯେ ତାଙ୍କର କ୍ବାର୍ଟ ନିଜାନ୍ତ ବୋକା । ଶୀଘ୍ର ତ ତୋର ବାହାଘର ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ତୁ ଏଇ ଟଙ୍କାକୁ ବରର ଦକ୍ଷିଣା ବୋଲି ଭାବ ।”—କହି ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଟଙ୍କା ନେବାକୁ ପ୍ରରୋଚିତକଲେ ।

ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାଣୀ କଲ ପରେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପୁଅର ବ୍ୟବସାୟର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝାପଡ଼ିଗଲା । ସେଇ ଟଙ୍କା ଦଣ୍ଡପାଣିର ନୁହେଁ ବରଂ ତାଙ୍କ ପୁଅର ପରିଶ୍ରମ-ଅର୍ଜିତ ଧନ । ସେ ଭାବିଲେ—ସେ ତ ଏତେ ଟଙ୍କା ଖରା-ବର୍ଷାରେ ନିରନ୍ତର ପରିଶ୍ରମ କରି ମଧ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିପାରିନାଥାନ୍ତେ ! ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ଯେ—ଆଶାମଲେ ଏତେ ସହଜରେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିପାରିଲା ।

ଆଶାମଲେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ହାତରୁ ଟଙ୍କା ନେଇ ଯଙ୍ଗେ ଯଙ୍ଗେ ତାର ବାପାଙ୍କ ହାତରେ ଧରାଇଦେଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଟଙ୍କାକୁ ହାତରେ ନେଇ ରୁମ୍ବା ଦେଲେ । ଉତ୍ତରପାଇଁ ସେ ପ୍ରମୁଦ ଭାବେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ସେ—“ତୁ ନିଜେ ତୋ ହାତରେ ଏଇ ଟଙ୍କା ନେଇ ନାମାକୁ ଦେଇଥା” କହି ସୁନ୍ଦରୀ ହାତରେ ସେ ନୋଟଗୁଡ଼ିକ ଥୋଇଦେଲେ ।

ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ତା' ଆଗରେ ଗୋଟାଏ ନାଟକ ଖେଳା ଚାଲିଛି । କଲେଜର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ପାଇଁ ଅଙ୍କିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦର କଥା ସେ ସେତେବେଳେ ଭାବୁଥାଏ ।

ମିଷ୍ଟି ଓ କଦରସେନ୍ଦ୍ର ଘର ଉପରେ ‘ଭବନ-ନିର୍ମାତା-ମିଷ୍ଟି ମାଣିକ୍‌କମ୍’ ଏଇ ବୋର୍ଡ଼ ଝୁଲାଇ ଆଗଲା । ନିଜ ଘର ଉପରେ ବୋର୍ଡ଼ଟିକୁ ଝୁଲାଇବା ଆଗରୁ ହିଁ ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଭଲ କାମ ମିଳିଗଲା । କଦରସେନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଅଭୈଷ୍ୟାରଠାରେ ଜମି କିଣିଥିଲେ । କଦରସେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ମିଷ୍ଟିଙ୍କର ନୂଆ ଘର ଦେଖି ମିଷ୍ଟିଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ-କୌଶଳ ଉପରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଦରସେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୱାଇଁ । ତେଣୁ ସେ ତାଙ୍କ ଘର ତିଆରି କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଏଇ ଦୁହିଁଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତକରିଦେଲେ ।

ଘର ତିଆରି କାମ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଚାଲିଥାଏ । ମିଷ୍ଟି ଖୁବ୍ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରୁ କାମ ପାଇଁ ବାହାରିଯାଉଥିଲେ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପ୍ରାୟ ନଅଟାବେଳେ ଘରୁ ବାହାରେ । ଦୁହେଁ ଘରକୁ ଫେରିଲାବେଳକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଛଅଟା ହୁଏ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଘରୁ ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏବଂ ଘରକୁ ଫେରିବା ପରେ ତାର ସେବାରେ ବଡ଼ ଯତ୍ନସହକାରେ ଅନନ୍ଦୀ ଲାଗିପଡ଼େ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘରକୁ ଫେରିବା ପରେ ତାର ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଗରମପାଣି ଓ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ ଲୁଗା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । କିଛି ସମୟ ପରେ ସେମାନେ ରନ୍ଧି-ଭୋଜନ ଖାଉଥିଲେ । ଉପର ଘରେ ପହଞ୍ଚି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଅନନ୍ଦୀ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ । ଆରମ୍ଭରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଏସବୁ ନୂଆ-ନୂଆ ଜଣାଗଲା, କିନ୍ତୁ ଦୁଇ-ତ୍ରୁଣ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମଧ୍ୟବର୍ଗର ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ସୁଖ-ସୁବିଧାରେ ଜୀବନ ବିତାଇବାରେ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ସେଇ ଘରେ ଏମିତି କେତେକ ଜିନିଷ ଥାଏ, ଯା’ର ବ୍ୟବହାର ମାଣିକ୍‌କମ୍ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଅନନ୍ଦୀର ବାପା ତା’ପାଇଁ ଘର ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଲଇଟ୍ରେର ତିଆରି କରିଦେଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ଶେ-ଶହ ଭଲ ବହୁ ରଖାଯାଇଥାଏ । ଲଇଟ୍ରେର ପାଇଁ ସେ ମୁଖ୍ୟ ଖବରକାଗଜ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ମଗାଇ ରଖିଥାନ୍ତି । ଅନନ୍ଦୀର ହାତମୋନିୟମ ଏବଂ ବାଣୀ ମଧ୍ୟ ଉପରଘରେ ଥୁଆହୋଇଥାଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଚାହିଁଥିଲେ ନିଜର ଅବସର ସମୟକୁ ସୁଖରେ କଟାଇପାରିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ସେ ଏସବୁ ଜିନିଷର ବ୍ୟବହାର କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକରୁ କେବଳ ଗୁଞ୍ଜଳିଙ୍କର ଖବରଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼େ । କଦରସେନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସେ ଏଯାଏଁ ଭଲକରି ଦେଖିନଥିଲା ।

ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍କଣ୍ଠାର ସହିତ ଅନନ୍ଦୀ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ । ସେ ଦିନେହେଲେ ଅନନ୍ଦୀକୁ କହିଲା ନାହିଁ ସେ ବଣା ବଜାଇ ମୋତେ ଶୁଣାଅ । ଅନନ୍ଦୀକୁ ଗାଇବାପାଇଁ କହି ସେ ତାର ସ୍ୱରଲହରୀରେ ଲୁନ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିବାମାତ୍ରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଅଲୁଅ ଲଗାଇ ଦିଏ । ତା’ପରେ ସେଠାରେ ଅନ୍ଧକାରର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟାପି-ହୋଇଗଲେ ।

ନିଜର ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁସାରେ ଦିନେ ଅନନ୍ଦୀ ବଡ଼ସକାଳୁ ବଢ଼ିଣାରୁ ଉଠିଲା ।

ସେତେବେଳେ ତାର ଦେହଟା ପୀଡ଼ା ହେଉଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ଉଠିବାରେ ତାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦିନ ତ ତାର ହାତଗୋଡ଼ ବା ଚାଲୁ ନ ଥାଏ । ସେତେବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଗାଡ଼ିନଦ୍ୱାରା । ସେ ଯତ୍ନେନ ସାତଟା ବେଳେ ଉଠେ । ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଭଲକରି ଚାହିଦି ଘୋଡ଼ାଇଦେଲା ଏବଂ ଆସ୍ତେ କରି ତାର ପାଦକୁ ଶୁଖିଲା । ଏସବୁ କଥା ତାର ଅଛି ତାକୁ ଶିଖାଇଥିଲେ । ସେ ତାର ମାଆ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କୁ ତାର ପିତାଙ୍କ ଚରଣ ଶୁଖି କରିବାର ଦେଖିଥିଲା ।

ସକାଳୁ ଉଠି ଗରମ ପାଣିରେ ଗାଧୋଇବା ପରେ ବି ଆନନ୍ଦୀର ଶରୀରର ପୀଡ଼ା କମିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଅବା କେହି ତାକୁ ଛୁଷ୍ଟିରେ ଫୋଡ଼ିପକାଇଲୁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଘରୁ ବାହାରିବାପାଇଁ ସେ କୌଣସିମତେ ତାର କାମସବୁ କରିନେଲା । ସେ ଦିନ କିନ୍ତୁ ସେ ଖାଇ ବି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଉପରଘରୁ ଆସି ତଳେ ଶୋଇଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ତାର ଦେହ ତାତରେ ଖଇ ଫୁଟୁଥାଏ । ପାଟି ପିତା ପିତା ଲାଗୁଥାଏ ।

ନିଜର ନୂତନ ବୈବାହିକ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଭାବି ସେ ମନେ-ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଇ ଅବସ୍ଥାରେ ହସିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ତାର ଦେହରେ ଆଉ ଜୋର ନଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବାପାଙ୍କର କେତୋଟି ଉପଦେଶ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା—‘ଆନନ୍ଦୀ, ପୁରୁଷାଳର ଲୋକେ କହୁଥିଲେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନର ପ୍ରସନ୍ନତା ତାର ନିଜ ମନ ଉପରେ ନିର୍ଭରକରେ । ପ୍ରକୃତରେ ଏଇ କଥାଟି ପୁରୁଷର ଠିକ୍ । ତୁ ତୋର ମନକୁ ତୋର ନୂତନ ଜୀବନ ଅନୁସାରେ ଡାଳିନେ । ଜନ୍ମ, ପାଳନ-ପୋଷଣ, ପରିବେଶ, ପାରିବାରିକ ପରମ୍ପରା ଇତ୍ୟାଦି କାରଣ ହେତୁ ବ୍ୟକ୍ତି-ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଅଭ୍ୟାସରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଆମେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଚିହ୍ନି ନିଜକୁ ତଦନୁସାରେ ଡାଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । ଅବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଆମେ ଅନ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଆମ ଅନୁସାରେ ଡାଳିନେଇପାରିବା । କୌଣସି ଝିଅ କୁଟୁମ୍ବ ମଧ୍ୟରେ ରହି ପ୍ରେମ ଓ ସହନଶୀଳତାଦ୍ୱାରା ନିଜର ସମସ୍ତ କାମ ହାସଲ କରିପାରିବ । ପ୍ରଥମେ ତୁ ନିଜକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମନ ଅନୁସାରେ ଡାଳିନେ, ତା’ପରେ ତାକୁ ତୋ ଅନୁସାରେ ଡାଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବୁ ।’

ଆନନ୍ଦୀ ପିତାଙ୍କର ଏଇ ଉପଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଖାତା ଉପରେ ଲେଖିନେବା ସଙ୍ଗେ-ସଙ୍ଗେ ନିଜର ହୃଦୟରେ ମଧ୍ୟ ଲେଖିରଖିଥିଲା । ସେଥିଯୋଗୁଁ ସେ ପୀଡ଼ାରେ ହାସ-ହାସ କରିବା ଯତ୍ନେ ମଧ୍ୟ ହସିପାରିଥିଲା ।

ଅନ୍ଧାର ଘର ଭିତରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ଅନେକ ଥର କହିଥିଲା ଯେ ସେ ତାକୁ ପ୍ରାଣଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶି ଭଲପାଏ । ସେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ହୃଦୟର ସହିତ ଭଲପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ଏହା କହିବା କଠିନ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନର-ନାରୀ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରେମ କଲା ପରେ ଯାଇ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ-ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ବନ୍ଧାହୁଅନ୍ତି । ଯେଉଁ ଦୁଇ ଜଣେ ମଧ୍ୟରେ ରୂପର ଆକର୍ଷଣ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ପ୍ରବଳ ହୁଏ । ହଁ, ଏକଥା ଠିକ୍ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ କେବଳ ଶରୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ ହୋଇ ରହେନାହିଁ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ପ୍ରକୃତି ସହିତ

ପରିଚିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ମନ ଏକହୋଇଯାଏ ।

ଆନନ୍ଦୀର ବ୍ୟଗ୍ରଗତ ଜୀବନ କ'ଣ ଏହିଭଳି ହୋଇଥିଲା ?

ବିବାହ କଥା ଶୁଣି ହେବା ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀକୁ ନିଜର ପ୍ରେମ ଜଣାଇବାକୁ ତାର କୋଠର ଭିତରକୁ ଏକାକୀ ଚାଲିଆସିଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଦୃଢ଼ସ୍ୱରରେ ତାକୁ କହିଥିଲା, “ଆମର ବାହାଘର ନହେବା ଯାଏଁ ଆପଣ ମୋ ସହିତ ଏଭଳି ସାକ୍ଷାତ କରିବେନାହିଁ, ଏଭଳି କରିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ।” ବର୍ତ୍ତମାନ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବୋଧହୁଏ ତାର ପ୍ରତିରୋଧ ନେଇଥିଲା । ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦେବା ହେଲା ତାର ଅଭ୍ୟାସ । ଆନନ୍ଦୀ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଚାହିଁପାରନଥିଲା ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଲାଗିଲା ଯେ, ‘ପ୍ରେମର ସମ୍ବନ୍ଧ ମୂଳତଃ ଶରୀର ପ୍ରତି; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଭଲଭାବରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଭିତର ଆତ୍ମା ପାଞ୍ଚୋଟି ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।’ ବ୍ୟଗ୍ର ଶାରୀରିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଖିରେ ଦେଖି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇପାରେ । ସ୍ନେହରେ ହସି ଖେଳି, କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇପାରେ । କାହାର ମିଠାକଥା ବା ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ଖୁସିହୋଇପାରେ । ଜୁଡ଼ାରେ ଲାଗିଥିବା ବଗିଚାର ଗୁମେଲା ଫୁଲକୁ ଶୁଣି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇପାରେ । ମନୁଷ୍ୟକୁ ଭଗବାନ ପାଞ୍ଚୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର କଥା ଛଡ଼ । ବଗିଚାରେ ଏପଟ ସେପଟ ଘୁରୁଲୁଥିବା ଗୁଣ୍ଡୁଚମୁଷା, ପକ୍ଷୀ, ଗାଈ-ବାଛୁରୀ ଇତ୍ୟାଦି ପଶୁ ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ପ୍ରେମକରି ଆନନ୍ଦ ପାଇବା ଜାଣନ୍ତି । ପ୍ରେମ ତେବେ ଶରୀରରେ ସୀମିତ କିପରି ? ଶାରୀରିକ ଆକର୍ଷଣ ହିଁ କ'ଣ ପ୍ରେମ ?

ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦୀର ମନେପଡ଼ିଗଲା ତାର ପିତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ବାକ୍ୟ—ସୁନ୍ଦରଭାବେ ବସ୍ତ୍ର ରହିବାକୁ ଶିଖ । ଯଦି ସମ୍ଭବ ହୁଏ ତେବେ ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ି ତୋଳ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ କେବେହେଲେ କୁରୁପ କରିବାକୁ ଦିଅନାହିଁ ।’ ଏବଂ ସେ ଅଭିଧାନରେ ମନେ ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ମିଛ କହି ତାର ମନକୁ ଠକିବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ଯେଭଳି ବସ୍ତ୍ରରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟକରୁଥାଏ, ତାହା ତାକୁ ଭଲଲଗୁନଥିଲା । ଘରେ ତାକୁ ଭଲଭାବରେ ବଢ଼ିରହିବାର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ବଢ଼ିରହିବା ଭଙ୍ଗ ତା’ ପାଇଁ ଏକ ଅହ୍ୱାନରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ପ୍ରେମ କଣ କେବଳ ଆତ୍ମରତ୍ନା, କାମୁକତା, ଶ୍ୱାସରୋଧ, ଝଲଗୁହା ଏବଂ ଗର୍ବନଃଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି ନିରର୍ଥକ ଘଟଣା ମାତ୍ର ? ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀର ସ୍ୱାମୀ । ଅତଏବ ସେ ପ୍ରତିଦିନ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିବା ଅନୁସାରେ ଯେକୌଣସି ମତେ ସବୁ କିଛି କରିଯାଉଥାଏ ।

ନର-ନାରୀ ମଧ୍ୟରେ ପାରସ୍ପରିକ ପ୍ରେମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା କବି ଓ କଥାକାରମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଅଙ୍କନ କରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରକାରମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦୀ ମନେ-ମନେ ଗାଳିଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଲାଗିଲା, ଏଇ ଲୋକମାନେ

ଦୃଶ୍ୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜର କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ସଜାଯିବା କରି ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଦେଇପକାଇଛନ୍ତି । ଅଥବା ସ୍ୱାଭାବିକ ସୁନ୍ଦରତା ସମ୍ବନ୍ଧ ସମୁଦ୍ର ଏକ ବସ୍ତୁ ତା'ପାଇଁ କୁରୁପ ଏବଂ ଦୃଶ୍ୟଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଯାଇଛି— ସେ କିଛି ବୁଝିପାରୁନାହିଁ ।

ଏହାକୁ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପିତା କହୁଥିବା ଅଭୂତ ଶକ୍ତିସୂତ୍ର ଦୁଇଟି ଯେ ‘ପ୍ରେମ’ ଓ ‘ସହନଶୀଳତା’ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହି ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦରୂପୀ ଦୁଇଟି ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦୀ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦର ସହଜ ନିଜର ଜୀବନ-ମାର୍ଗରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ମନରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା ଯେ ତାର ଭାଗ୍ୟ ଜୀବନ ସୁଖମୟ ହେବ ।

ଉପରମହଲର କୋଠରେ ଆନନ୍ଦୀ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସି ବାପାଙ୍କ କୋଠକୁ ପଶିଲା । ବାପା ଆଶାମଲ୍ଲେ ସହଜ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବାର ଦେଖି ସେ ତା' ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ସଜ୍ଜୋଚ ବୋଧକଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ କେତୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର ଅଣିଆଏ । ସେ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ତିନୋଟି କରି ଚନ୍ଦ୍ର ନେଇ ଆସିଆଏ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ କଲେଜର କଲା ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ପାଇଁ ତିଆରିକରିଥିଲା । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ନାଆଁ ଦେଇଥିଲା ‘ସୁଖ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ’ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ନାଆଁ ଥିଲା, ‘ଦୁଃଖ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ’ ।

ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଗାଘର ଚରରୁ ବାହାରୁଥିବା ଦୁଧକୁ ତାର ବାଛୁରୀ ବଡ଼ ଆଗ୍ରର ହୋଇ ପିଇଯାଉଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସେ ବାଛୁରୀର ପ୍ରସନ୍ନତା ଓ ତାର ମାଆକୁ ମିଳୁଥିବା ସୁଖର ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଣ କରିଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପୀଡ଼ିତ ବାଛୁରୀ ମରିଯିବା ଓ ତାର ତମଡ଼ା ଭିତରେ କୁଣ୍ଡା ଭର୍ତ୍ତି କରି ଗଛଡ଼ ଗାଈଠାରୁ ଦୁଧ ଦୁହଁବା ଚନ୍ଦ୍ରଦ୍ୱାରା ସହରରେ ରହିଥିବା ଗଛଡ଼ମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦୟତାର ଚନ୍ଦ୍ରଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ବହୁତ ବେଳଯାଏ ସେହକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କନ୍ଦରସେନ୍ ଆଶାମଲ୍ଲେର ଅଉଁ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବାରେ ମଗ୍ନ ଥିଲେ । ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ହେଲା ଯକାଳେ ପରିବା ବଜାରରୁ ମୟୂଲପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜର ସଂସାରକୁ ଧରି ଆସୁଥିବା ଚକ୍ରସାବାଲର । ଚକ୍ରସାବାଲ ପରିବାଡ଼ର ବସ୍ତା ଉପରେ ତାର ମାଲିକାଣୀକୁ ବସାଇ ଖୁବ୍ ଜୋର୍ରେ ତାର ଚକ୍ରସାତିକୁ ଟାଣୁଥାଏ । ଝାଲ-ସରସର ତାର ବଳିଷ୍ଠ ହାତ ଦୁଇଟି ଚକ୍ରସାକୁ କସିକରି ଧରିଥାଏ—ଯଦେ ଅବା ସେ ଯବନରେ ଉଡ଼ିବୁଲୁଛି । ତାର ପାଦ ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଚନ୍ଦ୍ରଟି ହୋଇନଥିଲା । ସେ ତାର ଦେହରେ କେବଳ ଖଣିଏ କୌପୁର ଧାରଣ କରିଥାଏ । ଚକ୍ରସାର ପଛରେ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଉଡ଼-ଘର ଓ ପିମ୍ପାଉଥିବା କାର୍ରେ ଲୋକ ବସିଥିବା ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ତାର ଚାରିପଟେ ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟ ଅଙ୍କିତ

ହୋଇଥାଏ, ସେଥିରୁ ଲୋକଙ୍କର ସମୃଦ୍ଧି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଥାଏ ।

କଦରସେନ ଜାଣିଶୁଣି ଆଶାମଲେକୁ ପଚାରିଲେ, “ତୁମକୁ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାର ପ୍ରେରଣା କେଉଁଠୁ ମିଳିଥିଲା ?”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ସମାଜରେ ରହିବାବେଳେ ମୋର ମନରେ ବସୁନ୍ଧା, ଦୁଃଖ, ସହାନୁଭୂତି ସବୁପ୍ରକାର ଭାବ ଜାଗେ । ପୁଷ୍କାଳରେ କେତେ ଲୋକ ପାଲିଙ୍କି ଉପରେ ବସୁଥିଲେ ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ବୋହୁଥିଲେ । ଏବେ ଯୁଗ ବଦଳିଯାଇଛି, କିନ୍ତୁ ଲୋକ ବଦଳିନାହାନ୍ତି । ମୋତେ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି ଯେ ଆଜିକାଲିକା ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି କମିଯାଇଛି ।”

କଦରସେନ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହରେ ତାର ପିଠି ଆପୁଡ଼ାଇଦେଲେ । ଅନନ୍ୟା ହାତରେ ତାର ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲା, ତାକୁ ଫେରାଇବାବେଳେ ତାର ଅଖି ଛଳଛଳ ହୋଇଉଠିଲା । ବାହୁଗୁଡ଼ିକ ଚରଦନପାଇଁ ହସାଇଥିବା ଗାଈ ପ୍ରତି ବେଦନାରେ ତାର ମନ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠିଲା ।

କଲେଜ ଯିବାର ବେଳ ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ଆଶାମଲେ ଶୀଘ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସାଉଁଟିଧରି ଚାଲିଲା । ସେ ଯିବାପରେ କଦରସେନ ଆଶାମଲେ ଉପାରିକରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ କହିଲେ, “ପିଲାଟି ନିଜର ଗୁଣପାଖର ଲୋକ—ଜୀବନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦେଖୁଛି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତା’ମନରେ ରହିଥିବା ପ୍ରେମ ଓ ସହାନୁଭୂତି ତାର କଲ୍ପନା-ଚକ୍ରକୁ ବିକଶିତ କରିଦେଇଛି ।”

କଦରସେନ ଗର୍ବର ସହିତ କହିଲେ, “ଆଶାମଲେ ପ୍ରେମକୁ ଆଧାରପ୍ରମୁଖ ରୂପେ ରଖି ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟପଥରେ ଆଗେଇଗୁଲୁଛି ।”

ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲା । ସେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ଖୋଲଖୋଲି ଭାବେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲା । ତା’ପରେ ତାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ସେ ବି ନାଆଁକୁ ମାତ୍ର କିଛି ଟିକିଏ ଖାଇଲେ । ତାର ଦେହ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପୀଡ଼ା କରୁଥାଏ, ଅତଏବ ସେ ଖରାବେଳେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଶୋଇପଡ଼ିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଘରକୁ ଫେରିବା ବେଳ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଆନନ୍ୟା ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲାବେଳେ ଉଠିଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା ଟିକିଏ ବେଶି ସଜେଇ ହୋଇ ବାହାରିଲା । ସେହିନ ଡାର ବେଶଭୂଷା, କେଶବିନ୍ୟାସ, ବିନ୍ଦୁ, ଫୁଲ ସବୁକିଛିରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଦେଖାଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଫେରିବାପରେ ସେ ହସି-ହସି ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ତାର ସବୁ କାମ କଲା ଏବଂ ଖାଇବାକୁ ବାଜିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଉପର ଘରକୁ ଯିବା ଆଗରୁ ସେ ଆଉ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି-ସାରିଥାଏ ।

ଆନନ୍ୟା ନିଜ କୋଠର ଭିତରେ ବସି ବାଣୀର ତାରଗୁଡ଼ିକରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଚଳାଇ—ସେଇ ସ୍ତରରେ ନିଜର ସ୍ତର ମିଶାଇ ମଧୁର କଣ୍ଠରେ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଯେଉଁ ଗୀତଟି ଗାଉଥାଏ, ଜଣାଯାଉଥାଏ, କବି ଭରଣୀ ତା’ର ପାଇଁ ସେଇ ଗୀତଟି ରଚନା କରିଥିଲେ ।

“ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବାଣୀ ଦିଆର କର
ତାକୁ କ’ଣ ଧୂଳିରେ ଫିଙ୍ଗାଯାଏ ?

କହରେ ଏ ଶିବ-ଶିଳ୍ପ !

ତୁ ମୋତେ ଦେଲୁ ଉତ୍କଳ ଜ୍ଞାନ,
ମୁଁ ଏଇ ସଂସାରର କଳାଣ କରପାରେ

ଏଭଳି ଶିଳ୍ପ କଣ ଦେହୁନାହିଁ ?”

ଆନନ୍ଦୀ ଦେହ, ମନ ଓ ପ୍ରାଣକୁ ବିଗଳିତ କରିଦେଇ ଯେମିତି ନିଜପାଇଁ ଧାର ସ୍ଵରରେ
ଗାଉଥାଏ । ତାର ଧୂନ ଉପର କୋଠରୀରେ ଗୁଞ୍ଜରିତ ହେଉଥାଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଠାକୁ
ଆସି ତା’ ଆଗରେ ଠିଆହୋଇଛି, ସେ ପ୍ରତି ତାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗଲ ନାହିଁ । ତାକୁ ଦେଖିବା
ମାତ୍ରେ ସେ ମୁରୁକି ହସିଦେଲା; କିନ୍ତୁ ଗୀତ ବନ୍ଦ କଲାନାହିଁ । ତାର ଗୀତର ଅଛି ଗୋଟିଏ
ପଦ ଥିଲା—

“ମୋହ ମେଣ୍ଟାଇଦେ, କିମ୍ବା

ମୋର ନିଶ୍ଵାସ ବନ୍ଦକରିଦେ;

ଦେହକୁ ନଷ୍ଟ କର—ଅଥବା

ଭବିଷ୍ୟ ଶିଳ୍ପକୁ ଲିଭାଇଦେ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଅନ୍ତରର ସହୃଦ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ, ତାର ସେଇ ଗୀତ ଶୁଣି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ହୃଦୟ
ମଧ୍ୟ ବିଗଳିତ ହୋଇଯାଉ । ସେ ଭାବିଲା, ତାର ସ୍ଵାଭାବିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ତତୋଽଧିକ ତାର
କଳାପଟୁ ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଭାବିତ ହେବ । ସେ ବଡ଼ ଆରୁର ହୋଇ ଭାବୁଥାଏ
ବୋଧହୁଏ ସେ ଦିନ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କେତୋଟି ପ୍ରେମଭରା କଥା କହ ତାକୁ ଶୁଣିକରିଦେବ ।

କିନ୍ତୁ ସେମିତି କିଛି ହେଲାନାହିଁ । ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଗୋଟିଏ
ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଶ୍ୟ ହିଁ ସେଠାରେ ଦେଖାଗଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବାଣୀଟିକୁ ତାର ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇନେଇ ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ରଖିଦେଲା ଏବଂ
ଆନନ୍ଦୀକୁ ତାର ଦୁଇ ହାତରେ ଟେକିଧିଲା । ଆନନ୍ଦୀ କାକୁଡ଼ିମିନତି ହେଲା । ସେ ତାକୁ
ଅନୁନୟ-ବିନୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ସେ ତାର ଗୀତଟି ଶୁଣୁ । ଆନନ୍ଦୀ କହଲା ଯେ,
ତାକୁ ସେ କିଛି କହିବାକୁ ଚାହେଁ, ସେ ଏଯାବତ୍ ଖାଇନାହିଁ, ତାର ଦେହ ମଧ୍ୟ
ଭଲ୍‌ନାହିଁ ।

“ଗାଇବା, ବଜେଇବା, କଥୋପକଥନ ଇତ୍ୟାଦିକୁ କାଲିପାଇଁ ରଖ । ଆଜି ତୁ
ମୋର କଥା ଶୁଣ ।” —କହୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହସିଦେଲା । ତାର ହସ ଆନନ୍ଦୀକୁ ନିଆଁ
ଗେଞ୍ଜି ଲାଗିଲା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏହା ପରେ ଉପରଘରର ଓ ବାହାରର ଆଲୁଅ ଲିଭାଇଦେଲା । ଶୁଣିଆଡ଼େ
ଅନ୍ଧକାର, ଏନ ଅନ୍ଧକାର ବ୍ୟାପିଗଲା ।

ଅନ୍ଧକାର, କେବଳ ଅନ୍ଧକାର...

ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ସେ କିନ୍ତୁ ସମୟ ଗଭୀର ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ଦିନଯାକ ଧୂଳି-ଧପଡ଼ି କରି ଅକ୍ଷୟାକ୍ଷରୀରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନିଦ ଅସିଗଲା । କିନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦୀ ଶୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ, ତାକୁ ନିଦ ଅସିଲାନାହିଁ । ତାକୁ ଏଭଳି କେତୋଟି ଦୃଶ୍ୟ ହିଁସାବ କରୁଥାଏ, ଯାହାକି ସେ ବୁଝି ପାରୁ ନଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ଘଟୁଛି ନା ସେ କେବଳ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଛି ! ସେ ଯାହା କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟ ପାଉଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ଗାଲି ଦେଉନଥାଏ । ସେ ତାର ସ୍ବାମୀ, ତାର ପତି । ତାର ଅଚରଣ ତାର ସ୍ବଭାବ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥାଏ । ନିଜର ଜନ୍ମଜାତ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ସହଜରେ କେଉଁଠି ବଦଳିପାରେ ? ତାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେବେ କେତେ ଦିନ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ଏହା ଛଡ଼ା ତାର ଆଉ କି ଉପାୟ ଅଛି ?

କୌଣସିମତେ ଯଜ୍ଞାଳ ହେଲା । ବଗିଚାର ଗଛଗୁଡ଼ିକରେ ପକ୍ଷୀ କୁଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ଟିକିଏ ସାହସ କରି ନିଜ ବଛାଣରୁ ଉଠିଲା । ଅନାୟାସଭାବେ ତାର ହାତ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁର ପାଦ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲା । ସହସା ତାର ହୃଦୟରେ ଏକ ପୃଣାର ଭାବ ଜାଗ୍ରତହେଲା । ସେ ପଛକୁ ଘୂରୁଗଲା ପରି ହେଲା । ସେ ସ୍ବାମୀର ପାଦ ଉପରେ ମଥା ଥୋଇ ଉଚ୍ଚ ସ୍ବରରେ କାନ୍ଦିବ ବୋଲି ଭାବିଲା; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳିନେଲା ।

ମନେ ମନେ ସେ ଚିତ୍ତ ଚିତ୍ତ ହୋଇ କହିଲା—“ଦୟାକରି ଶରପ କାମ ପାଇଁ ମୋତେ ବ୍ୟବହାର କରିବ ନାହିଁ—ମୋର ଆପଣଙ୍କୁ ଏଇ ମାମ ପ୍ରାର୍ଥନା” ଏବଂ ସେ କର୍ମିତ ହାତରେ ସ୍ବାମୀର ଚରଣ ପୂର୍ଣ୍ଣକଲା ।

ପୀଡ଼ା ବଢ଼ିଯିବା ହେତୁ ଆନନ୍ଦୀର ଦେହ କାନ୍ଦୁଉଠୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଲା । ପ୍ରେମମାର୍ଗରେ ଚାଲିବାବେଳେ ତା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆହ୍ୱାନ ଆସିଥିଲା, ତାର ମୁକାବିଲ ସହନଶୀଳତାଦ୍ୱାରା କରିହେବ, ଏଇ କଥାରେ ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଉଦ୍‌ଘାଟନ ସମାବେଶ କରାଗଲା । ନିମନ୍ତ୍ରଣପତ୍ର ବଞ୍ଚାହେଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତାର ବିଜ୍ଞାପନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । କଲେଜ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏକ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକା, ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଚଳାଇବାର ଯୋଜନା କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଦେଖିବାକୁ ବେଶି ଲୋକ ଆସିଲେ ନାହିଁ । କୌଣସି ଏକ ଭଲ ନାଟକକୁ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଚାର କରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶକସ୍ଥାନ ହଲ୍ ଭିତରେ, ଖାଲି ତହିଁକିଗୁଡ଼ିକ ଆଗରେ ଅଭିନୀତ କରିବାରେ ଭଲ କି ଲଭ ହୋଇପାରେ ? ଆଶାମଲ୍ଲିର କଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ହେଉଥିବା ପ୍ରଦର୍ଶନର ମଧ୍ୟ ସେଇ ଅବସ୍ଥା ଘଟିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଦଳ ବାନ୍ଧି ରାସ୍ତା ଉପରେ ଛିକାହୋଇ

କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେବାର ଅନେକ ଥର ଦେଖିଥିଲ । ଲୋକେ ଗ୍ରହ ମଣ୍ଡଳରେ ଆଜିର ଛୁଡ଼ାହୋଇ, ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା ଗାଡ଼ି ମଟରର ଗ୍ରହ ବନ୍ଦ କରି ଓ ନିଜର କାମକୁ ପୁରୁସ୍କାର ଭୁଲିଯାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତନ୍ମୟ ଭାବରେ କୌଣସି କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଚାହିଁରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଚଳନ୍ତି ସି-ଜଗତର ଅଭିନେତା ଓ ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେମାନଙ୍କର ଏଭଳି କରିବା ତ ସ୍ବାଭାବିକ । ଆମର ସମ୍ପୃକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ ଓ ଧାରୁଯୁଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସଭ୍ୟତା—ସିନ୍ଧୁ ସାହିତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ସହିତ । ସେଇ ଦିନଠୁ ଆମର ଏଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଏବଂ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ଏକ ପରମ୍ପରା ଚାଲିଆସିଛି ।

ଚନ୍ଦ୍ରକଳାରେ ଆଗ୍ରସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ବସିରହୁ ମାଛ ମାବୁଥିଲେ ବୋଲି କହିବା ବି କଠିନ । ଯେମିତି ମରୁଭୂମି ମଧ୍ୟରେ ଛାନେ ସ୍ଥାନେ ସବୁଜିମା ଦେଖାଯାଏ, ସେଇଭଳି ଲୋକେ ଏକାକୀ ଅଥବା ଶୁଣିପାଞ୍ଚଜଣିଆ ଦଳ ବାନ୍ଧି ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦେଖିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା କେତେ ଦର୍ଶକ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖକୁ ଆସି ତାର ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଏଥିରେ ସେ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଦୂରକୁ ଧଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲ । ଏଥିରେ ଦାଢ଼ିବାଳ ନବଯୁବକ ରାଜଶେଖର ଲୋକଙ୍କୁ ଧରିଆଣି ତାର ଦିଆର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖାଇ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଶଂସା କରି ଭାଷଣ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲ । ତାର ଜାଲରେ ପଡ଼ିଥିବା ଦର୍ଶକ କୌଣସିମତେ ସେଠୁ ଖସିବାର ବାଟ ଖୋଜୁଥିଲେ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ସହିତ ଦୁଇ ତିନି ଥର ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦେଖିବାକୁ ଆସି ସତେ ଅବା ପ୍ରଦର୍ଶନଟିକୁ ଜୀବନ୍ତ କରିପକାଇଥିଲ । ଶାରଦା ଦିଆର କରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ଆଖି ଟେକି ମଧ୍ୟ ଚାହିଁଲ ନାହିଁ । ତାର ସେଠାକୁ ଆସିବାରେ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହମାନେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଚିତ୍ତେଇବାର ସୁବିଧା ପାଇଲେ ବୋଲି କହିଲେ ଭୁଲ ହେବ ନାହିଁ ।

ସହରର ଭିତରେ ରହୁଥିବା ବିଦେଶୀ ଲୋକେ ଓ ବିଦେଶରୁ ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ସମୟ ସମୟରେ ଆସି ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦେଖିଲେ । ବିଦେଶୀ ସଭ୍ୟତାରେ ଗୁଡ଼ି-ରହୁଥିବା କେତେକ ଭାରତୀୟ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ।

ସହରରେ ରହୁଥିବା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକଳାରେ ରୁଚି ରଖିଥିବା ଲୋକେ ବେଳେବେଳେ ପ୍ରତି-ପଦାର ଚନ୍ଦ୍ର ଭଳି ଦେଖାଦେଇଗଲେ ।

ଦିନେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଠିକ୍ ଅଗରେ ରଖାଯାଇଥିବା ରାଜଶେଖରର ଚନ୍ଦ୍ର-ଗୁଡ଼ିକ ଆଗରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଏକ ଦଳ ଆସି ଛୁଡ଼ାହେଲ । ସେମାନଙ୍କର ଡଙ୍ଗାଡଙ୍ଗ, ବେଶଭୂଷା, କଥାବାଣୀ, ହାତଗୋଡ଼ ମୁଣ୍ଡ ଆଦିର ସଜ୍ଜା ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ତାମିଲ-ଭାଷୀ କିମ୍ବା ବିଦେଶୀ ବୋଲି ଜଣାଯାଉ ନ ଥାନ୍ତି । ଶୁଣି-ପାଞ୍ଚଜଣ ସିନ୍ଧୁ-ସୁଅର ସେଇ ଦଳକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏକାଧିକ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି । ରାଜଶେଖର ଖୁବ୍ ଚତୁରତାର ସହିତ ସେମାନଙ୍କୁ ଅକୃଷ୍ଟ କରିନେଇ ନିଜର ବାକ୍-ଗୁରୁତ୍ବସାଧି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା ସେହି ଦଳ

ତା'ର ଏବଂ ତା'ର ଦିଆରୀ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦର ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଫଟୋ ଉଠାଇଲେ । ତାର ଭାଷଣର ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶଗୁଡ଼ିକୁ କାଗଜରେ ଲେଖିନେଲେ । ତାକୁ କେତୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ଏବଂ ଖୁବ୍ ଖୁସିହୋଇ ଚୁକ୍ତିମଣ୍ଡର ପ୍ରଶଂସା କରି ଚାଲିଗଲେ ।

ତା'ପରେ ସେଇ ଦଳଟି ଆଶାମଲ୍ଲେର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଆଗରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଏକଥା କହିଲେ ଭୁଲ ହେବନାହିଁ ଯେ, ଦଳଟିର ଝିଅମାନେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦିଆରୀ କରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଅପେକ୍ଷା ତାର ରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବେଶି ଆଗ୍ରହରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ପରିଷ୍କାର ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତି କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ । ଜଣେ ଯୁବତୀ ନିଜର ମନ ଖୋଲି ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ଇଂରେଜରେ କହିଲା ଯେ ଏହି ଯୁବକ ଜଣେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର । ସେ ହସିଲା । ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟାକରଣୀଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହସୁଥିବାର ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଲଜିତ ହେଲା । ତା' ମନରେ ଏଇ ଭାବନା ହେଲା ଯେ, ସେ ଗୋଟିଏ ଏଭଳି କଳା ସହିତ ସଫଳ ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି, ଯାହାକି ସମସ୍ତ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାପକ ଲାଭ କରିନାହିଁ ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ସେଠାରେ ଜଣେ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ବିଦେଶୀ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ରାଜକ୍ଷେତ୍ର ଦୌଡ଼ିଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଡାକି ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ପାଖକୁ ନେଇଗଲା । ତାର ଭାଷଣ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଖୁବ୍ ସୈନ୍ଦର୍ଯ୍ୟସହକାରେ ତାର ଭାଷଣ ଶୁଣିବା ପରେ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲେ, “ମୁଁ ଫ୍ରାନ୍ସର ଜଣେ କଳାପ୍ରେମୀ । ମୁଁ ଏଠାକୁ ଏଭଳି ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବାକୁ ଆସିଛି, ଯା'ର ସଫଳ ଆପଣଙ୍କ ଦେଶର ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ରହିଛି । ଆମ ଦେଶ କଳାର ନକଲ ଦେଖିବାକୁ ଏତେ ବାଟ ଆସିନାହିଁ ।” ଏହା କହି ସେ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେର ଛଅଶହ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ଲାଗିଗଲା । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦେଖିଯାଉ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ପଚାରିଲେ, “ଆପଣ କ'ଣ ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ?” ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଦେଇ ସେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ତାର ହାତଟିକୁ ଧରି ହଲାଇଲେ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଯେମିତି ତାର ହାତଟା ମୂଳରୁ ଛୁଣି ପଡ଼ିବ । ଆଶାମଲ୍ଲେର ହାତ ଦରଜ ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ଏଇ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଶରୀର ଲୁହାରେ ଦିଆରୀ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ‘ଏଇ ଜଣେ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରକାରର କଳାପ୍ରେମୀ ।’ ତାର ହଜିଥିବା ଆମ୍ବିଶ୍ୱାସ ପୁଣି ଯେମିତି ଫେରିଆସିଲା ।

ପ୍ରଦର୍ଶନୀ କାଳର ଗୋଟାଏ ଦିନର ଅନୁଭୂତି ଆଶାମଲ୍ଲେ କେବେ ଭୁଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେଦିନ ଆନନ୍ଦୀ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥାଏ । ସାଥରେ ଥାନୁ ତାର ବାପା କହିରସେନ୍ । କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ନିଜେ କହିରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ସମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ଶୁଣୁଥାଏ । ସେ ଦୁହେଁ ଆଲୋଚନା କଲବେଳେ କଥାକଥାକେ ଆଶାମଲ୍ଲେର ପ୍ରଶଂସା କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲା । ନିଜର ଗୃହସ୍ଥ-ଜୀବନରେ ନିରନ୍ତର ଦୁଃଖ ଭୋଗୁଥିବା ଆନନ୍ଦୀକୁ

ଏସବୁ କଥା ଅନୁଭବ କରି ମଧୁର ଲାଗୁଥାଏ । ‘ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଜଣେ ଅବୋଧ ବାଳକ; କିନ୍ତୁ କଲା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୋଧହୁଏ ସେ ପରିପକ୍ୱତା ଲଭିକରିଛନ୍ତି ।’ —ଏହା ଭାବ ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା ।

ତାର ବାପା ଏବଂ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ କରୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଅଟକି-ଗଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ଏକାକୀ ନାନାପ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ନିଜ ଘରେ ଦେଖିଯାଉଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା; ସତେ ଅବା ପ୍ରଥମ କରି ଦେଖୁଛି ! ଆଶାମଲ୍ଲେ ଆନନ୍ଦୀର ଆଖିରେ କୌତୂହଳ ଓ ବିସ୍ମୟ ଜାଗ୍ରତ ହେବାର ଦେଖିଲା । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ଦୃଷ୍ଟି ଆନନ୍ଦୀର ଶରୀରର ଦୁର୍ବଳତା ଏବଂ ତାର ଶୁଦ୍ଧ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ଗଲାନାହିଁ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଆପଣ ତ ଏସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଗରୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ?”

“ନା ନା, ମୁଁ ଦେଖିନାହିଁ ।” —କହି ସେ ହସିଦେଲା ।

“ମୁଁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଉପାରି ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୁଁ ଏବଂ ବାପା ଏତେବେଳେ ଯାଇ ଆପଣଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିପାରିବୁ । ତାରକା-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରକୃତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାପଡ଼େ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାର ପ୍ରଶଂସାଭରା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣି ଲଜ୍ଜିତ ହେଲାନାହିଁ । ଯେ ଶୁଣି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସିହୋଇ ନିଜର ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ହରାଇ ବସିଲା । ସେ କୃତଜ୍ଞତାଭରା ଗଳାରେ କହିଲା—“ଆପଣ ଜାଣିଶୁଣି ମୋର ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି ।”

“ଆପଣ କ’ଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଆପଣଙ୍କର ସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର ବିକାସପରି ?”

ଅବିଶ୍ୱାସଭରା କଣ୍ଠରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପଚାରିଲା, “ସତେ ?”

ଆପଣଙ୍କ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଧରି ଆପଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଛନ୍ତି । ସେ ଚନ୍ଦ୍ର କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଦର୍ଶନ ସରିଯିବା ପରେ ହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଇପାରିବେ । ଆପଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧିବ । ପ୍ରାନ୍ତ୍ୟରୁ ଆସିଥିବା କଳାପ୍ରେମୀମାନଙ୍କ ଚାହିଦା କରି ଟଙ୍କା ଦେଇ ଆପଣଙ୍କର ଏଇ ଛଅଟି ଚନ୍ଦ୍ର କରିନେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ତାଙ୍କ ଦେଶଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ଭଲ କଳାକାର ନାହାନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାର କାନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ପଚାରିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ, ଏ କଥା କ’ଣ ସତ ?”

ଅଜାଣତରେ ଆନନ୍ଦୀ ବିବାହ ପୁଷ୍କର ଆନନ୍ଦୀ ହୋଇପାରିଥାଏ । ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ତାକୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବେ କଷ୍ଟଦେଉଥିଲା, ଏବେ ସେ ସବୁ ନଥିଲା । ତୁଳା ଭଳି ତାର ଦୁଃଖ ହାଲୁକା ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଏହା ଭାବ ତା’ ମନରେ ସନ୍ତୋଷ ଆସିଲା ଯେ ଗତି ଓ ଦିନ

ଭଲ ଜୀବନରେ ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖର ଚକ୍ର ଚାଲୁଥାଏ । ଦୁଃଖ ସହ୍ୟ କରି ପାଇଁ ମନରେ ଶକ୍ତି ଦରକାର ନା ? ସେଠାକୁ ଆସି ତାକୁ ସେଇ ଶକ୍ତି ମିଳୁଥିଲା ।

ହଠାତ୍ ଆଶାମଲେକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରିଦେବା ଭଲ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା । ‘କଲ୍ଲେମଲର୍’ ନାମକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପାଦକ ତାଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଆଶାମଲେକୁର ଚନ୍ଦ୍ର ସହକ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ପ୍ରକାଶିତ କଲେ । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଶାରଦାଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କା ହୋଇଥିବା ତାର ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଶାମଲେକୁ କେବେହେଲେ ସେହି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଦେଖିନଥିଲା, କି ସେ ବି ଆଶାମଲେକୁ ଦେଖିନଥିଲେ । ସେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପ୍ରଦର୍ଶନକୁ ଆସିବା, ତାର ଚନ୍ଦ୍ରରୂପକର ଫଟୋ ଉଠାଇବା, ଶାରଦା ତାର ଛବି ଆଙ୍କି ତାଙ୍କୁ ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣା ବିଷୟରେ ଆଶାମଲେକୁ ମୋଟେ କିଛି ଜାଣିନଥିଲା । ଶାରଦା ବି ତାକୁ କିଛି କହୁନଥିଲା ।

ସ୍କୁଲ ଏବଂ କଲେଜରେ ଆଶାମଲେକୁର ସହପାଠୀ ଥିବା କେତେଜଣ ପୁରୁଷଙ୍କ ମଧ୍ୟ ତା’ପାଖକୁ ପ୍ରଶଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ । ଆଶାମଲେକୁ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ‘ସତରେ କଣ ମୁଁ ଜଣେ ଭଲ ଚନ୍ଦ୍ରକର ହୋଇ ଗଲିଣି !’

ଆଶାମଲେକୁ ତାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଭଳି ଉନ୍ନତ କରି ଚାଲୁଥିବା ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ବାପା ଦଣ୍ଡପାଣି ଏବଂ ତାର ବାପା ମିଶ୍ରି ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖଙ୍କ ଖୁସିର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ଦଣ୍ଡପାଣି ପ୍ରଥମରୁ ବିଚାରୁଥିଲେ ଯେ ପିଲାଟି ଭାବିବାକୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଏଇ ସବୁ ଭାବନା ଆସିବାର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା ଏଇ ଯେ, ସେ ତା’ ଉପରେ ନିର୍ଭରକରି ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନ କମ୍ପାନୀ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାର କାମ ଖୁବ୍ ସଫଳତାର ସହକ ଚାଲୁଛି । ଏବେ ସେ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇପାରିଲେଣି ।

‘କଲ୍ଲେମଲର୍’ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆଶାମଲେକୁ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ; ତାର ଶହେ ଖଣ୍ଡ କପି କିଣି ଆଣି ସେ ତାଙ୍କ ବିଜ୍ଞାନ କମ୍ପାନୀ ସହକ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟିଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ଏଇ ଜଗତବିଖ୍ୟାତ କଳାକାରଙ୍କ ସେବା ତାଙ୍କ କମ୍ପାନୀକୁ ବରଦର ମିଳିପାରିବ ।

ଏଇ ସୁଯୋଗରୁ ଲାଭ ଉଠାଇ ଅବଲମ୍ବେ ଆଶାମଲେକୁ ସହକ ସୁନ୍ଦରୀ ବାହାଘର କରିଦେବାକୁ ସେ ଭାବିନେଲେ । ମିଶ୍ରି ଅନେକକରି କହୁଲେ ଯେ ପତ୍ର ଶେଷ ହେବା ପରେ ବାହାଘର ହେବା ଭଲହେବ; କିନ୍ତୁ ଦଣ୍ଡପାଣି ତାଙ୍କ କଥା ମାନିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସବୁଦିନ ଭଲ ନିଜର ବାକ୍ସରୁ ଶୁଣିବାକୁ ମିଶ୍ରିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ କଥାରେ ରାଜି ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିନେଲେ ।

ମିଶ୍ରି ସବୁ କଥା ଆଶାମଲେକୁ କହୁଲେ । ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ବାହାଘେବାକୁ ମନା କଲେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ କଥା ଦେଇଥିଲା ଯେ ପତ୍ର ଶେଷ କଲେ ମାତ୍ର ତାକୁ ବାହାଘେବ । ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଶାମଲେକୁ ବିବାହ ବିଷୟରେ ଜିଦ୍ ଧରିଥିବା କଥା ମିଶ୍ରି

ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ କାନକୁ ନେଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ଯେ ସେ ତାକୁ ବୁଝାନ୍ତୁ ।

ନିଜେ ଦଣ୍ଡପାଣି ଏ ବିଷୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ କିଛି କହିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ବୁଝାଇ ଦେଇ ପାରିବ । ସେ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏପରି କଥା କହିଲେ । ସେ ମିଛରେ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଗାଆଁରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ବୋହୂ କରି ନେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟକରୁଛନ୍ତି; ତେଣୁ ସେ ଏ ବିଷୟରେ ଆଉ ବେଶି ଦିନ ଟାଳି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଏକପ୍ରକାର ବିଚାରରେ ତ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ସମୟ କାଟିବା କଷ୍ଟକର ଜଣାଗଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଭଳି ସନ୍ନିଷ୍ଠାତର ସହୃଦ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଜଣେ ଝିଅକୁ ତା'ଭଳି ଜଣେ ନବଯୁବକ କେତେ ଦିନ ବା ଉପେକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତା ? ଆଶାମଲ୍ଲି ତା'ଠାରୁ ଦୂରକୁ ଯାଉଥିବା ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଉପହାସ କଲେ ଓ ଚିତ୍କେଲିଲା । ସେ ତା' ଉପରେ ଗୁଳିଲ ମଧ୍ୟ । ପ୍ରାୟ ଏକାକୀ ଦେଖାହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ନା କିଛି କଥାକୁ ନେଇ ଝଗଡ଼ା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଥିଲା ଏ ଯୁଗର ନବଯୁବକ, ସ୍ୱଭାବତଃ ଭାବୁକ । ତଥାପି ସେ ଶୁଦ୍ଧ ସହନଶୀଳତା ଦେଖାଉଥାଏ । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଭାବପତ୍ରୀ; ତେଣୁ ତା' ବିଷୟରେ ସେ ସାବଧାନ ରହିବା ଠିକ୍ ହେବ । ସୁନ୍ଦରୀ ଏଥିପାଇଁ ଗ୍ରୀବସ୍ଥ ଯେ, ଆଶାମଲ୍ଲି ସିନେମାର ନାୟକ ଭଳି ଆଚରଣ କରୁନାହିଁ କାହିଁକି ? ତା'ମନରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ପ୍ରତି ଟିକିଏ ଅବିଶ୍ୱାସ ରହିଯାଇଥାଏ । ତାର ସନ୍ଦେହ, ସେ ବୋଧହୁଏ ଶାରଦାକୁ ଭଲ ପାଉଥିବାରୁ ତାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରୁଛି ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ବାହା ହେବା ତାରଣ ଉଡ଼ାଇବାକୁ ଚାହୁଁ ଥିବା ଜାଣି ସୁନ୍ଦରୀ ତାଙ୍କ ଦରକୁ ଯିବା ବନ୍ଦକରିଦେଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ତାଙ୍କ ଦରକୁ ଗଲେ ସେ ତା' ସହୃଦ ସହଜରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲାନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଦର ପାଖ ଖୁଣ୍ଟିଓରେ ଆଶାମଲ୍ଲି କାମ କରୁଥିବାବେଳେ ସେପଟକୁ ସେ ଚାହିଁ ଦେଖେନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ଯେପରି ଆଶାମଲ୍ଲି ସହୃଦ ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା !

ଆନନ୍ଦୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଜାଣିପାରିଲା କେଉଁ କାରଣରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ତା ଉପରେ ଗୁଳିଛି ଏବଂ ଲଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି । କଦରସେନ୍ ତାକୁ ତାଙ୍କ ଦଣ୍ଡପାଣି କହିଥିବା କଥା କହିଲେ । ସେ ତାକୁ କିଛି କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲେନାହିଁ କି ନିଜଆଡ଼କୁ କିଛି ମତାମତ ଦେଲେନାହିଁ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ବିଚାର ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତତ ଜଣାଗଲା; କିନ୍ତୁ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସଂଗଠନରେ ହାତ ପୁରାଇବାକୁ ତାଙ୍କୁ ସକୋଟ ବୋଧହେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ନିଜର ସ୍ୱଭାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ତାଙ୍କ ତାକୁ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାହାସର ପରେ ଅନେକ ଝିଅ ଭାବନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ବୟସ ଏବଂ ଅନୁଭବ

ଦୁଇଦୃଷ୍ଟିରୁ ପରିପକ୍ୱତା ଆସିଯାଇଛି । ଠିକ୍ ସେଇଭଳି ନିଜକୁ ବଢ଼ିବୋଲି ଭାବି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା—“ଟିକିଏ ମୋର କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ ! ଅନେକ ଥର ସୁନ୍ଦରୀ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ ଯାଇଛି । ଆପଣଙ୍କର କଳାପ୍ରେମକୁ ସେ ଏଯାଏଁ ବୁଝିପାର ନାହିଁ । ତାର ଯୁକ୍ତି ହେଲା ଯେ ଆପଣ ଶାରିରୀ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ତାକୁ ପଛରୁନାହାନ୍ତି ! ମୁଁ ତାକୁ କହିଯାଉଛି ଯେ ଏଭଳି କୌଣସି କଥା ତାର ଭାବିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତଥାପି ମୁଁ କହିବି ଯେ ଆପଣ ତାର ମନର ଭାବନା ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ । ଆପଣ ଦୁହେଁ ଯଦି ହୃଦୟର ସହିତ ଜଣେ ଜଣକୁ ବାହାହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ଏଭଳି ଦିନ ଗଡ଼ାଇବା ଦରକାର କଣ ?”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ମୁଁ ବୁଝେଁ ଯେ ମୋର ପାଠପଢ଼ା ଶେଷହୋଇଯାଇଛି ।”

“ଆଉ ତ ଆପଣଙ୍କୁ କଲେଜ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ଆପଣ ଘରେ ରହି କଲାର ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତୁ । ବାହାଘର ହୋଇଗଲେ ଆପଣଙ୍କ କଲାର ଏଇ ଅଭ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିଯିବନାହିଁ । ଆପଣ ତ ନିଜେ ତାକୁ ମଡ଼େଲ ଭଳି ବସାଇ ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ସାରିଛନ୍ତି ... ଏ କଥା ସୁନ୍ଦରୀ ମୋତେ କହି କାନ୍ଦିପକାଇଲା ।”

ତା’ କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ଚମକି ପଡ଼ିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଆଗରେ ତାର ଅବସ୍ଥା ଚୋର କରୁଥିବାବେଳେ ଚୋର ଧରାପଡ଼ିଯିବା ଭଳି ହୋଇଗଲା ।

“ମୁଁ କେବଳ ସୁନ୍ଦରୀ ପାଇଁ ଏସବୁ ଆପଣଙ୍କୁ କହୁନାହିଁ ।” କହିଦେଇ ଆନନ୍ଦୀ ହସିଉଠିଲା । “ସୁନ୍ଦରୀ ପଢ଼ା ଶେଷକରି ଏକାକୀ ଘରେ ବସିଛି । ମୋତେ ବି କଥାବାତ୍ତା କରିବାକୁ ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ଦରକାର । ଘରେ ଏକା ଏକା ବସି ସମୟ କାଟିବା ମୋ’ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିଲାଣି । ଘରର ସବୁ କାମ ମୋର ଶାଶୁ ଓ ଆଉ ମିଶି କରିପକାଉଛନ୍ତି ।” କହି ଆନନ୍ଦୀ ଯେମିତି ଆଶାମଲେକୁ ଦ୍ଵିଧାନନକ ଅବସ୍ଥାରୁ ମୁକ୍ତକରିଦେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଏକବାରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଆଗଭଳି ଆଶାମଲେ ସହିତ ସହଜଭାବରେ କଥାବାତ୍ତା କରିପାରୁନାଥାଏ । ସେ ଜଣେ ଅବିବାହିତ ନବଯୁବକ, ଅଜ୍ଞ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ତା’ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି କଥାବାତ୍ତା କରୁଥିଲା । ଏସବୁ ହେଲା ପରେ ବି ସେ ଜାଣେ ଯେ ତାର ଶାଶୁ ତାକୁ ସନ୍ଦେହ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଶାଶୁଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ହେଲେ ଆଶାମଲେର ବାହା ହେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଆନନ୍ଦୀ ଅନେକ ସମୟ ଆଶାମଲେ ସହିତ କଥାବାତ୍ତା କରି ତାକୁ ବାହାହେବାକୁ ବାଧକଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର ପ୍ରେମଭର ପରାମର୍ଶକୁ ଆଶାମଲେ ଟାଳି ଦେଇ ପାରିନାହିଁ । “ହଉ ତେବେ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କଥା ମାନିବି । ଏବେ ଯାଇ ମାଆଙ୍କୁ କହିଦେଉଛି ଯେ ମୁଁ ବାହାହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।” କହିଦେଇ ଆଶାମଲେ ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲା ।

“ମୋର ଅଭିନୟନ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।” କହି ଆନନ୍ଦୀ ହସିଲା ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ବାହାଘର ପ୍ରସଙ୍ଗ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ନୁହେଁ, ଟଙ୍କା ପଇସା ଉପରେ

ନିର୍ଭର କରେ । ଗାଆଁ ଲୋକେ ମାସ ମାସ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ବାହାଘର ପାଇଁ ଅପ୍ଯୋଜନ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ରହୁବା ଲୋକଙ୍କୁ ସେପରି କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଘରେ ବସି ଟେଲିଫୋନ କରିଦେଲେ ବିବାହ ମଣ୍ଡପ, ଗହଣା, ଲୁଗାପଟା, ନିମନ୍ତ୍ରଣ-ପତ୍ର, ଭୋଜିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଜିନିଷ, ବାହାକରିବା ସୁବେଳିତ ସବୁ କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଯାଏ ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ନିଜେ ବାହାଘରର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ମିସ୍ତି ତାଙ୍କ କଥା ମାନିଲେ ନାହିଁ । କାରଣ କଥାଟି ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନର ପ୍ରତୀକ ଲାଗି ଗଲା । ଦୁହେଁ ନିଜ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କଲେ । ବାହାଘର ଖୁବ୍ କାଳକ୍ରମରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ବାହାଘରରେ ଆନନ୍ଦୀ ବେହେରା ସାଙ୍ଗ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ବରର ସାଙ୍ଗ ହେଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ତାର କଥା ମାନିନେଲା—ଏହା ଭାବି ସୁନ୍ଦର ଶୁଣିହେଲା । କିନ୍ତୁ ଏବେ ବି ତାର ଆଗର ରାଗ ଧୁରାଧୁର ଲାଗୁନଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲି ବିବାହ ବିଷୟକ ସବୁ କାମ ଖୁସିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣକଲା । ବିବାହବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବରବଧୂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଥା ମାନିନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଠିକ୍ ସେଇଭଳି ଲୋକଙ୍କ କହୁବା ଅନୁସାରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ବୈବାହିକ ଘର ପାଳନ କରି ସୁନ୍ଦର ଗଳାରେ ମଙ୍ଗଳସୂତ୍ର ବାନ୍ଧିଦେଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ମଙ୍ଗଳସୂତ୍ର ପ୍ରଥମ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା ପରେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଉ ଦୁଇଟି ଗଣ୍ଠି ତା' ଉପରେ ଜୋରରେ ଢଳିଦେଲା ।

ବାଜା ବଜୁଥାଏ । ପରିବେଶ ସହନାର ସ୍ତରରେ ଗୁଞ୍ଜିତ ହୋଇଉଠୁଥାଏ । ସବୁଅଡ଼େ ଅନ୍ଧତା, ଫୁଲ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ୱହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲାପରି ଜଣାଯାଉଥାଏ । ଗୁଞ୍ଜଳ ଓ ଫୁଲ ବୋଧହୁଏ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟର ସଙ୍କେତ ଚିହ୍ନ । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଗୋଟିକି ସହତ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଯୋଡ଼ିହୋଇ ନ ପାରୁଥିବା ଦୁଇଟି ମେରୁକୁ ପରସ୍ପର ଯୋଡ଼ିବାର ଇଚ୍ଛା ବୋଧହୁଏ ଏଇ ମିଳନ-ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀର ବାହାଘର ସରିବା ପରେ କହିରସେନ ସେ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଭୋଜିପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ‘କଲ୍ୟାଣମଲର’ ପରିବାର ସମାଜର ଶରବରେ ଛାଡ଼ି ସେ ବାହାଘରର ଆଉ କୌଣସି ଲୋକକୁ ଡାକନଥିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ରକ୍ତାଘରେ ଶାଶୁ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ସଙ୍ଗରେ ଭୋଜିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାରେ ଉତ୍ସାହର ସହତ ଲାଗିପଡ଼ିଥାଏ । ସୁନ୍ଦରୀ କିଛି କାମ ନ ଥାଏ । ସେ ଗପସପ କରିବାକୁ ସେଠାରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ମିସ୍ତି ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଖାଇବାବେଳକୁ ଫେରିଆସିବେ ବୋଲି କହି ଚାଲିଗଲେ ।

କହିରସେନ୍ ଶରବଣଙ୍କୁ ଭୋଜି ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଆସିବାପାଇଁ କହୁଥିଲେ । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ବିବାହବେଳେ ମଧ୍ୟ ଶରବଣଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ବାହାଘର ଭିତରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ସହତ ତାଙ୍କର ଭଲକରି ପରିଚୟ କରାଇପାରିନଥିଲେ । କହିରସେନ୍

ଶରବଣଙ୍କ ପାଖରେ ଆଶାମଲେ ପାଇଁ ମୋଟେ କୌଣସି ସୁପାରିଶ କରିନଥିଲେ । ସେ ଜାଣିନଥିଲେ ଯେ ଆଶାମଲେ କଦରସେନ୍ଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ । ତା' ସହୃଦ ଦେଖାଯାନ୍ତାତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସଂଜ୍ଞାରେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ତାଙ୍କ ପରିକାରେ ତା' ବିଷୟରେ ଲେଖାଟିଏ ଛାପିଥିଲେ । ଅତଏବ ଏଭଳି ଜଣେ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଶଂସକ ସହୃଦ ଆଶାମଲେର ପରିଚୟ ଦେବା ଉଚିତ ଭାବି ସେ ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଥିଲେ ।

କଦରସେନ୍ ଆଶାମଲେକୁ କହିଲେ, “ଶରବଣ ଏଇ ଦେଶର ସେହି କେଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ, ଯା'ର ମୁଁ ଖୁବ୍ ସମ୍ମାନକରେ । ସେ ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ଖୁବ୍ ପରିଶ୍ରମୀ, ସାହସୀ, ଟଙ୍କା ପଇସା ପାଇଁ କିମ୍ବା ପଦବୀର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସ୍ଥିରତାକୁ ହରାଇନଥିବା ଗୁଣାବ୍ୟକ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ସେ ଯଦି ପାଖନ୍ତି ଏବଂ ଧୋକାବାଜି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ଵର ଉତ୍ତେଜନ କରିନଥାନ୍ତେ; ତେବେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଅର୍ଜନ କରିଥାନ୍ତେ । ତୁମର ଏଭଳି ଲୋକଙ୍କ ସହୃଦ ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା ଦରକାର ଭାବି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଆଜି ଏଠାକୁ ଜାଣିଛି ।”

ଆଶାମଲେ ‘କଲେମଲର’ର ଜଣେ ନିୟମିତ ପାଠକ । ବହୁତ ଆଗରୁ ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣଙ୍କୁ ବିଚାରଦ୍ଵାରା ସେ ଅନେକ ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ବାଧ୍ୟହୋଇଛି ।

ଆଶାମଲେ ଭାବିଥିଲା ଯେ ପରିକାର ସମ୍ପାଦକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିବେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଟ୍ୟାକସିରେ ବି ଆସିଲେନାହିଁ । ବହୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେ କଦରସେନ୍ଙ୍କ ଘର ଆଡ଼କୁ ଚଞ୍ଚଳ ଗତିରେ ପାଦ ବଢ଼ାଇଲେ । ତାଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ଗୁଳିଶ ପାଖାପାଖି । ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଅଳ୍ପ । ଦେହ ଖୁବ୍ ପାତଳ । ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସାଦାସିଧା ଏବଂ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଦି ଶକ୍ତି ।

କଦରସେନ୍ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵାଗତ ଜଣାଇଲେ ଓ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଦରସେନ୍ କହିଲେ, “ଆପଣ ଆଶାମଲେକୁ ନ ଦେଖି, ତାର ପରିଚୟ ନ ପାଇ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ପରିକାରେ ତା' ବିଷୟରେ ଗୋଟାଏ ଲେଖା ଛାପିଛନ୍ତି, ଏକଥା ମୋ' ପାଇଁ ଗର୍ବର ବିଷୟ । ମୁଁ ଏ କଥା ଭାବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ଯେ ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ନିମିତ୍ତ ପରିକାର ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ପୃଷ୍ଠା ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି ।”

ଶରବଣ କହିଲେ, “ଆପଣ ଭଲକରି ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ସହୃଦସ୍ଥ ପାଠକମାନଙ୍କର ପ୍ରତିକୃତି ତଳକୁ ଖସାଇ ନିଜେ ଉପରକୁ ଉଠିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେନାହିଁ ।” ଟିକିଏ ପରେ କହିଲେ, “ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦଙ୍କୁ ବିସ୍ମୟ କରୁଥିବା କିଛି କଥା ଜାଣିଲେ ମୁଁ ପରିକାର ମୁଖପୃଷ୍ଠ ଉପରେ ଏବଂ ଭିତର ପାଖ ପୃଷ୍ଠାରେ ସିନେମା ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆକର୍ଷକ ଚନ୍ଦ୍ରପାରିଆ'ନ୍ତି । ଏଥିରେ ମୋର ପରିକା ବେଶି ବିଚି ହୋଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ମୋତେ ପରିକାର ନାଆଁଟି ‘କଲେମଲର’ (କଳାତ୍ମକ ପୁଷ୍ପ) ସ୍ଥାନରେ ‘କୋଲେମଲର’ (ହୃଦ୍ୟାକାଶ ପୁଷ୍ପ) ରଖିବାକୁ ହୋଇଥାନ୍ତା ।” କହି ଶରବଣ ଜୋର୍ରେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କହିବେନ୍ ପରୁଷଲେ, “ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଆପଣ କେମିତି... ?”

ତାଙ୍କ କଥା ମଝିରୁ କାଟିଦେଇ ଶରବଣନ୍ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି ଯେ ମୁଁ ଆଜି ଜୀବିତ ଅଛି କିପରି ? ମୋର ବେପାର ହେଲା ବୁଦ୍ଧିର ବ୍ୟାପାର । ଆପଣ ଏଇଆ ଜାଣିବାକୁ ବୋଧେ ଚାହାନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ସମୟର ପ୍ରବାହ ବରୁଣରେ କିମିତି ଚାଲୁଛି ?” ନିଜେ ନିଜ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯାଇ ସେ କହିଲେ, “ମୋର ଆଖପାଖରେ ଏମିତି କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ବୁଦ୍ଧିର ସଦୃଶଯୋଗ କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଖୁବ୍ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ମୋର ପରିଚା କଣି ପଡ଼ନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଆଜିଯାଏଁ ମୋତେ ମୋର ଦୈନିକ ଜୀବନରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ଉଠାଇବାକୁ ମଡ଼େନାହିଁ । ମୋର ଦରକାର ଖୁବ୍ କମ୍ । କାହାର ଘରେ ଭୋଜି ଖାଇଲେ, ତାହା ମୋର ହଜମ ହୁଏନାହିଁ । ମୋର ଉଦର କେବଳ ସାଦା ଭୋଜନଟି ଗ୍ରହଣ କରିପାରେ । ଆପଣଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କାଟି ନ ପାରି ମୁଁ ଆଜି ଏଠାକୁ ଚାଲିଆସିଛି ।”

କେତେ ସମୟ କହିବେନ୍ ଓ ଶରବଣନ୍ କଲା, ସାହୁତ୍ୟ, ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କଲେ । ଶରବଣନ୍ଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେକୁ ନିଶାଘ୍ନ ହେବେ ଅବା ସେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ତା ଓ ମହାନତା ଦେଖି ସେ ତାଙ୍କର ଚାଲିନା କେବଳ ହିମାଳୟ ସହିତ କରିପାରିଥିଲା ।

ଶରବଣନ୍ ଗର୍ବକରି କହିଲେ, “ଖଣ୍ଡେ ହାତ୍ତପାଇଁ କୁକୁରମାନେ ପରସ୍ପର କଳିଆ କଲପରି ଆଜିକାଲିକା ଯୁଗରେ ଲେଖି ଏବଂ ପାଖଣ୍ଡ ଲେଖେ ଧନପାଇଁ ମାତରୁ ମାତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ଭଳି ବଢ଼ିବୁବାକୁ ସର୍ବସ୍ବ କରିବାରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦ ଅଛି । ମୁଁ ଏପରି ଅନେକ ପାଖଣ୍ଡକୁ ଜାଣେ । ମୁଁ ଖୁସି ଯେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ବେଶ୍ ପୁଣ୍ୟରେ ଅଛି । ଦିନଯାକ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରିପାରି ମୁଁ ରାତିରେ ଆଶ୍ବସନେ ଶୁଏ ।”

ତାଙ୍କର ଏଇ କଥାଟି ଆଶାମଲେକୁ କିଛି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ବାଧକଲା । ସତ୍ୟବାଦୀ ଏବଂ ପାଖଣ୍ଡ ଆଲୋଚନା ହେଲାମାତ୍ରେ ସେ ସେମାନଙ୍କର ଓ ତାର ଶ୍ବଶୁର ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କର ଚାଲିନା ନକରି ରହୁପାରିଲାନାହିଁ ।

ହଠାତ୍ ଶରବଣନ୍ ଆଶାମଲେକୁ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଚାଲାଇ ପରୁଷଲେ, “ପାଠ ପଢ଼ା ଶେଷ କରି ଆପଣ କେଉଁ କାମ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି ?”

ଆଶାମଲେକୁ ଭବିଷ୍ୟତର ନାହିଁ ଯେ କ’ଣ ଉତ୍ତର ଦେବ । ସେ ଚାହିଁ ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହେଲା ।

“ଆପଣ କ’ଣ ବିଶ୍ବାସ କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଆପଣ ଏଇ କଲା ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜର ଜୀବନ ଅର୍ଜନ କରିନେବେ ? କିମ୍ବା ଆଉ ଅନ୍ୟ କିଛି ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ଆପଣ ଭାବିଛନ୍ତି ? ଏବେ ତ ଆପଣଙ୍କର ବିବାହ ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଶୀଘ୍ର ଆପଣ ପିତା ହୋଇଯିବେ । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁଷୁଛି ।”

ଆଶାମଲେ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ଉଠିବେଳେ, “ମୁଁ ଠିକ୍ ଭାବିପାରୁନାହିଁ କ’ଣ କରିବି ।”

ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦେ ନିଜ କଥା ଅରମ୍ଭ କଲେ, “ଆପଣ ମୋ କଥା ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କହୁବାକୁ ଚାହେଁ, ଅଜ୍ଞ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳାକାରମାନେ କପରି ଫେମାନଙ୍କର ଜଣେ ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ପୁରୀକାଳରେ ରାଜା ଓ ଧର୍ମଧାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଉଥିଲେ । ସହାରଯାକରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳାର ବିକାଶ ଏଇଭଳି ଭାବେ ହୋଇଛି । କାଳାନ୍ତରରେ ସାମନ୍ତ, ଧନୀ ଓ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟରେ ଏଇ କଳାର ବିକାଶ ହେଲା । ‘କଳା କଳା ପାଇଁ’— ଏଇ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି କୌଣସି କଳାକାର ନିଜ ଜୀବନରେ ଉପାସରେ ରହିନାହିଁ ଏବଂ ନାହିଁ କଳାର ପ୍ରସ୍ତୋତ ସେଥିପାଇଁ କରିନାହିଁ । ସେମାନେ ନିଜର ବୈଷ୍ଣବକତାକୁ ନ ଛାଡ଼ି ପୁରୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସେବା କରି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ ରଖିଛନ୍ତି । ଆପଣ ଏଇ କଥାଟିକୁ ଏଠି ଭଲଭାବରେ ବୁଝିନେବା ଉଚିତ । କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ଅପଣ ନିଜର ବ୍ୟଗ୍ରତ ଅବସ୍ଥାକୁ ଛାଡ଼ିବେନାହିଁ । ନିଜକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଆପଣ କରିଥିବା କାମଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟମାନେ ଲାଭବାନ୍ ହେବେ । ପ୍ରକୃତରେ ଆମର ଅବସ୍ଥା ଏକସମୟରେ ଦୁଇଟି ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିଥିବା ସର୍କସର ଖେଳାଳି ଭଳି ।”

ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦେ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ସମର୍ଥନକରି କହିଲେ, “ପାଖରେ ଦୂରରେ ରହି ପ୍ରକୃତ କଳାକାରର ଜୀବନ ପ୍ରକୃତରେ ସଫର୍ଯ୍ୟପୁର୍ଣ୍ଣ ।”

ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦେ ନିଜ କଥା କହିବାକୁ ଲେ, “ପୁରୁଣା ରାଜା-ମହାରାଜାମାନଙ୍କର ଯୁଗ ଆଉ ନାହିଁ । ଏବେ ଅମେ ପରାଏ ଏ ଦେଶର ରାଜା । ଆମଭଳି ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୀ ଫମାଟ୍ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତା ରେଜିଷ୍ଟାର କରିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ସମୟ ଅଣ୍ଟୁନାହିଁ । ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଯିଏ ନିଜେ, ଯିଏ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଧୀନ, ସେମାନେ ସିନେ-ଭାରକାମାନଙ୍କର ଛଟ ଆଜ୍ଞାକୁ ଅଭ୍ୟୁତ କଳାୟୁଷ୍ଟି ବୋଲି ବିଚାର କରନ୍ତି । ମୁଁ ଏଇଆ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ, ଆପଣ ଏଇ ପୁରୀଧାନନକ ପରିସ୍ଥିତିରେ, ଯେତେବେଳେ ପାଖରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସତ୍ୟର ତଥ୍ୟ ଚିପିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି—ଆପଣ କ’ଣ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?”

ଆଶାମଲେର ନିଶ୍ଚୟ ବନ୍ଦ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା—କ’ଣ କଳାକାର ନିଜର କଳା ସମାଜକୁ ଦେଇ ତା’ ବଦଳରେ ନିଜର ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ?

ଆଶାମଲେ ଅସ୍ତେ କରି କହିବାକୁ ଅରମ୍ଭ କଲା, “କଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବା କଠିନ ।”

ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦେ କହିଲେ, “କଠିନ କହୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଯଦି ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ କଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ଜୀବନ-ନିର୍ବାହ କରି ହେବନାହିଁ, ତେବେ ସଫାକରି ସେ କଥା କହୁ ନା !”

“ହଁ, ଚଳାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।”

“ମନୁଷ୍ୟ ସିଏ ଯେ ଅସମ୍ଭବକୁ ସମ୍ଭବ କରି ଚାଲେ । ସେ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ ନିଜକୁ

ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି କହିପାରେ । ପ୍ରତି ଯୁଗରେ ଏଇଭଳି ସୁରୁଷ ଜନ୍ମ ନେଇଥାନ୍ତି । ଏଥିରେ ଅସତ୍ୟ ଜନ-ସମଜ କିଛି କିଛି ସତ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । କଳାକାର ମାନବ ସତ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଯୁଗ ନୂଆର ପରମ୍ପରା ବିକାଶ କରେ । ଯେ ସେକଥା କରିପାରେ ନାହିଁ, ସେ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥରେ କଳାକାର ନୁହେଁ; ସେ ହେଉଛି କଳାର ହତ୍ୟାକାରୀ । ପ୍ରକୃତ କଳା ବଣ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ସୀମାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପହଞ୍ଚାଇଦିଏ, ଅଥଚ ମିଥ୍ୟା ନଳା ତାକୁ ବଣୁଆ କରିପକାଏ । କଳାକାର ଭାବେ ବହୁରହବା ଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ଯଦି ଆମେକି ପାଖରେ ସଂସର୍ପ କରିବାର ସାହସ ଥାଏ, ତେବେ ଆପଣ ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଳାକାର ହୋଇ ପାରିବେ ।”

ଶରବତ୍ସଙ୍କ କଥାରେ ଅଳ୍ପ କିଛି କଟୁତା ଓ ତନ୍ତ୍ରତା ରହିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାହା କହିବେନିଜେ ସତେ ଖାଇଥିବା ଭେକିଠାରୁ ଅଧିକ ରୁଚିକର ଜଣାଗଲା । ନିଜକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି କହିଥିବା ଜଣେ ଲୋକ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍‌କରି ତା’ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ଅପାର ଆନନ୍ଦ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ଗୋଟିଏ ସୁଖ ସୁବିଧା ବିଭୀର ବହୁତ ଭକ୍ତକୁ ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ । ତାଙ୍କ କଥାରୁ ତାକୁ ଯେଉଁ ଧକ୍କା ଲାଗିଲା, ତଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ସେ ସତର୍କ ହୋଇଉଠିଲା ।

ଖୁବ୍‌ ଶୀଘ୍ର ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ‘ଆକର୍ଷଣ ତିରଣ ଦିନ ଓ ସହଜ ପାଠ୍ୟ ଦିନର ହୋଇଥାଏ’—ଏଇ କଥାଟା ଅନ୍ଧରେ ଅନ୍ଧରେ ସତ୍ୟ । ସମସ୍ତ ଅଗତି ହେବା ପରେ ସଙ୍ଗେ ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ ଆକର୍ଷଣ ଏବଂ କାମନାର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ରହିଥିବା ଆନନ୍ଦୀର ପାଠ୍ୟ କମ୍ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ ଆନନ୍ଦୀ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ସମସ୍ତ ମିଳୁନଥିଲା । ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ, ଆଧୁ ଇତ୍ୟାଦିର ଚର୍ଚ୍ଚା କରି ତା’ ଆଗରେ ନିଜର ଫୁଟାଣି ଦେଖାଇବାକୁ ତାକୁ ସୁବିଧା ଲାଗିଲା ।

ଦିନେ ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ ଭାରି ଖୁସିରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ନିଜର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ଟ୍ୟାକ୍‌ସି ନେଇ ଆନନ୍ଦୀ ସହିତ ଚାଲିବାକୁ ବାହାରିଲା । ଦୁହେଁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ହୋଟଲରେ ଫେରିଲା ରୁମ୍‌ରେ ବସିଲେ । ମାଣିକ୍‌ମନ୍ତ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଧକ୍କାମାର ଧର୍ତ୍ତର ଦେଇ ହସି-ହସି ତା’ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା :

“ମୁଁ ତୋତେ ଗୋଟିଏ ଜରୁରୀ କଥା କହିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୁଁ ଭାରି ବାହାରେ ଶିଆପିଆ କରି ଆମେ ଏକାକୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରିବା । ସେଥିପାଇଁ ତୋତେ ଏଠାକୁ ନେଇଆସିଲି ।”

ସେମାନଙ୍କ ଶୁଣିପଡ଼େ ଶେକାଣ୍ଡରେ ପଇଁ ଲାଗିଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ଚାହିଁପାରିଲାଣି ଯେ ଏକାନ୍ତରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାପାଇଁ ନିଜ ଘର ଓ ବରଷାରେ ବହୁତ ଜାଗା ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ

ସେ ତାକୁ ଠାକୁ ନେଇଆସିବ କାହିଁକି । ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଶୁଗଲା, “କ’ଣ କଥା ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, “ଦେଶ ଆନନ୍ଦୀ, ହଠାତ୍ ଆମର ଭାଗ୍ୟ ଜାଗିଉଠିବ । ସୁଯୋଗର ଲଭନେଇ ଆମେ ଛଅ ସାତ ମାସ ଭିତରେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଅର୍ଜନ କରିପାରିବା । ଏଇ ବସନ୍ତରେ ମୁଁ ତୋର ମତାମତ ନେବାକୁ ଚାହେଁ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କୌଣସି କଥାରେ ତାର ମତ ନେଉନଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ବୁଝିପାରୁନାହିଁ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏଭଳି ଏକବାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା କିପରି ? ସେ କହିଲା, “ଆପଣ କଥାଟା କହନ୍ତୁ ନା !”

ହେବୁଲ ଉପରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଥୁଆହୋଇଛି । ଆନନ୍ଦୀ ସେ ସବୁ ଖାଇପାରୁନାହିଁ—କମ୍ ଖାଇବା ତାର ଅଭ୍ୟାସ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଝଅଟ୍ ଝଅଟ୍ କରି ନିଜର ଖାଦ୍ୟତକ ଖାଇନେଇ ଆନନ୍ଦୀର ଭାଗ ମଧ୍ୟ ଗିଳିପକାଇଲା ଏବଂ ଟିକିଏ ଭିତ୍ତିକିତ ହୋଇ କହିଲା, “ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦେଶର ଜଣେ ପୁରୁଣା ନମିଦାରଙ୍କର ଏଠି ମୟୂଲପୁର ପାଖରେ ଖଣି ଏ ବଡ଼ ପରିଷ୍ଟ କମି ଅଛି । ସେଇ କମିଷନ୍‌କୁ ଦର ତିଆରି ଉପଯୁକ୍ତ ୨୫-୩୦ଟି ପୁଅରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଇପାରେ । ତାଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦେଶରେ ବହୁତ କମି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏ କମିଷନ୍‌କୁ ବଳିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ଟଙ୍କାର ଅଭାବ । ତାଙ୍କର ଅଭାବରେ ଆମର ଭାଗ୍ୟ ଚମକି ଉଠିବ । ଯଦି ଆମେ ଏଣ ଦିନ ଭିତରେ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ବଳିହେବା, ତେବେ ସେ ଆମକୁ ଥିଆ ଦାମ୍‌ରେ ମାସ ପଞ୍ଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କାରେ ସବୁ କମି ଦେଇଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୁଁ କମିଷନ୍‌କୁ ଜଣି, ପୁଅଟି କରି ବାଣ୍ଟିଦେଇ ବନ୍ଧିକରି ଦେବି । ତେବେ ଛଅମାସ ଭିତରେ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ମିଳିଯିବ । ମୁଁ ଛ’ ମାସ ଭିତରେ ତୋତେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଆଣିନଦେଲେ ମୋର ନାଆଁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନୁହେଁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲଗିଲା, ତାଙ୍କର ଏତେରୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କା କ’ଣ ହେବ ? ସେମାନେ ଶୁଦ୍ଧ ଧନ ନ ହେଲେ ବି ଗଣିବ ନୁହନ୍ତି । ସହରରେ ରହୁଥିବା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କର ପେଟ ପୋଷିବା ପାଇଁ ଯେଉଁଠି ଶୁଷ୍କ ସଂଘର୍ଷ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ସେଠି ପୁଣି-ପୁଣିଆରେ ବଞ୍ଚିରହୁଥିଲେ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା’ ଅଗରେ ସହରର ଅନେକ ନୂଆ ଧନୀଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ-କଥା କହିଲା । ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ କମିଷନ୍‌ ଭାବରେ ଧନ ଅର୍ଜନ କରିପାରିଛନ୍ତି, ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏଇ ରହସ୍ୟ ମଧ୍ୟ କହିଲା । ତାର କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀର ହୃଦୟ ଅତିଷ୍ଠ ହେବ କୁ ଲଗିଲା ।

“ଆନନ୍ଦୀ, ମୁଁ ମିଶ୍ରି ବାପାକୁ କହିଲି ଯେ ଆମେ କିଛି ଲକ୍ଷ ଦେଇ ଦର ତିଆରି ଠିକା ନେବା; କିନ୍ତୁ ବାପାଙ୍କୁ ମୋର ସେ କଥା ଭଲ ଲାଗିନାହିଁ । ଏବେ ମୁଁ ଯେଉଁ କାମ କରିବାକୁ ଯାଉଛି, ସେଥିରେ କୌଣସି ଠକାମି ନାହିଁ । ମୋର ଯୋଗ୍ୟତା ଅନୁସାରେ ମୁଁ ସେଥିରେ ଲାଭ ପାଇବି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ମିଶ୍ରିଙ୍କର ମତ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ପଶୁଗଲା, “ଏଥିରେ ଆପଣଙ୍କ ବାପାଙ୍କର ମତ କ’ଣ ?”

ସେ କହିଲା, “ତୁ ସେସବୁ କାହିଁକି ପଚାରୁଛୁ ? ତାକୁ ବୁଝାଇବା ତ ମୋ’ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ କଠିନ ସମସ୍ୟା ହୋଇପଡ଼ିଲାଣି । ସେ ହେଲେ ପୁରୁଣାକାଳୀଆ ଲୋକ । ମୋ’ କଥା ଶୁଣି କହିଲେ—ଭାବିକରି କହିବ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆଉ ତାକୁ ପଚାରିନାହିଁ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ କହିଲା—ସେ ମିଶ୍ଟିକୁ ସତେଜ କରି ଦେଇଛି ଯେ ସେ ଭାବିକରି ଉତ୍ତର ଦେଲାବେଳକୁ ଜମିଖଣ୍ଡିକ ହାତରୁ ଯାଇଯାଉଥିବ । ସହରରେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ କଳା ଧନ ଭର୍ତ୍ତିହୋଇ ରହିଛି । ସେମାନେ ଖୋଲା ଜମି ଚାରିପାଖେ ଏମିତି ଚକର କାଟୁଛନ୍ତି, ଯେମିତିକି ଶାରୁଣୀ ତା’ ଶିକାର ଉପରେ । ସେମାନେ ଜମିପାଇଁ ଦୁଇଗୁଣା ଚାରିଗୁଣା ଦାମ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ହାତରୁ ତାକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । କୁସୁଧାର୍ମୀ ନାମରେ ଜଣେ ଦଲଲ ହେଉଛି ତାର ବନ୍ଧୁ । ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ତାକୁ ଏ ଜମିର ସଜ୍ଜାନ ଦେଇଛି । ଜମିଦାର ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭ କରି ସେଇ ଜମିଖଣ୍ଡିକୁ ବିକିଦେବାକୁ ଚାହେଁ, ଯଦ୍ୱାରା ଦଶଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ପାଦ ଅସ୍ଥୁପୁ ରହିବ । ଯଦି କଥାଟି ଚାରିପାଖ ଜଣ ଜାଣିପାରନ୍ତି, ତେବେ ଜମିର ଦାମ ବଢ଼ିଯିବ । ଆମେ ତ କଳାଧନ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଲଢ଼େଇ କରିପାରବା ନାହିଁ; ତେଣୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ଯେ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ହୋଇପାରେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ନିଜସ୍ୱରାଜ ପରିଚାଳିବା କରାଯିବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ଟଙ୍କାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି କରିବେ ?”

“ମୁଁ ବାପାଙ୍କୁ କହିଦେଇଛି—ସେ ଯେମିତି ହେଲେ ଚିରଣ ହଜାର ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରିବ । ମୋ’ ଡରଫରୁ ମୋତେ ଚିରଣ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେବ । ଯାହା ଲାଭ ହେବ, ଆମେ ସମାନ-ସମାନ ବାଣ୍ଟି ନେବା । ମୁଁ ବାପାଙ୍କୁ କହିଛି ଯେ ବ୍ୟବସାୟରେ ସେ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଖଟାଇବେ, ଛଅ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ତା’ ବଦଳରେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କୁ ଦେବି । ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରୁ କମ୍ ଲାଭ ମିଳିବନାହିଁ । ଜମି ଖୁବ୍ ଭଲ ଜାଗାରେ ଅଛି, ଅତଏବ ଲୋକେ ଆଖି ବୁଜି ହଜାରେ ଟଙ୍କାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁଅ କଣିନେବେ । ଆମେ ଟେଲିଫୋନ୍ ରଖି, କାର୍ କଣି ଭଲ ଭାବରେ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ।”

ଆନନ୍ଦୀ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ମିଶ୍ଟି କମିତି ଏତେ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରିବେ ? ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବି କମିତି ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରିବ ? ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାୟୀ ତାକୁ କହିଥିଲେ ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ବିବାହରେ ତାର ବାପା ସବୁ ଜମା ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ଠିକ୍ ସେମିତି ତାର ବାପା ତାର ବିବାହବେଳେ ବହୁତ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛନ୍ତି । ବାହାଘରର ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯୋଗାଇ ନ ପାରିବା ହେତୁ ସେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଧାର ଆଣିଛନ୍ତି । ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଅଛପା ନାହିଁ ।

“ଆପଣ ଟଙ୍କାର ଯୋଗାଡ଼ କରିବେ କିପରି ?”

“ମୁଁ ଏଇ ବିଷୟରେ ତୋର ମତାମତ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ତୋତେ ଏଠାକୁ ଘେନିଆଯିବ । ମୁଁ ଭାବିଲି ଯେ ତୁ ଭଲ ଭଲ ଜିନିଷ ଖାଇ ମୋତେ ଭଲ ପରାମର୍ଶଟାଏ

ଦେବୁ ।” ମାଣିକ୍‌କମ୍ କାବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣିତ ଅପାର ସ୍ନେହ ନାୟକ ଭଳି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୈନ୍ୟ ଦେଖାଇ
ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଦିନ ପ୍ରଥମ କରି ଆନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ
ମାଣିକ୍‌କମ୍ କାହାରିକୁ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିପାରେ ।

“ମୁଁ ଭଲ ଆପଣଙ୍କୁ କି ପରାମର୍ଶ ଦେବି ?”

“ମୋର ବାପା ତାଙ୍କ ଘରଟିକୁ ବନ୍ଦକ ରଖି ଧାର ଆଣିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ତୁ
ମଧ୍ୟ ଯଦି ତୋର ବାପାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେବୁ, ତେବେ ସେ କେବେ ମନାକରିବେ ନାହିଁ ।
ମୋତେ କେବଳ ଦିଶିବି ହଜାର ଟଙ୍କା ଦରକାର । ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଖଣ୍ଡ ପୁଣି ବକିବାମାତ୍ରେ
ଆମେ ଖଟାଇଥବା ଟଙ୍କା ଫେରିପାଇବା । ବେଶି ହେଲେ ଦିନମାସ ଭିତ୍ତିରେ ଆମେ
ଧାର ଶୁଣି ଆମର ଘର ଫେରିପାଇବା । ସୁଧର ଚିନ୍ତା କରନା । ମୁଁ ଏକାଥରକେ ବହୁତ
ଟଙ୍କା ଭୋଗିବାର କରି ସବୁ ଧାର ଶୁଣିଦେବି ।”

ଏହା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀର ନିଃଶ୍ୱାସ ଯେପରିକି ବନ୍ଦ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏକ ବିଚିତ୍ର ରକମ
ଭିତର ଭାବ ତା’ ମନ ଭିତରେ ଜାଗିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ତାର ବାପାଙ୍କୁ ଭଲକରି ଜାଣେ ।
କହିରସେନ ନିଜ ଘରକୁ ପରିବାର ଲୋକଙ୍କର ନିବାସଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ଦିର ବୋଲି ଭାବନ୍ତି—ସେ
ତାକୁ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି କେବେ ଭାବିନାହାନ୍ତି । ସେ ସବୁବେଳେ କହନ୍ତି ଯେ, ଯେମିତି ଟଙ୍କା
ପଇସା ପାଇଁ ଘରର ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ଚାକିରି କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ, ସେମିତି ରହିବା ଘରକୁ
ବନ୍ଦକ ରଖିବା ମଧ୍ୟ ଅନୁଚିତ । ସେ ଆଜିଯାଏଁ କେବେହେଲେ ଘର ବନ୍ଦକ ଦେଇ ଟଙ୍କା
କରଜ କରନାହାନ୍ତି ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ମରବ ରହିବା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପଚାରିଲା, “କ’ଣ ଭାବୁଛୁ କି ?” ସେ
ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ଉତ୍ତରଦେଲା, “ବାପାଙ୍କୁ ପଚାରି କହବି ।”

“ପଚାରି କହବାକୁ ଏଥରେ କ’ଣ ଅଛି ? ଏଇ କାମଟିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେ । ତୋତେ
ମୋ’ କଥା ମାନିବାକୁ ହେବ ।” ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଏଇ କଥାଟି ଆନନ୍ଦୀର ହୃଦୟରେ ଛୁସି
ଭଳି ଫୋଡ଼ିହୋଇଗଲା ।

ପାହାଘର ପରେ ଆଶାମଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ଖୁସିରେ ଘର ଚଳାଇବେ ବୋଲି ଦଣ୍ଡପାଣି
ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅନେକ ସୁବିଧା କରିଦେଇଥିଲେ । ସେ ଦଣ୍ଡ ଦିନ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବାର୍ଦ୍ଧିକୁ
ସୁନ୍ଦରୀ ପାଖରେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏବଂ ଖଜା କରିବା ପାଇଁ ତାକୁ ବହୁତ ଟଙ୍କା ବା ଦେଲେ ।
ସେ ଚାହିଁଥିଲେ ଯେମିତି ବିଦେଶରେ ନବବିବାହିତ ଦମ୍ପତି ‘ହଜିମୁନ୍’ ନାଆଁରେ ମଉଜ
କରନ୍ତି, ସେମିତି ଆଶାମଲେ ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟ ମଉଜ କରନ୍ତୁ । ସେ କହିଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ
ମିଶ୍ରିତ ମନକୁ ମଧ୍ୟ ପାଇଲା । ସେ ବି ଚାହିଁଥିଲେ ଯେ ନବ-ଦମ୍ପତି ତାଙ୍କ ଭଳି ଓ ମାନାସୀ
ଅମ୍ଳାଲ ଭଳି ଅସଫ୍ୟ ଜୀବନ ଯାପନ ନକରି ନବୀନ-ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଛୁଡ଼ାହୁଅନ୍ତୁ ।

ଆଶାମଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ବାହା ପରେ 'ହନୁମନ୍ତ'ରେ ଖୁବ୍ ମଉଜ କଲେ । ସୁନ୍ଦର ଆଶାମଲେ ଯଜ୍ଞରେ ହୋଟେଲ, ସିନେମା, ବଜାର, ସମୁଦ୍ରକୁ ଇତ୍ୟାଦି ଜାଗାକୁ ଗଲ । ତା ପ୍ରତି ସୁନ୍ଦର ଅମାପ ପ୍ରେମ ଦେଖି ଆଶାମଲେ ହସ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ସୁନ୍ଦର ସ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ଆଶାମଲେ ପାଖେ ପାଖେ ରହେ । ସେ ସେମିତି ଆଶାମଲେ ଜୀବନର ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଉଠିଲା । ଆଶାମଲେ ତା'ର ବାହା ପାଇଁ କଲେଜରୁ ନେଇଥିବା ଛୁଟି ଦିନ ଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର କଟିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କାର୍ତ୍ତବୀର ନାନା ଛାନକୁ ଗୁଲିବାହାରିଲ ବେଳେ ସୁନ୍ଦର ତା' ପାଖକୁ ଲାଗି ପଛସିଟ୍ରେ ବସେ । ତାର ନାନା ରଙ୍ଗର ନୂଆ-ନୂଆ ଶାଢ଼ୀ, ମଧ୍ୟରେ ଖୋପା ହୋଇଥିବା ପେଟ୍ଟା ପେଟ୍ଟା ବାହନା ଫୁଲ, ସିନ୍ଦୂର ଟୋପା ଇତ୍ୟାଦି ତାର ବିଭିନ୍ନ ଶଙ୍ଖାର ପତ୍ତା ଆଶାମଲେକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗେ । ପ୍ରେତ ପିଲଟିଏ ଭଳି ଅବୋଧ ଭାବେ ସୁଖି ଅଙ୍ଗ-ମଳା କରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାରେ ସୁନ୍ଦର ସମୟ କଟାଏ । ସେ ସୁନ୍ଦରକୁ ଆଗରୁ ମିଶିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏବେ ତାର ବ୍ୟବହାରରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ନିଜକୁ ଆଶାମଲେ ପାଖେ ପୁରୁଷର ସମର୍ପଣ କରିଦେବାରୁ ତାର ବ୍ୟବହାରରେ ଅସିଧାଏ ଦଳିବୁଜା । ସୁନ୍ଦରକୁ ଆଶାମଲେ ଉପରେ ଅଧିକାର ଜଣାଇବାରେ ସେପରି ଆନନ୍ଦ ମିଳିଲା, ସେମିତି ତାର ସବୁ କଥାକୁ ମାନି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଆଶାମଲେକୁ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସୁଖ ମିଳିଲା ।

ଆଶାମଲେ ସ୍ବପ୍ନରେ ଅବୋଧ ବାଳକ ଭଳି । ସୁନ୍ଦରଠାରେ ତାକୁ ସେମିତି ଏକାଥରକେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଖେଳନା ଏବଂ ଅଧିକାର ଜମେଇବା ଧାର ମିଳିଗଲା । ସେ ବାହାରକୁ ଗଲବେଳେ ତାର ଲୁଗା ବାହାର କରିଦେବା, ଦରକାର ହେଲେ ତାକୁ ପର୍ଯ୍ୟ ଅଗରେ ନେଇ ଛୁଡ଼ାକରିବା, ତାର ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇଦେବା ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ କାମ ସୁନ୍ଦର ତା'ପାଇଁ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମିଥ୍ୟା ସରର ଉପର ମହଲରେ ଆଶାମଲେର ଶୁଣ୍ଠି ପାଖରେ ସୁନ୍ଦର ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧୁ ଖାଲି କରାଇଦେଇଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ସରର ଉପର ମହଲଟି ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ଅଖଣ୍ଡ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ସେଠି ତାଙ୍କୁ ବାଧାଦେବାକୁ କେହି ନଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ଆଶାମଲେର ଶୁଣ୍ଠିଟିକୁ ଅଧିକାର କରିନଥିଲା, ତେଣୁ ତାକୁ ପାଖରେ ରଖିବାରେ ଆଶାମଲେକୁ ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ଏଇ ଶୁଣ୍ଠି ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ସବୁବେଳେ ସୁନ୍ଦରର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଲଭିକରି ଆଶାମଲେ ଖୁବ୍ ଖୁସି । ନୂଆ ଜୀବନସଙ୍ଗିନୀଠାରୁ ତାକୁ ନୂଆ-ନୂଆ ଅନୁଭୂତି ମିଳୁଥାଏ । ସମୟ କାଟିବା ପାଇଁ ନୂଆ ସାମଗ୍ରୀ ସବୁ ମିଳୁଥାଏ । ସେ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଲାଗିଲା—ବାଃ, ଦୁନିଆଁ କି ତମଜାର ଏବଂ ରଙ୍ଗିନୀ !

ତାର ପାଖ ସର ଉପର ମହଲରେ ରହୁଥିବା ଆନନ୍ଦୀର ଗୁଡ଼ସ୍ଥ ଜୀବନ ଏବଂ ତାର ଗୁଡ଼ସ୍ଥ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା ଆକାଶ-ପାତାଳର ପ୍ରଭେଦ । ବାହାର ପର କେତୋଟି ଦିନ ଆଶାମଲେକୁ ତାର ବନ୍ଧୁଗୁଡ଼ିକ କଥା ମନେ ପୁଜା ପଡ଼ିଲାଣି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରଥମ ପ୍ରହର । କୋଠର ଭିତରେ ଆଶାମଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଏକାକୀ ଥିଲେ ।

ଜନ୍ମର ଅଲୁଅ ଝରକା ଦେଇ ପରଭୂତରେ ବସିହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ଆଶାମଳେ ବିମୁଗ୍ଧ ଭାବେ ସୁନ୍ଦର ଶାଶ୍ୱତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଚାହିଁରହିଥାଏ । ଦାହାଦର ପୁଷ୍ପରୁ ଜଣେ କଳାକାର ଭାବେ ସେ ତାର ଶାଶ୍ୱତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ତାକୁ ଗୋଟାଏ ମଡ଼େଲ ଭାବେ ହିଁ ଦେଖିଥିଲା । କଳାର ଉପାସକ ରୂପେ କଳାରୂପୀ ପରଦା ପଛରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ସେ ସୁନ୍ଦରୀର ଯେଉଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିଥିଲା ଏବଂ ଆଜି ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ ମଧ୍ୟରେ, ସ୍ୱାମୀ ଭାବରେ ତାର ସେଇ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ସେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ଆମ ଦେଶର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ କଲ୍ଲନାରେ ପ୍ରକଟିତ ମୋହନ ବା ରତନେଶଙ୍କ ଭଳି ଜଣାଗଲା ନାହିଁ—ବିଦେଶୀ ଶିଳ୍ପୀ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକରମାନଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଥିବା ପ୍ରେମର ଦେବୀ ‘ଭେନ୍ସ’ ରୂପରେ ଦେଖାଦେଲା । ତାର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର । ରଙ୍ଗ ତାର ଗୋଲପୀ । ତାର ନାଶ୍ୱତର କେତେ ଅଂଶରେ ପୁରୁଷତ୍ୱର ମିଶ୍ରଣ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେ ଭବିଳ, ସୁନ୍ଦରୀ କଣ କେବଳ ପ୍ରେମ ଭାବନାର ଅତଳ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ିରହିବାପାଇଁ ଏ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ ?

ଆଶାମଳେ କହିଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ, ମୋତେ ଲାଗୁଛି, ତୋର ବାପା ମଧ୍ୟ କଳା ବିଷୟରେ ଜାଣନ୍ତି ।”

“ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣ ଏହାକୁ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

“ଦେଖ, ସେ ଖୁବ୍ ଭବିଷ୍ୟତ ତୋର ନାଆଁ ରଖିଛନ୍ତି ସୁନ୍ଦରୀ । ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସୁନ୍ଦରୀ । ତୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦରୀ, ତୋର ଶୋଭା ଅସୀମ ।”

“ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ମୋର ରୂପ ଦେଖି ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଝିନ୍ଦୁ, ନା, ମୁଁ ଆଉ ସେହରୁ କଣ୍ଠାଇ ଦେବିନାହିଁ ।”

“ହଁ-ହଁ, ମୁଁ ଆଉ ତୋର ଛବି ଆଙ୍କିବି ନାହିଁ । ଚେହେରାର ରେଖାଗୁଡ଼ିକୁ ବଦଳାଇ ଦେଲେ ତାହା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଝିଅର ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇଯାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ନା ସେ ଅନ୍ୟ କେହି ତୋର ଶାଶ୍ୱତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରୁ ! ସୁନ୍ଦରୀ ! ଏଣିକି ତୋ ଉପରେ କେବଳ ମୋର ଅଧିକାର, ତୁ ମୋର ।”

‘ତୁ ମୋର’...ତାର ଏହି କଥାଟି ଶୁଣିଯାଉବା ପରେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଆଉବେଶି କିଛି କହିବାକୁ ଦେଲା ନାହିଁ । ସେ ତାର ଫୁଲମାଳ ଭଳି ହାତଯୋଡ଼ିକୁ ଆଶାମଳେ ଗଳାରେ ବେଢ଼ାଇଧରି ତାକୁ ନିଜଆଡ଼କୁ ଟାଣିଆଣିଲା । ସେମାନଙ୍କର ସେହି ମଧୁର କେଳି-କୀର୍ତ୍ତୀ ନଦେଖି ପାରିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଲଜ୍ଜାରେ ନିଜର କରଣକୁ ସାଝିଟି ନେଇ ଚାଲିଗଲା । ଆଶାମଳେ ସତେ ଯେମିତି ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ରଙ୍ଗରଙ୍ଗ ଆ ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବସି ମଧୁପାନ କରୁଥିବା ଭ୍ରମର ହୋଇଯାଇଥିଲା । କ୍ଷଣକ ଭିତରେ ତା’ ମନରେ ଶହ-ଶହ ମଧୁର କଲ୍ଲନା ଜାଗ୍ରତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ତା’ ହୃଦୟ ଉପରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ସୁଖ ଭୋଗ କରିବାପାଇଁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଆଶାମଳେ ଠାରୁ ସୁଖ ପାଇବା ଯତ୍ନ-ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ସୁଖ ପ୍ରଦାନକଲା ।

ଏମିତି କେତେ ଦିନ ବିତଗଲା । ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କର କାର୍ ଦରକାର ହେଲା । ସେ ତାହା ସୁନ୍ଦରୀଠାରୁ ଫେରାଇନେଲେ । ମଉଜ କରିବାକୁ ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲେ, ସେ ସବୁ ମଧ୍ୟ ଶେଷହୋଇଗଲା । ଆଶାମଲେ ପୁଣି କଲେଜ ଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭକଲା । ଘରେ ଏକା ରହି ସମସ୍ତ କାଟିବା ସୁନ୍ଦରୀ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟକର ହେଲା । ଘରେ ତ ତା'ପାଇଁ କୌଣସି କାମ ନ ଥିଲା—ସବୁ କାମ ନିଜେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳା କରିଦେଉଥାନ୍ତି ।

ଦିନେ ଆଶାମଲେ କଲେଜରୁ ଫେରିବା ପରେ ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ବାପା କାର୍ଟିକୁ ଫେରାଇ ନେବା ପରେ ମୋର ହାତଗୋଡ଼ ବନ୍ଧାହେଲାପରି ଲାଗୁଛି । ମୁଁ ଘରେ ଥିବାବେଳେ ପ୍ରାୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଗାଡ଼ିଟି ମୋର ଅଧିକାରରେ ଥାଏ ।”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଆମର କାର୍ କଣ ହେବ ? ଆମ ପାଇଁ ତ ଏଇ ସ୍କୁଟର ଯଥେଷ୍ଟ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ତୁପ୍ ରହୁଗଲା । ଟିକିଏ ଭାବିଲା ପରେ କହିଲା, “ବାପାଙ୍କୁ କହି ଆମେ ଆମପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗାଡ଼ି କିଣିପକାଇବା ।”

“ସେ ଟଙ୍କାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି କରିବେ ?”

“ତାଙ୍କଆଡ଼ୁ ଆମକୁ କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ । ଆପଣ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ କାମ କରୁଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ସେ ହଜାର-ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତିନେବେ । ତା ବଦଳରେ ସେ ଆମକୁ ଟଙ୍କା ନଦେଇ କାର୍ଟିକୁ କିଣିଦେଲେ ଭଲ ।”

ଆଶାମଲେ ମନେ-ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଦଣ୍ଡପାଣି ଅଳ୍ପ ଦିନପାଇଁ ତାଙ୍କର କାର୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ବି ଭୁଲ୍ କରିଛନ୍ତି । ତାକୁ ସୁନ୍ଦରୀର ଏଇ ବିଚାରଟି ଖୁବ୍ ବିଚିତ୍ର ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ତା' ବାପାଙ୍କର କମ୍ପାନୀରେ ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ଚାକିରୀ କରିବାକୁ ଯିବ । ହଠାତ୍ ତା ମନକୁ ଗୋଟିଏ କଥା ଆସିଲା—ପୋଷ୍ଟର ଘିଆରିକରିବା ଓ ଛବିରେ ରଙ୍ଗ ଲଗାଇ ତାକୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବା—ଏ ଦୁଇଟି କାମ ଅନେକ ଲୋକ କରି ପାରିବେ । ଏ ସବୁ କରିବା ପାଇଁ ମୋର ତାଙ୍କ କମ୍ପାନୀରେ ଚାକିରୀ କରିବା ଦରକାର କଣ ?

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଆମ ପାଇଁ ଏଇ ସ୍କୁଟର ଯଥେଷ୍ଟ । ଆମକୁ କାର୍ ଦରକାର ନାହିଁ ।” ସୁନ୍ଦରୀ ଏହା ଶୁଣି ବିରକ୍ତରେ ତାକୁ ଅନାଇଁରହିଲା ।

ହଠାତ୍ ଖଣ୍ଡିଏ କାର୍ ଆସି ତାଙ୍କ ହତା ଭିତରକୁ ପଶିଲା । ଆଶାମଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର କଲ୍ଲଜ୍‌ନା ସୁଦ୍ଧା କରିନଥିଲେ । ଭବନନିର୍ମିତା ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ମାଣିକମ୍ପ ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଷା କାର୍ କିଣିଛନ୍ତି । ମାଣିକମ୍ପର ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ଦୁହେଁ ତାକୁ କିପ୍ରରେ କିଣିଥିଲେ । ସେଇ କାର୍ ଉପରେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ପୁରୁ ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ତଥାପି କାର୍ ପାଇଁ ସୁନ୍ଦରୀ ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା । ତାର ବିଶ୍ୱାସ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଖଣ୍ଡିଏ ନୂଆ କାର୍ କିଣିପାରିବେ ।

ମାଣିକମ୍ପ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ନିଜର ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରୂପଦେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ମାଣିକ୍‌ମୁର ଯୋଜନା କଥା କହିଲା; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସେ ଘର ବନ୍ଧକ ରଖି କରକ କରବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲାନାହିଁ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ନୂଆ ବ୍ୟବସାୟ ବିଷୟରେ କହିଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ମୟୂଲ୍ୟପୁରର ମୋର ଘରଟିକୁ ବିକିକରି ଆପଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ କେତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଏଇ ଘରଟିକୁ ତିଆରି କରୁଛି । ମୋ’ପାଖରେ ଯାହା ଜମା ଟଙ୍କା-ପଇସା ଥିଲା, ସେ ସବୁ ଆଶାମଲ୍ଲିର ବାହାଘର ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇ ଘରଟି ହେଲା ମୋର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ପତ୍ତି । ତଥାପି ଏଇ ଘରଟିକୁ ବନ୍ଧକରଖି କରକ ନେବାକୁ ଭାବୁଛି । ଆପଣଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ମୋ’ ଭଳି । ମୋର କନ୍ଧବା କଥା, ଆମର ସର୍ବଦା ସୁଯୋଗରୁ ଲାଭ ଉଠାଇବା ଦରକାର ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ମଉକା ଦେଖି ସୁବିଧା ଉଠାଇବା କଥା ଶୁଣି କଦରସେନ୍ ମନେ ମନେ ହସିଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଠିକ୍‌କାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମଉକାରୁ ଲାଭ ଉଠାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏହି କାରଣରୁ ଏଠି ଏକ ପ୍ରକାର ତୋଫାନ ବୋହୁବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୁଆର ସ୍ବାଭାବ ହେତୁ ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ବାସଗୃହର ଦାମ୍ ବିକ୍ରୟର ଭଲ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏଥିରେ କୁଡ଼ିଆ ଘରେ, ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ଚଢ଼ୁଥିବା ଦିନ ଦୁଃଖୀ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧବେଧ ହେଲାଣି । ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଲୋକେ ଘର ଭଡ଼ା ନେବା ଅବସ୍ଥାରେ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଘର ଏବଂ ଘରଭିତ୍ତିଯୋଗୀ ପଡ଼ିଆର ମୂଲ୍ୟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏମିତି ଅବସ୍ଥାରେ ଆପଣ ଏଇ ଜମି ଖଣ୍ଡିକ କାହାକୁ ବିକିଦେଇ ଲାଭ ଉଠାଇବା କଥା ଭାବୁଛନ୍ତି ?”

କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ନିବୋଧତା ଦେଖି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ହସମାଡ଼ିଲା । ସେ କହିଲେ, “ଏ ଦେଶରେ ଏମିତି ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ ପାଖରେ ଟଙ୍କାର ଭଣ୍ଡାର ରହୁଛି । ସେମାନେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଏତେ ଟଙ୍କା ନିଜ ପାଖରେ ରଖି ସେମାନେ କଣବେ କ’ଣ ? ସେମାନେ ସହରକୁ ଆସି ନିଜର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ଆଗୁର ହେଉଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଆଜିର ଜମି ଦାମ୍ ସୁନାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବେଶି ବଢ଼ିଛି । ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ଘର ତିଆରିକରି ସମସ୍ତ ନ ହେବାକୁ ଆଗୁର ନଅଟା ଘର ତିଆରି କରୁଛନ୍ତି । ଖାଲି ପଡ଼ୁଥିବା ଜମି କଣି ତାର ଗୁରୁପଟରେ ପାଚିର ଉଠାଉଛନ୍ତି । ଏଇଘର ଏବଂ ଜମି ସାତ ପୁରୁଷ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ଆମର ବ୍ୟବସାୟ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବେ ଚାଲୁଛି ।”

କଦରସେନ୍ କହିଲେ, “ଏଭଳି ଲେଉଟ ହାଉଆ ଚାଲିବା ଭଲକଥା ନୁହେଁ । ଏହା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆସୁଥିବା ଭୟଙ୍କର ତୋଫାନର ସଙ୍କେତ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ଆପଣ ବୃଥାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁନାହିଁ । କୌଣସି ତୋଫାନ ଆସିବାର ନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌ମୁ ଖୁବ୍ ଚତୁର ପିଲା । ସେ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚିରହିବା ଜାଣେ । ତାର ଯୋଜନାଟି ଗ୍ରହଣ କରି ହିଁ ମୁଁ ଏଇ ବ୍ୟବସାୟରେ ପଶିବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି ।”

“ମୁଁ ଘରକୁ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଭାବେନାହିଁ । ଘରଟା ହେଉଛି ଗୋଟାଏ ମନ୍ଦିର, ଯେଉଁଠି ମନୁଷ୍ୟ ରହନ୍ତି । ଆଉ ଆପଣ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ଘରଟାକୁ ବନ୍ଧକ ରଖି

କରକ କରବ ?”

“ଏମିତି କଲେ ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଘରଟା ଆପଣଙ୍କ ହାତରୁ ଚାଲିଯିବ ନାହିଁ । ଆମେ ଏହାକୁ ଫେରସ୍ତ ପାଇବା, ତା’ ସହିତ ବ୍ୟବସାୟରୁ ପାଇଥିବା ଲାଭରେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଘର ତିଆରିକରିବା ।”

କଦରସେନ୍ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଯୋଜନା ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିଲା- ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ସେ ଯାହା କରିବେ, ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଝିଅର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଯଦି ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥା କାଟି ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ଭିତରେ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଏଇ ଘରର ମୂଲ୍ୟ ବେଶି ନା ପରିବାରର, ଏକଥା ସେ ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ କଦରସେନ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଆପଣ ଯାହା ଚାହାନ୍ତି, ତାହା କରନ୍ତୁ ।”

କବଳ ତିଆରି ହେଲା । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଦୁଃଖିତ କରାଜନିଆହେଲା । ଲୋକମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରହରେ ମିଥ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିବା ଦେଖି କଦରସେନ୍‌ଙ୍କୁ ବହୁତ ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେ କରକ ନେଲେ ଘରଟି ହଜାରି, କିନ୍ତୁ କବଳରେ ଲୋଖାଗଳ ପଇସାଟିଶିଶ ହଜାରି । କବଳ ଅନୁସାରେ ସେ ଥରେ ମାସ ସୁଧ ଦେବା କଥା; କିନ୍ତୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡିକରେ ଲୋଖାଜ ନିଆଗଲା ଯେ ସେ ଦୁଇ ଥର ସୁଧ ଦେବେ । ଧନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାନରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସତ୍ୟକୁ ଗୁପ୍ତିଦେଉଛି, ଏହା ଦେଖି କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଅନ୍ତର କାନ୍ଦୁଥିଲା । ଟଙ୍କା ପଇସା ବାବଦରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଖୁବ୍ ଚତୁର । ଜଣାଗଲା ଯେ ତାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଉଛି ମିଥ୍ୟା ଏବଂ ପାଖାପାଖି ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚିରହିବା ଉଚିତ ।

ରେଳସ୍ତାରଙ୍କ ଦୁହରରେ ଘର ବନ୍ଧକ ରଖିବା ଏବଂ ଜମି କିଣିବା କାମ ଏକ ସଙ୍ଗେ କରାଗଲା । ଆଜି ପ୍ରଦେଶର ଜମିଦାରଙ୍କ ଏଜେଣ୍ଟ ଜମି ବିକ୍ରୟ ବିଷୟକ କାଗଜ ପତ୍ତରେ ଦସ୍ତଖତ କରି ଟଙ୍କା ନେଇଗଲେ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଡରଫରୁ ଏଇସବୁ କାମ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧିକାର ପତ୍ର ରହିଥିଲା । ଜମିର ବିକା-କିଣା କରୁଥିବା ଲୋକେ ଦଲଲକୁ ତାର ଦଲଲ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଦେଶନେଶ କାମ ପୂରାକଲେ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଏଜେଣ୍ଟ କାର୍‌ ଚଢ଼ି ଆଜି ପ୍ରଦେଶ ଚାଲିଗଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଏବେ ଜମିଦାରଙ୍କ ଜମିର ମାଲିକ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହରେ ଜମିକୁ ପୁଟ୍‌ରେ ବାଣ୍ଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ରାତିଦିନ ଲାଗି କାମ କଲେ, ପୁଟ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ମଝିରେ ପଥର ପୋତି ସେଗୁଡ଼ିକର ସୀମା ବାନ୍ଧିଦେଲେ । ମଝିରେ ରସ୍ତା ଗୁଡ଼ିକ ତିଆରିଲା । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଘରେ ଟେଲିଫୋନ ଲାଗିଗଲା ।

ଦିନେ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସବୁ ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ସେମାନେ ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାର କରିଦେଲେ—“ମିସ୍ତ୍ରୀ-ନଗରରେ ଘର ତିଆରି ଯୋଗ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ପୁଟ୍ ମିଳିବ । ଆପଣ ଟେଲିଫୋନ୍ କରି ବିବେଚନାମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିପାରନ୍ତି । ନିଜେ ଆସି

ଦେଖାକରିବା ଲୋକଙ୍କୁ କାର୍ରେ ନେଇ ଜମି ଦେଖାଇଦିଅନ୍ତି । ପୁଅ ଖୁବ୍ ଶାସ୍ତ୍ର ବନ୍ଧି ହେଉଛି । ଆସିବାରେ ବିଳମ୍ବ କରି ନିରାଶ ହୁଅନ୍ତୁନାହିଁ । ପୁଅର ଦାମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ବସ୍ତୁରେ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ଆସନ୍ତୁ ।”

ମାନ୍ଦ୍ରାଜସହରରେ ଖବରକାଗଜ ପାଠକଙ୍କର ଏମିତି ଗୋଟିଏ ଦଳ ରହୁଛି, ଯେଉଁମାନେ ଖବରକାଗଜର ଗୋଟିଏ ଅଂଶକୁ ପ୍ରତିଦିନ ମନଦେଇ ପଢ଼ନ୍ତି । ସେଇ ଅଂଶଟି ହେଲା ଜମି କମ୍ପା ଦର ବନ୍ଧି ବସ୍ତୁକ । ଏଇ ଦଳର ଲୋକଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ପ୍ରତିଭା ଭଲ ଭଲ ରକମର । କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କୁ ପ୍ରତିମାସ ଦର ଭଡ଼ା ଦେବାକୁ ଅସୁବିଧା ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏକଥା ଭାବି ଭାବି ଦାବିନିଶ୍ଚୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଅନୁଭବ ମଣିବା ପୂର୍ବରୁ ଖଣ୍ଡ ଏ ଦର ତାଙ୍କର ହେବ ବାବୁର ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ଦର ବସ୍ତୁର ବଜ୍ରପନ ଦେଖିବା, ଦର ଦାମ୍ ପରୁର ବେହୋସ ହୋଇଯିବା ଇତ୍ୟାଦି କାମ ହେଲା ସେମାନଙ୍କର । କେତେକ ଲୋକ ଜମି କଣି ସେଠାରେ ଦର ଦିଆଯିବ ତାକୁ ବେଶି ଦାମ୍ରେ ବନ୍ଧି କରଦିଅନ୍ତି । କେତେକ ଲୋକ ତାଙ୍କର କଲା ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଦର ଦିଆଯିବ କରବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ଯଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ଧନ ଅଛି କେହି ତାଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ପାରନ୍ତାହିଁ । ମିଥ୍ୟା ମାଣିକ୍‌କମ୍ କମ୍ପାନୀର ବଜ୍ରପନ ପଡ଼ି ସବୁ ପ୍ରକାରର ଲୋକେ ଉତ୍ସାହୀତହେଲେ ।

ଟେଲିଫୋନ୍ ପାଖରେ ବସିଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଠାରୁ ଉଠି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଲୋକେ ଟ୍ୟାକ୍ସି ଏବଂ କାର୍ରେ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । କମ୍ପାନୀରେ ଲୋକଙ୍କ ଭଡ଼ା ଲାଗିଗଲା । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବନ୍ଧିପାଇଁ କେବଳ ପଚାଶ-ତିରିଶ ଖଣ୍ଡ ପୁଅ ଥିଲା । ଜମି କଣିବାକୁ ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା ଏବଂ ଟେଲିଫୋନ୍-ଦ୍ୱାରା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଲୋକଙ୍କ ସଖ୍ୟା ଶହେରୁ ବେଶି ହେଲା । ବଜ୍ରପନ ଗୁଣା ପର ଦିନ ଏତେ ଲୋକେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେଯେ, ମିଥ୍ୟା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବେ ଭାବିପାରିଲେନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ କବଳରୁ କିପରି ଖସିବେ ।

ଦୁହେଁ ଟିକିଏ ଅଲଗା ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ପରାମର୍ଶ କଲେ । ଯଦି ସେମାନେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁଅକୁ ପାଞ୍ଚ-ଛଅ ହଜାରରେ ବନ୍ଧି କରନ୍ତି, ତେଣେ ସବୁ ଜମି ଏକା ଦିନକରେ ବନ୍ଧିହୋଇଯିବ । ତେଣୁ ପୁଅ ଖଣ୍ଡିକୁ ଛଅ-ସାତ ହଜାରରେ ବକଲେ ଭଲ । ତାଙ୍କର ଅନୁମାନ ଶତକଡ଼ା ହୁଇଣ ଲାଭ ହେବ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନେ ଭାବିଲେ ଯଦି ଶହକେ ଦିନ ଚାରିଶ ଲାଭ ହୁଏ, ତେବେ ତାହା ନେବାକୁ ମନା କରିବେ କାହିଁକି ? ତେଣୁ ଖୁବ୍ ଭାବି ଚିନ୍ତି ସହାୟା କରି ଆମକୁ ପୁଅ ବନ୍ଧି କରବାକୁ ନେବ ।

ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ଯଙ୍ଗରେ ନେଇ ଜମି ଦେଖାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ଜମିଟିକୁ ଖୁବ୍ ମହଙ୍ଗାରେ କଣିଛନ୍ତି; ତା’ପରେ ତାକୁ ସଜାଡ଼ିବାରେ ବହୁତ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପୁଅ କଣିବାକୁ ଆସିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମଧ୍ୟ ଦେଲେ ଯେ ସେମାନେ ଦର ଦିଆଯିବ କରି ଦେବେ । ପୁଅର ଦାମ୍ ଶୁଣି କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘୁରୁବାକୁ ଲାଗିଲା; କିନ୍ତୁ ତଥାପି କେତେକ ଲୋକ ଭାବିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ପୁଅ ଜନ୍ମର ପୁଣ୍ୟ

ହେଉ ସେମାନଙ୍କୁ ମସିଲପୁର ପାଖରେ ଏମିତି ଭଲ ଜମି ମିଳୁଛି । ସେମାନେ ଏତେ ଧନ
ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ପଇସାର ଚନ୍ଦ୍ରା ମୋଟେ ନ ଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ଦିନ ସାତହଜାର ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଦଶଟି ପୁଅ ବନ୍ଧି କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି
ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ପାଞ୍ଚହଜାର ଲେଖାଏଁ ଅଶ୍ରମ ଦେଇପକାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କ
ନାଆଁରେ ପୁଅ ରେକର୍ଡ୍ ହେଲେ ବାକୀ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ସେମାନେ ରଜିହେଲେ ।
ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା—ସେଦିନର ଆୟରୁ ସେ ଦୁଇଟି ଯାକ ଘର ବନ୍ଧକରୁ ଅଣିଥିବା କରକ
ଟଙ୍କା ଶୁଣି ଦେବ । ସେ ଦୁହେଁ ହିସାବ କରି ଦେଖିଲେ ଯେ ସବୁ ଜମି ବନ୍ଧି ହେଲେ
ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଷାଠିଏ ହଜାର ଲେଖାଏଁ ଲାଭ ମିଳିବ ।

କଦରସେନ୍ ପଟ୍ଟ ଆନନ୍ଦୀ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଅବା ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ନାଟକ
ଦେଖୁଛନ୍ତି । ନାଟକଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଏଭଳି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଦଟଣା ଦେଖିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସହର
ଭିତରେ ସେମାନେ ଏମିତି ଦଟଣା ଦେଖିପାରୁଛନ୍ତି ।

ଜମି ଜଣିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ନାଆଁରେ ଜମି ଦଖଲ ଦେବା ଦିନ ହିଁ ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖ-
ଦାୟକ ଦଟଣା ଦଟିଗଲା । ସେହିଦିନ ସକାଳୁ ହିଁ ପୋଲିସ ଲୋକେ ଆସି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ
ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଧରିନେଇଗଲେ ।

ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ପୋଲିସ ଧରିନେବା କଥା ଜଣାପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଭୟର
ଲୋକମାନେ ବଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ପଡ଼ିଲେ । କଦରସେନ୍ ଖୁବ୍ ନିରାଶ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡଧରି ଚଉକ
ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ପୋଲିସ ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ
ଲାଗିଲା । ସେଠି ତାକୁ କେହି ଭିତରକୁ ପଶିବାକୁ ଛାଡ଼ିଲେନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ଦା-କଟା କରି
ତା'ର ବାପା ଦଣ୍ଡପାଣିକୁ ଫୋନ୍ କଲା । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ମାଲ ଓ ଆନନ୍ଦୀ ଦୁହେଁ ଚେତା-
ହରାଇ ବସିଲେ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମାଆ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ି କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା—“ହାୟ,
ମୋର କଲିଜା ପାଣି ହୋଇଯାଇଛି । ଆପଣ ଏମିତି ରୁପ୍‌ରୁପ୍ ବସିଛନ୍ତି କିପରି ?
ଏଭଳେ ଯାଇ ମୋର ପୁଅକୁ ନେଇଆସନ୍ତୁ, ନହେଲେ ଆପଣଙ୍କର ମଜଲ ହେବନାହିଁ ।”
କହି ସେ ତାଙ୍କୁ ଧମକ ତମକ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେତେବେଳେ ତାର ପୁଅ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଆନାରେ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ଆଗରେ
ଖଣ୍ଡିତ ବେଶ୍ ଉପରେ ବସିଥାନ୍ତୁ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆସୁ ପ୍ରଦେଶର ସେଇ ଜମି ବନ୍ଧିବା
ଜମିଦାର ତାର ଲମ୍ବା ନିଶ ଦେଖାଇ ବସିଥାଏ । ତାର ଅଖି ଦଟା ଗରରେ ଲାଲ ହୋଇ-
ଯାଇଥାଏ । ତାର ରୂପ ଓ ଆକୃତି ଦେଖିଲେ ଜଣାଉଥାଏ ଯେ ସେ ନାଟକରେ କ'ଣର
ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ବେଶ୍‌ରୂପା ସାଜି ବସିଛି । ସେ ବଡ଼ ଚୋଧରେ ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ,
ଇଂରେଜ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁଳ ଭାଷାର ମିଶ୍ରଣରେ କଣ ସବୁ କହିପାରୁଥାଏ ।

ତାଙ୍କ କଥାର ସାରାଂଶ ହେଲା, ଯେମିତି କେତେକ ଲୋକେ ଅନ୍ଧାର ଜନପଦକୁ ଦାନ
କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତୁ, ସେମିତି ମିସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାଙ୍କର ଜମିକୁ

ନିମ୍ନ କରବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ରହୁଥିବା ତାଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ଏଇ ଦଟଣର ଖବର ଦେଲେ ଏବଂ ଖବରକାଗଜରେ ଗୁମାସ୍ତାଭାବେ ବଜାପନର ନକଲ ମଧ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆସି ଲୋକଙ୍କୁ ପଚାରୁଥିବା କରବାରେ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏଇ ଦୁଇଜଣ ଧୋକାବାଜ ଆଉ ଜଣେ ଧୋକାବାଜଠାରୁ ଜମି କିଣିବାର ପ୍ରସ୍ତୁତି କରୁଛନ୍ତି । ଜମିଦାର କହୁଥାନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ଏକେଣ୍ଟ ଭାବେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ନେଇଛି, ସେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ସେ ଜମି ବିକ୍ରି ବନ୍ଧ କରବାକୁ ଅଦାଲତରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେଇ ଦୁଇ ଧୋକାବାଜଙ୍କୁ ପୋଲିସ୍ ଗିରଫକରି ଅଦାଲତରେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କେସ୍ ଦାଏର କରୁଛି । ସେଇ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ନାଁରେ ମିଥ୍ୟା କହୁବା ଏବଂ ଠକିବା ଅଭିଯୋଗରେ ପୋଲିସ୍ ଥାନାରେ ମଧ୍ୟ ରିପୋର୍ଟ ଦାଖଲ ହୋଇଛି । ଜମିଦାର ଗର୍ଜନ ଗୁଡ଼ିଲେ—“ମୁଁ ଏଇ ବନ୍ଧମାସ୍ ଦୁଇଟାଙ୍କୁ ଜେଲକୁ ପଠାଇଦା ଯାଏଁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗୁଡ଼ିବନାହିଁ ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏଭଳି ଅପମାନ କେବେହେଲେ ସହନଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଠକାମି ଇତ୍ୟାଦି କେତେ ପ୍ରକାରର ଦୁଃଖ ବଡ଼ ସାହସର ସହ୍ୟ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ଠକ କିମ୍ବା ମାତ ବୋଲି କହି ନଥିଲା । ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ଭଳି, ପୋଲିସ୍ କାହାରିକୁ ତାର ସବୁ ଗିରଫ କରି ଆଣିବା କଥାକୁ ସେ ବହୁତ ବଡ଼ ଅପମାନ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ସେ ପୁରୁଷର ସହର ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ପାରିନଥିଲେ; ତେଣୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ମାନାପମାନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଥିଲା । ସେ ବାରମ୍ବାର ନିଜର ଆଖି ପୋଛୁଥାନ୍ତି । ଲୁହା ହେଉ ତାଙ୍କର ଦେହ ସକୃଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଥାଏ ଏବଂ ସେ ଏକବାରେ ଚୁନି ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସମସ୍ତ ପରିସ୍ଥିତି ଠିକ୍ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ତାକୁ ଜଣାପଡ଼ିଗଲା ଯେ ଜମିଦାରର ଏକେଣ୍ଟ ବୋଲି କହି ଆସୁ ପ୍ରଦେଶର ସେ ମାତ ଲୋକଟା ତାଙ୍କୁ ଠକିଛି । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଆଗରୁ ତାକୁ କହିଥିଲେ ଭଲକରି ପଚାରି ଗୁଡ଼ି ଜମି କିଣିବାକୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦକ୍ଷେପରେ ସେ ତାକୁ ସାବଧାନ କରିଦେଇଥିଲେ ଯେ ଯେମିତି ପଛକୁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ନ ହୁଏ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ଅପାଠ୍ୟ, ସେଥିପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ଭାବ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ନଦେଇ ଯଥାଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ ନିଜର କାମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥିଲା ।

ଏବେ ବି ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉନାଥାଏ । ସେ ଖୁବ୍ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ପୋଲିସ୍ ଇନସ୍ପେକ୍ଟର ଏବଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ସହ ଆଇନଗତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ କହିଲା—ଜମିଦାର ତାଙ୍କ ଲୋକକୁ ଜମି ବିକିବାକୁ କହିଥିଲେ । ଏବେ ତାଠାରୁ ଟଙ୍କାତକ ପାଇ-ସାରି ଅନ୍ଧାରେ ଆମକୁ ଧମକ ଦେଉଛନ୍ତି । ଆଇନତଃ ଜମି ଉପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କର ଦାଖଲ ହୋଇସାରିଛି । ସେମାନେ ଜମିର ଦାମ୍ ଦେଇସାରି ନିଜ ନାଆଁରେ ଜମି ଦାଖଲ ନେଇସାରିଛନ୍ତି । ଏଇ ଜମିଦାର ହେଉଛି ମିଥ୍ୟାବାଦୀ, ପାଖଣ୍ଡୀ ଏବଂ ଧୋକାବାଜ ।

ସେତେବେଳେ ଜମିଦାର ଥାନାରେ ଇନସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଗରେ ଦସିଆନ୍ତ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ; ନଚେତ୍ ସେ ତାକୁ ପିଟି ପିଟି ଥଣ୍ଡା କରି ଦେଇଥାଆନ୍ତେ । ଦିନ ଦ୍ଵାପହରରେ ତାଙ୍କର ସପତ୍ନି କୁଟିକରି ତାଙ୍କୁ ଧୋକାବାଜ୍ କହୁଛି : ଏ ଅପମାନକରକ କଥା ଶୁଣି ତାଙ୍କର ଦେହ ରାଗରେ କମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ପୁରୁଣା ଯୁଗର ସେଇ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ, ଯିଏ ନିଜ ବିରୋଧୀ ଲୋକଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଲଣ୍ଡା କରିଦେଉଥିଲେ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଖୁବ୍ ରାଗିଗଲା । ସେହୁ ଦିନ ତାକୁ ସତୁରି ହଜାର ଟଙ୍କା ମିଳିବାର କଥା । ଏହି ସମୟରେ ଏକାକୀ ଦଶଶା ହୋଇଯିବାରୁ ପୋଲିସ ଇନସ୍ପେକ୍ଟର ଉପରେ ସେ ତାର ସବୁ ରାଗ ଝାଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଇନସ୍ପେକ୍ଟର ନିରବ ରହି ତାର କଥା ସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମାତ୍ର ମିସ୍ତ୍ରିକୁ ଖୋସ ଲାଗିନାହିଁ । ସେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ଅପମାନିତ ମନେକରୁଥାନ୍ତା । ସେ ଜମିଦାର ଓ ପୋଲିସ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ନିଜର ଆତ୍ମକାହାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ । ସେ କହିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଅନେକ ଇଚ୍ଛା ରହୁଥିଲା; ଯେଉଁଥିରେ କିଛି ଲୋଭ ମଧ୍ୟ ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ମିଥ୍ୟା, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଏବଂ ଧୋକାବାଜିଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ରହନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ମାନ-ଅପମାନ ପାଇଁ ଚର ଅଛି । ଜମିଦାରଙ୍କ ଜମି କଣିକା ପାଇଁ ସେ ନିଜେ ତାଙ୍କର ଏବଂ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁ କଦରସେନଙ୍କ ଘର ବନ୍ଧକ ରଖି ଟଙ୍କା କରନ ଥାଉଛନ୍ତି । ନିଜର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତାକୁ ବିପଦ-ସଙ୍କୁଳ କରି ସେ ସେହୁ ଜମି କଣିକନ୍ତି । ସେ ବିଶ୍ଵାସଯୋଗ୍ୟ କରିନାହାନ୍ତି; ବରଂ ସେହୁ ଲୋକଟି ଏସବୁ କରିଛନ୍ତି ଯିଏ ଏଜେଣ୍ଟ ବୋଲି ନିଜକୁ ପରିଚୟ ଦେଇ ଏହୁ ନାଟକଟି ସୃଷ୍ଟିକରିଛି ।

“ଆଜ୍ଞା, ଯାହା ହେବାର ତ ହୋଇଗଲା । ଅମେ ହୁଇଥିବା ଟଙ୍କା ଆଉ ଆମକୁ ଫେରସ୍ତ ମିଳିବନାହିଁ । ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର ସପତ୍ନି ଫେରସ୍ତ ନେଇ ଆମକୁ ସମ୍ମାନ ସହକାରେ ଏଠାରୁ ବିଦାୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ହୃଦୟ କାନ୍ଦିଉଠୁଛି...” । ଏହା ଆଗକୁ ମିସ୍ତ୍ରି ଆଉ କିଛି କହିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

କଥା ମଝିରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପାଟିକରି ଉଠିଲା, “ବାପା, ରୁମେ ହେଉଛ ନପଟ୍ ମଫସଲ ।” ତା’ପରେ ସେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ ଏଠାରେ କିଛି ହେବନାହିଁ । ଆଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ ଜମି ଉପରେ ଆମର ଅଧିକାର ହୋଇଯାଉଛି । ଜମିଦାର ଯାହା କରିବାକୁ ଚାହୁଁନ୍ତି, କରନ୍ତୁ । ଅଫାଲ୍‌ରେ ଏ କଥା ଫାସଲ ହେବ ।”

‘ନ୍ୟାୟର ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଆଜ୍ଞାନ କାହିଁ ? ଧର୍ମର ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଅଫାଲ୍‌ କାହିଁ ?’ ଏହା ଭାବି ମିସ୍ତ୍ରି ଖୋସରେ ପାଗଲ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଭୁଲିଗଲେ ସେ ସେ ଥାନାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଧରି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ପିଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ତାର ଆଖି, କାନ, ନାକ କିଛି ଚନ୍ଦ୍ରା ନରଖି ତାକୁ ମାରି ପିଟି ତାର ଚେହେରା

କଲାଇଲେ । ପରଦିନ ଉଦୟ ଅବସ୍ଥା ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଯୋଗେଇ ଲନସ୍ତେଲର ମଝିରେ ପଡ଼ି ମାଣିକ୍‌ମୁକୁ ତାଙ୍କ କବଳରୁ ଉଠାଇଲେ ।

“କୁହ, ଜଣ, କୁହ, କୋଇଠିକାର ! ମୁଁ ଅପାଞ୍ଚ ମୁଣ୍ଡ ଅଛି ରୁ ପାଞ୍ଚ ମୁଣ୍ଡ । କହ, ଏ ଘରୁ ରୁ କଲୁ କାହିଁକି ? ତୋର ପାଇଁ ଦେବଳ ମୋର ଧନ ନୁହେଁ, ମୋର ଶ୍ଳାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ପାଣିରେ ପଡ଼ିବ । ରୁ କ’ଣ ଜାଣି ପ୍ରଜ୍ଞାନ କାହାକୁ କହୁଛି ?”

ମିସ୍ତି ପାତଳମାନଙ୍କ ପରି ବଳରୁ ଉଠିଲା । ସେ କାନ୍ଦିଲେ, ଭବିଷ୍ୟତ ହେଲେ । ସେ ସେହି ଲେଖନୀଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ କାକୁଡ଼ି ମିଳିତ କଲେ । ଅନାଥରେ ତାଙ୍କର ଭୁଲ ହୋଇ-ଗଲା ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରମା ମଧ୍ୟ ମାରିଲେ । ମିସ୍ତି ଏହି କରୁଥିବା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌ମୁକୁ ଲଜା ବୋଧକରି, କିନ୍ତୁ ଅତି ଯାହା କିଛି ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଚିନ୍ତା ହେଲେ ଲଜିତ ହେଇ ନାହିଁ ।

ଯୋଗେଇ ଲନସ୍ତେଲଙ୍କୁ ଘରୁ କଥା ହସ୍ତକ୍ତେ ନିଶାପଡ଼ିଗଲା । ସେ ବୁଝିପାରେନି ସେ ପ୍ରକୃତ ବୋଣା ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଲୁଚିରହିଛି । ତାର ଡାକରେ ପଡ଼ି ଭଲେ ପକ୍ଷ ଜଟିଳ ହେଇଗଲା । ମିସ୍ତି କମିଆରକୁ କମି ଡେଇଁ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମାଣିକ୍‌ମୁକୁ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲା ।

ହେଉକିବେଳେ ମିସ୍ତି ଓ ମାଣିକ୍‌ମୁକୁ କାମିଲେଲେ ମୁକୁଳାଇ ଅଣିବାପାଇଁ ଦଣ୍ଡପାଣି ଏବଂ କହେହେନ ଯେଠାରେ ଅସି ପହଞ୍ଚିଲେ । କହେହେନକୁ ଶେଷିବାମାତ୍ରେ ମିସ୍ତି ତାଙ୍କୁ ବୁଲାଇ ଧରି ଶେ-ଶେ କରି କାନ୍ଦ କହିଲେ, “ମୁଁ ଅପଣ୍ଡୁ ଠକିଛି । ମୁଁ ଅପଣ୍ଡୁ ନୁହଁ ଏବଂ ତପଣ କହେଲେ ତାକୁ ଅପଣ୍ଡୁଠାରୁ ଛଡ଼ାଇନେଇଛି । ସେହି ପାପର ଦଣ୍ଡ ଏବେ ମୋତେ ମିଳୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ମନ୍ଦବ୍ୟୟ ମୋର ଦର ଏବଂ ପ୍ରଜ୍ଞାନ ମୋଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ କେଇ ବୁଲିଗଲା ! ଅପଣ୍ଡୁ ମତେ ପ୍ରଥମରୁ କେତେଇ ଦେଇଥିଲେ ସେ କେଉଁଠି କେଇ ଭବିଷ୍ୟତ ତୋତାନ ପହଞ୍ଚି ଲଜିବାକୁ ହୁଏ । ସେଇ ତୋତାନ ଏବେ ବୁଲୁଛି । ଏଇ ତୋତାନରେ ଅମର ଭବିଷ୍ୟ ପରିବାର ଧ୍ୟାନ ହୋଇଗଲା । ଅପଣ୍ଡୁ ମୋତେ ଶ୍ରମା-କରନ୍ତୁ । ଯାହାହେଉ ମୁଁ ଅପାଞ୍ଚ ଓ ଗାରିବିଆ, ଦୟାକର ମୋତେ ଶ୍ରମାକରନ୍ତୁ ।”

ନିମାଳତ ଦେଇ ବୁଝିବୁ ଯୋଗେଇଙ୍କୁ ଘରୁ ବାହାରକୁ ଅଣାହେଲା । ଦଣ୍ଡପାଣିକ କାର୍ତ୍ତରେ ବସି ପିତାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାରେ ଥିବା ଅଣାମଲ୍ଲି ନିଜର ବାପାଙ୍କ ଦେହରେ ଯାଇ ଲୁଚିଗଲା । ମିସ୍ତି ତାକୁ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ବଳରେ ନିଜର ବାପୁବନ୍ଧନରେ ଭିକ୍ଷୁବଳେ ଓ ତାର ମନ୍ତ୍ରରେ ଚମ୍ପୁନ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଜବନରେ ହେ ପ୍ରଥମ କରି ସେ ନିଜର ପୁଅକୁ ଚମ୍ପୁନେଲେ । ଅଣାମଲ୍ଲିର ମଥାରେ ରକ୍ତ ଲୁଗିଥିବା ବେଳେ ଆଖିପାଖର ଲେକେ ଚକିତ ହୋଇଗଲେ । ମିସ୍ତିଙ୍କର ସେଇ ରକ୍ତ ହିଁ ଅଣାମଲ୍ଲିକୁ ଏହି ସମୟରେ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲା ।

ମିସ୍ତି ଅଣାମଲ୍ଲିକୁ କାର୍ତ୍ତର ପଛ ସିଟ୍‌ରେ ବସିବାକୁ କହିଲେ ଏବଂ ନିଜେ ତାର କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ଭସି ଶୋଇଗଲେ । ଅନ୍ୟ ଘମସ୍ତେ କାର୍ତ୍ତରେ ଅତି ସିଟ୍‌ରେ ନାକନୁକ

ହୋଇ ବସିଲେ । କାର୍ ପରକୁ ଚାଲିଲା । ପୁଅର କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଶୋଇଥିବା ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା ଯେ, ଆଜିଯାଏଁ ସେ ଏଇଲି ପୁଣି ପାଇନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ବୋହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ପମ୍ବାଳି ପାରିଲାନାହିଁ । ତାର ଆଖିରୁ ନିରନ୍ତର ଲୁହ ଉଡ଼ିଗଲା । ନିଜର ଓଠ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିର ଲୁହ ଟୋପାଗୁଡ଼ିକ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅମୃତ ଭଳି ଜଣାଇଲା । ସେ ନାନାପ୍ରକାର ଆଶା ନେଇ, ଖୁବ୍ ସ୍ନେହ ଏବଂ ବାଣ୍ଟିଲା ସହୃଦ ପଲକ ନ ପକାଇ ତାକୁ ଚାହିଁରହିଥାନ୍ତି । ସେ ଭାବୁଥାନ୍ତି, “ମୋର ପୁଅ କେତେ ବଡ଼ ହେଲାଣି । ଇଏ ତାର ମାଆ ପରି କେତେ ସୁନ୍ଦର । ଇଏ ସୁନ୍ଦର-ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଅଙ୍କି କେତେ ଶୀଘ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କଲା ।”

ସେ ଅଶ୍ରୁ ସିନ୍ଧୁ ଶାନ୍ତ ଓ ମୁଗ୍ଧ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ଆଶାମଲ୍ଲି ! ତୁ ମୋର ବଡ଼ପୁଅ, ମଝିଆଁ ପୁଅ ଓ ସାନପୁଅ । ତୁ ମୋର କଥା ଚାହିଁପାରୁଛୁ ତ ? ତୁ ମୋର ଭଲପୁଅ, ସୁନାପୁଅ । ଏଇ ସହରରେ ତୁ ସାବଧାନ ରହୁଥିବୁ । ଅଇଲାଟି ପୋଷଣ କରୁ; କିନ୍ତୁ ନେଉରେ ପଡ଼ିବୁନାହିଁ । ଲୋଭ କଲେ ଅବଶେଷରେ କ୍ଷତି ସହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଭଗବାନ ତୋ ସହିତ ରହିବେ...ତୋତେ କେବେ ଛାଡ଼ିବେନାହିଁ... ।”

ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲିର ଗଳାରେ ଲାଗିଥିବା ତାଙ୍କର ହାତ ହଠାତ୍ ଜଳକୁ ଖସିପଡ଼ିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ତା’ର କାରଣ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ । ବାଣ୍ଟିଲା ସ୍ଵରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କର ଆଖି ଦୁଇଟି ତାକୁ ଠକିଦେଇଥିଲା ।

କାର୍ ପରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମିସ୍ତ୍ରୀ କାର୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ନାହିଁ । ମାଟିଭଳି ନିଜର ସମ୍ମାନ ଉପରେ ବଢ଼ାସ ରଖିଥିବା ଅପାଠ୍ୟ ମିସ୍ତ୍ରୀ ମାଟି ଓ ମାନକୁ ଏକାଠିକେ ହରାଇ ଯେମିତି ପର ଭିତରେ ପଶିବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲେ । ସେ ଜଡ଼ ହୋଇ କାର୍‌ଭିତରେ ପଡ଼ିରହିଲେ ।

ଅଜିର ଯୁଗରେ ବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଶାଖା ସହୃଦ ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶଗତ କରିଛି । ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ଅଜି ଅମକୁ ପୀଡ଼ାହୀନ ପ୍ରସବ ଏବଂ ଶିଳ୍ପ ଚିକିତ୍ସା; ଚିକିତ୍ସାଳା ପିତା ଔଷଧ, ପଥ୍ୟହୀନ ଚିକିତ୍ସା ଭଳି ଅନେକ ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରିଛି । ଅଜିର ମନୁଷ୍ୟ କୌଣସି କାମକୁ ପରିଶ୍ରମ ସହଜ କରିବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ । ସୃଷ୍ଟି ସୁବିଧାରେ ବହୁ-ରହିବାରେ ଅଭ୍ୟାସ ଅଜିର ମାନବକୁ ଯେମିତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର କଷ୍ଟ ନ ହୁଏ, ସେଥିପ୍ରତି ଏଇଆ ଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଶେଷ କରିବାପାଇଁ ଏକ ନୂତନ ଉପାୟ ବାହାରକଲେ । ଏଇ ରୋଗଟିକୁ ଡାକ୍ତରମାନେ ‘ହୃଦୟର ଗତି ବଦଳେବା’ ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ହୃଦୟର ଗତି ବଦଳ ହୋଇଥିବାରୁ ହୋଇଥିଲା । ଡାକ୍ତରମାନେ ଗବେଷଣା କରି ଜାଣିପାରିଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରକଳ ଇଟ୍ଟା, ବ୍ୟାଘ୍ରତା, ଲୋଭ, ଚନ୍ଦ୍ରା, ଅବଶ୍ୟକତାଠାରୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ, ଦୁଃଖ, ଖାଦ୍ୟ, ସୁଖ, ପରିଶ୍ରମ, ଅଳସ୍ୟ ସବୁକିଛି ରୋଗ କାରଣ ହୋଇପାରେ । ଏଇ ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ହେଉଥିବା ରୋଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘ହାର୍ଟ ଏଟେକ୍ଟ୍’କୁ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ପୋଷଣ କରାଯାଇଛି । ଏ ଏମିତି ରୋଗୀଏ ତତ୍ତ୍ଵବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ରାଟ୍; ସାହା

କ୍ଷୟରେ କହୁଥା କଟିକ ଯେ ଯେ କେବେ ଅସିବ ଏବଂ ଅମକୁ କମିତ ନେଇଯିବ । ଏଇ କାରଣରୁ ଗହରରେ ଉଡୁଥିବା ମିସ୍ତ୍ରୀ ଯେତେବେଳେ କାରୁରେ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏଇ ସମ୍ରାଟ ଏକ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା କେଳେ ତାଙ୍କର ଡାକକୁ ଲୁଚିନେଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ମୁଣ୍ଡାଥା କନ୍ୟା କରରେ ପାଞ୍ଚ ହୋଇ ପଳେହେଲେ ବଢ଼ିଗାରେ ପଡ଼ିନଥିଲେ । ତାଙ୍କପାଇଁ ଏଇ ମୃତ୍ୟୁ ସୁଖଦର ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର ଧନ୍ଦା ଅନ୍ୟ କେଳେ ଗହର ବଢ଼ିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରାମର୍ଶେ ପାଇଁ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତର ଅନୁଭୂତି । ପିତାଙ୍କର ଆହ୍ୱାନର ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ସମୟରେ ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ଏକାକୀ-ଭବ ତାକୁ ଦେଖିପଡ଼େ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ତାର ଶରୀରର ଏକ ଅଂଶ—ବହୁତ ବଡ଼ ଅଂଶ, ପିତାଙ୍କର ଶବ୍ଦ ସହଜ ଜଳପୋଡ଼ି ଉଠୁଥିଲା । ତାର କାରଣ ଯେ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ; ପିତାଙ୍କର ଶବ୍ଦସିଦ୍ଧି ପରେ ହିଁ ଯେ ଜାଣିଲା ଯେ ତାର ଅଜାତରେ ପିତା ତା'ପାଇଁ ସ୍ତେମର ପ୍ରାଚୀର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ ଗଢ଼ି ଲୋକଦେଇଛନ୍ତି । ତାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ କ୍ଷୟରେ ଯେ କେତେପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ, ତା' କିଏ କହିବ ?

ତା'ପାଇଁ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ତିଆରି କରାହୋଇଥିବା ଏକମାତ୍ର ଟଙ୍କାର ଦୁର୍ଗ ଥିଲା ଅଭୈତ୍ୟାରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ସଂଗଠିତ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗର ନିର୍ମାଣ ସୁଦ୍ଧା ହୋଇନାହିଁ ତାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେ ସହରରେ କେତେ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସର ତିଆରି କରାଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ନିଜପାଇଁ କେବଳ ସେଇ ଖାଲି ଘର ତିଆରି କରିଥିଲେ । ସେହି ସରର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ବିପଦନକ ହୋଇଥିଲା ।

ଯେଉଁ ଲୋକଟି ଘର ଉପରେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଧାର ଦେଇଥିଲା, ସେ ଅପରାଧୀ ପାଖରେ ଦୁଇ ପ୍ରକଟ ଦେବା ବାହାଳାରେ ଅସି ଶୁଭିରଲା । ତାର ଯେତାକୁ ଆସିବାର ଅଛି ଗୋଟିଏ କାରଣ ଥିଲା । ଯେଉଁଠି ମିସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରାୟୋଗ କରିଥିଲେ, ସେହିଠି ତାକୁ ଧାର ଟଙ୍କା ଦେଉଥିବା ମିଳିବାର ଥିଲା । ଧନ ଅଶାରେ ବସିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯଦି ଧାରୁଥିବା ଶବ୍ଦ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, କେବେ ସେ କ'ଣ ଦୁର୍ଗତି ନ ହୋଇ ସୁଖୀ ହେବ ? ଏହାଛଡ଼ା ସେ ନିଜାଞ୍ଚର ଯତ୍ନ କଥା ଜାଣିଥାଉଥାଏ ।

ସେ ଆର୍ଜନିକ ଘୋବଳୀରେ ଅପରାଧୀକୁ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ, “ବାପ, ଯଦି ବାଆଁ ସମୟ ବଢ଼ିଗଲେ ଶୁଣିଯାଏ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ସଂସାରରେ ଜନ୍ମହୁଏ, ସେ ଜନ୍ମସ୍ଥ ମରେ । ଏହି ବିଷୟରେ କେଣି ଚିନ୍ତାକଲେ କିଛି ଲାଭ ହେବନାହିଁ ।” ତାର କଥା ଶୁଣି ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଅବା ତାମିଲ ସହ ପଞ୍ଚିନିଆର ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ଟିକିଏ ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ କଥା ଅସ୍ତେ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ, “ଏଣିକି ତୋର ଆସିବ ବହୁତ ବଡ଼ିରଲା । କାରଣ ରୁ ତୋର ବାପ-ମାଆର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ।”

କେଉଁ ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ଅବୋଧ ବାଳକଟି ପଣ ତାଙ୍କୁ ଡକି ଅନାହିଁ ରହିଲା ।

“ବାପ, ମୁଁ ତୋର ବାପାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ଥିବା ହେଉ ଧାର ଦେଇଥିଲା—ଏଇ ସରର

ଭାବରେ ନୁହେଁ । ଏଇ ପରଟି ପାଇଁ ତରଫଦାର ଟଙ୍କା କେନ୍ଦ୍ର କେବେ ଦେବନାହିଁ । ତୋର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମୁଁ ତୋତେ ଧାର ଶୁଦ୍ଧିବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ କହୁପାରୁନାହିଁ । ତୁ ଯଦୁ ମାତ୍ର ପ୍ରଥମ ଜାଣିବାରେ ସୁଧ ଟଙ୍କାଟି ଦେଇ ପକାଇଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ସୁଧ ଟଙ୍କା ଖୁବ୍ କମ୍ । ମାତ୍ରକୁ କେବଳ ଛଅଶହ ଟଙ୍କା... ।”

‘ସୁଧ ଟଙ୍କା ଖୁବ୍ କମ୍—କେବଳ ଛଅଶହ ଟଙ୍କା ମାତ୍ରକୁ ! ତୁ ମାତ୍ର ପ୍ରଥମ ଜାଣିବାରେ ମୋତେ ସେ ଟଙ୍କା ଦେଇଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ।’ ତାଙ୍କର ଏକଥା ଶୁଣିବାମୟେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ମୁଣ୍ଡ ଘୁରୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ତାର ଘାଁ ଏବଂ ମାଆର ଉତ୍ତରପୋଷଣ ବି ତ ଜଣିବାକୁ ହେବ । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ତାର ମାତ୍ରକୁ ହଜାରେରୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଦରକାର ହେବ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଖୁବ୍ ଶୁଦ୍ଧିପ୍ର ହେଉଥିବା ଦେଖି କରନ ଦେଇଥିବା ଲୋକ ଭାବି ଚିନ୍ତା ହେଲା ଯେ ବୋଧହୁଏ ଘାର ବି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ଗତି ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ଅତଏବ ସେ ତୁମ୍ଭ କିନା ସେଠାରୁ ଖସିଗଲା । ହଠାତ୍ ଆଶାମଲ୍ଲି ନୋରୁରେ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ଦେଖିବା ଲୋକେ ଭାବିଲେ, ସେ ପିତାକୁ ମନେ ପକାଇ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାର କାନ୍ଦିବାର ଏକାଧିକ କାରଣ ଥିଲା । ସେ ତାର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ଏବଂ ତାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଉଥିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଭାବି ଏଭଳି ଦୁଃଖିତ ହେଉଥିଲା । ଯେଉଁ ପରଟିକୁ ତାର ବାପା ଏତେ ସ୍ନେହରେ ତା ପାଇଁ ଦିଆର କରୁଥିଲେ, ସେଥିରେ ସେ ‘ବେ ଛଅଶହ’ ଟଙ୍କା ମାସିକ ଦେଲେ ଯାଇ ରହୁବ । ବାପାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଯେ ସୁଅ ଇଂଲିଶ୍‌ମେନ୍ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ହେବ । କାର, ବଙ୍ଗଳା ଇତ୍ୟାଦି ଗୋଟି ଅଞ୍ଚଳରେ ଗ୍ରହଣ କାଟିବ । ଶେଷରେ ସେ ମୋତେ ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ କାହିଁକି ? ଏହକୁ ଭାବି ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ବେଦନାର ସମୁଦ୍ର ଦେଖି ଆସିଲା ।

ମାନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାୟୀ ପୁଅକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ସାନ୍ତୁନା ଦେଲା । ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଲା । ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଇ ଯଦି ଅପଣ ଏଭଳି କାନ୍ଦିବା ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ତେବେ ଅପଣଙ୍କର ମାଆ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେବ କିଏ ? ଅପଣ ନିଜ ମନକୁ ଏଭଳି ଦୁଃଖିତ କରିବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁନାହିଁ ।” ତାର ଏକଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲିର ମନ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତହେଲା ।

ଅସ୍ଥି ସଗ୍ରହର ଦିନ ଆସିଲା । ପରର ଯଦୁ ସୁରୁପ ଲୋକେ—କନ୍ଦରସେନ, ଦଣ୍ଡପାଣି ଓ ମାଣିକଙ୍କମ୍ ଆଶାମଲ୍ଲି ସହଜ ଶୁଣାନକୁ ଗଲେ । ଗୁପ୍ତାକୃତରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା କୁଡ଼ିଆଗୁଡ଼ିକ ଏବଂ ସେଥିରେ ରହୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲି ଭାବିଲା ଯେ ସେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ । ଛଅଶହ ପର ଥିବା ସହରରେ ଛଅଫୁଟ ଉଚ୍ଚ କୁଡ଼ିଆ-ଘରେ ସେମାନେ କେଜାଣି କେମିତି ରହୁଥିଲେ ? କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣେ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାତ୍ରକୁ ଛଅ ଟଙ୍କା ସୁଧା କରନ ଶୁଦ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼ୁନଥିବ ।

ଶୁଣାନରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଦେଖିଲା ଯେ, ଜଣେ ଗରିବ ବୃଦ୍ଧୀ ମୃତ ମିଶ୍ରିକ

ଚିତା ପାଖରେ ବସି ତାକୁ ଗୁମ୍ଫା ପକାଇଛି । ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ପାତଳା କାଠି ସାହାଯ୍ୟରେ ପାଉଁଶକୁ ଅଲଗା କରି ଅଧପୋତା କାଠ ଓ କୋଇଲାଖଣ୍ଡକୁ ବାଛି-ବାଛି ତା’ ପାଖରେ ଥିବା ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରୁଣା ଟୋକେଇରେ ଜମାକରି ରଖିଛି । ଶୁଣାନର ଚୌକିଦାର ସେଇ ବୁଢ଼ୀକୁ ଏବଂ ସେଠାକୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଲା । ସେ ତା’ ପାଖକୁ ଧାଇଁଗଲା ଓ ତାକୁ ଗାଲିଦେଇ ତାର ଟୋକେଇଟା ଫୋପାଡ଼ି ଦେବାକୁ ବସିଲା । ବୁଢ଼ୀ ଟୋକେଇଟିକୁ ଭିଡ଼ି ଧରିଥାଏ । ଚୌକିଦାର ପାଟି କଲା, “ଏ ବୁଢ଼ୀ, ମୁଁ ତତେ କେତେଥର କହିଲିଣି ଯେ ଏଠାକୁ ଆସିବୁ ନାହିଁ । ଏଣିକି ତୁ ଏଠାକୁ ଆସିଲେ ତତେ ଜଳୁଥିବା ଚିତାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେବି ।”

ବୁଢ଼ୀ କହିଉଠିଲା, “ବାପ, ସେମିତି କରିଦେ । ପ୍ରତିଦିନ ପେଟର ନିଆରେ ଜଳି ମରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏକାଥରେ ଚିତାଗୁଣିରେ ଜଳି ପୋଡ଼ିଯାଏ ।”

ଚୌକିଦାର ବୁଢ଼ୀ ହାତରୁ ଟୋକେଇଟି ଛଡ଼ାଇଥାଣି ତାକୁ ଓଲଟାଇ ଦେବାକୁ ଚାହିଁଲା; କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ୀ ତାହା କରାଇ ଦେଲାନାହିଁ । ସେ ଚିତାଅଡ଼କୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ବୁଢ଼ୀ ଚଳଇ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଥାଏ, “ବାପ, ସେମିତି କରନା । ଅରେ ଗୁରୁକ କଣିବାକୁ ପଇସା ହେଲେ କାଠ କଣିବାକୁ ନଥାଏ । ବେଳେବେଳେ କାଠ କଣିବାକୁ ପଇସା ଥିଲେ ଗୁରୁକକୁ ନ ଥାଏ । ଏଇଠି ଅନ୍ଧାଧାରେ ପଡ଼ିଥିବା କାଠଗୁଡ଼ିକୁ ତ ମୁଁ ଘରେ ତଳୁ ଲଗାଇବାକୁ ନେଇଯାଉଛି । ଏଥରକି ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦେ—ଆଉ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିବି ନାହିଁ ।”

ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ଅଖିରେ ଫୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ବୁଢ଼ୀର କଥା ଶୁଣି ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ମାଣିକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପାଗଳ ହୋଇ ବୁଢ଼ୀ ଉପରକୁ ଧାଇଁଗଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାର କାମିନ୍ ଭିଡ଼ି ଧରି ତାକୁ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ବନ୍ଦକଲା । ସେ ପାଟିକରି ଚୌକିଦାରକୁ କହିଲା, “ବୁଢ଼ୀର ଟୋକେଇ ତା’ଠୁ ଛଡ଼ାଅ ନାହିଁ । ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦିଅ—ସେ ଘରକୁ ଯାଉ !”

ମାଣିକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ କହିଲା, “ବାଃ, କେତେ ଭଲ ସହର ! ଏଠାକାର ଲୋକେ ଭାବନ୍ତି ଜଳନ୍ତା ଚିତାରୁ କାଠ ଟାଣିନେବାରେ ଲାଭ ଅଛି ।” ସେତେବେଳେ ସେ ଭୁଲିଯାଇଥିଲା ଯେ ସେ ଏଇ ସହରବାସୀଙ୍କ ଭଳି ସୁଯୋଗରୁ ସଫୁର୍ଣ୍ଣ ଲାଭ ଉଠାଇବା ଜାଣେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ବୁଢ଼ୀର କାମରେ ଭୁଲ ନାହିଁ; ଭୁଲ ତ ଏଇ ସହରର ଲୋକଙ୍କର—ଯାହା ପାଖରେ ଦୁଇପାଖ ନାହିଁ କି ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ । ସେ ଏଥର ତା’ କାମରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଃଖରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସମୟରେ କେଜାଣି କାହିଁକି ତାକୁ ହସପାଡ଼ିଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା—ମନୁଷ୍ୟ, ଯେ କି ଶେଷରେ ମୁଠିଏ ପାଉଁଶରେ ପରିଣତ ହେଇଯାଏ, କିମ୍ବା ମାଟିରେ ମିଶିଯାଏ, ତା’ ଦୁଇପାଖରେ କେତେ ଇଚ୍ଛା ଓ ଅଭିଳାଷ ! ସେ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଚ୍ଛା କରେ ! ବାପା ବି ତ ଶେଷକୁ ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଗୁଡ଼ାକରି ଦାସ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ।

ଜୀବନର ଶେଷ ନିଶ୍ଚୟ ଗୁଡ଼ିକାବେଳେ ମିଶ୍ର ତାକୁ କହିଥିଲେ—“ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରିବୁ; କନ୍ୟା ଲେଉଟ କରିବୁକି !” ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ତାଙ୍କ କଥାର ଅର୍ଥ ଠିକ୍ ବୁଝିପାରୁଥାଏ ।

ଯାହା ହେବାର କଥା ହୋଇଗଲା । ମିଶ୍ର ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟପୋଷଣ ଓ ସୁଖ-ସୁବିଧା ପାଇଁ ଜୀବନଯାକ ସଫର୍ପ କରିଗଲୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବାଣୀ ଲକ୍ଷ୍ୟଭୂତ ହେବାରୁ ସେ ହଠାତ୍ ତା’ ଦ୍ଵାରା ବ୍ରିକହୋଇ ସବୁଦିନପାଇଁ ଭୁଲିରେ ଶୋଇଗଲେ । ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ, ସେ ସବୁଦିନପାଇଁ ଚିନ୍ତାମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଏବେ ଆଶାମଲେ ଚିନ୍ତା-ଜାଲରେ ଛନ୍ଦିହୋଇ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୁତ୍ତ ହୋଇଯାଉଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ସମୟ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡପାଣି ମଧ୍ୟ ଭାବପାରିଲେ ନାହିଁ ଯେ କ’ଣ କରାଯିବ । ସେ ଯଦି ଆଗରୁ ଜାଣିଥାନ୍ତେ ଯେ ଏଭଳି କିଛି ଘଟିବ, ତେବେ ସେ ସୁନ୍ଦରକୁ ଆଶାମଲେ ସହୃଦ ବାହା ଦେଇଥାଆନ୍ତେ କାହିଁକି ? ମିଶ୍ରଙ୍କର ନିଜର ଘର ଥିଲା । ଜୀବିକା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ବାହାଘର ପାଇଁ ଭରତର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ଭର ଥିଲା ଯେ ଯଦି ମିଶ୍ର ଖୁବ୍ ଧନୀ ହୋଇଯିବେ, ତେବେ ତାଙ୍କ ଝିଅକୁ ସେ ଘର ମିଳିବ ନାହିଁ । ଆଉ ଏବେ ତ ଏପାଖ ସେପାଖ ଚାଲିଲେ କିଛି ଲାଭନାହିଁ । ସେ ଆଶାମଲେର ଶୁଣିବ ନା ? ଏହା ଭାବ ଖୁବ୍ ସାହସରେ ତାଙ୍କର ଦାୟିତ୍ଵ ଭୁଲାଇବାକୁ ଆଗଭର ହେଲେ । ଏଣିକି ସେହି ପରିବାରର ଭରଣପୋଷଣ ତାଙ୍କର ଦାୟିତ୍ଵ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ସୁନ୍ଦର ଆଗରେ ଆଶାମଲେକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ତାକୁ ନିଜର ଯୋଜନା କଥା କହିଲେ ।

ସେ କହିଲେ, “ଆଶାମଲେ ଆଉ ଏଣିକି ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିଖିବାକୁ କଲେଜ ଯିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ସେ ପଢ଼ା ଗୁଡ଼ିକ ମୋର ବିଜ୍ଞାପନ କମ୍ପାନୀର କାମ ଦେଖାଶୁଣା କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ତାକୁ ମାସକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଦରମା ଦେବା ହେଲେ ମୋର ଦାୟିତ୍ଵ । ମୁଁ ପ୍ରତି ମାସରେ ଛଅଶ ଟଙ୍କା ସୁଧ ଦେଇ ବାଙ୍କୀ ଗୁରୁଣ ଟଙ୍କା ତା’ହାତକୁ ଦେଇଦେବି । ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ଆମେ ଘର ଫେରିପାଇବା । କାମ ଖୋଜି ଆଣିବା ମୋର ଦାୟିତ୍ଵ ଓ ତାକୁ କରତେବା ଆଶାମଲେର ଦାୟିତ୍ଵ ।”

ଆଶାମଲେ ଚୁକିହୋଇ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣୁଥାନ୍ତି । ଦଣ୍ଡପାଣି ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଏବେ ଆଶାମଲେର ମନ କପରି କାମରେ ଲାଗୁନାହିଁ । ତାର ମନର ସ୍ଥିତି ବୁଝି ସେ କହିଲେ, “ତୁ ଯଦି ଗୁଜରି କରିବାକୁ ବାହାରକୁ ଯିବୁ, ତେବେ ତୋତେ ଶହେ-ଦି’ଗରୁ ବେଶି ମିଳିବ ନାହିଁ । ଘରେ ବସି ରହ ଆଜି ତୁ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଭଲହେବ, ମୋ କଥା ମାନ ।” ଏଇଆ କହି ସେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସୁନ୍ଦରୀର ଖୁସିର ସୀମା ନାହିଁ । ସେ ବାପାଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗିଯାଇ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେ ଯଶକ ମଧ୍ୟରେ ତା'ର ସ୍ୱର୍ଗୀକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କାର ଖଣ୍ଡିଏ ଗୁଳିର ଦେଇ ସାରିଛନ୍ତି, ଏକଥା ଭାବି ସେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ଭୁଲିଗଲା ଯେ ସେମାନେ ମାସକୁ କେବଳ ଗୁଣିଣ ଟଙ୍କା ପାଇବେ ।

ଶୁଣୁରଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ଭାବ ପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ସେ ଦୁଃଖିତ ହେବ ନା ଖୁସି ହେବ । ସେତେବେଳେ ତାର ଟଙ୍କା ଦରକାର, ସେଥିପାଇଁ ଟଙ୍କା କଥା ଶୁଣି ସେ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟହେଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଗୁଳିର ତାର ପସନ୍ଦକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଜିପ୍ସୀ କୁହାଯାଉଥିବା ଯାଯାବର ବଦେଶୀ ଜାତିଙ୍କ ଭଳି ଅଳ୍ପ ବୟସ ପରିଧାନ କରିଥିବା ନାନା ପ୍ରକାର ବିଚିତ୍ର ମୁଦ୍ରାରେ ଛତାହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାରେ, ଯେଉଁଥିରେ କଳାସୁକତାର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ପୁଞ୍ଜ ନଥିଲା, ବଡ଼ ଆକାରରେ ଡିଆରି କରି ରଙ୍ଗ ବୋଳିବା ହେଲା ତାର କାମ । ତାମିଲନାଡୁର କଳା, ସତ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି, ଜୀବନ-ପଦ୍ଧତି ଇତ୍ୟାଦି ସହିତ ମେଳ ନଥିବା ଗୋଟାଏ ଯାଦୁକି ସତ୍ୟତାର ପ୍ରସ୍ତର ପାଇଁ ତାକୁ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେବ । ଗୁଳିରେ ସେ ବଡ଼ ଛୋଟ କଥା ଭୁଲୁନଥାଏ; କିନ୍ତୁ କମ୍ପାନୀରେ ରହି ତାକୁ ଯେଉଁ କାମ କରିବାକୁ ହେବ ତାକୁ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁନଥିଲା ।

ଏତିକିବେଳେ ‘କଲେମଲୁର୍’ ପକ୍ଷି କାର ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନ୍ ତାକୁ ଖୋଜି-ଖୋଜି ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୁଖରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି ତାଙ୍କ ପକ୍ଷିକାପାଇଁ ଆଶାମଲେ ପାଖରେ କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ ତାହା ନେବା ପାଇଁ ସେ ଆସିଥିଲେ ।

ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କୁ ସବୁ କଥା କହିଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟ ଆଗରୁ ଦଣ୍ଡପାଣି ତା’ ଆଗରେ ଯେଉଁ ଯୋଜନା କଥା କହିଥିଲେ, ସେ ସବୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲା । ଆଶାମଲେ କଥା ଶୁଣି ଶରବଣନ୍ ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ ଦଣ୍ଡପାଣିର ଯୋଜନା ତାକୁ ଭଲଲଗୁନାହିଁ । ହଜାରେ ଟଙ୍କା ବେତନ ପାଇବାର ଉପାୟ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା, ସେଭଳି ଗୁଳିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନହେବା ଜଣେ ନବଯୁବକକୁ ଆଜିକାଲିକାର ସମାଜରେ ଦେଖି ସେ ଚକିତହେଲେ ।

ଶରବଣନ୍ କହିଲେ, “ଗୁଳିରେ ମୁଁ ଛୋଟ-ବଡ଼ର ଭେଦ କରେନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୋ ମତରେ ଆମକୁ କଳା ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜାଣିନେବା ଦରକାର । ଆମକୁ ପ୍ରଥମରୁ ଜିଜ୍ଞାସି କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଆମେ ବ୍ୟବସାୟୀ ବା ମାଲିକ ହେବାକୁ ଚାହୁଁ, ନା ଜଣେ କଳାକାର ।”

ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କ କଥା ଭଲକରି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁରହିଲା । ଶରବଣନ୍ କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଶୁଣୁର ଆପଣଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଇବାକୁ କହୁଛନ୍ତି । ଏଇ ବ୍ୟବସାୟରେ କଳାର ବାହାନାରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତାଗୁଡ଼ାରେ ତାଙ୍କୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ଅନେକ ଧରଣର କାମ କରାଯାଏ । ଆପଣ ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କୁଛନ୍ତି ସେଇଟା ଗୋଟାଏ କଳା । ତା’ ମାଧ୍ୟମରେ ଆପଣ ନିଜ ମନର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ କୃତିଗୁଡ଼ିକରେ ଆପଣଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ, କଲ୍ପନା ଓ ଆତ୍ମା ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ । ଆପଣ ଅନ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ରଖିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ହିତ କଥା ଭାବନ୍ତି । ଯଦି

ବ୍ୟବସାୟକୁ ଆବଶ୍ୟକତା କୁହାଯିବ, ତେବେ କଳା ହେବ ଏକପ୍ରକାରର ସେବା ।”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ମୁଁ କଳାକାର ହେବାକୁ ଚାହେଁ । କେତୋଟି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ରଙ୍ଗ ଦେବାରେ ମୋତେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ମୋତେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ମୁଁ ଜଣେ ଅବକଶିତ; ଅଳ୍ପ ବିକଶିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଠକିବାରେ ଗୋଟିଏ ମାଧ୍ୟମ ହୋଇ ଯାଇଛି । ନିଜେ ତିଆରି କରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିଲେ ମୋର ମନରେ ସବୁଦିନ ଗର୍ବ ଆସେ ଏବଂ ଉତ୍ସାହ ଅନୁଭବ କରେ । ମୋର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ମୋର ଜନ୍ମଭୂମିର ଆତ୍ମା ରହିଛି ।”

ତାର କଥା ଶୁଣି ଶରବଣନ୍ ହସିଲେ । ସେ ଯୁବକ ଆଶାମଲେ ଭିତରେ ଥିବା କଳାକାରକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଥିଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଆଜି ସଂସାରଯାକରେ ସାଧାରଣ ଜନତାକୁ ମୋହିତକରି ଅଥବା ଭୁଲାଇଦେଇ ତାର ମନ ବା ଶରୀରକୁ ଦୂଷିତ କରିରୁଥିବା ପାଖଣ୍ଡୀ ବ୍ୟବସାୟରେ ବେଶି ହଫଲତା ମିଳୁଛି । ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ପରେ ଏଭଳି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଗୁରୁଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଯାଇଛି । କେତେ ଲୋକ ଅବୋଧ ଜନତାକୁ ପଛକୁ ଠେଲି ଦେଇ ନିଜେ ବେଶି ଧନ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ବଙ୍କାଟଙ୍କା ରସ୍ତା ଧରୁଛନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କୁ ବୋକା ଓ ନୀଚ ମନୋବୃତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ କରିବା ଏବଂ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ କରିବା ଯେକୌଣସି ବ୍ୟବସାୟୀ ପକ୍ଷେ ଲାଭଦାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କଳାର ସେବା କରୁଥିବା ଲୋକ ସହଜରେ ବନ୍ଧୁ-ରହୁପାରିବ ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ପରୁରୁଲ, “ଆପଣ ତ ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ ଏମିତି କିଛି କାମ ନାହିଁ ଯାହା ସାହସର ସହୃଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରି ପାରିବନାହିଁ ।”

“ତୁମେ ଠିକ୍ କହୁଛ । କଳାକାରମାନଙ୍କୁ ସମୟର ଅନୁକୂଳ ସାଧନଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ପାଖଣ୍ଡ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ସଂଘର୍ଷ କରିବାକୁ ହେବ । ଭଲ-ଭଲ ଚନ୍ଦ୍ର କିଣି ତାକୁ ନିଜ ଘରେ ଟାଙ୍ଗିବା ଲୋକ ଆଉ ଆଜି ଯୁଗରେ ଆମ ଭିତରେ ନାହାନ୍ତି । କେଇ ଜଣ ମାତ୍ର ଲୋକ ଚନ୍ଦ୍ର କିଣିନେଲେ କଳାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୁଏନାହିଁ । ଆମେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରି ତାକୁ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କୁ ଶସ୍ତା ଦରରେ ବିକ୍ରି କରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳାପ୍ରତି ରୁଚି ଜାଗ୍ରତ କରିବା ଉଚିତ । କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର, ଅଭିଜନ୍‌ନପତ୍ର ଓ ଶବ୍ଦରକାଗଜରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଛାପି ମିଥ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ସତ୍ୟର ଆଲୋକ ବିସ୍ତାରିବା । ଆମେ ଯଦି ଦୀର୍ଘକାଳଧରି ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂଘର୍ଷ ନ କରୁ, ତେବେ ଆମ ଦେଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳାର ପୁନରୁଦ୍ଧ ବିକାଶ ସାଧିତ ହେବନାହିଁ । ଆଜି କଳାର ନକଲି ରୂପ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଯିବାରୁ ପ୍ରକୃତ କଳା ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଆପଣ ନିଜେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯେ ନାଟକ, ନୃତ୍ୟ, ସାହିତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ଇତ୍ୟାଦି କଳା କି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗକରୁଛି !”

ଶରବଣନଙ୍କୁ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରୁଥିବା ଦେଖି ଆଶାମଲେ ଭାବିଲା ବୋଧହୁଏ ସେ ଘରର ପରିସ୍ଥିତି ସେତେବେଳେ ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଭୁଲିନଥିଲେ । ସେ କହିଲେ—“ଏବେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମାସକୁ

ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରେ । ଆପଣ ତଥାପି କରିଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭାକୁ ମୁଁ
ଯଥାସମ୍ଭବ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇବି । କିନ୍ତୁ ଦିନ ପରେ ଆପଣଙ୍କୁ ବେଶି ମଜ୍ଜା
ମିଳିପାରେ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏବେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କିଛି କହିପାରିବିନାହିଁ ।”

ବାପା ଘର ବନ୍ଦ କରି ରଖି କରଜ କରିଥିବା ଘଟଣା ପ୍ରତି ସଙ୍କେତ କରି ଆଶାମଲେ କହିଲେ,
“ମୋତେ କେବଳ ସୁଧ ପାଇଁ ମାସକୁ ଛଅଟି ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

“ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ଘରକଥା ଭୁଲିଯିବାର ସାହସ ଅଛି, ତେବେ ମୋର କଥା ସ୍ୱୀକାର
କରିପାରିବେ । ମୁଁ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହି ଆପଣଙ୍କ ଲାଗି ମାସିକ ପଶୁଣ ଟଙ୍କା
ଭଡ଼ାରେ ଗୋଟାଏ ଘର ଠିକ୍‌କରିଦେବି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭଡ଼ାଘରରେ ଶୁଣି ରହୁଛି । ଯେଉଁ ଭାବ
ଆପଣଙ୍କର ବାପା ଉଠାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି, ତାକୁ ଆପଣ କାହିଁକି ଉଠାଇବେ ? ଯଦି
ଆପଣଙ୍କର ଶୁଣିବା ଗୁହାଣ, ତେବେ ସେ ଘର ଓ କରଜ ଶୁଣିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ତାଙ୍କୁ
ସମର୍ପିଦିଅନ୍ତୁ ।”

ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କ ଯୋଜନାକୁ ଠିକ୍ ବୋଲି ଭାବିଲା । ସେ ଭାବିଲା, ସୁନ୍ଦରୀର ବାପା କରଜ
ଶୁଣି ନିଜେ ଘରଟାକୁ ରଖିନିଅନ୍ତୁ । ସେ ନିଜେ କଳାକାର ଭାବେ ବହୁରତ ନିଜ ଜୀବନର
ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ଲାଗିବ । ତା’କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏଭଳି ଜୀବନ ବଢ଼ିବା ନିଶ୍ଚିତଭାବେ
ଗୋଟାଏ ସାଧନା । ସେ ଶିରବଣକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ସେଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ବିଦା-
କରିଦେଲା ।

ଆଶାମଲେର ନୂଆ ଯୋଜନାକୁ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରୀ କିମ୍ବା ମାଆ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ ମାନ
ନେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଆଶାମଲେ ସୁନ୍ଦରୀ ଆଗରେ ତାର ଇଚ୍ଛା ବ୍ୟକ୍ତ
କରିଦେଲା, ତାର ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଯେ ସେ ପାଗଲ ହୋଇଯିବ । ସେ ରାଗିଯାଇ
କହିଲା, ତାର ବାପା ଏକଥା ଜାଣିଲେ ତା’ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ସୁଜା କରିବେନାହିଁ ।
ସୁନ୍ଦରୀ ଏଭଳି କନ୍ଦା-କଟା କରୁଥିବା ଦେଖି ସେ ଭାବିଲା ଯେ ଯଦି ସେ ତାର ବାପାଙ୍କ
କଥାରେ ରାଜି ନହୁଏ, ତେବେ ସୁନ୍ଦରୀ କୋଥେ ତା’ ସହୃଦ ଭଲ କରି କଥା କହିବ ନାହିଁ ।

ସୁନ୍ଦରୀର ଯୁକ୍ତି ଗ୍ରହଣକରି ତାର ମାଆ ମଧ୍ୟ ତା’ ଆଗରେ ଆସି ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ କହିଲେ, “ବାପ, ତୋର ବାପା ତୋତେ ପ୍ରାଣଠାରୁ ଅଧିକ
ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ସେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହରେ ଏଇ ଘର ଖଣ୍ଡିକ ତୋ’ ପାଇଁ ତଥାପି କରିଛନ୍ତି ।
ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ଯେ ତୁ କହୁଛୁ କି, ଘର ଯିବ ତ ଯାଉ । ତୋର ଏକଥା କ’ଣ ଠିକ୍ ? ତୁ
ବାପା-ମା’ର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ । ତାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତୋର ଅଧିକାର ଏବଂ ତାଙ୍କର
କରଜ ମଧ୍ୟ ତୋତେ ହିଁ ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମରଦମୁଅ ହୋଇ ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଏଭଳି
ଟାଳିଦେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।”

ଶାଶୁ-ବୋହୂ ଦୁହଁଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯତେ ଅବା ଆଶାମଲେ ହଠାତ୍ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଯାଇଛି—ତାକୁ ଅଟକାଇବା ହେଲା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେମାନେ ଭାବିଲେ ଯେ ମିସ୍ତ୍ରିଙ୍କ ବିପ୍ଳୋଗ-ଦୁଃଖରେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ବଗିଡ଼ିଯାଇଛି ।

ସେ ଦିନ ରାତିରେ ଆଶାମଲେ ଭଲଭାବେ ଶୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ କଲା ନାମକ ସୁନ୍ଦର ଅସ୍ତ୍ରଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ବଡ଼ ସାହସର ସହକାରେ ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବ୍ୟସ୍ତହେଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ତାର ପାଏ ଗୁଡ଼ିଲା, ଦୁଇଗଳ କନା ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାପାଇଁ କାଗଜ ଏବଂ ରଙ୍ଗ ଏଇ ମାତ୍ର ଦରକାର । ତାର ଏଇ ଜନସମୁଦ୍ଧିକ କମ୍ ହେବନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ମାନାନ୍ତୀ ଅସ୍ଥାନଙ୍କ ଲୁହକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏକପ୍ରକାର ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବାପାଙ୍କର କରଳ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ କରିଦେବ; କିନ୍ତୁ ଏ କଥା କପରି ହେବ, ତାହା ସେ ଭାବିପାରୁନାଥା ।

ସକାଳ ହେଲା । ତାର କୋଠରୀର ଝରକା ଦେଇ ସକାଳର ଅଶ୍ରୁ ପବନ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଆଶାମଲେ ଝରକା ପାଖକୁ ଯାଇ ଆନନ୍ଦୀର ବଗିଚା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ ତାର ଦେହ ଓ ମନରେ ପ୍ରସରିଲା । ନବପତ୍ନୀ, ଫୁଲ ଏବଂ କନ୍ଦରେ ସେ ନିଜକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାର ଅନୁଭବ କଲା । ତାର ମନ ଭିତରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଏକପ୍ରକାର ଶାନ୍ତିର ଭାବ ବିସ୍ତାର ଲାଭକରିବା ଦେଖି ସେ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

କିନ୍ତୁ ଦୂରରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ନାଗଲିଙ୍ଗ ଗଛଟି ଫୁଲରେ ଲାଦିହୋଇଥାଏ । ଗଛଟି ଫୁଲର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ଗଛତଳେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ତଳଆଡ଼କୁ ଥିବା ଡାଳଗୁଡ଼ିକରୁ ଫୁଲ ତୋଳି ଗୁଣ୍ଡରେ ରଖିଗୁଣ୍ଡିଥାଏ । ତାକୁ ଦେଖି ଆଶାମଲେ ଜାଣିଗଲା ଯେ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଧୋଇ ବାଲି ଶୁଖିବା ଅଗରୁ ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ ବାହାରିପଡ଼ିଛି । ମାତ୍ର ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲେକୁ ଦେଖିନାଥା । ସେଇ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖି ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯତେ ଅବା ସେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖୁଛି ।

ହଠାତ୍ ଆଶାମଲେର ମନେପଡ଼ିଗଲା ସେଇଦିନ କଥା, ଯେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରଥମ କରି ସେ ବଗିଚା ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ମଡ଼େଇ ଭାବେ ତା ଆଗରେ ବସିଥିଲା । ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି କଲାଟି ଦେବା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିମା ରୂପେ ସେଠାରେ ବିରାଜମାନ । ସେଇ ଦୃଶ୍ୟଟି କେତେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା ! କେତେ ସୁଖଦାୟକ ହୋଇଥିଲା ! ଆଜି ମଧ୍ୟ ତା'ର ଆଖି ଆଗରେ ସେହି ବଗିଚା, ସେହି ନାଗଲିଙ୍ଗ ଗଛ ଏବଂ ସେହି ଆନନ୍ଦୀ...

ହଠାତ୍ ତାର ମନରେ ଅତୀତର ମଧୁର ସ୍ମୃତି ଜାଗ୍ରତହେଲା । ସେ ସେଥିରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଗଲା । ଆଶାମଲେ ତୈତନ୍ୟ ହରାଇ ନିଜ ଜାଗାରେ ଛିଡ଼ାହୋଇରହିଲା, ଯତେ ଯେମିତି ସକାଳର ସ୍ପର୍ଶକିରଣ ବର୍ଷାରେ ସେ କଲାଦେବୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରୁଛି । ସେ ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଚାହିଁରହିଲା ଏବଂ ତାକୁ ସେକଥା ଅନୁଭବ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ ।

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଉପହେବ କଲ୍‌କେଲେ ତା' ମନରେ କୌଣସି ରକମର ଗୁଞ୍ଜ ଉଦନା ଜାହାଜ ଦେଖିନାହିଁ । ଅଶ୍ରମଲୈକୁ ବୋଧହେଲା ଯେମିତି କି ଅନନ୍ୟା ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥା ଶୁଣି ରହୁଛି । ପ୍ରକୃତ ଦେବାଙ୍କର କୌଣସି ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ପ୍ରହରଣ ହୋଇ ସିନା ମଧୁର ନିଜର ବହୁରକ୍ତଗୋଷ୍ଠ ଚନ୍ଦ୍ରକାବୁଡ଼ିତ ମେଲେଇ ଅନନ୍ଦରେ ନାଚିଉଠେ : ଠକ୍‌ସେହପର ତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ରହୁଥିବା କଳା-ଚେତନା-ରୂପା ମଧୁରର ନୃତ୍ୟପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥିବା ଗୋଟାଏ ଶତ୍ରୁ ଅନନ୍ୟା ପାଖରେ ରହୁଛି ।

ସୁଖି ସେ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲଗାଇ, ‘ଏବେ ଏଇ ପରଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ, ଏଭଳି ଦୁଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଶୁଣିଲେ ମଧ୍ୟ ପାଇବ କେଉଁଠୁ ? ଏଇ ଦୁଶ, ଏଇ ପକ୍ଷୀ, ଏଇ ଅନନ୍ୟା, ଏଇ ପରବେଶ ମୋତେ ଆଉ କେଉଁଠୁ ମିଳିବ ?’

ସେ ଗୋଟିଏ ନିଃଶ୍ୱାସରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟ, ସେ ଏକାସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ କଳାକାର ଭାବରେ ନବନ ଚାଟିବ । ଶୁଣିବ ଦଣ୍ଡପାଣି ଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିବା ବ୍ୟବସାୟଟିକୁ ବ୍ୟବସାୟୀ ଭାବରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଭାବି କରବ ଏବଂ ନିଜ ପରର ଉପର ମହଲରେ ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରକୁ ଅସି କଳାକାର ଭାବେ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ନାନାପ୍ରକାରର ଚେ ଅଙ୍କିବ ।

ସେ ତାର କବେଳର ଅଧଃକୁ ସହଜ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାକୁ ନିଜର ପରିଚ୍ଛାଦି ନିଶାଭିଳାସ । ସେ ଜାଣି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ସେ ଅଶ୍ରମଲୈକୁ ଅଧାରୁ ପଡ଼ା ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସେ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ କାମ କରିବାକୁ ମନାକଲେନାହିଁ । କହିଲେ, “ତୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟ କରିବୁ କର; କିନ୍ତୁ ଚେ ଅଙ୍କିବା କେବେ ଛାଡ଼ିଦେବୁ ନାହିଁ । ସମୟ ପାଇଲେ ଚେ ଅଙ୍କିବାରେ ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥାଅ । ସମୟ ପାଇଲେ, ତୋର ଦିଆରୀ ଚେ ନେଇ ମୋ' ପାଖକୁ ଆସିବୁ ।” ଏହା କହି ସେ ତାକୁ ବିଦାୟଦେଲେ ।

ଅଶ୍ରମଲୈର ବିଶ୍ୱରରେ ପରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିବା ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ଅଶ୍ୱର୍ଥ ହୋଇଗଲା । ସେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ କମ୍ପାନୀରେ ବୁକିବ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ଠିକ୍ ସମୟରେ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସକାଳ ଦଶଟାରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପାଞ୍ଚଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ସେଠି କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ପରିଶ୍ରମୀ ହୋଇଥିବା ସେହି ସେତିକି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଦୁଇଗୁଣ କାମ କରିପାରେ । ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସହଜ କାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟକରେ । ଦଣ୍ଡପାଣି ନାନାଅଡ଼େ ଗୁଣ ଲୋକଙ୍କର ଅର୍ଥର ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସିନେମା କମ୍ପାନୀର ମାଲିକମାନେ କମ୍ ପରିଶ୍ରମରେ ବହୁତ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ସେହିପାଇଁ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଭଲ ଆୟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ତ କୃପରେ ଅତି କୃପଣ ଲୋକଠାରୁ ମଧ୍ୟ ପଇସା ଟାଣିବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ : ତାଙ୍କର ପୁର ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ସେ ଏଭଳି ଗତିରେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଚାଲିଲେ ଶୀଘ୍ର ଅଶ୍ରମଲୈ ପରଟି ଉତ୍ତରାତାଠାରୁ ମୁକ୍ତ କରି ତାକୁ ଫେରାଇଦେବେ ।

ସକାଳୁ ବୁକିବକୁ ଯିବା ସୁବେଳୁ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେଠାରୁ ଫେରିବା ପରେ କିଛି ସମୟ

ନିଜ ଶୁଭ୍ରରେ ବସି କାମ କରି ପାରିଲେ ଅଣାମଲ୍ଲିକୁ ସେଦିନ ସମୟର ଠିକ୍ ବ୍ୟବହାର ହେଲା ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ସେଥିରେ ତାର ମନ ଓ ଶରୀରର କ୍ଳାନ୍ତି ସବୁ କିଛି ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ସେ ସମୟ ଗୋଟାକ ପରେ ଅଛି ଗୋଟାଏ ଚିତ୍ତ ଅଶ୍ରୁ କରବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ବୁଲାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଯାଏ ।

ଅଣାମଲ୍ଲିର ଏଇ ଭଙ୍ଗଭାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଭଲ ଲାଗିନାହିଁ । ସୁମୀ ସହୃଦ ରାତିରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରବାକୁ ତାକୁ ସମୟ ମିଳେ; କିନ୍ତୁ ସେ ତା ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବ କଅଣ, ସୁଶ୍ରୁତଙ୍କ କରବାରେ ସବୁ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିଦେବ । ବହାରେ କେଶିଠାକୁ ରଲେ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ମନେ ମନେ ଏଥିପାଇଁ ଦୁଃଖିତ ହେଉଥାଏ ।

ଦିନେ ସୁନ୍ଦରୀ ସତ୍ୟା ସତ୍ୟା ଅଣାମଲ୍ଲିକୁ ନିଜର ମନକଥା କହିଦେଲା, “ଆପଣ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ଉଠିବାମାତ୍ରେ ଗୁଲିକି ଗୁଲିଯାଉଛନ୍ତି । ସେଠାରୁ ଫେରି ଶୁଭ୍ର ଉତ୍ତରକୁ ପଶୁଛନ୍ତି । ଏଠି ଉନ୍ନତହୋଇ ବସିରହି ମୋର ସମୟ କଟୁନାହିଁ, ବଡ଼ ‘ବୋର୍’ ଲାଗୁଛି ।” ଏଇ ‘ବୋର୍’ ଶବ୍ଦଟା ସେ ତାର ସ୍ବଳରୁ ଶିଖିଥିଲା ।

ଅଣାମଲ୍ଲିକୁ ଜଣାଇଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀର କଥା ସତ । ବାହାହେବା ଆଗରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଏକ ମୁହଁ, ପକ୍ଷୀ ଭଳି ନାନାଆଡ଼େ ବୁଲୁଥିଲା । ଅନେକଥର ତା’ ମନରେ ଏଇ ବିଚାର ଜାତହେଲା ଯେ, ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ସମୁଦ୍ର-କୁଳକୁ ବୁଲିଯିବ ।

ସେ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ନିଜର କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ, ତୁ ଠିକ୍ କହୁଛୁ । ମୋ’ କଥା ଟିକିଏ ଶୁଣ । ମୋର ଅଧା ସମୟ ଶୁଭ୍ରରେ ଜିନିଷପତ୍ର ସଜାଡ଼ିବାରେ, ସେନ୍ସିଲ କାଟିବାରେ ଏବଂ ରଙ୍ଗ ଗୋଳିବାରେ ସର୍ବଯାଉଛି । ତୁ ମୋର ଏସବୁ କାମ କରିଦେଲେ ‘ବୋର୍’ ହେବାରୁ ରକ୍ଷାପାଇବୁ ଏବଂ ମୋତେ ବି ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ବୁଲିବାପାଇଁ ସମୟ ମିଳିଯିବ । ସତ୍ୟାହରେ ଦୁଇଦିନ ଆମେ ସୁନ୍ଦରୀରେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇପାରିବା ।”

ସେ ଭାବିଥିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜେ ଅସି ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ସେ ତ ଏବେ ତାର ମନକଥା କହିଦେଇଥିଲା !

ସୁନ୍ଦରୀ କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଲାନାହିଁ, କେବଳ କୋଧରେ ତାକୁ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅଣାମଲ୍ଲି କହିଲା, “ମୁଁ ତୋର ଅସୁବିଧା ବୁଝୁଛି । ତୁ ଯଦି ମୋ ଦୁଃଖ କଥା ବୁଝିପାରୁ, ତେବେ ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ପଚାରିଲା, “ଗୁଲିକି କରବାରେ ଆପଣଙ୍କୁ ସକାଳେ ଟଙ୍କା ବେତନ ମିଳୁଛି, ଆପଣ ଏଇ ବେକାର ଧନ୍ଦାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏଇ ଅସୁବିଧା କାମ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ ।”

ଅଣାମଲ୍ଲି ରାତିରେ ଜଳୁଥିବା ଅଗିରେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଗୁଡ଼ିଲା, କୋଧରେ ସମସ୍ତ ଶରୀର ତାର କମି ଥାଏ ।

ପତ୍ନୀ କହୁଥିବା କଥା ‘ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବା ଗୁଡ଼ିଦେଉ’, ଆଶାମଲ୍ଲେ ମୋଟେ ସହପାରିକ ନାହିଁ; ରାଗିଥିଲେ । ବହୁତ ଦିନ ପୁଣି ତାର ବାପା ମିଶ୍ରି ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ସେ ଆଜିଥିବା ଛବିଗୁଡ଼ିକ ଚିତ୍ରିତ ଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଯେତେ ଦୁଃଖ ଲାଗିଥିଲା, ଏବେ ତା’ଠାରୁ ଅନେକ ଗୁଣ ବେଶି ଦୁଃଖ ଲାଗୁଥିଲା । ସେ ଭାବିଲା—‘ବାପା ଲଳିତକଳାରୁ ଆନନ୍ଦ ପାଇବା ଜାଣିନଥିଲେ । କ’ଣ ସୁନ୍ଦର ବି ସେମିତି ? ହଠାତ୍ ସ୍ତ୍ରୀର କଣ ହୋଇଗଲା ?’

ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ତାକୁ ‘ମହାନ ଚନ୍ଦ୍ରକର’ ବୋଲି କହି ସେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲା । ନିଜର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଆଗରେ ବଡ଼ ଗର୍ବ ସହକାରେ ତାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲା । ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ର ଚିତ୍ରାଣ କରବା ପାଇଁ ମୋ ଆଗରେ ମଡ଼େଇ ଭାବେ ନିଃସଂକୋଚରେ ବସିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଆଜି ସୁନ୍ଦର କ’ଣ ହୋଇଛି ?

ସେ ଦିନ ସଞ୍ଚାରେ ଆଶାମଲ୍ଲେର ମନ ଖୁବ୍ ଅଶାନ୍ତ ଥାଏ; ତେଣୁ ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ପାରିଲାନାହିଁ । ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ରାଗରେ ତା ଆଡ଼କୁ କଟମଟ କରି ଅନାଇ ରହିଥିବାର ଦେଖି ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ରାଗରେ ତାକୁ କଟମଟ କରି ଚାଲିଲା ଓ ପାହାଚ ଦେଇ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ କେତେ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଖୁଣ୍ଟିରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଚିତ୍ରାଣକରବା, ତାକୁ ଲିଭେଇବା, ଏବଂ କାଟି ଛୁଟି ପକାଇବାରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ାଏ କାଗଜ ନଷ୍ଟ ହେଲା । ସେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ତାର କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ଯାଇ ନିଜ ଖଟରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା ।

ଖଟ ପାଖରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ରିକା ଏବଂ ବହୁ ଖୋଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ତାହା ପଢ଼ି-ପଢ଼ି ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଯାଇଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଆଲମାଣି ଭିତରେ ନରଖି ହାତରେ ଧରି ତାର ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକ ଓଲଟାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଇଟା ଖଣ୍ଡିଏ ଇଂରାଜୀ ପତ୍ରିକା । ସେହି ପତ୍ରିକାରେ ଭିନ୍ନ-ଭିନ୍ନ ଅଭିନେତ୍ରୀମାନେ କେଉଁ କେଉଁ ସିନେମାରେ କେଉଁ ପ୍ରକାରର ବେଗଭୂଷା ଧାରଣ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ଲିପ୍‌ଷ୍ଟିକ୍, ନେଲ୍‌ପାଲିସ, ବିନ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି କିପରି ଭାବେ ନାଈଥିଲେ, ସେ ସବୁର ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣୀ ସେମାନଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ସହୃଦ୍ ଛପା ହୋଇଥାଏ । ତା’ପରେ ସେ ବହୁଟିକୁ ଖୋଲି ଦେଖିଲା । ସେଇଟା ହତ୍ୟା, ତଳାୟିତ ଇତ୍ୟାଦି ସୋମାଞ୍ଚକାରୀ ବିବରଣୀରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କୌଣସି ଦୃଶ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀର ଇଂରାଜୀ ଉପନ୍ୟାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ।

ଏ ପ୍ରକାର ନିମ୍ନସ୍ତରର ପୁସ୍ତକ ଏବଂ ପତ୍ରିକା ସବୁ ପଢ଼ିବାରେ ସୁନ୍ଦର ରୁଚି ଥିବା ଦେଖି ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତହେଲା । କିନ୍ତୁ ଦିନ ଆଗରୁ ତାର ପ୍ରଶଂସା କରି ସେ ଯାହା କହିଥିଲା, ଏବେ ବି ତାର ସେହି ମନେଅଛି । ତାର ବାପାଙ୍କ କମ୍ପାନୀରେ କାମ କରୁଥିବାବେଳେ ସେ ସିନେମାର ଯେଉଁ ପୋଷ୍ଟର ଚିତ୍ରାଣକରିଥିଲା, ସେହି ଦେଖି ସୁନ୍ଦର କହିଥିଲା,

“ଆପଣଙ୍କର ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିହାରୀ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି । ସତେ ଆପଣ ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରିଛନ୍ତି, ତା’ଠାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ହଜାର ଗୁଣ ଭଲ ।” ତାର କଥା ଶୁଣି ସେ ଭବିଷ୍ୟଦନ୍ତଙ୍କ ଯେ ହସିବ ନା କାନ୍ଦବ । ହଠାତ୍ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଶରବତନ୍ତଙ୍କ କଥା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ମିଥ୍ୟା ଆଡ଼ମ୍ବର ସତ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱ ଚିପିଦେଇଛି ।

ଶେଷ ଉପରେ ଶୋଇଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଗଲା, ବାହାର ଗଳରେ ଅଳିଆ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ଗାଈ । ଗାଈଟି ତାଙ୍କର ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କର । ସେମାନେ ତାକୁ କଷ୍ଟା ଦାସ, ଦାନା, ପେଟ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଇ ଖୁବ୍ ମୋଟା କରିଦେଇଥିଲେ । ଏକଥା ହେଲେ ବି ଗାଈଟି ଅଳିଆଗଦାରୁ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜ ଟାଣିଆଣି ଚୋରାଉଥିଲା । ସହରର ହାଉସିଆ ଗାଈର ରୁଚି ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲା; ମନୁଷ୍ୟର ରୁଚିକୁ ବା ବଦଳାଇ ନ ଦେବ କାହିଁକି ?

ସେହିନ ରାତିରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ସୁନ୍ଦରୀ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲାନାହିଁ । ସେ ଅପେକ୍ଷାରେ ଥାଏ ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜେ ଆସି କଥା କହୁବ । ସୁନ୍ଦରୀର ଜନ୍ମ ବି କମ୍ ନୁହେଁ । ସେ ଭବିଷ୍ୟତ ଯେ ତାର ସ୍ୱାମୀ ଆସି ଆଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବ । ସେହି ରାତିଟିକୁ ହଠାତ୍ ମୌନ ରହି ଜଣେ ଆଉ ଜଣକ ଉପରେ ରାଗକରି ଏବଂ ନିଜ ନିଜ ଜନ୍ମ ଧରି କାଟିଲେ । ଦୁହେଁ ଭଲ କରି ଶୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ପରଦିନ ସକାଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାର ଶୁଣିପିଣ୍ଡରେ ଯାଇ ବସିଲା । ତାର କଲ୍ଲନା ଦୁଇଗଡ଼ରେ ମାଡ଼ିଗଲା ଏବଂ ସେ କାଗଜ ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରି ଚାଲିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ମଗ୍ନ ରହିଥିବାରୁ ସୁନ୍ଦରୀର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ତାର କାମରେ ବାଧା ଦେଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ବରକାଗୁଡ଼ିକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ବନ୍ଦ କଲା । ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଗୋଡ଼ କରୁଡ଼ି କରୁଡ଼ି ଛୁତ ଉପରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ଚାଲିଲା, ତଳକୁ ଯାଇ ବାସନ୍ତକୁଡ଼ିକୁ ଚଢ଼େଇ ଖସାଇଦେଲା । ତାର ଏଇ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଭାବ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅଶ୍ରୁଲୁଣ୍ଠି ଉପରେ ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସେହିନ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ନିଜ କାମରେ ଟିକିଏ ତେରରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଗାଧୋଇବା, ଲୁଗା ବଦଳାଇବା ଏବଂ ଖାଇବାରେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲାନାହିଁ । ସବୁ କାମ ତାକୁ ନିଜେ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କମ୍ପାନୀରେ କାମ ଶେଷକରି ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକର ସୁନ୍ଦର ଗନ୍ଧ ଶୁଣିଲେ ଅନ୍ୟ ଦିନ ସୁନ୍ଦରୀ ଆସି ତାର ସ୍ତବ୍ଧ କରିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେହିନ କିଛି କଲାନାହିଁ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଉପରତାଳରେ ନିଜ କୋଠର ଉତ୍ତରେ ଦରଜା ବନ୍ଦ କରି ଶେଷ ଉପରେ ଚୈତ୍ସବ୍ୟ ଶୋଇରହିଲା । ଦରଜା ମଝି ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାକୁ ଭଲ କରି ଚାହିଁଲା । ତାର ଅପାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ସେ ଶରଣପାଇଁ କିଟକିଟ ହୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲା । ତାର ସଞ୍ଜ କଳା ବାଳ, ସଞ୍ଜ ଭୁଲୁଡ଼ା, ଶାଞ୍ଜ ନାକ, ନାଲି-ନାଲି ଓଠ, ସୁଠାମ ଛୁତ, ପଦ୍ମନାଭ ଭଳି କୋମଳ ବାହୁ, ନିବନ୍ଧନ ବସନ୍ତ ରୁଚୁକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ତିଆରି ହୋଇଥିବା

ତାର ସୁନ୍ଦର ଶରୀର—ଏହରୁ ଦେଖି ଦେଖି ଆଶାମଳେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଫାର୍ବ ନିଶ୍ବାସ ନେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଦେଖି ଆଶାମଳେ ଭାବିଲା ଯେ ଯେ ତା' ପାଖକୁ ଯାଇ କ୍ଷମା ମାଗିବ ଏବଂ ନିଜର ପ୍ରେମରେ ତାକୁ ବଶ କରିବ । ଏହା ଭାବି ଦରଜାରେ ହାତ ଲଗାଇବା ମାତ୍ରେ ସେ ମୁହଁ ଚାଲାଇ ତାର ଶୁଭ୍ର ଅଙ୍ଗକୁ ଚାହିଁଲା । ସେ ଯେଉଁ ଚିତ୍ତଶାନ୍ତିକ ସକାଳେ ଚିଆରି କରିଥିଲା, ତାହା ଓଲଟା ହୋଇ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହିନ ସୁନ୍ଦର ତାର ଶୁଭ୍ର ପରିଷ୍କାର କରିନଥିଲା । ସେଠିକାର ସବୁ ଜନସବୁ ବନ୍ଧିତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଧୁଳି ଜମାହୋଇ ରହିଥାଏ । ଏହରୁ ଦେଖି ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତି ତାର ଆକର୍ଷଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ କୁଆଡ଼େ ଉଦ୍ଭେଗିଲା ।

କ୍ଷଣକ ଭିତରେ ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସୁନ୍ଦର ବାହ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ସଙ୍ଗେ ମୂଲ୍ୟହୀନ । ସେ ଭାବିଲା ଯେ, ଯଦିବା ସେ ତା' ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ବ, ତେବେ ବି ଏତେ ଉପେକ୍ଷା କରି ପାରିଲା କିମିତି ? ଶୁଭ୍ରଚିତ୍ତକୁ ପରିଷ୍କାର କରିବାପାଇଁ ତାକୁ ଦଶ ମିନିଟ୍ ମଧ୍ୟ ଲାଗିନଥାନ୍ତା । ସେଠିକାର ଜନସବୁକୁ ସଫାସୁରୁର କରି ରଖିବା ଏମିତି ଗୋଟାଏ କିଛି ବଡ଼ କାମ ନୁହେଁ ।

ମିନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ପ୍ରାୟ ଉପରକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ଡେଇଁ ଉପର ଦରର ସବୁ କାମ ସୁନ୍ଦର କରେ । ସୁନ୍ଦର ଏଇ ଉପେକ୍ଷା ତାକୁ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଅନେକ ପ୍ରକାରର ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି-ଶୋଭିତ ଗୋପୁରମ୍ ଥିବା କୌଣସି ବିଶାଳ ମନ୍ଦିରରେ ଯଦି ପ୍ରେମର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ରୂପ-ଦେବତାର ମୂର୍ତ୍ତି ନଥାଏ, ତେବେ ଆମକୁ କିମିତି ଲାଗିବ ?

କିଛି କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିବା ତାର କଳାକାର ହୃଦୟ ଏକବାରେ ବେଦନାର ତାପରେ ମଜ୍ଜିଗଲା । ସେ ଦମ୍ ଦମ୍ ହୋଇ ପାହାଚରେ ତଳକୁ ଓଲଟିଲା ଏବଂ ସ୍କୁଟର ନେଇ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଚାଲିଗଲା । ସ୍କୁଟର ଚାଲିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସୁନ୍ଦର ନିଜ କୋଠରୀରୁ ବାହାରକୁ ଆସିଲା । ଆଶାମଳିକୁ ଏକାକୀ ବାହାରକୁ ଯାଉଥିବା ଦେଖି ସୁନ୍ଦରର ଭାବ ଅନେକ ଗୁଣ ବଢ଼ିଗଲା ।

ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—‘ପ୍ରାଙ୍ଗର ଗଙ୍ଗା ଯେ ସେ ପୁରୁଷ, ଯେତେଦେଲେ ଚାହେଁ, ଯୁଆଡ଼େ ଚାହେଁ, ଯାଇପାରିବେ । ସେ ଯାହା କିଛି କଲେ ତାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କିଛି କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି କୌଣସି ଲୋକ ଝିଅ ବାହା ଦେଇ, ଜୋଇଁକୁ ମାସକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ବେତନ ମଧ୍ୟ ଦିଏ, ତେବେ ତାକୁ ବୋଧହୁଏ ଏଭଳି ଭାଗ ଲାଗୁଥିବ । ତାକୁ ଭାଗ ଲାଗୁଛି, ଲାଗୁଥାଉ । ମୁଁ ବି ଆମ ଦରକୁ ଫେରିଯାଇପାରେ ।’

ସୁନ୍ଦର ଭାବିଲା ଯେ ତାର ବଡ଼ପଣିଆ ଦେଖାଇବାକୁ ହେଲେ ତାର ମଧ୍ୟ ଏଇ ପାଙ୍ଗେ ପାଙ୍ଗେ ନିଜ ମାଆ ଦରକୁ ଚାଲିଯିବା ଦରକାର । ତାକୁ ବୋଧହେଲା ଯେ ମାଆକୁ ଦେଖା କଲେ ତାକୁ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ମିଳିବ । ବାହାଘର ପୂର୍ବରୁ ସୁନ୍ଦର ତାର ମାଆ ଏତେ ଭଲ ଲାଗୁନଥିଲେ; କାରଣ, ସେ ଚାହିଁ ନଥିଲେ ଯେ ଝିଅର ବିବାହ ଆଶାମଳି ସଙ୍ଗରେ ହେଉ; କିନ୍ତୁ ବାପ-ଝିଅର ଏକା ଜିନ୍ଦା ଆଗରେ ତାଙ୍କ କଥା ରହିଲା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର ଏବେ ମନେ-

ମନେ ଭାବିଲା, “ହାୟ, ମୁଁ ମାଆଙ୍କ କଥାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲି କାହିଁକି ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ନିଜର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ମା’କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଚଳିଲାଣି । ସଞ୍ଜ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ଦରୁ ବାହାରବାପାଙ୍କ ମାନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାରରେ ଅନୁମତି ନେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶୁଣିବା-ଦେଖିବା ସେତେବେଳେ ଲଜ୍ଜା ସେତେବେଳେ ବାପପରକୁ ଯିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସୁନ୍ଦରୀ ପଡ଼ୋଶୀ ଆନନ୍ଦୀ ପାଖରେ କିଛି ସମୟ କାଟି ରୁଣ୍ଡିଆସିଲା । ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତାର କଥାରୁ ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିଗଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ରହିଛି ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ଫେରି ଆଣାମଲ୍ଲି ଖାଇଲା ଏବଂ ସିଧା ଉପରତାଲର ନିଜ କୋଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ବହୁତ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଚିତ୍ରକୁ ପୂର୍ବ କରିବାରେ ଲାଗିଲା ଏବଂ ସେହି ପିଣ୍ଡିତ୍ରବା ପୋତା ଉପରେ ଶୋଇଗଲା । ପାଖ କୋଠାରେ ଏକାକୀ ଶୋଇଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ଭିତରେ ଭିତରେ ରାଗି ପାରିଯାଉଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେ ଆଣାମଲ୍ଲିର ଶୁଭ୍ର ଅଞ୍ଜଳି ଚିକିଏ ହେଲେ ରୁହିଲା ନାହିଁ ।

ପରଦିନ ସଞ୍ଜରେ ତାର ଶୁଭ୍ରରେ ପହଞ୍ଚି ଆଣାମଲ୍ଲିକୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ସେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ “ସୁନ୍ଦରୀ ! ସୁନ୍ଦରୀ !” ବୋଲି ଡାକି ତା’ ପାଖକୁ ଚଳି ଏବଂ ଖୁବ୍ ଆଦରରେ ତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନକଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ମୋଟେ କିଛି ଛୁଇଁପାରିନାହିଁ ।

ଆଣାମଲ୍ଲିର ପ୍ରସନ୍ନତାର କାରଣ ହେଲା କେବଳ ଏତିକି ଯେ ଦୁଇଦିନ ଧରି ଧୂଳିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ତାର କୋଠାଟି ଅଜି ଏକବାରେ ପଡ଼ାସୁରୁର ହୋଇଯାଇଛି । ତଟାଣ ଏକବାରେ ପଡ଼ା । ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଯହୁ ଜିନିଷ ଯଜାହୋଇ ରହିଛି । ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ହାତରେ ନେଇ ଦେଖିଲା । କେନ୍ଦ୍ର ତାକୁ ଲେଖିବେ ବୁଝି ରଖିଦେଇଛି । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଅବା ଯେଉଁଠିକି ଜାଗା ଉପରେ ନୂଆ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛି । ରବିର ଦାଉ ବା ପଡ଼ା । ରବିର ପିଆଲୁଟିକ ଓ ତୁଳିଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ଦେଖାଯାଉଛି । ଫୁଲଦାନରେ ତାର ବସିବୁରେ ଫୁଟିଥିବା ତମାକୁଲ ଲାଗିଛି । ତାର ସୁଗନ୍ଧରେ କୋଠାଟି ମହକଉଛି ।

ଏଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ଆଣାମଲ୍ଲିର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହିନାହିଁ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ସାଫଲ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଛି । ହାରିବାକୁ ଭବିଷ୍ୟତ ଲୋକ ଯଦି ପୂର୍ବପୁର ଜଣିଥାଏ, ତେବେ କଅଣ ହେବ ? କେବଳ ନିଜ ଶୁଭ୍ରରେ ହେଉଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଦେଖି ସେ ଖୁସି ହୋଇନଥିଲା, ସୁନ୍ଦରୀର ଦୁଃସ୍ୱର ପରିବର୍ତ୍ତନ, ତାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ତେଜନାକୁ ଦେଖି ହିଁ ସେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇଉଠିଥିଲା ।

ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ଯଦି ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ଚିତ୍ତକଳାକୁ ସୃଷ୍ଟିକରେ ତେବେ ମୋ ପାଇଁ ଏହା କରନ୍ତା କାହିଁକି ? ସେ ଚିକିଏ ଗର୍ବରେ ମୋତେ ପଦେ-ଅପେ କହିଦେଲା, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାକୁ କେତେ ବନ୍ଧୁ ଦେଲି ? ବନ୍ଧୁ ସୁନ୍ଦରୀ ! ମନରେ ଏଭଳି ଭାବନା ଆସିବାରେ ସେ ଧାର୍ଯ୍ୟବାନ ସୁନ୍ଦରୀ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ସେ ପହଞ୍ଚିବାରେ ସୁନ୍ଦରୀର ରାଗ ଦୂର କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଅନୁନୟ-ବନ୍ଧୁ କଲା.

କ୍ଷମା ମାଗିଲା, ତା ପ୍ରତି ତାର ଅସୀମ ପ୍ରେମକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କଲା ।

“ହଉ, ଗୁଲ । ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଆଡ଼ୁ ଗୁଲିଆସିବା”—ବୋଲି କହି ତାକୁ ଚଞ୍ଚଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲା ।

“ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଯାଇ କ’ଣ ହେବ ? ଅପେକ୍ଷା କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଅପେକ୍ଷାରେ ଅପେକ୍ଷାରେ ସ୍ନେହର ସହିତ...”

ଅଶ୍ରମଲେ ତାର କାନରେ କହିଲା, “ଆଜି ପ୍ରେମାଳାପ କରିବି—କଲାର କଥା କାଲି ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ଶୁଣିଯାଇ କହିଲା, “ପ୍ରେମ କରିବାକୁ ଆପଣଙ୍କର ସମୟ କାହିଁ ?”

“ସୁନ୍ଦରୀ, ପ୍ରେମ ଓ କଲାର ଦନ୍ତସ୍ଥ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି । ଦୁହେଁ ଦେହ ଓ ପ୍ରାଣ ଭଳି ଏକ ଅରେକ ସହୃଦ ଜଡ଼ିତ । ତୁ ଆଜି ଏଇ କଥାଟିକୁ ଜାଣିପାରୁଛୁ । ଆଜି ଦିନଟିକୁ ମୁଁ ଜୀବନଯାକ ଭୁଲିପାରିବି ନାହିଁ । ଏଇ ଦିନଟିକୁ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବର ଦିନ ଭାବେ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । ଗୁଲ, ଶୀଘ୍ର ଗୁଲ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ଚାହିଁପାରିଲାନାହିଁ ଯେ ଆଶ୍ରମଲେ ଏଭଳି ଅବୋଧ ବାଳକଟିଏ ଭଳି ଉଆଁ-ଡେଇଁ କରୁଛି କ’ଣ ? ପୁରୁଷର ଅହଙ୍କାର ଗୁଡ଼ିକ ସେ ତାକୁ କ୍ଷମା ମାଗିଛି । ଏହା ଭବି ତାର ମନ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତ ହେଲା । ଦୁହେଁ ସୁନ୍ଦର ଚଢ଼ି ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଆଡ଼କୁ ଗୁଲିଲେ । ଏହରୁ ଦେଖି ମନକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଓ କିଏ ଶାନ୍ତରେ ନିଶ୍ଚାସ ମାରିଲେ । ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଦିନଟି-ଯକ ପାପ-ନେତ୍ର ଭଳି ଲାଜୁଛି । ତାଙ୍କର କଳିଆ ଶେଢ଼ି ଶୀଘ୍ର ମେଣ୍ଟିଯିବାରୁ ସେ ଭାରି ଖୁସିହେଲେ ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ପହଞ୍ଚି ଆଶ୍ରମଲେ ବାଲି ଉପରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତା’ ପାଖରେ ବସିଗଲା । ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ବେଶି ଭିଡ଼ ନଥିଲା । ଆଶ୍ରମଲେ ଆନନ୍ଦରେ କହିଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ, ତୁ ଆଗରୁ ମୋତେ କଲାକାର କହି ମୋର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲୁ । ଲୋକ ନିଜ ଜଞ୍ଜା ଏବଂ ମନୋବୃତ୍ତିର ଅନୁକୂଳରେ ଯେଉଁ ଚିନ୍ତା ଦିଆର କରେ, ତାହାହିଁ ପ୍ରକୃତ କଳାକୃତି । ନିଜ କ୍ଷୁଦ୍ରତାରେ ବସିଲେ ହିଁ ମୁଁ ଉଚ୍ଚାନ୍ତ କଳାକୃତି ନିର୍ମଣ କରିପାରିବି । ଏଇ ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ଟଙ୍କା-ପଇସାର ଲୋଭରେ ଦିଆର କରେନାହିଁ । ଚିନ୍ତା ଆଜିକାରେ ମୋତେ ଏକପ୍ରକାର ସୁଖ ମିଳେ । ଏଇ ସୁଖ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଠିକ୍ ଦେହ ପ୍ରକାର, ଯେତେବେଳେ ଅତି ସରସତାକୁ ପ୍ରେମ କରିବାରେ ମିଳିଥାଏ ।”

ଆଶ୍ରମଲେକୁ ଏଭଳି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିବା ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ସମୁଦ୍ର ଲହଡ଼ି ଆଡ଼କୁ ଚଳିଲେ । ସେ କଥାରେ ତାର ମନ ଲାଗିଲାନାହିଁ । ଆଶ୍ରମଲେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ତାର ସ୍ବାଗ ପୁରୁଷର ଗୁଡ଼ିକାହିଁ ।

ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଭବିଷ୍ୟତ ଯେ ତୁ ମୋତେ ଭଲପାଉ; କିନ୍ତୁ ମୋର କଲାକୁ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ ସ୍ବାଗ ଲାଗିଲା । ଆଜି ତୁ ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ରତାକୁ ସମ୍ପାଦନ କରି ସବୁ ନିନ୍ଦାପତ୍ର ସମ୍ଭାଳି ଚାଲିଯାଇଛୁ, ଏହା ଦେଖି ମୋର ସ୍ବାଗ କୁଅତ୍ତେ ଉତ୍ତେଜଗଲା । ମୋର ଆନନ୍ଦ ଯେ ତୁ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଭଲଭାବେ ଜାଣିପାରେ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ତରୁଣୀର ତା' ଆଡ଼କୁ ଚାଲିପଡ଼ିଲା ଏବଂ ତାକୁ ଅନାଦି ବଞ୍ଚିରହିଲା । ସେ ତାକୁ କିଛି କହିବାକୁ ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଚାଲିଗଲା ।

“ତୋର ରାଗ ଏବେ ବି ଦୂର ହୋଇନାହିଁ ?” କହି ଆଶାମଲେ ହସିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ କମ୍ ନାମୁଁ ଫେରି ପରେ ବି ଯଦି ନିଜର କାମ କରିବାକୁ ଲାଗିବେ, ମୋତେ ଭଲ ଭଲଭାବେ କମିତା ? ଚାଲିବା, ସିନେମା ଦେଖିବା, ହୋଟେଲ ଯାଇ କିଛି ଖାଇବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ଫୁରୁସତ୍ କାହିଁ ?”

ଆଶାମଲେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରା ଚାହିଁପାରୁଥାଏ । ତାହା ସହିତ ସେ ଏକଥା ଚାହିଁପାରିଲା ଯେ ନିଜ ପରିବାରର କଷ୍ଟ କଥା ସେ ଜମା ଚାହିଁନାହିଁ । ସେହି ପରିବାରର ମୂଳ ଆଧାର ତାର ବାପା ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ମିସ୍ତ୍ରି ହୋଇ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଦିନଠୁ ତାଙ୍କ ପରିବାର ଫିନାନ୍ସିଆଲ ଅସୁବିଧା ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ମଞ୍ଜୁର ଦୁଃଖକୁ ତାଙ୍କ ପରିବାର ଭୁଲିପାରିନଥାଏ । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବାହାରକୁ ଯାଇ ମଉଜ କରିବାକୁ ଆଶାମଲେର ମନ ଲାଗୁନଥାଏ । ଏତେବେଳେ ତାର ପିଲାପାଠ୍ୟର ଅଭାବ । ତାର ସବୁ ଅସୁବିଧାଗୁଡ଼ିକର ତତ୍ତ୍ୱ କରିବା ପରେ ସେ କହିଲା, “ବାପା ପର ଉପରେ ଯେଉଁ କରଜ କରିଥିଲେ, ତାକୁ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ମୁଁ ତୋର ବାପାଙ୍କ କମ୍ ନାମୁଁରେ କାମ କରୁଛି । କରଜ ଶୁଣିପାରିଲେ ପରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି କରି ଜଣକା ଚଳାଇବ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ତା' ଆଡ଼କୁ ଏମିତି ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯେତେ ଅବା ସେ ଗୋଟାଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଯଦି ବସିବା ଦେଖୁଛି । ହଜାର ଟଙ୍କା ବେତନର ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେବା କଥା ଶୁଣିବାରେ ତାକୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ଏହା ହେଲା ପରେ ବି ସେ ତା' ସହିତ ସୁପ୍ରିମେନ୍ କହିବାକୁ ଚାହିଁଲା-ନାହିଁ ।

ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ଫେରିବା ପରେ ଦୁହେଁ ଖାଇନେଇ ଉପରକୁ ଗଲେ । ସେଦିନ ରାତିରେ ଦୁହେଁ ଶୁଆରେ କଟାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା ଯେ ଦୁଇ ଦିନ ନରକରେ କାଟି ସେମାନେ ପୁଣି ସ୍ୱର୍ଗ-ଲୋକକୁ ଫେରିଲେ ।

ପରଦିନ ସକାଳୁ ଆଶାମଲେ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ନିଜ ଶୁଣିବାକୁ ଗଲା । ତା' ମନ ଏତେ ଶୁଣି ଯେ ସତେ ଯେମିତି ତାକୁ ବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଟାଏ ମିଳିଯାଇଛି । ସେ ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ନୂଆ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଜଣାଇଲା, ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁରେ ସୁନ୍ଦରୀର ପ୍ରେମର ସୁନେଲି ରଙ୍ଗ ଚଢ଼ିଯାଇଛି । ସେ ତ ଅଳିଅଭଦ୍ରା ପାଖରେ ବସି ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିପାରିଲା; କିନ୍ତୁ ସେହି ସୁନ୍ଦରୀ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ବସି ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାରେ ତାକୁ ବିଶେଷ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ ହେଲା । ଏକ ବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣାଟିଏ ମିଳିଯାଇଛି ନା !

ସେ ସାଙ୍ଗେ-ସାଙ୍ଗେ ଦୁଇଟି ଚଢ଼େଇର ଛବି ଅଙ୍କିଦେଲା ଏବଂ କମ୍ ନାମୁଁ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା । ଖାଇପାରି ସୁନ୍ଦରୀରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆଶାମଲେ ତଳକୁ ଆସିଲା । ମାଆଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯିବାବେଳେ ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ସେ ତମକପଡ଼ିଲା ।

ସେ କହିଲେ, “ବୋଧହୁଏ ଆନନ୍ଦୀ ଏଠାକୁ ଆସି ରୁମ ଦୁର୍ଘଟକର କଳିଆ ମେଣ୍ଟାଇ-
ଦେଲା—ଏହା ଖୁବ୍ ଭଲକଥା ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ରମକ ପରୁରଲ୍, “ଆନନ୍ଦୀ ?”

“ହଁ, କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆନନ୍ଦୀ ଆସି ଉପରଘର ସଫାସୁରୁର କରି ଅଳିଅଳକ
ଟୋକେଇରେ ତଳକୁ ଆଣି ଫୋପାଡ଼ିଲା । ତୁ କ’ଣ ତୋର ଖୁଡ଼ିକୁ ସଫା ବି
କରିପାରୁଛୁ ? ଜଣାଯାଉଛି ତୁ ସୁନ୍ଦରୀକୁ କିଛି କହୁଛୁ । ବିରୁର ଆନନ୍ଦୀ କାଲି ଏକାକୀ ସବୁ
କାମ କଲା । ମୁଁ ଭୁବୁଛି ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଏକଥା କହୁଥିବ ।”

“ହଉ ମା, ମୁଁ ଯାଉଛି, ତେର ହେଉଛି ।” କହି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦୁର୍ଗତରେ ଚାଲିଗଲା ।
ତାର ଆଖିରେ ଲୁହ । ସୁନ୍ଦର ଚଢ଼ିବା ଅଗରୁ ସେ ହଠାତ୍ ପଛପଟ ଘରର ଛୁଟ ଅଡ଼କୁ
ଚାଲି ଚାଲିଲା । ଯେଠି କେହି ନ ଥିଲେ । ସେ ମନେ ମନେ ସେଇ ଘରେ ରହୁଥିବା
କଳା-ଦେଶକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପ୍ରଣାମକଲା ।

ଗତ ରାତ୍ରେ ତାକୁ ଯେଉଁ ସ୍ପର୍ଶୀୟ ଆନନ୍ଦ ମିଳିଥିଲା, ସେଥିରୁ ତାକୁ ନିଃସାର ଓ
କାଳ୍ପନିକ ଆନନ୍ଦ ଭଳି ଏବେ ଜଣାଗଲା । ନିଜେ ନିଜେ ଠକାମିରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା କଥା
ସ୍ବୟଂ ଲକ୍ଷିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାଟରେ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଦୁଇଟଣାରୁ ବର୍ଷ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ତାର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା ।

କେତେକ ଲୋକ ଅନ୍ୟର ଉପକାରକୁ ମନେରଖନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେକ ତାଙ୍କଦ୍ବାରା
କରାଯାଇଥିବା ଅପକାରକୁ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେତେକ ଲୋକ ଅନ୍ୟର ଉପକାର
ଓ ଅପକାର ଉଭୟକୁ ମନେରଖନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେତେକ ଲୋକ ଅନ୍ୟର ଉପକାରକୁ ଶୀଘ୍ର
ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କଦ୍ବାରା କରାଯାଇଥିବା ଅପକାରକୁ ହିଁ ଦବଦା ମନେରଖିଥାଆନ୍ତି ।
ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ, ଯେଉଁଠି ମନ ନାହିଁ, ଯେଠି ବି ତାର ଉପକାର କଥା ସ୍ବୟଂ
ଅନେକ ଦୁଃଖ ପାଆନ୍ତି ।

ମାଣିକ୍ସ ମିସ୍ତ୍ରିଙ୍କ ପରିବାରର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହଜ ହସି ହସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ;
କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ସେ ପାଇଥିବା ସାମାନ୍ୟ ଦଣ୍ଡକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଭୁଲିପାରନ୍ଥାଏ । ମିସ୍ତ୍ରି
ଚାଲିଗଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମାଣିକ୍ସଙ୍କ ଦୃଢ଼ତାରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା ଡୋଧ ଶାନ୍ତି
ହୋଇନଥାଏ । ସେ ଭୁଲୁଥାଏ, ‘ମୁଁ ଯାହା ଭୁଲ୍ କରୁଥାଏ, ପୋଲିସ୍ ଆକାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ
ଆଗରେ ମୋତେ ପିଟି-ମାର ଧମକ-ତମକ ଦେଇ ଏଭଳି ଅନିଚ୍ଛା କରା କେତେଦୂର
ଉଠିବ ହେଲି ? ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯଦି ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ହାତ ଡାକି ଦେଇଥାନ୍ତି ତେବେ କ’ଣ
ହୋଇଥାନ୍ତା ?’

ମିସ୍ତ୍ରିଙ୍କ ଉପରେ ତାର ରାଗିବାର ଆଉ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଥିଲା । ସେ ସବିଲ୍ ଯେ ଯଦି

ମିଶ୍ର ବନ୍ଧୁଆଥନ୍ତେ, ତେବେ ସେ ଦିହେଁ ମିଶ୍ର ଜମିଦାର ବରୁଣରେ କେସ୍‌ଲଡି ଜମିକୁ ତାଙ୍କ କମ୍ପାନୀ ନାଆଁରେ କରିପାରିଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କର ହଠାତ୍ ମରିଯିବା ଫଳରେ କମ୍ପାନୀର ଲେକ୍‌ସାନର ସବୁ ଦାୟିତ୍ବ ତା' ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । ସେ ଭବିଳ ମୋର ଛତିର ପ୍ରତିବଦଳ ପରିଶୋଧ ନକରି ସେ ମରିଗଲେ ସିନା; କିନ୍ତୁ ମୋର ଛତିର ଭରଣା କରିବାର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ବ ତାଙ୍କର ।

ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହୃଦ ମିଶ୍ର ଭଗରେ ଜମି କରିବା ହେତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାଙ୍କୁ ଆଇନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୋଷୀ ପ୍ରମାଣିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଆଇନ ବିଷୟରେ ତା'ଠାରୁ ବେଶି ଜ୍ଞାନ ଥିବା ଲୋକେ ତାକୁ ଖୁବ୍ ହଇରାଣ କଲେ । ଜମିଦାର ଜମି ଉପରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାର ପ୍ରମାଣିତ କରି ଜମି ଫେରାଇନେଲେ । ପୁଣି କରିବାପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ଏଡ଼ଭନସ ଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲେ, ସେସବୁ ଟଙ୍କା ସେମାନେ କବରଦତ୍ତ କରି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ଠାରୁ ଫେରସ୍ତ ନେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ କଣାହାଇଥିବା କାର୍ ଶୁଣିକି ଯେଉଁ ବାଟରେ ଆସିଥିଲା, ସେଇ ବାଟରେ ଫେରିଗଲା । ଅନନ୍ତୀର ଗହଣା ସହୃଦ ତା'ର ମାଆର ଗହଣାପତ୍ର ବିକି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନିଜର ଖରାପ ହେଉଥିବା ଆର୍ଥିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସମ୍ଭାଳିନେଲା । କଦରସେନ୍ ଏତିକିମାତ୍ର ଚାହୁଁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାତକୁ କରଜ କରି ଜେଲ ଯିବାକୁ ନ ପଡ଼ୁ । ତାଙ୍କ ଘର ଉପରେ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ସେ ଧାର ଆଣିଥିଲେ ତାକୁ ଶୁଣିପାରେନାହିଁ । କରଜ ଦେବା ଲୋକେ ଆଶାମଲେକୁ କହିବାଭଳି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ମଧ୍ୟ କହିଦେଲେ ଯେ ମାସିକ ଛଅ ଶ' ଟଙ୍କା ସୁଧ ବାବଦକୁ ଦେଇଦେଲେ ଚଳିଯିବ ।

ନିଜର ଏଇ ପ୍ରଥମ ପରାଜୟରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହତୋତ୍ସାହ ହେଲାଣି । ଏ ପରାଜୟ ହେତୁ ତାର ଜିଦ୍‌ଖୋର ସ୍ବଭାବ କମ୍ ହେଲାଣି, ବରଂ ବେଶି ବଢ଼ିଗଲା । ସହର ଭିତରେ ଦେବାଳୀଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକ ଏବଂ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ଟେକି ଚାଲୁଥିବାର ଦେଖି ସେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସାହିତ ହେଲା । ସ୍କୁଲ-କଲେଜର ଛାତ୍ର ଏବଂ ଅଫିସର ତଳିଆ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ଏବଂ ପଦବିସିଦ୍ଧି ପ୍ରମାଣିତ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ମଗାନ୍ନାହାଏ । ସେ ଭବିଳ ଯେ ଟିକେବେ 'ବଡ଼ଲେକ' ହେବାପାଇଁ କିମ୍ବା ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିବାକୁ ଏଇ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ବାଧା ଦେଇପାରନ୍ତି; ଅଥଚ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିନାହାଁ । ସେ ରାତରେ ତାର ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଓ ଅବରଣ ସମ୍ପର୍କୀୟ ପ୍ରମାଣପତ୍ରକୁ ବାକ୍‌ସବୁ ବାହାରକରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିର ପିନ୍ଧି ଦେଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଟ୍ୟାକ୍‌ସି ନେଇ ସେଇସବୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଗଲା, ଯେଉଁମାନେ ତାର ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ମ-ସରେ ଦୁଇ ତିନି ଜଣଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରିପାରିଲା । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଦେଖାହେଲା ସେ ଭିତରୁ କେବଳ ଜଣେ ସେ ନିଜ ଜାଲରେ ଧରିପାରିଲା । ତାକୁ ସେ କହିଲେ ଯେ, ସେ ଘର ଓ ଗୁମ୍ରା ତିଆରି ଏବଂ ନାଲି ମରମତି ପାଇଁ ଠିକାରେ କାମ ନେଇପାରେ । ସେ ଯଦି ଏ ବିଷୟରେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ, ତେବେ ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କୃତଜ୍ଞ ହୁଅନ୍ତା । ସେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ସବୁ

କାମ କଥେଲ, ତାର ବବରଣୀ ଦେଇ ତାଙ୍କର ବଶ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେ ଲୋକ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ମାଣିକମ୍ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଲୋକ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ତଳେ ସେ ଯେତେବେଳେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ମିସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ କଥା ଟାଳିଦେଇ କହୁଥିଲେ ଯେ, ସେ ତାଙ୍କ ପାହାନ୍ତିର ବୋର୍ଡ଼ ଉଠାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ମାଣିକମ୍‌କୁ ପାଇ ସେ ଭବିଷ୍ୟେ ଯେ ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପକାର ବଦଳରେ ସେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରିଶେଷ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛନ୍ତି ।

ସେ କହିଲେ, “ମୁଁ ରୁମକୁ ଏଇ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାଲି ଚିଆରି କରିବାକୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର କାମ ଦିଆଇଦେବି । ରୁମେ ସେଇ କାମରେ ତିରିଶ ଗୁଲିଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଲାଗାଇଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ସତ୍ତାକୁ ଭିତରୁ ମାଟି ଗୋଡ଼ି ଦେଇ ପଛରେ ଭର୍ତ୍ତିକରିଦେବ; କିନ୍ତୁ ବାହାରକୁ ତାହା ଚକ୍‌ଚକ୍ କରୁଥିବା ଦରକାର । ରୁମର କାମ ଯାହା କରି ଯେମିତି କେହି ଭୁଲ ବାହାର କରିପାରେ, ତାହା ଦେଖିବା ମୋର ଦାୟିତ୍ବ । କାମଟି ଖୁବ୍ ଭଲ । ଏଥିରେ ରୁମକୁ ଢେକଡ଼ା ପରୁଣ ଲାଭ ମିଳିବ । ମିସ୍ତ୍ରୀ ମୋର କରୁଥିବା ଉପକାରର ପ୍ରତିବଦଳରେ ମୁଁ ତମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି; କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା ମନେରଖ, ମୋତେ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବା ଦରକାର ।”

ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ମାଣିକମ୍ ବୁଝିଗଲା ଯେ କୌଣସି ରକମର ବ୍ୟବସାୟ ବା ଗୁକରି ନକରି ସେହି ଲୋକ ଜଣକ ଏତେ ଭିତ ଆସନରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା କିପରି ? ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜନସାଧାରଣ ଜାଣିପାରିଥିଲେ ଯେ ସେ ବେତନ ଇତ୍ୟାଦି ନନେଇ ନିଃସ୍ୱର୍ଥପରି ଭାବେ ଜଳତାର ସେବା କରିନ୍ତି ।

ମାଣିକମ୍ ପାଖରେ ଟ୍ୟାକ୍‌ସିଭଡ଼ା ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ପଇସା ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଏ କଥାଟି ଆଉ କାହାରିକି କହୁନାହାନ୍ତି । “ଆପଣ ମୋତେ ଏଇ କାମଟି କରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ମୁଁ କୌଣସିମତେ ଟଙ୍କା-ପଇସା ଯୋଗାଡ଼ କରି ଏହାକୁ ଠିକ୍ ଭାବେ କରିଦେବି ।” —ଏ କଥା କହି ମାଣିକମ୍ ସେଠାରୁ ଫେରିଲା ।

ପ୍ରଥମେ ସେ ଭାବିଲା, ଆଶାମଲ୍ଲିର ଶୁଶୁର ଦଣ୍ଡପାଣି ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ କାହାରିଠାରୁ ଧାର ଅଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିବ—ପରେ କିନ୍ତୁ ସେ ଏଇ ଚିନ୍ତା ଛାଡ଼ିଦେଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ଦଣ୍ଡପାଣି ତାକୁ ବଶ୍ୟ କର ତା ପାଇଁ କରଜ ଅଣିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେନାହିଁ । ଧାର ଅଣିବା କାମରେ ମଧ୍ୟସ୍ତତା କରିବାପାଇଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭିତରେ ଅନେକ ଚରୁର ଲୋକ ଥିଲେ । କରଜ ଦେବା ଲୋକେ ପ୍ରାୟ ସେଇମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ଧାର ଟଙ୍କା ଦେଣ ନେଣ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ମୂଲ୍ୟନ ଫେରି ନ ପାଇଲେ ବି ଚିନ୍ତା କରୁନଥିଲେ; କାରଣ ରାଣ-ବ୍ରହ୍ମତାଠାରୁ ସୁଧ ହସାବରେ ମୂଲ୍ୟନଠାରୁ ବେଶି ଟଙ୍କା ଅସୁଲ କରି ଅଣିବାର ଗୁରୁ ଯେମାନଙ୍କର ଥିଲା । ମୂଲ୍ୟନ ଫେରିଲେ ତାକୁ ଯେମାନେ ଅତିଶୟ ଲାଭ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ।

ଦିନରାତି ଦଉଡ଼ି-ଧାପଡ଼ କରି ମାଣିକମ୍ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଭଳି ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ

କରିପକାଇଲ । ତାର ଚାକିରି କମ୍ପା ବ୍ୟବସାୟ ବିଷୟରେ ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ଆନନ୍ଦୀକୁ କହ କହେନାହିଁ କମ୍ପା ସେ ମଧ୍ୟ କହ ପରୁରେ ନାହିଁ । ଜମି କଣିକା ବିଷୟରେ ଠକାମିରେ ପଡ଼ିଯିବା ପରେ ତା'ମନ ଖୁବ୍ ଖରାପ ଥିବ ଭବି ଆନନ୍ଦୀ ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ ସତର୍କ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲ । ତା'ପ୍ରତି ନିଜର ସତ୍ୟ ସ୍ନେହ ପ୍ରକଟ କରି ସେ ତାକୁ ଯୋଥାଦେଲା । ବିପଦ ସମୟରେ ସେ ନିଜେ ତାର ଗହଣାଗାଣ୍ଠି ତା' ହାତରେ ଧରିଦେଲା ।

ଥରେ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ପଚାରିଥିଲା ଯେ, ବାପାଙ୍କୁ କହୁ ସେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଚାକିରି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ କି ? ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ମୁଁ କାହାର ପାଖରେ ଚାକିରି କରିବନାହିଁ । ମୁଁ ତ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଚାକିରି ଦେବାକୁ ଯାଉଛି ।” ତାର ସାହସ ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ ବିସ୍ମୟ ସହିତ କହୁ ଗର୍ବର ସଞ୍ଚାର ହେଲା ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହରେ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ଟ୍ୟାକ୍‌ସିରୁ ଫଳ ଝୁଡ଼ିଟାଏ ଧରି ସେ ଘରକୁ ପଶିଲା ଓ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଡାକ ଡାକ ସେ ଶିଢ଼ି ଉପରକୁ ଉଠିଲା । ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ଖୁବ୍ ଖୁସିରେ ତାକୁ ଡାକୁଥିବା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀକୁ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ କହିଲା, “ମୋର କାମ ହୋଇଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏ ଫଳ ନେଇଆସିଛି ।” ଏହା କହି ସେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜ ତା' ହାତରେ ଧରିଦେଲା । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା ଯେ ତାର ଟେଣ୍ଡର ସ୍ୱୀକାର କରାଗଲା ଏବଂ ତାକୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର କାମ କରିବାକୁ ଠିକା ଦିଆଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ନିଜ ଆଖିକୁ ବନ୍ଦାସ କରିକ୍ଷି ରିଲା ନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ କହିଲା “କାମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ମୋର ଅତି କମ୍‌ରେ ପଡ଼ଣ ହଜାର ଟଙ୍କା ଲାଭ ହେବ ।”

“ଏଥିରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜ ହାତରୁ ଟଙ୍କା ଗର୍ଜ କରି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପଇସା ପାଇଁ ଆପଣ ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ?”

“ମୁଁ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଯାଉଛି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଖୁବ୍ ଚତୁର । ଭ୍ରମାଶୟିକା ଅବସ୍ଥାରୁ ସେ ହଠାତ୍ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର କାମ ନିଜ ହାତକୁ ନେଇପାରିଛି, ଏକଥା ଭବି ତାର ମଧ୍ୟ ଚାହିଦାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ପ୍ରମୁଦ ଭାବେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ହସିଲା ଏବଂ ତାକୁ କହିଲା, “ଆଶାମଲେ କାମରୁ ଫେରିଯାଉଥିବ । ତାକୁ ଯାଇ ଡାକିଅଣ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ଆଶାମଲେକୁ ଡାକିବା ପାଇଁ ମାଣିକ୍‌ଜମ୍ ତାକୁ ପଠାଉଥିବା କଥା ତାକୁ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଜଣାଗଲା । ସେ କିନ୍ତୁ ତାର କଥା କାଟିପାରିଲା ନାହିଁ; ତେଣୁ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଆଶାମଲେ ଛାତ ଉପରେ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣିବାମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଷ୍ଟୁଡ଼ିଓ ଦରଜା ଦେଇ ଉଠିମାରିଲା । ଆଶାମଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ବଡ଼ କାଗଜରେ ଗୋଟିଏ ସନ ଜଙ୍ଗଲର ଚିତ୍ର ପେନ୍‌ସିଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଙ୍କିବାକୁ ଲାଗିଥାଏ । ସେ ତା ପଛରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା

ଅନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ମୋଟେ ଚାହିଁନଥିଲା ।

ଅନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରରେ କୌଣସିଠାରେ ମୋଟେ ତାଳମେଲ କହୁ ନାହିଁ । ସେହି ସଞ୍ଚ ଅତି ସୁନ୍ଦର ବଣ ଭିତରେ ଏକାକୀ ଝିଅଟି ପହଞ୍ଚିଲା କପର, ଏକଥା ସେ ମୋଟେ ଭାବ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଜଣେ ଝିଅ ଉଡ଼ୁଙ୍କି ଉଠି ଗୋଟିଏ ଭଲ ଡାଲରୁ ଫୁଲ ତୋଳୁଥିବା ଦେଖାଇଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ହସି ହସି ପଚାରିଲା, “ଏଇ ଦଳ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ନିଃସଙ୍ଗ ଝିଅଟି ନିର୍ଭୟ ଭାବରେ ପଶିଲା କପର ?”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ସେ ବୁଲିପଡ଼ି ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ତାର ଆଖି ଯେମିତି ପଚାରିଥିଲା ‘ଆପଣ ଏକାକୀ ଏଠାକୁ ଆସିଲେ କପର ?’ ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦୀ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ସେ ଖୁବ୍ ଖୁସିହୋଇ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ କ’ଣ ଏମିତିକା ସଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ ଦେଖିଛନ୍ତି ?”

“ହଁ, ତେଜକଡ଼ିରେ ମୁଁ ଏଭଳି ଜଙ୍ଗଲ ଦେଖିଛି ।”

“ସେ ତେଜକଡ଼ି ମୋର ଝରକା ସାମନାରେ ଅଛି” ବୋଲି କହି ସେ ନିଜ ଘରର ଝରକା ଖୋଲି ତାକୁ ବଗିଚା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବାକୁ କହିଲା । ସେଠାରେ ଠିଆହୋଇ ନିଜ ବଗିଚାକୁ ଚାହିଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା ଯେତେ ଯେମିତି ସେଇଟା ଗୋଟାଏ ବଣ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଛି । ଝରକା ଦେଇ ସେଇ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରାକ୍ରିତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀ ମୋହତ ହୋଇଗଲା । ଜନ୍ମଠାରୁ ସେହି ଘରେ ରହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆନନ୍ଦୀ ଏଭଳି ଦୃଶ୍ୟ ଆଜିଯାଏଁ ଦେଖିନଥିଲା—ଅଥଚ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦେଖିସାରିଥିଲା । ଏକଥା ଭାବ ଆନନ୍ଦୀ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବାରେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଜଣାପଡ଼ିଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା—‘ଗଛରୁ ଫୁଲ ତୋଳୁଥିବା ଏଇ ଯୁବକଟି କିଏ ହୋଇପାରେ ? ଏହାର ଆଖି ତ ଖୁବ୍ ତେଜୋଘ୍ନ ।’ ତଥାପି ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ କହୁ ପଚାରିବାକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଲଜରେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ମୁଁ ଏକବାରେ ଭୁଲଗଲି ଯେ ମୁଁ ଏଠାକୁ କାହିଁକି ଆସିଥିଲି । ସେ ମୋତେ କହିଲେ ଆପଣଙ୍କୁ ସାଥରେ ନେଇଯିବାକୁ । ସେ ଆପଣଙ୍କ ପହଞ୍ଚି କଥାବାତ୍ତା କରିବାକୁ ଘରେ ଅପେକ୍ଷାକରି ବସିଛନ୍ତି ।”

ନିଜ କାମ ଅଧାରେ ଛାଡ଼ି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲା । ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ଚାଲନ୍ତୁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଛି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଠାକୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଉପରକୁ ଡାକିଲା । ସେ ତାକୁ ଆଶାମଲ୍ଲେର ଶୁଭ୍ରଓର ଜିନିଷପତ୍ର ସବୁ ପରସ୍ପର କରି ସଜାଇ ରଖିବାର ଡଙ୍ଗା ଶିଖାଇଲା । ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀକୁ କହିଲା, “ଜଣେ କଲାକାର ବଡ଼ ସ୍ନେହ ଓ ଅଗ୍ରହର ସହିତ କଲାକୁଡ଼ି ତିଆରି କରିଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଛୋଟ ଛୋଟ କାମ କରି

ଆମେ ତା'ର ମାଧ୍ୟମରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଜର ସ୍ନେହ ଏବଂ ଆମର ଅଭିଳାଷ ପ୍ରକାଶ କରିପାରିବା । ଆମର ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଘରରେ ଖୁବ୍ ମଲ୍ଲବାନ୍ । ଜଣେ ଚନ୍ଦ୍ରକରର ହିଅ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏସବୁ ଶିଖାଉଛି ।”

ଆନନ୍ଦୀର ଏଇ ସବୁ ଉପଦେଶ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିଲାଣି । ଆନନ୍ଦୀ ବାରମ୍ବାର କହିବାରୁ ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେର ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଜନସ ପୋଛାପୋଛୁ କରି ରଖିଦେଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଶୀଘ୍ର ଘରକୁ ଫେରିବା କଥା; ତେଣୁ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ସହଜ କଥା-ବାର୍ତ୍ତା ସାର୍ ଫେରିଆସିଲା ।

ଘରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲ୍ଲେ ସହଜ ହସି-ହସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ସେ କହିଲା, “ସା, ସେଠି କାଟି ଆଣ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ସେଠି କାଟି ଆଣିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଆଗରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ନିଜର ଭାଗ୍ୟଦୟ କଥା କହିପାରି କହିଲା, “ତୁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ । ତୋର ଶୁଣୁର ତୋତେ ହଜାରେ ଟଙ୍କାର ରୁକର ଦିଆଇଦେଇଛନ୍ତି । ନିଜର ଅସୁବିଧାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାପାଇଁ ତୋତେ ଗୋଟିଏ ରସ୍ତା ମିଳିଯାଇଛି । ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏପଟ-ସେପଟ ଘୁରି ବୁଲି ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ ରସ୍ତା ଖୋଜି ପାଇଛି । ମୋତେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାର ଗୋଟିଏ କାମ ପୂରୁ କରିବା ପାଇଁ କଷ୍ଟାକୁ ମିଳିଛି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାର କଥା ଶୁଣି ବହୁତ ଖସି ହେଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସତେ ଅବା ତାକୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ମିଳିଯାଇଛି । ସେ କହିଲା, “ଖୁବ୍ ଖୁସିର କଥା । ଏଣିକି ତୋର ଦୁଃଖ ବି ଦୂର ହୋଇଯିବ ।”

“କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବାପାଇଁ ମୋର ଚିରଣ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦରକାର ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଲୋକ ସହଜ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରିଛି । ତାର ମୋ’ ଉପରେ ଭର ବୋଧାସ । ସେଥିପାଇଁ ସେ କୌଣସି ସନ୍ଧିନାମା ନ ଲେଖାଇ ମୋତେ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବାପାଇଁ ରାଜହୋଇଛି । ମୁଁ ତିନି-ଚାରି ମାସରେ ଧାର ଟଙ୍କା ଶୁଦ୍ଧିଦେବି । ତଥାପି ମୁଁ ତାକୁ ବର୍ଷେ ସମୟ ମାଗିଛି । ତୁ ସାକ୍ଷୀ ଭାବରେ ଏଇ କାଗଜରେ ଦସ୍ତଖତ କରିଦେଲେ କାମ ହେଲା ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଖୁସି ଏ ଗୁପ୍ତ କାଗଜ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା ଓ ତାକୁ କେଉଁଠି ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ସେଇ ଜାଗାଟି ଦେଖାଇଦେଲା । କେଜାଣି କାହିଁକି ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀର ହୃଦୟ ନୋରରେ ଧକ୍‌ଧକ୍ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତରୁ କଲମଟି ନେଲା । ସାକ୍ଷୀ ଭାବରେ କିମ୍ବା ‘ଜମାନତ’ ଭାବରେ ଦସ୍ତଖତ କରିବାରେ ତାର କି ଦାୟିତ୍ବ ରହିବ ସେ ଚିନ୍ତାରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ କିଛି ଜାଣିନଥାଏ । ସେ ଭାବିଲା, ଯଦି ତାର ଦସ୍ତଖତଦ୍ୱାରା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର କାମ ହୋଇଯିବ, ତେବେ ସେ କାଗଜରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦସ୍ତଖତ କରିଦେବ ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଏଇ କାଗଜରେ ତ ବାପା ମଧ୍ୟ ଦସ୍ତଖତ କରିପାରନ୍ତେ ?”

ତାର କାମରେ ଆନନ୍ଦୀ ପାଟି ଖୋଲିବାରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଭଲ ଲାଗିଲାଣି । ସେ ତାକୁ

ରାଗରେ ଚାହିଁଲ ଏବଂ ଆଶାମଲେକୁ ଚାହିଁ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ଏଇ ଗ୍ରେଟ କାମଟି ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରିବା କ’ଣ ଉଚିତ ହେବ ?” ଏହା କହୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲେ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ଚାହେଁ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର ଗୌରବ ତାର ବାପାଙ୍କୁ ହିଁ ମିଳୁ । ସେ ବୋଧହୁଏ ଭୁଲିଗଲା ଯେ ତାଙ୍କ ଆଗରୁ ତୋ ସହୃଦ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି ।”

ଦୟାଞ୍ଜଳ କରିଦେଇ ଆଶାମଲେ କାଗଜଖଣ୍ଡକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । କାଗଜଟି ହାତରେ ନେଇ ଓ ଆନନ୍ଦୀକୁ ବଢ଼େଇଦେଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲେକୁ କହିଲା, “ଏ କଥା କାହାକୁ କହିବୁନାହିଁ । ଯଦି କଥାଟି ତୋର ଶୁଣୁର କାନକୁ ଚାଲିଯାଏ, ତେବେ ସେ ମୋ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିବେ ଯେ ମୋ ସାହାଯ୍ୟରେ କରଜ ନେଲାଣି କାହିଁକି ? ଅମେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଥା ଜଣାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଯେ ଆମେ କଷ୍ଟରେ ଅଛୁ । କଷ୍ଟ ଦୂରହୋଇଯାଉ, ତା ପରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ।”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ମୁଁ ଚାହେଁ ଯେ ତୁ ସୁଖରେ ରହ । ତୋତେ ଗହଣା ଓ ଘରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜନସ୍ତ ବିକିବାକୁ ହେଲା ବୋଲି ଜାଣି ମୋତେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଲାଗିଲା । ମୋର ଶକ୍ତି ଥିଲେ ମୁଁ ଏସବୁ କେବେ ହେବାକୁ ଦେଇନଥାନ୍ତି ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ବର୍ତ୍ତମାନ ଏସ୍ତରେ ଦୟାଞ୍ଜଳ ଦେଇ ତୁ ମୋତେ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛୁ । ମୁଁ ଏକଥା କେବେ ଭୁଲିପାରିବି ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଘରକୁ ଫେରିଯିବା ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀ ହାତରୁ କାଗଜଖଣ୍ଡଟି ନେଇନେଲା । ତା’ କାମରେ ମୁଣ୍ଡ ପୁରାଇବା ହେଉ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଗାଳିଦେଇ ସେହି କାଗଜରେ ଏଇ ବିବରଣୀ ଲେଖିଦେଲା ଯେ ଆଶାମଲେ ମାସକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ବେତନ ପାଏ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ତାର ଖଣ୍ଡିଏ ଘର ଅଛି, ତାର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ଭଲ ।

ଆନନ୍ଦୀ କାଗଜରେ ଛୁପାଏବା ବିବରଣ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା’ ଉପରେ ଲେଖିଥିବା ସୁରନାଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ିଲା । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କରଜ ଶୁଣିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ ତା ବଦଳରେ ଆଶାମଲେକୁ ତାହା ଶୁଣିବାକୁ ହେବ । ଯଦି ସେ ବି କରଜ ଶୁଣିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୁଏ, ତେବେ ସାହୁକାର ତାର ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିପାରିବେ । ଆଶାମଲେର ଏଇ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱି ସ୍ୱୀକାର—ତାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ହିଁ ତାର ଦୟାଞ୍ଜଳ କାଗଜ ଉପରେ ରହିଛି । ଆନନ୍ଦୀ ଏହା ପଢ଼ି ଚମକି ଉଠିଲା । ସେ ଡରି ଡରି ପଚାରିଲା, “ଏଥିରେ ଏସବୁ କଣ ଲେଖାହୋଇଛି ?”

“ଯାହା ଲେଖାଥାଉ, ସେଥିରେ କଣ ହେଲା ?” କହିଦେଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହସିଲା । “ସେ କୋଉଠି କରଜ ଶୁଣିବ, ମୁଁ ହିଁ ତ ଶୁଣିବି ! ସେ କଣ ମୋର କରଜ ପରିଶୋଧ କରିପାରିବ ? ତାର କରଜତଳ ତ ତା ବଦଳରେ ତାର ଶୁଣୁର ଶୁଣୁଛି—ଏମିତିରେ ସେ ମୋ କରଜ ଶୁଣିବ କୁଆଡ଼ୁ ?”

କାହିଁ କଥା ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀର ମନ ଶାନ୍ତ ହେଲାଣି । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ଆକାଶରରେ

ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସହୃଦ ମିଶି ଆଶାମଲେକୁ ଦଗାଦେଇଛି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଅସୁବିଧା କଥା ରୁଷି ସେ ତାକୁ କିଛି କହୁପାରିଲ ନାହିଁ । ଅନେକ କଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ପୁଣି ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଯାହା କିଛି ହେଉ, ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର ସ୍ବାମୀ; ତାର ପ୍ରଭୁ ।

ଦଣ୍ଡପାଣିକ କମ୍ପାନୀର କାମ ଦିନକୁଦିନ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଆଶାମଲେକୁ ନିଶ୍ଚୟ ନେବାକୁ ବି ଫୁରୁସ୍ତ ନଥାଏ । ଦିନେ ସକାଳୁ ଆଶାମଲେ ତାର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ବସି ଗତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତରତରରେ ଅଜ୍ଞାୟାତ୍ତ୍ୱାତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦକୁ ଭଲକରି ଦେଖୁଥାଏ । ତାର ଟେବୁଲ ଉପରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବ୍ୟାନର ଏବଂ ପୋଷ୍ଟର ସବୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦକରେ ସେ ନିଜେ ରଙ୍ଗ ଦେଇଥିଲା । ତଥାପି ସେଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ସେ ବିଶେଷ ଖୁସି ହେଲାନାହିଁ । ତାର ମନ ହଠାତ୍ ପୃଷ୍ଠାରେ ପୁରୁଗଲା । ତାର ଆଗରେ ପଡ଼ିଛି ଏକ ନାୟାର ଚନ୍ଦ୍ର, ଯିଏ ତାର ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରାଙ୍ଗ, ପିଠି, ପ୍ଳୁତ, କଞ୍ଚ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ କେତେଜଣ ସୁବକ ଜଣେ ଜଣକୁ ଲତ-ପୁଷ୍ପି ମାରୁଥିବା, ବନ୍ଧୁକରୁ ଗୁଳି ଫୁଟାଇ ଥିବା ଇତ୍ୟାଦି ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜ ପଶୁବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥାନ୍ତି । ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଇଲା ସତେ ଯେମିତି ତାର କୋଠର ଭିତରକୁ ବନ୍ଧୁଆ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଦଳ ପଶିଆସିଛି ଏବଂ ଅଟ୍ଟହାସ କରୁଛି । ସେ ଭାବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥାଏ ଯେ, ସେହିପରି ପୋଷ୍ଟର ଗୋଟିଏ ତାମିଲ ପାରିବାରିକ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ରର ବିଜ୍ଞାପନ ପାଇଁ ତିଆରି କରାଯାଇଛି ।

ଆଶାମଲେ ମନରେ ନିଜର ଜନ୍ମଭୂମି ତାମିଲନାଡ଼ୁ ବିଷୟରେ ଗର୍ବ ଥାଏ । କାରଣ ସେ ଅନେକଦିନରୁ ପଢ଼ି ଆସୁଥାଏ ଯେ ଏଇ ଭୂମିରେ ବଞ୍ଚୁବରଙ୍କ ଭଳି ମହାନ ସନ୍ଥ, ଇଲଙ୍ଗୋ ଓ କମ୍ବୁଙ୍କ ଭଳି ମହାକବି ଜନ୍ମଲଭ କରିଥିଲେ । ଏବେ କେଜାଣି ତାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ଏଇ ଭୂମିରେ ଜନ୍ମ ନେଇଛି ବୋଲି ଗର୍ବ କରିବା ଅର୍ଥ ନିଜକୁ ନିଜେ ଠକିବା । ସେ ବହୁରେ ପଢ଼ିଥିଲା ଯେ ବାହାର ଅନ୍ଧମଣ ହେଲେ ହିଁ କୌଣସି ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି, ଶାସ୍ତ୍ର-ମତ ଏବଂ ନବନ-ପଦ୍ଧତି ଇତ୍ୟାଦିର ବିଲସ୍ତ ପଡ଼ିଥାଏ ! ସେ ଏବେ ଏଇ କଥାଟି ଗୁରୁଲା ଯେ ଲୋକେ ନିଜର ଅଜାଣତରେ ସଭ୍ୟତା ନାଆଁରେ ବନ୍ଧୁଆ ସ୍ବଭାବ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇପାରନ୍ତି ।

ସେ କମ୍ପାନୀରେ କାମ କରିବା ଦିନଠାରୁ ଆଜିଯାଏଁ ଏଭଳି ଅସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିନଥିଲା । ସେହିପରି ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ତା ମନରେ ଗଭୀର ଆତ୍ମାତ ଲାଗିଲା । ସେ ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଁ ହୋଇ ନିଜ କୋଠର ଭିତରେ ବସିରହି କ'ଣ ସବୁ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତେବେଳେ ଶରବଣନ୍ କହୁଥିବା କଥାଗୁଡ଼ିକ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା । ଅପାଂଆ ଜନତା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ଓ କାନ ହିଁ ବିଦ୍ୟାମନ୍ଦିରର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର । ଏଇ ଆଖି-କାନ ଇତ୍ୟାଦି ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରପୁରୁଷଙ୍କ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ବିନାଶସାଧନ ମଧ୍ୟ କରିପାରେ ।

ଉତ୍ତରା ଆଶାମନ୍ତେ ମନରେ ଏଇ ଭବନା ଜାତ ହେଲା ଯେ ‘ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ
ସହଚ ମିଶି ଏଇ ଭୂମି ଓ ଏଠି ରହୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟତ୍ର କରିବୁ ।’

ଆଶାମନ୍ତେ ମନେ ମନେ ଭବନ—‘ମୁଁ ନିଜର ତୁଳନାଦ୍ୱାରା ସିନେମା ଅଭିନେତ୍ରୀ-
ମାନଙ୍କର ବଡ଼ ବଡ଼ ଛବିକୁ ଗୋଟିଏ ପକାଇ, ସେମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗର ଗୋଟିଏ
ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି, ସେମାନଙ୍କୁ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ଭାବରେ ଚିତ୍ରିତ କରି ଏ ସବୁକୁ ଦେଖିବା
ଲୋକମାନଙ୍କର କାମ-ବାସନାକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ତେବେ
ମୁଁ କଣ ଜଣେ ଠିକ୍ କଲାକାର ? କ’ଣ ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ଜନତା ଭଳି ଠିକ୍ ଜବନ
ଅତିବାହିତ କରୁଛି, ନା ମନୁଷ୍ୟ ଭଳି ଜବନ ରହିବାର ଅଭିନୟ ମାତ୍ର କରୁଛି ?’

ଆଶାମନ୍ତେ ଭିତରେ ଥିବା ଉଚ୍ଛ୍ୱାସାଳ କଳାକାର ଜାତ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ
ନାଷ୍ଟିପାରିକ ଯେ ସେ ଏକପ୍ରକାର ଜବନର ଦୁଇଟି ଗୁଡ଼ାରେ ଗୁଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ।
ସେ ରଙ୍ଗଭରା ପିଆଲ ଓ ତୁଳା ଧରି ନିଜ କୋଠରୁ ବାହାରିଆସିଲା ଏବଂ ଅଙ୍ଗୁଳି
ସଫେ ହଟାଇହୋଇଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ଅଭିନେତ୍ରୀର ଚିତ୍ରପାତ୍ରରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଫ୍ରେମରେ ଲାଗିଥିବା
ସେଇ ଛବି ପାଖକୁ କାଠର ଖଣ୍ଡିଏ ଶିଞ୍ଜି ରଖାଯାଇଥିଲା । ଆଶାମନ୍ତେ ଆବେଗର
ସହଚ ଶିଞ୍ଜିରେ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିଗଲା ଏବଂ କିଛି ସମୟ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲାଗିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରକର କରୁଣାକରନ୍ ଓ କମ୍ପାନୀର ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ ନିଜ ନିଜ କାମ ଛାଡ଼ି ଆଶାମନ୍ତେ
ଆଡ଼କୁ ଶୁଣିଥାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ସିନେମା କମ୍ପାନୀର ପାର୍ଟିନରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ
କୁପ୍ପୁସୁମୀ ମଧ୍ୟ ସେ ସବୁ ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ଯେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଅଳ୍ପସମୟ ପୂର୍ବେ ସେ
ଖୁବ୍ ଆନୁରୋଧର ସହଚ ଚିତ୍ରର ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ
ଆଶାମନ୍ତେ ପାଖରେ ଆସି ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ଆଶାମନ୍ତେ ଖୁବ୍ ଆବେଗରେ ତୁଳାକୁ
ରଙ୍ଗରେ ଚୁଡ଼ାଇ ଚିତ୍ରଟିକୁ ରଙ୍ଗଦେବାକୁ ଲାଗିଥାଏ । ପ୍ରାୟ ନିରାବସ୍ଥାରେ ଛୁଡ଼ା
ହୋଇଥିବା ସେହି ସୁନ୍ଦରୀ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବା
ଦେଖାଗଲା ।

ଏହା ଦେଖି ଶିଞ୍ଜି ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା କୁପ୍ପୁସୁମୀ ପାଟି କରି ଉଠିଲେ, “ଆଜ୍ଞ,
ସେତିକି ଥାଉ । ଆପଣ ଏଇ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ରଟିର ସଫଳା ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏହାର ବସ୍ତ୍ର
ଫୋଇ ବୋପାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ତାଙ୍କୁ ଏଭଳି ଚିନ୍ତାର କରୁଥିବା ଶୁଣି ଶିଞ୍ଜିରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଆଶାମନ୍ତେ ହସିବାକୁ
ଲାଗିଲା ଓ କହିଲା, “ଆଜ୍ଞ, କଲା ତାହାକୁ କୁହାଯାଏ, ହାହା ଦେଖାଇବାଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର-
ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖାଏ ଏବଂ ଲୁଗାଢ଼ିବା ଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଲୁଗାଏ । ଯଦି ଜବନରେ ବିକାର
ଅଛି, ତେବେ କଲା ତାକୁ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପିତକରେ । ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଆମେ
ଜବନକୁ କିମ୍ବା କଲାକୁ ବିନଷ୍ଟ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।”

କୁପ୍ପୁସୁମୀ କୋଧରେ ପାଟିକରି ଉଠିଲେ, “କଲା କଲାପାଇଁ, ଏହି ଘୋଷା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ।

ଆପଣ ଶୀଘ୍ର ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସନ୍ତୁ । ଆପଣ କ'ଣ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭଳି ସବୁ ପ୍ରକାରରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆକ୍ରମଣକାରୀ ?”

“ଆମେମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଶିଖିବାବେଳେ କିନ୍ତୁ ନିଜ ପାଖରେ ରଖିବାପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିଥାଉ । ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ତ କୌଣସି ତଳକ୍ତିର ବଜ୍ରପନପାଇଁ ରାସ୍ତା-ଧାରରେ ରଖିବାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟହୋଇଛି ।”—କହିଲେ ଆଶାମଲେ ।

ଆଶାମଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ଉପରେ ପୁଣି ତାର କାମ ଆରମ୍ଭ କଲେ; କିନ୍ତୁ କୁପ୍‌ପୁଷ୍ପମୀ ତାକୁ ତୁଳୀ ଚଳାଇବାକୁ ଦେଲେନାହିଁ : “ଆଜ୍ଞା, ଆଉ, ସେତିକି ଆଉ, କାମ ବନ୍ଦ କରନ୍ତୁ ! ଆପଣ ତଳକୁ ଆସନ୍ତୁ !” ଏହା କହି ସେ ତାର କାମିନି ଧରି ଟାଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କୁପ୍‌ପୁଷ୍ପମୀ ଯଦି ରାସ୍ତାରେ କିଛି କହିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ଆଶାମଲେକୁ ମଧ୍ୟ ରାଗ ଲାଗିଥାନ୍ତା । ପ୍ରକୃତରେ ସେ ତାର ଖୁବ୍ ଅଦର ଏବଂ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଆଶାମଲେ ହେଉଛି ଏ କମ୍ପାନୀର ମାଲିକ ଏଣ୍ଡ୍‌ପାଣିଜର ଜାୟ । ଆଶାମଲେ ରୁଷିଗଲ ଯେ ସେ ତାକୁ ଆବେଗରେ କିଛି କରୁଥିବା ଦେଖି ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଃଖିତ ହେଉଛନ୍ତି । କୁପ୍‌ପୁଷ୍ପମୀ ଟଣାଟଣି କରିବାରୁ ସେ ଚପ୍‌କରି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସିଲା ।

ସେ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ କଥାରେ ମୁଁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସିଲି—କଳାପ୍ରେମୀ-ମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ତଳକୁ ଖସାଇ ଆମେ କେବଳ ଉପରକୁ ଉଠିପାରିବା ।”

ଆଶାମଲେ ଦୁଃଖ-ମନରେ ତାର କୋଠରୀକୁ ଫେରିଆସିଲା । କୁପ୍‌ପୁଷ୍ପମୀ ମଧ୍ୟ ତା' ପଛେ ପଛେ ଫେରିଆସି ଖୁବ୍ ଚଢ଼ିକରି ବସିପଡ଼ିଲେ । ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଗଲେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚକରି ଗୋଟାଏ ତଳକ୍ତିର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବାରେ ତାଙ୍କୁ କି କି ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ସେ ଆଶାମଲେକୁ ପଚାରିଲେ, “ଆମେ କଣ କେବଳ ସଦାସୁର ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ତଳକ୍ତିର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରୁଛୁ ? ଏଥିପାଇଁ ମନ୍ଦିର ମସଜିଦ୍ ଭଳି ଅନେକ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଉତ୍କଳକୁରଲ ଓ ଚୀତା ଭଳି ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ତ ରହିଛି !”

ଆଶାମଲେ ଦୁଃଖର ହସ ହସିଲା ଓ କହିଲା, “ଆମ ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଭଳି ଏକ ପ୍ରକାରର ଆସୁର ଶକ୍ତି ବ୍ୟାପିଯାଇଛି, ଯାହା କି ହଜାର ମନ୍ଦିର, ହଜାର ମସଜିଦ୍ ଏବଂ ଏକ ଲକ୍ଷ ଉତ୍କଳକୁରଲ ଭଳି ମାଦଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଥରକେ ଗୁଡ଼ାଇ ଦେଇପାରେ । ସେହି ଶକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ରୂପ ହେଲା ଏଇ ବଜ୍ରପନ । ଏକଥା ଠିକ୍ ଯେ ଆମ କାମ କେବଳ ସଦାସୁର ଉପଦେଶ ଦେବା ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ନାନାପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଆମେ ନିଜର ପରମ୍ପରା ଏବଂ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ନୁହେଁ ।”

କୁପ୍‌ପୁଷ୍ପମୀ ଆଶାମଲେର ଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ଯେଠାକୁ ଆସିନଥିଲେ । ସେ ବୟସ ଏବଂ ଅନୁଭୂତି ଉଭୟ ଦିଗରୁ ତା'ଠୁ ବଡ଼ । ତାଙ୍କର ଏବଂ ତାଙ୍କ ଭଳି ଅନ୍ୟ କେତେକ ଲୋକଙ୍କ ପରିସାରେ ଆଶାମଲେର ବ୍ୟବସାୟ ଚାଲୁଥାଏ ।

ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—“ହାୟ, ମୋତେ ପ୍ରଥମରୁ ଏକଥା କିପରି ଜଣାପଡ଼ିଲାନାହିଁ ଯେ ଏଇ ପିଲାଟା ଗୋଟେ ବୋକା !” ଏବଂ ସେ ଏଥର ଚଢ଼ିକି ଛାଡ଼ି ଓହ୍ଲାଇପଡ଼ିଲେ ।

ଯାଉଁ-ଯାଉଁ ସେ ତାକୁ ସାବଧାନ କରିଗଲେ, “ଆପଣଙ୍କର ପୋଷ୍ଟର ଏକଦମ୍ ଫଟୋ ଭଲ ହେବା ଉଚିତ । ଯଦି ଆପଣ ନିଜ ଭରପରୁ ସେଥିରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଅଦଳ-ବଦଳ କରିବେ, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ହିଁ ପଡ଼ିରହିବ ।”

ଏହାପରେ ଅଶାମଲ୍ଲେର କାମରେ ମନ ଲାଗିଲାନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲା, ତା’ଦ୍ଵାରା ରଙ୍ଗ କରାହୋଇ ଯେଠାରେ ପଡ଼ିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଚିତ୍ର ତାକୁ ଥଟା କରୁଥିଲେ । ବେଗ୍ ଉତ୍ସାହରେ ‘ରକ୍ ଏଣ୍ଡ୍ ବୋଲ୍’ ନୃତ୍ୟ କରି ସେହି ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭିତରକୁ ଟାଣିନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରୁଥିଲେ ।

ସେଦିନ କିଛି କାମ ନକରି ସେ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ସ୍କୁଟର ଖରାପ ଥିବାରୁ ବସ୍ରେ ଫେରିଲା । କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରୁ ବାହାରକୁ ଆସି ସେ ପାଦରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସ୍ଵାକଡ଼ କାନ୍ଥରେ ଲାଗିଥିବା ଚିତ୍ର, ଦୋକାନରେ ସଜଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପତ୍ରପତ୍ର କାଗଜର ମୁଖ-ପୁଷ୍ପ, ଆଗରେ ଚାଲିଥିବା ଯୁବକ ଯୁବିନୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ତାର ଆଖି ପଡ଼ିଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୋକାନରେ ରଖାଯାଇଥିବା ସାଜସଜ୍ଜାର ଜନସଂ ଏବଂ ସେଇ ଜନସଂଗୁଡ଼ିକୁ କରିବାକୁ ଯେଠାରେ ଜମା ହୋଇଥିବା ଲୋକଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ଭଲକରି ଦେଖିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେଇ ସହରଟା କୁବେର-ନରସିଂହ ରୂପ ଧାରଣ କରିବାକୁ ବସିଛି । ଲୋକେ ମଉଜ ମଜଲସରେ ମାଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ତା’ଭଳି ସାଧାରଣ ଜନତା ବିଷୟରେ କୌଣସି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ବିଚାରକୁ ବୋଧହୁଏ ଏ କଥା ମୋଟେ ଆସିନାହିଁ ଯେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶକ୍ତି ଓ ଚେଲ ଟାଣିବା ଲୋକ, ଅର୍ଦ୍ଧାପସରୁ ଖାଦ୍ୟ ଗୋଟାଇବା ଲୋକ ଓ ଭୁଲି ଜାଲିବାପାଇଁ ଡିଆରୁ କାଠ ଓ କୋଇଲା ଗୋଟାଇଥିବା ଲୋକେ ଏଠି ବେଶି ରହନ୍ତି । ଏଇ ସହରରେ ବେଦେଶ ଭଲ ଜୀବନଯାପନର ସୁବିଧା ନାହିଁ । ଏଠାକାର ଲୋକେ ଅନ୍ୟ ଦେଶବାସୀଙ୍କଠାରୁ ପରିଶ୍ରମ କରିବା ଏବଂ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ଶିଖିନାହାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଦୋଷଗୁଡ଼ିକୁ ବେଗ୍ ଭଲ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଛନ୍ତି । ଏଠି ଲୋକେ ନିଶ୍ଚୟ, ସରଳବିଶ୍ଵାସୀ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଠକିଦେଇ ନିଜର ପେଟ ପୋଷିବା ଭଲଭାବେ ଜାଣନ୍ତି । ଏଇ ସହରରେ ଏଭଳି ଏକ ପରିବେଶର ସୃଷ୍ଟିହେଉଛି, ଯାହା ଫଳରେ ମୁଖ୍ୟ ମେୟର ଲୋକଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଲକ୍ଷ-ଲକ୍ଷ, କୋଟି-କୋଟି ଲୋକ ଜାଣିଶୁଣି ନିଜର ଶରୀର ଏବଂ ମନକୁ ଧ୍ୟାନ କରି ଚାଲୁଛି । ତାମିଲନାଡ଼ୁର ସ୍ଵାଧୀନ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଏ ଦିଗରେ ଅନ୍ୟ ସହରମାନଙ୍କର ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରିବ କାହିଁକି ?

ଗଳିଗୁଡ଼ିକରେ ପାଦରେ ଚାଲିବା ଯୋଗୁଁ ହିଁ ତାକୁ ସେଇ ସହର ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜଣାଗଲା । ଘର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ସେ ସେଠାରେ ତାର ଶୁଶୁର ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ କାର୍ ହାତୀହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ସହୃଦ କଥାବାତ୍ତା କରୁଥିଲେ ଦଣ୍ଡପାଣି; ଅଶାମଲ୍ଲେକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ କହିଲେ, “ମୁଁ ଯଦି ଜାଣିଥାନ୍ତି ଯେ ତୁମର ସ୍କୁଟର ଖରାପ ଅଛି, ତେବେ ମୁଁ ତୁମକୁ କାର୍ରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି ।”

ଅଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରି ପାଦରେ ଚାଲିଆସିଛି ।”

ସେଦିନଠାରୁ ଆଶାମଲେକୁ ତାର ଶୁଶ୍ରୁଷା କମ୍ପାନୀରେ କାମ କରିବାକୁ ଭଲଲଗିଲା ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ଆଗରୁ ସେ କଦରସେନ ଏବଂ ଚରବଣନଙ୍କ ସହୃଦ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ସେ ଦିନ ସଞ୍ଚାରେ କଦରସେନଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତ କରି ଆସିଲବେଳକୁ ଦଣ୍ଡପାଣିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବାର ଦେଖିଲା ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ତା' ସହୃଦ କମ୍ପାନୀରେ କଥାବାତୀ କରିପାରିଥାଆନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ତା' ଆଗରୁ ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ଏବଂ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ସଙ୍ଗେ କଥା ହେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଠିକ୍ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାତୀ କଲ ପରେ ହିଁ ଆଶାମଲେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ତଳ ମହଲର ହଲ୍‌ଘରେ ବସି ଦଣ୍ଡପାଣି ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କର ମୂଲ୍ୟବାନ କଥାଟି କହିଲେ—“ମୁଁ ତୁମକୁ ଏମିତି ଗୋଟାଏ କଥା କହିବି, ଯାହା ଆମ ଘର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ । ତୁମର ଘର ବାବଦରେ ଯେଉଁ କରଜ ନିଆହୋଇଥିଲା, ସେଥିରୁ ଅଧା ଶୁଦ୍ଧିପଲେଖି; ଆଉ ପନ୍ଦର ହଜାର ଟଙ୍କା ହେବାକୁ ଅଛି । ସେଇ ଟଙ୍କାତକ ବି ଆମେ ଶୀଘ୍ର ଶୁଦ୍ଧିଦେବା ।”

ଆଶାମଲେ କେବେ କଲ୍‌ନା ସୁଜା କରି ନଥିଲା ଯେ ତାକୁ ଏଭଳି ଗୋଟାଏ ଖବର ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିବ । ସେ ଭାବି ଭାବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ, ସେ ଏତେ କମ୍ ସମୟରେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଶୁଦ୍ଧିଲେ କପରି !

“ମୁଁ ତ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଟଙ୍କା ଦେଇନାହିଁ । ଏଇ ଟଙ୍କା ତୁମ ପରିଶ୍ରମର ଅର୍ଜନ । ହଠାତ୍ ତୁମ ବାପା ଗୁଲିଯିବା ଫଳରେ ତୁମର ପରିବାରକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେବାର ଦାୟିତ୍ବ ମୋର । ମୁଁ ଏହା ନିଷ୍ପତ୍ତ କରିଛୁ ଯେ ଏଇ ଘରର କରଜ ନ ଶୁଦ୍ଧିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ କମ୍ପାନୀରୁ ଗୋଟିଏ ପଇସା ସୁଜା ନେବିନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଆଡ଼ୁ ଯେଉଁ ପଇସା ମିଳୁଛି, ସେଥିରେ ମୋର ପରିବାର ଚାଲୁଛି । ଘରେ ସୁନ୍ଦରୀ ମାଆ ଓ ମୋର ପୁଅମାନଙ୍କୁ ଏକଥା ଜଣାପଡ଼ିଲେ ସେମାନେ ଭାବିବେ ଯେ ମୁଁ ଖାଲି ଝିଅ-ଜୁଆଁଇଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗୁହେଁ ସେମାନେ ଏକଥା ନ ଜାଣନ୍ତୁ ।”

କିଛି ସମୟ ପରେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ଘରକାମରେ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଦଣ୍ଡପାଣି ଆଶାମଲେ ସହୃଦ ବ୍ୟବସାୟ ବିଷୟରେ କଥାବାତୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ—“ଆମର ନିୟମିତ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖିପାରିଲେ ହିଁ ଆମର ବ୍ୟବସାୟରେ ଭଲ ଲାଭ ମିଳିବ । ଏଇ କଥାଟି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟବସାୟରେ ନିୟୁକ୍ତ ଲୋକପାଇଁ ସତ୍ୟ । ଏଇ କଥାଟି ମନେରଖିଥିବାରୁ ମୁଁ ଆଜି ଏଇ ପହରରେ ଏତେ ସୁଖ-ସୁବିଧାରେ ବସିରହିଛି । ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଏକଥାଟିକୁ ମନରେ ଗଣି ପକାଅ । ଆମେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଛେ, ସେଥିରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ଏଇ ସହରରେ ଏମିତି ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେ କମ୍

ପଇସା ନେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଥା ଅନୁସାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଘିଆରି କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲେ ଭବିଷ୍ୟତ ନାହିଁ, ସେ ଶୁଣୁଛନ୍ତି କ’ଣ କହିବ । କିନ୍ତୁ ଛଟ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରା କଲ ପରେ ସେ କହିଲା, “ଏଇ ବ୍ୟବସାୟରେ ମୋର ମନ ଲାଗୁନାହିଁ ।”

ତାର କଥା ଶୁଣି ଦଣ୍ଡପାଣି ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ନିଜ ମନର ଭାବ ଲୁଚାଇନେଇ କହିଲେ, “ଏଇ କାମ କରିବାରେ ତମର ଭଲ ଅଭ୍ୟାସ ହେଲାଣି । ତୁମେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ କଲେ ଏତେ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରିପାରବ ନାହିଁ ।”

“ଏ କାମରେ ମୋର ମନ ଲାଗୁନାହିଁ । ମୁଁ, ଗୁହେଁ ଗୋଟାଏ ଏମିତିକା ବ୍ୟବସାୟ ଧରିବି, ଯେଉଁଥିରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଲାଭ ହେବ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଷଡ଼ ହେଉଛି ।”

“ଆଶାମଲେ, ତୁମେ ମୋର କଥା ଠିକ୍ କରି ଶୁଣିନିଅ ! ଅନ୍ୟ ଲୋକର ଭଲ ବା ଖରାପ କରିବାରେ ଆମକୁ ପୁଣ୍ୟ କିମ୍ବା ପାପ ଲାଗେନାହିଁ; ବରଂ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ସେଇ-ମାନଙ୍କର ଯେଉଁମାନେ ଆମକୁ ପଇସା ଦେଇ ସେ ସବୁ କାମ କରାଇ ନେଉଛନ୍ତି ।”

ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଦଣ୍ଡପାଣି ତାକୁ ନିଜ କଥାରେ ରାଜି ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିନେଲେ । ତାକୁ କହିଲେ ଯେ, ଯଦି ସେ ଆଉ କେତୋଟି ମାସ ଆଲସ୍ୟ ନକରି ରାତି ଦିନ ପରିଶ୍ରମ କରେ ତେବେ କରଜ ଟଙ୍କା ସବୁ ଶୁଣିଯିବ ଏବଂ ସେ ଘରଟି ଫେରି ପାଇବ । ସେତେବେଳେଯାଏଁ ଯେଉଁ ଚାହିଁ ତାକୁ କମ୍ପାନୀରେ ବେଶି ବେଳ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ସୁଯୋଗ ହାତରୁ ଖସାଇଦେବା ତା ପକ୍ଷରେ ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ।

ସେ ଆଉରି ମଧ୍ୟ କହିଲେ, ଜରୁରୀ କାମତକ ଶେଷକରି ତୁମେ ଦିହେଁ କୁଟ୍ଟାଲମ୍ ବା କୋଡ଼ାଇ କେନାଲ ଆଡ଼େ ଚାଲିବାକୁ ଚାଲିଯିବ । ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଲା ଜାଗା ଚାଲିଚାଲି କରି ତୁମ ମନଇଚ୍ଛା ଚନ୍ଦ୍ର ଘିଆରି କରିଯିବ । ତୁମେ ସେଠାରୁ ଫେରିଲବେଳକୁ ମୁଁ ତୁମର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭାକର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଆୟୋଜନ କରିଦେବି ।”

ରାତିରେ ତା’ ସହୃଦ ଖାଇପିଇ ଦଣ୍ଡପାଣି ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ । ବାପା ଚାଲିଯିବା ପରେ ସୁନ୍ଦରୀ କିଛି ଯମସ୍ଥ ଆଶାମଲେ ସହୃଦ ହସି ହସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲେ ଚାହିଁଲା ଯେ ତାର ବାପା ଦଣ୍ଡପାଣି ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା ଯୋଗୁଁ ସୁନ୍ଦରୀ ଶୁଭ୍ ଶୁଣିହୋଇଛି ।

ଉପର ତାଲର ନିଜ କୋଠର ଭିତରକୁ ଯାଇ ସୁନ୍ଦରୀ ଆଶାମଲେକୁ ନିଜ ବାହୁପାଶରେ ଭିଡ଼ି ଧରି କହିଲା, “ବାପାଙ୍କ ଘଟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପରେ ମୁଁ ଜାଣିଲି ଯେ ଆପଣ କେତେ ଚାଲିମାନ ଲୋକ । ବୋଧହୁଏ ସେ ଜାଣିପାରୁଛନ୍ତି ଯେ ଆମେ ଦିହେଁ ଝଗଡ଼ା କରୁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମୋତେ କହିଲେ, ଯେମିତି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଭଲ ଭାବରେ ସେବା କରେ ।”

“ତାକୁ ଏକଥା ଜଣାପଡ଼ିଲା କିମିତି ଯେ ଆମେ ପରସ୍ପର କଳିଆ କରୁ ?”

“ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ମାଆକୁ କହୁଥିଲି, ସେ ବାପାଙ୍କୁ କହୁଦେଉଥିବ ।”

“ଦରକଥା ବାହାର ଲୋକଙ୍କୁ କହବା କ’ଣ ଭଲକଥା ?” କହି ଆଶାମଲ୍ଲେ ତା’ର ପିଠିରେ ହାତ ଗୁଲାଇଲା । ତାପରେ ଟିକିଏ ରହି କହିଲା, “ତୁ ଅନ୍ଧାକୁ ଏସବୁ କହୁଦେବୁ ।” ଏହା କହି ସେ ହସିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ଏକ ଅବୋଧ ବାଳିକା । ବୟସ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ବାଳିକା ନୁହେଁ, ଜଣେ ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀ ହୋଇଯାଉଥିବା । ତଥାପି ସେ ତାକୁ ଏକ ବାଳିକା ଭଳି ଜଣାଯାଉଥିବା, ଏମିତି ଏକ ବାଳିକା ଯା’ର ମନ ପରପକ୍ଷ ହୋଇନାହିଁ—ଏମିତି ଗୋଟାଏ ଝିଅ ଯାର ଲଳନ-ପାଳନ ଖୁବ୍ ଗେଲରେ କରାଯାଇଛି ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ତା ମୁହଁକୁ ଅପଲକ ନେତ୍ରେ ଚାହିଁରହିଥିବା ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ଏମିତିକା ମୋତେ ଚାହିଁରହିଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଦେଖୁଛି ତୁ ହସି-ହସି କଥା କହୁଛୁ କେତେ ସୁନ୍ଦର ହେଉଛି । ତୋର ଏଇ ରୂପଟି ମୋତେ ଭଲଲାଗେ ।”

“ଯଦି ମୁଁ ରାଗିଯାଏ ତେବେ କ’ଣ କରିଯିବି ଜାଣେନା । ଏଥପାଇଁ ପିଲାଦିନୁ ମୋତେ କେହି କିଛି କହେନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ତରଫରାତ୍ କହିଉଠିଲା, “ନା, ତୁ କେବେ ରାଗ କରନା ।” ସୁନ୍ଦରୀ ରାଗିଯାଇଥିବାବେଳେ ସେ ପାଇଥିବା ଯତ୍ନ କଷ୍ଟ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ମନେପଡ଼ିଗଲା ।

“ବାପା ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର କରନ ଟଙ୍କାତକ ଶୁଣୁଦେବେ । ତା’ପରେ ଆମକୁ କୁଟାଳମ୍ ପଠାଇବାକୁ ଭାବିଛନ୍ତି । ବାପା କହୁଛନ୍ତି, ଏ ଭିତରେ ଯଦି ଆମର କାର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର ହୁଏ ତେବେ ସେ ଆମ ଦରକୁ ପଠାଇଦେବେ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିବାକୁ ଚାହିଁଲା ‘ଆମ ଦୁହେଁ ପାଇଁ ସୁଟିଟା ଯଥେଷ୍ଟ’; କିନ୍ତୁ ସେ ସୁନ୍ଦରୀର ରାଗ ଭୟରେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିଗଲା । ଅନେକ ବେଳାଯାଏ ହସ ଖୁସିରେ ପ୍ରେମାଳାପ କରି ଦିହେଁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ସକାଳୁ ଉଠିବାମାତ୍ରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଶୀଘ୍ର-ଶୀଘ୍ର ଆଶାମଲ୍ଲେର ସବୁ କାମ କରିଦେଲା । ତାର ଶୁଭ୍ର ଚକଚକ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହି ଦିନ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଚାହିଁଲା ଯେ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ଉତ୍ସାହ ଦେଲେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ କେତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ । ଏକଥା ଭାବି ସେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲା ।

ଅତିସକ୍ରିୟ ବାଳିକା ବାହାରବାବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ କହିଲା, “ବାପା କହୁଥିଲେ ଏଣିକି କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅତିସକ୍ରିୟ ବେଳି ବେଳି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସାହାହେଉ ରାତି ଆଠଟାବେଳକୁ ଫେରିଆସିବ ।” ତା’ ପରେ ସେ ତାକୁ ବିଦାୟ ଦେଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ମନେ-ମନେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁ କାମକୁ ସେ ତରଫରାତ୍ ପାଇଁ ଗ୍ରହଣ ଦେବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛି, ତାକୁ ହିଁ ବେଳି ସମୟ କରିବାକୁ ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରେମଭରା ଆଦେଶ ଦେଉଛି !

ଆନ୍ଦ୍ରୋ ଆନ୍ଦ୍ରୋ ଆଶାମଲେଁ ସେହୁ ବିଚିତ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯାଇ ମିଶିଗଲା, ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ସହରରେ ରହନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଏଇ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଶୁଣିଥିବା ଯନ୍ତ୍ର ଭଳି ତାର ଦିନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ବିତିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କମ୍ପାନୀରେ ଦିନକୁ ଦିନ ତାର କାମ ବଢ଼ିଗଲା । ରାତିରେ ଘରକୁ ଫେରିବାରେ କେଉଁଦିନ ଆଠଟା, କେଉଁଦିନ ବା ଦଶଟା ହୋଇଯାଏ । ହଁ, ଏଇ କଥା ପାଇଁ ସୁନ୍ଦରୀ ତା ସହୃଦ କଳ୍ପନା କରେନାହିଁ । ତାର ବାପା ତାକୁ ଭଲଭାବରେ ଗୁରାଇ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଆଶାମଲେଁ ଏଭଳି କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରିପାରିଲେ ତାର ବି ଲଭ ହେବ । ଏଣିକି ସେ ଆଶାମଲେଁକୁ ବେଶି-ବେଶି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଆଶାମଲେଁ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରୁ ଘରକୁ ଫେରିବାମାତ୍ରେ ତାର ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଗରମପାଣି, ଖାଇବା ଜିନିଷ, ଖୋଇବା ଏବଂ ଆରାମ କରିବାପାଇଁ ବିଛଣା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହୁଥାଏ । ଏଭଳି ସୁଖ ଓ ଆରାମର ଜୀବନ କେଜାଣି କାହିଁକି ତାକୁ ଏକ ନାଟକ ଭଳି ଜଣାଗଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ସହୃଦ ରହି ଯାପନ କଲେବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆଦମ କିମ୍ବା ଉଷାହୁ ଅନୁଭବ କରୁନଥିଲା । ତାକୁ ତାର ଦୈନିକ ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଭଳି ଜଣାପଡ଼ୁଥାଏ ।

ଆଗଭଳି ସେ ଭୋର ସକାଳୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର କଲରବ ଶୁଣି, ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ ଅଦ୍ରାଶ କରି ଏବଂ ପୁଅ ଆକାଶରେ ବିସ୍ଫୋରଣହୋଇଥିବା ରଙ୍ଗର ଜାଲକୁ ଦେଖି ଖୁବ୍ ଫୁଲ୍ଲିରେ ନିଜ ବିଛଣାରୁ ଉଠିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ପରେ ଅବସ୍ଥା ଏମିତି ହେଲା ଯେ ବିଛଣାରେ ନିଦରେ ଅଟେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଆଶାମଲେଁକୁ ସୁନ୍ଦରୀ ମିନତି କରି ଉଠାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉଦ୍ଭସ୍ତ କରିଣ ତାର ଦେହରେ ପଡ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ବିଛଣାରେ ପଡ଼ିରହୁଥାଏ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ପଇସା ଏବଂ ଭୌତିକ ସୁଖ ପାଇବାକୁ ଭଗବାନ ଦେଇଥିବା ନିଜ ଶରୀର-ଯନ୍ତ୍ରର ଦୁରୁପଯୋଗ କରୁଛି ।

ସକାଳୁ ଉଠି ଗାଧୁଆ-ପାଧୁଆ କରି, କିଛି ଖାଇ ସେ କାମକୁ ବାହାରି ପଡ଼ୁଥିଲା । ଘରେ ତୁଳିଟାକୁ ଛୁଇଁବାକୁ ତାକୁ ସମୟ ମିଳେନାହିଁ । ତାର ଶୁଖିତ ଯେମିତି ତାକୁ ଥଟ୍ଟା କରୁଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ଦର୍ପଣ ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ମୁଣ୍ଡ, କୁଣ୍ଡାଲବେଳେ ତାର ଭିତରର କଳାକାର ତାକୁ ଦେଖି ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି ହସି କହେ—‘ଯାହା ଯେପରି ଶୁଲ୍ଲି ହୁଏ, ବୋଧହୁଏ ତୁ ଏବେ ଖୁବ୍ ତରତର ।’

ପ୍ରତିଦିନ ହେଉଥିବା ଏଇ ନାଟକରେ ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ଦୃଶ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ସେଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥିଲା ଛୁଟି ଦିନଟିରେ । ସେଦିନ ଭୋର ସକାଳୁ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ କାରୁ ଆଶାମଲେଁ ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଏ । ସୁନ୍ଦରୀର ବାପା ହାତଖରଚ ପାଇଁ ଭ୍ରାତୃଭର ହାତରେ ନିଜ ଟଙ୍କା ପଠାଇଦିଅନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ମକାଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଦୁଇଥର

ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ଥରେ ସେମାନେ ସିନେମା ଦେଖିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଜଳଖିଆ ଓ ଖାଇବା ହୋଟେଲରେ ହୁଏ । ବଜାରରେ ବୁଲିବାବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ ଲୁଗା ଏବଂ ପ୍ରସାଧନ ଜନସ୍ଥ କଣେ । ଆଶାମଲେ ଭବିଷ୍ୟରେ ନାହିଁ ଯେ ସବୁ ଦୋକାନଟାଏ ଖୋଲିବା ଭଳି ଲୁଗା ଆଉଁ ଆଉଁ ସୁନ୍ଦରୀ କାହିଁକି ଗଳକୁ ଦଶ ବା ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ଦେଇ ପୁଣି ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଲୁଗା କଣ୍ଟ୍ରୋଲ୍ କରୁ; କିନ୍ତୁ ସେ ବୁନି ରହେ; କାରଣ ପଇସାଟା ତାର ନୁହେଁ, ସୁନ୍ଦରୀ ବାପାଙ୍କର । ଯଦି କେବେ ସେ ସାହସ କରି କହିପକାଏ, “କାହିଁକି ପଇସାଗୁଡ଼ିଏ ଏଭଳି ବରଦାଦ କରିପକାଉଛନ୍ତି?” ତେବେ ସତ୍ୟାହେ ଯାଏଁ ସୁନ୍ଦରୀ ଲୁହ ପୋଛୁବାରେ ତାର ସମୟ କଟିଯାଏ ।

ବେଳେବେଳେ ସେ ଏକଥା ଭବିଷ୍ୟତ ଦୃଷ୍ଟିତ ହୁଏ ଯେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଶୁଣିକରିବାପାଇଁ ସେ ନିଜକୁ କେତେ ବଦଳାଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ସେ ଜାଣେ ଯେ, ସେ ବେଶି ସମୟ ଏମିତିକା ପରିସ୍ଥିତିରେ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କର ପ୍ରେମର ବନ୍ଦନ ଭିତରେ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ଆଶାମଲେ ଭବିଷ୍ୟତ ସବୁର ରଙ୍ଗ ଶୁଣିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଏସବୁ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟକରିବ । ସୁନ୍ଦରୀର ଅନ୍ଧାରୁଣ ଆଖି ଖଟି ଦେଖି ସେ ଭବିଷ୍ୟତ, ଯେ କରଜ ଶୁଣିବା ଆଡ଼କୁ ତାର ମୋଟେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ ।

ଗୋଟାଏ ଛୁଟିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସବୁଥର ଭଳି ସୁନ୍ଦରୀ ଓ ଆଶାମଲେ ସିନେମା ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । ସିନେମାସର ବାହାରେ ଆଶାମଲେ ଶରବଣଙ୍କୁ ଦ୍ଵିତୀୟଶ୍ରେଣୀର ଟିକଟ କରିବା ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭିଡ଼ରେ ହଇସା ହେଉଥିବା ଦେଖିଲା । ତାଙ୍କର ସାଧାରଣ ବେଶଭୂଷା ଦେଖି ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେ ସେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ବସିବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଆଶାମଲେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀର ଦିନୋଟି ଟିକଟ କରି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।

“ଆମ ସହୃଦ ଆସନ୍ତୁ”—ବୋଲି କହି ସେ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଖଣିଏ ଟିକଟ ବଢ଼ାଇଦେଲା ।

ଶରବଣନ୍ ହସି ହସି କହିଲେ, “ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଦ୍ଵିତୀୟଶ୍ରେଣୀରେ ବସେ । ଯେଠି ଆଜି ଟିକଟ ନ ମିଳିବାରୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଆପଣ ଏଇ ଟିକଟ ଆଉ କାହାକୁ ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ !” ସେ ଟିକଟ ନେବାକୁ ମନାକରିଦେଲେ । ଟିକଟ ସମୟ ପରେ ଆଶାମଲେକୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ, “ତୁମେ ଦୁହେଁ ଏକାକୀ ମଉଜ କରିବାକୁ ଆସିଛ । ମୁଁ ରୁମର ଖୁସିରେ ବାଧା-ଦେବାକୁ ବୁଝେନା ।”

ଫିଲ୍ମ ଆରମ୍ଭ ହେବାରେ ଡେଇଁ ଅଛି । ଏ ଭିତରେ ଶରବଣନ୍ ଖଣିଏ ଟିକଟ କରି ତା ପାଖକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ କଥାବାଣୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆଶାମଲେ କେହି କାରଣରୁ କଥାମାନେ ଶୁଣି କରିବାକୁ ରଜିହୋଇଥିଲା ସେ ଏକଥା ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲେ । ଦୁଇସହ ଥିବାବେଳେ ଆଶାମଲେ ଯେଉଁ ସବୁ ତଥ୍ୟ ଆଜ୍ଞେ, ତାକୁ ଶରବଣନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଦିଏ ।

ଗରବଣ୍ କହିଲେ, “ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଇ ସଖ୍ୟାର ମୁଖପୃଷ୍ଠରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଦିଆଣ ଖଣ୍ଡିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ରଜରଜିଆ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଇସା ନଷ୍ଟ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ମୋର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ମୋତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ଛୁପିଦେଲି ।”

ଆଶାମଲେର ଛୁପି ଖୁସିରେ କୁହେମୋଟ । ବରିଷ୍ଠରେ ଫୁଲ ତୋଳୁଥିବା ଯୁବକର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ସେ ତାଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଖପୃଷ୍ଠରେ ଛୁପିଥିଲେ । ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ତାର ଖୁବ୍ ପ୍ରିୟ ।

ଗରବଣ୍ କହିଲେ, “ଆପଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ବା ଛୁଡ଼ନ୍ତୁନାହିଁ । ପେଟପାଇଁ ନିଜର ଆହାର ବିକାଣକୁ ଉପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁନାହିଁ । ଆଜିକା ଯୁଗରେ କୁକୁଡ଼ାମାନେ ଡେଣା ମେଲି ମୟୂର ଭଳି ନାଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । କେବଳ ସେଥିପାଇଁ ରଜନି ମୟୂର କୁକୁଡ଼ାର ଅନୁକରଣ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଆପଣ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଗୋଟାଏ ମୟୂର ଭଳି ।”

ଗରବଣ୍ କୁ ଏହି କଥାପଦକ ଆଶାମଲେର ହୃଦୟ ଭିତରେ ବାଣ ଭଳି ଗଲିଗଲା । ସେ ଜାଣିଗଲା ଯେ ବଡ଼ ଚତୁରତାର ସହ ସେ ତାର କୃତ୍ରିମ ଜୀବନଆଡ଼କୁ ସଙ୍କେତ କରୁଛନ୍ତି । ତାର ମୁଣ୍ଡ ଲଜ୍ଜାରେ ତଳକୁ ନିର୍ଦ୍ଦଳ ।

ଫଲ୍‌ମ୍ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ସୂଚନା ଦେଇ ଘଣ୍ଟି ବାଜିଲା । ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଫଲ୍‌ ସରିବା ପରେ ଆପଣ ଆମ ସହୃଦ୍ୟ ଘରକୁ ଫେରିବେ । ବାଟରେ କେଉଁଠି କିଛି ଟିକିଏ ଖାଇଦେଇ ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ ଘରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବୁ ।”

ଗରବଣ୍ ହସିଦେଇ ତାର ଏଇ ଇଚ୍ଛାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଟାଳିଦେଲେ । କହିଲେ, “ମୁଁ ଖୁବ୍ ଦରକାର ହେଲେ ହିଁ ବାହାରେ କିଛି ଖାଏ । ଭଗବାନ ମୋତେ ଚଳୁଥିବା କରବାକୁ ଗୋଡ଼ ଦେଇଛନ୍ତି, ଏହା ଭାବି ପ୍ରତିଦିନ କିଛି ବାଟ ହେଉ ପଛକେ ପାଦରେ ଚାଲେ । ଆସିବାବେଳେ ବସ୍‌ରେ ଆସିଥିଲି, ଗଲବେଳେ ଚାଲିକରି ଯିବି । ତାହାହେଲେ ରାତିରେ ଶାନ୍ତିରେ ଶୋଇପାରିବି ।”

ଆଶାମଲେ ନିରାଶ ହୋଇ ସୁନ୍ଦରୀ ସଙ୍ଗରେ ହଲ୍ ଭିତରକୁ ଗଲା । ଫଲ୍‌ ଟି ଗୋଟିଏ କଳାସୃକ ବଙ୍ଗଳା ଫଲ୍‌ । ସେ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ ସେଥିପାଇଁ ଗରବଣ୍ ଦେଖିବାକୁ ସେଠାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଧୂପଟର ଭିତରେ ବସିଲବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ମୁଁ ଏଇ ଲୋକଟିକୁ ଆଗରୁ ଜାଣେ । ସେଇଟା ତାର ଡଙ୍ଗା ।”

ଆଶାମଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ତୁ କ’ଣ ଯୁକ୍ତ ଆଗରୁ ଜାଣୁ?”

“ହଁ, ଏହାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଆପଣ ଭାବିବେ ଯେ ଇଏ ବଡ଼ ଗରିବ ଲୋକ । ତପଲ ଛୁଣା, ପିଛା ଲୁଗା ମଇଲା, ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଅଲଗା; ମାତ୍ର ଏଇ ଲୋକଟି ଖୁବ୍ ଧନୀ ।”

“ଏ...”, କ’ଣ ସତ ?”

“ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ସତ୍ୟ । ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଅତି ଇଏ

ଆମ ସ୍କୁଲର ଗରବ ବିଅମାନଙ୍କର ହସ୍ତେଲ ତିଆରି ପାଇଁ ଦୟାକାର ଟଙ୍କା ଚାହା
ଦେଇଥିଲେ । ଦାନ ଦେବାବେଳେ ଜୋର୍ ଦେଇ କହିଲେ ଏଇ କଥାଟି ସେମିତି
କାହାରିକୁ ଜଣାନାଥ । ସେତେବେଳେ ସ୍କୁଲର ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ସଭା କରି ହେଉଥିବା
ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କରିବାକୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ଫଟୋ ଗ୍ରହଣାବସ୍ଥାରେ ଟାଙ୍ଗିବାକୁ
ସୂଚିଲେ, ସେତେବେଳେ ଇଏ ସ୍କୁଲ ଲୋକଙ୍କୁ ଧମକ ଦେଲେ ଯେ ଯଦି ସେମାନେ
ସେମିତି କିଛି କରନ୍ତି, ତେବେ ସେ ତାଙ୍କର ଟଙ୍କା ଫେରସ୍ତ ନେବେ...ଇଏ ବଡ଼
ଦୁଷ୍ଟଲୋକ !”

ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ତା’ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲାନାହିଁ । ସେ ଅଶ୍ୱର୍ଥ ହୋଇ ପଚାରିଲା,
“ତୋର କଥା କ’ଣ ସତ ?” ସେ ସହରରେ ଏମିତିକା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖିଛି, ଯିଏ ହଜାରେ
ଟଙ୍କା ଦାନ ଦେଇ ଦରିଦ୍ରଙ୍କର ଟଙ୍କାର ବିଜ୍ଞପନ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି । କେତେକ ଲୋକ ଚାହା
ଆଦାୟ କରି ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଘରେ ଗୁପ୍ତିଦେଇ ଅଳ୍ପ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଖୁବ୍ ପାଟିଚୁଣ୍ଡି କରନ୍ତି ।
ସେ ଭାବିଲା, ଯା’ର ରହୁବାପାଇଁ ଘର ଖଣ୍ଡିଏ ପୁରା ନାହିଁ, ସେଇ ସମ୍ପାଦକ ଶରବତ୍ସନ
ନିଜର ଅବସ୍ଥା ବିଚାରରେ ଏତେ ବେଶି ଚାହା ନୀରବରେ ଦେଲେ କାହିଁକି ?

“ଲୋକଟି ଏକବାରେ ପାଖନ୍ତି—ଆପଣ ତା’ କଥାରେ ପଡ଼ି ଭୁଲି କରନ୍ତୁନାହିଁ”
କହି ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ସାବଧାନ କରାଦେଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଲୋକ ଠିକ୍ ଚିନ୍ତାପାରେନାହିଁ, ସେ
ଲୋକର ମହତ୍ତ୍ୱ ଜାଣିବାରେ ସଫଳା ଭୁଲି କରେ, ଏକଥା ଭାବି ଆଶାମଲ୍ଲି ମନେ ମନେ
ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେ ଆସ୍ତେ କରି କହିଲା “ପାଖନ୍ତି ସେ ନୁହେଁ, ମୁଁ । ସେ ତ ଠିକ୍ ଅର୍ଥରେ ଜଣେ
ମଣିଷ ।”

ଦିନେ ରବିବାର ଖୁବ୍ ସକାଳୁ ‘କଲ୍ଲେମଲର୍’ ପତ୍ରିକାରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଧର ଶାରଦା
ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଖୋଜି-ଖୋଜି ତା’ ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ତା ପାଖକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ
ସେ ଆନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ଦେଖାଇଥିଲା । ଶାରଦା ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ସହୃଦ
ସାକ୍ଷାତ କରୁଥାଏ । ପତ୍ରିକାର ମୁଖପୃଷ୍ଠରେ ତା’ର ଖଣ୍ଡିଏ ଚିତ୍ର ଗ୍ରହଣହୋଇଥାଏ । ତାହା
ଦେଖି ଶାରଦା ଭାବିଲା ଯେ ସେ ନିଜେ ତା’ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାକୁ ବ୍ୟାଇ ଜଣାଇ ଆସିବ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତ୍ରିକାରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପାଇନଥିଲା । ଏଣୁ ଶାରଦା ତା’ ଘରକୁ
ଏ ସମ୍ପାଦକ ନେଇ ଆସିବାରୁ ତାର ଆନନ୍ଦ ଦୁଇଗୁଣ ବଢ଼ିଗଲା । ଏକ ପକ୍ଷରେ ତାର ଆନନ୍ଦ
ଯେ ଶାରଦା ସହୃଦ ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଦେଖାହେଲା, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ତାର ଗୋଟାଏ
ରଚନା ଚିତ୍ର ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଜଣେ ଯୁବକ ନାହିଁ ନିଜ ଗର୍ଭରୁ
ଜାତ ପ୍ରଥମ ସନ୍ତାନକୁ ଦେଖି ସେପରି ଖୁସିରେ ମୋହୁତ ହୋଇପଡ଼େ, ନିଜର ଚିତ୍ତିକୁ

ଦେଖି ଆଶାମଲେ ଯେଇପରି ମୋହୁତ ହୋଇଗଲା ।

ଶାରଦା ତାଙ୍କ ପରକୁ ଆସିଥିବାର ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ହାଣ୍ଡିପରି ମୁହଁ ଫୁଲାଇ ବସିଲା । ଆଶାମଲେ ଦୁଇଥର ଡାକିଲା ପରେ ବି ସେ ତା'ପାଖକୁ ଆସିଲାନାହିଁ । ବାଧ୍ୟ କଲ ପରେ ସେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଶାରଦା ହାତରେ ଗିଲସେ କର୍ପି ଧରାଇଦେଇ ଜରୁରୀ କାମର ବାହାନା କରି ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଶାରଦା ଖୋଲା ମନରେ ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଶଂସା କଲା । ସେ ନିଜେ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କେ; ତଥାପି ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ରକଳାର ପ୍ରଶଂସା କରିବାରେ ସେ କୌଣସି କୁଣ୍ଠାବୋଧ କଲାନାହିଁ । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ତ ଏଇଆ କହିବି ଯେ ହଠାତ୍ ଆପଣଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ତେଜି ଉଠିବୁ । ନିଜେ ସମ୍ପାଦକ ଶରବତ୍ ଆପଣଙ୍କୁ ଜନତା ସହୃଦ ପରିଚୟ କରାଇଦେଇଛନ୍ତି । ଏଣିକି ଅନ୍ୟମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନରବ ରହିବାକୁ ଛାଡ଼ିବେ କି ? ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଢିଆରି କରାଇବାକୁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଭିଡ଼ ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ଜମିଯିବ ।”

ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା, ସେହି ଦିନଟି ତା' ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଶୁଭ । ଶାରଦା କହିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ଓ ତାର ବାପା ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଟିର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ଯେଇ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ତାକୁ ଯେଉଁ ସବୁ ଭଲ କଥା ଦେଖାଯାଉଥାଏ, ତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଶାରଦା ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା ।

ଆଶାମଲେ ଟିକିଏ ସ୍ବକୃତ ହୋଇ କହିଲା, “ହଠାତ୍ ମନରେ ଏଇପରି ଗୋଟାଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଆଙ୍କିଦେଲା । ମୋ ପ୍ରତି ସ୍ନେହଭାବ ହେତୁ ଆପଣ ମୋର ଏତେ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଢିଆରି କରିବାବେଳେ ଆପଣ କହୁଥିବା ଭଲଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଏଥିରେ ଥିବ ବୋଲି ମୁଁ ମୋତେ ଭବନଥିଲି ।”

ଶାରଦା କହିଲା, “ଭଲ କଳାକୃତିର ଲକ୍ଷଣ ହେଲା, ସେଥିରେ ଦେଖିବା ଲୋକକୁ ଯେଉଁ ସବୁ ଗୁଣ ଦେଖାଯାଏ, ତାକୁ ଆପଣ ନାଣିଶୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଯୋଗକରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକପାଇଁ ଆପଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖିଲି । ହଠାତ୍ ମୋତେ ଜଣାଗଲା ଯେପରିକି ମୋର ଶୁଣିପଡ଼େ ଡେଙ୍ଗା-ଡେଙ୍ଗା ଗଛମାନ ଛୁଡ଼ାହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ନିଜେ ବଗିଚାରେ ଏପାଖ-ସେପାଖ ଚାଲି ଫୁଲ ତୋଳୁଛି । ମୋର ଅନୁରୋଧ, ଆପଣ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ଏଇଭଳି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବେ ।”

ଶାରଦା ଆଗରେ ‘ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ’ ବୋଲି କହିବାକୁ ତାକୁ ଲଜମାଡ଼ିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ତାର କଣ ସମୟର ଅଭାବ ଥିଲା ? ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ତା' ମନରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଥିବା କଳା-ଚେତନା ଗୋଟାଏ ସାମୁଦ୍ରିକ ଝଡ଼ ଭଳି କିଛି ନମାନ ବାହାର ଆସିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ।

ସେ ଶାରଦାକୁ କହନ୍ତା କିପରି ଯେ, ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ବାମୀ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ତା ପ୍ରତି ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନ୍ଧାନରେ, ତାର ମନ ରଖିବା ପାଇଁ ଓ ତାର ଆଶା-ଅଭିଳାଷକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାପାଇଁ ସେ ନିଜର ସବୁ ଛୁଟି ତା' ପାଇଁ ସମର୍ପଣ କରିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ?

ଆଶାମଲେ ଏବଂ ଶାରଦା ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବେଶି ସମୟ ହୋଇ ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ଏ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦରୀ ତିନିଧର ଆସି ସକେତଦ୍ୱାରା ଶାରଦାକୁ ବିଦାକରିବା ପାଇଁ ଆଶାମଲେକୁ କହିଯାଉଥିଲା । ଆଶାମଲେ ଏଭଳି ବ୍ୟବହାର କଲା, ଯେତେ ଯେମିତି ସୁନ୍ଦରୀ ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା ତାକୁ ଜଣାନିଦାଏ । ଶାରଦା ଜଣେ ଅବିବାହିତା ଝିଅ, ସେଥିପାଇଁ ଆଶାମଲେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା’ ଘରକୁ ଯାଇନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତା ନିଜ ଘରେ ସେ ତାର ମିତ୍ରତା ଏବଂ କଳା-ଚେତନାକୁ ଏମିତିକା ଭାବେ ଏଡ଼ିଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବରଂ ଶାରଦା ପ୍ରତିବଦଳରେ ତା’ଠାରୁ କିଛି ଆଶା ନରଖି ସମୟ ପାଇଲେ ତାର ସେବା କରିଆସିବୁ ।

ଶାରଦା ସେଠାରେ ବେଶି ସମୟ ବସିରହିବାଟା ସୁନ୍ଦରୀପକ୍ଷରେ ଅସହ୍ୟ ହେଲା । ସେ ଶେଷରେ କୋଠର ଭିତରକୁ ଆସି ଆଶାମଲେକୁ କହିଲା, “ଆପଣ କଣ ଭୁଲିଗଲେ ଯେ ଆମର ଜରୁରୀ କାମରେ ବାହାରକୁ ଯିବାର ଅଛି ? ମୁଁ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଉଛି । ଗାଡ଼ି ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିଛି । ଶୀଘ୍ର ବାହାରନ୍ତୁ ।” ଏତିକି ନୁହେଁ; ସେ ଆଶାମଲେର ଲୁଗା-ପଟା ଆଣି ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥୋଇଦେଲା ।

ଶାରଦା ସବୁ କଥା ବୁଝିଗଲା । ସେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ବୋଧହୁଏ କିଛି ଜରୁରୀ କାମ ଅଛି । ଆଜ୍ଞା ହେଉ, ମୁଁ ଉଠିଲି ।” ଗଲାବେଳେ ପକ୍ଷିକା ଖଣ୍ଡିକୁ ଆଶାମଲେ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲା, “ଆପଣ ଏଇ ପକ୍ଷିକାଟି ରଖନ୍ତୁ । ମୁଁ ମୋ ପାଇଁ ଆଉ ଖଣ୍ଡି ଏ ମଗାଇ-ଆଣିବି ।”

ଘରଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ଆଶାମଲେ ଶାରଦାକୁ ବିଦାୟ ଦେଲା ଏବଂ ନିଜ କୋଠରକୁ ଫେରିଆସିଲା । ସେଠାରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ସୁନ୍ଦରୀର ଆଗରେ ‘କଲେମଲର୍’ ପକ୍ଷିକାଟି ପଡ଼ିଥାଏ । ସେ ଜାଣିଥାଏ ଯେ ତାର ମୁଖପୃଷ୍ଠରେ ଆଶାମଲେର ଚିତ୍ର ଛୁପାଯାଇଛି । ତଥାପି ସେ ପକ୍ଷିକାଟିକୁ ହାତରେ ଧରିଲା ନାହିଁ କି ଚିତ୍ତଟିକୁ ଆଡ଼ିଆଣିରେ ପୁରା ବୁଝିଲା ନାହିଁ ।

ବଡ଼ ଆତୁରଭାବେ ଆଶାମଲେ ପକ୍ଷିକାଟିକୁ ହାତରେ ଧରିଲା ଏବଂ ତାକୁ ସୁନ୍ଦରୀ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଇ ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କହିଲା, “ଦେଖ ସୁନ୍ଦରୀ, ଏଇ ପକ୍ଷିକାରେ ମୋର ପ୍ରଥମ ରଚନା ଚିତ୍ର ଛୁପାଯାଇଛି । କହିଲୁ ଦେଖି, ଚିତ୍ତଟି ତୋତେ କିମିତି ଲାଗିଲା ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ବଡ଼ ଉପେକ୍ଷା କଲଭଳି ବାଆଁ ହାତରେ ପକ୍ଷିକାଟିକୁ ନେଇ ଏବଂ ଅନ୍ୟମନସ୍ତ ଭାବେ ଚିତ୍ତଟିଆଡ଼କୁ ବୁଝିଲା । ଚିତ୍ତଟିକୁ ଭଲକରି ଦେଖିଲେ ତାର ଗୁଣ ସବୁ ଜଣାଯାଆନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ ଚିତ୍ତଟିକୁ ଗୋଟିଏ ନକରରେ ଦେଖିନେଇ ପକ୍ଷିକାଟିକୁ ମେଲି ଉପରେ ଫୋପାଡ଼ିଦେଲା ।

“କହିଲୁ ନାହିଁ ଯେ ମୋର ଚିତ୍ତଟି କିମିତି ଲାଗିଲା ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ମୁହଁଉର୍ଜୀ କରି କହିଲା, “ବେଶ୍, ଠିକ୍ ହୋଇଛି ତ । ଆପଣ କି ଚିତ୍ତଟି ଲେଖି ? ଏମିତିକା ଜଙ୍ଗଲର ଚିତ୍ତ ଆଜ୍ଞା ମୋତେ ପଚାରୁଛନ୍ତି ଯେ ଚିତ୍ତଟି କେମିତି ହୋଇଛି ? ଆପଣଙ୍କର କରବାକୁ କିଛି କାମ ନାହିଁ—ନା ସେଇ ସମ୍ପାଦକର କିଛି କାମ ଅଛି !”

ସୁନ୍ଦରୀର ଏଇ କଥା ଆଶାମଲେର ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ଆଘାତ ଦେଲା । ସେ ତାର ଉପେକ୍ଷା ଏବଂ ନିରାଦରକ ସହ୍ୟ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ମୁଣ୍ଡ ଘୁରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ କ’ଣ କରିବ ।

ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲା, “ଏମିତି ରୁନି ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇନାହିଁ କାହିଁକି ? ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଚିଲି ଆରମ୍ଭ ହେବ । ତେଣୁରେ ଗଲେ ସିଟ୍ ମିଳିବନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ କହିଲା, “ମୁଁ ତୋ ସହୃଦ ଯାଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ତୋର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ତୁ ଏକା ଚାଲିଯା ।” ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲେର ଶାନ୍ତ ମୁଣ୍ଡ ଦେଖି ଜଣାଇଲା ଯେ ତାହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତର ତୋଷାମୟ ସୂଚନା ଦେଉଛି ।

“କ’ଣ କହୁଛ—ମୋ ସଙ୍ଗେ ଯିବନ ?”

“ନା, ଯିବି ନାହିଁ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ରାତ୍ରେ ତାର ମୁହଁକୁ କଟ୍‌ମଟ୍ କରି ଚାହିଁଲା; ସତେ ଅବା ସେ ତାର ଦୃଷ୍ଟି-ଦ୍ଵାରା ତାକୁ ଯୋଡ଼ି ପାରିବି କରାଦେବ । ସୁନ୍ଦରୀର ଯେଉଁ ଆଖିକୁ ଦେଖି ଆଶାମଲେ ମୁଗ୍ଧହୋଇଯାଏ, ସେଇ ଆଖି ତାର ସେତେବେଳେ ଏକ ସିଂହମାର ଆଖି ଭଳି ଭୟଙ୍କର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ତାର ମାଂସଲ ଗାଲର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଯାଇ ତାହା ବିରୁପ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେ ସ୍ତମ୍ଭରେ ସୁତା ଭାବି ନଥିଲା ଯେ ତାର ସୁନ୍ଦର ରୂପର ଅନୁରାଗରେ ଏଭଳି ହର, ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଛପିବହୁଥିଲା । ସେ ଆଖି ଉଠାଇ ତା’ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଲୁଗାପଟା ଘରଭିତରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା । ‘କଲେମଲର’ ପରିକା କେଜାଣି କୋଉଠି ଯାଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ବଡ଼ପାଟିରେ ଏପରି ସବୁ ଖରାପ କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯାହାକି କାନରେ ଶୁଣିହେବ ନାହିଁ—“ଆପଣଙ୍କର କ’ଣ ଅଛି ? ଆପଣ ସୁରୁପ, ଯାହା ଚାହିଁବେ ତାହା କରିବେ । ରାସ୍ତାର ଲୋକଙ୍କ ସହୃଦ ମଉଳ କରିବାକୁ ଆପଣଙ୍କର ବେଳ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ନିଜର ବିବାହତା ପତ୍ନୀ ସହୃଦ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଦୋଷ ଆପଣଙ୍କର ନୁହଁ—ଦୋଷ ସେହି ଲୋକର, ଯିଏ ଆପଣଙ୍କୁ ବିଧି ସମର୍ପି ଦେଇଛି ଓ ମାସକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ବେତନ ଦେଉଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ଘର, ଟଙ୍କା, କାର୍ ସବୁ କିଛି ମିଳିଲେ ଆପଣ ଗର୍ବ କରିବେନାହିଁ କାହିଁକି ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ଭିତରୁ ବାହାରିଥିବା ସିଂହମ ଆଶାମଲେ ଭିତରର ସିଂହକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିଥିଲା । ତାର ହାତ ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ପିଟିପିଟି ମୁହଁ କରିଦେବାକୁ ଆରୁର ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ତାହା ମାରି ତାକୁ ବାହାରକୁ ଡକିଦେବ; କିନ୍ତୁ ସେ କିଛି କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଭାବିଲା—ସେମିତି କରିବା ପାପ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ସେ ନିଜକୁ ସମୟକଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଦୁର୍ଭରତରେ ଘରୁ ବାହାରିପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲା, “ଢ୍ରାଇଭର, କାର୍ ଫେରିବା ନେଇଯା । ବାପାଙ୍କୁ କହିବୁ, ସେ ଏଣିକି ମୋ ପାଖକୁ କାର୍ ପଠାଇବେ

ନାହିଁ । ଏମିତି ଜବନ ପାଇଁ କାରୁର ଦରକାର ନାହିଁ ।”

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ ମୋଟେ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେନାହିଁ । ପାଟପଡ଼ିଣା ଲୋକେ ନାମସା ଦେଖିବାକୁ ଟେକା ଦେଇ ଅନାୟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପଛ ପର ଝରକାରୁ ଆନନ୍ଦୀ ବି ଉଦ୍ଦି-ମାର ଚାହିଁଲା । ଆଶାମଲେ ଅଶ୍ରୁ ସମ୍ବରଣ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ପାଖରେ ବୁଡ଼ି ମରିବାକୁ ଛଟପଟ ହେଲା ।

ସୁନ୍ଦର ନିଶାଣ ଏବେ ବି ବାଜୁଥାଏ । ସୁନ୍ଦର ବଡ଼ପାଟିରେ କଣ ସବୁ ଉଡ଼ିଉଡ଼ି ହୋଇ କହୁଥାଏ ।

ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ କାରୁ ତାଙ୍କ ପରକୁ ଫେରିଗଲା । ନିଜ କୋଠରେ ବସି ସୁନ୍ଦର ଏବେ ବି ଉଡ଼ିଉଡ଼ି ହେଉଥାଏ । ଅପମାନର ନ୍ୟାୟ ଆଶାମଲେର ଶ୍ରେର, ମନ, ପ୍ରାଣ ସବୁକୁ ଜାଲିଦେଉଥାଏ । ସେ ଉପରକୁ ଆସି ଧମ୍ କର ନିଜ ଚଉକରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ତା ଜବନରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଏତେ ଅପମାନ କେବେ ସହ୍ୟ ନଥିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ତାର ଶ୍ରେରରେ ଯେପରି ନିଆଁ ଲାଗିଯାଇଛି ।

କଥା ଏତିକିରେ ସରିଲା ନାହିଁ । ଟିକିଏ ସମୟ ପରେ ସୁନ୍ଦର କୋଠର ଭିତରେ କୋରରେ ଶବ୍ଦହେଲା । ଆଲମାରର ଦରଜାସବୁ ଶବ୍ଦକଲା । ବାକ୍ସ, ଡାଲ, ଗିଲସ ଆଦି କର୍ଜଣ ଶବ୍ଦ କରି କୋଠର ଭିତରେ ଏଣେତେଣେ ପଡ଼ିଲା । ଆଶାମଲେ ନିଜ ଚଉକରୁ ଉଠି କୋଠର ଭିତରକୁ ଅନାଇଲା । ସୁନ୍ଦର ଚଟପଟ୍ କରି ଅଲମାରରୁ କିଛି ଲୁଗାପଟା କାଢ଼ି ଗୋଟିଏ ଆଟେଟ ଭିତରେ ଖୁନ୍ ଚାଲିଛି । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଆଟେଟ ଖଣ୍ଡିକ ଧରି ସେ ଘରୁ ବାହାରିଲା ।

କିଏ କଣ ସେଇ ସୁନ୍ଦର ଯିଏ କିଛି ସମୟ ଆଗରୁ ବେଶଭୂଷଣ ହୋଇ ସିନେମା ଯିବାକୁ ବାହାରିଥିଲା ? ଆଶାମଲେ ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଛଣକ ମଧ୍ୟରେ ତାର ସମସ୍ତ ସାଜ-ସଜ୍ଜା ଏଭଳି ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହେଇପଡ଼ିଲା କିପରି ? ତାର ମୁଣ୍ଡବାଳ ଅଳ୍ପ ହୋଇଯାଇଛି । ତାର ରୂପ ସେତେବେଳେ ଭୟଙ୍କର ହୋଇଉଠିଥାଏ ।

ଆଶାମଲେ ଗର୍ଜନକଲା, “କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ?” ସେ ଭାବିଲା, ବାପଘରକୁ ଯିବାର ଥିଲେ ତ କାରୁରେ ଚାଲିଯାଇଥାଆନ୍ତା । ସୁନ୍ଦର ପାଟିକରିଉଠିଲା, “ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଆପଣଙ୍କର କ’ଣ ଅଛି ?” ତାର ଏ ବିଦ୍ରୋହ ସ୍ବର ଶୁଣି ଏବଂ ତାର ଆଖିରେ ଘୃଣାଭାବ ଦେଖି ଆଶାମଲେ ବିଚଳିତ ହୋଇଗଲା । ସେ କୌଣସି ଝିଅକୁ ଏହି ରୂପରେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲା... ଆଉ ସୁନ୍ଦର ତ ତାର ପତ୍ନୀ !

ଆଶାମଲେ କାକୁଣ୍ଡ ହୋଇ କହିଲା, “ସୁନ୍ଦର, ମୋର କଥା ଶୁଣ !”

ସେ ତାର କଥା ମାନିଲା ନାହିଁ । ତାର ରାଗ ଅବରୋଧକର ଛଡ଼ାହୋଇଥିବା ନିଜର

ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଯେଲେଖେ ସେ ଯେମନ୍ତ କର ପାହାଚରେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲା ଓ ଅଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଚପଲ ପିନ୍ଧି ସେ ଫାଟକ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଏସବୁ କଥା ସହ୍ୟପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସୁନ୍ଦର ପଛ-ପଛେ ଧାଇଁଗଲେ ଏବଂ ତା ହାତରୁ ଆଟେଟିଟିକୁ ଛଡ଼ାଉ ଛଡ଼ାଉ କହିଲେ, “ସୁନ୍ଦରୀ, ଏମିତି କରିବା କଣ ଠିକ୍ ? ଚାଲ, ଘର ଭିତରକୁ ଚାଲ ।”

“ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ଯାହା କରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଯବୁ ଠିକ୍ ବୋଲି ଜଣାଯିବ । ଛୁଡ଼ନ୍ତୁ ମୋର ଆଟେଟି ।”

“ସୁନ୍ଦରୀ, ତୁ ଯଦି ବାପଘରକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତେବେ ମୁଁ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ କହିବି ସେ ନିଜେ ଯାଇ ତୋତେ ଛୁଡ଼ିଦେଇ ଆସିବ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ଦୃଢ଼ଭାବରେ କହିଲା, “ମୋ ସହୃଦ୍ଦ କାହାରି ଆସିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।” ଆଉ ସେ ଘରୁ ବାହାରି ଚାଲିଗଲା । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାରରେ ଘରୁ ବାହାରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ନଥିଲା । ବଧୂରା ହେବା ପରେ ତ ସେ ବାହାରକୁ ଯିବା ପୁରୁଷର ଛୁଡ଼ିଦେଇଥିଲେ । ସୁନ୍ଦରୀ ପଛ-ପଛେ ଘରୁ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ନ ହେବାରୁ ସେ ଧାଇଁ ଆସିଲେ ନିଜର ପୁଅ ପାଖକୁ ଓ ତାକୁ ମିନତି କଲେ ଯେ ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଯିବା ବାଟରେ ଅଟକାଇ ରଖୁ; ଆଉ ଯଦି ସେ ତାର ଜିଦ୍ ଧରିବ ସେ ତେବେ ସୁନ୍ଦରୀ ନେଇ ତାକୁ ତାର ମା’-ବାପ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ଆସୁ ।

ଘରକଥା ବାହାରେ ବ୍ୟାପିଯାଇଯାଉଥିଲା । ଏତଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଫେରାଇ ଆଣି ରିଡ଼ିଥିବା କଥା ଠିକ୍ କରିବାକୁ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଇଚ୍ଛା ହେଲାନାହିଁ । ତାକୁ ଘରୁ ବାହାରିବାକୁ ସକୋଚ ଲାଗୁଥାଏ; କାରଣ ସେ ଭାରି ସେ ତାମସା ଦେଖିବାକୁ ଲୋକେ ରାସ୍ତାରେ ତାକୁ ଓ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଛୁଡ଼ା ହୋଇଯାଇପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନିଜ ମାଆର ଦୁଃଖ ସେ ଦେଖିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ମନ ରଖିବା ପାଇଁ ସେ ବିମନା ହୋଇ ସୁନ୍ଦରୀ ନେଇ ବାହାରିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ବସନ୍ତାଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ଆଶାମଲ୍ଲି ବି ତାର ସୁନ୍ଦରୀରେ ସେଠି ପହଞ୍ଚିଲା । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ଖଣ୍ଡିଏ ବସ୍ ଆସି ସେଠି ଛୁଡ଼ାହେଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଆଟେଟିଖଣ୍ଡିକ ଧରି ଏବଂ ଧାଇଁଯାଇ ସେଥରେ ଚଢ଼ିଗଲା । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଡ଼କୁ ଆଡ଼ିଆଖିରେ ସୁଜା ଚାହିଁଲାନାହିଁ । ବସ୍ ଚାଲିଗଲା । ଅପମାନିତ ଏବଂ ନିରାଶ ହୋଇ ଆଶାମଲ୍ଲି ଘରକୁ ଫେରିଲା । ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ବାପଘରକୁ ଯାଇଛି ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଘରକୁ ଫେରିବା ପରେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ତାର ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ଭିତରେ ହୋଇଥିବା କଳିଆର କାରଣ ପଚାରିଲେ ଏବଂ ଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଗୁରୁ-ପାରିଲେ ନାହିଁ ଯେ ସକାଳେ ହସି ହସି ସ୍ତ୍ରୀ ସହୃଦ୍ଦ କଥାବାଣୀ କରୁଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ହଠାତ୍ କ’ଣ ହୋଇଗଲା ?

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ପଚାରିଲେ, “ବାପ, ଏ କ’ଣ ହେଲା ? ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏସବୁ କ’ଣ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ବାପ ? ସେ ତ ସବୁଦିନ ପରି ସିନେମା ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା,

ସୁଖି ହଠାତ୍ କ'ଣ ହେଲା ?”

ଆଶାମଲେ ଚିଡ଼ିଚିଡ଼ି ହୋଇ କହିଲା, “ସେ ମୋତେ ସିନେମା ଯିବାକୁ କହିଲା, ଆଉ ମୁଁ ମନାକରିଦେଲି । ବାସ୍, ଏଭଳି କଥା । ଏସବୁ ବିଷୟରେ ମୋତେ ଆଉ କିଛି ପଚାରିବି ବରଫ କରେନା ।” ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାଳୀଙ୍କର ହଠାତ୍ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ନାହିଁ ଯେ ଏଭଳିମାତ୍ର କଥାପାଇଁ କଜିଆ ହେଲା କାହିଁକି ? ତା ପଛେ ସେ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲେକୁ ବେଶି କହି କହିବା କମ୍ପା ପଚାରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ କରି ସିଧା ରେଷେଇଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେମାନଙ୍କ ଝଗଡ଼ାର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା ଆଶାମଲେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ସହୃଦ ସିନେମା ଦେଖି ଯିବାକୁ ମନାକରିଦେଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ, ସେ କାହିଁକି ସୁନ୍ଦର ଇଚ୍ଛାକୁ ଟାଳିଦେଲା । ସେଦିନ ସକାଳୁ ସେ ଭାରି ଖୁସି ଥିଲା । ସେ ଭାବିଥିଲା—ଆଜି ଦିନଟା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଖୁବ୍ ଶୁଭର ଦିନ । ଏତେ ସୁଖ ପରେ ହଠାତ୍ ଦୁଃଖର ଝଟ୍ଟା ସେ ସହ-ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ‘କଲେମଲର୍’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଟିକୁ ଉଠାଇନେଲା ଏବଂ ଅନେକ ସମୟ ଧରି ତାର ମୁଖପୁଷ୍ପରେ ପ୍ରପାତୋଦୟିକା ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଚାହିଁରହିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ତାର ଅନ୍ତରରେ ଏକ ଶାନ୍ତର ଭାବ ଆସେ ଆସେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ତାକୁ ଶାନ୍ତ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲା, ତାର ପ୍ରଶଂସା ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ଶାରଦା ଆଗରେ କରି ଥାଏ । କହିବେନା ମଧ୍ୟ ତାର ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ତାହା ଦେଖି ଶାରଦା ଏତେ ଖୁସି ହୋଇଥାଏ ଯେ ତାର ଖୁସି ଜଣାଇଦେବା ପାଇଁ ସେଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଫରେ ନେଇ ତା ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଇଥିଲା ।

‘ଚନ୍ଦ୍ରିକା ସାଗ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ କ’ଣ କହିଲା ?’ ଏ କଥା ଭାବି ଆଶାମଲେ ବହୁତ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ସେ ଭାବିଥିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦର ତାର ଚନ୍ଦ୍ରିକା ମୋହତ ହୋଇଯିବ, ଗର୍ବ କରିବ ଏବଂ ଖୁସିରେ ନାଉଁଟି ଚାଲିବ; କିନ୍ତୁ... ସେମିତି କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରିକାକୁ ଏତେ ଉପେକ୍ଷା କଲା ଯେ ଆଖି ଟେକି ଥରେ ତାକୁ ଚାହିଁଲା ବି ନାହିଁ । ଯଦିକିଛି ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଦେଖି ମୋତେ ପଦେ ପ୍ରେମଭାବ କଥା କହିବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦର ଯଦି ପଦେ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ମୋତେ କହିଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଆଜିର ଦିନଟି ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ପାଇଁ କେତେ ସୁଖଦାୟକ ହୋଇନଥାନ୍ତା !!

ଏଇ ସମୟରେ ଜଣେ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ନେହ ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେବାଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦୁଃଖଦାୟକ ପରିସ୍ଥିତି ହୋଇନପାରେ । ଆଶାମଲେର ଡର ସେ ଏଭଳି ଏକ ଦୁଃଖଦାୟକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଯଦି ତା’ ମନରେ ମୋ ପ୍ରତି ଟିକିଏ ହେଲେ ପ୍ରେମ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ କ’ଣ ହେଉଥିଲା କଥା ଏବଂ ବ୍ୟବହାରଦ୍ୱାରା ତାହା ପ୍ରକାଶିତ କରିଦେଇନଥାନ୍ତା ?

ଜଣେ ଭୋକିଲା ଲୋକ ଯେଉଁଭଳି ତାର ଅନ୍ତରର ସୁଖମୟ ଦିନଗୁଡ଼ିକୁ ମନେପକାଏ, ଆଶାମଲେ ସେଭଳି ଏକାକୀ ବସି ସୁନ୍ଦର ବିଷୟରେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସବୁବେଳେ

ନିଜର ଇଚ୍ଛା, ଆବଶ୍ୟକତା, ଭୂତ-ଅଭୂତ, ପସନ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ବେଶି ମହତ୍ତ୍ୱ ଦିଏ ବୋଲି ତାର ଧାରଣାହେଲା । ସେ ଭାବବାକୁ ଲାଗିଲା—ତେବେ କଣ ସୁନ୍ଦରୀ ମୋତେ ଏଥିପାଇଁ ସ୍ନେହ କରେ ଯେ ସେ ମୋଦ୍ୱାରା ତାର ଅଭିଳାଷପୂର୍ଣ୍ଣ କେବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିପାରିବ ?

ସେ ଭଲକରି ଜାଣିପାରିଥିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀର ଅତି ସାଧାରଣ ଇଚ୍ଛାକୁ ସୁଦ୍ଧା ଟାଳିଦେବା ମାତ୍ରେ କଣ ସବୁ ସଫିପାରେ । ତାକୁ ନିଜର ନିନ୍ଦା ଶୁଣିବାକୁ ହୁଅନ୍ତା, ଅପମାନ ବ ପଡ଼ନ୍ତା । ତାର ସବୁ କାମ ତୁମ୍ଭା ଛୋଟ ଦେଖନ୍ତା, ବୋଧେ ତେବେ ଯାଇ ସୁନ୍ଦରୀ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତା । ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ସର, କାର୍, ଟଙ୍କା ପଇସା ସବୁ କିଛି ଧୁଳି ଭଳି ଲାଗିଲା । ତାର ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ ଯେ, ଗୁହ୍ୟ ଜୀବନରେ ନୈତିକତା ଯେବେ ହିଁନଭିନ୍ନ ହୋଇପଡ଼େ, ତେବେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଏକାସଙ୍ଗେ ସିନେମା ଦେଖିବାକୁ ଯିବା, ହୋଟେଲ କମ୍ପା ବଜାରକୁ ଯିବା, ସମୁଦ୍ର ହାଉଆ ଉପଭୋଗ ପାଇଁ କାର୍ରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଯିବା, ଏସବୁ କିଛି କରିବା କେବଳ ଅନ୍ୟା ନାଟକରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା, ଏମିତିକା ନାଟକ ପାଇଁ ଖୁବ୍ ପରିଶ୍ରମ କରି ଟଙ୍କା-ପଇସା ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ନିତାନ୍ତ ମର୍ତ୍ତ୍ୟତା ।

ପହୁଆ ଆଶାମଲ୍ଲି ଗୋଟିଏ ସିଂହାସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ଧାଇଁଯାଇ ତାର ମାଆ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି କହିଲା, “ମା, ଏଣିକି ମୁଁ ତାର ବାପାଙ୍କ କମ୍ପାନୀରେ ଚାକିରି କରିବାକୁ ଯିବିଲାହିଁ । ଏଇ ଦରତିକୁ ସେ କମ୍ପାନୀ ତାର ବାପା ନେଇଯାଆନ୍ତୁ । ମୋର ଏଇ ଦର ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଭଲ ପରିବାର ।”

ସୁଅର ଏଭଳି ନିଶ୍ଚିତ ଶୁଣି ମାନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ ଜଡ଼ବତ୍ ହୁଡ଼ାହୋଇ ରହୁଲେ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ‘ଦର’ ଏବଂ ‘ପରିବାର’ ଏଇ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗୁଡ଼ିପାରିଲେ । ଦର ଓ କୋଠା ଇଟା, ପଥର, ଚୂନ, ସିମେଣ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ଜଡ଼ ଜନିତରେ ତିଆରି କରାଯାଏ । ପରିବାର ମଧ୍ୟ କ’ଣ ଏସବୁ ଜନିତରେ ହୁଏ ?

ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ପାଖରେ ଦର, କାର୍, ଧନ-ଦଉଳତ ସବୁ ଥିଲା । ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲେ । କିମ୍ପେ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ପରିବାରର ପାଳନ-ପୋଷଣ ସାବଧାନ ଭାବେ କରନ୍ତାହାନ୍ତି । ଆରମ୍ଭରୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଚାଲିଥାଏ । ସେଇ ରାଜ୍ୟରେ ନ୍ୟାୟ-ନୀତିର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନ ଥିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଖୁବ୍ ଗୋଲବସର କରାଗଲା । ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଚଳିବାକୁ ତାକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଗଲା । ଏଥିରେ ତାର ଭଲମାନେ ଭର ରାଗିଲେ । ସେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ବନ୍ଧନ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ମନାକରିଦେଲେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ବେଗିତ ହୋଇ ସେମାନେ ଏ ନୀତିର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଅଗାଧି ପୃଷ୍ଠି କରୁଥିଲେ ।

ବିବାହର ତେତେ ମାସ ପରେ ସୁନ୍ଦରକୁ ନିଜ ଘରେ ବେଶି ମହତ୍ତ୍ୱ ମିଳିଲାଣି ।
 ଖମ୍ବେ ତାର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ କମ୍ ହୋଇଗଲା । ସେ ଶୁଣିବାପରେ ଥିବାବେଳେ ଭାଇମାନେ
 ନିଜ ଘରେ ପୁରା ଅଧିକାର ଜମେଇଦେଲେ । ଏଭଳି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ସୁନ୍ଦର ଘରକୁ
 ଫେରିଆସିଲା ।

ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ତାର ଗାଲକୁ, “ଘରର ବୋକା ଘରକୁ ଫେରିଲା ।” ଦ୍ୱିତୀୟ
 ଭାଇ ଗୀତ ସହୃଦ ତାଳି ଦେଲା ତ ଚୁଡ଼ାୟ ଜଣକ ନାଟବାକ୍ ମୁଗିଲା ।

ମା’ ଘରକୁ ଫେରିବାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ହିଁ ସୁନ୍ଦର ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଯେଠାକାର
 ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳି ଯାଇଛି । ଆଗ ଭଳି ସେ ଘରେ ଆଉ ତାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତାର
 ଅବସ୍ଥା ଅତଳ ପଇସା ଭଳି ହୋଇଯାଇଛି । ଏଣିକି ସେ ଘରେ ମାଆ-ହିଅର ରାଜ୍ୟ ନାହିଁ,
 ବାପା ଏବଂ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ଭାଇଙ୍କର ଶାସନ ଚାଲିଛି ।

ହିଅ ଘରକୁ ଫେରିବା ପରେ କେବଳ ମାଆ ଖୁସି ହେଲେ । ତାର ଦୁଃଖ ଦେଖି ତାଙ୍କର
 ହୃଦୟ ଭରଳିଗଲା । ସେ ଏକଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଖୁସି ହୋଇଥିଲେ ଯେ ହିଅ ଘରକୁ ଫେରି
 ଆସିବାରେ ତାଙ୍କର ପକ୍ଷ ମଜବୁତ ହୋଇଛି ।

ସୁନ୍ଦର ମାଆ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ କହିଲେ, “ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଉମକୁ କହିଥିଲି; କିନ୍ତୁ
 ତୁମେ ମୋ କଥା ଶୁଣିଲାନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ତ ବାପ-ହିଅ ଦୁହେଁ ଜିଦ୍ ଧରି ବସିଲେ—
 ଏଇନେ ଦେଖ କ’ଣ ହେଲା ! ଆପଣଙ୍କର ଜୁଇଁ ଚିତ ଆଜୁଥବା ଶାରଦା ବୋଲି ଜଣେ
 ହିଅକୁ ନେଇ ଘର ଭିତରେ ମଉଜ-ମଜଲିସ କରୁଛି । ବୋଧହୁଏ ସେମାନଙ୍କର ବହୁତ
 ଆଗରୁ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ସେ ତ ଏବେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ବି ଆସୁଛି ! ତାକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ତୁମର
 ଜୁଇଁ ଖୁସିରେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଉଛି ।”

ଦଣ୍ଡପାଣି ପତ୍ନୀର କଥାକୁ ଜମା ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଜାଣୁଥିଲେ ଯେ
 ଏସବୁ କାମପାଇଁ ଆଶାମଲ୍ଲୋର ଜମା ବେଳ ନାହିଁ । ତା’ ସତ୍ତ୍ୱେ ବି ସେ ବଡ଼ ଚିନ୍ତାରେ
 ପଡ଼ିଲେ । କଥାଟି ତାଙ୍କ ପରିବାର ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇନଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ଏବଂ
 ଆଶାମଲ୍ଲୋର କଳିଆର ପ୍ରଭବ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲୋ କାମ
 କରିବାକୁ ନ ଆସିବାରୁ ତାଙ୍କର ଅନେକ ଅସୁବିଧା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ନେଇ ନୁହେଁ, ପରିବାର ନେଇ ବେଶି ଚିନ୍ତା । ଘରେ
 ମାଆ-ହିଅ ଗୋଟିଏ ପଟେ ତ ବାପ-ପୁଅ ଅନ୍ୟ ପଟେ । ସେମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ଖବର-
 କାଗଜରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କଲିଗୋଲ କଥା ପଢ଼ୁଥିଲେ । ସେ ସବୁ ବିବରଣୀ ଛାନରେ
 ଏବେ ତାଙ୍କ ଘରର ଗୋଲମାଲ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାର ବସ୍ତୁ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ‘ଏକା ଜାତିର
 ଲୋକେ ଏକାଠି ହୋଇଛ’ ବୋଲି ଘରେ ମାଆ-ହିଅ ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରୁଥିଲେ । ପୁଅ-
 ମାନେ କହିଲେ, “ମାଆଙ୍କ ଭୁଲ କଥାରେ ବାପା ନୀରବ ରହୁଛନ୍ତି ।” ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ
 ଘରେ ରହି ମହି ବସ୍ତ୍ରା ଧରିବା ତାଙ୍କୁ ସହଜ ଜଣାଗଲାଣି । ସେ ଏକଥା ଶୁଣି ଶୁଣି
 ଦୁଃଖିତ ହେଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ପରିବାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ରହସ୍ୟ ଜଣାଣାଣି ।

କାହାର ଲୋ ପନକୁ ପନ କରି ଶୁଦ୍ଧ । ତାହୁଁ ଅଣାମଲେର ପରକୁ ଶିବାକୁ କମ୍ପା
କା' ଚନ୍ଦ୍ର ଗାଣାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରବାକୁ ବୁଦ୍ଧପୁର ମନାକରାହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅନେକଟି କାହୁଁ
ସୁଦୃଢ଼ମାନଙ୍କ ଭରଣକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେ ଧନକ ଦେଇ କହୁଥିଲେ ଯେ, ଯଦି ଏହିପାଣି ତାଙ୍କ
କଥା ନ ମାନନ୍ତି, ତେବେ ସେ ହିଁସକୁ ଧରି କୁଅଡ଼େ ହେଲେ ପଳାଇବେ । ସୁଦୃଢ଼ମାନ
ଅନେକ ଥର ମଧ୍ୟ ପରୁ ପଳାଇବାକୁ ଏକ ଅସମ୍ଭବ୍ୟ କରିବାକୁ ଧନକ ଦେଇପାରିଥିଲେ ।
ତେବେ ଏହିପାଣି ବୁଦ୍ଧପାଣିରେ ନାହିଁ ଯେ ସେ ସେମିତି କହୁ କରାବେ ନାହିଁ—କେବଳ
ଧନକଙ୍କ କହୁଛନ୍ତି ।

ଏହିପାଣିର ପତ୍ନୀ କୋଇଁ-ପର ପହଞ୍ଚି ପାଇବୁ ପାଇଁ କେତୋଟି ପତ୍ନୀ ବାନ୍ଧିଲେ—
ଅଣାମଲେ ଏକ ତାର ମାଥ ଥରେ ନୁହେଁ ନଅ ଥର ଆସି ତାଙ୍କ ହିଁସକୁ ପରକୁ ନେବା-
ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରାବେ, କେବଳ ଭୁଲ ପାଇଁ ଖମା ମାରିବେ ଓ ତାହୁଁ କଥାବେଦେ ଯେ
ରହଣାରେ ସେମିତି କହୁ କରାବେନାହିଁ । ସେମାନେ କହା-କହା କଥା କହୁଁ କହୁ-
ପାରିବା ପରେ ହିଁସକୁ କୋଇଁ-ପରକୁ ଛାଡ଼ିବେ ।

ଏଥର ତାଙ୍କର ବହୁପୁଅ କହିଲା, “ଅପଣଙ୍କ ନାଁକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ନଳ ନାହିଁ ।
କଲ ଦିନେ ସୁନ୍ଦର ଅମ ପରକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଆସିବା ପରେ ଅଳ୍ପଲେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି
ମରାଯାନ୍ତେ ।”

ଏହିପାଣିର ପରର ସବୁ ସୁବୁଦ୍ଧ କେବଳ ସହାନୁଭୂତି ଅଣାମଲେ ପାଇଁ ରହୁଥାଏ;
ତନ୍ତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ନେହେଲେ ସୁନ୍ଦର ଓ ଅଣାମଲେର କଳିଆ ମେଢ଼ାଇ
ବେଳକୁ ବେଢ଼ା କଲେନାହିଁ; ସେମାନେ ଏକଥାକୁ ଦୂରରେ ରହୁଲେ । ସୁନ୍ଦର ବିଷୟରେ
ସେମାନଙ୍କର ଏକକ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ, ସେମିତିକି ସେମାନେ ତାଙ୍କ ପରେ
ସୁନ୍ଦରର ରାଜତ୍ବାଳରେ ପାଇଥିବା କଷ୍ଟର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଉଛନ୍ତି ।

ଏହିପାଣିର କାହୁଁ ଉପରେ ଏଣିକି ତାଙ୍କର ପୁଅମାନଙ୍କର ବେଶି ଅଧିକାର । ସେମାନେ
କାହୁଁ ନେଇ କେବେ ସିନେମା ତ କେବେ ହୋଟେଲକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ସୁନ୍ଦରକୁ
ମୋଟେ ପସରନ୍ତିନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ସ୍ତଳ ପରପରର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ସୁନ୍ଦରର ଦଳ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ତାର ବାପା ସହପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରାୟ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ
ବଳନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ସେ ହିଁସର ନବନ ମାଟିକରିଥିଲେ । ସେ ସତ୍ୟ-ସତ୍ୟ କହୁଥିଲେ,
ଏଣିକି ସୁନ୍ଦରକୁ ନେବାକୁ ଅଣାମଲେ କିମ୍ବା ଆସିବନାହିଁ । ଗହରେ ଗଛର ସବୁଠାରୁ
ଉପର ଡାଳରେ ବସିଥିବା ସୁନ୍ଦରର ମାଆ ମଧ୍ୟ ଏଣିକି ଚାରିବଲେ ଯେ ତାଳଟି ଗଛ
ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ତ ! ତାଙ୍କର ଗହ ଏଣିକି ଅଗ୍ରେ-ଅଗ୍ରେ କମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ।

ଏ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଘୋଡ଼ିକା ନେଇ ଏହିପାଣି ଅନନ୍ତୀ ପରକୁ ଗଲେ ।
ତାଙ୍କର ମନେହେଲା ଯେ ଅନନ୍ତୀର ବାପା କଦରସେନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କର
ପାରିବାରିକ ଶୁଭା ମେଣ୍ଟିଯିବ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ, ଅଣାମଲେ କଦାପି କଦରସେନଙ୍କ
କଥା ଭାବିପାରିବ ନାହିଁ ।

ଦଣ୍ଡପାଣି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାମାଗେ ଅନନ୍ୟ ଏବଂ ତାର ଦାୟା ଖୁବ୍ ଅଦରରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ଦଣ୍ଡପାଣି ଚାଲିଗଲେ ଯେ କଦରସେନ ଘରୁ କଥା ଜାଣନ୍ତି ।

ଦଣ୍ଡପାଣି କଥା ମାନିବାକୁ ଚାହୁଁଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ, “ସା’ର ବି ଭୁଲ୍ ଥାଉ, ଏବେ ସୁନ୍ଦରକୁ ତାର ଖୁମ୍ବୀ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବାର ଭର ଆପଣଙ୍କର ।”

କଦରସେନ କହିଲେ, “ନିଜେ ସୁନ୍ଦରୀ ଭାବିବା ଦରକାର ଯେ ଏବେ ତାର ଘର କେଶିକା—ବେଶ, କଥାଟି କେବେ ହୁଟିଯିବ ।”

ଦଣ୍ଡପାଣି ପଚାରିଲେ—ସେ ଏଣିକି କ’ଣ କରିବେ ?

କଦରସେନ କହିଲେ, “ହୁଏତ କାରୁରେ ତାର ଶୁଣୁରଘରକୁ ପଠାଇଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଏକଥା ଚାହୁଁଛି ଯେ ଆଶାମଲେ ତାକୁ ଗାଳି-ଗୁଲି କରୁ କରିବନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଚାଲିଦେବି ।”

ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଦଣ୍ଡପାଣି ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଉଠିଲେ । ଦରକାର ହେଲେ ସେ ପଦ୍ମକୁ ମୁଲୁ ଉପାଡ଼ି ଅଣିପାଟେକେ; କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ କାରୁରେ ବସାଇ ତାର ଶୁଣୁରଘରକୁ ପଠାଇଦେବା ଏତେ ସହଜ ନୁହେଁ । ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହୃଦ୍ୟ ହାଲୁକ୍ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ଦଣ୍ଡପାଣି ଟିକିଏ ମରବ ରହିଲେ । ତା’ପରେ ନିଜ ଥଳୀରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାଗଜ ବାହାର କରି କଦରସେନଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଆଶାମଲେର ଘର ବାବଦ କରିବା ସେ ସବୁ ଶୁଣିପାରୁଥିଲେ । ଆଶାମଲେ ପାଞ୍ଚ ଏ କାମଟା ଦଣ୍ଡପାଣି କରିଦେଇଥିଲେ ।

କଦରସେନ ଦଣ୍ଡପାଣିଙ୍କ ହାତରୁ କାଗଜପତ୍ର ନେଇ କହିଲେ ଯେ, ଆଶାମଲେକୁ ଦେଇ ଦେବେ । ସେ କହିଲେ, “ମୁଁ ଭାରି ଖସି ଯେ ଆଜିକାଲିକା ଯୁଗରେ ଆଶାମଲେକୁ ଆପଣଙ୍କ ଭଲ ଜଣେ ଶୁଣୁର ମିଳିଛନ୍ତି । ହଁ, ଆପଣ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କଥା ଜାଣିବା ଉଚିତ ।”

ଦଣ୍ଡପାଣି କହିଲେ, “କହନ୍ତୁ ।”

“ସେ ହେଲେ ଜନ୍ମକାଳ କଳାକାର । ସେ ଏମିତିକା ଲୋକ ନୁହେଁ ଯେ ପଇସା ପାଇଁ ନିଜକୁ ବିକିଦେବ । ମୁଁ ତା’ ସହୃଦ୍ୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରୁଛି । ପଇସା ଏବଂ ସୁଖ-ସୁବିଧା ପାଇବାକୁ ସେ ଏଭଳି ଚିତ୍ତ ଆଜିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ, ଯାହା ତାର ମନକୁ ଆସେନାହିଁ । ଏଣିକି ସେ ଆପଣଙ୍କ କମ୍ପାନୀରେ କାମ କରିବନାହିଁ ।”

ଦଣ୍ଡପାଣି କହିଲେ, “ମୋର ସେ ବିଷୟରେ ମୋତେ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି ଚାହୁଁଛି ଯେ ଝଅ-କାହିଁ ସୁଖରେ ରହନ୍ତୁ ।”

“ସୁଖରେ ରହନ୍ତୁ !” କହି କଦରସେନ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ପକାଇଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ କହିଲେ, “ଜବନରେ ଏ ପ୍ରାୟଶ୍ଚୟ ମୋର ଘଟିଥିଲା । ମୋର ଜବନ-ସଙ୍ଗିନୀ ମୋତେ ଅସୀମ ସ୍ନେହ ଦେଇଥିଲେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସେଭଳି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲି ।” କଦରସେନଙ୍କ କଣି ରୋଧ ହୋଇଗଲା । ସେ ସୁରଜନ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ମନେପକାଇବାକୁ

ଲଗିଲେ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ସେ ତାଙ୍କର କଥା ପୁରାଇଲେ, “ଆଶାମଲ୍ଲେର ଖୁବ୍ ସରଳ ସ୍ୱଭାବ । ସେ ଶିଶୁ ପରି ଅବୋଧ । ତାର ସରଳ ହୃଦୟ କେବଳ ଗୁହ୍ୟ ସ୍ନେହ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇ ସ୍ନେହ ସେ ତାର ପତ୍ନୀଠାରୁ ପାଇବା କଥା । ସେ ଧନକ-ରମକ ଦେଇ, ମିନତି କରି ଲୁହ ଦେଇ ସେ ଭଲ ସ୍ନେହ ପତ୍ନୀଠାରୁ ପାଇପାରିବ ନାହିଁ ! ଆଶାମଲ୍ଲେ ଜଣେ ଅଭୂତ କଳାକାର । ତାର କଳାରୂପକ ଲତା ଚରସରୁନ ରଖିବାକୁ ତାହାକୁ ଆପଣଙ୍କ ଝିଅର ସ୍ନେହ ମିଳିବା ଦରକାର । ସୁନ୍ଦର ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ କେବଳ ସ୍ନେହ କରିପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।”

ବାପାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଆନନ୍ଦୀର କଣ୍ଠ ସ୍ୱେଧ ହୋଇଗଲା । ତାର ହୃଦୟ ଭରଳିଗଲା । ହୃଦୟର ଭାବନା ଅଖିର ଲୁହ ଆକାରରେ ବୋହୁଲା । ସେ ଭିତରକୁ ଯାଇ ଏକାକୀ ମନଭରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଗୁହ୍ୟ ଥିଲା । ଯେକୌଣସି ମତେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ ସେ ଦଣ୍ଡପାଣିକୁ କହିଲା, “ଚନ୍ଦ୍ରା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ବାପା ଏବଂ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଦରକୁ ଯାଇ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଏଠାକୁ ନେଇଆସିବୁ ।”

“ଭଗବାନ ଆପଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରନ୍ତୁ ।” କହି ଦଣ୍ଡପାଣି ହାତ ଯୋଡ଼ି ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର ଜଣାଇଲେ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ତା’ର ମାଆ ପାଖରୁ ଶାଶୁଘରକୁ ଆଣିବା ଆନନ୍ଦୀ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କାମ ବୋଲି ମନେହେଲା । ଏକଥା କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଅନେକ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ହେଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ମା’ର ନିଶ୍ଚୟ ଯେ, ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଏବଂ ତାର ମାଆଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଶୋଧାଶୋଧ କରିବେ, ତା’ପରେ ଯାଇ ଝିଅକୁ ଛାଡ଼ିବେ । ତାଙ୍କୁ ସେଇ ସୁବିଧାଟି ନ ମିଳିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କର ସବୁ ରାଗ ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ କରୁଥିଲେ ।

ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଚାରି ପଦ ନୁହଁ । ଚାରିଟି ପଦ ଗାଳିଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଥାଏ ସତେ ଅବା ତାଙ୍କୁ ଭୁତ ଲାଗିବୁ । ଆନନ୍ଦୀ ପାଟି ଫିଟାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ମୁରୁକୁ ହସି ସବୁ ସହଗଲା ଏବଂ କୌଣସି ମତେ ସୁନ୍ଦରୀ ସାଥରେ ନେଇଆସିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଓ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଏକସାଙ୍ଗରେ ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀ ମାଆଙ୍କର ସବୁ ଗାଳି-ଅପମାନ ପୁରୁପୁର ଭୁଲିଗଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନ ଥିଲା । ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଏକାକୀ ଡାକିନେଇ ବହୁତ ଗୁଣାଗୁଣା କଲା ଏବଂ ତା’ପରେ ଦରକୁ ଫେରିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ଘରେ ଶାରଦା ତାର ବାଟ ଗୁହ୍ୟ ବସିଥାଏ । ତା’ର ମୁହଁଟି ସବୁଦିନପରି ହସ ହସ ନଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଯେକୌଣସି ମତେ ତୁମକୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଯିବାକୁ ଗୁହ୍ୟ ଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ତମକୁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି ।”

ଶାରଦାର ମୁହଁ ରାଗରେ ନାଲି ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଉପର କୋଠରକୁ ନେଇଗଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିଥିବାରୁ ଶାରଦା ତାଙ୍କୁ ଗାଳିଗୁଳିନ କରିବ; କିନ୍ତୁ ଶାରଦା ତାର କଥା ଏଇଭଳି

ଆରମ୍ଭ କଲୁ, “ଆଜି ତୋର ପତ୍ନୀଦେବୀଙ୍କ ଖବର କ’ଣ ?”

ଆନନ୍ଦୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କହୁଥିଲେ, “ତୁ ଏମିତି କ’ଣ ପଚାରୁଛୁ ? ଆଜିକାଲି ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଭଲ ଚାଲିଛି । ଦୂରରେ ଏବଂ ବାହାରେ ତାଙ୍କୁ କାମରୁ ଫୁଲେଇ ମିଳୁନାହିଁ । ତଳେ ଅତିଥିରେ ଅଧିବାସୀ ବସି ସେ ତାଙ୍କର କାମ, ହସାବ-କିତାବ କରୁଛନ୍ତି । ସକାଳୁ ଉଠି ନିଜ କାମରେ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ମୁଁ ଭାବୁଛି ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟରେ ଖୁବ୍ ଲାଭ ମିଳୁଛି; କାରଣ ସେ ନିଜପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଏ କାର୍ କଣିପାରିଲେଣି ।”

“କାର୍ ତଳାଇବାକୁ ପ୍ରାଇଭେଟ ରଖିନାହାନ୍ତି ?”

“ସେ ନିଜେ ଗାଡ଼ି ତଳାଇ ଜାଣନ୍ତି; ତେଣୁ ପ୍ରାଇଭେଟ ରଖିନାହାନ୍ତି ।”

“ତୁ ଜାଣ, କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେ କେତେବେଳେ ଘରକୁ ଫେରିଥିଲେ ?”

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ଶାରଦା ଜଣେ ଯୋଜ୍ୟ ଅତିଥିର ଭଳି ଯାଅ କରୁଛି; କିନ୍ତୁ ଶାରଦାର ମନୋଭାବ ଦେଖି ସେ ହସିପାରିଲା ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଭାବିକରି କହିଲା, “ସେ କାଲି ଯାହେ ଆଠ ବା ନଅଟାବେଳେ ଫେରିଥିବେ ।”

“ତୁ କଣ କାଲି ରାତି ଆଠଟାବେଳେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଯାଇଥିଲୁ ? ତୁ କ’ଣ କାର୍‌ର ପଛ ସିଟ୍‌ରେ ତାଙ୍କୁ ଲଗି ବସିଥିଲୁ ?”

ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦୀ ପାଟିକରି ଉଠିଲା, “ଶାରଦା !”

ଶାରଦା କହିଲା ଯେ, ସେ କାଲି ମାଣିକ୍‌ପୁର କାର୍‌ଟିକୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧାରଆ ଜାଗାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବାର ଦେଖିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ବି ତା’ ଭିତରେ ଥିବା ବୋଲି ଭାବି ସେ କାର୍ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଗଲା । କାର୍ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବାବେଳକୁ ତାର ମନରେ ଗୋଟାଏ ସନ୍ଦେହ ଜାତହେଲା । ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା କାର୍‌ର ପଛ ସିଟ୍‌ରେ କିଏ ଦୁଇଜଣ ବାହାର ସଫାରକୁ ଭୁଲିଯାଇ ଗାଡ଼ି ଆଲିଙ୍ଗନରେ ଜଡ଼ିତ ରହିଥିଲେ । ଶାରଦା ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ମାଣିକ୍‌ପୁର ପ୍ରେମପାଣରେ ବନ୍ଧା ସେଇ ନାୟଟି କିଏ ।

ଶାରଦା କହିଲା, “ମୁଁ ଜାଣେ ଯେ ସେ ନାୟ ତୁ କେବେ ହୋଇନଥିବୁ । ତୁ ତୋର ସ୍ବାମୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାସା ଉପରେ ଏଭଳି ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଅନୁନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୋ’ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହେଲା ।”

ଆନନ୍ଦୀର ଗଳା ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ସେ ଆସ୍ତେ କରି ଶାରଦାର ହାତ ଧରିନେଲା । ତାର ମୁଠାଟି ଝମେ ଅଧିକ ଟାଣ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଶାରଦାର କଥାରେ ବିଶ୍ବାସ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ବିଶ୍ବାସ କରିବାକୁ ହେଲା । ସେ କୌଣସିମତେ ଅସି-ଲୁହ ଅଟକାଇ ରଖିଲା; କିନ୍ତୁ ଶାରଦାର ଲୁହକୁ ସେ ଆଉ ଅଟକାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶାରଦା ଭାଗରେ କହିଲା, “ସୁରୁଷ ଲୋକେ ନୀତି ଏବଂ ଧୋକାବାଜ୍ । ଏଭଳି ଦଟକା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରେ ଦେଖୁ । ଆଶାମଳି ତୋତେ ଠକିଲା ଏବଂ ସେ ଏବେ ସୁନ୍ଦର କାଲରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଛି । ମୋ ଘରେ ମୋର ଦୁଇଜଣ ଭାଇ ପାଇଁ ଲୋଭରେ ବାହା

ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ପଛଘାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ବୋଲି ସେମାନେ ଘରର ଝିଅମାନଙ୍କ ବାହା କଥା ଉଠାଇଲେନାହିଁ । ଏମିତିକା ଲେକେ ନିଜକୁ ପୁରୁଷ ବୋଲି କହନ୍ତି ଏବଂ ଲଜ-ସରମ ଗୁଡ଼ି ନାନାଆଡ଼େ ଚାଲନ୍ତି । ଆନନ୍ଦୀ ! ତୋତେ ମଧ୍ୟ ଧୋକା ଦିଆଯାଉଛି । ମୁଁ ଭବିଷ୍ୟତୁନାହିଁ ଯେ ତୁ ଏଇ ଲେକଟିକୁ ବାହାହେବାକୁ ସାହସ କଲୁ କିପରି ? ତୁ ମସ୍ତବତ୍ ଲୁଲ କରଛୁ । ମୁଁ ତୋର ଏଇ କାମଟିକୁ କେବେ ଠିକ୍ ବୋଲି କହିପାରିବିନାହିଁ । ତୁ ଏଇ ଲେକଟିକୁ ବାହାହୋଇ ବଡ଼ ବୋକାମି କରଛୁ ।”

ଗଗରେ ଏକାନ୍ତଶାୟରେ ନିଜର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ କହିଦେଇ ଓ ଆଖିର ଲୁହକୁ ପୋଛିଦେଇ ଶାରଦା ଯେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ତାର ଯିବା ପରେ ଆନନ୍ଦୀର ଇଚ୍ଛା ହେଲାନାହିଁ ଯେ ସେ ତଳକୁ ଉଠାଇବ ।

ତା’ ମନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା—‘ସତରେ ଏମିତିକା କଣ ହୋଇଥିବ ?’ ସେ ନିଜେ ନିଜେ ତାର ଉତ୍ତର ଦେଲା, ‘ନା ନା, ସେ ଏଭଳି ମାତ୍ର କାମ କରିନଥିବେ ।’ ସେ କଲ୍ଲନା ସୁଦ୍ଧା କରପାରିଲାନାହିଁ ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ପ୍ରକାର ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣେ ଯେ ମାଲି ବେଲେଝା ଏବଂ ତାର ଝିଅ ମୁଖମାଲ ଦିହେଁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ସାଙ୍ଗରେ କାମକୁ ଯାଆନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ କାର୍‌ରେ ନେଇଯାଏ ଏବଂ ଫେରାଇ ଆଣି ଗୁଡ଼ିଦେଇ । ମୁଖମାଲ ଯୁବତୀ ହୋଇଗଲାଣି । ସେ ଅବୋଧ ଝିଅଟିଏ । ତାର ଦେହ ଦୃଷ୍ଟପୃଷ୍ଠ । ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଗୋଟାଏ କାଟଗୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା ମୁଣ୍ଡି ଭଳି । ସେ ପୁଣି ନିଜେ ନିଜକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲା—‘କଣ ଏମିତି କିଛି ହୋଇଥିବ ?’ ନିଜେ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା, ‘ହଁ, ଏମିତିକା ହୋଇଥାଇପାରେ !’

ସେଦିନ ଆନନ୍ଦୀ କିଛି ଖାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ମନରେ ଜାରିଉଠିଥିବା ସନ୍ଦେହ ଦୂର ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଭୋକ, ଶୋଷ, ନିଦର ଚନ୍ଦ୍ରା କଲାନାହିଁ । ସେ ନିଶ୍ଚୟ କରିନେଲା, ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ କଣ ଜାଣିବ । ସେ ବେଶି ସମୟ ସନ୍ଦେହର ଦୁନିଆରେ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲା ।

ସେଦିନ ରାତି ଠିକ୍ ନଅଟାରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କାର୍‌ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଦେଖିଲା କାର୍‌ର ପଛ ଦରଜା ଦେଇ ତଳକୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ମୁଖମାଲ ଧାଇଁଯାଇ ବଗିଚାରେ ପଶିଗଲା । ମୁଖମାଲର ଚାଲିଚାଲରେ ତାକୁ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା । ଯୁବତୀ ହେବାରୁ ସେ ଏଭଳି ଉଆଁଡେଇଁ କରୁଛି ବୋଲି ସେ ନିଜକୁ ଚାହାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଚାଲାଇ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖିଲାନାହିଁ । “ଆଜି ମଲ୍ଲିଆମାନଙ୍କୁ ପଇସା ଦେବାକୁ ଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଡେରିହେଲା” କହି ସେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା ।

ଭିତରକୁ ଯାଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଖିଆପିଆ କଲା । ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ କିଛି ପଚାରିଲା ନାହିଁ । ଖାଇସାରି ସବୁଦିନ ପରି ସେ ତାର ଅଫିସ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା । ତାର ହସାବ ଲେଖାଲେଖି କରିବାରେ ବେଳେବେଳେ ବାଟଟା ଘାଟ ହୋଇଯାଏ । ତେଣୁ ସେ ସେଇଠି ଶୋଇପଡ଼େ ।

ଆଜିକାଲି ସେ ଆଗଭଳି ସବୁଦିନେ ଉପରକୁ ଆସି ଆନନ୍ଦୀକୁ ହଇରାଣ କରେନାହିଁ । ବେଳେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ କଥା ମନେପଡ଼ିଲେ ସେ ଅଧରାତିରେ ତା ପାଖକୁ ଆସେ ଏବଂ ଫେରିଯାଏ । ସ୍ୱାମୀର ଏ ଆଚରଣରେ ଆନନ୍ଦୀ ଭବିଷ୍ୟ ଯେ ସେ ଏକପ୍ରକାର ହଇରାଣରୁ ରକ୍ଷାପାଇଛି । ସେ ଭବିଷ୍ୟ ଯେ ଏଣିକି ସିଏ କାମିନୀ ଛାଡ଼ି କାଞ୍ଚନ ଆଡ଼କୁ ଚଲିଲେଣି । ଆନନ୍ଦୀର ବିଶ୍ୱାସ—ହସାବଖାତା ତାର ପ୍ରେମିକା ହୋଇଗଲାଣି ।

ସେଇ ରାତିରେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଖିକୁ ନିଦ ଆସିଲାଣି । ସେ ଭବିଷ୍ୟ ଯେ ଅଧରାତିରେ ସେ ଆସିଲେ ତାଙ୍କୁ ସବୁକଥା ଖୋଲିଖୋଲି ପଚାରିବ । କିନ୍ତୁ... ସେଦିନ ସେ ତା ପାଖକୁ ଆସିଲାଣି । ରାତି ବାରଟାରେ ସେ ନିଜ କୋଠରୀରୁ ଆଳୁଥିଲା ଭାବିଲା । ବିଛଣା ଛାଡ଼ି ଆନନ୍ଦୀ ବାଗିଚାକୁ ଆସିଲା । ଗୁରୁପଟେ ଅନ୍ଧାର । ପବନରେ ପହଞ୍ଚିବ ସୁଦ୍ଧା ହଲୁନଥାଏ । ସେ ଝରକା ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଅନ୍ଧାରରେ କିଛି ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ସେ ସେଠାରେ ଏମିତି ଛୁଡ଼ାହେବାଟା ଭଲ ବୋଲି ନ ଭାବିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ନିଜକୁ ସେ କାମ କରିବାରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ତଳେ କିଛି ଶବ୍ଦ ହେଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଉପରୁ ଗୁହଁଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର ଆଖି ଜଡ଼ ହୋଇଗଲା । ସେ ଦେଖିଲା, ମୁହଁଟିକୁ ଏକ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନେ ଲୁଗୁଇ ଦେଇ କେହି ଜଣେ ଚପ୍ପନିଆ ବଗିଚା ଆଡ଼କୁ ଯାଉଛି । ସେ ସେଭଳି ଦୃଶ୍ୟଟିଏ ଏହା ଆଗରୁ କେବେ ଦେଖିଥିଲେ ‘ରୋର ! ରୋର !’ ବୋଲି ପାଟିକରି ସରସାରା ଲୋକଙ୍କୁ ଉଠାଇ ପକାଇଥାଆନ୍ତା । ବର୍ତ୍ତମାନ କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣେ ଯେ ଲୋକଟି ରୋର ନୁହେଁ, ବରଂ ତାର ସ୍ୱାମୀ; କିନ୍ତୁ କଥାଟିକୁ ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଗୁହଁ ନଥାଏ ।

ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଆନନ୍ଦୀ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲା । ଅର୍ଦ୍ଧସ ଘରକୁ ଆସିଲା । କୋଠରୀଟି ଅନ୍ଧକାର; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ତାର ସ୍ୱାମୀ ସେଠାରେ ନାହିଁ । ପରଦା ଉଠାଇ ସେ ପଲଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ତାର ବିଛଣା ଉପରେ ବସି ସେ କିଛି ଭାବିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା; କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଭାବେ କିଛି ଭାବିପାରିଲାଣି ନାହିଁ ।

ତାର ବୁଦ୍ଧି ବଣା ହୋଇଗଲା । ମନରେ ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଚିନ୍ତା ଆସିଲା—କଣ ମୁଁ ଉପରକୁ ଫେରିଯିବି ? କି ସେ ଆସିବାଯାଏଁ ଏଠି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବି ? ଅଥବା... ଅଥବା... ବାହାରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯିବି ?

ଅକାଶରେ ତାର ହାତ ମଙ୍ଗଳସୂତ୍ରରେ ଯାଇ ଲାଗିଲା । ସେ ତାକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ମନଦେଇ ଦେଖିଲା । ଏନ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ବି ତାର ମଙ୍ଗଳସୂତ୍ରଟି ଚକ୍ଚକ୍ କରୁଥିଲା ।

ହଠାତ୍ ଶାରଦାର କଥା ତାର କାନରେ ବାଜିଲା—‘ତୁ ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଛୁ । ମୁଁ ତୋତେ ଜମା କରିପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ସ୍ୱାକୁ ବାହାହୋଇ ବଡ଼ ବୋକାମି କରିଛୁ ।’ ଏବଂ ସେ ଥରିଉଠିଲା ।

ତାର ଆଖି ଛଲଛଲ ହୋଇଗଲା । ଭଲଭାବରେ ସେ ତାର ମଙ୍ଗଳସୂତ୍ରଟିକୁ ଗୁହଁ-

ପାରିଲ ନାହିଁ । ହାତରୁ ଖସି ଯେଇ ମଙ୍ଗଳସୂତ ତାର ଗୁଡରେ ଯାଇ ବାଜିଲା । ତାକୁ ଲଗିଲା ଯେମିତି କେହି ତାର ଗୁଡ ଉପରେ ଜଳନ୍ତା ରତ୍ନ ନିଆଁ ଥୋଇଦେଇଛି ।

ନିଜକୁ ନିଜେ ସେ ପରୁରବାକୁ ଲଗିଲା, ମୁଁ କ'ଣ ତାକୁ ଦୁଃସ୍ୱର ସହୃଦ ଭଲପାଏ ? ମୋର ପ୍ରେମ ସତ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ, ଏସବୁ ହୋଇଥାନ୍ତା କାହିଁକି ? ମୁଁ ତାକୁ ସତରେ ପ୍ରେମ କରେ କି ପ୍ରେମ କରିବାର ଅଭିନୟ କରୁଛି । ମୁଁ ନିଜେ ତାକୁ ବାହାହେବାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲି । ବାହା ପରେ ତାକୁ ଭଲପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଆସୁଛି । ନାନା ପ୍ରକାରର ମାନସିକ ସଂଘର୍ଷ ଏବଂ ପରଜୟ ମଧ୍ୟଦେଇ ମୋର ଚେଷ୍ଟା ଅବ୍ୟାହତ ରହୁଛି । ମୁଁ ଏଯାବତ୍ ତାକୁ ଦୁଃସ୍ୱର ଭିତରେ ଥୋଇପାରିନାହିଁ । ତାକୁ ମୋର ପ୍ରାଣ ଭଳି ପ୍ରିୟ ବୋଲି ଭାବିପାରିନାହିଁ । ମୁଁ ଯେମିତି କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିବି; କିନ୍ତୁ କ'ଣ ମୋର ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ହିଁ ସବୁ କିଛି ହୋଇଯିବ ?

ସେ ଭାବିଲା, ସେ ଯେମିତିହେଲେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବକୁ ଆଦର ରହୁବ । ନାବନପଥରେ ଅଧା ଦୂର ଆସିବା ପରେ ସେ ତାକୁ ଛୁଡ଼ିବାକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ସେ ତାର ପଦ, ଏକଥା ଭାବି ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସଂଘର୍ଷ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ଲଗିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ସବୁ ବାହାରିଲା ଏବଂ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ବଗିଚାରେ ପଶିଗଲା । ତାକୁ ନିଜର କାମ ଅନୁଚିତ, ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ନିମ୍ନନାୟ ଜଣାଗଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ କାଦୁଅରେ ଗଡ଼ି ଥିବା ପୋକକୁ ସେହି କରିବା ପରେ କାଦୁଅକୁ ଦେଖି ଡରିଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ?

ସେ ଚୁପ୍‌ଚୁପ୍ ପାଦ ପରେ ପାଦ ଆଗକୁ ଥୋଇ ଚାଲିଲା । ନୀଳ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନୀଳ କାମ କରିବାକୁ ଯେମିତି ଚୁପ୍‌କନା ପୁଷ୍କରିଣୀ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଯାଆନ୍ତି, ସେମିତି ଆନନ୍ଦୀ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଚାଲି ଭିତରେ ପଶିଲା । ସେତେବେଳେ ତାର କାନର ଶୁଣିବା ଶକ୍ତି ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଇଥାଏ । ସେ ଭାବିଥିଲା ଯେ ଯେଉଁଆଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଭବ ସେଆଡ଼କୁ ଯିବ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ କାହାର ପାଟି ଶୁଭିଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲଗିଲା ବୋଧହୁଏ ମୁଣ୍ଡମାଲ ଏଠାକୁ ନଅସିଥିଆରୁ ସେ ତାକୁ ଖୋଜି-ଖୋଜି ତା' ଘରକୁ ଯାଇଥିବେ । ଯଦି ସେ କଥା ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ତାକୁ ଧରି ଘରକୁ ଉଡ଼ିଆଣିବ । ତା'ହେଲେ ଦୁହେଁ ପାପ-କର୍ମରୁ ରକ୍ଷାପାଇଯିବେ ।

ଆନନ୍ଦୀ ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଚାଲିଥାଏ । ତା ମନରେ ଶହ ଶହ ଚିନ୍ତା । ହଠାତ୍ ତାର ପାଦରେ ଗୋଟାଏ କିଛି ଫୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ରକ୍ତ ବୋହିବାକୁ ଲଗିଲା । ସେ ନୀରବରେ ସହ ଯାଇ ପାଦରେ ଗଲିଯାଇଥିବା ସେଇ କାଟ ବା ଲୁହା ଖଣ୍ଡଟି ବାହାର କରି ଫୋପାଡ଼ିଦେଲା । ହାତରେ ଲଗିଥିବା ରକ୍ତ ସେ ପୋଛିବାକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ ।

ଦଣ୍ଡକ ପାଇଁ ସେ ସେଇଠି ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲା । ଫୁଲର ଗୋଟାଏ ଗୁରୁଗଛ ଦୋହଲିବାକୁ ଲଗିଲା । ସେ ଚୁପ୍‌କନା ସେଇଆଡ଼େ ଚାଲିଲା । ଗଛଲତାଭର ସେଇ ବଗିଚାରେ ମଝିରେ-ମଝିରେ ଖାଲି ଜାଗା ବି ଥାଏ । ଚୂନାଗୁଡ଼ିକ ମଝିରେ ସେଇ ଖାଲି ଜାଗାଟିରେ ସେ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟଟିକୁ ଦେଖିଲା...

ଶୁଣିଥାନ୍ତେ ସନ ଅନ୍ଧକାର । ତଥାପି ଆକାଶର ଭାସମାନଙ୍କର ମିଶ୍ରି ମିଶ୍ରି ଅଲୁଅରେ ସେ ସବୁ କିଛି ଦେଖିନେଲେ । ସେ ଦିନ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜ ଜୀବନରେ ପ୍ରଥମ କରି ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ଆଖି ବି ପାପ କରିପାରେ । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଖି ବୁଜିଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟଟି ଗୋଟାଏ କଣ୍ଠାଭଳି ଯେମିତି ତାର ହୃଦୟ ଭିତରେ ଗଳିଯାଇଥିଲା ।

ସେଠାରେ ସେ ଦୁଇଜଣ ମଣିଷ ନୁହେଁ, ଦୁଇଟି ପଶୁ, ଦୁଇଟି ଜନ୍ତୁକୁ ଦେଖିଲା । ସେ ଦେଖିଲା ଦୁଇଟି ଜନ୍ତୁ ପରସ୍ପର ଲଗା ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ସଦୃଶ କରି ଦାସ ନିଶ୍ଚାୟ ଛୁଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆନନ୍ଦୀ ପାଗଳା ଭଳି ତାର ମଙ୍ଗଳସୂତ୍ରକୁ ହାତରେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ନିଜ କୋଠରୀକୁ ଫେରି ଆସିଲା । ତାର ଏବେ ଚନ୍ଦ୍ରା ନଥିଲା ଯେ ଶୀଘ୍ର ଗୁଲିବାରେ ଉଠି ହେବ । ବିରାଟ ଆନନ୍ଦୀ, ସେ ଭୁଲିଗଲା ଯେ ସେତେବେଳେ ଚତୁକ ପଡ଼ିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦୁଇଟି ଜନ୍ତୁ ତା' ପ୍ରତି ମୋଟେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତେ ନାହିଁ ।

ସେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ପାହାଚ ଚଢ଼ି ନିଜ କୋଠରୀ ଭିତରକୁ ପଶିଆସିଲା । ସେ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ ଏ ବିଷୟରେ କାହାକୁ କିଛି ପଚାରିବାରେ ଲାଭନାହିଁ । ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ନିନ୍ଦାବାକୁ ଲାଗିଲା; ନିଜର ଶରୀର, ହୃଦୟ, ରୂପ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତକୁ ନିନ୍ଦଲା ।

ସେ ଭାବିଲା ଯେ, ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ଦ୍ୱାରା କଲଙ୍କିତ ଦେହ ନେଇ ବସ୍ତ୍ରରହବାଠାରୁ ବଳି ଆଉ କିଛି ମାତ୍ର କାମ ନାହିଁ । ତାର ନିଜ ଶରୀର ପ୍ରତି ଦୃଶ୍ୟ ଜାତ ହେଲା । ତାର ଭୟ ହେଲା ଯେ ଦର୍ପଣ ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ନିଜ ଚେହେରାକୁ ଦେଖିଲେ ସେ ପାଗଳ ହୋଇଯିବ । ତାକୁ ତା ନିଜ ଉପରେ ଏତେ ରାଗ ଲାଗିଲା ଯେ, ତାର ବାପା ଆଜି ଥିବା ଓ ତଳ କୋଠରୀରେ ଟଙ୍ଗାହୋଇଥିବା ତାର ରଙ୍ଗିନ୍ ଚିତ୍ତିକୁ ଛୁଣାଇ ଫିଙ୍ଗିଦେବାକୁ ତାର ଇଚ୍ଛାହେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ଗୋଟାଏ ନିଶ୍ଚିତ କଲ ଏବଂ କୋଠରୀରୁ ବାହାରକୁ ଆସିଲା । ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ସମୁଦ୍ରର ଲହରୀମାଳା ସତେ ଯେମିତି ତାକୁ ଡାକୁଥିଲେ । ସେ ଲହରୀର ଶବ୍ଦ ଭଳି ଭାବରେ ଶୁଣିପାରୁଥିଲା । ଲହରୀସବୁ ତାକୁ ସତେ କେତେ ସ୍ନେହରେ ଡାକୁଥିଲେ ! ସେ ପାହାଚ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା । ହଠାତ୍ ତାର ରସ୍ତା କେହି ବନ୍ଦ କରୁଥିବାର ତାକୁ ଜଣାଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଆଖି ଟେକି ଚାହିଁଲା...ଆରେ ଇଏ କଣ ? ତାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟା ମାତା କିମିତି ଜୀବିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ତାର ମନରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନ ଥିଲା । ମାଆ ସରସ୍ୱତୀ ଅମ୍ଭାଲ ହିଁ ତାର ଆଗରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥିଲେ ।

ସେ ତାକୁ କହିଥିଲେ, “ମାଆ ଆନନ୍ଦୀ, ତୋର ବାପା ଜଣେ ଅବୋଧ ବାଳକ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ତୋ ହାତରେ ସମର୍ପିଦେଇଛି । ତାଙ୍କର ଦେଖାଶୁଣା କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ତୋର । ଆନନ୍ଦୀ, ତୋର ଦାୟିତ୍ୱ ଯେମିତି ଭୁଲିବୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ପାଳନ କରିବୁ ।”

ସେନୁହସିଆ ମାଆକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଦୁଇ ହାତ ଆଗକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ତାର ହାତ ପାହାଚର କାନ୍ଥରେ ବାଜିଲା । ସେ ବୁଝିପାରିଲାନାହିଁ ସେ କେଉଁଠି ଛୁଡ଼ାହୋଇଛି । ଏଇଟା ସେଇ ସ୍ଥାନ, ଯେଉଁଠି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପ୍ରଥମ ଥର ତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ

କରି ତାର ଅଧର ପାନକରିଥିଲା ଏବଂ ସେହି ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହନପାରି ସେ ଛଟପଟ ହୋଇଉଠିଥିଲା ।

କୌଣସିମତେ ସକାଳ ହେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଘରୁ ବାହାରିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦୀ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲା ନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଦିନ ତାର ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲା । ତାର ବୋଧହୁଏ ଆନନ୍ଦୀ ମନେପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମାଆ ଚେଲମ୍ମାଲ ତାକୁ ଜଳଖିଆ ଦେଲେ ଏବଂ ସେ କାମକୁ ଚାଲିଗଲା ।

କାର୍‌ର ଗର ଶୁଣି ଆନନ୍ଦୀ ଉପରୁ ତଳକୁ ଚାହିଁଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ କାର୍‌କୁ ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ ଛାଡ଼ାଇଲା ଏବଂ ହସ୍ତ ଦେଇ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡାକିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଦୂରରେ ଅସୁଥିବା ଦେଖି ସେ କାର୍‌ର ଦରଜା ଖୋଲିଦେଲା । ସେ କାର୍ ଉତ୍ତରେ ଯାଇ ବସିବା ମାତ୍ରେ କାର୍ ଚାଲିଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭଳି ମାଟି ବୋହୁବା କାମ କରିବାକୁ ଯାଉଥିବା ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀର ମୁଣ୍ଡରେ ବହୁତ ଫୁଲ ଲାଗିଥାଏ । ଏକଥା ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ତା ମନରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି କୌଣସି ଭର୍ଷାଭାବ ନଥିଲା । ପିଲାଟିଏ ଭଳି ସେହି ଅବୋଧ ଯୁବକକୁ ପାପର ଗର୍ଭରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଦେଖି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତହେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ତଳକୁ ଆସି ଗାଧୋଇଲା ଓ ତାର ଆଉ ଏବଂ ପିତାଙ୍କର ସବୁ କାମ କଲା । ତାର ଶାଶୁ ଚେଲମ୍ମାଲ କେବଳ ନିଜ ପୁଅ ଛଡ଼ା ଅଉ କାହାର ଚିନ୍ତା କରୁନଥିଲା । ଅତଏବ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜର ଆଉ ଏବଂ ବାପାଙ୍କ କଥା ବୁଝେ ।

ସେଦିନ ଆନନ୍ଦୀ କିଛି ଖାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ରାତିଯାକ ଚେଲମ୍ମାଲଙ୍କୁ ତାର ଦେହସାର ପୀଡ଼ା ହେଉଥାଏ । ସେ କୋଠର ଉତ୍ତରକୁ ଆସି ସୋଫା ଉପରେ ଗଡ଼ିଗଲା । ଝରକା ଦେଇ ବାହାରକୁ ଚାହିଁବାମାତ୍ରେ ବାହାରୁ ଶାରଦା ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ନିଜ ଜାଗାରୁ ଉଠିଲା ଏବଂ ବଡ଼ ଅଦରରେ ତାକୁ ସ୍ବାଗତ ଜଣାଇ ତାର କୋଠରକୁ ନେଇଗଲା । ତଳେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ତାର ଶାଶୁ ଚେଲମ୍ମାଲ ସବୁ ଶୁଣିପାରିବେ । ତାଙ୍କର କାନ ସବୁବେଳେ ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଜାଗ୍ରତ ।

ଶାରଦାର ଚେହେରା ତମତମ ହେଉଥାଏ । ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ କହିଲା ଯେ, ପ୍ରଥମ ଦିନ ଯଥାରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବିଷୟରେ ସବୁ କଥା ଜାଣିବାକୁ ସେ ସମୁଦ୍ରକୂଳକୁ ଯାଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ା ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ରହୁ ସେ ସେମାନଙ୍କର ସବୁ କାମ ଦେଖିଛି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସାଙ୍ଗରେ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିବା ଯୁବକ ଜଣକ ହେଉଛି ମାଲୀର ଝିଅ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଯେଉଁ କଥାଟିକୁ ଭଲକରି ଜାଣିଥାଏ, ଶାରଦା ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ତାର ଖବର ସମ୍ବହ କରୁଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଏକଥା ଭାବ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲା ଯେ ତାର ଦୁଃଖ ଦାଣ୍ଡ ନେବାକୁ ତାର ଜଣେ ସଙ୍ଗିନୀ ତା' ପାଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି ।

ଶାରଦା ପଚାରିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ! ତୁ ଏବେ କଣ କରୁ ? ଦେଖ, ତାକୁ ଏମିତି ଛାଡ଼ି ଦେବୁନାହିଁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ନିରାଶ ସ୍ଵରରେ କହିଲା, “ମୁଁ କିଛି କରିପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଯାଏଁ ଜୀବିତ

ଅଛି; ମୁଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିନାହିଁ, ଏଇଟା ବଡ଼ କଥା । ମୋର ତ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ିମରିବା-
କଥା ।”

ଆନନ୍ଦୀ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରିନାହିଁ । କାନ୍ଦ-କାନ୍ଦ ସେ ପୁଅ ଘରର ସମସ୍ତ ଘଟଣା
ତାକୁ କହିଲା । ସେ କହିଲା, “ଶାରଦା, ଖେଳ ଶେଷ ହୋଇଯାଇଛି । ମୁଁ ଏଣିକି ତାକୁ
ଅଟକାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଭାବିଥିଲା ଯେ ସେ କଥାଟିକୁ କାହାରିକୁ କହିବ ନାହିଁ; କାରଣ କଥାଟି ତାର
ଆତ୍ମର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ହୋଇପାରେ । ସେ କହିପାରିବ ନାହିଁ — ବାପାଙ୍କ ଉପରେ ଏ
କଥାର କ’ଣ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବ ! ଶାଶୁଙ୍କୁ କିଛି କହିଲେ ବୋଧହୁଏ ସେ ତାକୁ ଏହା କହ
ଗାଳିଦେଇଥାନ୍ତେ — ‘ସେ ପୁରୁଷ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଯାହା ଜାଣି ତାହା କରିପାରେ । ତୁ
ଯଦି ତାକୁ ନଜରରେ ରଖିଥାଆନ୍ତୁ, ତେବେ ସେ ଖରାପ ବାଟରେ ଯାଇଥାନ୍ତା କାହିଁକି ?’
ଏଥିପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀ ଭାବିଥିଲା ଯେ ସେ କଥାଟିକୁ ନିଜ ମନରେ ରଖିବ । ଶାବଦାକୁ ପାଖରେ
ଦେଖି ସେ ତମ୍ଭା ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ନିଜର ଭଉଣୀ ଭଳି ଭଲପାଉଥିଲା,
ସେଥିଲାଗି ତାକୁ ସେ ନିଜ ମନର ଯବୁ କଥା କହିଦେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଶୁଣି ଶାରଦା ଛୋଟାଣିରେ ଜଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭଲହେଲା ଯେ
ସେତେବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ପ ସେଠାରେ ନଥିଲା । ସେ ଥିଲେ, ବୋଧହୁଏ ଶାରଦା ଏକଥା
ଭୁଲିଯାଇଥାନ୍ତା ଯେ ସେ ତାର ସାଙ୍ଗର ପ୍ରମୀ, ରାଗରେ ତାର ମୁହଁ ଉପରେ ଥିବା ଦେଇ
ଥାଆନ୍ତା ।

ରାଗ କମ୍ ହେବା ପରେ ଶାରଦା କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅଳ୍ପସମୟ ପରେ କିଛି ଚିନ୍ତାକରି
କହିଲା, “ତାଙ୍କୁ ରାସ୍ତାକୁ ଆଣିବା ଏଣିକି ମୋର ଦୟିତ୍ବ । ଆଜି ଯଦି ତାଙ୍କୁ ଠିକ୍‌କରିବାର
ରାସ୍ତା ମୁଁ ନଖୋଜିପାରିଲି, ତେବେ ମୋର ନାଆଁ ଶାରଦା ନୁହେଁ ।”

“ଶାରଦା, ତୁ କ’ଣ କହୁଛୁ ?”

“ମୁଁ ମୁଖିମ୍ମାଲର ଘରଲୋକଙ୍କୁ କହିଦେବି ଯେ ସେମାନେ ଆଉ ତାଙ୍କୁ କାମକୁ
ପଠାଇବେନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ତାର ବିବାହର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇଦେବି । ବାହାଘର ପାଇଁ ଟଙ୍କା
ଦରକାର ହେଲେ ଆମେ ଦେବା ।”

ମୁଖିମ୍ମାଲର ବାହାଘର ଯୋଜନା ତାଙ୍କୁ ଭଲଲାଗିନାହିଁ । ତାର ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ପର
ସମସ୍ତ ବିଳାସ କ୍ଷୀର ସେ ନିଜ ଅଖିରେ ଦେଖିଥିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ତୁ ମୁଖିମ୍ମାଲର ବିବାହର କଥା କହି ତାର ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟକରିନା ।
ସେ ଗୋଟିଏ ଅବୋଧ ବାଳିକା । ତାର ବିବାହ କଥା କହି ବିବାହ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ କଲଙ୍କିତ
କରିନା ।”

ଶାରଦା ଏଭଳି ଭାବେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯଦି ଯେମିତି କୌଣସି
ବିଷୟ ଏକ ଜନ୍ମକୁ ଦେଖୁଛି । ସେ ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଭଲକରି ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଶାରଦା ତାକୁ ଅଟକାଇ ପଚାରିଲା, “ତୁ ତେବେ କ’ଣ କହୁଛୁ ? ତେବେ କ’ଣ

ମୁଖିଆଲର ବିବାହ ତୋର ସ୍ତ୍ରୀ ସହୃଦ କରାଇବାକୁ ଚାହୁଁ ? ତୁ ଭାବୁଛୁ ସେମାନେ ସେ କଥା ପାଇଁ ରାଜିହସ୍ୟେବେ ? ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କାମ କରୁଥିବା, ତାଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରୁଥିବା କେତେ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ତୁ ତୋର ଘରେ ସ୍ଥାନ ଦେବୁ ?”

“ମୋତେ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଲାଗୁନାହିଁ; ମୁଖିଆଲର ଚିନ୍ତା ହେଉଛି । ସେ ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭଉଣୀଟିପରି । ତାର ବାହାଘର କରି ଆମେ ବହୁତ ବଡ଼ ପାପ କରିବା, ତାର ଭାଗ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସପାତକଜ୍ଞା କରିବା ।”

“ତା’ ଛଡ଼ା ଅମର ଆଉ କି ରହୁ ଅଛି ?”

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରହୁ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

“ଆନନ୍ଦୀ, ତୋର ମୁଣ୍ଡ ଶରପ ହୋଇଯାଇଛି । ଆମେ ଯେଉଁ ଝିଅଟିର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରୁନାହିଁ; ବରଂ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛୁ । ତୋର ସ୍ତ୍ରୀ ତାକୁ ଠକିଛନ୍ତି, ତା ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରୁଛନ୍ତି । ପୁରୁଷର ଖାତରେ ଧଡ଼ିବା ପୁଅରୁ ଆମେ ତାକୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଆଣିବା ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଯେମିତି ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—“ଏକ କଲଙ୍କିତ ଯୁବଗର ବିବାହ ? ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଶରୀରର ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉ, ତାର ଅଞ୍ଜଳି ତା’ ଓଠରେ ଲଗିଯାଇଥିବାରୁ ତ ସେ ତାର ପତ୍ନୀ ହେବାକୁ ରାଜିହସ୍ୟେବେ । ନ୍ୟାୟ ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ ହେବା ଉଚିତ—ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ—ମୁଖିଆଲ ପାଇଁ ଆଉ ଗୋଟାଏ କିଛି...ଏ କଥା କ’ଣ ଠିକ୍ ?”

ଆନନ୍ଦୀ କିଛି ସମୟ ଚିନ୍ତାକରି କହିଲା, “ତୁ ଭୁଲିଯାଆ ଯେ ମୁଖିଆଲ ମାଲୀ ବେଲୋୟାର ଝିଅ । ଭାବ ଦେଖ, ସେ ଆମ ଭଲ ଗୋଟି ଝିଅ । ଯଦି ସେ ତୋର ଭଉଣୀ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ତୁ କ’ଣ ତାର ବିବାହ କଥା ଭାବୁ ?”

ଆନନ୍ଦୀର ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ ଶାରଦାକୁ ଅନର୍ଥକ ଜଣାଗଲା । ସେ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ଯେ ଆନନ୍ଦୀ କାହିଁକି ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଛୁ ? ଶାରଦାକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନିଜ ଅନ୍ତରାତ୍ମାକୁ ଆଣିବା ବଦଳରେ ପରର ଝିଅପାଇଁ ତା’ ଆଗରେ ଓକିଲାତ କରୁଛୁ ।

ସେ କହିଲା, “ମୋର ଭଉଣୀର କଥା ଛାଡ଼ । ଯଦି ମୋତେ କେହି କଲଙ୍କିତ କରିବାକୁ ଭାବନ୍ତା ଏବଂ ମୁଁ ତାର କାମବାସନାର ଶିକାର ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଲଜ୍‌ମାର ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ବାହା ହେବାରେ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହୁଅନ୍ତିନାହିଁ । ‘ପ୍ରେମ’ କରିବା ପାଇଁ ଏଇ ଦୁନିଆରେ କାୟୁରୁପଙ୍କର ଅଭାବ ନାହିଁ । ବାହାହୋଇ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀର ଭରଣ-ପୋଷଣ କରିବା ପୁରୁଷ ଏଠି ନାହାନ୍ତି । ତୁ କହ, ଏମିତି କରିବା କ’ଣ ପାପ ? ମୁଁ ତ କହୁଛି ଯେ ଅପରାଧୀ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବା ସବୁଠାରୁ ବଳି ବଡ଼ ପାପ ।”

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ଶାରଦା ତାର ଦୃଢ଼ତାକୁ ହାରୁଡ଼ିରେ ଚାପିବିଚାପି କରି ପକାଉଛି ।

ତା ପରେ ବି ଶାରଦା ତମ୍ବା ହେଲାନାହିଁ । ସେ ତାର ଗୋଟିଏ କଣ୍ଠ ଅନୁଭବ ତାକୁ କହିଲା । ସହଜଭାବେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହୃଦ ହସ ଶୁଣି କଥାବାଣୀ କରୁଥିବାର ଦେଖି ଅଭେଦ ଏକ

ମାତ ଟୋକା ତାର ପିତ୍ର ଧରିଲା । ଦିନେ ସେ ତାର ଇଚ୍ଛା ନେବା ଉପରେ ବସିଲା । ଶାରଦା ତପଲ ଖୋଲି ତାକୁ ଏମିତି ପିଟିଲା ଯେ ତାର ମୁହଁ ଫୁଲିଗଲା । “ସେଇ ଦୁଷ୍ଟ ମୋତେ କଲଙ୍କିତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ କ’ଣ ମୁଁ ନିଜକୁ ତା ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଇଥାଆନ୍ତି ? ମୁଁ ସହ ଏବେ ଅଛୁ କାହାରିକୁ ବାହା ହୁଏ, ତେବେ ସେଥିରେ ଭୁଲ କ’ଣ ଅଛି ?”

ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦୀ କଇଁକଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ଶାରଦା କୋଳରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ସେ ଅନେକ ସମୟ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସତ୍ତା ଏବଂ କଲଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରି ସେ ଯେଉଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲା, ତାହା ତାର ହୃଦୟକୁ କଷ୍ଟା ଭଳି କଷ୍ଟ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏବେ ସେ ତାର ଭୁଲ ଗୁଣିପାରିଲା ।

“ଶାରଦା, ମୋର ଭୁଲହୋଇଗଲା ।”—କହୁ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ କହୁଲା, ସେ କାହିଁକି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ବଦାହ କଲା । ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ କିଛି ଲୁଚାଇପାରିନଥିଲା ।

ଶାରଦା ବିସ୍ମୟ ଓ ବିରକ୍ତରେ ପାଟି କରି ଉଠିଲା, “ମୁଁ ତୋର ଏ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିବନାହିଁ—ମୋଟେ ନୁହେଁ । ହାତରେ ଅଭାଗିନୀ, ତୁ ମତେ ଅରେ ପରୁର କାହିଁକି ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲୁନାହିଁ !

“ତାଙ୍କୁ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳିନେବାକୁ ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍ ସମୟ ଲାଗିନଥିବ, ମୋତେ କିନ୍ତୁ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଲାଗିଗଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି ଯେମିତି କି ମୁଁ ଏକ କାଦୁଅ ଗାଈଆରେ ଗୁଡ଼ିଯାଇଛି । ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଲାନାହିଁ କାହାକୁ ସେକଥା କହୁବାକୁ । ସେତେବେଳେ ମୋତେ ସେଇ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉପାୟ ଦେଖାଗଲା ।

ମମତାମୟୀ ମାଆ ଭଳି ଶାରଦା ଆନନ୍ଦୀକୁ ନିଜର କୋଳରେ ଭିତ୍ତିଧରିଲା । ତାର ଲୁହ ଟପିଟପି ହୋଇ ଆନନ୍ଦୀର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଝରିପଡ଼ିଲା । ଶାରଦା ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ପାଠୋର ଏବଂ ସିଂହାଣିଆ ଝିଅ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଆନନ୍ଦୀ ଏପରି ଭୁଲଟିଏ କଲ କାହିଁକି—କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସେ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ଶାରଦା ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ନିଜ ଉପରକୁ ନେଲା ଏବଂ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତରୁ କାମ କରିଗଲା । ସେ ମୁଖିମ୍ମାଲର ବାପ-ମାଆଙ୍କୁ କ’ଣ କହୁଲା କେଜାଣି—ମାତ ତାର ଫଳ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜଣାପଡ଼ିଗଲା । ପରଦିନ ମୁଖିମ୍ମାଲ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ସହଜ କାମକୁ ଚାଲିନାହିଁ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ତା’ ଉପରେ କଡ଼ା ପହରା ଲାଗିଗଲା । ମୁଖିମ୍ମାଲର ବାପା ବଲ୍ଲେୟା ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ କହୁଦେଲା ଯେ ତାର ଝିଅର ବାହାଘର ପାଇଁ ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ସେ କାମକୁ ଯିବନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବୁ ଏହା ଶୁଣି ଘାରିଲା ବାପ ଭଳି ହେଲା । ସେ କାହାରିକୁ କିଛି ପରୁର ପାରିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ତାର ସବୁ ବଥା ବାହାରେ ଜଣାପଡ଼ିଯାଇଛି—ଏଣିକି

ସେ ଆଉ ମନଇଚ୍ଛା କିଛି କରିପାରିବନାହିଁ । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା—କିଏ ତାର ପ୍ରେମଲୀଳାର ଖବର ପାଇଲା ? କେମିତି ବାହାରେ ଏକଥା ଜଣାପଡ଼ିଗଲା ?

ଏକଥା କାହାରିକୁ ପଚାରିବା ଭଳି ତ ବିଷୟ ନଥିଲା ! ଆନନ୍ଦୀର ବ୍ୟବହାରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ଓ ସେ ତାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରୁଥିବା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ତେବେ ସିଧାସଳଖ ଆନନ୍ଦୀକୁ କିଛି ପଚାରିବାର ସାହସ ତାର ନଥିଲା । ସେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାର ମାଆକୁ ଆନନ୍ଦୀ ବିଷୟରେ ପଚାରିବାକୁ କରବାକୁ ଲାଗିଲା । ଖାଇବାବେଳେ ସେ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା, “ମାଆ, ତୋର ବୋହୂ ମନ ମାରି ରହିଛି କାହିଁକି ? ତୁ ତାକୁ କିଛି ଗାଳିଗୁଳନ କରିଛୁ କି ?”

ମାଆ କହିଲେ, “ତାକୁ ଗାଳିଦେଲେ ତୁ କଣ ମୋତେ ଗୁଡ଼ିଦେଇଥାନ୍ତୁ ? ତୋର ଚରଣେ ମୁଁ ଏଇ ଘରେ ସବୁ ସହ୍ୟ ରୁଜିହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି ।” ବିରାଗ ମନରେ ଏଇ ଦୁଃଖ ଯେ, ବୋହୂ ଉପରେ ଶାଶୁର ଅଧିକାର ଦେଖାଇବାକୁ ପୁଅ ତାକୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ଆଉ ଆନଇଲା ନାହିଁ । ତାର ମୁହଁ ଶୁଖିଯାଇଛି ।”

“ସେହି କାଳମୁହଁ ବିଷୟରେ ମୁଁ କି ଜାଣେ ? ତୁ ତ ନିଜେ ଏଇ ହଜିରାଣ ହେଉଛୁ ।” କହି ମାଆ ତା’ ଉପରେ ବ୍ୟଙ୍ଗବାଣ ଛୁଡ଼ିଲା । ପରେ କହିଲା, “ବୋଧହୁଏ ତାର ମୁଣ୍ଡ ସେଇ ଟୋଳା ଶାଗଦା ବିଗାଡ଼ିଦେଇଛି । ଦୁହେଁ ମିଶି ସବୁବେଳେ କ’ଣ ସବୁ ଫୁସୁରଫାସୁର ହେଉଛନ୍ତି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ମୁଣ୍ଡକୁ ଯେମିତି କେହି ଜୋର୍‌ରେ ପାହାରେ ପିଟିଦେଲା । ତାର ସନ୍ଦେହ ଦୂରହୋଇଗଲା । ଶାଗଦା ଉପରେ ତାର ଭାରି ରାଗହେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ମାଆକୁ ସାବଧାନ କରି କହିଲା ଯେ, ଶାଗଦା ଅପଥ୍ୟରେ ଅନ୍ୟର ବ୍ୟଗ୍ରଗତ କଥାରେ ମୁଣ୍ଡ ପୁରୁଏ, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ସେ ସାବଧାନ ହେବ ।

ଚେଳିମାଲ ରାଗରେ କହିଲା, “ତୁ ମୋତେ ଏକଥା କହୁଛୁ କାହିଁକି ? ଯା’...ତୋର ସ୍ତ୍ରୀକୁ କହ ।”

ସେ କହିଲା, “ମା, ତୁ ତୋ ବୋହୂକୁ ନିଜ ଅଗ୍ରଆରରେ ରଖିବା କଥା । ମୁଁ ବାହାର କାମରେ ଲାଗିଛି । ମୁଁ ନ ଥିବାବେଳେ ତୁ ତାକୁ ଦବେଇ କରି ରଖିବୁ ।”

ଚେଳିମାଲ ନିଜ କାନକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ନାହିଁ ଯେ ନିଜର ପତ୍ନୀକୁ ଦେବା ବୋଲି କହି ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହୂ ରୁଲୁଥିବା ତାର ପୁଅ ତାକୁ ଆଜି ଏମିତିକା କଥା କହୁଛି । ତା’ର ଡରରେ ସେ ଆଜିଯାଏଁ ଆନନ୍ଦୀର କାମରେ ହାତ ଦେଇ ନଥିଲା । ଚେଳିମାଲର ମୁହଁରେ ଲାଗିଥିବା ତାଲଟିକୁ ଯେମିତିକି ଆଜି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଖୋଲିଦେଲା । ବନ୍ଧାହୋଇଥିବା ମାଙ୍କଡ଼ର ଶିକୁଳିଟାକୁ ଖୋଲିଦେଲେ ସେ କେମିତି ବ୍ୟବହାର କରେ ?

“ସୁଅ, ତୋର ମୁଣ୍ଡ ଠିକ୍ ହୋଇଗଲାଣି । ଏଣିକି ତୁ ଏଇ ଫସାରିରେ ବସିରହୁ ।”
—କହି ମାଆ ମନେ-ମନେ ସୁଅକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମନେ ମନେ ଖୁସିହୋଇ ଖାଇଯାଉ ଉଠିଲ । ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ ତାର ରାଗ ଏଯାଏଁ ଶାନ୍ତ ହୋଇନଥିଲା । ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ମାଆ ତେଲସ୍ଥାଳଠାରୁ ବଳି ଆଉ କୌଣସି ଅଧିକ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକ ତାକୁ ମିଳିନଥାନ୍ତେ । ତାକୁ ଜଣାଇଲା ସେମିତିକି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ମାଆ ତାକୁ ନିଜର ଅଧୀନ କରିନେବ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା—ଯାହା ହେଉଛି ହେଉ । ମୋତେ ଏଇ ମୁଣ୍ଡମାଲ ବଦଳରେ ଆଉ କେହି ଜଣେ ମୁଣ୍ଡମାଲ ମିଳିଯିବ । ସେତେବେଳକୁ ଆନନ୍ଦୀ କ'ଣ କରିବ ? ଏହା ପରେ ସେ କାର୍ ନେଇ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସକେତ ପାଇବା ପରଦିନଠାରୁ ହିଁ ତେଲସ୍ଥାଳ ସେଇ ଘରେ ନିଜର ରାଜତ୍ବ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ସେ ସବୁ କଥାରେ ସବୁ କାମରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭୁଲ ବାଛବାକୁ ଲାଗିଲା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖୁବ୍ କଡ଼ାକଡ଼ା କଥା କହିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀର ଆଉ ପ୍ରଥମେ ତେଲସ୍ଥାଳର ଚରୁତାର ଶିକାର ହେଲେ । ସେ ଚୁଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜଣକ ପାଟି ଖୋଲି ପଦେ କଥା ସୁଜା କହୁନଥିଲେ । ଚୁଡ଼ାବସ୍ତ୍ରରେ ସୁଜା ସେ ଘର-ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁ କିଛି କରୁଥିଲେ । ସେ ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ସହାନୁଭୂତି, ଉଦାରତା, ସହସ୍ରଭା ଇତ୍ୟାଦି ଭାବ ଗୁଡ଼ିକ ଆଉ କିଛି ଜାଣିନଥିଲେ । ହଠାତ୍ ସେ ବେମାର ପଡ଼ିଲେ । ବୟସ ସାଙ୍ଗକୁ ତେଲସ୍ଥାଳର ଚରୁତା ମିଶି ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧଣାରୁ ଉଠିବାକୁ ଦେଲାନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀ ତା'ର ଉପର କୋଠର ଗୁଡ଼ିକ ଆଉ ସାଙ୍ଗରେ ତଳେ ଆସି ରହବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାତିଦିନ ଆଉର ସେବାରେ ତାର ସମସ୍ତ ସମୟ କଟିଯାଉଥିଲା । ଆଉଁଙ୍କ ସେବା କରି ସେ ନିଜ ଦୁଃଖର କଥା ଭାବିବାକୁ ସମୟ ପାଉନଥିଲା । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହୁ ସେ ଏକ ପ୍ରକାର ଶାନ୍ତି ଅନୁଭବ କଲା ।

ତେଲସ୍ଥାଳର ବ୍ୟବହାରରେ ହଠାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିବାରୁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଭୋଗିବାକୁ ହେଲା । ଏଇ ପରିବର୍ତ୍ତନର କାରଣ ସେ ଚୁଡ଼ିପାରିଲା ନାହିଁ । ଥରେ ଶାରଦା ଆନନ୍ଦୀ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା । ତାର ଶାଶୁ କହିଲେ, “ତୋର ଘରେ କିଛି କାମ ନାହିଁ ବୋଲି ତୁ ଯାକୁ ମଧ୍ୟ ବେକାର ବୋଲି ଭାବିଛୁ କି ?” ଏହା କହି ତାକୁ ଫେରାଇଦେଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ଏ କଥା ସହ୍ୟପାରିଲା ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ସେ କିଛି କହି ମଧ୍ୟ ପାରିଲାନାହିଁ । ତାର ବାପା ଓ ଆଉଁକୁ ତେଲସ୍ଥାଳଙ୍କ କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସତ୍ୟ ସୁସ୍ପୃହ, ପରିବାରରେ ପାଳିତା ଆନନ୍ଦୀ ତେଲସ୍ଥାଳର ବିରୋଧ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆଉଁ ଶୋଇଥିବାବେଳେ ଏକାନ୍ତ ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ଆନନ୍ଦୀ ଉପରକୁ ଆସିଲା । ମନ ଭରି ଥିବା ଯୋଗୁ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଥକ୍କା ଲାଗୁଥାଏ । ଖଟିଉପରେ ଶୋଇ ସେ ବସିବୁ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଲା । ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଏଠାରେ ଗଛ-ଲତା, ପତ୍ରୀ, ଗୁଣ୍ଡୁଳ କେତେ ଖୁସି ଆଉ ଶାନ୍ତିରେ ରହୁଛନ୍ତି । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ କାହିଁକି ?

ହଠାତ୍ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଅଶାମଲ୍ଲିର ଘରର ଗୁଡ଼ିକ ଉପରକୁ ତାର

ଦୁଷ୍ଟ ଗଲ । ସେ ଦେଖିଲ ଆଶାମଲେ ଝରକା ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ କୌଣସି ଦୃଶ୍ୟକୁ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱରରେ ଶୁଣିବହୁ । ଅନନ୍ଦୀର ଘର ଆଡ଼କୁ ସେ ଚାହିଁଲ ନାହିଁ । ଅନନ୍ଦୀକୁ ଜଣାଗଲା ତାର ଡାହାଣ ହାତରେ ରହୁଛି ଭୁଲକା । ବିଚର ଚନ୍ଦ୍ରାବ୍ରତ ହୋଇ କଷ୍ଟ ଭେଗୁଛି କହୁ ଅନନ୍ଦୀ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲ ।

ସେ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲାଗିଲ, ଯାହାହେଉ ନିଜର ଭୁଲକା ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରା ଦୂର କରି ପାରୁଛନ୍ତି—କିନ୍ତୁ ମୁଁ ?

ଆନନ୍ଦୀର ଚକ୍ଷୁରୁ ବୋହୋଇଥିବା ଲୁହଧାର ତାର ଗାଲ ଉପରେ ଚଢ଼ିଗୁଲିଲ । ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଯେ ବିବାହ ନିଶ୍ଚୟ ହେବା ଆଗରୁ ଘନେ ଆଶାମଲେ ତା ପାଖକୁ ଧାଇଁଆସିଥିଲା; ମାତ୍ର ସେ ତାର କଥା କାଟିଦେଲା । ସେଥିପାଇଁ ତାର ବିବାହ ବେଳେ ଆଶାମଲେ କୌଣସି କାମ ବାହାନାରେ ସହର ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲା । ପୁରୁଣା କଥା ମନେପକାଇ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜକୁ ଧକ୍କାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା—“ଆରେ ବୋଲା, ସୌଭାଗ୍ୟ ତୋତେ ଖୋଜି-ଖୋଜି ତୋ’ର ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା ଏବଂ ତୁ ତାକୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇଛୁ । ଏବେ ତୁ କାନ୍ଦୁଥା—ଜୀବନଯାକ କାନ୍ଦୁଥା ।”

ଏଭଳି ଭାବିବା ଭଲ୍ ବୋଲି ସେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ମନକୁ ଗୁଢ଼ାଇଲେ । ସେ ଲୁହ ପୋଛି ଆଖି ବନ୍ଦ କରିଦେଲା । ଆଖି ତ ତାକୁ ପୁରୁଣା କଥା ମନେପକାଇଦେଲା, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଭାବିଲା ଆଖି ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଉଚିତ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ସେ ଆଖି ବନ୍ଦକରି ଶୋଇଗଲେ ।

କେହି ପାହାଚ ଚଢ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—ତଥାପି ସେ ତାର ଆଖି ଖୋଲିଲା ନାହିଁ । ଏ କଥା ଭାବି ସେ ଶୋଇଗଲେ ଯେ ଆସିବା ଲୋକ ଜାଣୁ ସେ ଶୋଇପଡ଼ିଛି । ସେତେବେଳେ ତାର ନିଜାନ୍ତ ଦରକାର ଥିଲା ନିର୍ଜନତା ।

ପାଦଶବ୍ଦ ତାର କୋଠର ପାଖକୁ ଆସୁଥିବାର ଜଣାଗଲା । ହଠାତ୍ ତାହା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କେହି ତା ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାକୁ ଚାହିଁରହୁଛି । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମାଣିକକମ୍ପ ତା’ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । ତା’ ଆଖିରେ ଜାନ୍ତବ ବାସନା । ଦେହ ତା’ର ଢାଳିପଡ଼ିଥିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ହଠାତ୍ ଆଖି ଖୋଲିପକାଇ ଦୁଇ ହାତରେ ତାକୁ ଜୋର୍ରେ ଧେଲିଦେଲା ଓ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଠି ବସିପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳକୁ ତାର ଆଖି ଜଳନ୍ତା ନିଆଁ ଭଳି ହୋଇଥାଏ । ସେ ପାଟିକରି ଉଠିଲା, “ମୋତେ ଛୁଅଁ ନା । ଚାଲିଯାଅ—ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାଅ ।”

ମାଣିକକମ୍ପ ସେଇଠି ଛୁଡ଼ାହୋଇଗଲେ । ପରଞ୍ଚିତ ଅହତ ବ୍ୟାପ୍ତ ଭଳି ପୁଣି ସେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଆସିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଦୃଶ୍ୟରେ ତାକୁ ପୁଣି ଠେଲିଦେଲା ।

କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ ହାତଯୋଡ଼ି ତାକୁ ମିନତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ଦୟାକରି ମୋ ପାଖକୁ ଆସନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତୁ ।” ତାର

ସ୍ଵରରେ ଆବେଗ ନ ଥିଲା; ତଥାପି ତାହା ଜଳନ୍ତା ଲୁହା ଭଳି ପୋଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କିନ୍ତୁ ନିଜର ପରାଜୟ ସ୍ଵୀକାର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ସେ ଭରରେ ଆନନ୍ଦୀକୁ କଟ୍‌ମଟ୍ କରି ଚାଲିଲା ଏବଂ ପାଟି କରି ଉଠିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ !”

“ଆନନ୍ଦୀ ମରିଯାଇଛି—ଆପଣ ତାକୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତୁ ।” କହି ସେ ବିଜୁଳି ଗତିରେ କୋଠରୀ ଭିତରୁ ବାହାରି ଜଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ଅଟକାଇ ପାରିନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା, “ତୋର ଏତେ ଗର୍ବ ? ରହ, ତୋତେ ଟିକ୍ ନ କରୁଛି ତ ମୋର ନାଆଁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନୁହେଁ ।” ଆନନ୍ଦୀ ଚାଲି ଯାଉ ଯାଉ ତାର ଏଇ କଥାଟି ଶୁଣିପାରିଥାଏ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ଗାଧୁଆଘରେ ପଶିଗଲା ଓ କଳ ଖୋଲି ତା ତଳେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାବିଲା, ତାର ଦେହର ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସ୍ପର୍ଶ ଲାଗିଛି, ସେଇ ଅଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକରୁ ତାପ ଦୂର ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସେ ଗାଧୋଇଥିବ । ପାଣି ଅନବରତ ପଡ଼ୁଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ତାର ଦେହର ତାପ ଦୂର ହେଲା ନାହିଁ ।

ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର କରି ଖଣ୍ଡିଏ ବସ୍ ଦଣ୍ଡାକୁ କୋଡ଼ିଏ ମାଇଲ ବେଗରେ ଡିରୁଟିରାପରିରୁ ଚେଟି ନାଡ଼ୁ ଯାଉଥାଏ । ବସ୍‌ଟି ପୁରୁଣା । ରାସ୍ତା ଖାଲ ଡିପ । ସୁନ୍ଦରୀ ଏବଂ ଆଶାମଲ୍ଲି ପାଖାପାଖି ବସି ସେଇ ବସ୍‌ରେ ଯାଉଥିଲେ ।

ସେମାନେ ସକାଳୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ରେଳଦ୍ଵାରା ଡିରୁଟି ଅସିଥିଲେ । ସକାଳର ଜଳଖିଆ ଖାଇ ସେମାନେ ବସ୍ ଧଇଲେ । ଏଇ ପ୍ରଥମ କରି ସୁନ୍ଦରୀ ଏବଂ ଆଶାମଲ୍ଲି ବାହାରକୁ ଯାଯାକରୁଥାନ୍ତି । ଦିହେଁ ସମ୍ପାଦକ ଶରଦ୍‌ଶଙ୍କର ଗାଆଁକୁ ଯାଉଥାନ୍ତି ।

ରେଳରେ ବି କମ୍ ଭଡ଼ ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଏହରୁ ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ପରସ୍ପରକୁ ଧକ୍କା ଦେଇ ଯାହାରେ ଚାଲିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ନେଇ ତା ସହିତ ଧକ୍କା ଖାଇଯିବାରେ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ଯିବାବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଯେତେ ଖୁସି ହେଉଥାଏ, ସୁନ୍ଦରୀ ସେତେ ହେଉ ନଥାଏ ।

ବସ୍‌ରେ ବସି ଆଶାମଲ୍ଲି ବାହାରର ଦୃଶ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଫିଲଟିଏ ଭଳି ଚକିତ ହୋଇ ଦେଖୁଥାଏ । ଗାଆଁ ପାରିହୋଇ ବସ୍ ଜଙ୍ଗଲ ବାଟରେ ଚାଲିଲା । ସେ ଯିବା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲି ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଲା । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନେଲି ଫୁଲଗୁଡ଼ି ଫୁଟିଥାଏ—ସତେ ଯେମିତି ବଣଟାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ନେଇ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରିନେଇଛି । କେତେ ଜାଗାରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ବଣୁଆ ଫୁଲ ଫୁଟିଥାଏ । ସେ ବେଳେବେଳେ ଭାବିଲା ଯେ ବସ୍ ରଖି ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ସାଙ୍ଗରେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପଶିଯିବ । ଅନେକବାର ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଡାକି କହେ, “ସୁନ୍ଦରୀ ! ଏଇ ନେଲି ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଆଡ଼େ ଦେଖ । ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ରଙ୍ଗର ଉପମା ଏଇ ଫୁଲ

ସହଜ ଦିଆଯାଏ । ସେଇ ଦୂରରେ ଦଶଧିବା ଫୁଲଗୁଡ଼ିକର ନାଆଁ କ’ଣ କେଜାଣି ? ହେଇ ଦେଖ, ସେଇ ଗଛଗୁଡ଼ିକରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରଙ୍ଗରଜିଆ ଫୁଲ ଫୁଟିଛି ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଲାଗି ବସିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତାର ମନ କେଜାଣି କୁଆଡ଼େ ଚାଲୁଥାଏ । ତାକୁ ରେଲର ଚୁପ୍‌ସ୍‌ସ୍ ଶ୍ରେଣୀରେ ବସି ଯାହା କରବା ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗୁନାଥାଏ । ବସ୍-ଯାତ୍ରା ତାକୁ ଆହୁର ଶରପଲଗୁଥାଏ । ଆଶାମଲେ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାଟା ବି ତାକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାଥାଏ । ସେ ମନେ ମନେ ତାକୁ ଗାଲିଦେଉଥାଏ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ବରଜି ହୋଇ କହୁଛି, “ଆପଣ କ’ଣ ଛୋଟ ପିଲାଟିଏ ଭଳି ମୋତେ ଏମିତି ହଇରାଣ କରୁଛନ୍ତି ? ଆପଣଙ୍କର ଏଇ ଡଙ୍ଗା ଦେଖି ପାଖ ଲୋକେ କ’ଣ ଭାବିବେ ?”

“ତୁ କ’ଣ ସହରରେ ଏମିତିକା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଛୁ ? ଏସବୁ ଜନସମାଜ କ’ଣ ସେଠି ଦେଖାଯାଏ ?”

“ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତୁ—ମୋତେ ହଇରାଣ କରୁନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, “ମୁଁ କ’ଣ ତୋତେ ହଇରାଣ କରୁଛି ?” ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା ‘ତୁ ତ ନିହାତି ମୂର୍ଖ, ଏସବୁ ଜନସମାଜ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ଶିଖିନାହିଁ । ଭଗବାନ ତୋତେ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଆଖି କାହିଁକି ଦେଇଛନ୍ତି କେଜାଣି ?’ ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଆଉ କିଛି କହୁନାହିଁ; ତାର ଡର, କାଳେ ସେ ତା’ ସହଜ କଥା କର-ବସିବ । ରାତ୍ରି ଗଲେ ତାର ସ୍ଥାନ କାଲି ଜାନ ରହେ ନାହିଁ ।

ସାଥୀ ନ ଥିଲେ ସାନ ପିଲାଟିଏ ଏକାକୀ ଖେଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେଲି ଆଶାମଲେ ନୂଆ ନୂଆ ଜନସମାଜ ଦେଖି ଖୁସି ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ, କୌଣସି ଜନସମାଜ ସାଦ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଥୀ ଦରକାର । ଯଦି ସେ ଏକାକୀ ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଥାଆନ୍ତା; ତେବେ ଏକଥା ଭାବି ଖୁସି ହୁଅନ୍ତା ଯେ ‘ସୁନ୍ଦରୀ ପାଖରେ ଥିଲେ କେତେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁନ୍ଦରୀ ପାଖରେ ବସିଛି । ସେ ଏମିତି ନିରାଶ ହେଉଥାଏ, ସତେ ଯେମିତି ତା’ର ସବୁ କିଛି ଲୁଚି ହୋଇଯାଇଛି ।

ବାଟରେ ଜଣେ ଗାଉଁଲି ଲୋକ ବସ୍‌ରେ ଚଢ଼ିଲା । ସେ ଖାଲି ଖଣ୍ଡିଏ ଧୋତି ପିନ୍ଧି-ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତାର ଜୁଡ଼ା, ଟଣା ଟଣା ନିଶ, ଓହାରିଆ ଛୁତି, ବାଡ଼ି ଓ ଚପଲ ଆଦି ଦେଖିଲେ ସୁରୁଖାକାଳିଆ ମଦୁର ଗରଜ କଥା ମନେପଡ଼ିଯିବ । ତାର ଆଖି ବଡ଼ ବଡ଼ ଓ ଲଲା । ଡେହ ଖୁବ୍ ମୋଟା ଓ ତାଳା । ତା’ ପାଖରେ ବସିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଜଣକ ବୋଧହୁଏ ତା’ର ସ୍ତ୍ରୀ । ସେ କାନରେ ଢଳି ପ୍ରକାରର ଗହଣା ସ୍ଥିରଥଲା ଏବଂ ଫୁଟୁନା ଗୋଟିଏ ନାଲି ପଦ୍ମ ତା’ ଗଳାରେ ଥିବା ମୋତିମାଳରେ ବନ୍ଧାହୋଇଥାଏ । ସେ ତା’ର ଛୋଟ ଥଳୀଟି ଫିଟାଇ ଖଣ୍ଡିଏ ପାନ ସାମାନ୍ କିନ୍ତୁ ଏବଂ ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ନିଜ ପାଟିରେ ପୁରାଇଦେଲା । ଦୁହଁଙ୍କର ନାଲି ଓଠ ଆହୁର ଅଧିକ ନାଲି ହୋଇଉଠିଲା । ଆଶାମଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ବାହାରିବା ନାହିଁ ତାଙ୍କର ଆଡ଼େ ମନ ଦେଇ ଚାହିଁରହିଥାଏ । ସେ କହୁଣିରେ

ସଙ୍କେତ ଦେଇ ସୁନ୍ଦରୀକୁ କହିଲେ, “ଟିକିଏ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖ ।” ସେ ଆସ୍ତେ କରି ତା କାନରେ କହିବାକୁ ଗୁଡୁଁ ଥାଏ, ‘ଏମାନେ ବଡ଼ ଶରଣ ମତେଲ ।’ କିନ୍ତୁ ତା’ର କଥା ଶୁଣି ସୁନ୍ଦରୀ ମୁହଁ ଫୁଲାଇବ ଭାବ ସେ ଚାହିଁନଥିଲା । ନିଜର ମନକଥା ତାକୁ କହିବାକୁ ତାର ସାହସ ହେଲାନାହିଁ ।

ଗୁମାସ୍ତା ଗୋଟିଏ ମୋଡ଼ ଉପରେ ବସି ରହିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଓ ଆଶାମଲ୍ଲି ବାକ୍ସ ଏବଂ ବହୁଶା ନେଇ ବସରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ଗାଆଁର ଜଣେ ଲୋକ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହରେ “ଆସନ୍ତୁ ! ଆସନ୍ତୁ !” କହି ତାଙ୍କର ସ୍ୱାଗତ କଲେ ଏବଂ ନିମନ୍ତ୍ରଣକୁ ତାଙ୍କ ହାତରୁ ନେଲେ । ପାଖରେ ଛଡ଼ାହୋଇଥିବା ବଳଦଗାଡ଼ିଟି ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ଭାବିଲା ଯେ ସେ ବଳଦଗାଡ଼ି ଚଳାଇବା ଲୋକ ହୋଇଥିବ ।

ଲୋକଟି କହିଲା, “ମୋର ନାଁ ଅରୁମଗମ । ଭାଇ ଶରବତ୍ କେହିଥିଲା ସେ, ଆପଣମାନେ ପ୍ରଥମ ଗାଡ଼ିରେ ଆସିବେ” ବୋଲି କହି ଶରବତ୍‌ଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଲେ ।

ସହରରେ ବଢ଼ିଥିବା ସେ ଦୁଇ ସାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ସେ ଲୋକର ପରିଚୟ ଖଣିଏ ଧୋଡ଼ି, ଦେହରେ ଖଣିଏ ଗଞ୍ଜି ଏବଂ କାନ୍ଧରେ ଖଣିଏ ତଉଲିଆ ଥାଏ । ତାଙ୍କର ଚେହେରା ଶରବତ୍‌ଙ୍କ ଭଳି; କିନ୍ତୁ ସେ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ସେ ଦୁହେଁ ଗାଡ଼ିରେ ବସିଗଲେ । ଗାଡ଼ିଟି ଛୋଟ, କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦର । ଯୋଡ଼ିଏ ବଳଦ ସେଥିରେ ଯୋଗୁ ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇଟିଯାକ ଦାମୁଡ଼ି ବଳଦ ବେଶ୍ ଜୋର୍‌ରେ ଦଉଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଆରୁମଗମ ଖୁବ୍ ସହଜରେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇଥିବା ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲି ମଧ୍ୟ ଭାବିଲା ଯେ ସେ ବି ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବ । ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହରେ ପଚାରିଲା, “କଣ ମୁଁ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇ ପାରବନ ?” ତାର କଥା ଶୁଣି ଆରୁମଗମ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ କହିଲେ, “ହଁ-ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଚଳାନ୍ତୁ । ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବାଟା କଷ୍ଟ କଥା ନୁହେଁ । ଏଇ ବଳଦ ବି ପୁରୁଣା ହେଲେଣି ।” ବୋଲି କହି ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଆଗରେ ବସାଇ ତା’ ହାତରେ ଲଗାମ ଧରିଦେଲେ ।

ଗାଡ଼ି ଉପରେ ବସିଥିବା ସୁନ୍ଦରୀ ଭୟରେ ପାଟି କରି ଉଠିଲା, “ମୋତେ ନିଶ୍ଚୟରେ ଘରକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ହେବ ତ !” ସେ କଥାଟିକୁ ଥଟ୍ଟାରେ କହି ନ ଥିଲା; ସତରେ ଭୟରେ ଥରୁଥାଏ ସୁନ୍ଦରୀ ।

ଆରୁମଗମ ହସି-ହସି କହିଲେ, “ମୁଁ ପାଖରେ ଅଛି, ଆପଣ ଡରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।”

ଦୁଇଟିଯାକ ବଳଦ ଫୁଲ୍ଲିରେ ଦଉଡ଼ୁଥାଆନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କ ବେକରେ ବନ୍ଧାହୋଇଥିବା ଘଣ୍ଟା ଠନ୍-ଠନ୍ ବାଜୁଥାଏ । ବଳଦଙ୍କ ଦଉଡ଼ି ଧରି ଗାଡ଼ିର ସାମନାରେ ବସି ଆଶାମଲ୍ଲି ଭାବିଲା ଯେ ସେ ପୁରୁଣା ଯୁଗର ଜଣେ ରାଜକୁମାର । ସେ ଘୋଡ଼ାଯୋଗୁ ରଥରେ ରାଜକୁମାରୀକୁ ବସାଇ ଏକା ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ପରି ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଉଥାଏ । ସେତେବେଳେ

ସେ ଭବିଳ ଯେ ଫୁରୁସତ୍ ମିଳିଲେ ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଏକଲ ଗାଡ଼ିରେ ଚାଲିବ ।

ଦୁଇ ମାଇଲ ଯିବା ପରେ ତାଙ୍କ ଗାଆଁ ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍ ଦେଖାଗଲା । ଦୁଇ ପାଖରେ ଧାନବିଲ ଓ ପନିପରିବାର ବଗିଚା ସବୁଜ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଜଣେ ଲୋକ ତେଣୁ ଚଳାଉଥାଏ, ଆଉ ଜଣେ ଛେତରେ ପାଣି ମଡ଼ାଉଥାଏ । ବାଆଁ ପଟେ ବଳଦ ଯୋଡ଼ କୁଅରୁ ପାଣି ବାହାର କରାଯାଉଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଦିଆ ଛେତରେ ଧାନବୁଣା ଚାଲୁଥାଏ । ବୁଣାବେଳେ ଚାଷୀମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯେଉଁ ଗୀତ ଗାଉଥାଆନ୍ତି ତା'ର ଗୁଞ୍ଜନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଜର ଗାଡ଼ିଟିକୁ ରାତ୍ରା ଉପରେ ଛୁଡ଼ା କରିଦେଲେ । ପ୍ରାୟ ଧାଡ଼ିରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ଗୀତ ଗାଇ ଧାନବୁଣାରେ ଲାଗିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେର ଶରୀର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇଉଠିଲା ।

ସେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହରେ କହିଲା, “ଜଣାଯାଉଛି ଯେମିତି ପରଶ୍ରମ କରିବାରେ ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ।” ବାଲି କଡ଼ରେ ଥିବା ଗଛଗୁଡ଼ିକର ଡାଳରେ ଲୁଗାର ଦୋଳି ବାନ୍ଧି କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ତାଙ୍କର ପିଲାଙ୍କୁ ଶୁଆଇଦେଇଥିଲେ । ଜଣେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମାଆ ଗଛ ଆଡ଼ୁଆଳରେ ବସି ତାର ପିଲାଙ୍କୁ ଦୁଧ ପିଆଉଥିବାର ସେ ଦେଖିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ସେ ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ଦୁନିଆଁରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି, ଯେଉଁଠି ମଣିଷର ଜୀବନ ପ୍ରକୃତି ସହଜ ମିଶିଯାଇଛି ।

ଆରୁମଗମ କହିଲେ, “ଭାଇ ଶରବଣନ୍ ବର୍ଷକେ ଦୁଇ-ତିନି ଥର ଆସି ସେ ସପ୍ତାହେ କି ଦଶଦିନ ଏଠି ରହେ । ସେ ସହରରେ ଚାକିରି କରେ; କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ରାମ ପାଇଁ ଏଠାକୁ ଆସେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହରରେ ଦୁଇ ଦିନରୁ ବେଶି ରହୁପାରେନାହିଁ ।”

ଗାଆଁ ପାଖେଇଆସିବାରୁ ଆରୁମଗମ ନିଜେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗାଆଁରେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଖବର ମିଳିଯାଇଥାଏ ଯେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଅତିଥି ଆସୁଛନ୍ତି ।

କେତେକ ଲୋକ ଆରୁମଗମକୁ ପଚାରିଲେ, “କ’ଣ...ଅତିଥି ଆସିଗଲେ ?” କେତେକ ଲୋକ ଗାଡ଼ି ପଛକୁ ଆସି “ଆସନ୍ତୁ” ବୋଲି କହି ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ସ୍ବାଗତ ଜଣାଇଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଏସବୁ କଥା ବିଚିତ୍ର ଜଣାଗଲା । ସେ ଏଭଳି ଗୋଟାଏ ସହରରୁ ଆସିଥାଏ, ଯେଉଁଠି ଘର ତଳ ମହଲରେ ରହୁଥିବା ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଉପରେ କିଏ ଅଛି ।

ବଳଦ ଗାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଘରର ଦୁଆରମୁହଁରେ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଘରୁ ବାହାରିଆସି “ଆସ ମା ସୁନ୍ଦରୀ !” ବୋଲି କହି ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ସ୍ବାଗତ ଜଣାଇଲେ ଏବଂ ତାକୁ କୁଣ୍ଡାଇପକାଇଲେ, ସତେ ଅବା ସେମାନଙ୍କର ବହୁ ଦିନରୁ ପରିଚୟ ରହିଛି । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ ସ୍ବାଗତ ଜଣାଇଲେ । ସେଇ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଥିଲେ ଆରୁମଗମଙ୍କ ପତ୍ନୀ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଗାଆଁର ଅଧେ ଲୋକ ସେଠି ଜମାହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରରେ ସେ ଦୁହେଁକୁ ଚାହିଁ ଥାଆନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ଦିନ ଆଶାମଳେ ଶରବଣଙ୍କ ଗାଆଁ ଅରୈସ୍ତନ କୁଳମ୍ରେ ପହଞ୍ଚିଲା, ତା' ପରଦିନ ତାକୁ ଶରବଣଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ଚଠି ମିଳିଲା । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ—

“ମୁଁ ମେଳା ସମୟରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆମ ଗାଆଁକୁ ପଠାଇଛି । ତାର ଦୁଇଟି କାରଣ ରହିଛି । ପ୍ରଥମ କାରଣ ହେଲା, ଆପଣ ସେଠାରେ ରହୁ ଆପଣଙ୍କ ଘାଁଙ୍କ ସହକ କିଛି ଦିନ ଶୁଣିରେ କାଟିବେ । ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା, ଆପଣଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବା ପାଇଁ ଅନେକ ନୂଆ ନୂଆ ସାମଗ୍ରୀ ମିଳିବ । ଆଜିକାଲି ଗାଆଁର ଜବନ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ବଦଳିଯାଇଛି । ମୋର ପିଲାଦିନର ଅରୈସ୍ତନ କୁଳମ୍ ଆଜି ବଦଳିଯାଇଛି । ଦଶ କୋଡ଼ଏ ବର୍ଷ ପରେ ବୋଧହୁଏ ତାର ସୁରୁଣୀ ରୂପ ଏକବାରେ ଲିଭିଯିବ । ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଆପଣ ସୁଗୟାଗାନ୍ତରୁ ଆମର ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ଜବନ ସହକ ମିଶି ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥିବା କଳାତ୍ମକ ଦୃଶ୍ୟ-ଗୁଡ଼ିକୁ କାଗଜ ଉପରେ ଆଙ୍କିଦିଅନ୍ତୁ—କାରଣ ସେସବୁ ପ୍ରାୟ ନଷ୍ଟ ହେବା ଉପରେ । ଆଶାକରେ ଆପଣ ନିଜ ରୁଚି ଅନୁସାରେ କେତୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ନେଇଆସିବେ ।”

ଗାଆଁରେ ପଶିବାବେଳେ ଆଶାମଳେ ମନରେ ଯେଉଁ ଭାବନା ଆସିଥିଲା, ତାହା ହିଁ ଶରବଣଙ୍କ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟକୁ ପ୍ରଥମ କରି ଦେଖିଥାଏ, ଦୃଶ୍ୟଟି ତାର ମନରେ ପୁରୁପୁର ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ସେହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମନରେ ଉଠୁଥିବା ସମସ୍ତ ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଆଶାମଳେ ନିଜ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଡାଳିଦେବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ ।

ଗାଆଁଟି ଛୋଟ । ତାହା ବୁଲି ଦେଖିବାକୁ ବେଶି ସମୟ ଲାଗିନାହିଁ । ଗାଁର ଠିକ୍ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର । ତାର ଦିନ ପାଖରେ ଗାଆଁଟି ବେଢ଼ିରିହୁଥାଏ । ମନ୍ଦିରପଛରେ ଗୋଟାଏ ପଦ୍ମତଳଭର ପୋଖରୀ । ଗାଆଁ ଗୁରୁପଟେ ଧାନ ଖେତ ଏବଂ ପନିପରିବା ବଗିଚା । ଗାଆଁ ବାହାରେ ପୁର୍ବ ସୀମାକୁ ଗୋଟିଏ ଉପବନ ଏବଂ ତା'ର ଭିତରେ ଗ୍ରାମ-ଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ମନ୍ଦିରରେ ହେଉଥିବା ମେଳାଟି ଗାଆଁର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ମେଳା । ସେଇ ଗାଆଁର ଆଉ ଗୋଟିଏ ମେଳା ମକର-ସଂକ୍ରାନ୍ତି ମେଳା ।

ଗାଆଁରେ ସବୁଆଡ଼େ ମେଳାଧାଇଁ ଆୟୋଜନ ଚାଲିଥାଏ । ଗୋଟାଏ ଭିତରେ ଥିବା ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ଜନ ଏବଂ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଥାଏ । ମନ୍ଦିରର ଦିନ ପାଖରେ ଦକ୍ଷ ଭାବେ ଗଛ ସବୁ ଉଠିଛି । ମର୍ଦ୍ଦ-ମର୍ଦ୍ଦରେ କେତୋଟି ଛୁଆଯୁକ୍ତ ଗଛ । କଳା ଚଟାଣ ଏବଂ ପୋଡ଼ା ମାଟିରେ ତିଆରି ବଡ଼ ବଡ଼ ହାତୀ ଓ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସିଥିବା ଶରମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଦେଖି ଆଶାମଳେ ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଗ୍ରାମଦେବତା ଗାଆଁ ଲୋକଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସବୁଦିନ ସେଦିନ ସୈନ୍ୟ ସଜ୍ଜିତ କରି ରଖିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରାୟତଃ ଏବଂ ପୋଡ଼ା ମାଟିରେ ତିଆରି କେତେକ ମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥାଏ, ଆଉ କେତେକ ଭାଙ୍ଗିବା ଅବସ୍ଥାରେ । ସେଇ ମନ୍ଦିର ବାହାରେ ଗୋଟିଏ ଗଛ ତଳେ ମାଟିରେ ତିଆରି ପିଲାମାନଙ୍କର ଏବଂ ସାପମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ମୂର୍ତ୍ତି । ସେ ଶୁଣିଥାଏ ଯେ ପିଲାଙ୍କୁ

ସେତରୁ ଏବଂ ସାପକଠାରୁ ରକ୍ଷାକରିବାପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନାରତ ପିଲା ଏବଂ ସାପର ମୁଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିଏ କରି ରାଆଁ ଲେକେ ଯଜାଇ ରଖିଥାଆନ୍ତି ।

ଆଶାମଲେ ଗୋଟାଏ ଗଛ ତଳେ ବସି ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ସେହି ମନ୍ଦିରର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହି ସ୍ଥାନଟି ଯୁଗ-ଯୁଗଧରି ସେଠାକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଭାବେ ରହିଛି ବୋଲି ତାକୁ ବୋଧ ହେଲା । ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଜଳାସକ୍ତ ଭାବନାଗୁଡ଼ିକର ମଧ୍ୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି-କେନ୍ଦ୍ର । ସେଠାରେ ଲେକେ ଚକ୍‌କଣ ମାଟି, ପ୍ରାନ୍ତର, ପଥର ଇତ୍ୟାଦି ସାହାଯ୍ୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗର ଯୋଜା, ସାହସୀ ପୁରୁଷ, ଜୀବନନ୍ତ, ପିଲା ଏବଂ ସାପର ମୁଣ୍ଡି ତିଆରି କରି ଥୋଇଥାଆନ୍ତି । ତାକୁ ସେଇ ମାଟିର କୌଣସି ନୂଆ ମୁଣ୍ଡି ଦେଖାଇଲେ ନାହିଁ । ସେଥିରୁ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଲେକଙ୍କର ବିଶ୍ୱରାଧାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି ।

ଆଶାମଲେ ସାଙ୍ଗରେ ମନ୍ଦିରକୁ ଆସିଥିଲେ ଆରୁମଗମ୍ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ । ଆରୁମଗମ୍ ଆଶାମଲେ ପାଖରେ ବସି ବସିତ ହୋଇ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀର ମନ ସେଠାରେ ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍‌ରୁ ବେଶି ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ‘ଏଇ ରାଆଁର ଲେକେ ଜଙ୍ଗଲ’ । ସେଠାକାର ମୁଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ତାକୁ ଖୁବ୍ ଡର ଲାଗୁଥାଏ—ସେଥିପାଇଁ ସେ ଶୀଘ୍ର ପଳାଇଆସିବାକୁ ଜିଦ୍ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲେ ତାର କଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ନଶ୍ୱସିଲୁଣି ରହୁଥାଏ । ଆରୁମଗମ୍ ଆଶାମଲେକୁ ସେଠାରେ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲେ । ଦିନବେଳା, କିନ୍ତୁ ସେଠା ନାନା ପ୍ରକାରର ଶୁଚ-ପଚଙ୍ଗ ରହୁଥାନ୍ତି । ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ବୁଝାଇଦେଲେ ଯେ ଆଶାମଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ତିଆରି କରୁଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କେହି ଜଣେ ନିଶ୍ଚୟ ରହୁବା ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ସେ ମାନିଲା ନାହିଁ ।

“ଗ୍ରାମଦେବତା ମୋତେ ରକ୍ଷା କରିବେ । ଆପଣ ଏଇ ଚର୍ଚ୍ଚିକୂଳୀ ହିଅନ୍ତିକୁ ଆଗ ପରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ବୋଲି କହି ଆଶାମଲେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଆରୁମଗମ୍ ସାଙ୍ଗରେ ପଠାଇ ଦେଲା । ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ପରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆଶାମଲେ ପାଖକୁ ଫେରିବାପରେ ସେଠାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗୋଟିଏ ପଟଣାରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସତରେ ଅବା ଗ୍ରାମଦେବତା ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଆରୁମଗମ୍ ଫେରି ଦେଖିଲେ ଯେ, ଆଶାମଲେର ବାଆଁ ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗହମ ରଙ୍ଗର ଗୋଟାଏ ଛୋଟ ବିଷଧର ଯର୍ପ ଫଣା ଟେକି ରହିଛି । ସେ ଭାବି ପାରିଲେ ନାହିଁ ସାପଟି ସେଠାକାର ଖେଳ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିଲା କି ଆଶାମଲେର ପ୍ରାଣ ନେବାକୁ । ଆରୁମଗମ୍ ଯେମିତି କି ବେହୋସ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦ କଲେ ଯେକୌଣସି ଦୂର୍ବଚ୍ଛଣା ପଡ଼ିପାରେ, ଅତଏବ ସେ ଯକେ ପାଇଁ ଚୁପ୍ ରହି କଣ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ବିଚିତ୍ର ପଟଣା ପଡ଼ିଗଲା । ଗଛ ଭିତରୁ ଗୋଟାଏ ଚିଲି ସେଠାକୁ ଉଡ଼ିଆସିଲା ଏବଂ ଝାମ୍ପ ଦେଇ ସାପଟିକୁ ତାର ଚଞ୍ଚୁରେ ଧରି ଉଡ଼ିଗଲାଗଲା ।

ଆରୁମଗମ୍ ଦଉଡ଼ିଯାଇ ଆଶାମଲେକୁ କୁଣ୍ଡାଇପକାଇଲେ । ଗଛ ତାଳରେ ବସିଥିବା

ଚଳ ଏବଂ ତାର ଅଣ୍ଟାରେ ଝୁଲୁଥିବା ସାପ ଆଡ଼କୁ ଫଳେଇ କରି ସେ କହିଲେ, “ଆଜି ଗ୍ରାମଦେବତା ହିଁ ଆପଣଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକଲେ ।” ତାଙ୍କର ଦେହ ଏହା ପରେ କେତେକେଲିଯାଏ ଅରୁଥାଏ ।

ଏ ଘଟଣା ଜାଣି ଓ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ରୋମ ଟାକୁରିଉଠିଲା । ସେ ଏଇ କଥାଟି ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ—ସେଠାରେ ଏମିତି ଏକ ଶକ୍ତି ରହିଛି ଯାହାକୁ ଆଖିରେ ଦେଖିବା ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜାଣିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ—ବିଜ୍ଞାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାର ବିବେଚନା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ସେ କଥା ଚିନ୍ତା କରୁନଥାଏ । ସେ ତାକୁ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା । ଏଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେହି ଘଟଣା ଘଟିବାରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଦୁଃସ୍ବପ୍ନରେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅପାର ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଭକ୍ତିର କାହାଣୀ ହେଲା । ନଗରର କୋଳାହଳ-ଠାରୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ସେହି ମନ୍ଦିରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ପରିବେଶର ଭୟଙ୍କରତା, ସେଥିରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବା ଜନତାର ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଭକ୍ତିର କିଛି ନିଜ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସାକାର କରିବାକୁ ଆଶାମଲ୍ଲିର ମନରେ ଖବର ଇଚ୍ଛା ଜାଗ୍ରତହେଲା ।

ସେଠାରେ ତାର ସମୟର ଅଭାବ ନଥାଏ । ସମୟ ଯେପରି ଆସେ ଆସେ ଗୁରୁଣ୍ଡ ଘୁଲିଥାଏ । ତାକୁ କାମ କରିବାକୁ ଏବଂ ମଉଜ କରିବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ମିଳିଲା । ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ଗାଡ଼ିରେ ବସାଇ ଗାଡ଼ିକୁ ଦଉଡ଼ାଇପାରନ୍ତା । ତାକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲି ବା ହୁଦକଲରେ ଚାଲିପାରନ୍ତା । ଗାଆଁ ପାଖରେ ଥିବା କୌଣସି ପାହାଡ଼ର ଶିଖରଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି, ସେଠି କୌଣସି ଚଟାଣର ଛାଇତଳେ ବସି ମନଭରି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରନ୍ତା । ମନଇଚ୍ଛା ସମୟ କାଟିବାକୁ ସେଠାରେ ତା’ପାଇଁ ଅନେକ ସୁବିଧା ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ସୁନ୍ଦରୀ ତା ସାଙ୍ଗରେ ରହିଲାନାହିଁ । ସେ କହିଦେଲା ଯେ, ତାକୁ ଏ ଗାଆଁର କୌଣସି ଜିନିଷ ଭଲଲଗୁନାହିଁ । ତାର ମନରେ ରାଗ ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲି ତାକୁ କାର୍ରେ କୁଟାକମ୍ କମ୍ କୋଡ଼ାଇକେନାଲ ନେଇନଯାଇ ଏଇ ଛୋଟ ଗାଆଁଟାକୁ ଆଣିଲା କାହିଁକି ?

ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ମେଲା ଆରମ୍ଭହେଲା । ଆଖପାଖର ଗାଆଁର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସେହି ମେଲାଟି ଯବୁଠାରୁ ବଡ଼ । ମନ୍ଦିର ଆଗରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିଆଁରେ ଝୁଲୁଥିବା ଦେଖି ସୁନ୍ଦରୀ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲା । ନିଜର ମାନସିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଲୋକେ ଚଢ଼ି ନିଆଁ ଉପରେ ଫୁଲ ଉପରେ ଝୁଲିବା ଭଳି ଝୁଲୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପାଦରେ ନିଆଁର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ଦେଖାଯାଉନଥାଏ ।

ଗାଆଁର ବିଅମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ମାଠିଆ ଥୋଇ କୁର୍ମି ନାମକ ନାଚ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ନାଚିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ପାଣି ମାଠିଆରେ ଲୁଗିଥିବା ନଡ଼ିଆପତ୍ରରୁ ମୋତି ଝରୁଥିବାର ଆଶାମଲ୍ଲି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା । ସେମାନଙ୍କର ରଙ୍ଗଭଙ୍ଗ, ହାତର ମୁଦ୍ରା, ଆଖି-ଝୁଲିନା ଏବଂ ଗୀତ ଆଦି ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଦେଲା ।

ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ପାଦରେ ଘୁଙ୍ଗୁର, ଅଣ୍ଟାରେ ରଙ୍ଗିନ କପଡ଼ା ବାନ୍ଧି ହାତରେ ରଙ୍ଗରଙ୍ଗିଆ କଳା ଧରି ପୁରୁଷଲୋକେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ନାଚ କରୁଥାନ୍ତି ।

ସେଠି ମାଠିଆ-ନାଚ, ଦୋଳି-ନାଚ, ଘୋଡ଼ା-ନାଚ, ବାଡ଼ି-ଖେଳ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ପ୍ରକାରର ଖେଳ ଚାଲିଥାଏ । ସେସବୁ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲି ମନେ ମନେ ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଲା । ସିଏ ସିନା ତାକୁ ଏଠାକୁ ପଠାଇଥିଲେ; ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏଠାକୁ ଆସିଲେ ସେ ଏଠାକାର ଲୋକମାନଙ୍କର ମନୋରଞ୍ଜନକାରୀ ଏବଂ କଳାତ୍ମକ କ୍ଷୀତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶିତ କରିପାରନ୍ତି । ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ସେ କ୍ଷୀତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ କେତୋଟି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପେନ୍‌ସିଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ତାର ଖାତାରେ ଆଙ୍କିପକାଇଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ସହୃଦ ମେଳାରେ ବୁଲୁଥିବାବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲି ତାର କାନରେ ଧୀରେ କହିଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୋ ସହୃଦ ମିଶି ନାଚିବାକୁ ଗାଇବାକୁ ଚାହେଁ । ଏଇ ତ ଜୀବନର ଅସଲ ସ୍ବରୂପ ! ଏଠି ସବୁ ଲୋକେ ଆପେ ଆପେ ନାଚ-ଗୀତରେ ମିଶିଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଯନ୍ତ୍ର ଆଗରେ ଆସିଲେ ହାତ-ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧା ମୁଣ୍ଡି ନୁହନ୍ତି ।”

ସୁନ୍ଦରୀକୁ ବଡ଼ ବିଚକ୍ତ ଲାଗିଲା । ସେଠି ତାର ଦିନେ ଦିନେ ସୁଗଭିଳ କଟୁଥାଏ । ସେ ଖେଳରେ କହିଲା, “ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି ଯେ ତୁମେ ବି ନିପଟ ଜଙ୍ଗଲ ।”

“ଯଦି ଜାଣିଥାଆନ୍ତୁ ତେବେ... ?”

“ମୁଁ ତୁମକୁ ବାହା ହୋଇ ନଥାନ୍ତି ।”

ତା’ ମୁହଁରୁ ଏଇ କଥାଟି ଶୁଣିବା ପରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଯାହାଟି ନିରର୍ଥକ ଜଣାଗଲା । ତାର ହୃଦୟ ପୀଡ଼ାରେ କାନ୍ଦୁଉଠିଲା । ମେଳା ଶେଷ ହେବା ପରଦିନ ହିଁ ସେମାନେ ସେଠାରୁ ବାହାରିଆସିଲେ । ବାଟରେ ବସ୍ ଏବଂ ରେଳଗାଡ଼ିରେ ବସିଥିବାବେଳେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁନଥିଲେ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ପହଞ୍ଚି ଆଶାମଲ୍ଲି ସବା ଆଗେ ଶରବଣଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବାକୁ ଗଲା । ସେଠାରୁ ଦୂରକୁ ଫେରିବାମାତ୍ରେ ସେ ଦେଖିଲା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ଖଣ୍ଡିଏ ରେଳେଣ୍ଡ୍ର ଚିଠି ନେଇ ତା’ର ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଛି । ସେ ଆଶାମଲ୍ଲି ପାଇଁ ଦହୁଣ୍ଡିତ କରି ତାଙ୍କ ପିଅନ-ଠାରୁ ଯେଇ ଚିଠିଟି ରଖିନେଇଥାଏ । ସେତେବେଳେ ସୁନ୍ଦରୀର ରୂପ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । “ଏଇ ନିଅନ୍ତୁ ଓଢ଼ିଲ ନୋଟିସ୍ ।” —କହି ସେ ରେଳେଣ୍ଡ୍ର ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକୁ ତା’ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇଦେଲା ଏବଂ ଘୃଣାରେ ଖଜେଇ ହୋଇ କହିଲା “ହଁ, ତୁମେ ବି କ’ଣ ମଣିଷ ?”

ସୁନ୍ଦରୀ ହୃତରୁ ଓଢ଼ିଲ ନୋଟିସ୍‌ଟା ନେଇ ପଢ଼ିବାମାତ୍ରେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ସମସ୍ତ ଶରୀର ଶିଥିଳ ହୋଇଗଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଶବ୍ଦବାଣୀଦ୍ୱାରା ତାର ବେଦନାଭର ହୃଦୟକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଯେଉଁ କରଜ କରୁନଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ତା ପାଖକୁ ନୋଟିସ୍ ପଠାହୋଇଛି । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା ଯେ ଯଦି ସେ ସମ୍ପ୍ରାହକ ଭିତରେ କରଜ ନ ଶୁଦ୍ଧେ, ତେବେ ତା ନାମରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରି ତାର ସମ୍ପତ୍ତିକୋରଣ କରାହେବ ।

“ଏ ସବୁ କି ତାମସା ? ଆପଣ କେବେ ଏବଂ କାହିଁକି କରଜ କଲେ ? ଚିରଣ ହଜାର

ଟଙ୍କା ? ସପ୍ତାହକ ଭିତରେ ଆପଣ ତାକୁ ପରିଶୋଧ କରିବେ କିପରି ?” ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନ ପରୁରୁ ଉତ୍ତର ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖି ସୁନ୍ଦରୀ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲେ, “ଆପଣଙ୍କୁ କାଲି ମୋ ନାଆଁରେ ଘରଟି କରିଦେବାକୁ ହେବ । ଏଇ ଘରଟିକୁ ମୋର ଦାପା କରଜଦାତାଙ୍କ ପାଖରୁ ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଇ କରଜ ଶୁଦ୍ଧିବା ଅଧିକାର ଆପଣଙ୍କର ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ତା’ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ରହିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ଓକିଲ ନୋଟିସ୍ ପଠାଇଥିବା ସାହୁକାରକୁ ଭଲ ଲୋକ ବୋଲି ଭାବିନେଇଛି । ଆଶାମଲ୍ଲି ସେଠାରୁ ଉଠି ନିଜର କୋଠରୀ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ଅଟକାଇ ପଚାରିଲା—“ମୋତେ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ ।”

“ମୁଁ ମୋଟେ ରଖି ଆଣିନାହିଁ । କରଜ କରିଛୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍, ସେ ହିଁ ତାକୁ ଶୁଦ୍ଧି ବ । ମୁଁ ଜମାନତ ହୋଇ ଦସ୍ତଖତ କରିଛୁ, ବାସ୍ ସେତିକି । କଥା ଏତିକିରେ ବନ୍ଦ ରଖ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ପାଟିକଲ, “କଣ କହିଲେ ! କଥା କହିବି ନାହିଁ ? ସେକଥା କେବେ ହେବ ନାହିଁ । ଆପଣ ଏ ଘରଟିକୁ ହସଲ ମୋତେ ଦାଣ୍ଡରେ ନେଇ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବେ ନା କ’ଣ ?”

ଆଶାମଲ୍ଲି ତାର କଥା ଆଉ ସହପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟ ଗୁନି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଆଶାମଲ୍ଲି ଗରରେ କହିଥିଲା “କଥା ଏତିକିରେ ବନ୍ଦ ରଖ ।” ତାର ଏଇ କଥାକୁ ନେଇ ସୁନ୍ଦରୀ ଖୁବ୍ ପାଟିଚୁଣ୍ଡି କଲା, ଯେମିତିକି ଗୋଟାଏ ଭଙ୍ଗା ରେକର୍ଡ୍ ‘କରିତ-କରିତ’ କରି ବାଜୁଥାଏ । ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ମଫସଲକୁ ନେଇଯାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ମଧ୍ୟ ସେ ଖୁବ୍ ଗୁରିଥାଏ । ସେଠି ଥିବାବେଳେ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆଗରେ ତା’ ସହୃଦ୍ ଝଗଡ଼ା କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଏସବୁ କାରଣରୁ ତାର ଗୁର ଯାଇ ପଞ୍ଚମରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ ।

କୌଣସିମତେ ତା’ଠାରୁ ଖସିଯାଇ ଆଶାମଲ୍ଲି ଉପରତାଲରେ ନିଜ କୋଠରୀ ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେ ସଶବ୍ଦେ କୋଠରୀର କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ଭିତରୁ ଛୁଟିକିଣି ଲାଗାଇଦେଲା । ଘରର କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା ଗତ ଶୁଣି ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ତାକୁ କେହି ଖୁବ୍ ଜୋର୍ରେ ଚଟକଣାଏ ପିଟିଛି । ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲି ସୁନ୍ଦରୀର ଡରରେ ଉପରକୁ ପଳାଇ ଯାଇ ନଥିଲା, ବରଂ ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ଡରୁଥିଲା ।

ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଦେବାଶ୍ରୟୀ ତାର ସହକର୍ମୀଲତା, ସନ୍ଦମ୍ପ, ଚନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରମ ଯିବା କିଛି ଚରମାର କରିଦେଇଛି । ତାର ଡର ସେ ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ପାଣିବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଜାଗ୍ରତକରି ତା’ଠାରୁ ମାଡ଼ ଖାଇ କନ୍ଦା-କଟା କରିବ । ତାକୁ ସେତେବେଳେ ଏତେ ଗୁର ଲାଗୁଥାଏ ଯେ ମନେ ହେଉଥାଏ କିନ୍ତୁ କଥା କିନ୍ତୁଥିବା ସୁନ୍ଦରୀର ପାଟିକୁ ଚରିଦେବ, ତାକୁ ପିଟିପିଟି ବେହୋସ କରିପକାଇବ । ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶିକାର ନ ହେଉ—ଏଥିପାଇଁ ଆଶାମଲ୍ଲି ଭୟରେ ତା’ ପାଖରୁ ପଳାଇଆସିଥିଲା ।

ନିଜର ମନକୁ ଅଗ୍ରଥରେ ଆଣିବା ପାଇଁ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ବହୁତ ସମୟ ଲାଗିଲା । ସେଇ ଧମକପୂର୍ଣ୍ଣ ଓକିଲ ନୋଟିସ୍‌ଟିକୁ ସେ ଆଉଥରେ ପଢ଼ିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ କରଜ ନେବା ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସୁଧାଟଙ୍କା ସୁଦ୍ଧା ଠିକ୍ ଭାବରେ ପରିଶୋଧ କରିନାହିଁ । ଏମିତି

ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ନିଜ ପାଇଁ କାର୍ କିଣିଲା କମିତ ? ସେ ଧନୀ ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ଆଡ଼଼଼ରେ ଏବଂ ଆଡ଼଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛୁ କମିତ ? ଏଭଳି ଅନେକ ଚିନ୍ତା ଆଶାମଲ୍ଲିର ମନରେ ଉଠିଲା । ସେ ଭାବିଲା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଓକିଲ ନୋଟିସ୍‌ଟି ଦେଖାଇ ତାକୁ ସାଙ୍ଗେ-ସାଙ୍ଗେ କରକ ଶୁଣିବାକୁ କହିବ । ତାକୁ କହିବ ଯେମିତିକି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏମିତିକା ଅପମାନଜନକ ଧମକପୂର୍ଣ୍ଣ ନୋଟିସ୍ ନ ଆସେ । ଯଦି ଏ କଥା ଲୋକେ ଜାଣିବେ, ତେବେ ସେ ଅପମାନିତ ହେବ ସିନା ! ଏବେ ତ ତାର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ବେଶ୍ ସୁଚ୍ଛଳ । ସେ ଚାହୁଁଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କରକ ଶୁଣିଦେଇପାରିବ ।

ଓକିଲ ନୋଟିସ୍‌ଟା ଧରି ଆଶାମଲ୍ଲି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲା । ଭାଗ୍ୟର କଥା ଯେ ସୁନ୍ଦରୀ ପୁଣି ତା ସାମ୍‌ନାକୁ ଆସି ତା' ସହୃଦ କଳିଆ ଆରମ୍ଭ କଲାନାହିଁ । ସତେ ତାର ପାଟିରୁ ଲୁହ ଶୁଭୁନଥାଏ । ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଳାଳ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ରୁନି ହୋଇ ବସିରହିଥାନ୍ତି, ସତେଥବା ତାଙ୍କର ସବୁ କିଛି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଦେଖି ସେ ତା ପାଖକୁ ଆସି କହିଲେ, “ତୁ ଏତେ ବୋକା ହେଲେ ଯହାରରେ ବସ୍ତ୍ର-ରହିବୁ କେମିତି ? ମୁଁ ତୋର ବାପାଙ୍କୁ କେତେଥର କହିଲି ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଉପରେ ଭରସା ରଖ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ମୋ କଥା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ତୁ ବି ମୋ କଥା ଶୁଣ ନାହିଁ । ଭଗବାନ କେବଳ ଏଇ କୁଟୁମ୍ବକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ ।”

ମା'ର ଏହି କଥା ଆଶାମଲ୍ଲିର ହୃଦୟରେ ବାଣ ଭଳି ଫୋଡ଼ିହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ମାନିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲା ଯେ ସେ ବୋକା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେ କାମଟି ସେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପାଇଁ କରିନଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଆସି ତାକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପାଖକୁ ଡାକିନେଇଥିଲା । ଦ୍ରବ୍ୟତ କଲ୍‌ବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ କଥା ଭାବି ସେ ଛୁପା କାଗଜଟି ନିପତ୍ତି ସେଥିରେ ଦ୍ରବ୍ୟତ କରିଦେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପାଇଁ ସେ କଦାପି ଏପରି କରିନଥାନ୍ତା ।

ମାଆଙ୍କ କଥାର ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ସେ ଘରର ପଛପଟ ଦରଜା ଖୋଲି ଆନନ୍ଦୀ ଘର ବାହାରୁ ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ସେ ଘରେ ପଶିବା ଆଗରୁ ତାକୁ ସୁନ୍ଦରୀ ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମାଆର ପାଟି ଶୁଣାଗଲା । ଘର ବାହାରେ କେତେକ ଲୋକ ନିମାହୋଇଯାଇଥିଲେ । କନ୍ଦରସେନ୍ ବଡ଼ ନିରାଶରେ ବସିରହିଥିଲେ । ସେ ଆଖି ଟେକି ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଡ଼଼କୁ ଚାହିଁ ପାରିଲେନାହିଁ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା କିଛି ଘଟିଥିଲା ସେସବୁ ବସ୍ତୁସ୍ଥରେ ସେ କିଛି ନାଣିନଥିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ଭୋ-ଭୋ କରି କାନ୍ଦୁଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଜିଯାଏଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ସେଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ କେବେ ଦେଖିନଥିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମାଆର ବାକ୍‌ସୁଇ ଚାଲିଥାଏ । ଭାଗ୍ୟ ଭଲ, ହାତ ଉଠାଉଛି ହୋଇନଥିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଭାବିଲା ଯେ କନ୍ଦରସେନ୍‌ଙ୍କ କୋଠରୀ ବାହାରେ ଝୁଲୁଥିବା ପଟା ଯାହା ଉପରେ ତାଙ୍କର ଆର୍ଦ୍ର ବାକ୍ୟ ଲେଖାଥିଲା—ଜୀବନକୁ କଦାପି ବିକୃତ କରି ନାହିଁ—ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି ହସ୍ତୁଛି । ତାର ସେଠାକୁ ଯିବାରେ ସୁନ୍ଦରୀ ମୋଟେ

ଗାଢ଼ର କଲନାହିଁ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଚେଲିଆଳକୁ କହିଲା, “ମାଆ, ତୁମେ ତୁମ୍ଭ ରହ । ମୁଁ ତୁମକୁ କିଛି କହିବାକୁ ଆସିବି । ତୁମର ପାଟି ବନ୍ଦ କର ।” ତା’ପରେ ସେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ି କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ, ତୁଛାରେ ଲୁହ ବୁହାଇଲେ କ’ଣ ହେବ ? ତୋର ସ୍ବାମୀ ଶୀଘ୍ର ଏଇ କରଳ ଶୁଣି ନଦେଲେ ତୁମର ଉଦ୍ଧାର ହେବନାହିଁ । ମୁଁ ମୋର ବାପାଙ୍କୁ କହି ତୁମର ସବୁ ସପଥ ଲବ୍ଧ କରାଇଦେବି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଏକସଙ୍ଗରେ ଆଶାମଳ୍ଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀକୁ କହିଲା, “ସେ ଏବେ ସହରରେ ନାହାନ୍ତି—ଫେରିବାମାତ୍ରେ ତାଙ୍କୁ କରଳ ଶୁଣିଦେବାକୁ କହିବି ।” ଆନନ୍ଦୀ ଯେମାନଙ୍କୁ କହିଲା ସେ, ମାଣିକ୍ କମ୍ କୌଣସି କାମରେ ସହର ବାହାରକୁ ଯାଇଛି । ତା ନାଆଁରେ ବ ଓକଲ ନୋଟିସ୍ ଅଛି । ସେ ଫେରୁ ଫେରୁ ୮:୦ ଘନ ଲାଗିଯିବ ।

ଆଶାମଳ୍ଲେ ତାର ପତ୍ନୀକୁ ପାଟି କରି କହିଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ, ଏ କାମ ମୁଁ ରୁହିବି । ତୁ ଘରକୁ ଫେରିଯା ।” ଏହା କହି ଆସ୍ତେ ତାର ହାତ ଧରିନେଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ହାତ ଝାଡ଼ିଦେଇ ଛଡ଼ାଇନେଲା ଏବଂ ତା’ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ କହିଲା, “ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ—ଆପଣ ଏ କଥା କମିତି ରୁହିବେ ! ମାତ୍ରକୁ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ବେତନ ଦେଉଥିବା ଶୁଭରକୁ ତ ଆପଣ ଲାଜ ମାରିଦେଲେ ! କାଲି ଯଦି ଘରଟା ହାତରୁ ଚାଲିଯାଏ ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରା କ’ଣ ? ଏଇଟା ଆପଣଙ୍କର ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଦଉଳତ ନୁହେଁ ! ଆପଣଙ୍କର ପଇସା ଅର୍ଜନ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ତ ନାହିଁ—ମରଦ ହୋଇ ଏଠି କଥା କହୁଛନ୍ତି ! ଏ କାମ କାଗଜରେ ଚିତ୍ତ ଆଜିବା ପରି ସହଜ ନୁହେଁ ! ବଡ଼ ଆଞ୍ଜିଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି—ଆଞ୍ଜିଷ୍ଟ !”

ସୁନ୍ଦରୀ କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଳ୍ଲେ ରାଗରେ ପାଗଲହୋଇଗଲା । ସେ ଭାରିଲା ତାର ପ୍ରାଣ ଠାରୁ ପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରକଳାକୁ ଏବଂ ତାର ଆତ୍ମାକୁ ନିନ୍ଦାକରୁଥିବା ଓ ତାର ସ୍ବାଇମାନ ଉପରେ ଆଘାତ କରୁଥିବା ସେଇ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମାରି ମାରି ସେଠି ପକାଇଦେବ ।

ନିଜେ ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀ କଥା ଶୁଣି ଡରି ଯାଇ କହିଲା, “ଆଲୋ କାଲମୁହିଁ ! ଆଉ କହନା—ଏମିତିକା କିଛି କହନା !” ବୋଲି କହି ସେ ନିଜ ହାତରେ ସୁନ୍ଦରୀ ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରିଦେଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଆନନ୍ଦୀର ଏଭଳି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ମୋଟେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଧକ୍କାଏ ପକାଇଲା, ସେଥିରେ ଆନନ୍ଦୀ କାନ୍ଦରେ ବାଡ଼େଇ ହୋଇଗଲା । ଆନନ୍ଦୀକୁ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯିବା ଭଲ କଷ୍ଟ ହେଲା ।

କୋଥରେ ପାଗଲ ଆଶାମଳ୍ଲେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଜୋରରେ ଭିଡ଼ିଧରି “ଗୁଲ, ଘରକୁ ଗୁଲ” ବୋଲି କହି ତାକୁ ଘୋଷାରିନେଲା ।

“ମୁଁ ଯିବିନି, ତୁ ମୋର କଣ କରିବୁ ?” —ସୁନ୍ଦରୀ ଚିତ୍କାରକରି କହିଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଥିବା ‘ତୁ’ ଶବ୍ଦଟି ଆଶାମଳ୍ଲେର ହୃଦୟରେ ବନ୍ଧୁକର ଗୁଲ ଭଳି ପଶିଗଲା । ତା ଆଖିରେ ସେ ଏକ ପିଣ୍ଡାତୀ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ହୋଧୋନ୍ନତ ଆଶାମଳେ ତାର ଆଖି, ନାକ, କାନ, ମୁହଁ କିନ୍ତୁ ବିଚାର ନକରି ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଖୁବ୍ ପିଟିଲା । ତାର ଆଦର୍ଶ ଥିଲା ‘ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପିଟିବା ଅସଭ୍ୟତାର ଚିହ୍ନ’; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ସେ ତାକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହେଁ, ଶତ୍ରୁ ଭଳି ଜଣାଗଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ମଝିରେ ଆସିବାରୁ ହିଁ ଆଶାମଳେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ପିଟିବା ବନ୍ଦକଲା । ପ୍ରକୃତରେ ବେଶି ଭାଗ ମାତ୍ର ସୁନ୍ଦରୀ ଉପରେ ନ ପଡ଼ି ତାର ଓ ଆଶାମଳେ ମଝିରେ ଥିବା ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ ହିଁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଏଥରେ ଆଶାମଳେ ଖୁବ୍ ଲଜ୍ଜିତ ଏବଂ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ସେ ଭାବାରୁର ହୋଇ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ସୋପାରି-ସୋପାରି ଆଖି ତାକୋଠର ଭିତରକୁ ପେଲିଦେଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଉପରତାଳରେ ତାର କୋଠର ଭିତରକୁ ଯାଇ ଭିତରପଟୁ ଦରଜା ବନ୍ଦକରିଦେଲା । ଆଶାମଳେ କବାଟ ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଦେଖିଲା ସୁନ୍ଦରୀ ବାଲ ମୁକୁଳା କରି ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛି । ତାକୁ ଚିନ୍ତାଲଗିଲା—ସୁନ୍ଦରୀ ହୋଧରେ କାଲେ କଣ କରିଦେବ କି ?

ତେବେ ଓକିଲ ନୋଟିସ୍ ତାଙ୍କ ଝଗଡ଼ାର ଅନେକ କାରଣ ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ । ସେଇଟା ନ ଆସିଥିଲେ ସୁନ୍ଦରୀ କଜିଆ କରିବାକୁ ଗୋଟିଏ କିଛି ବାହାନା ଖୋଜିନେଇଥାନ୍ତା । ଆଶାମଳେ ଭାବିଥିଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ଏତେ ରୁଣ୍ଡାଇବା ପରେ ଏବଂ ଏତେ ଦିନ ପରେ ତାର ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିବ; କିନ୍ତୁ ସେ ଆସିଯିବାପରେ ଆଶାମଳେକୁ ଦିନଟାଏ ସୁଗଟାଏ ଭଳି ଲାଗିଲା । ସେ ଭାଗଲା, ଗାଆଁ ଆଡ଼େ ଚାଲିଆସିଲେ ହୁଏତ ତାର କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦୃଷ୍ଟି; କିନ୍ତୁ ତାର ଫଳ ହେଲା ଓଲଟା । ତାର ହୋଧ କମ୍ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବଢ଼ି ଚାଲିଲା । ଓକିଲ ନୋଟିସ୍ ଦେଖି ତାକୁ ନିଜର ଭାଗ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଗୋଟିଏ ସୁବିଧା ମିଳିଗଲା । ସେଇଟା ଆସି ନଥିଲେ ବି ସେ କଜିଆ କରିବାକୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ କିଛି କାରଣ ଖୋଜିପକାଇଥାନ୍ତା । ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ସୁନ୍ଦରୀ ସାଙ୍ଗରେ ଜୀବନ କଟାଇବା କି କଷ୍ଟକର !

ସହସ୍ରା ଆଶାମଳେର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଗୋଟାଏ ଲୋକୋକ୍ତ—ବିବାହୃତା ସ୍ତ୍ରୀ ବିପତ୍ତ ଆତରଣ କଲେ ଗେରୁଆ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧି ବାବାଜି ହୋଇ ପଳାଇବା ଉଚିତ । ଦେଶରେ ଏଭଳି ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ନୁହେଁ । ତେବେ ତାକୁ ସେପରି କରିବାଟା ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମନର ବେଦନା ସହନପାରି ସେ ଛୁତରେ ଏପଟ ସେପଟ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିହେବ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସହଜ ଜୀବନ କାଟିବା ସବୁଠାରୁ ବଳି ମୂର୍ଖତା ।

ସେତକବେଳକୁ ତାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଆସି ଆନନ୍ଦୀ ସେଠି ପହଞ୍ଚିଲା । ଆଶାମଳେ ଦେଖିପାରନଥିଲା ଯେ ତାର ହାତରେ ଗୋଟିଏ କାଗଜ ଡବା ଅଛି । ଆନନ୍ଦୀର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ସେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲା ।

ସୁନ୍ଦରୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇ ସେ ହୋଧରେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେ ସୁନ୍ଦରୀକୁ ପିଟିବାକୁ ଲାଗିଲା; କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ପାହାରି ସୁନ୍ଦରୀ ଉପରେ ନ ବାଜି ଆନନ୍ଦୀ

ଦେହରେ ବାଜିଥିଲା । ସୁନ୍ଦରୀକୁ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ଯାଇ ଅନନ୍ତା ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିଲା-
ନାହିଁ । ତାର ମୁହଁ ଫୁଲିଯାଇଥିଲା । ଆଖି ନାଲି ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ଗାଲ ଉପରେ ତାର
ଆଙ୍ଗୁଠିଗୁଡ଼ିକର ଚନ୍ଦ୍ର ପରିସ୍ୱାର ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ତାର ସେହି ରୂପଟି ଦେଖି ଆଶାମଲେ
ବହୁତ ହୋଇଗଲା ।

“ମୁଁ କେବେହେଲେ ଭବନଥିଲି ଯେ ଏମିତି ସବୁ ହୋଇଯିବ । ମୋତେ
କ୍ଷମାକରନ୍ତୁ !” ଆଶାମଲେ ଏହା କହିବାବେଳକୁ ତାର କଣ୍ଠ ରୁଜ ହୋଇଗଲା । ଅନନ୍ତା
ହସିଦେଲା । ସେ ମାଡ଼ ନଖାଇ ଫିଟିଯାଇଥାଏ, ସେ ତାର କୋଠର ଭିତରେ ପଡ଼ି
କାନ୍ଦୁଛି, ଅଥଚ ଅନନ୍ତା ଏତେ ମାଡ଼ ଖାଇବା ପରେ ବି ହସିପାରିଲା କିମିତି ?

ଆନନ୍ତା ନିଜର କଣ୍ଠ ଭୁଲିଯାଇ କହିଲା, “ମୁଁ ଜାଣିପାରିଲି ଆପଣ କେତେ କ୍ରୁର ।
ଭଗ୍ୟବଳରେ ସୁନ୍ଦରୀ ବଞ୍ଚିଗଲା ।”

ଆନନ୍ତା ତବାଟି ଖୋଲି ଆଶାମଲେ ଆଗରେ ଥୋଇଦେଲା । ସେଥିରେ ତାର ଗଳାର
ହାର, ହାତର ରୁଡ଼ି, କାନଫୁଲ, ମୁଦ ଭତ୍ୟାଦି ଅଳଙ୍କାର ରହିଥାଏ । ସେ ଚମକପଡ଼ି
ଆନନ୍ତାକୁ ଚାହିଁଲା । ମଙ୍ଗଳସୂକ୍ତିକୁ ଗୁଡ଼ି ସେ ଆଉ ସବୁ ଅଳଙ୍କାର ଖୋଲି ନେଇ
ଆସିଥିଲା ।

“ମୁଁ ବାପାଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପଠାଇବି । ଆପଣ ଦୁହେଁ ଯାଇ ଏସବୁ ବନ୍ଦିକରି-
ଦିଅନ୍ତୁ । ଯେତେ ଟଙ୍କା ମିଳିବ ତାହା ସାହୁକାରକୁ ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ । ସେ ଫେରିଆସିବା-
ମାତ୍ରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କରଜର ବାଙ୍କା ଟଙ୍କା ଶୁଣିବାକୁ କହିବି । ଏକଥା ନେଇ ଆଉ ଏଣିକି
ଆପଣ ଏବଂ ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟରେ କଳିଆ ନ ହେଉ । ମୁଁ ଚାହେଁନା ଯେ ଆପଣଙ୍କ ପରିବାରର
ଶାନ୍ତି ଭଙ୍ଗିଯାଉ ।” —ଆନନ୍ତା ଧୀର ଗଳାରେ କହିଲା ।

“ନା, ତା ହେବନାହିଁ ।” କହି ଆଶାମଲେ ସେସବୁ ନେବାକୁ ମନାକରିଦେଲା ।
କହିଲା, “ମୁଁ ତାକୁ ହାତ ଉଠାଇବି ନାହିଁ । ଆପଣ ଏସବୁ ପିନ୍ଧିପକାନ୍ତୁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ପ
ଫେରିବା ପରେ ମୁଁ ସେକଥା ଚାହିଁବି ।”

ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକୁ ନେବାକୁ ଅନନ୍ତା ବହୁତ ଜୋରକଲା, କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲେ ସେଥିରେ
ଗୁଳି ହେଲାନାହିଁ । ଆଶାମଲେ କର୍କଶ ହୋଇ କାନ୍ଦ କହିଲା, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପିଟିଛି—
ଏଇ ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୋତେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ପଠାରୁ କ୍ଷମା ମାଗିବାକୁ ହେବ । ଏବେ ଯଦି
ଆପଣଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ନେଇଯାଏ, ତେବେ ମୁଁ ଆଉ ତା ସାମନାରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇପାରିବି
ନାହିଁ । ଆପଣ ଏସବୁ ଏଠାରୁ ନେଇଯାଆନ୍ତୁ ।”

ଆନନ୍ତା ହସି ହସି କହିଲା, “ଆପଣ ତ ମୋତେ ଜାଣିଶୁଣି ମାରିନାହାନ୍ତି—ମୁଁ ଜଳେ
ଜାଣି ଜାଣି ଆପଣଙ୍କ ହାତରୁ ମାଡ଼ ଖାଇଲି ।” ଏହା କହି ସେ ସେଇଠୁ ଚାଲିଗଲା ।
ଏତେ କଷ୍ଟ ଭିତରେ ବି ତାକୁ ହସୁଥିବା ଦେଖି ଆଶାମଲେକୁ ଟିକିଏ ସାନ୍ତାପନା ମିଳିଲା ।
ମନୁଷ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭବନା ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟକୁ ସାନ୍ତାପନା ଦିଏ କିପରି ?

ତାର ସେହି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସମସ୍ତ ରହିଲାନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀର କୋଠରର କବାଟ ଫିଟିବା

ମାତେ ତାର ସମସ୍ତ ଶାନ୍ତି କୁଆଡ଼େ ପଳାଇଗଲା । ସେ ବାହାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଭିତରକୁ ଅନାଇଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ଆଟେର ଧରି ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ସେ ଶୁଭ ଡରମର ଯେଉଁ ଶୁଣଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତଟି ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲା, ହଠାତ୍ ତାହା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ।

ତାର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଗଲା ସୁନ୍ଦରୀ ମୁହଁ ଉପରେ । ତାର ଗାଲରେ ଆଦାତର ଚନ୍ଦ୍ର ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ଆଖି ରାଗରେ ରଜନିଆଁ ପରି ଧୂ-ଧୂ ହୋଇ ଜଳୁଥାଏ । ସେ ତାର ଆଗରେ ଯାଇ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ତାକୁ ରାଗରେ କଟ୍ଟମଟ୍ଟ କରି ଚାହିଁଲା । ଆଶାମଳେ ଏତକ କହିବାକୁ ମୁହଁ ଖୋଲିବାକୁ ଚାହିଁଲା, ‘ଏଥର ତୁ ଗଲେ ଆଉ ଫେରିପାରୁନାହିଁ ।’ କିନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦୀ ତା ପାଖକୁ ଆସି ଫେରିବାପରଠାରୁ ସେ ବହୁତ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ ସାରିଥିଲା ।

ଆଶାମଳେ କହିଲା, “ସୁନ୍ଦରୀ, ଯାହା ସବୁ ଦିଶିଗଲା, ସେକଥା ମୁଁ ଭୁଲିଯିବି । ତୁ ବି ଭୁଲି ଯା । ଆମେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ । ଦରଦ୍ଦାର, ଧନ-ଦଉଳନ୍ଦ, ସୁଖସମ୍ପତ୍ତିର ଚନ୍ଦ୍ରା ଛାଡ଼ । ଆମେ ଦୁହେଁ ନୂଆ କରି ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିବା ।”

“ମୁଁ ଏଇ ଦଟଣା ମୋର ଜୀବନସାଥୀ ଭୁଲିପାରିବି ନାହିଁ ।”

“ଆମେ ଦୁହେଁ ଯଦି ପରସ୍ପରକୁ ଭୁଲିପାଇବା, ତେବେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେବ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ମନେ ମନେ ଭଡ଼ଭଡ଼ ହେଲା, “ଆଉ ସେ ପ୍ରେମର କଥା । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରି ବଡ଼ ଭୁଲକରିଛି । ମୋତେ ତାର ଦଣ୍ଡ ମିଳିବା କଥା । ମୋତେ ଯିବାକୁ ଦିଅନ୍ତୁ !”

“ସୁନ୍ଦରୀ ! ମୋର କଥା ମାନ । ଆମେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପର ପାଇଁ ସବୁ ସହିବା ଉଚିତ । ସୁନ୍ଦରୀ ! ଆଜି ଦିନଟା ତ ଅତି କମ୍ରେ ସମ୍ଭାଳିଯାଆ । କାଲି ଦରକାର ହେଲେ ମୁଁ ନିଜେ ତୋତେ ସେଠାରେ ନେଇ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିବି । ତା’ପରେ ତୋତେ ମୁଁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିବି ।”

“ମୁଁ ରାସୁପେଟାକୁ ବାଟ ଦେଖିଛି । ମୋର ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।”

ସୁନ୍ଦରୀ ଦ୍ରୁତପଦରେ ପାହାଚ ଓହ୍ଲାଇଗଲା । ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିଲେ ଶାଶୁ । ତାଙ୍କୁ କିଛି ନକହି ସେ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲା । ଛାତ ଉପରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଆଶାମଳେ ଏସବୁ ଦେଖିଥାଏ । ଲୁହ ବୋହୁ ତାର ଆଖିକୁ କୁହୁଡ଼ିଆ କରିପକାଇଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ଚାଲିଗଲା ।

ହଠାତ୍ ଯେମିତି ଆଶାମଳେକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ସେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛି । ସେ ମୃତ୍ୟୁର ବାଳଗୁଡ଼ାକୁ ଭିଡ଼ିପକାଇଲା । ଛାତ ଉପରୁ ତଳକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବାକୁ ଭାବିଲା । ସେ ତଳକୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲା—ଛାତ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ । ଡେଇଁପଡ଼ିଲେ ଯଶକ ଭିତରେ ତାର ଦୁଃଖ ଶେଷ ହୋଇଯାଆନ୍ତା ।

ସେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ି ମରିବାକୁ ଚାହିଁଥାଏ, ସେଠି ତାର ମାଆ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାନ ରୁନି ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ତାକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବାରୁ ରୋକିବା ପାଇଁ ଭାଗ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସେଠି ଛୁଡ଼ାକରାଇ ତାକୁ ଠକିଦେଲା ।

ଆଶାମଲେ ଅଶାନ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା । ସୁନ୍ଦର ପ୍ରେମ, ସନ୍ଦେହ, ସନ୍ଦେହଶୀଳତା, ସଦାବୁଦ୍ଧ
ଇତ୍ୟାଦିର ଅର୍ଥ ନ ଜାଣିଲେ ବି ସେ ଥିଲା ତାର ପତ୍ନୀ । ସେ ତା' ସହିତ ଜୀବନ କାଟିଛି ।
ନିଜକୁ ତା' ପାଖରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଇଛି; କିନ୍ତୁ ତାର ହୃଦୟ ଓ ଆତ୍ମା ଆଶାମଲେକୁ
ଦେବାକୁ ଶିଖିନାହିଁ ।

ସେ ଆଗପର ପରି ସୁଟର ଧରି ଚାଲିଲା । ବସ୍ତ୍ରଶାଳରେ ଅଟକାଇ ତାକୁ
ରୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ସୁନ୍ଦର ତାର କଥା ମାନିଲା ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ଥର ଭଲ
ବସ୍ତ୍ରରେ ଚଢ଼ି ଚାଲିଗଲା । ଘରକୁ ଫେରିଆସି ଆଶାମଲେକୁ ଘରଟା ଶୁଣାନ ପରି ଲାଗିଲା ।
ଏ ପରିସ୍ଥିତି ସେ ମୋଟେ ସହିପାରିନାହିଁ । ରାତି ଦିନ, ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷଣ ଯେମିତିକି ତା
ଦେହ ଫୋଡ଼ିହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସକାଳ ହେବା ଆଗରୁ ଘର ଆଗରେ କାର୍ ହଟାହେବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା । ଆଶାମଲେ
ହଠାତ୍ ହୋଇ ଉଠି ବସିଲା । କାର୍ଟି ତାର ଶୁଣୁରଜର । ମନରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ
ଆଶା ନେଇ ସେ କାର୍ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଗଲା । ତାର ଶୁଣୁର ନିଜେ ଚଳାଇଥିଲେ—କେହି
ସେ ଶୁଣିଲା ସୁନ୍ଦର ବି ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବ ।

କାର୍ରେ ବସିରହି ଦଣ୍ଡପାଣି ପଚାରିଲେ, “ସୁନ୍ଦର କ'ଣ ଏଠାକୁ ଆସିଛି ?” ତାଙ୍କର
ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ତାର ଭ୍ରମ ଉପରେ କାର୍ ଚଢ଼ିଯାଇଥିବାର ଅନୁଭବ କଲା ।
ବିଚଳିତ ହୋଇ କହିଲା “ନା ତ !”

ଦଣ୍ଡପାଣି ଏ ଉତ୍ତରରେ କାର୍ ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡିତ ହୋଇଗଲାପରି ପଡ଼ିଗଲେ । ବଡ଼
କଷ୍ଟରେ ସେ ଆଶାମଲେକୁ କହିଲେ ଯେ ଗଲା ରାତିରେ ସେ ସୁନ୍ଦରକୁ ଅନେକ ରୁଝାଇ-
ଥିଲେ । ଗାଲିଦେଇ କହିଲେ ଯେ ସବୁବେଳେ କଳିଆ କରି ବାପଘରକୁ ପଳାଇ ଆସିବା
ଭଲ କଥା ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ସୁଅମାନେ ବି ତାକୁ ଥଟ୍ଟା କରିଥିଲେ ।

ସେ କହିଲେ, “କାଲି ରାତିରେ ସୁନ୍ଦର ତାର ମାଆ ପାଖରେ ଶୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ସକାଳୁ
ତାର ଦେଖା ନାହିଁ । ସୁଅର ସାଇକଲଟା ବି ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଏବଂ ଦଣ୍ଡପାଣି କାର୍ ନେଇ ଅନେକ ଆଡ଼େ ସୁନ୍ଦରକୁ ଖୋଜିରୁଲିଲେ ।
ମୟୂଳପୁରର ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଗୋଟିଏ କିଛି ଜନସମୂହ ଦେଇ ଯେପରି
ଅନେକ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇ ଥିବାର ସେମାନେ ଦେଖିଲେ । କିଛି ଦୂରରେ ବାଲି ଉପରେ
ସାଇକଲଟି ଯଡ଼ିଥାଏ । ଭଡ଼ ମଝିରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାରକରି ରଖାଯାଇଥାଏ ସୁନ୍ଦରର ଶବ ।
ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଧ୍ୟ ତାର ଦେହ ଅପୂର୍ବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଝଲୁଥାଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷରେ ମୂଲୋତ୍ସାହିତ ଏକ ଗଛ ପରି ଆଶାମଲେ ସୁନ୍ଦରର ମୃତ ଜଡ଼ ଶବ୍ଦର
ଉପରେ କରୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଭେ-ଭେ କରି କାନ୍ଦିଉଠିଲା । ସମୁଦ୍ରର ତରଙ୍ଗମାଳା
ମଧ୍ୟ ତା ସହିତ ମିଶି ବିଳାପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦଣ୍ଡପାଣି ଦୂର ଦୂରରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ
କଇଁକଇଁ କରି କାନ୍ଦିଲୁଗିଲେ ।

ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ

ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନ୍ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ କଠୋର ପରଶ୍ରମ କରିବାକୁ ବାଧକଲେ, ଯଦ୍ୱାରା ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଗ୍ନ ରହୁ ନିଜକୁ ଭୁଲିଯିବ । ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ କେତୋଟି ଚନ୍ଦ୍ର ବରକାର ଥିଲା । ତା ସହୃଦ ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଚିନ୍ତାମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ଦିନରାତି ତାର ଷ୍ଟୁଡିଓ ଭିତରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ଲାଗିରହିଲା ।

ମଫସଲରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ପେନ୍ସିଲରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛୁରୁତ୍ୱ କରିଥିଲା ଏବେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରଙ୍ଗି ନ୍ ସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରବେ ଦିଆଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସକାଳ ହେବା ଆଗରୁ କାନ୍ଥରେ ହଳ ବୋହୁ ବଳଦମାନଙ୍କୁ ଅଡ଼େଇ ନେଇଯାଉଥିବା, ତେଣୁ ଧରି ଗୀତ ଗାଇ କୁଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ି ବଲ୍ଲରେ ପାଣି ମଡ଼ାଉଥିବା କୃଷକ, ଧାନତଳି ପୋତି ବଲ୍ଲରେ ସବୁଜ ରଙ୍ଗର ଦରି ବସ୍ତ୍ରର ଦେଉଥିବା କୃଷକ-ନାରୀ, ଗାଈ ବାଛୁରୀ ଚରାଇବା ପାଇଁ ନେଇ-ଯାଉଥିବା ଗାଈଆଳ ପିଲା, ଗାଈର ପଛାରୁ ଦୁଧ ଦୁହୁଁ ଥିବା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯୁବତୀ, ଏଭଳି ଅନେକ ଚନ୍ଦ୍ର ଦିଆଣ କରି ରଖିଲା ଆଶାମଲ୍ଲି ।

ନାନା ପ୍ରକାର ଜୀବଜୀବସୂକ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲି ଲୋକମାନଙ୍କର ମନୋରଞ୍ଜନ ଏବଂ ହାତୀ-କୌଶଲର ଚନ୍ଦ୍ର କରିବାକୁ ଭୁଲିନଥିଲା । କଳାକାର କ'ଣ କେବେ ତା ଜୀବନରେ ରୂପ-କଳାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିପାରେ ? ଗାଆଁର କଳାର ମୁଖ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ସେଠାରେ ଲାଗିଥିବା ମେଲା ମଧ୍ୟ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ସାକାର ହୋଇଉଠିଲା । ଝିଅମାନଙ୍କର କୁମ୍ଭ ନାଚ, ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ନୃତ୍ୟ, ମେଲାର କୋଲାହଳ, ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ ସବୁ କିଛି ସେ ନିଜ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଆଙ୍କି ଥୋଇଦେଲା ।

ପେନ୍ସିଲ ଦିଆଣ 'ସ୍ୱେଟ୍' ତାର ଆଖି ଆଗରେ ଅବଶ୍ୟ ପଡ଼ିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେମିତି ସେ ତାର ହୃଦୟର କଳା-ଉତ୍ସାରରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କରି ଚନ୍ଦ୍ର ତୁଲିକା ସାହାଯ୍ୟରେ ବାହାରକୁ ଆଣୁଥାଏ । ଥରେ ମାତ୍ର ଦେଖିବା ପରେ ସେହି ଅଭୂତ ଦୃଶ୍ୟ-ଗୁଡ଼ିକ ତାର ହୃଦୟ ଭିତରେ ଆଙ୍କି ହୋଇଯାଇଥାଏ ।

ଗାଈଠାରୁ ଦୁଧ ଦୁହୁଁ ଥିବା ଗ୍ରାମ୍ୟ-ଯୁବତୀର ଚନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବକାଳ ଆଶାମଲ୍ଲି ତାକୁ ମନ ଦେଇ ଚାହିଁଲା । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଯୁବତୀର ବେଶଭୂଷା ଅବିକଳ ଜଣେ ଗାଈଁଲା ଯୁବତୀ ଭଳି ହୋଇଛି; କିନ୍ତୁ ତାର ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଏବଂ ଦେହ ମୁହଁ ହୋଇଛି ସୁନ୍ଦର ଭଳି । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଯୁବତୀର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଅଜାଣତରେ ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଅଙ୍କନ କରିଦେଇଛି ।

ଆଶାମଲେର ଶରୀରରେ ପୁଲକ ଜାରିଉଠିଲା । ଯାହା କହୁ ହେଉ ନା କାହିଁକି, ସୁନ୍ଦରୀ ତାର ରକ୍ତରେ ମିଶିଯାଇଛି, ତାର ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇରହିଛି ।

ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା, ‘ମୁଁ ତାକୁ ମାରପକାଇଲି । ମୋର ଯୋଗୁଁ ସେ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଘଟା କଲା । ମୁଁ ହିଁ ତାର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ।’

ଏ ଚନ୍ଦ୍ରା ତା ମନକୁ ଆସିବାକ୍ଷଣି ସେ ଭୂଲୀଟିକୁ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଆଶ୍ୱମଚଉକି ଉପରେ ଲଥକିଲା ବସିପଡ଼ିଲା । ଆଖିର ଲୁହକୁ ଅଟକାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ନିଜ କାମରେ ବୁଝିରହି ସେ ନିଜକୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ବି ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ବାହାରିଆସି ତା ଆଗରେ ଛଡ଼ାହେଲା ।

ସେ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଉଠିଗଲା ଏବଂ ପ୍ରଥମ କରି ସୁନ୍ଦରୀକୁ ମତେଲ ଭାବରେ ବସାଇ ସେ ଆଜ୍ଞାପିବା ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ବାହାର କରି ଆଣିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଛୁଇଁଲେ ଲଗାଇ ସେ ଘର୍ଦନଶ୍ୱାସ ଛୁଡ଼ିଲା । “ଯାହାହେଉ, ସେ ଥିଲା ଜଣେ ନାରୀ । ସେ ଜୀବନର ମଧୁର ରହସ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଦେଇ ମୋର ଆଗରେ ଥୋଇଦେଇଗଲା । ମୋ’ ସହୃଦ ଜୀବନ ଯାପନ କରି ସେ ମୋର ହୃଦୟ ଭିତରେ ତା ଜୀବନର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇଯାଇଛି ।”

କହିରସେନ ଯେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା କଥା ତାକୁ ଜଣାନାହିଁ । କାନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ହାତ ପଡ଼ିବାରେ ସେ ଚମକି ଉଠିଲା । ସେ ତାକୁ ଅଳ୍ପ ହଲାଇଦେଇ ପଚାରିଲେ, “ଆରେ କ’ଣ କଥା ?”

“ତାକୁ...ସୁନ୍ଦରୀକୁ...ମୁଁ...ମୁଁ...ହିଁ...” କହୁ କହୁ ତାର କଣ୍ଠ ବୁଜିହୋଇଗଲା ।

କହିରସେନ ବାସ୍ତବସ୍ନେହବୋଲା ଧମକ ଦେଲେ, “ଦେଖ, ତୁମେ ଏମିତି କଥା କହିବ ତ ମୁଁ ଆଉ ଏଠାକୁ ଆସିବିନାହିଁ ।” ସେ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ନେହରେ ତାକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନାଦେଲେ । ତାକୁ ଚାହିଁଲେ ସେ ସୁନ୍ଦରୀର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ସେ ନୁହେଁ ।

“ଟିକିଏ ମୋ କଥା ଶୁଣ ! ସୁନ୍ଦରୀ ଥିଲା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ନୂତନ ଜନ-ପୀଢ଼ିର ଗୋଟିଏ ଫମ୍ପା ପ୍ରତୀକ । ଏଇଟା ତାର ଦୋଷ ନୁହେଁ । ତାର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ତାର ପାଳନ-ପୋଷରେ ତାଙ୍କ, ତାର ଶିକ୍ଷା, ପଇସାକୁ ହିଁ ଦେବତା ବୋଲି ଭାବୁଥିବା ତାର ଗୃହପାଖର ସମାଜ— ଏ ସମସ୍ତେ ତାର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ । ମୁଁ ନିଜେ ମୋର ପରିବାରର ମଧ୍ୟରେ ଏସବୁର ଅତ୍ୟାଚାର ହେଉଥିବାର ଦେଖୁଛି । ପରିବାରର ବସ୍ତୁସ୍ୱ ଲୋକମାନେ, ବୃଦ୍ଧମାନେ ଜୀବନର ସତ୍ୟକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ କଲେ, ପିଲାମାନେ ତାକୁ ପାଇବେ ବା କିପରି ? ଆମେ ଯଦି ଆମର ପଞ୍ଚଇନ୍ଦ୍ରିୟର ବ୍ୟବହାର ଶରୀର କାମ ପାଇଁ ନ କରି ଭଲ କାମ ପାଇଁ କରୁ, ତେବେ ଆମର ଜୀବନ ସୁଖୀ ହୋଇପାରିବ । ଆଜିକାଲିକାର ଲୋକେ ଆଖି ସାହାଯ୍ୟରେ କାହାକୁ କମିତି ଦେଖିବାକୁ ହେବ, କାନଦ୍ୱାରା କୌଣସି କଥାକୁ କିପରି ଶୁଣାଯିବ, ଦେହକୁ ସଫଳତାରେ ରଖି ତାର ସବୁପ୍ରୟୋଗ କିପରି କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ମନକୁ କିପରି ମାନସୀୟ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଏବଂ ସୁସ୍ୱଚ୍ଛ କରାଯିବ ତାହାକୁ ହେବ ଶିଖିନାହାନ୍ତି । ଏସବୁ ମନୁଷ୍ୟ ପାଇଁ ରୁଜୁଆବା ଶିକ୍ଷା । ଆଜି ପିଲାଙ୍କୁ ଘରେ, ସ୍କୁଲରେ କି ସମାଜ ଭିତରେ କୌଣସିଠାରେ ଏଭଳି ଶିକ୍ଷା

ମିଳୁନାହିଁ । ଦିନ ଥିଲା ଯେତେବେଳେ ସରପଣ, ସାହର, ଗାଆଁର ଜଣେ ମୁଖିଆ ହୋଇ ରହୁଥିଲା । ସେମାନେ କାଗଜରେ ଦସ୍ତଖତ କରି ଜାଣୁ ନ ଥିଲେ ବି ନିଜର ଅନୁଭୂତିଦ୍ୱାରା ବୁଝିଆଯା ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ—ସେଇ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଆମେ ଆଜି ମାତି-ସଦାସୁର ଇତ୍ୟାଦି ଭୁଲି ଆଦିକ ଶେଷରେ ଜୋର୍ ଦେଇ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ସୁନ୍ଦରୀ ଆମକୁ ସାବଧାନ କରିଦେଇଗଲା ଯେ ବିନା ନିଆଁର ସମାଜର ବିକାଶ ଏବଂ ବିସ୍ତାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଜ୍ଜନକ ।”

କଦରସେନ ଖୁବ୍ ଆବେଗର ସହୃଦ କହୁ ଚାଲୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କ ସରେ ଟଙ୍କାର ଖାଉଣି ଖେଳ ଦେଖୁଥିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ତାଙ୍କର କଥାକୁ ମଝିରେ କାଟି କହୁଲା, “ମୁଁ ସେଦିନ ଯଦି ତାକୁ ବାଡ଼େଇନଥାନ୍ତି...?”

କଦରସେନ କହୁଲେ, “ତୁମେ ତାକୁ କେଉଁଠି ପିଟିଲି...ଆନନ୍ଦୀକୁ ପିଟିଥିଲି ନା !” ଏବଂ ସେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । “ମୁଁ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ସବୁ ଦେଖୁଥିଲି । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ଯେ ତୁମେ ସୁନ୍ଦରୀ ସେ କୁସ୍ତିତ ଲୋଭୁଡ଼ାକ ଶୁଣି ନିଜେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲାନାହିଁ !”

ଆଶାମଲ୍ଲି ବି ଜୋର୍ରେ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ମନ ହାଲୁକା ହୋଇଥିବା ଦେଖି କଦରସେନ ମନେ ମନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ସେ ହିଁ ତା ଭିତରେ ଥିବା କଳାକାରକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଆଜି ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟିର କଳାକାର ହୋଇ ବାହାରିଛୁ । ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନ୍ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ ଯେ ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ପାଖକୁ ଯାଇ ତାର ଖବର-ଅନ୍ତର ନେଉଥିବେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ସହୃଦ କଥାବାତ୍ତା କରିବାରେ କଦରସେନଙ୍କ ସମୟ ଭଲଭାବେ କଟିଯାଉଥାଏ ।

“ହଉ, ମୁଁ ଯାଏ !” କହୁ କଦରସେନ ଉଠି ଛୁଡ଼ାହେଲେ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ କହୁଲେ, “ବଞ୍ଚିଥିବାବେଳେ ସେଇ ଝିଅଟି ତୁମକୁ ଯେତେ କଷ୍ଟ ଦେଇଛି, ସେଇ ଯଥେଷ୍ଟ । ତାର ମରିଯିବା ପରେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଆହୁର କଷ୍ଟ ଦିଅନା ।”

କଦରସେନ ଚାଲିଗଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲି ପୁଣି ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଗଲା । କାମଟି ଥିଲା ବଡ଼ କଠିନ । ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବସି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ତାର ଅଣ୍ଟା ଗୁଞ୍ଜି-ପଡ଼ୁଥାଏ । ତଥାପି ସେ ମନମୁନ ଦେଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ତାର ମନରେ ବହୁତ ଉତ୍ସାହ । ସେ ଯଦ୍ୟ ପରି ଏକାଗ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ରରେ ବାରମ୍ବାର ରଙ୍ଗ ଦେବା କାମ କରୁନଥିଲା । ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲା ନୂତନ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୋଟାଏ ନୂତନ କଳା-ସୃଷ୍ଟି ।

ଦୁଇଦିନ ପରେ, ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଶାରଦା ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଖୋଜିବାକୁ ତାର ଷ୍ଟୁଡ଼ିଓକୁ ଆସିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ ମରିଯିବା ଖବର ପାଇ ଶାରଦା ଆଶାମଲ୍ଲି ନିକଟକୁ ତାର ଶୋକ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଆସିଥିଲା ଏବଂ ତାର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ଚିନ୍ତା ସରିବାଯାଏଁ ସେଠି ଥିଲା । ତା’ପରେ

ସେ ଆଶାମଲେ ପହଞ୍ଚି ଦୁଇ ଦିନଧର ଦେଖାକରିଯାଉଥାଏ ।

ସେହିନିଆଁ ଆଶାମଲେ ପାଟରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ଶାରଦା କହିଲା, “ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଖବର ନେଇ ଆସିଛି ।” ଏତିକି କହି ସେ ସେଠାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଆଶାମଲେ ବି ସେତେବେଳକୁ ବିଶ୍ରାମ ଗ୍ରହଣ ଥାଏ । ତେଣୁ ସେ ବି ଶେଷିଏ ଚଉକି ନେଇ ଶାରଦା ପାଖରେ ବସିଗଲା ।

ଶାରଦା କହିଲା, “ମୋତେ କଲା ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପିକା ଭାବେ ଶେଷିଏ ଗୁରୁତ୍ବ ମିଳିଛି । ଗତକାଲି ଖବରଟି ମୋତେ ମିଳିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ବହୁତ ବଡ଼ ଏକ ଚିନ୍ତା ମେଣ୍ଟି ଗଲା । ମୋର ପ୍ରତିଯୋଷିଣୀ ବିଷୟରେ ଏଣିକି ସରଳେକେ ମୋତେ ବୋଧ ବୋଲି ଭାବିବେନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଖୁବ୍ ଖୁସିହୋଇ ତାକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଲା ।

“ଆପଣ ଏତେ ଖୁସି କାହିଁକି ?”

“ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର କଷ୍ଟ କଥା ଜାଣେ । ସେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥିଲା । ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ମୋତେ ତାହା କରିବାକୁ ଦେଇନାଥାନ୍ତେ । ଏଣିକି ମୋର ଅଛି ସେହି ଦ୍ବିଧାଭାବ ରହିବନାହିଁ ।”

ଶାରଦା ସ୍ବେଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁରେ ଆଶାମଲେ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ହସିଦେଲା । ସେ ଆଜି ଶୁଣି ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲା ଯେ ଆଶାମଲେ ମନରେ ତା’ପାଇଁ ପହ୍ଲାନୁଭୂତିର ଭାବନା ରହିଛି ।

“ଆପଣ ମୋତେ ଏ କଥାଟି ଆଗରୁ କହିନଥିଲେ କାହିଁକି ?”

“ଆପଣ ମୋତେ ଏଇ ଖବରଟି ଦେଇନଥିଲେ ମୁଁ ଏବେ ବି କିଛି କହିନଥାନ୍ତି । ପାଟିରେ କହିଦେଲେ କ’ଣ ଲଭ ?”

ଶାରଦା ଗର୍ବ କରି କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ବେଳେବେଳେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ପଡ଼ିବାବେଳେ କଲେଜର ମୋର ଖର୍ଚ୍ଚ ସେ ଏବଂ ତାର ବାପା ବହୁଳ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ତାର ବାପାଙ୍କ ପୁରାଣସ୍ଥ ଘୋରୁ ମୋତେ ଏଇ ଗୁରୁତ୍ବ ମିଳିଛି ।”

ଆଶାମଲେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନ-ସୂଚ୍ୟ କାମ ନ କରି ମଧ୍ୟ ପଛକେ, ଯଦି ନିଜର ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଜଣେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିନ୍ତି, ତେବେ ବି ଦୁନିଆରେ ଦୁଃଖର ମାୟା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ହୋଇଯିବ । ସେତିକିବେଳେ ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଯେ କଦରସେନ ହିଁ ତ ତାର ଜୀବନକୁ ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ତାର ମନ କୃତଜ୍ଞତାରେ ପୂରିଉଠିଲା ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ଅଭୟୋଗଭର କଣ୍ଠରେ ଶାରଦାକୁ କହିଲେ ଯେ, ଆଶାମଲେ ଖାଇବା-ପିଇବା ଭୁଲି ଯିବୁବେଳେ ତହିଁ ଆଖିବାରେ ଲାଗିଛି । ଶାରଦା ତଳକୁ ଗଲା ଏବଂ

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର ତିଆରି କରିଥିବା ପଦ୍ମାବତୀ ହାତରେ ନେଇ ଫେରିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ହାତ ମୁହଁ ଧୋଇ ଆସିଲାବେଳକୁ ଶାରଦା କୋଠରୀଟିକୁ ପରିଦୂର କରିଦେଲା । ସେ ତାକୁ ସେ ଯିବା ଖୁଆଇଲା, ନିଜେ ବି ତା' ସହିତ ଚାଲିଲା ।

ଶାରଦା କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ମାଆଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଭରସା ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ଖୁଆଇବାପାଇଁ ମୋତେ ପ୍ରତିଦିନ ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ହେବ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକେ କହିଲା, “ଆପଣ ଯଦି ମୋ ସହିତ ଖାଇବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ଆସନ୍ତୁ ।”

“ଘରେ ଗୋଟିଏ ଟେବୁଲ୍‌ଟୋନ ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । କଲେଜରେ ବସି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଖାଇବା କଥା ମନେପକାଇଦେବି । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଘରକୁ ଫେରିବା ବାଟରେ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିବି । ଆପଣ ବଡ଼ ଅଳସୁଆ । ନିଜ କଥା ଆପଣ ମୋତେ ଭରସା ଦିଅନ୍ତୁ । ସେଥିପାଇଁ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବାବେଳେ ଆପଣଙ୍କର ଦେଖାଉଣା କରିବା କାମ ଆନନ୍ଦୀ ମୋତେ ଦେଇଥିଲା ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ରୁନି ରହିଲା । ପାଖରେ ରହୁ ସୁଦ୍ଧା ଅଜିକାଲି ଆନନ୍ଦୀ ତା ପାଖକୁ ପ୍ରାୟ ଆସେନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଫେରି ଆସିଥିଲା । ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲ୍ଲିକାରୁ ଓକଲ ନୋଟିସ୍ ଖଣ୍ଡିକ ନେଇ କହିଥିଲା ଯେ ସେ ବିଷୟରେ ଯାହା କିଛି କରିବା କଥା ସେ ସବୁ ଚିନ୍ତାକରିବା । ସୁନ୍ଦରୀ ଥିବାବେଳେ ସେ ଯେମିତି ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲା, ଏବେ ଆଉ ଆସୁନାହିଁ ।

ଶାରଦା କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀର ଶାଶୁଙ୍କର ବନ୍ଧନ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଗଞ୍ଜଣା ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯିବା କଥା ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଭଲପାଉନାହାନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଵାସ ଛାଡ଼ିଲା । ସେ ଶାରଦାକୁ ଆନନ୍ଦୀ ବିଷୟରେ କିଛି କହିପାରିଲାଣି ।

ଶାରଦା ଉଠିଯାଇ ଆଶାମଲ୍ଲିକେର ଚନ୍ଦ୍ରଶୁକ୍ର ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେସବୁ ଦେଖି ଶାରଦା ମୁଗ୍ଧ ଓ ବିସ୍ମିତ ହେଲା । ତାର ପୁଣି ବିଶ୍ଵାସ ହୋଇଗଲା ଯେ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ନିଜେ ମହାନ କଳାକାର ହୋଇଗଲାଣି । ଶାରଦା ଏଭଳି ଖୁସି ହେଲା, ଯେତେ ଯେମିତି ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଥିବା କଳାକାରକୁ ଚିହ୍ନି ପକାଇଛି ।

ସେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ଏସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ମୁଁ ଭରସା ଯେ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିକା ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ । କୌଣସି ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସର ବୋଧହୁଏ ଏଇ କଳା ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ଏହା ବିଷୟ ରଙ୍ଗ ଏବଂ ରୂପରେ ଆପେ ଆପେ ବୋଧହୁଏ ଆପଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଫୁଟିଉଠିବ । ଏଇ କଳା ସହିତ ସଂପର୍କ କରିବାରେ ମୁଁ ଅକ୍ଷମ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକେ କହିଲା, “ମୋତେ ଏମିତିକା କଥା ଭଲଲାଗେନାହିଁ । ମୋ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ମୋତେ ଏଭଳି କୌଣସି କଥା ଦେଖାଯାଉନାହିଁ, ଯାହା ଦେଖି ମୁଁ ଟିକିଏ ଭୁଲି ପାଇପାରନ୍ତି । ମୋତେ ଆପଣଙ୍କର ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଶୁକ୍ରରେ ଏକ ଭିନ୍ନ

ଧରଣର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଗୁମେଲି ଫୁଟିଛି ବୋଲି ଗୋଲପ କମ୍ପା ସେବଣୀ ଫୁଟିବା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ ।”

“ବାଃ, ବଢ଼ିଆ କଥାଟିଏ କହୁଲେ । ଜଣାପଡ଼ୁଛି ଯେମିତିକି ଗୁମେଲି ଫୁଲରୁ ମକରନ୍ଦ ଝରୁଛି ।” ଏମିତିକା କହୁ ଶାରଦା ତାକୁ ଥଟ୍ଟା କଲା । ସେ ତାକୁ କହିଲା- ଯେ ସପାଦକ ଶରବନ୍ଦେ କଲା ବିଷୟରେ ଏକ ନୂତନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ଶାରଦା କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ଶରବନ୍ଦେ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ବଡ଼-ବଡ଼ ଯୋଜନା କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଗୋଟାଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । ତାଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ରେ ବେଶ୍ ଲୋରୁସୋରୁରେ କାମ ଚାଲିଛି । ବେଳ ପାତଲେ ମୁଁ ବି କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ସେଠାକୁ ଚାଲିଯାଏ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟହୋଇ ପଚାରିଲା, “କଳାବିଷୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ? ତାର ମାନେ ?”

“ପୋଜଲର ଠିକ୍ ମାସକ ଆଗରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଏଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ସେହି ଅବସରରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ବିଶେଷାଙ୍କ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଆୟୋଜନ ମଧ୍ୟ କରାଯିବ । ସଭା ହେବ, ଭାଷଣ ହେବ । ପରିଚାଳନା ମାଧ୍ୟମରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳାର ପ୍ରଚାର କରାଯିବ । ସପାଦକ ମହାଶୟଙ୍କର ଭାଗ ଉତ୍ସାହ । ଜଣାଯାଉଛି ଯେମିତିକି ସେ ଆଉ କିଛି ପ୍ରକ୍ତିବେ ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ପଚାରିଲା ଯେ ଏସବୁ କରିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା କେଉଁଠୁ ଆସିବ ?

“ଏ ସବୁର ଖର୍ଚ୍ଚ ସେ ନିଜେ ବହନ କରିବେ । ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଆମ ଦେଶର ରଜା ନେତାମାନଙ୍କର ମନକୁ କଳା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ-ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ଭଲ-ଭଲ ଚିନ୍ତା କଣି ସେସବୁ ଅଳ୍ପ ଦାମ୍‌ରେ ବିକିବେ । ଉତ୍ସବ ପାଇଁ ସେ ବୋଧହୁଏ ଆପଣଙ୍କର ଚିନ୍ତାକୁତ୍ସିତ ପୋଷ୍ଟର ତିଆରି କରାଇବେ । ଏବେ ତ ସେ କଳା ପାଇଁ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱର ଗୋଟାଏ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତିନିଧି ଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନତମ ନିବାସୀ ଆମ ପ୍ରଦେଶରେ ଲୋକେ ପୋଜଲବେଳେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅଭିନୟନପଥ ପଠାନ୍ତି, ସେସବୁ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ବିରକ୍ତ ଲାଗିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସପାଦକ ମହାଶୟ ପୋଜଲବେଳେ ଏଇ ଆନ୍ଦୋଳନଟିକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଗାନ୍ଧିଜୀ ସମୁଦ୍ର ଖରରେ ମୁଠାଏ ଲୁଣ ଉଠାଇ ତାଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ବି ପ୍ରାୟ ସେହିପରି ।”

“ଗାନ୍ଧିଜୀ ସହିତ ତାଙ୍କର ଲୁଣ ଖାଇଥିବା ଲୋକେ ଯୋଗଦେବାରୁ ତାଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ହୋଇଗଲା । ସହ ପୋଜଲ ବେଳେ ଅଭିନୟନ-ପଥ ପଠାଉଥିବା ଲୋକେ ଏଇ ଉତ୍ସବର ସର୍ବସଦ୍ଧା କଥା ଗୁଝାରିନ୍ତି, ତେବେ ଏଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଯିବ । ଆମର ପୁରୁଷରୂପମାନେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ—କୃଷିର ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଆଶୁ

ଆଉ ଦେଇ ଠାକୁରଙ୍କର ପୂଜା କରିଥିଲେ । ଏଇ ସମୟରେ ସେମାନେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଗାଈ-ବଳଦ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ସୁଛା ଭୁଲିନଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସବରେ ଶୁଭକାମନାର ସନ୍ଦେଶ ପଠାଇବା କଥା ଆମେ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଶିଖିଛୁ; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଶୁଭକାମନା ପଠାଇବାବେଳେ ତାଙ୍କର ଅଭିନନ୍ଦନ-ପନ୍ଥାରେ ଆଜେ-ବାଜେ ଶସ୍ତ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭା ନାହିଁ, ସାହାର କି ସେହି ଉତ୍ସବ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନଥାଏ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ବି କୁହାଯାଉଛି ଯେ ସେମାନେ ଅସଭ୍ୟ ଏବଂ ଆମେ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ବୃଦ୍ଧିର ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ସଭ୍ୟ ।”

ଆଶାମଲେକୁ ଲଗିଲା ଯେମିତିକି ଗ୍ରହରେ ତାର କେହି ଆଦାତ ଦେଲା । ସେ ସତର୍କ ହୋଇଉଠିଲା । ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଯେ ଆଜେ-ବାଜେ ପରିଧାନ ପିନ୍ଧିଥିବା ସିନେମା ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଛବିଗୁଡ଼ିକୁ ଅଭିନନ୍ଦନପନ୍ଥାରେ ଛୁପିବାର ଯେଉଁ ନୂଆ ଢଙ୍ଗ ଆମ ଦେଶରେ ଗୁଲୁଟୁ, ସେମିତିକି ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ କୃଷକର ଅସମାନ କରାଯାଏ, ସେଠି ଅନ୍ନର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ କିମିତି ? ଯେଉଁ ଦେଶର ଲୋକେ ନିଜ ଭୂମିର ବିକଶିତ କଳାକୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି, ସେଠି ଅସଭ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବନାହିଁ କାହିଁକି ?

ସେ କହିଲା, “ଗାରଦା, ମୁଁ ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ଭଲଭାବରେ ବୁଝିପାରୁଛି । ଏବେ ବୁଝୁଛି ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କର ଗାଆଁକୁ ପଠାଇ ଏସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ କାହିଁକି ? ମୁଁ ବୁଝୁଛି ଯେ ଏସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର କେତେ ଜଣ ବହୁବଚ୍ଚ ଧନିଲୋକଙ୍କର ପ୍ରାସାଦର ଶୋଭା ମାଧ୍ୟମ ଦ୍ୱାରା ଅଭିନନ୍ଦନ-ପନ୍ଥା ଭାବରେ ଗରିବ-ଧନହୀନ ଲୋକମାନଙ୍କର କୃତ୍ତିଆରେ ପ୍ରବେଶକରୁ ।”

ଗାରଦା ଏବଂ ଆଶାମଲେ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଏକ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଦେଖିଲେ । ନିଜର ଖଣ୍ଡିତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ଆଶାମଲେ ଭାବିଲା ଯେ ସେ ସେଥିରେ ନିଜେ ପରିଶ୍ରମକରି ଖାଇ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇ ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିବା କୃଷକଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ନିଜର କୃତଜ୍ଞତା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛି । ତାର ସମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ପୋଙ୍ଗଲ-ପଟର ପରିହରାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥାନ୍ତି । ପୋଙ୍ଗଲ (ମିଠା ଖେରୁଡ଼ା)ର ଗୋଟିଏ ଭାଗ ଗୁଡ଼ିଲ ଜନସମାଜର କଠୋର ପରିଶ୍ରମ ଆଡ଼କୁ ସଙ୍କେତ କଲବେଳେ ତାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭାଗ ଆଶ୍ୱରସ ତାର କଳା-ଭାବନା ପ୍ରତି ସଙ୍କେତ କରେ । ଆଶାମଲେର ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ସେଇ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଭାବନାକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରୁଥାଏ ।

ଗାରଦା ପଚାରିଲା, “ବୀର ଯଦାନ୍ ବଳଦାନ୍ ପଶୁକୁ କାବୁ କରି ତାର ଶିଘରେ ବନ୍ଧା-ଯାଇଥିବା ଟଙ୍କା ଥଳି ଏବଂ ସୁନ୍ଦର କନ୍ୟା ଉପହାର ପାଇବା ଘଟଣାକୁ ଆପଣ ନିଜ ଚିତ୍ତରେ ଆଙ୍କିନାହାନ୍ତି ତ ?”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ମୁଁ ପୋଙ୍ଗଲ ଦେଲେ ଆଉଥରେ ସେଠାକୁ ଯିବି । ମଞ୍ଜୁ ବରହଟ୍ଟ ନାମକ ଯେଉଁ ଖେଳ ବିଷୟରେ ତୁମେ କହିଲ, ମୋତେ ବି ତାର ଅଭାବ କଲା ଲାଗୁନାହିଁ ।

ପ୍ରାଚୀନ ତାମିଲ ଗ୍ରନ୍ଥ ‘କଲିତୋମ୍ବେ’ରେ ଏଇ ଖେଳର ନାଆଁ ଦିଆଯାଇଛି । ‘ଏରୁତେଲୁ ବୁଦଲ’ (ସିନ୍ଧୁ କାବୁ କରିବା)—ଏଇଟି ଥିଲା ଗଉଡ଼ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଖେଳ । ଆମ ପ୍ରଦେଶରେ ତାର ପରମ୍ପରା ସଙ୍ଗ-କାଳରୁ ଚାଲିଆସୁଛି । ଆମର ମଫସଲ ଲୋକେ ସେ ସବୁ କଥା ଭୁଲିବା ଆଗରୁ ଆମେ ତାକୁ ଆମ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଆଜି ଅମର କରିଦେବା ଉଚିତ ।

ଶାରଦା କହିଲା, “ଆପଣ ଯେତେବେଳେ ଶରବଣଙ୍କୁ ଗାଆଁକୁ ଯିବେ, ମୁଁ ବି ଆପଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବି । ସେତେବେଳେ ଆମର ବି ଛୁଟି ଥିବ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲି କହିଲା, “ହଁ-ହଁ, ନିଶ୍ଚୟ ଚାଲୁଛି ।” ହଠାତ୍ ସେ ଶାରଦାର ଆଖିକୁ ଭଲ କରି ଚାହିଁଲା । କେଜାଣି କାହିଁକି ସେ ମଥା ତଳକୁ କରିଦେଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଶାରଦାର ମୁହଁରେ ଲଜର ଲଲିମା ପ୍ରସରିଯାଉଛି ।

କଳାବିଷୟକ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହରର କଳାରସିକ ଏବଂ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଚହଲ ସୃଷ୍ଟି କରିଦେଲା । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହର ବାହାରେ ଯାଉ ତାମିଲନାଡ଼ରେ ଏଇ ଖବର ବ୍ୟାପିଗଲା । ପୋଙ୍ଗଲ ଉତ୍ସବବେଳେ ପୋଙ୍ଗଲ ପାଇଁ ବଣ୍ଟାଯାଉଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧନଗ୍ନ ନାରୀମାନଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଶୋଭିତ ସମସ୍ତ ଅଭିନୟନପଣ ପୋଡ଼ିଯିଆଗଲା । ସପାଦକ ଶରବଣନ୍ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ଯେ ଆମେ ଏ ଦେଶରୁ ଅଣିବକୁ ଦୂର ନ କରିବା ଯାଏଁ ଶିବର ବିକାଶ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ଚନ୍ଦ୍ରକରଙ୍କ ଚିଆରି ପୋଷ୍ଟର ସହରର ଗଳିକନ୍ଦରେ ଶୋଭା ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ କଳାବିଷୟକ ଏଇ ଉତ୍ସବର ସନ୍ଦେଶ ଜନତା ଭିତରେ ପହଞ୍ଚାଇଦିଆଗଲା । ଅଧିକାଂଶ ଚନ୍ଦ୍ରରେ କୃଷକମାନେ ପଣିଶ୍ରମ କରୁଥିବା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥାଏ । କେତୋଟିରେ ସେମାନଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନର ନାନାବିଧ ଛାଡ଼ା-କୋଣଲ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାଏ, ଯାହାକି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ହୋଇସାରିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଜନତାକୁ ଜାଗିତ କରିବାକୁ ଏଇ ବାକ୍ୟଟି ଲେଖାଥାଏ— “ପୋଙ୍ଗଲ ଉପଭୋଗୀ ଭାଇଭଉଣୀମାନେ ଅମକୁ ଭୁଲିନା । ଦେଶର ପରମ୍ପରାକୁ ଲୁଚାଇ ଦିଅନା ।”

ପ୍ରତିଦିନ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସଭାସମିତି କରି ଆମ ଦେଶର କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ଜୀବନ ପଦ୍ଧତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ରକରମାନଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ରଙ୍ଗିନ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ-ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟାରେ ଛୁପି ଶୁଣା ଢାମରେ ବନ୍ଦି କରାଗଲା । କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର, ଅଭିନୟନପଣ ଓ ଡାଏରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ବି ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଛୁପିଯିଆଗଲା । ଶରବଣନ୍ ତାଙ୍କ ପସିକା ‘କଲିମଲର’ର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ବିଶେଷାଙ୍କ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳା

ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ସଭାର ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ନଥିଲା ! ଖବରକାଗଜଗୁଡ଼ିକର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ଶରବଣନ୍ କଳାବିଷୟକ ସେଇ ଉତ୍ସବର ସନ୍ଦେଶ ଦୂରଦୂରନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇଦେଲେ ।

ଏକ ପକ୍ଷିକାର ସପାଦନାଦ୍ୱାରା କୁହାଗଲା—“ଶରବଣନ୍ ତାଙ୍କର ଏଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦ୍ୱାରା ଆମକୁ ଜଣାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ନିଃସ୍ୱ ଥିବେ ଚିନ୍ତା କରିବା ଲୋକେ ଯଦି ନିଜେ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ଦେଶ ପାଇଁ କେତେ କ’ଣ କରିନପାରନ୍ତି ! ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପାଇଁ କେବଳ ନୁହେଁ, ସାହିତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ନାଟକ, ଶିଳ୍ପକଳା ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟ କଳାଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଏଭଳି ଆନ୍ଦୋଳନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ଖବରକାଗଜରେ ଉତ୍ସବ ବିଷୟକ ବିବରଣୀ ପଢ଼ି ଏବଂ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଓ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିବା ଜଣେ ବିଦେଶୀ କଳାପ୍ରେମୀ ଶରବଣନ୍‌ଙ୍କୁ କହିଲେ— “ଆପଣଙ୍କର ଏସବୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପୋଷ୍ଟର ଓ ଅଭିନୟନପଦ୍ଧତିରେ ଛୁପି ଏଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ କମ୍ କରୁଛନ୍ତି । ଏମିତି କରିବା କେତେ ଦୂର ଠିକ୍ ।”

ଶରବଣନ୍ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ, “କେବଳ କେତେଜଣ ବସ୍ତ୍ର-ବସ୍ତ୍ର ଧନୀଲୋକ ହିଁ କଳାର ଆନନ୍ଦ ପାଆନ୍ତି, ଏହା ଆମେ ଚାହୁଁ ନା । ଯେତେବେଳେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ବଳାକାରମାନେ ସାଧାରଣ ଜନତାଠାରୁ ଦୂରକୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି ସେତେବେଳେ ପଇସା ଲୋଭରେ ସବୁ କିଛି କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା ଦଗାବୀଜ ଲୋକେ ଜନତାକୁ ଠକନ୍ତି । ଏଇ ପବିତ୍ର ପଦ୍ମ ସାହାଯ୍ୟ ଯୁଗ-ଯୁଗ ଧରି ଆମ ଦେଶର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କୃଷିକର୍ମ ପାଇଁ ପାଳନ କରୁଥିବା ଆୟୁଧ, ଆଜି ତାହାକୁ ଅନେକାଂଶରେ ବ୍ୟକୃତ ଏବଂ କଳଙ୍କିତ କରିଦିଆଯାଇଛି । ବୋଧହୁଏ ଏଣିକି ଆମ ଦେଶର ନବଯୁବକ ମନ୍ଦିର ତିଆରି କରି ସେଥିରେ ସିନେମା ଅଭିନେତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆକର୍ଷଣୀୟ ମୁଗ୍ଧ ପ୍ରତିମା କରିବାକୁ ଲାଗିବେ । ଆମେ ଏଇ ଉତ୍ସବଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଏକଥା ଜଣାଇବାକୁ ଚାହୁଁ ଯେ କେଉଁ-କେଉଁ ଲୋକଙ୍କର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କିପରିଥିବେ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିବା ଉଚିତ, ତାହା ସ୍ମରଣ କର । ପୋଷ୍ଟଲ ଉତ୍ସବର ନାୟକ ହେଉଛି କୃଷକ ଏବଂ ନାୟିକା କୃଷିକ-ପତ୍ନୀ । ସେମାନଙ୍କର ସାଥୀ ହେଉଛନ୍ତି ଗାଈ, ବଳଦ, ବାଉଁଶ ଇତ୍ୟାଦି ।”

ଏ ଉତ୍ସବର ଚହଲ ଆନନ୍ଦୀ, କଦରସେନ୍, ଶାରଦା, ଆଶାମଲି—ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ଶରବଣନ୍ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ କିଛି-ନା-କିଛି କାମ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଉତ୍ସବ ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମ୍ ନେବାକୁ ତର ନ ଥାଏ । ଉତ୍ସାହରେ ସେମାନେ ନିଜର ଶରୀରର କ୍ଳାନ୍ତି ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ । ଉତ୍ସବକୁ ସାଫଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ ବରାବର ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ ।

ଏଇ ଉତ୍ସବ ପାଇଁ କିନ୍ତୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପଇସା ଦେଲାନାହିଁ କି କୌଣସି ରକମର ସାହାଯ୍ୟ କଲାନାହିଁ । ଆରମ୍ଭରୁ ସେ ଏଇ ଉତ୍ସବଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଥାଏ । କିମ୍ପେ ସେ ଏସବୁର ନିନ୍ଦା

କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଦରସେନ୍ ଉତ୍ସବର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଭାବିଥିଲେ, ତେଣୁ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦୀର ସାହାଯ୍ୟ ଦରକାର ପଡ଼ିଲା । ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆଶାମଲେ ଓ ଶାରଦାକୁ ସରକୁ ଡାକି ତାଙ୍କୁ କାମ ବାନ୍ଧିଦେଉଥିଲେ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏସବୁ ସହପାରିଲା ନାହିଁ । ଶୁଣୁରଙ୍କ ସହତ ସାମନାସାମନି ଲଢ଼ିବାକୁ ସେ ଡରୁଥାଏ; କାରଣ ସେଇ ସରଟି ତାଙ୍କର ହୋଇ ଥିଲା, ଆନନ୍ଦୀ ତାଙ୍କର ଝିଅ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଏ ଉତ୍ସବ ସହତ ସିଧାସଳଖ ସମ୍ପର୍କ ରହୁଥିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମାଆ ତେଲୁଗାଲ ତାର କଥାବାତ୍ତୀରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର କୋପ ଆହୁରି ବଢ଼ାଇଦେଲା—“ଏବେ ତ ବାପ-ଝିଅ ଦୁହଁଙ୍କର ଚେତା ଗୁଡ଼ିଆଇଛି । ମୁଁ ଶୁଣିଲି ଯେ ତୋର ଶୁଣୁର ଏଇ ତାମସା ପାଇଁ ନିଜ ହାତରୁ ପାଞ୍ଚଶହ ଟଙ୍କା ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଶାମଲେ ଏ ସରକୁ ଆସିବା ଓ ତା ସଙ୍ଗେ ଏମାନଙ୍କର ଯିବାଟା ମୋତେ ମୋତେ ଭଲଲଗୁନାହିଁ । ତୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଅବୋଧ ବାଳିକା ଏବଂ ଆଶାମଲେ ନବଯୁବକ । ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ସହତ ନ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ମରୁଛି । କାଲି କିଛି ହୋଇଗଲେ ତୁ ମୁହଁ ଦେଖାଇ ପାରବୁ ନାହିଁ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ମନରେ ସନ୍ଦେହର ମଞ୍ଚି ଗୁଣିହୋଇଗଲା—ତା ସହତ ଆଶାମଲେ ପ୍ରତି ଉର୍ଷା ଲାଗିଉଠିଲା । ଉତ୍ସବଟି କଲାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସବୁଠି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ କେବଳ ଆଶାମଲେର ଉପାଶା ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲା । ତାର ମନରେ ଭ୍ରମ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ଯେ ପୋଷ୍ଟର, ଦୋକାନରେ ଝୁଲୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟନାତ୍ମକ ମୁଖପୃଷ୍ଠ, ଖବରକାଗଜ ସବୁଠି ଆଶାମଲେର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜତ୍ବ । ସେ ଅନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରକର-ମାନଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ବି ଆଶାମଲେର ବୋଲି ଭାବି ବହୁତ ଉର୍ଷାକାତର ହେଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଏତେବେଳକୁ ବହୁତ ପଇସା ଅର୍ଜନ କରିସାରିଥାଏ । ପଇସା-ବଳରେ ନାନା ପ୍ରକାର ପୁଖ ଭୋଗ କରିବାପାଇଁ ତା ପାଖରେ କାର୍ ବା ଥାଏ । ଚାକର-ବାକର ତା’ ଆଗରେ ହାତଯୋଡ଼ି ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହୁଥାନ୍ତି । ସେ ଧନୀ ଲୋକଙ୍କ ସହତ ମିଳାମିଶା କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲା । ଏସବୁ ହେବା ସତ୍ତ୍ବେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆଶାମଲେର ଟିକିଏ ହେଲେ ପ୍ରଶଂସା ସହ୍ୟ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବିଲା, ଆଶାମଲେ ଠିକ୍‌ଭାବେ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ଶିଖିନାହିଁ । ସେ ଦୁଇଥର ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ ହୋଇଛି । ନିଜ ହାତରେ କିଛି କରିପାରେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେମିତି ତାର କପାଳ ଫିଟିଯାଇଛି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଭାବିଲା, ତାର ଶୁଣୁର ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ଶରବଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଶାମଲେକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରୁଛନ୍ତି । ତାର ନିଜ ଘରେ ଯେମିତିକି ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ପଡ଼ସନ୍ତ୍ରାସ ଗୁଲୁଛି ।

ହଠାତ୍ ତା ଘରେ ଗୋଟାଏ ଛୋଟ ଘଟଣା ଘଟିଲା । ବାହାରୁ ଫେରିବା ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଦେଖିଲା ଯେ କଦରସେନ୍‌ଙ୍କ କୋଠର ଭିତରେ ବାପ ଝିଅ ଦୁହେଁ ବସି କଣ କଥାବାତ୍ତୀ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଆଶାମଲେ ବିଷୟରେ କ’ଣ କହୁଥାଆନ୍ତି । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଦରକା ବାହାରେ ଲୁଚିରହି ସେମାନଙ୍କର କଥାବାତ୍ତୀ ଶୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଦେଖିଲା

ଆନନ୍ଦୀ ହାତରେ ଖବରକାଗଜର କେତୋଟି କଟା ଅଂଶ ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ କଦରସେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହାତରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିକଟକୁ ପଠାଇଥିଲେ ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନ୍ । ସେଥିରେ ଆଶାମଲ୍ଲେର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦଙ୍କର ଅଲୋଚନା ଏବଂ ପ୍ରଶଂସା ଲେଖାହୋଇଛି । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଗୋଟାଏ ଦିନ ଘୋଷ ବାଜୁଥିଲେ; ଅଧିକାଂଶ କାଗଜ ଘର ପ୍ରଶଂସା ହିଁ କରିଥିଲେ ।

ବଡ଼ ଉତ୍ସାହରେ ଆନନ୍ଦୀ ସେ ସବୁ ପଢ଼ି କଦରସେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଶୁଣାଉଥାଏ । ତାର ବାଣୀରୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଥିବା ତାର ମନର ପ୍ରସନ୍ନତା ଏବଂ ତାର ଚେହେରାରୁ ଫୁଟି-ଉଠିଥିବା ମନର ଭାବ ମାଣିକ୍ସମୁକୁ ପୀଡ଼ା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଉଠିଲା ନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ଖବରକାଗଜରେ ଛପା ହୋଇଥିବା ବିବରଣୀ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା—
 “ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ଚନ୍ଦ୍ର ଯତେ ଯେମିତି ଆମକୁ ବଣ ଭିତରେ ଥିବା ସେଇ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେଉଛି । ତାର ନିଶ୍ଚଳ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ତାର ନିର୍ଜନତା ଓ ଭୟଙ୍କରତା, ସେଥିରେ ଫୁଟିଉଠିଥିବା ଉତ୍ତରାବ ଆମକୁ ସୁରାସୁର ତନ୍ମୟ କରିପକାଇଛି ।” ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦୀ କହିପକାଇଲା, “ବାପା, ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖି କେଜାଣି କାହିଁକି ମୋ’ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ରକମର ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ।”

କଦରସେନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ପ୍ରକୃତରେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି । ଜନ୍ମଜାତ କଳାକାର ନିଜର କଳାକୃତି ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜର ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇଦିଅନ୍ତି । ଏହି କଳା କାହାର କାହାର ବାକ୍ସରୁ, ଭାବନା, ଶବ୍ଦ, ଗୁଣ ଓ ଶୀଳ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି କଠିନ । କୌଣସିମତେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଏଇ କଳା ପାଇପାରିବୁ ।”

“ଜଣେ ଲୋକ କିଛି ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ସେ ପଢ଼ିଛନ୍ତି, ପୋଙ୍ଗଲର ଅଭିନୟନପଥ ଓ ପୋଷ୍ଟରଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କି ଥିବା ଲୋକକୁ କ’ଣ ଆମେ କଳାକାର ବୋଲି କହିବା ?”

“ସେ ଏମାନଙ୍କୁ କଳାକାର ନ କହିଲେ ନ କହିନ୍ତି ।” କହି କଦରସେନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖି ଖୁସି ହେବାପାଇଁ କିମ୍ବା ଦୁଇ-ଗୁଣିକଣ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କି ବାରେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଆଉ ବି ସେ ଯୁଗ ନାହିଁ ଯେ ସେ ଜନସମାଜଠାରୁ ଦୂରକୁ ଯାଇ କୌଣସି ପଟ୍ଟଶିଖରରେ ବସି ଭାବୁଥିବ । କଳାକାର ଜାଣିବା ଉଚିତ ଯେ ଯୁଗ ବଦଳିଗଲାଣି—ତେବେ ଯାଇ ଯେ ନୂତନ ଯୁଗ ନିର୍ମାଣ କରିପାରେ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ପଚାରିଲା, “ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିବା ଠିକ୍ ନା ଭୁଲ୍ ?”

କଦରସେନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ପ୍ରଥମେ ତୁ ଏକଥା ଭାବିବୁ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦଙ୍କୁ କାହିଁକି ପ୍ରକାଶ କରିଯାଏ । ଗୋଟାଏ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଧନହୀନ କଳାପ୍ରେମୀମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାପାଇଁ ଆମେ ତାକୁ ପ୍ରକାଶିତ କରିଥାଉ । ଆମର ଦୃଷ୍ଟି କେବଳ ଏ କଥାରେ କେନ୍ଦ୍ରିତ

ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ ଯେ କଳାକୃତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର କି ନା । ଆଜିକାଲି ଅତି ବାଜେ
ବନ୍ଧୁ ବି ଗୁଣାହେଉଛି । ସୁନ୍ଦର-ସୁନ୍ଦର ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ବାହାରୁଛି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରୁ
ଭଲ ବନ୍ଧୁଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବା ରସିକ ଲୋକମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ଯେଉଁଦିନ କଳାକାର ସମୟର ବେଗକୁ ଦେଖି ଭରିଯାଇ ସଫର୍ପ କରିବା ଗୁଡ଼ିଦେବ,
ସେହିଦିନ ଦୁନିଆରେ ମଣିଷ ରହିବ ନାହିଁ । ହଁ, ମଣିଷ ନାମକ ଗୋଟାଏ ଯନ୍ତ୍ର ରହିପାରେ ।
ଯଦି କେତେଜଣ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ମଣିଷକୁ ପଣ୍ଡା କରିଦେବାକୁ ଚପୁର ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ
ସେହି ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ଭାବେ ଗଢ଼ି ତୋଳିବାକୁ ସଫର୍ପ କରାଯିବ
ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ଆନନ୍ଦୀ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଗୁଡ଼ିଗଲ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଉ ବେଶି ବେଳ ଦରଜା ବାହାରେ ଛୁଡ଼ା
ହୋଇ ରହିପାରିଲ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନର ଆଲୋଚନା ତାର ବୋଧ-ଶକ୍ତିର
ବାହାରେ; କିନ୍ତୁ କଥାର ଭଲ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ତ କରାଯାଇପାରେ ? ସେ ଭବିଳ ଯେ ତାର
ଶୁଣୁର ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ମିଶି କୌଣସି ବିଷୟରେ ସଫର୍ପ କରିବାକୁ ଆଶାମଲେକୁ ଉତ୍ତେଜିତ
କରୁଛନ୍ତି ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର ଅଫିସ କୋଠରୀରେ ପହଞ୍ଚି କେତେ କଠେ ଭବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ
ନିଜର ସେପଟା ଚେହେରାକୁ ଅରେ ପୋଛିନେଲା । ଅତି ଭବାରୁ ହେବା ପରେ ମୁହଁଟିକୁ
ଏମିତିକା ଅରେ ପୋଛିନେଲେ ତାର ଚେହେରା ସୁସୁସ୍ଥ ଶାନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ତେବେ
ସାମୁଦ୍ରିକ ବିଦ୍ୟା ଜାଣିଥିବା ଲୋକ ସୁଦ୍ଧା ତାର ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖି ତା ମନର କଥା
ଗୁଣିପାରିବ ନାହିଁ ।

ସେତେବେଳକୁ ତା ପାଖରେ ପରୁଣହଜାର ଟଙ୍କା ଜମା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେ
ଭବିଳ ଯେ ସେଥିରେ କଦରସେନ୍ଦ୍ର ଦରର କରଜ ଶୁଣିହେବ । କରଜ ଦେଇଥିବା
ଲୋକ ବାରମ୍ବାର ଟଙ୍କା ମାଗୁଛି । କରଜର ମୂଲ୍ୟନ ଚିରିଣ ହଜାର ଟଙ୍କା ଏବଂ ସୁଧ ମିଶି
ଗୁଲିଶ ହଜାର ହୋଇଯାଉଛି ।

ସେ ମନେ ମନେ ଭବିଳ ଯେ, ମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ତାର ସାହା ଛାଡ଼ି ହେଲା ଏବେ ସେ
ତାହା ଭରଣା କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଖାଲି-ସୁଧଟା ଦେଇଦେଲେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ—
ବୋଧହୁଏ ଦରଟି ହାତରୁ ଖସିଯିବ । ଦୁର୍ଗି ସେ ଭବିଳ—‘ଦରଟା ଯିବ ତ ଯାଉ । ଦରଟା
ଶୁଣୁରଙ୍କର ତ । କରଜ ବି ତ ସେ ହିଁ କରିଛନ୍ତି ।’

ସେତେବେଳକୁ ଯେ ଭୁଲିଯାଇଥାଏ ଯେ ସେ କାହାପାଇଁ କରଜ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
ଦରଟା ଗୁଡ଼ିଦେବାକୁ ସେ ଶୁଦ୍ଧ ନଥାଏ । କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ଦରଟା ତାକୁଇ ମିଳିବା
କଥା । ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ସେଭଳି ଗୋଟାଏ ଦର ଦିଆର କରି ପାରିବ
ନାହିଁ କି କିଣି ବି ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଭବିଳ—ସାହା କିଛି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଗୁଲିଶ
ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ—ତା’ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଗୁରୁ ନାହିଁ ।

ହଠାତ୍ ତାର ମନରେ ଗୋଟାଏ ଭୟର ଭବନା ଜାଗିଉଠିଲା । ତାର ଭୟାବ୍ଧ

ହେବାର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କାରଣ ଥିଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟକୁ ଲାଗିଲା—‘କରଜ ଶୁଣିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ମୋ ଉପରେ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ବାପ-ବିଧି ଭୁଲିଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ବି ଏଇ ଘରର ଲୋକ । ଏମାନେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଯେକୌଣସି ଲୋକକୁ ଏ ଘରକୁ ଡାକିଆଣି ମଉଜ କରୁଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଶାମଲେ ତାଙ୍କର ଗେହ୍ଲାପୁଅ ହୋଇଛି । ଅନନ୍ଦୀ ତା’ ପାଇଁ ଗର୍ବକରୁଛି । ମୁଁ ଯଦି ସବୁ କରଜ ଶୁଣି ସାହୁକାର ହାତରୁ ଘରଟାକୁ ମୁକୁଳାଇ ଦିଏ... ତେବେ କଣ ମୁଁ କେବେ ଆଶାମଲେକୁ କହିପାରିବି ଯେ ତୁ ଆଉ ଏଇ ଘରେ ପାଦ ଦେଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଲାଗିଲା ଯେ ଏଇଭଳି ଦିନ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ ।

ସେତେବେଳେ ସମ୍ପତ୍ତି ନିଜ ନାଆଁରେ କବିନେବାକୁ ସୁଯୋଗ ତାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଆଜନ ଅନୁସାରେ କଦରସେନଙ୍କ ପରେ ସେ ସମ୍ପତ୍ତି ଆନନ୍ଦୀକୁ ମିଳିବ । ସେ ଭବିଷ୍ୟ, ଯଦି ଅନନ୍ଦୀ ଘରର ମାଲିକାଣୀ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଅଧିକ ଖରାପ ହୋଇଯିବ । ସେ ଆଉ ମୋ ଅଧୀନରେ ରହିବ ନାହିଁ । ସେଦିନ ମୁଁ ତାକୁ ଧରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ସେ ତ ମୋତେ ଠେଲିଦେଲା, ଏବେ ସେ ମୋଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଯାଇ କୌଣସି ଭାବେ ଶିଖର ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ଚାହେଁ । ପାଠର ଗର୍ବ ସହିତ ଯଦି ପଇସାର ଗର୍ବ ଆସିଯାଏ ତେବେ...”

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କଦରସେନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ଅନନ୍ଦୀ ସେଠାରୁ ଯିବା ପରେ ହିଁ ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଆରମ୍ଭରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଟଙ୍କା-ପଇସା ବିଷୟକୁ କୌଣସି କଥା ଆନନ୍ଦୀ ଜଗିଆରେ କଦରସେନଙ୍କୁ କହିଥିଲା । ଏଣିକି ଆଉ ତାର ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କ ସହିତ ନାନା ରକମର କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲା । ତା’ପରେ କହିଲା, “ମୁଁ ଘରର କରଜ ଶୁଣିଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ଏଥିରେ ଆପଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରା ଦୂରହୋଇଯିବ ।”

କଦରସେନଙ୍କ କପାଳରେ କୁଞ୍ଚନ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ କଣ ଭବିଷ୍ୟେ ସେ କହିଲେ, “ବୋଧହୁଏ ତମେ କିଛି ଟଙ୍କା କରଜ କରିଛ । ମୁଁ ତୁମ ନାମରେ ଏବଂ ଆଶାମଲେ ନାମରେ ଆସିଥିବା ଓଜଳ ନୋଟିଂ ବିଷୟରେ କହୁଛି । ପ୍ରଥମେ ତୁମେ ସେହି କରଜଟା ଶୁଣିଦିଅ । ସେଥିପାଇଁ ତା ଜୀବନରେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଘଟଣା ଘଟିଗଲା ।”

“ସେଇ କରଜ ଶୁଣିବାରେ ଡେରି ଲାଗିବନାହିଁ । ମୁଁ ତାକୁ ଆଉ ଥରକୁ ଶୁଣିଦେବି । କରଜ ଦେଇଥିବା ଲୋକ ମୋର ଅତି ଆପଣାର । ସେ ଖାଲି ଏମିତିକା ଗୋଟାଏ ଧମକ ଦେଇଛି—ସେଥିରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ।” କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ ସେ ସୁନ୍ଦରୀର ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ମୋଟେ ଖାତିର କରୁନାହିଁ ।

“ହେଉ, ତୁମେ ଯାହା ଠିକ୍‌ ଭାବୁଛ କର ।”

“ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେଉଁ କରଜ ଶୁଣାଯିବ, ତାହା ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିବା କଥା ।”

ତାଙ୍କର ପରମର୍ଶ ନେବା ବାହାନାରେ ସେ ନିଜର ଯୋଜନା କଦରସେନଙ୍କ ଆଗରେ ଥୋଇଦେଲା । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଯଦି କରଜ ଟଙ୍କା ଆପଣଙ୍କ ନାଆଁରେ ନ ଶୁଣି ମୋ ନାଆଁରେ ଶୁଣି ଏବଂ ଘରଟିକୁ ମୋ ନାଆଁରେ କରିନିଏ, ତେବେ ମୋତେ କାରବାର ଚଳାଇବାରେ ଖୁବ୍ ପୁରୁଷା ହେବ । ମୋର ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଦରକାର । ଘରଟା ମୋ’ ନାଆଁରେ ଥିଲେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଆପଣଙ୍କୁ ହଇରାଣ ନକରି ମଧ୍ୟ କରଜ ନେଇପାରିବି ।”

କଦରସେନ୍ ତୁଳ ରହିଲେ । ଭାବପାରିଲେ ନାହିଁ କଣ ଉତ୍ତର ଦେବେ । ତାଙ୍କର ଟିକିଏ ହେଲେ ସତେହ ରହିଲା ନାହିଁ ଯେ ସେ ଘରଟାକୁ ନିଜର କରିନେବାକୁ ଚାହେଁ । ଘର ସାହାଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ କରଜ ନେବା କଥା ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ।

କଦରସେନ୍ କହିଲେ, “ଘର ହେଉଛି ଶାନ୍ତିରେ ରହୁବାର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସ୍ଥାନ । ତାକୁ ସମସ୍ତେ ବୋଲି ଭାବିବା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଯେ ଏଣିକି ମୁଁ ଘରକୁ ବ୍ୟବସାୟ ସହଜ ଯୋଡ଼ି କୌଣସି ରକମର ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ପଡ଼ିବି ନାହିଁ । ବ୍ୟବସାୟର ଚନ୍ଦ୍ରା ପାସୋରିବା ପାଇଁ ଆମର ଦରକାର ଘର । ତୁମେ ଏ ବିଷୟରେ ଟିକିଏ ଚନ୍ଦ୍ରା କରି ଦେଖ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ରାଜିଯାଇ କହିଲା, “ମୋର ପେଶା ଚନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଜିବା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯଦି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପଥର ଓ ମାଟିରେ ଲଗାଇ, ଖରା-ବର୍ଷାକୁ ଖାଦର ନ କରି କାମ କରେ, ତେବେ ଯାଇ ମୁଲଧନ ସହଜ କିଛି ଲାଭ ପାଇବି । ମୋର ସବୁବେଳେ ପଇସା ଦରକାର ହୋଇପାରେ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ପଇସାପାଇଁ ଯିବି କୁଆଡ଼େ ?”

କଦରସେନ୍ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ ଏମିତି ରାଗୁଛ କାହିଁକି ?” ସେ ଚାହିଁ-ପାରିଲେନାହିଁ ଯେ ସେ ଏତେ ଭଲଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁ କରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହଠାତ୍ ଏତେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇପଡ଼ିଛ କାହିଁକି ?

ସେ କହିଲା, “ଏଇଟା କଣ ଗୁପ୍ତ କଥା ନୁହେଁ ? ଆପଣଙ୍କ ଆଖିରେ ଆପଣଙ୍କର ଘର ମୁଲ୍‌ବାନ୍ । ବୋଧହୁଏ ଘରଟାକୁ ମୋ ନାଆଁରେ କରିବାକୁ ଆପଣ ଚାହାନ୍ତିନାହିଁ । ଆପଣ ସତ୍ତା ସତ୍ତା କହିଦେଇନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ଯେ ମୋ ଉପରେ ଆପଣ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମେ ନିଜ ଭିତରେ ଏମିତିକା ଛଳ-କପଟ ରଖିଥବା କାହିଁକି ? ଆପଣ ଖାନଦାନି ଧନୀ ଆଉ ମୁଁ ବଡ଼ଗରିବ । ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ଏବେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ମାଆ-ପୁଅ ହେଲେ କ’ଣ ହେଲ ସେମାନଙ୍କର ପାଟି ଆଉ ପେଟ ତ ଅଲଗା ଅଲଗା ।”

କଦରସେନ୍ ବିଚଳିତ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜଣାଗଲା ଯେ ଲୋକେ ଏମିତି କଥା ବି ଭାବିପାରନ୍ତି । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କେବେ ତାଙ୍କ ସହଜ ଏଭଳି ବ୍ୟବହାର କରିନଥିଲା । କଦରସେନ୍ ବହୁତ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର ଜୀବନକୁ ଭଲ କରିପାରେ କିମ୍ବା ବିଚାଡ଼ି ଦେଇପାରେ । ସେ

ଭାବିଲେ ଯେ ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଘରଟା ତାଙ୍କ ଝିଅର ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାର କାରଣ ହୋଇପଡ଼ିବ ।

କହିରସେନ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ତାର କୋଠରୀଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଚାଲିଯିବା ହଜାର ଟଙ୍କାର ଖଣ୍ଡିଏ ଚେକ୍ କାଟି ତାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲେ—“ଆପଣ ଏ ଚେକ୍‌ଟା ନେଇ ସାହୁକାରକୁ ଦେଇଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ଏକଥା ରହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ଯେ ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଧାରୁଆ ହୋଇଗଲେ । ମୁଁ ନିଜ ଧନୀ କଥା ଜାଣେ—ତାକୁ ନିଜେ ଗୁଝିବି ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଗୁଝା-ଗୁଝା କରି ତାର ଗର ଶାନ୍ତ କରିବାରେ କହିରସେନ୍ ହଇରାଣ ହୋଇଗଲେ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ତାଙ୍କୁ ତା ଆଗରେ ବିନତି କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଦେଲା । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ହଇରାଣ ହୋଇ, ତାଙ୍କର ଜିଦ୍ ରଖିବା ପାଇଁ ସତେ ଯେମିତି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଘରଟାକୁ ନିଜ ନାଆଁରେ କରିନେଇ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଦୟା ଦେଖାଇଲା ।

ଅଧସ୍ଥା ଭିତରେ ସେ କାର୍ ନେଇ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲା । କହିରସେନ ଆନନ୍ଦୀକୁ ତାଙ୍କ ସବୁ କଥା କହିଲେ । ଘରଟା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନାଆଁରେ କରିଦେବାଟା ଆନନ୍ଦୀକୁ ଗୋଟାଏ କିଛି ବଡ଼ କଥା ବୋଲି ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସେ ଘରଟାକୁ ଉପାଡ଼ି ନେଇ ଅଉ କେଉଁଠାକୁ ଯାଇ ପାରବ ନାହିଁ । ଘରଟା ତା ନାଆଁରେ ଥାଉ କି ତାର ବାପାଙ୍କ ନାଆଁରେ ରହୁ—ତାକୁ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀ ଟଙ୍କା ପଇସା ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଲିପ୍ତ—ଜଣେ କଳାକାରର ଝିଅ ତ !

ଅବଶ୍ୟ ଆନନ୍ଦୀ ଗୋଟିଏ କଥାପାଇଁ ବାପାଙ୍କ ଆଗରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲା । ସେ କହିଲା, “ଆପଣ ତାଙ୍କୁ କୋର୍ଦ୍ଦେଇ କହିଥାନ୍ତେ ଯେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଧାର ଶୁଣି-ଦେଇଥାଆନ୍ତେ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଥାନ୍ତୁ ।”

ସେ କହିଲେ, “ମୁଁ ତାକୁ ସେ କଥା କହିଲି । ସେ କହିଲା ଯେ ପରେ ସେ ଟଙ୍କା ଶୁଣି-ଦେବ ।”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ନା-ନା, ସେ ପ୍ରଥମେ ଧାର ଶୁଣିଦେବା ଉଚିତ । ପ୍ରଥମେ ତ କରଜ ନେବାରୁ ଯାହା ବଦଳାମ ହେଲା, ସେଥିରେ ପୁଣି ମିଶ୍ରିଙ୍କର ପ୍ରାଣଗଲା ! ଏଥର କରଜ ନେବାରେ ଯାହା ହଇରାଣ ହେବାକୁ ହେଲା, ସେଥିରେ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାଣ ଗଲା । ଆପଣ ତାଙ୍କୁ କହିଥାନ୍ତେ ଯେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଟିକିଏ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଃଖ କଥା ଭାବନ୍ତେ, ଯିଏ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ କରି ବାପ ଓ ପତ୍ନୀକୁ ହରାଇଛି । ଆମେ ଯଦି ନିଜର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କରିବା, ତେବେ କାଲି ଆମର ପରିବାର ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ । ଏବେ ଆମ ପରିବାରର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନୁହେଁ । ସେ ଫେରନ୍ତୁ । ମୁଁ ନିଜେ ତାଙ୍କୁ କହିବି ।”

କହିରସେନ୍ ଆନନ୍ଦୀର ହାତ ଧରିପକାଇଲେ । ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମିନତି କଲୁକଲି କହିଲେ, “ନା ଆନନ୍ଦୀ, ତୁ ସେ କଥା କରନା । ତୁ ତାକୁ କିଛି କହିବୁ ନାହିଁ ।” ରାଗିଗଲେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ତେହେରା କିପରି ବଦଳିଯାଏ ସେ କଥା ଭାବିଦେବା ମାତ୍ରେ କହିରସେନ୍

ଥରଉଠିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ବାପା କାହିଁକି ଏମିତି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି, ମିନତି କରୁଛନ୍ତି । ବାପାଙ୍କର ଲୁହ ପୋଛିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ କରୁ ଆନନ୍ଦୀ କେଜାଣି କାହିଁକି ନିଜର ଲୁହ ପୋଛିବାକୁ ଭୁଲିଗଲା ।

କଳା-ମହୋତ୍ସବର କୋଳାହଳ ଭିତରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଜକୁ ଅନେକାଂଶରେ ଭୁଲି-ଯାଇଥିଲା । ଉତ୍ସବ ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରେ ସେ ଭାବିଲା ଯେ ତାର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା ଦରକାର । ତାର ମନ ଅଶାନ୍ତ ହୋଇଉଠିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଅଶାନ୍ତର କାରଣ ସେ ବୁଝି ପାରିନାହିଁ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ନ ରହୁ ଯାଯାବର ଭଳି ବୁଲିବାକୁ ସେ ଇଚ୍ଛପଟ ହେଉଥାଏ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଯେଉଁଭାବେ ତାର ଜୀବନକୁ ଶେଷକରିଥାଏ ସେଇ ସଂକୀର୍ତ୍ତ ତାର ମନରେ ମଜ୍ଜିହେଉଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ଘରର ଝବର ମଧ୍ୟ ତା କାନକୁ ଆସିଲା । ତାହା ଶୁଣି ସେ ଖୁବ୍ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଘରର ଗୁପ୍ତ କଥା ସବୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ଶକ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେସବୁ ଲୁଚି ରହୁନାହିଁ । ଦିନେ ମାଲି ବେଲ୍‌ସ୍‌ପାର୍ ସ୍ତ୍ରୀ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ମାଲ ପାଖରେ କାନ୍ଦ-କାନ୍ଦ ସବୁ କଥା କହିଦେଲା । ସେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲା, “ଆମେ କେବେହେଲେ ଭାବିନଥିଲୁ ଯେ ଆନନ୍ଦୀର ଭାଗ୍ୟ ଏମିତି ଭାବେ ଓଲଟି-ଯିବ ।” ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ମାଲ ସେସବୁ କଥା ସୁଅ ଆଗରେ କହିଦେଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଦିନ ପରେ ଦିନେ ମାଣିକ୍‌ମ୍ ଓ ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲିଥିବା କଳିଆ ତାର କାନରେ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଷ୍ଟୁଡିଓରେ ବସିଥିବାବେଳେ ମାଣିକ୍‌ମ୍‌ର କୋଠରୀରୁ ତାର ପାଟିରୁଣ୍ଡ ଶୁଣାଗଲା । ଆନନ୍ଦୀ ମିନତି କରି କହୁଥାଏ ଯେ, ସେ ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ସାକ୍ଷୀ କରି ନେଇଥିବା କରଳ ଟଙ୍କା ପ୍ରଥମେ ଶୁଣିଦେଉ । ଏ କଥାରେ ମାଣିକ୍‌ମ୍ ତାକୁ ଯାହା ଗାଳିଦେଲା ସେ କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଚମକିପଡ଼ିଲା । ଆନନ୍ଦୀର କାନ୍ଦଣା ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ତାର ଷ୍ଟୁଡିଓ ଯାଏଁ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ପ୍ରଥମେ ସେ ଭାବିଲା ଯେ ସେଠାକୁ ଦଉଡ଼ିଯିବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ; କାରଣ ସେମାନଙ୍କ କଳିଆର କାରଣ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମଧ୍ୟ ରହୁଥିଲା ।

ଏଭଳି ନାନା ଚିନ୍ତା ତାକୁ ଅସହ୍ୟ କଷ୍ଟ ଦେବାକୁ ଲାଗିବାରୁ ଆଶାମଲ୍ଲେ କିନ୍ତୁ ଦିନ ପାଇଁ ସହର ବାହାରକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଭାବିଲା । ସେ ଯେତେବେଳେ ସପାଦକ ଶରଦଶଙ୍କଙ୍କୁ କହିଲା ଯେ ସେ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ନାନା ପ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବାକୁ ସହର ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ ନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ଯେ ବିଭିନ୍ନ ଗାଆଁରେ ରହୁଥିବା ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଠି ଲେଖି ସେ ତାର ଯାହାର ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇଦେବେ । ସେ ତାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଯେ ପ୍ରଥମେ ପୋକାଲ

ବେଳେ ତାଙ୍କ ଗାଆଁରେ ହେଉଥିବା ଶବ୍ଦ ଖେଳ ମଞ୍ଚିବରଙ୍କୁ ଦେଖିଯାଇ ତାପରେ ସେ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଯିବ ।

ଯିବା କଥା ଶୁଣି ହେବା ପରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଅଗେ ଶାରଦା ସହୃଦ କଥାବାଣୀ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ । ଦିନେ ସେ ତାକୁ ଦେଖାକରିବାକୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ବିଦ୍ୟାଳୟର କାମ ସାରା ସରକୁ ଫେରିବା ବାଟରେ ଶାରଦା ଆଶାମଲ୍ଲି ନିକଟକୁ ଆସିଥିଲା । ସେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହର ସହୃଦ ଶାରଦାକୁ ସ୍ଵାଗତ ଜଣାଇଲା ଏବଂ ତାର ସାଥୀ କଥା କହିଲା—“ଆପଣ ମୋତେ କହିଥିଲେ ନା ଯେ ପୋଙ୍ଗଲ ଛୁଟିବେଳେ ଆପଣ ‘ମଞ୍ଚିବରଙ୍କୁ’ ନାମକ ଖେଳ ଦେଖିବାକୁ ମୋ ସହୃଦ ଶରଦାଙ୍କୁ ଗାଆଁକୁ ଯିବେ ! ଏବେ କ’ଣ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଆସିବେ ?”

ଶାରଦା ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ତା’ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ତାର ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଯେ ସେ କଣ ପ୍ରକୃତରେ ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ଚାହେଁ ?

“ଛୁଟି ସରିଗଲେ ଆପଣ ମାତ୍ରାଜ ଫେରିଆସିବେ । ମୁଁ ସେଇଠୁ ସାଲେମ୍ ଜିଲ୍ଲାରେ କାବେଶ୍ ଡକ୍ଟରୀ ଗୋଟିଏ ଗାଆଁକୁ ଯିବି । ଓହ୍ଲେସ୍ତାନ କ୍ଲବ୍‌ରେ ରହୁ ବଣ, ପାଖତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଓ ନଦୀ କୁଳ ଚାଲି ଦେଖିବି । ଆପଣ ମୋ ଭଲ ସବୁଆଡ଼ ଚାଲି ପାରିବେ ନାହିଁ; ତେଣୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଅଗେସ୍ତାନ କୁଳମ୍ ସାଇ ସେଇଠୁ ଫେରିଆସିବେ ।”

ଶାରଦା ହସି ହସି ପଚାରିଲା, “ସତରେ କଣ ମୋତେ ସାଙ୍ଗରେ ନେବେ ?”

“ଅରେ, ଆପଣ କଣ ଆପଣଙ୍କ କଥା ଭୁଲିଗଲେ ନା କଣ ? ଆପଣ ତ ନିଜେ କହିଥିଲେ ଯେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବେ ?”

“ତାହେଲେ ଆପଣ ମୋ କଥାଟିକୁ ସତ ବୋଲି ଭାବିଲେ ? ମନ ହେଲା ତ କହିଦେଲି, ଭୁଲରେ ମୁଁ ସେ କଥାଟି ଆପଣଙ୍କୁ କହିଥିଲି । ବେଶ୍, ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ ।”

“ଫଳ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯା’ନ୍ତି ତେବେ ?”

ଶାରଦା ପଚାରିଲା, “ଆପଣ କଣ ସତରେ ମୋତେ ସାଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ?” ଏହା କହି ତାର ଆଖିକୁ ଭଲକରି ଚାହିଁରହିଲା । ଅନାଗତରେ ଆଜ୍ଞାଲିଗୁଡ଼ିକ ତାର ବେକର ତେଜ୍ ସହୃଦ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା’ପରେ ସେ ଚେନ୍‌ଟିକୁ ଦାନ୍ତରେ କାମୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶାରଦାକୁ ସେହି ରୂପରେ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲି ଭାବିଲା ଯେ ତାର ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ଲେପ କରିଦେଇଗଲା ତା ପାଖରେ କିଛି ଗୋଟାଏ ସାହସର ଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ସେ ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ତାର ମୁହଁରେ ଲଜର ସଙ୍କେତ ଦେଖି ଯେ କହିଲା, “ମୁଁ ସତରେ ଆପଣଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଉଛି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିବାକୁ । ଆମ ଭଲ ଲୋକଙ୍କର ସେହି ଗାଁଟି ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଆପଣ ବି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲନ୍ତୁ ।”

ଶାରଦା କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇନାହିଁ । ସେ ମୁରୁକ ହସି ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁରହିଲା । ପିଲଟି ଭଳି ତାର ସରଳ କଥା ତାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଲାଗିଲା । ସେ ଭାବିଲା ଆଶାମଲ୍ଲି ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇପାରିଲେ ତା ପକ୍ଷରେ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ହୁଅନ୍ତା ।

ଆଶାମଲେ ପୁଣି ଥରେ ପଚାରିଲା, “ତାହାହେଲେ ଆପଣ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବେ ନା ?”

“ଆପଣ ଏକବାରେ ଯିଲା !” —କହୁ ଶାରଦା ଦୀର୍ଘନିଶ୍ଵାସ ପକାଇଲା । “ଆମେ ଦୁହେଁ ସାଥୀ ହୋଇ ଯାହାକଲେ ଆପଣଙ୍କର ମାଆ କଣ କହୁବେ ? ମୋର ଘରଲୋକେ ବି ମୋତେ କ’ଣ କହୁବେ ?...ଆମେ ସେଠି ଯାହା ଘରେ ରହୁବା ସେମାନେ ଆମ ବିଷୟରେ କଣ ଭାବିବେ ? ଆପଣ ସୁନ୍ଦରକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ଗାଆଁକୁ ଯାଇଥିଲେ, ପୁଣି ମୋତେ ନେଇ ସେଠାକୁ ଗଲେ...”

ଶାରଦାର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ବାହାର ଦୁନିଆ କଥା ଚାହିଁପାରିଲା । ତାର ଚେତନା ଆସିଲା ଯେ ସେ ସାମାଜିକ ମର୍ଦ୍ଦାଦା ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଛି । ଶାରଦା ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲା, ସେ ବିଷୟରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଚିନ୍ତା କରିପାରି ନିରାଶ ହୋଇ ସେ କହିଲା, “ହଁ...ଆପଣଙ୍କ କଥା ସତ ।”

“କିପରି ସତ୍ୟ ?” ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରିଦେଇ ଶାରଦା ଶୁଣିଲା ହସଟିଏ ହସିଲା । ସେ କହିଲା, “ସତ୍ୟ କ’ଣ ଆପଣ ତାହା ଜାଣିବାକୁ କହାଯି ଚେଷ୍ଟା କରିନୁନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ସତ୍ୟକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଦେଲେ ଏବଂ ସତ୍ୟଭଳି ଜଣାଇଥିବା ଜିନିଷ ପଛରେ ଧାଇଁ ଅନେକ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ । ଏବେ ବି ଆପଣ ଦ୍ଵିଧାରେ ରହିଛନ୍ତି ।”

ଶାରଦା ଆନନ୍ଦୀ କଥା ମନେପକାଇଦେବାରୁ ଆଶାମଲେର ହୃଦୟ ଦୁଃଖରେ ଭରିଗଲା । ସେ ତା ମନର କଷ୍ଟ ଲୁଚାଇବାକୁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟାକଲା; କିନ୍ତୁ ତଥାପି ତାର ଆଖି ଲାଲ ଛଳଛଳ ହୋଇଉଠିଲା ଓ ଗଳା ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ସେ କହିଲା, “ଦୟାକରି ଆଗକଥା ମନେପକାଇ ମୋର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦୂରକୁ ନାହିଁ । ଏଇ ପୁରୁଣା କଥାର ସ୍ମୃତିଗୁଡ଼ିକ ସହ-ପାରିବା ଭଳି ଶବ୍ଦ ମୋର ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କୌଣସିଆଡ଼େ ଯାଇ ନାନା ରକମର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି ନିଜକୁ ଭୁଲାଇରଖିବାକୁ ଚାହେଁ ।”

କେଜାଣି କାହିଁକି ଶାରଦା ମନରେ ତା’ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଜାଗ୍ରତ ହେଲାନାହିଁ । ସେ ରାଗରେ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ କ’ଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ଆଜିକାଲି କେତେ କଷ୍ଟରେ ଅଛି ? ସେ ତାର ଘରେ ଆଉ ବସୁ ରହୁନାହିଁ, ଟିକି ଟିକି କରି ଶେଷହୋଇଯାଇଛି । ତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଶେଷକରିଦେବାର ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି ।

“ଦୟାକରି ଆଉ ମୋ ଆଗରେ ଏସବୁ କଥା କହୁନୁନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ ଜାଣିଛି — ଆପଣଙ୍କର କିଛି କହୁବା ଦରକାର ନାହିଁ ।”

“ମନରେ ଏତେ କଷ୍ଟ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣ ମୋତେ ନିଜ ସହୃଦ ଗାଆଁକୁ ଯିବାକୁ କହୁଛନ୍ତି ?”

ଆଶାମଲେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “କଷ୍ଟକୁ ଭୁଲିବା ପାଇଁ । ଗୋଟାଏ ଭୟାନକ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖି ମୁଁ ଚେଇଁଉଠିଥିଲି । ତତ୍ସନ୍ଧ୍ୟାତ୍ଵ ଯେମିତି ଆଉ ଗୋଟାଏ ସ୍ଵପ୍ନ ମୋତେ ଦେଖିଗଲା । ସୁନ୍ଦର ବସୁଥିବାବେଳେ ତା’ ସହୃଦ ଜୀବନ ନିବାହ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଥିଲା ଗୋଟାଏ

ସମସ୍ୟା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଭରୁଥିଲି ଆନନ୍ଦୀର ଜୀବନ ସୁଖମୟ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବେଦନା ସହ୍ୟ କରିପାରୁନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ଚିନ୍ତିତ ହେବା ଅନୁଗତ; କାରଣ ଏଇଟା ହେଉଛି ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଘଟଣା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରିପାରୁନାହିଁ । ସେମାନେ ମୋର ପଡ଼ୋଶୀ ମଧ୍ୟ ତ... ।”

କଥା କହୁ କହୁ ଆଶାମଲ୍ଲେ ହଠାତ୍ ତା ପାଖକୁ ଉଠିଆସିଲା ଓ ଶାରଦାର ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଖୁବ୍ କୋରୁରେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଲା । ତାର ଦେହ ଅଗ୍ନିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶାରଦା ପ୍ରବ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲା । ସେ ତାର ହାତକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲ ନାହିଁ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ଥରଥର-ଗଳାରେ କହିଲା, “ଶାରଦା, ମୁଁ ଅତି ଏକା ବସ୍ତୁ ପାରିବି ନାହିଁ । ମୋର ଗୋଟାଏ ସାହାଯ୍ୟ ଦରକାର । ଆପଣ...ଆପଣ...ମୋତେ ବାହାହେଲେ ମୋର ବଡ଼ ଉପକାର କରିବେ । ଏବେ ସେଥିପାଇଁ ଡରଡର ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ଆପଣ ‘ହଁ’ କହିଦେବା ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।”

ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାରଦା ମନରେ ତା ପ୍ରତି ବାସ୍ତବିକ ସହାନୁଭୂତି ଜାଣିତହେଲା । ସେ ଆସ୍ତେ କରି ତାର ହାତ ଛଡ଼ାଇନେଇ ତାର ଲୁହଭରି ମୁହଁଟିକୁ କିଛି ସମୟ ଅନାଇ ରହିଲା, ତାପରେ କହିଲା, “ଟିକିଏ ମୋ କହୁବାକଥା ଭାବନ୍ତୁ । ଆପଣ କାପୁରୁଷ ଭଳି କଥାବାତ୍ତା କରନ୍ତୁନାହିଁ । ଆପଣ ପୁଣି ନିଜର ପୁରୁଣା ରାସ୍ତା ଧରୁଛନ୍ତି । ନିଜର ଦୁଃଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ହିଁ ତ ଆପଣ ମୋତେ ଏକଥା ପଚାରୁଛନ୍ତି ? ଆପଣଙ୍କର କଥା ମୋତେ ସତ ବୋଲି ଲାଗୁନାହିଁ । ଆପଣ ମଫସଲ ପଟେ ବୁଲିଆସନ୍ତୁ—ତା’ପରେ ଆମେ କଥାବାତ୍ତା କରିବା ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କଣ ଭାବନାରେ ତନୁୟ ରହି ଡାକିଲା, “ଶାରଦା !”

“ନା ନା, ଆପଣ ଯଦି ଚାହାନ୍ତି ଯେ ମୁଁ ସବୁଦିନେ ସହଜଭାବେ ଆପଣଙ୍କ ସହଚ ଦେଖି ସାକ୍ଷାତ କରେ, ତେବେ ମୋତେ ଅଭିଧରେ ଏକଥା କହିବେ ନାହିଁ । ଏକଥା ଶୁଣି ମୋତେ ଦୁଃଖ କି ଭାବ କିଛି ଲାଗୁନାହିଁ । ଆପଣ ଗାଆଁକୁ ଯାଇ ନିରାପଦରେ ଫେରନ୍ତୁ ।”

“ତେବେ କ’ଣ ଆପଣ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବେନାହିଁ ?”

ଶାରଦା କହିଲା, “ଆପଣ ଆଉ ଥରେ ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ମୁଁ ସହନପାରି କାନ୍ଦି ଉଠିବି ।” ଏବଂ ନିଜର ଓଢ଼ା ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ ଭଲକରି ପୋଛି ଦେଇ ସେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଯେଉଁ ଦିନ ରାତିରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଛାଡ଼ି ବାହାରକୁ ଯିବା କଥା, ସେଦିନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ବେଳକୁ କୌଣସି ଗୋଟାଏ ମୋକଦ୍ଦମା ସପକ୍ଷରେ ତା ପାଖକୁ ନୋଟିସ୍ ଆସିଲା ।

ଅଦାଲତର ଚପରସୀ ଗୁଲିଗଲ ପରେ ଆଶାମଲେ ସେଇ କାଗଜପତ୍ରକୁ ଭଲ କରି ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଟଙ୍କା କରଜ ଦେଇଥିବା ଲୋକ ଆଶାମଲେ ଓ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ପ୍ରତିବାଦ କରି ତାଙ୍କ ନାଆଁରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରିଛି । ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାରିଖରେ ଅଦାଲତରେ ହଜର ହେବାପାଇଁ ତାକୁ ଆଦେଶ ଦିଆହୋଇଛି ।

ଆଶାମଲେ କଣ କରିବ କିଛି ଭାବିପାରିଲା ନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ଯାହା କହିଥିଲା ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପତ୍ତିର ସୂଚକ । ଅଦାଲତ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ଦିନଟି ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ସେଦିନ ତାର ସହର ବାହାରେ ରହିବା କଥା । ସେ କତେଣୁ ଅଦାଲତ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣେନା । ସେଥିପାଇଁ ଅଦାଲତର ନୋଟିସ୍‌ଟି ପଢ଼ିବା ପରେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଘୁରୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେଥିରେ ଲେଖାଥାଏ ଯେ, ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ପାଇଁ ଯାହା ଶୁଦ୍ଧ ଦସ୍ତଖତ କରିଥିବାରୁ ତାକୁ ଗୁଲିଗ ହଜାର ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ହେବ ।

‘ମୋ ପାଖରେ ଟଙ୍କା ଥିଲେ ମୁଁ ଏଇନେ ଏଇ କରଜ ଶୁଦ୍ଧିଦିଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଗୁଲିଗ ହଜାର ଟଙ୍କା ତ ଦୂରର କଥା, ମୋ ପାଖରେ ଗୁଲିଗ ଟଙ୍କା ବି ନାହିଁ ।’ ଏକଥା ଭାବି ଆଶାମଲେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଟିକିଏ ପରେ ସେ କାଗଜପତ୍ର ଧରି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଘରକୁ ଗୁଲିଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଫେରିନିଆ । କିନ୍ତୁ ସେନ୍ ଆଶାମଲେ ହାତରୁ ସେସବୁ କାଗଜ ନେଇ ପଢ଼ି ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇ ବସିରହିଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀ ବି ସେଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ି ତଟସ୍ଥ ହେଲା । ତାର ମନେପଡ଼ିଲା ଯେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଲୋକଟି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଆସିଥିଲା, ସେ ବି ଅଦାଲତର ଲୋକ ଏବଂ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ନାଆଁରେ ବି ଏମିତିକା ଖଣ୍ଡିଏ ନୋଟିସ୍‌ ଆଣିଥିବ ।

ମାଆ ଯେମିତି ନିଜର ଅବୋଧ ଶିଶୁକୁ ବଡ଼ ସହାନୁଭୂତିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ, ଆନନ୍ଦୀ ଆଶାମଲେ ଆଡ଼କୁ ଯେମିତି ଚାହିଁଲା । ତାର ଆଖିରୁ ଟପ୍ ଟପ୍ ହୋଇ ଲୁହ ଗଡ଼ିଯାଉଥାଏ । ଆଶାମଲେ ମୁଣ୍ଡ ଉଠାଇ ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ସେଇ ଅବସ୍ଥାରେ ଆନନ୍ଦୀର ଲୁହ ତାକୁ ସାନ୍ତୁନା ଦେଉଥାଏ ।

“ଆପଣ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ସବୁ ଠିକ୍‌ କରିନେବେ ।” କହି ଆଶାମଲେ ତାକୁ ଯେଉଁଠି ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା ।

“ମୋ’ର ପାଇଁ ଏସବୁ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କିଆଣି ସେଇ କାଗଜରେ ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ ବଢ଼ାଇଦେଇଥିଲି । ମୁଁ ଯଦି ଆଗରୁ ଜାଣିଥାନ୍ତି, ଯେ ତାର ପରିଶ୍ରମ ଏଇଆ ହେବ ତେବେ...” କହୁ-କହୁ ଆନନ୍ଦୀର କଣ୍ଠ ରୋଧ ହୋଇଗଲା; ତା’ପରେ ସେ ଆଉ କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ ।

“ଏସବୁ କିଛି ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ହୋଇନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ ନିଜେ ମୋତେ କହିଥିଲେ ବି ମୁଁ ଦସ୍ତଖତ କରିଦେଇଥାନ୍ତି । ଏବେ ବି କିଛି ଖରାପ ହୋଇନାହିଁ । ମୋକଦ୍ଦମା ତାରିଖରେ ମୁଁ ସହର ବାହାରେ ଥିବି । କଥାଟି ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଦେଇଥିଲେ

ସେ ନିଜେ ଯିବୁ କଥା ବୁଝିବ ।”

କନ୍ଦରସେନ ଓ ଆନନ୍ଦୀ ଦୁହେଁ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଯଦି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଗୁଣ୍ଡିଆଆନ୍ତା ତେବେ କିଛି ଦିନ ପୁରୁଷ ସେହି କରଜ ଶୁଣି ଦେଇପାରିଥାନ୍ତା । ଏଇ ରଣ ଶୁଣିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେ ତାଙ୍କ ଦରର ରଣ ଶୁଣି ସେ ଦରଟାକୁ ନିଜ ନାଆଁରେ କରିନେଇଛୁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସବୁ କାମ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅବୋଧ ହୋଇଉଠିଥାଏ ।

ଆନନ୍ଦୀ କହୁଛି, “ଆପଣ ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାକରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଗାଆଁ ଆଡ଼େ ଚାଲିଆସନ୍ତୁ । ଯେକୌଣସିମତେ କରଜ ଶୁଣିଦେବାକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହୁଛି । ଅଦାଲତ ମଧ୍ୟ କିଛିରେ ଟଙ୍କା ଶୁଣିବାକୁ ରାଜି ହୋଇଯିବ । ଦରକାର ହେଲେ ଆମେ ସେମିତି କରିନେବୁ ।”

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଫେରିଆସିଲା । କାରୁରୁ ଓଢ଼ାଇ ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ନାକ ଟେକିଲା । ତାର ସନ୍ଦେହ ଯେ ତାର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ବରବର ସେଠାକୁ ଆସେ ଓ ଏଥିପାଇଁ ତାର ଶୁଶୁର ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ପୁରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ କଥା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ।

“କ’ଣ ହେଲା ? କ’ଣ ଆଶାମା ଚନ୍ଦ୍ରକଳା-ସମ୍ମିଳନ ପାଇଁ ବିରୁଦ୍ଧ ଗୁଣ୍ଡିଛୁ ?” ବୋଲି ପରିହାସ କରି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆସି ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ତାର କଥାରେ ନିହତ ବ୍ୟଙ୍ଗ କନ୍ଦରସେନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଖର ପରି ବିଛହୋଇଗଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ତାର ହାତରେ ଥିବା କାଗଜଗୁଡ଼ିକୁ ମାରବରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ସେ ସବୁ ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତମକିପଡ଼ିଲା । ନିଜର ଭାବକୁ ଲୁଚାଇ ସେ ବେଶାଦର ହସ ହସ କହୁଛି, “ବୋଧହୁଏ ସେ ଲୋକଟା ମୋକଦ୍ଦମା କରି ଆମକୁ ଧମକାଇବାକୁ ଚାହେଁ...ମୋକଦ୍ଦମା କରୁଛୁ ଯଦି କରୁ... । ଆମେ ଯାହା ପଇସାପତ୍ର ଦେଇଛୁ ତାର କିଛି ହସାବ-କିତାବ ନକରି ଆମକୁ ଠକି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ନା କଣ... । ଏଇ ଲୋକଟାକୁ ପାନେ ନ ଦେଲେ ହେବନାହିଁ ।”

“ମୁଁ ଆଜି ସହର ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ଭାବିଛୁ...ଫେରିବାକୁ ମାସେରୁ ବେଶି ସମୟ ଲାଗିବ” ବୋଲି ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଜର କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହୁଛି, “ତୁ ଯାଉନୁ, ତୋର କଚେରିକୁ ଯିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ ସେସବୁ ବୁଝିବି । ମୋର ନିଜର ଓଢ଼ିକା ଅଛି । ସେ ସବୁ କରିଦେବେ ।” ସେ କଥା-କଥାରେ ଶୁଣାଇଦେଲା ଯେ ଏମିତିକା ଗ୍ରେଟ କଥାଟିଏ ପାଇଁ ତିନିହେଁ ଏକାସାଙ୍ଗରେ ଏମିତି ଭାବେ ବସି ଚିନ୍ତାକରିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଠାରୁ ଉଠିଗଲା । ପାହାଡ଼ ଭଳି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସମସ୍ୟାର ଖୁବ୍ ସହଜରେ ସାମାଧାନ ହୋଇଗଲା । ସେଥିରେ ସେ ଭାରି ଖୁସି । ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଦିନକୁ ଦିନ ବେଶ୍ ତରୁର ଏବଂ ନିର୍ଭୟ ହୋଇଗଲାଣି ।

ଦରଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଜସଜ୍ଜା ଆଶାମଲେକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପୁଣି ତାଙ୍କଲ । କହଲୁ,
“ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଓଢ଼ିଲ ଡୋ ପାଖକୁ ଯିବେ । ବାହାରକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଅଦାଲତର କାଗଜ-
ପତ୍ରରେ ଦସ୍ତଖତ କରିଦେଇଯିବୁ । ତୋର ଓଢ଼ିଲକୁ ଫିସ୍ ଦେବା କମ୍ପା ଅଦାଲତ ପାଇଁ
ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେବାର କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ । ସେ ମୋ ନିଜ ଓଢ଼ିଲ—ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ମୁଁ
ଦେବି ।”

ତା’ର ସେହି ଉଦ୍ଦାରଣ ଆଶାମଲେକୁ ବଡ଼ ନିରାଶ ଜଣାଗଲା । ଅନନ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଗୁନି ରହି
ପାରିଲାନାହିଁ । ସେ ମନରେ କହୁପକାଇଲା, “ସେ ତ ଆପଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ—ତା
ବଦଳରେ ଆପଣ କଣ ତାଙ୍କୁ ଅଦାଲତର ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେବାକୁ କହିବେ ? ଆପଣ ତ ଭଲ
ନ୍ୟାୟ କରୁଛନ୍ତି ।”

ଏହା ଶୁଣି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ରାଗ ଲାଗିଲା । ସେ ତାକୁ ଏଭଳି ଅଟିରେ ଗୁଡ଼ିଲ ସତେ
ଅବା ତାକୁ ପୋଡ଼ି ପକାଇବ । ସେ ଅଟିର ସଙ୍କେତରେ ତାକୁ ଯେପରି ଆଦେଶ ଦେଲା—
ତୁ ତୁମ୍ଭ କରି ଏଠାରୁ ଧଳା । କିନ୍ତୁ ଅନନ୍ୟା ସେଇଠି ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲା । ଏଥିରେ
ତାକୁ ଖୁବ୍ ରାଗଲାଗିଲା । ସେ ଆଶାମଲେକୁ ଅପମାନ ଦେଇ ନିଜର ରାଗ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ
ଭାବିଲା । କହଲୁ, “ଆଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ ତ ତାକୁ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଓଢ଼ିଲ ଲଗାଇ ମୋକଦ୍ଦମା
ଲାଢ଼ିବାକୁ ହୋଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ସେ ବିଚର ପଛସା ପାଇଁ କୁଅଡ଼େ ଯିବ ? ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜି
ସେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଏ ସେଥିରେ ତ ତାର ଯେତେ ପୁରୁନାହିଁ । ତାର ଅସୁବିଧା ଦେଖି ମୁଁ ତାକୁ
ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ମୁଁ ଯଦି ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନା କରିଦେବି,
ତେବେ ତାକୁ ନିଜେ ଓଢ଼ିଲ ଲଗାଇ ମୋକଦ୍ଦମା ଲାଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଅଦାଲତର ଧକ୍କା
ଖାଇବାକୁ ହେବ ।”

ଏ ଅପମାନରେ ଆଶାମଲେର ମୁଣ୍ଡ ନଇଁଗଲା । ସେ କିଛି ନ କହି ତାର ଘରକୁ
ଗୁଲିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଯେତେବେଳେ ପଛସା ନଥାଇ କଷ୍ଟ ଭେଗୁଆଏ, ସେତେବେଳେ
ଆଶାମଲେ ତାକୁ ଅନେକ ଥର ପଛସା ଦେଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତା’ରୁ
ଲୁଗାପଟା ଫର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇ ପିନ୍ଧିଛି । ସେତେବେଳେ କେବେହେଲେ ଆଶାମଲେ ତାକୁ
ସ୍ତେଷ୍ଟ ବୋଲି କହିନାହିଁ କି ତାର ନିନ୍ଦା କରିନାହିଁ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହରସେନ ଓ ଅନନ୍ୟା
ଆଗରେ ତାର ଅପମାନ କଲା । ଏକଥା ଆଶାମଲେକୁ ବହୁତ ଖରାପ ଲାଗିଲା । ସେ
ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ସାହା ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ବୋଧହୁଏ ଏବେ ତାର ଫଳ ଭେଗୁଛି ।

ତା’ପରେ ଅନନ୍ୟା ଯେଠି ରହିଲା ନାହିଁ । ନିଜ ଦୃଢ଼ତାରେ ଉଠୁଥିବା ତୋଫାନକୁ ଶାନ୍ତ
କରିବା ପାଇଁ ସେ ଭିତରକୁ ଗୁଲିଗଲା ।

ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନିଜ ଓଢ଼ିଲକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲେ
ପାଖକୁ ଆସିଲା । ସେ ଅଦାଲତର କାଗଜପତ୍ରରେ ତାର ଦସ୍ତଖତ କରାଇନେଲା ।
ଓଢ଼ିଲ କହିଲା ଯେ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ତରଫରୁ ମକଦ୍ଦମା ଲାଢ଼ିବ ।

“ତୁ ମାସକ ପରେ ଫେର୍ କି ବର୍ଷକ ପରେ, ଆମେ ସବୁକିଛି ବୁଝିବୁ । ତୁ କଥାଟି

ଭୁଲିଯାଆ ।” ଏହା କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଆଶାମଲେ ସେ କଥା ତ ଭୁଲିଗଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଆନନ୍ଦୀ ଓ ଶାରଦାକୁ ଭୁଲିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଯାହାପାଇଁ ସବୁ ବାହାରିବାବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଦରକୁ ଅସି ତାକୁ ବଦାସ୍ ଦେଲା । ଶାରଦା ଆଗରୁ ତାର ଜନସ ବାନ୍ଧିଦେଇଥିଲା । ଏମ୍‌ମୋର ଷ୍ଟେସନରୁ ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବାମାତ୍ରେ ହିଁ ଆଶାମଲେକୁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ସ୍ନେହ କଥା ମନେପଡ଼ିଲା ।

ଅରୈସ୍ତନ କୁଳମ ପାଖରେ ‘ମାଲିନ ପାରେ’ ନାମକ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଗାଆଁ ଲୋକଙ୍କର ଭିଡ଼ । ଅରୈସ୍ତନ କୁଳମରେ ‘ମଞ୍ଜି ବିରଟଟ’ ନାମକ ଖେଳ ଦେଖିବାପାଇଁ ଆଖପାଖ ଗାଆଁର ଲୋକେ ସେଠାରେ ଜମା ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ପାହାଡ଼ର ସାଙ୍ଗି ଭିତରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପର୍ବମାନଙ୍କ ନାଥିବା ଖେଳ ହୁଏ । ବୋଧହୁଏ ଖେଳ ଦେଖିବାପାଇଁ ଜମାହୋଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଶ୍ଚିମ ଆଫମଗରୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଅରୈସ୍ତନ କୁଳମ-ନିବାସୀ ସେହି ଖେଳର ଆୟୋଜନ ପାହାଡ଼ର ସେହି ସାଙ୍ଗିରେ କରିଥାନ୍ତି ।

ଆଶାମଲେ ଶରବଟନଙ୍କ ଭାଇ ଆରୁମଗମଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ପଥର ଚଟାଣ ଉପରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ସେଠି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବସି ଚିନ୍ତା ଆଙ୍କିବା ସମ୍ଭବ ନ ଥିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଏବଂ ପଶୁ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ବେଗରେ ହେଉଥିବା ଜୀବନ-ମରଣର ସଂଘର୍ଷକୁ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନରେ ବସି ଚିନ୍ତା କରିବା ପ୍ରାୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେଠି କି କରିନେଇ ସମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟଟି ମନଦେଇ ଦେଖିଯାଉବା ପରେ ଶାନ୍ତିରେ ବସି ତାର ଚିନ୍ତା ଆଙ୍କିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ।

ସାଙ୍ଗିର ଗୋଟିଏ ପଟେ ସବୁଜ ଖୁଣ୍ଟି ସାହାଯ୍ୟରେ ଚିଥର ଚକଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ ଚିଥର କରାଯାଇଥାଏ । ତା ଭିତରେ ଚିରଣ-ଭୁଲିଗତି ପଶୁ ବ୍ୟଗ୍ରଭାବରେ ଚାଲୁଥିଲେ । କସରା, କଳା, ଧଳା, ହାବନା, ଚିତ୍ତକବର ଏମିତିକା କେତେ ପଶୁ ସେଠାରେ ଦେଖା-ଯାଉଥାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଶୁର ନାକରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ିକୁ ଦୁଇ-ତିନିଜଣ ଟାଣିରଖି ତାକୁ କାରୁ କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଗଳାରେ ବନ୍ଧା ଦଉଡ଼ି ଖୋଲିବାର ସମୟ ଏବେ ହୋଇନଥାଏ ।

ଆଶାମଲେ ପର୍ବମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତୁତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସାଜସଜ୍ଜାକୁ ମନଦେଇ ଦେଖିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଶିଫକୁ ଗୁଣ୍ଡି ଶୁଳ ପରି ଗୋଳିଆ କରିଦେଇ ସେଥିରେ ନାନାପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ ଲଗାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ମୁଣ୍ଡରେ ଓ ଗଳାରେ ରେଶମୀ ଯୁତାଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧା ଗୁଚ୍ଛା ବୁଲୁଥାଏ । ଜରିଦାର ରଙ୍ଗୀନ ରେଶମୀ କପଡ଼ା ସେମାନଙ୍କର ଗଳାରେ ବନ୍ଧାହୋଇଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଶିଫରେ ବନ୍ଧା ଥଳଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଆଶାମଲେ ଚୁଢ଼ିପାରିଲା ଯେ ସେହିଟି ଟଙ୍କାଥଳ ।

ସନ୍ତାନେ ଆବଦ୍ଧିବା ବାଡ଼ ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ସନ୍ତାନକୁ ନାଥବାପାଙ୍କ ଧାଡ଼ିହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଦୃଶ୍ୟସ୍ଥ ନବଯୁବକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦେଖିଲୁ । କେତେକ ଲୋକ କମରବନ୍ଧ ବାନ୍ଧିଥିଲେ । କେତେକ ଲୋକ ପିନ୍ଧା ଧୋତିକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ଅଣ୍ଟାରେ ଗୁଡ଼ାଇ ବାନ୍ଧିଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦୃଶ୍ୟସ୍ଥ ଦେହ ଓ ଚଉଡ଼ା ଛୁତିରୁ ବାହାରି ଏବଂ ଉଷାହୁ ଝରିପଡ଼ୁ ଥିଲା ।

ଆରୁମ୍ଭମ୍ କହିଲେ, “ଏଇ ସନ୍ତାନକୁ ନାଥ ପାରିବା ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଗଲା ଏବଂ ଶିଫରେ ବନ୍ଧା ଟଙ୍କା ଦେଇଦିଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ କେବଳ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପାଇବାକୁ ସନ୍ତାନକୁ ନାଥବାପାଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଇ ଦେଖନ୍ତୁ, ଆଗର ଚଟାଣ ଉପରେ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦଳ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଛି । ସେମାନଙ୍କର ବାଙ୍କଗୁଡ଼ାଣି, ହସ ଓ ପ୍ରଶଂସା ହିଁ ଏଇ ଯୁବକମାନଙ୍କର ହରୁଠାରୁ ବଡ଼ ପୁରସ୍କାର । ସନ୍ତାନ ଉପରେ ବିଳମ୍ବ ଲାଗି କରିଥିବା ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଯୁବକା ଦୃଢ଼ତାକୁ ଜୟ କରିବାର ଗ୍ରହା ଫିଟିଯାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେର ମନ ହଜାରେ ବର୍ଷ ଆଗର ଯୁଗକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ମୁରୁଲି ନାମକ ଏଇ ବନ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅଧିବାସୀଙ୍କର—ତାମିଲ ପ୍ରଦେଶର ଗଉଡ଼-ମାନଙ୍କର ବାହାରିବା ଏହି ଖେଳ ନା ? ପ୍ରାଚୀନ ତାମିଲ ରଚନା ‘କଲି ତୋଗେ’ରେ ସେ ‘ଏରୁ ଡଲୁରୁଦଲ’ (ସନ୍ତାନ ନାଥବା) ନାମକ ଖେଳର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଡ଼ିଥିଲା, ସେଥିରୁ ତାର ଆଖିଆଗରେ ସାକାର ହୋଇଉଠିଲା ।

ଆରୁମ୍ଭମ୍ ଆଗରେ ତାର ଚର୍ଚ୍ଚାକରି କହିଲା, “ଆଜ୍ଞାନୀର ଏଇ ଖେଳର ସ୍ବରୂପ ଆଜିବି ସେହିପରି ରହିଛି । ପ୍ରଭେଦ କେବଳ ଏତିକି ଯେ ସେତେବେଳେ ଯୁବକମାନେ ଖେଳ ଦେଖିବାକୁ ଉପରତାଳରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ଚଟାଣ ଉପରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଖେଳ ଦେଖୁଛନ୍ତି ।”

“ମୌଳିକ ପ୍ରଭେଦ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥାରେ ଅଛି”—ବୋଲି କହି ଆରୁମ୍ଭମ୍ ହସିଲେ । “ଆଜି ଏଇ ତାମିଆ ଦେଖିବାପାଇଁ ଗାଆଁର ଝଅମାନଙ୍କ ସହୃଦ ପୁଅମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରୁଛନ୍ତି । ଏଠି ପ୍ରତିବର୍ଷ ସନ୍ତାନ ନାଥ ନିଜର ବାହାରି ଯୁବକମାନଙ୍କର ସଖ୍ୟା କମିଯାଉଛି ଓ ତାମିଆ ଦେଖିବା ଲୋକଙ୍କର ସଖ୍ୟା ବେଶିହୋଇ ଯାଉଛି । ସେଥିପାଇଁ ଖେଳଟି ବୋଧହୁଏ ଶୀଘ୍ର ବନ୍ଦହୋଇଯିବ ।”

ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ବାସ ଗ୍ରହଣ କଲା । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ସେ ଯାଇ ଯୁବକମାନଙ୍କ ଦଳରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଯିବ; କିନ୍ତୁ ସେ ସନ୍ତାନ ନାଥବା ବିଦ୍ୟା ଜାଣିନଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଲୋକେ ଏଇ ଖେଳ ଦେଖିଲେ କିଛି କଥା ନାହିଁ । କାରଣ ଏଠି ଯୁବକ ଓ ସନ୍ତାନ ପରସ୍ପର ସହ ଖୁବ୍ ବାହାରି ସହୃଦ ଲାଭେଇ କରୁଛନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଯୁବକ-ଯୁବକାମାନେ କଣ୍ଢେଇ ନଈକାବା ଏବଂ ନିଜେ କଣ୍ଢେଇ ଭଳି ବଞ୍ଚିରହୁ ତାହା ଦେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଆମେ ଭୁଲୁ ଯେ ବାହାରି ଏବଂ ପ୍ରେମ ଆମର

ଦରକାର ନାହିଁ, ଆମେ ଦୂରରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାର ନକଲି ରୂପକୁ ଦେଖି ଖୁସିହେଲେ
 ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ଆମେ ଆମର ବିଜ୍ଞାନବିଶ୍ୱାସକୁ ଜ୍ଞାନର ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ବିକାଶ କରି-
 ପାରୁନାହିଁ । ଆମେ ନିଜର ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନକୁ ଭୁଲିଯାଉଛୁ । ମୁଁ ଭବି ପାରୁନାହିଁ ଯେ ଆମର
 ଗତି କେଉଁଆଡ଼େ ?”

ଆରୁମ୍‌ଗମ୍ କହିଲେ, “ଆପଣମାନଙ୍କ ଭଳି ଯୁବକମାନେ ଏକଥା ଭାବିବା ଦରକାର;
 କାରଣ ଭବିଷ୍ୟତ ଆମର ନୁହେଁ, ଆପଣମାନଙ୍କର ।”

ସେତେବେଳେ ପାହାଡ଼ର ଶିଖର ପ୍ରଦେଶରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିଡ଼ ଭିଡ଼ରେ ଛୁଡ଼ା
 ହୋଇଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଏକଥା ଅନୁଭବ କଲ ଯେ, ତାର ସମ୍ପର୍କ ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ପରମ୍ପରା
 ସହିତ ରହିଛି । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ହଜାରେ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏଇ ସ୍ଥାନରେ, ଏଇପରି
 ସକାଳବେଳା, ଏଇଭଳି ଗୋଟାଏ ଉତ୍ସବରେ ସେ ଯୋଗଦେଇଥିଲ । ସେତେବେଳେ
 ସେ ଅନୁଭବ କଲ, କଠିନ ପରଶ୍ରମକୁ ହିଁ ନିଜର ଜୀବନର ମୂଳ ଆଧାର ବୋଲି
 ଭାବିଥିବା; ସଫର୍ଦ୍ଦ, ପ୍ରେମ ଓ କଳାତ୍ମକତା ସହିତ ଜୀବନ ଯାପନ କରିଥିବା ଗୋଟାଏ
 ପୁରାତନ ମାନବଗୋଷ୍ଠୀର ରକ୍ତ ତାର ଧନନୀରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ କହିଲ, “ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା ଲେପ ହେବା ପରେ ଏବଂ ନୂତନ ସଭ୍ୟତାର
 ଉଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଅବଳକତାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଯାଏ, ଆଜି ସେଇ କଥା ଆମକୁ ସାର
 ଦେଶରେ ଦେଖାଦେଉଛି ।”

ସେହି ନବଯୁବକଙ୍କୁ ଏଭଳି ଚିନ୍ତା କରୁଥିବା ଦେଖି ଆରୁମ୍‌ଗମ୍ ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।
 ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକର ବୟସ ଶ୍ରୀବାବେଗରେ ଭାସିଯିବାର ବୟସ । ତା ସହିତ
 ସେ ଥିଲ ଜଣେ କଳାକାର । ଆରୁମ୍‌ଗମ୍ ଭାବିଲେ, ‘ମାଲିନପାରୋ’ରେ ନିଶ୍ଚୟ ଏଭଳି
 କୌଣସି ଶକ୍ତି ରହିଛି, ଯାହା ଏ ଯୁବକକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିଦେଇଛି ।

ଖେଳପଡ଼ିଆରେ ଡୋଲ ବାଜିଉଠିଲା । ଖୁବ୍ କୋଲାହଲ କରି ଗାଆଁଲୋକେ
 ନାଚିବା ଗାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଲୋକେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦକରି ତଳର ସାଙ୍ଗକୁ
 ଚାଲିଗଲେ ।

ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ନାଥବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଯୁବକମାନେ ବାଦପରି ସେମାନଙ୍କ
 ଉପରକୁ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛନ୍ତି ।

ବାଡ଼ ଭିତରେ ବି ଶ୍ରୀଷ୍ଟି କୋଲାହଲ ଶୁଣାଗଲା । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ ବାଦର ହଠାତ୍ ଭଲ
 ରାବ କଲେ । ଶିଫରେ ମାଟି ଖୋଳି ଧୂଳିର ତୋଫାନ ଉଡ଼ାଇ ପର୍ଯ୍ୟାୟେ ଯୁବକମାନଙ୍କ
 ଉପରକୁ ଉଡ଼ୁକି ଆସିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ଭଲ ନାଲି-ନାଲି
 ଆଖିଥିବା, ଦମ୍ଭରେ ଖୁବ୍ ଡିଆଁ-କୁଦା ମାରୁଥିବା କଳାରଙ୍ଗର ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆଶାମଲ୍ଲିକ
 ବିଶେଷଭାବେ ଆକର୍ଷିତ କଲ । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ଛୁଡ଼ାହୋଇ
 ତାର ଲକ୍ଷ ଉପରକୁ ଟେକିଦେଲା ଏବଂ ତା’ ଉପରକୁ ଝାମ୍ପି ଦେବାକୁ ଆସୁଥିବା ନବଯୁବକର

କଲ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଅନୁମାନ କରିନେଲା । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ତାର ଶିଙ୍ଘରେ ମାଟି ଖୋଳି ତାର ପଛଘୁରା ଓ ଶିଙ୍ଘଦ୍ୱାରା ଧଳି ଉଡ଼ାକବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ତାର ଉତ୍ସୁକର ଗଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଯୁବକକୁ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇଲା ।

ଆରୁମଗମ୍ କହିଲେ, “ଏ ପଶୁକୁ ଗତବର୍ଷ କୌଣସି ଯୁବକ କାରୁ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ; ବରଂ ସେ ତାର ଶିଙ୍ଘରେ ତଳଜଣ ଯୁବକକୁ ମାରପକାଇଲା ।”

ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିନ୍ଦା କଲେ ଯେ ସେ କାହିଁକି ତାକୁ ଦୁଇଟିମାସ ଆଖି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ଦୁଇ ଆଖିରେ ସେ ଏକ ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ମାଝ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିପାରେ । ସେଠାରେ ଏକସମୟରେ ଦର୍ଶକକୁ ରୋମାଞ୍ଚିତ କରିଦେବା ଭଳି ତରଳ-ରୁଲିଣ୍ଡି ଦୃଶ୍ୟ ଘଟୁଥାଏ । ଜଣେ ଯୁବକ ଗୋଟିଏ ପିଠିର କୁଳକୁ ଧରି ତା’ ସହଚର ଲାଡ଼ୁଥାଏ । ପଶୁଟି ତାକୁ ଏପାଖ ସେପାଖ ଟାଣିଓଟାଣି ନାନାଭାବେ ନରୁଉଥିଲା । ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପଶୁର ଲୁହ ଧରି ତାର ପିଠି ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ପଶୁ ତାର ପଛଗୋଡ଼ରେ ଲତମାରି ଯୁବକଟି ଉପରକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲା । ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକ ଗୋଟାଏ ପଶୁର ପେଟତଳେ ଝୁଲି ରହି ଦୁଇ ହାତରେ ତାର ବେକକୁ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ତାର ଅଣ୍ଟାକୁ ଭିଡ଼ିଧରିଥାଏ । ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକ ପଶୁର ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାର ଶିଙ୍ଘ ଧରି ମୋଡ଼ୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦୂରରେ ଜଣେ ଯୁବକ ଭୁଲ୍ ଉପରେ କରୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ପଶୁଟା ଶିଙ୍ଘଦ୍ୱାରା ଯୁବକର କାଖକୁ ଚିପିପକାଇଥାଏ । ଯୁବକର ଦେହରୁ ରକ୍ତର ଧାର ବୋହୁଥାଉଥାଏ ।

ସେତେବେଳେ ଆରୁମଗମ୍ ରୁଲିପଡ଼ି ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ଚାହିଁଲେ, ତାକୁ ସେଠାରେ ନ ଦେଖି ସେ ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ସାମନା ପାଖର ଘାଟୀଆଡ଼କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କର ନିଃଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ଭଳି ଲାଗିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ସେଇ ପ୍ରାଣଘାତକ କଲା ପଶୁଟା ଆଡ଼କୁ ଖୁବ୍‌କୋର୍ରେ ଧାଇଁଯାଉଥିଲା । ପଶୁ ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ସେ ତା’ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିବା ଦୁଇଜଣ ଯୁବକଙ୍କୁ ଏକ ସମୟରେ ଶତସହସ୍ର କରିଦେବା ଭଙ୍ଗୀରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଗଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲି ପଶୁକୁ କାରୁ କରିବାପାଇଁ ସେଠାକୁ ଯାଇନଥିଲା । ପଶୁକୁ ନିକଟରୁ ଦେଖି ତାର ସମସ୍ତ ଭାବ-ଭଙ୍ଗିମା ନିଜ ମନରେ ଅଙ୍କିତ କରିନେବା ହୁଏ ଥିଲା ତାର ଅଭିପ୍ରାୟ । ତା’ ମନରେ ଖେଳରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଆବେଗ ନ ଥିଲା, ଥିଲା କଳାକୃତି ନିର୍ମାଣର ଆବେଗ ।

“ହାୟ ଆଶାମଲ୍ଲି !” ବୋଲି ଏକ ଡାକ ଦେଇ ଆରୁମଗମ୍ ଘାଟୀ ଭିତରକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲେ । ପରସ୍ପରି ଚାହିଁପାରି ତାଙ୍କ ସହଚର ଆଉ କେତେଜଣ ମଧ୍ୟ ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଲେ ।

ପ୍ରାଣଘାତକ ସେଇ ପଶୁଟି ତା’ ସହଚର ଲାଡ଼ୁଥିବା ଦୁଇଜଣ ଯୁବକଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣଦେଲା । ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକ ତା ଆଡ଼କୁ ଦୌଡ଼ିଆସୁଥିବା ଦେଖି ଡରଯାଇ ସେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଗଲା ଏବଂ ତାକୁ ଆଘମଣ କଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ମୁଣ୍ଡ କରୁଡ଼ି ତଳେ

ପଡ଼ିଗଲା । ତାକୁ ଚାରିଦିନ ଅନ୍ଧାର ଦେଖାଗଲା । ତାର ସୌଭାଗ୍ୟ, ଯେ, ଷ୍ଟର୍କୁ ନାଥିବା ପାଇଁ ଆସିଥିବା ଯୁବକ ଦିହେଁ ଷ୍ଟର୍କର ଲଞ୍ଜଟାକୁ ଜୋରରେ ଭିଡ଼ିଧରିଥିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ବଞ୍ଚିଗଲା । ଷ୍ଟର୍କ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆଶାମଲେଁ କଥା ଭୁଲିଗଲା । ଲୋକେ ଯେତେବେଳେ ଆଶାମଲେଁକୁ ଚଟାଣ ଉପରକୁ ଟେକିଆଣିଲେ, ସେ ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁ ସେଇ କଳା ଷ୍ଟର୍କୁ ଦେଖିଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ଶିଢ଼ରେ ପରଗଭାବ ନାଲିଫୁଲର ମାଳା ଭଳି କୌଣସି ଯୁବକର ରକ୍ତାକ୍ତ ଅନ୍ତ ଲୁଗିରହିଥାଏ । ନବଯୁବକଜଣକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ବାରିଗଣ ପାଇଥିବା ଶୂର ବୀର ଭଳି ଜଡ଼ ହୋଇ ଭୂଇଁଉପରେ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ଆଶାମଲେଁ ଭାବବିଭୋର ହୋଇ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ପ୍ରାଚୀନ ତାମିଲ କୃତି ‘କଳିଭେଣ୍ଡେ’ର ‘ମୁଲେଁ କଳି’ ଖଣ୍ଡରେ ଏହିଭଳି ଷ୍ଟର୍କର ଶିଢ଼ରେ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଅନ୍ତ ଝୁଲୁଥିବା କଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି ।”

ଆରୁମଗମ୍ କହିଲେ, “ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯଦି ଠିକ୍ ସମୟରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଆଣିନଥାନ୍ତୁ, ତେବେ ଆପଣ ଏଇ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାପାଇଁ ଆଉ ଜୀବିତ ରହିନଥାନ୍ତେ ।”

ଆରୁମଗମ୍‌ଙ୍କର କିଛି ଦିନ ତଳର କଥା ମନେପଡ଼ିଲା । ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଙ୍କିବାବେଳେ ପାଖରେ ଫଣା ଟେକି ରହିଥିବା ବିଷଧରସାପ ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲେଁର ଦୃଷ୍ଟି ଯାଇନଥିଲା; ସେ ତାର କାମରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ନିଷ୍ଠିତରୂପେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ, ଆଶାମଲେଁ କଳାପୃଷ୍ଠରେ ନିଜକୁ ଭୁଲିଯାଉଥିବାର ଭାବବିଭୋର ଜଣେ ଯୁବକ ।

ଆଶାମଲେଁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲା, “ମୋର ଜୀବନ ବିନିମୟରେ ଯଦି ମୁଁ ଏଇ ଦୃଶ୍ୟଟିକୁ କାଗଜରେ ଆଙ୍କି ପାରେ, ତେବେ ବି ସେଥିରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ।”

ଏଇ ଘଟଣାର ଦୁଇସପ୍ତାହ ପରେ ଆଶାମଲେଁ ଦିଆଣି କରିଥିବା ‘ମଞ୍ଚି ବିରଟ୍ଟୁ’ ନାମକ ଖେଳର ଚନ୍ଦ୍ର ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ କଦରସେନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଅଗ୍ନିସ୍ନାନ କ୍ଲମ୍‌ରେ ଥିବାବେଳେ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ପୁରୁକରି ପଠାଇବା ପରେ ସେ କାବେଷ୍ଟ ନଦୀକୂଳରେ ଥିବା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାଆଁରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା ।

କାବେଷ୍ଟ ନଦୀ—କର୍ଣ୍ଣାଟକ ପ୍ରଦେଶରୁ ତାମିଲ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ସୀମାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଏକ ଛୋଟ ଗାଆଁର ତାମିଲଭାଷୀ ଲୋକେ ନଦୀର କାଆଁ ଦେଇଥିଲେ କାବେଷ୍ଟ । କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଲୋକେ ତାର ନାଆଁ ରଖିଥିଲେ ଓହ୍ଲେନକ୍‌କଲ । ଲୋକେ କହିଥିଲେ, ଯେତେବେଳେ ଭରା କାବେଷ୍ଟ ନଦୀ ପାହାଡ଼ର ଶିଖରଦେଶରୁ ନିମ୍ନଭାଗକୁ ବହିଥାଏ, ପଥରର ଚଟାଣ ଉପରେ ତାର ଜଳଧାରା ପଡ଼ି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଅଗଣିତ ଜଳବନ୍ଧୁ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଧୂଆଁର ମେଘ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ କନ୍ନଡ଼ ଭାଷାରେ ତାର ନାଆଁ ଦିଆଯାଇଥିଲା ‘ଧୂଆଁ ଧାର’ ।

ଗାଆଁଟିରେ ଦିଗନ୍ତ-ଗୁଳିଗଟି କୁଡ଼ିଆ ବି ନ ଥାଏ । ସେହି ଛୋଟ ଗାଆଁରେ ପହଞ୍ଚି ଆଶାମଲେଁକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ସେ ମନୁଷ୍ୟର କୋଳାହଳଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ

ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏଇ ଗାଆଁଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟଜିତ କୃଷିମନ୍ତ୍ରାଳୟ ମୁକ୍ତ ଥାଏ । ସେଠାରେ ଧୀବରମାନଙ୍କର କୁଡ଼ିଆ, କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଥିବା ଜଳଖିଆ ଦୋକାନ, ମସୃଣାଳୟ ଏବଂ ବନବିଭାଗ ତରଫରୁ ଦିଆଯାଇ ଗୁଲିଦର, ଏସବୁ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନାଥ ବନ୍ଧୁ ଓ ମସୃଣାଳୟ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଗୁଲିଦର ଆଶାମଲେ ରହିଲା । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଅବିବାହିତ ଯୁବକ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମାଆଙ୍କ ସହିତ ସେଠାରେ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅସୀମ ସ୍ନେହ ପାଇଁ ଆଶାମଲେ ବା ସେମାନଙ୍କର ଦରର ଜଣେ ଲୋକ ହୋଇଗଲା । ସତ୍ୟଜିତଙ୍କରେ ମିଳୁଥିବା ସୁବିଧାସବୁ ସେ ଗାଆଁରେ ନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେହି ଯୁବକଜଣକ ଆଶାମଲେକୁ କୌଣସି ଜନସଭା ଅଭ୍ୟାସ ଅନୁଭବ କରାଇଦେଲେ ନାହିଁ ।

ସେହି ଗାଆଁର ଗୋଟିଏ ପଟେ ପାହାଡ଼ ଏବଂ ବଣ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପଟେ ରହୁଥାଏ କାବେରୀ ନଦୀ ଓ ପାହାଡ଼ିଆ ଜଙ୍ଗଲ । ଗାଆଁର ପ୍ରବେଶ ସୀମାଠାରେ ଆଉ ଏକ ଛୋଟ ନଦୀ କୁଳୁକୁଳୁ ନାଦରେ ବୋହୁଆସି ସେଠାରେ କାବେରୀ ସହିତ ମିଶିଯାଇଛି ।

ଗାଆଁରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ଭିତରେ ଆଶାମଲେ ସେହି ଗାଆଁର ଲୋକ ପରି ହୋଇଗଲା । ସେ ତାରିଖ, ଦିନ ଓ ସମୟ ଇତ୍ୟାଦି ଭୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଯେତେବେଳେ ଚାହେଁ ବରଣାରେ ଗାଆଁ ଏବଂ ନଦୀକୂଳର କୌଣସି ଚଟାଣ ଉପରେ ବସି ବା ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ଯାଇ ଚାହିଁ ଆସେ ।

ସେ ବଣ ଭିତରକୁ ଯିବାବେଳେ ଗାଆଁଲୋକେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପହଞ୍ଚି-ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରକୃତଦେଶ ତାଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ରହସ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସେଇପରି ସ୍ଥାନରେ ସୁରକ୍ଷିତ ଭାବେ ଲୁଚାଇ ରଖିଦେଇଥିଲେ ଯେଉଁଠି, ମଣିଷ ପହଞ୍ଚିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଶାମଲେ ସେସବୁ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ସେହି ଅପାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜର ଚିତ୍ତରେ ବାନ୍ଧିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରୁଥାଏ ।

ଆଶାମଲେର ସୁରକ୍ଷା ଏବଂ ତାକୁ ବଣ ଭିତରୁ ନିରାପଦରେ ଫେରାଇଆଣିବା ସେହି ଯୁବକ ଓ ତାର ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ସେହି ଜଙ୍ଗଲରେ ହାତୀମାନଙ୍କର ଦଳ ଘୁରୁଥିଲେ । ଚିତା ଏବଂ ମହାବଳ ବାଘ ବଣରୁ ବାହାରି ତାର ସୀମା ପାରହେଲେବେଳେ ଗାଆଁ-ବାହୁଲ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚାପିନେଇ ପଳାନ୍ତି । ଆଶାମଲେ ନିଜ ଆଖିରେ ସେସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଆଗରୁ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ତା ଲୋକମାନେ ତାକୁ ସେସବୁ ସ୍ଥାନକୁ ଛାଡ଼ିଲେନାହିଁ ।

ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟାକରି ପଚାରିଲେ, “ଆପଣ କ’ଣ ଚାହାନ୍ତି ଯେ ଚିତା ଏବଂ ମହାବଳ ବାଘ ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ମଡ଼େଇ ଭାବେ ଛୁଡ଼ାହେବେ ?”

ଦିନେ ସକାଳୁ ଆଶାମଲେ ଘରେ ବସି ଆଟେର ଖୋଲି ଚାହିଁ ଆଜିବାର ଜନସଭା ବାହାର-କରୁଥାଏ । ସେଥିରୁ କେତେକ ଜନସଭା ଶାରଦା କଣିଦେଇଥିଲା । ତଥାପି ଏ ଭିତରେ ଶାରଦା କଥା ପ୍ରାୟ ତାର ମନେ ପଡ଼ିନାହିଁ । ରେଳଗାଡ଼ିରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଛାଡ଼ି ଆସିବାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ସେ ତାକୁ ଭୁଲିଗଲା । ଶାରଦାକୁ ଆଖିଆଗରେ ଦେଖି ସେ ଉପାହାସ

ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ତାକୁ ପାଖରେ ନ ଦେଖିଲେ ତା କଥା ମନେ ପକାଇ ସେ ଉଷାହୃତ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ ।

ସେ ଅନନ୍ଦୀକୁ ବରବର ଭୁଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ; କିନ୍ତୁ ତାର ମନେହୁଏ ଯେମିତି ଅନନ୍ଦୀ ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଉଛି । ‘ମଞ୍ଚୁ ବରଟୁ’ ବିଷୟକ ଚନ୍ଦ୍ରଚିତ୍ର ଦେଖି ଅନନ୍ଦୀର ଚକ୍ଷୁ କପରି ଅନନ୍ଦରେ ଚମକି ଉଠିଥିବ, ସେକଥା ସେ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଥାଏ । କହରସେନ, ଶରବଣନ ଓ ଶାରଦା ତିନିହେଁ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଚିତ୍ରରେ ତାକୁ ଚିତ୍ତ ଲେଖିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଚିତ୍ତ ନ ଲେଖିଥିବା ଅନନ୍ଦୀର ପ୍ରଶଂସା ତା’ ପକ୍ଷରେ ଥିଲା ବେଶି ମୂଲ୍ୟବାନ ।

ଆଟେକର ଜନସମୁଦ୍ଧକୁ ଓଲଟପାଲଟ କରି ଦେଖିବାବେଳେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବେ ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଜନସମ୍ମିଳନ ଲାଗିଲା । ପେନସିଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କାଯାଇଥିବା ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଚିତ୍ର ଦୁଇଟି ମୋଟା କାଗଜ ଭିତରେ ଶୋଭାଉଥିଲା । ପୁରୁଣା ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ତାହା ମାଟିଆ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ତାହା ଥିଲା ଅନନ୍ଦୀର ଗୋଟାଏ ଚନ୍ଦ୍ର, ଯାହାକି ସେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଆଙ୍କିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେର ଦୃଷ୍ଟି ଚନ୍ଦ୍ରଚିତ୍ର ଉପରେ ପଡ଼ିଗଲା । ଯେଉଁ ହାତରେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଚିତ୍ର ଧରି ଥାଏ, ତାହା ଅଭିବାଦ୍ୟ ଲାଗିଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଭିତରୁ ତା’ ଆଖିକୁ ଚାହିଁରହିଥିବା ଅନନ୍ଦୀର ଆଖିକୁ ସେ ଚାହିଁପାରିଲା ନାହିଁ । ଅନନ୍ଦୀ ତାର ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ, ଯେତେବେଳେ ସେ ତାର ବାପାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହୋଇଥାଏ, ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟିରେ ତା ଆଖିକୁ ଅନାଉଥିଲା । ତାର ସେଇ ଦୁର୍ଲଭ ଦୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ସେ କେଉଁ ଦୁର୍ଲଭ ଭାବନା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥାଏ ? ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାର ସେହି ଭାବନାକୁ ବୁଝିପାରନଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଆଜି ?

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଭାବିଲା ଯେ ଅନନ୍ଦୀର ଦୃଷ୍ଟି ଆଜି ତାକୁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟତୀ ଦେଉଛି, ସେ ଭୋ-ଭୋ କରି କାନ୍ଦିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦୁଃଖ ଲାଗିବ କରପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ଆଖିରୁ ଛୁଟିକପଡ଼ୁଥିବା ଯେଇ ଭାବନାକୁ ସେହୁଦୂରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଜାଣିପାରୁଥିଲା, ଶାରଦା ବି ଜାଣିଥିଲା—କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଅଜ୍ଞ ଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଅଜ୍ଞ ହୋଇ ଏବେ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଧରି କାନ୍ଦିଲେ ଲାଭ କ’ଣ ?

ତାର ମନେପଡ଼ିଗଲା ବହୁତ ଦିନ ଆଗରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସହୃଦ ତାର କଳିଆ ହୋଇଥିଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ପଚାରିଥିଲା, ‘ତୁ କଣ ସ୍ୱାକୁ ଭଲପାଉ ?’ ସେ ବିଷୟରେ ତାକୁ ଭାରିତ୍ କଣିବା, ଅନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ର ତାର ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇନେବା, ଚନ୍ଦ୍ରର ଗୋଟିଏ କୋଣ ଛୁଣିଯିବା, ଚନ୍ଦ୍ରଚିତ୍ର ଗରି ଫିଙ୍ଗିଦେବାକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଜୋରଦେବା—ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆଶାମଲ୍ଲେର ମନେପଡ଼ିଗଲା ।

‘ମାଣିକ୍‌କମ୍ କ’ଣ ଚଟାନ୍ତିକରି ମତେ ଠକିଲେ ? ସେ କ’ଣ ମୋର ଜନସମ୍ମିଳନ ମୋଠାରୁ ଛଡ଼େଇ ନେଇଛି ? ଏମିତି ଲଜଭରା ଆଖିରେ ମୋତେ ଚାହିଁରହିଥିବା ଅନନ୍ଦୀ

କେମିତି ତାକୁ ବାହା ହେଲା ?' ସେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସବୁ କଥା ମନେପକାଇ ତାର ଅର୍ଥ ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଅନେକ ଥର କହିବା ପରେ ସେ ଯେ ଅନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ଚରିତ୍ର ଡେଇଁ ନଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଶାମଲେ ମନରେ ଏକଥାଟି ସନ୍ତୋଷର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ସେ ନିଜର ଅଜାଣତରେ ଅନନ୍ଦୀର ଆଖିରେ ଫୁଟିଉଠିଥିବା ଭାବନାକୁ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ସାକାର କରିନେଇଥିଲା । ଆଶାମଲେକୁ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ତାର ଦୁଇ ଗୋଟି ବୋଲି ଜଣାଗଲା । ଆଶାମଲେ ମନେ ମନେ କହିଲା, 'ଏଇଟା ଫେଲ୍‌ସ୍‌ ଡିଆର ଖୁସି ଆ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା । ଏହାକୁ ଚରିତ୍ର ଅଠାଦେଇ ଲଗାଯାଇଛି । ଏହାର ମାଟିଆ କାଗଜ ସମସ୍ତର ଉତ୍ସାହ ଶକ୍ତିର ସଂକେତ ଦେଉଛି । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୁଁ ଏହାକୁ ସବୁରେ ରଖିବି, ଏହି ଜବନ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ମୋର ଜବନ୍ନ ।'

ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରଭା ଦେଖି ସେ ଏଭଳି ଖୁସି ହେଲା ଯେତେ ଯେମିତି ଅନନ୍ଦୀ ତା ସହର ସେହି ଗାଆଁକୁ ଆସିଛି । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ଅନନ୍ଦୀ ତା ସାଙ୍ଗରେ ରହି କାବେଶ କଲର ସେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ଗଛଗୁଡ଼ିକ ତଳେ ଫୁଲୁଉଥିବା କାବେଶର ଜଳପ୍ରବାହ ଦେଖି ଖୁସି ହେଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନରେ ତା ସହର ଗୁଲୁଛି । ତାହାରେ ତା ସହର ବସି କାବେଶରେ ଆସିଲା ଚଳାଇ ଆସୁଛି । ସେ ଭାବିଲା, ଅନନ୍ଦୀ ଏଇ ସବୁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି-ଥିଲେ ସତରେ କେତେ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତା ?

ଦିନେ ଆଶାମଲେ ଏବଂ ତାର ବନ୍ଧୁ ନାଆରେ ବସି ଜଳପ୍ରୋତର ବିପକ୍ଷ ଦଗରେ ନାଆ ଚଳାଇ ପାହାଡ଼ର ଶିଖରଦେଶରୁ ଜଳକୁ ଧକ୍କାଏବା ଶୁଭା ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । କୁଣ୍ଡଳୀ ନାବିକମାନେ ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ହୋଇ ଆସୁଲା ଚଳାଇଥାନ୍ତା । ବେଳେବେଳେ ନଦୀରୁ ମାଛ ଡେଇଁ ନାଆ ଭିତରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଥାନ୍ତା । ଆଶାମଲେ ପାଇଁ ଏସବୁ ଅନୁଭବ ଥାଏ ସମସ୍ତେ ନୁହେଁ ।

ନଦୀର ଏକ ମୋଡ଼ ଜାଗାରେ ନାଆ ଗୁଲୁବା ଘରେ ଆଶାମଲେ ଗୋଟିଏ ସେମାନ୍‌କାଶ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲା । କାବେଶ ନଦୀ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ପଥରଗୁଡ଼ିକ ଭିତର ଦେଇ ବୋହୁଆସୁଛି । ପଥରଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଦୂର ଯାଏଁ ଉକ୍ତ କାହ୍ନୁ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେମାନେ ନାଆରେ ଜଳପ୍ରୋତର ପ୍ରତିକୂଳରେ ନଦୀର ପାଟି-ଶଯ୍ୟାରେ ଯାଉଥାନ୍ତା । ମନେହେଉ-ଥାଏ, ଯେମିତିକି ଜଳପ୍ରବାହର ବେଗ ହେତୁ ନାଆଟି ଓଲଟିପଡ଼ିବ । ନାଉରମାନେ ସୁଖ ସାହସରେ ଆଗକୁ ବଢ଼ିଗଲୁଥାନ୍ତା । ଆଶାମଲେର ମାନସ-ପଟଳରେ ସେ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଉଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ଆଶାମଲେକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଦୁଇପଟେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ପ୍ରସ୍ତର ତଟାଣ ଉପରେ ହଜାର ହଜାର ଶିଳ୍ପୀ ମିଶି ଅସଂଖ୍ୟ ଗୁମ୍ଫା, ମନ୍ଦିର ଏବଂ ମଣ୍ଡପ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ମାମୁରୁରମ୍ (ମହାବଳୀପୁରମ୍)ରେ ପାହାଡ଼କୁ କାଟି ମନ୍ଦିର ତିଆରି କରାଯାଇଛି । ଏଠି ଏଇ ପଥର ଗୁମ୍ଫାଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁମ୍ଫା-ଗୁମ୍ଫା ଅସଂଖ୍ୟ ଅଦ୍ଭୁତ କଳାକୃତିଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ମାଣ କର-

ଯାଇଛି । ସେ ସବୁ ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଜ ଆଖିକୁ ବନ୍ଦାସ କରିପାରିଲ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ଶହ-ଶହ ଗୁମ୍ଫା, ଅସଂଖ୍ୟ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ବିଚିତ୍ର ଆକୃତିର ନାନାପ୍ରକାରର ମୂର୍ତ୍ତି ।

କାବେଶ ନାମକ ସେହି ସୁନ୍ଦର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଡାକ ଡାକରୁଣୀ ହଜାର-ହଜାର ହାତ ପାହାନ୍ତିରେ ଛେଣି ଘିଆରି କରି ଚଟାଣଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁମ୍ଫା-ପୋଛୁ ସୁନ୍ଦର କଳାକୃତିଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ମାଣ କରିଥାଏ । ସେ ଶିଳାକୁ ଡେଇଁଲା, ତାକୁ ଡାଳି, ତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ରୁଜି ତା ଉପରେ ବିଜୟ-ନୃତ୍ୟ କରୁଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଭବିଷ୍ୟ—ଏକଟା ପ୍ରକୃତ ନିର୍ମିତ କଳା-ସନ୍ତୋଷାଳୟ । ମୁଁ ଏ ସବୁର ଚିତ୍ର ଘିଆରି କରି ଏଠାକୁ ଆସି ପାରୁନଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବି ।

ନୌକାକୁ ଗୋଟିଏ ପଟକୁ ଗଣି ସେ ଗୋଟିଏ ପଥର ଚଟାଣକୁ ଧରି ତା’ ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା । ତା’ପରେ ସେଠାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ଦେଇ ସେ ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କେତୋଟି ଚଟାଣ ପାହାଚ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସେ ଉପରକୁ ଚଢ଼ି-ଚଢ଼ି ଦୂରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା । କାବେଶ ନଦୀ ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ଝରଣା ରୂପରେ ବୋହିଆସୁଛି । ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପଥର ଚଟାଣ ଧରି ତା ଉପରକୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ତାର ପଛେ ପଛେ ଆସୁଥିବା ତାର ବନ୍ଧୁ କିମ୍ବା ନାବିକର ପାଟି ସେ ଶୁଣିପାରିଲା ନାହିଁ । ଝରଣାର କୁଜୁକୁଜୁ ଶବ୍ଦ ତାକୁ ପାଖକୁ ଡାକୁଥାଏ । ସେ ପାହାଡ଼ର ଶିଖରରେ ବସି ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବାପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନ ଖୋଜୁଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ପଛରୁ ଶୁଭିଳ, “ରହନ୍ତୁ ରହନ୍ତୁ, ଆପଣ ଚଟାଣରେ ଖସିପଡ଼ିବେ ।”

ଚଟାଣରେ ଶିଉଳ ଲାଗିଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲେର ହାତ ଖସିଗଲା ଓ ସେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରଥମେ ଚଟାଣ ଭିତରେ ଉଠିଥିବା ଗଛଟିଏ ତାକୁ ଅଟକାଇଦେଲା । ଗଛରେ ବାଜିବା ପରେ ସେ ଚଟାଣ ଉପରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ତଳେ ନଦୀ କୂଳରେ ଆସି ଲାଗିଲା । ତାର ଡାହାଣ କାନରୁ ବାହାରୁଥିବା ରକ୍ତର ଧାର କାବେଶର ଜଳଧାର ସହ ମିଶିଯିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ତାକୁ ଟେକିଆଣି ନୌକା ଉପରେ ବସାଇବା ପରେ ନାଆ ଫେରିଲା । ଅଚେତ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଇ ଝରଣାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଭୁଲିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଜେନେରାଲ ହସ୍ତିନୀଲର ଗୋଟିଏ କୋଠରେ ଶୋଇଥାଏ । ତାର ଡାହାଣ କାନ ଓ ହାତରେ ପଟି ବନ୍ଧାହୋଇଥାଏ । ସେ ଅସହ୍ୟ ବେଦନାରେ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ ।

ଏ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ କଥା ଘଟିଯାଇଥାଏ, ଯାହାକି ତାକୁ ସ୍ବପ୍ନ ଭଳି ଲାଗୁଥାଏ । ତାର ମନେଥାଏ ଯେ, ସେ ପାହାଚର ଶିଖରକୁ ଚଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲା । ସେଠାରେ କାବେଶ୍ବର ଜଳଧାର ଅପାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଆଗକୁ ବୋହୁ ଚାଲିଥାଏ । ସେହି ଦୃଶ୍ୟଟି ତାର ମନ ଭିତରେ ଆଜି ହୋଇଯାଇଥାଏ ।

କାବେଶ୍ବର କୂଳରେ ରହୁଥିବା ସେହି ଗାଆଁର ଲୋକମାନେ ତାର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଚିନ୍ତିତ ହେବା, ଅନ୍ୟ ଗାଆଁରୁ ଡାକ୍ତର ତାଙ୍କ ତାର ପ୍ରାଥମିକ ଚିକିତ୍ସା କରାଇବା, ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ଆସି ତାକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ନେଇଆସିବା—ଏସବୁ କଥା ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ସ୍ବପ୍ନ ଭଳି ଲାଗୁଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିର ଜୀବନ ସରଳାପନ୍ନ ହୋଇ ନଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତା' ଉପରେ ସେହି ଘଟଣାଟିର ଶରୀର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା । ତାର ଡାହାଣ କାନର ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ହାଡ଼କୁ ଯୋଡ଼ି ପ୍ଲାଷ୍ଟର କରାହୋଇଥାଏ । ଦେହରେ ଅନେକ ଜାଗାରେ ଆଘାତ ଲାଗିଥାଏ ।

ସୁଅର ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାଳ ଜଡ଼ି ପାଲଟିଗଲେ । ସେ ଅନେକ ଥର ସବୁ ହାସପାତାଳକୁ ଯିବା-ଦେଇ କରୁଥାନ୍ତି । ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନ୍ ଓ କବିରସେନ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଅନ୍ୟ ଆଗରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହୃଦ ତାର ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଶାରଦା କଲେଜକୁ ଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଯିବାଟାକୁ ମଧ୍ୟ ସରକାମ ବୋଲି ଚାଲୁଥାଏ । ସେ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାଳକୁ ସବୁ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲି ଆନନ୍ଦୀକୁ ସେଠି ଦେଖୁନଥାଏ । ତାର ଉପେକ୍ଷା କଥା ଭାବି ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲା ।

ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଅଚେତ ହୋଇ ଖଟ ଉପରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେ ଜାଣି-ନଥିଲା ସେଠି ସେତେବେଳେ କ'ଣ ହେଲା । ପରେ ଶାରଦା ତାକୁ ସବୁ କଥା କହିଲା । ସେ କହିଲା ଯେ, ତାକୁ ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଆନନ୍ଦୀର ମୁଣ୍ଡ ଘୁରୁଗଲା ଏବଂ ସେ ଅଚେତ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ତାର ପ୍ରାଥମିକ ଚିକିତ୍ସା କରାଯିବା ପରେ ତାକୁ ସରକୁ ନିଆଗଲା ।

କିଛିଦିନ ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଓ ଆନନ୍ଦୀ ଦ୍ବିତୀୟ ଥର ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ତା'ପରେ ସେମାନେ ତା ଆଡ଼କୁ ଟିକିଏ ସୁଜା ଅନାଇଲେ ନାହିଁ ।

ସେମାନେ ଦ୍ବିତୀୟ ଥର ତାକୁ ଦେଖି ଆସିବା ଦିନର କଥା ଆଶାମଲ୍ଲି ମନେ ପକାଇଲା । ତାକୁ ସେସବୁ ମନେ ପକାଇବା ଦରକାର ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ, କାରଣ ସେସବୁ ତାର ମନରେ ଆଜି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ସେଦିନ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ କରୁଣ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହୋଇଥିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ତା ପାଖରେ ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ତାକୁ ନିଜର ପିଲା ଭଳି କିଛି ସମୟ ସ୍ନେହରେ ଅନାଇ

ରହୁଲ । ହଠାତ୍ ଅସୀମ ବ୍ୟଥା ହେତୁ ତାର ଓଠ କମିବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ଆଖି ଛଳଛଳ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟ ଯାଏଁ ସେ କିନ୍ତୁ କହୁ ପାରିଲା ନାହିଁ । ପରେ ଟିକିଏ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦକୁ ଦେଖି ବାପା ସବୁବେଳେ କହନ୍ତି ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ କେଉଁଠି ନଜର ଲାଗିନଯାଉ । ଏଇନେ କାହାର ନଜର ପଡ଼ିବାରୁ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ଏଇ ବିପତ୍ତି ଆସି ପଡ଼ିଛି । ଆପଣ ଯେଉଁ ହାତରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆକ୍ରମଣକଲେ, ସେଇ ହାତଟି ଭାଙ୍ଗି ଗଲା ।” ଏହା କହି ଆନନ୍ଦୀ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲେ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଥରେ ସୁଜା ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ତାର ଆଖି ସବୁବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ଉପରେ ରହିଥାଏ । ଆଶାମଲେ ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦୀର ଏଭଳି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖି ସେ ସହପାରିଲା ନାହିଁ—ଜଳ ପୋଡ଼ି ଯାଉଥାଏ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି କହିଲା, “ଆଶାମଲେକୁ ଆଉ କାହାର ନୁହେଁ, ତୋର ନଜର ପଡ଼ିଥିବ ।” ଆଉ ଭାବରେ ସେ ତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଲା । ତା’ର କଥା ଆନନ୍ଦୀର ହୃଦୟରେ ଗଲିଗଲା । ତା’ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲେକୁ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା, “ଯଦି ତୁ ଠିକ୍ ଭାବେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆକ୍ରମଣକଲୁ, ତେବେ ଘରେ ବସି ଧଳା କାଗଜରେ ରଙ୍ଗ ଲଗାଇବାକୁ ଶିଖ ।”

ଏହା ଶୁଣି ଆଶାମଲେର ମୁହଁ କଳାପଡ଼ିଗଲା । ତାହା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇ କହିଲା, “ତୁ ଭାବିଛୁ ଯେ ବଣ-ପାହାଡ଼ରେ ବୁଲି ଆସିଲେ କିମ୍ବା ‘ମଞ୍ଜି ବିରଟୁ’ ଖେଳ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବଳବାନ୍ ପଶୁମାନଙ୍କ ସହ ଧକ୍କା ଖାଇଲେ ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆକ୍ରମଣକଲେ ଓହ୍ଲାଦ୍ ହୋଇଯିବୁ ? ଏସବୁ ସିଧା ବୋକାମି । ହାତ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ତୁ ଏଇଠି ପଡ଼ିଛୁ—ଏଥିପାଇଁ କେତେ ଲୋକ ଯେ ହଇରାଣ ହେଉଛନ୍ତି ସେ କଥା ତୁ କୁଆଡ଼ୁ ବୁଝିବୁ ? ତୋର ମାଆ ବିରାଟ ପାଖରେ କେହି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନାହିଁ କି ଖଜ୍ଜି କରିବାକୁ ତାର ପଇସା ନାହିଁ—ଏସବୁ କଥା ତୋର ଜାଣିବା ଉଚିତ ।”

ଆଶାମଲେ ଆଖିରୁ ଲୁହଧାର ବୋହୁଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପରୋକ୍ଷ ଭାବେ ତାକୁ କହୁଥିଲା ଯେ ସେ ଅନାଥ । ତା ପାଖରେ ଚକ୍ରସ୍ତ୍ରା କରାଇବା ପାଇଁ ପଇସା ନାହିଁ । ସେ ତାର ଏକଥା ସହପାରିଲା ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ କହିଲା, “ଗୁଲୁଲୁ, ଆମେ ଘରକୁ ଯିବା ।” ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଶାମଲେକୁ ବରାବର ଅପମାନିତ କରୁଥାଏ । ସେ ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସାକ୍ଷୀଭାବେ ସେଠାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥାଏ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀର କଥା ଶୁଣି ସୁଜା ଅଶ୍ରୁଣା କରିଦେଲା । ସେ ଆଶାମଲେକୁ ପୁଣି କହିଲା, “ତୋର ପଇସା ଦରକାର ହେଲେ ମୋତେ କହ । ବିପଦ ବେଳେ ତୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମୁଁ ମାମୁ କିମ୍ବା ତୋର ମାଆ ହାତରେ ତୋ ପାଖକୁ ପଇସା ପଠାଇଦେବି ।”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ତୋର ସେ କଷ୍ଟ କରିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟ ମୋର ଯତ୍ନ ନେବେ ।”

ଆନନ୍ଦୀ ମଝିରେ କହିଲୁ, “ତାକୁ ନିଜ ହାତରୁ ପଇସା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସେ କହୁଥିଲେ ଯେ ଆପଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ଖୁବ୍ ଦାମ୍ରେ ବଢ଼ି ହେବ । ବାପା ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ହେବ ।”

ଆଶାମଲେର ଦୃଢ଼ତାରେ ଆନନ୍ଦୀ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞତା ଫୁଟିଉଠିଲା । ଠିକ୍ ସମୟରେ ତା’ ଚରଫରୁ ବାହାର ତାର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ତା ଆଡ଼କୁ ପ୍ରେମଭରା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ମୁରୁକି ହସିଲା । ଆଶାମଲେର କିଛିଟା ଖୁସି ହେବା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ରାଗ ହଠାତ୍ ପୁଣି ଜଳିଉଠିଲା ।

ସେ କହିଲା, “ଆଶାମଲେ, ମୋର କଥା ଶୁଣ । ବିନା କଷ୍ଟରେ ଜୀବନ କାଟିବାକୁ ମୁଁ ତୋତେ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ କହୁଛି । ଶାରଦା ବୋଲି ସେ ଝିଅଟି ସବୁବେଳେ ତୋର ଏବଂ ତୋର ମାଆ ପାଖରେ ଲାଗିରହିଛି । ବୋଧହୁଏ ତୋ ଉପରେ ତା’ର ନଜର ପଡ଼ିଛି । ତୁ ଚୁପ୍‌କନା ତାକୁ ବାହାହୋଇ ପଡ଼ । ତାର ଆୟ ତୋର କୁଟୁମ୍ବ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ତୁ ଯଦି ତୋର ଚନ୍ଦ୍ର ଉପରେ ଭରସା କରିବୁ, ତେବେ ତୋତେ ଉପାସ ରହିବାକୁ ହେବ ।”

ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲେର ଖୁବ୍ ଭାଗଲଗିଲା । ସେ ଭାବିଲା ଖଟ ଉପରୁ ଉଠିପଡ଼ି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ମୁହଁ ଉପରେ ଥିବାଦେବ । ଶାରଦା ସହଜ ବାହାହେବା କଥାରେ ସେ ବେଶି ଚିନ୍ତିତ ହୋଇନଥିଲା—ଶାରଦାକୁ ବାହାହୋଇ ତାର ଆୟରୁ ବଞ୍ଚିବା କଥା ଶୁଣି ତାର ଦେହ ନିଆଁ ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାବିଲା, ହାତରେ ଦୁଇ ପଇସା ହୋଇଯିବାରୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଗର୍ବ ବଢ଼ିଗଲାଣି । ତାର ଦେହ କୋଷରେ ଥରବାକୁ ଲାଗିଲା । ମଝିରେ ଆନନ୍ଦୀ ହିଁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲା, “ବୋଧହୁଏ ଆପଣ ପଇସା ପାଇଁ ମୋତେ ବାହା ହୋଇଛନ୍ତି !”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଆନନ୍ଦୀ କଥାର କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇ ନାହିଁ—କିନ୍ତୁ ତାର ଗାଲରେ ଜୋର୍‌ରେ ଏକ ଚାପୁଡ଼ା ମାରିଲା । ତେବେଯାଇ ଆନନ୍ଦୀ ଚାହିଁଲା ଯେ ତାଙ୍କ ଦୁହଁଙ୍କ କଥା ମଝିରେ କିଛି କହିବାର ଅଧିକାର ତାର ନାହିଁ । ଆଶାମଲେ ଜାଣୁଥାଏ ଯେ ତା’ର ପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏଭଳି ଅପମାନିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଆନନ୍ଦୀ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସାହସ କରିପାରିନାହିଁ ।

ଆନନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟ ମାଡ଼ ଖାଇ ଚାପୁଡ଼ା ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା, ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ତାର ଗାଲକୁ ଚାପୁଡ଼ା ମାରି ଆଶାମଲେର ଦୃଢ଼ତାରେ ବି ଆଘାତ କରିଛି । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଶିକାର ହୋଇ, ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ କରୁଥିବା ଆଶାମଲେ ମନରେ ଆଘାତ ଦେବା କେତେଦୂର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ?

“ହେଉ, ଆମେ ଆସୁଛୁ”—ବୋଲି କହି ଆଶାମଲେଠାରୁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ କହିବାରୁ ଆନନ୍ଦୀ ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । “ଏଭଳି ନାଟକ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଘରେ ହୁଏ । ଘର ବାହାରେ ଆମର ଏଇ ନାଟକ ଦେଖି ଆପଣ ଦୁଃଖିତ ହେବେନାହିଁ” ବୋଲି କହି ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ

ଭୁଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲ; କିନ୍ତୁ ତାର ସ୍ଵର ଏବଂ ମୁଖମୁଦ୍ରାରୁ ଆଶାମଳେ ତା ମନର କଥା ଗୁହ୍ୟନେଲେ ।

ତୁମ୍ଭ ରହ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ଆଶାମଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ବଦାୟ ଦେଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ବାହାରକୁ ଚାଲିଗଲ ପରେ ଆଶାମଳେ ବହୁତ ବେଳଯାଏଁ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିଜ ଆଖି ପୋଛିବାକୁ ତାର ଶକ୍ତି ନଥିଲା ।

ସେଦିନ ପରେ ସେମାନେ ଆଉ ଆସିଲେନାହିଁ । ଆଶାମଳେ ଭାବିଲା, ବୋଧହୁଏ ଆନନ୍ଦୀ କଦରସେନ କିମ୍ବା ତାର ମାଆ ସହୃଦ ସେଠାକୁ ଆସିବ; କିନ୍ତୁ ତାହା ହେଲ ନାହିଁ ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ଆନନ୍ଦୀର ଆଇଁଜୀର ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ମିଳିଲା । ସେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଆସି-ଥିବାବେଳେ କଦରସେନଙ୍କୁ ତାର ସହାନୁଭୂତି ଜଣାଇଲା । ସେଇ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇପାରି ନାହିଁ । ଆଇଁଜୀ ଯୋଗୁଁ ଆନନ୍ଦୀ ମାଆର ଅଭାବ ଭୁଲିପାରିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ବି ଚାଲିଗଲେ । ଆଶାମଳେ କଦରସେନଙ୍କ ଜଣିଆରେ ତାର ସହାନୁଭୂତିର ସନ୍ଦେଶ ଆନନ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇଦେଲା ।

ଦିନକୁ ଦିନ ଆଶାମଳେ ଶାରଦାର କୃତଜ୍ଞତା ବୋହରେ ଗୁପ୍ତି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ତା' ଘରକୁ ଯାଇ ଦୁଇପହରର ଖାଇବା ନେଇ ଡାକ୍ତରଖାନା ଆସେ । ପରିଚାରିକା ଭଳି ତାର ସବୁ କାମ କରିପାରି କଲେଜକୁ ଯାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ କଲେଜରୁ ଫେରିବା ବାଟରେ ସେ ଗୁପ୍ତି ଡାକ୍ତରଖାନା ଆସେ ଏବଂ ଅନ୍ଧାର ହେବାଯାଏଁ ସେଇଠି ରହି ଘରକୁ ଫେରେ । ଶାରଦା ନଥିଲେ ଏକା ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଲ ଏଭଳି ଭାବରେ ଆଶାମଳେର ସେବା କରିପାରିନଥାନ୍ତେ ।

ଶାରଦା ପାଖରେ ସ୍ଵୀକୃତିନୋଟି ଦୟା, କ୍ଷମା, ପ୍ରେମ, କଠୋର ପରିଶ୍ରମ, ତ୍ୟାଗ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଦେଖି ଆଶାମଳେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ସେ ତାର ଘରେଲକଳ୍ପ କଣ କହୁଥିଲା କେଜାଣି—କଲେଜର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ ଭାବେ ସମ୍ପାଦିତ କରି ଆଶାମଳେର ପରିଚାରିକା ମଧ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଆଖପାଖରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗ୍ରାମୀଣମାନେ ତାକୁ ଆଶାମଳେର ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ।

ଆଶାମଳେକୁ ଉଠାଇ ଖଟ ଉପରେ ବସାଇବା, ତାକୁ ଦାନି ଦେଇଦେବା, ସବୁବେଳେ ବିନା ଅଲସ୍ୟରେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଶାରଦା ବିବାହତା ପତ୍ନୀଠାରୁ ମଧ୍ୟ ପାଦେ ଆଗରେ ଥାଏ ।

ଆଶାମଳେ ମନେ ମନେ ଏକଥା ଭାବି ଖୁବ୍ ଖୁସିହେଉଥାଏ ଯେ 'ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କର ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ତଥାପି ସେ ମୋର ଏଭଳି ସେବା କରୁଛି । ସତେଅବା ଭଗବାନ ତାକୁ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି ।' ପ୍ରତିଦିନ ଶାରଦାର ଆସିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି

ରହିବାରେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସନ୍ତୋଷ ମିଳୁଥିଲା ।

ସେ ଦିନ ଶାରଦା କଲେଜରୁ ଫେରିବାବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଖଟ ଉପରେ ବସିଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ମାଙ୍କୁ ରାତିର ଖାଇବା ନେଇ ଡାକ୍ତରଖାନା ଆସିଲେ, ଶାରଦା ନିଜ ଦରକୁ ଫେରେ । ସେଦିନ ତାକୁ ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ସେଠାକୁ କେହି ଆସିନଥିଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ହାତ ଠାରି ପାଖରେ ଥିବା ଚଉକରେ ବସିବା ପାଇଁ ଶାରଦାକୁ କହିଲା । ସେ କିଛି ସମୟ ତାକୁ ସ୍ନେହରାସ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁରହିଲା । ଶାରଦାକୁ ଏକଥା ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଚୁଆଁ କଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପଚାରିଲା, “ଶାରଦା, ଆପଣ ମୋ ପାଇଁ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟକ୍ଷି କାହିଁକି ?”

ଶାରଦା କହିଲା, “ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ଡାକ୍ତରଖାନାର ନର୍ସମାନଙ୍କୁ କାମ କରିବା ଦେଖିନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ-ଅନ୍ୟେ କାମରେ ଥିଲେ ବି ଅଧିକାଂଶ ମୋଠାରୁ ବେଶି କାମ କରନ୍ତି । ଏଭଳି ପୁରା ମନରେ ଅନ୍ୟର ସେବା କଲେ ଏକପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ ମିଳେ । ଏହି ହେତୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ସେବା କରୁଛି । ସୁନ୍ଦର ବସୁଥିଲେ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିନଥାନ୍ତି ।”

ଶାରଦାର ଉତ୍ତରରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲାଣି । ସେ ତାର ମନର ଶବ୍ଦ ତା’ଠାରୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିବା ଭଳି ଜଣାଗଲା ।

“ମୁଁ ସୁନ୍ଦର ସାଙ୍ଗରେ ସମୟ କଟାଇଛି । ସେ ଜୀବିତ ଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ କ’ଣ କରିଥାନ୍ତା, ତାହା ମୁଁ ଭଲଭାବେ ଜାଣେ । ଆପଣ ବି ଜଣେ ନାରୀ; କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ରୂପ ତା’ଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ।”

ଶାରଦା ଅଳ୍ପ ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା ଏବଂ ମୁରୁକି ହସିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲିକ କଥାରେ ତା’ ଉତ୍ତରେ ଖୁସିର ଲହରୀ ଖେଳିଗଲା ।

“ଶାରଦା, ବୋଧହୁଏ ମଣିଷ ଏକାକୀ ବସି ରହି ପାରେନା—ମୋଟେ ବସୁପାରେନା । ତାର ଏମିତି କେହି ସାଥୀ ଦରକାର ଯେ କି ତାକୁ ସ୍ନେହ ଦେଇପାରିବ । ମୁଁ ମୋ ମାଆର ସ୍ନେହ ଭୁଲିପାରେନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେତକ ମୋ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ପ୍ରେମ-ରାବନାରହିତ ଜଣେ ନାରୀ ସହିତ ଜୀବନ କଟାଇବା ପରେ ହିଁ ମୁଁ ପ୍ରେମର ମୂଲ୍ୟ ଭଲ ଭାବେ ବୁଝିପାରିଛି ।”

ଶାରଦା କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲା, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେଠାରୁ ଉଠି ଚାଲିଯିବ । କିନ୍ତୁ ସେମିତି କରି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଦୁଃଖ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଟିକିଏ ରହିଯାଇ କହିଲା—“ଶାରଦା, ସେ ଦିନ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀ ଆଗରେ ଏଇ କଥାଟି ମୋତେ କହିଥିଲା । ସେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲା ଯେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବାହାହୋଇପଡ଼େ ।”

ଶାରଦା କହିଲା, “ମୁଁ ଜାଣେ—ଆନନ୍ଦୀ ମୋତେ ଏଇ କଥା କହିଛି । ସେତକ ନୁହେଁ, ନିଜେ ଆନନ୍ଦୀ ମୋତେ ସେକଥା କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତମକପଡ଼ି ପଚାରିଲା, “କଣ ଆନନ୍ଦୀ ଆପଣଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଲା ?”

“ହଁ, ... କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଏମିତି ଚମକି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

“ନା-କିଛି ନୁହେଁ ... କିଛି ନୁହେଁ”—କହୁ-କହୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପାଟି ଖଲି ମାରିଗଲା । ଶାରଦା ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାର ଭାର ଉତ୍ସାହ ହଠାତ୍ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଗଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଆନନ୍ଦୀର ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା ତାକୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ ।

“କ’ଣ କଥା କିଛି କହନ୍ତୁ ନା !”

“କିଛି ନାହିଁ ... ସେ ତ ଏଠାକୁ ଆସି ମତେ ଟିକିଏ ଚାହିଁବାକୁ ବି ବେଳା ପାଉନାହାନ୍ତି ... ଯାହାହେଉ, ମୋ ବିଷୟରେ ଟିକିଏ ଭାବୁଛନ୍ତି ।”

“ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର କଠୋର ଆଦେଶ ଯେ ସେ ଏଠାକୁ ଆସି ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେ କହୁଥିଲେ ସେ ନିଜେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିବେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ସମୟ ହେଉ ନାହିଁ—ବୋଧହୁଏ ଏଠାକୁ ଆସିବାର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀ ଏଠାକୁ ଆସିପାରୁନାହିଁ । ତାର ବଦଳରେ ମୁଁ ଆସୁଛି ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ କିଛି ସମୟ ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେ ପଚାରିଲା, “ତାହାହେଲେ ଆପଣ କଣ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଏଠାକୁ ଆସୁନାହାନ୍ତି ?”

ଶାରଦା କହିଲା, “ଆପଣ ଅନ୍ଧାରରେ ଏସବୁ କଥା ପଚାରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଦୟାକରି ଆଉ ମୋ ବିଷୟରେ କିଛି ପଚାରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣ ଶୀଘ୍ର ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରିବା କଥା ଭାବନ୍ତୁ ।”

“ବିରାଟ ଆନନ୍ଦୀ ! ତାର ଆଉ ବି ମରଗଲେ”—କହୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସଟିଏ ଛାଡ଼ିଲା ।

ଶାରଦାର ଆଖି ଲୁହ ଛଳିଛଳି ହୋଇଉଠିଲା । ଶେଷ ପାଇଁ ସେ କିଛି କହିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାପରେ ଦୁଃଖର ସହଜ କହିଲା, “ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଆନନ୍ଦୀର ଆଉ ତାକୁ ବି ନିଜ ପାଖକୁ ଡାକିନେବେ । ତା’ହେଲେ ତାକୁ ଋକ୍ଷା ମିଳିବ । ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଏକଥା ହେବ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପାଟିକରି ଉଠିଲା, “ଶାରଦା !”

“ହଁ, ଗୋଟିଏ ପଟେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଆପଣ ଦିହେଁ ମିଶି ତା’ଉପରେ ଭଲଭାବରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଉଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜ ହୃଦୟରେ ବସାଇ ସେଇ କଂସେଇ ସାଙ୍ଗରେ ଜୀବନ କାଟିବା ତା’ ପାଇଁ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିଲାଣି । କି ବିଡ଼ମ୍ବନା ସତେ ! ସେ ନିଜେ ଜୀବିତ ଥିବାବେଳେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆପଣଙ୍କର ବିବାହ କରିଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ଆପଣ ଥରେ ତା ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରିଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ସେତକରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଏବେ ସେ ଚାହେଁ ଯେ ମୁଁ ବି ଆପଣଙ୍କ ସହଜ ମିଶି ତା ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କରୁଛି ।”

ଶାରଦାର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଶାରଦାର କଥାର ଅର୍ଥ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ତାହା ଉପେକ୍ଷା କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଯାଇ ସେ ବୁଝିଲା ଯେ ତା ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦୀ ମନରେ କେତେ ଦେଖି ସ୍ନେହ ରହିଛି ।

“ଆଜ୍ଞା କହଲେ, ଆପଣ ମତେ ହୃଦୟର ସହୃଦ ପ୍ରେମ କରନ୍ତି ନା ସୁନ୍ଦରୀ ଭଲ ପାଇବା ଭଲ ମୋତେ ଲେପାଆନ୍ତି ? ନିଜର ଛୁଇଁରେ ହାତ ରଖି ମୋର ପ୍ରଶ୍ନର ଠିକ୍ ଭାବେ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ !”

“ଶାରଦା, ମୋତେ ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ସତରେ ଏ ପଚାର ଉତ୍ତର ଦେଇପାରିବିନି ।”

ଶାରଦା ପାଟିକରି ଉଠିଲା, “ମିଛ ! ଆପଣ ସତ୍ୟକୁ ଲୁଚାଉଛନ୍ତି । ମୋତେ ଟାଳି ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଏବେ ସତ କଥାଟି କହିବାକୁ ଡରୁଛନ୍ତି ।”

“ଶାରଦା !” ଆଶାମଲ୍ଲେ ବିନୟ କରବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ଆପଣ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଭଲପାଉଥିଲେ କି ନା ? ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ତାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନା ନାହିଁ ?”

ଆଶାମଲ୍ଲେକୁ ଖୁବ୍ ଗୁଲୁଗୁଲୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଭାବିଲା, ଶାରଦା ଗାଲରେ ଗୋଟିଏ ଚୁପୁଡ଼ା ବସାଇ ତାକୁ ସର ଭିତରୁ ନିକାଲିଦେବ । ଆବେଗରେ ସେ ତାକୁ ଏକ ଅସହ୍ୟ ଗାରିଲ ଝିଅ ବୋଲି ଭାବିଲା; କିନ୍ତୁ ତାର ପ୍ରଶ୍ନରୁ ଡରି ଡରା ଛୁରିକା ଭଳି ତାର ହୃଦୟକୁ ଚିରି ସେଥିରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ବାହାର କରିଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରୁଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀ—ଏକଥା ଭୁଲିଯାଇ ଆପଣ ଯା’ଲୁଛନ୍ତି ତା’ କହିଯାଆନ୍ତୁ ନାହିଁ ।”

“ଆପଣ ଏକବାରେ କାପୁରୁଷ । ସେତେବେଳେ ଥିଲେ କାପୁରୁଷ, ଏବେ ବି ସେମିତି ।” ଏମିତି ତାର ନିନ୍ଦା କରି ଶାରଦା ଚଉକ ଛୁଡ଼ି ପୁଡ଼ାହେଲା । କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀ—ଏକଥାଟି ଦୁନିଆଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରେ । ଆପଣ ଓ ଆନନ୍ଦୀ ବି ସ୍ୱୟଂ ଏକଥାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏଇ ମିଥ୍ୟା କଥାଟା ମାନିପାରିବି ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଏଇଟା ରୂମର ମରଜି !”

“ଆପଣ ମୋତେ ସିଧାରେ ଉତ୍ତର ଦେଉନାହାନ୍ତି । ସତ କଥାଟି କହିଦେଲେ ଆପଣଙ୍କର ନିଜ ଚାନ୍ଦିସିବନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲେ କିଠୋର ଭାବେ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ ।”

ଶାରଦା ହସିପକାଇଲା—କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ହଉ, ମୁଁ ଯାଉଛି । ଆପଣଙ୍କ ମାଆଙ୍କର ଆସିବାବେଳ ହେଲାଣି । ଏଣିକି ଆପଣ ମୋ ସହୃଦ ବାହାଘର କଥା କହିଲେ ମୁଁ ଏଆଡ଼େ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଚାହିଁବି ବି ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ଶାରଦା ଦ୍ରୁତପଦରେ କୋରୁରେ କୋଠରୀ ଭିତରରୁ ବାହାରିଗଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେର ମନହେଲା ଯେମିତି କି ଶାରଦା ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ରୂପ ଧାରଣ କରିନେଇଛି । ତାର ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ସେ ଦେଇନଥିଲା, ବର ଦୁଃଖରେ ତାର ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜର ଛୁଇଁ ଭିତରେ ସେ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ତାକୁରଖାନାରେ ଆଶାମଲ୍ଲୋର ଚକଷ୍ଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ହାତରେ ପଟି ବାନ୍ଧି ସେ ଘରକୁ ଫେରିଲା । ସପ୍ତାହକୁ ଥରେ ପଟି ବଦଳାଇବାପାଇଁ ତାକୁ ତାକୁରଖାନା ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ତାକୁରଖାନା କହିଥିଲେ ଯେ ସେ ମାସକ ଭିତରେ ପୁରୁଷ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଯିବ; କିନ୍ତୁ ଆଉ କେତେ ମାସ ତାକୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ଚଳିବାକୁ ହେବ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଗୋଟିଏ ଜେଲରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜେଲକୁ ପଠାଯାଉଥିବା ଏକ କପଡ଼ ଭଳି ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ସେ ସବା ଆଗ ଆନନ୍ଦୀ ପାଖକୁ ଯାଇ ସହାନୁଭୂତି ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଆନନ୍ଦୀର ଆଉ ତାକୁ ଖୁବ୍ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ସେ ତା' ସହଚ ବେଶି କଥାବାର୍ତ୍ତା ନଜଲେ ବି ତାକୁ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ଲୋକ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ବିରୁଦ୍ଧ ଆଶାମଲ୍ଲେ ପଡ଼ୋଶୀ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଏବେ ଅନୁମତି ପାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଘର ଛାଡ଼ି କେଉଁଆଡ଼େ ଯିବାକୁ ତାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅସ୍ଥାଳ ଓ ସପାଦକ ଶରବନ୍ଦେ ତାକୁ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ମନାକଲେ । ଶରବନ୍ଦେ ଗଲବେଳେ କହିଯାଇଥିଲେ ଯେ ଅତି କମ୍ରେ ଗୋଟିଏ ସପ୍ତାହ ତାର କୋଠରୀଭିତରୁ ବାହାରକୁ ଯିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ ।

ନିଜର କୋଠରୀ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଶୂନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ୋଶୀ ଘର ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁରହିଥାଏ । ଘରର ବାହାର ରୂପ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରହିଥାଏ । ବଗିଚାର ଗଛ ଲତା, ଫୁଲ, ପକ୍ଷୀ, ଗୁରୁତ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଆଗ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ; କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କାହିଁକି ସେଥିରେ ଗୋଟିଏ ଜଡ଼ତା ଆସିଥିବାର ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲ ।

ବଗିଚାରେ ଚାରିଆଡ଼େ କାଗଜ ଫୁଲ ଏବଂ ଚାରି ଗଛସବୁ ବର୍ଣ୍ଣି ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ସେହି ବଜାଳାଟି କାଗଜ, ପଟା ଏବଂ କନାରେ ତିଆରି ନକଲି ସିନେମା ସେଟ୍ ଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଠାରେ ପ୍ରାଣର କମ୍ପନ, ଜୀବନର ପ୍ରବାହ ଦେଖିପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ନାଗଲିଙ୍ଗ ଗଛ ବି ମୋଟେ ହଲଚଲ ନହୋଇ ରୁନି ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥାଏ । ସେହି ଗଛରେ ଗୋଟେ ବୋଲି ଫୁଲ ନଥାଏ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦେଖିଲା ଗୋଟିଏ କଙ୍କାଳ ସେହି ଘରର ପଛବାଟ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଘର ଆଡ଼କୁ ଆସୁଛି । ତାକୁରଖାନାରେ ଦେଖିଥିବା ଶ୍ୱାସରୋଗୀମାନଙ୍କ କଥା ଆଶାମଲ୍ଲେର ମନେପଡ଼ିଗଲା । ସେ ତାକୁ ଭଲଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ଆକୃତଟି ଜଣେ ନାରୀ । ସତେ ଅବା ଗୋଟାଏ ଶବ ଉଠିଆସୁଥିବା ଭଳି ତାକୁ ଜଣାଗଲା ।

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଆନନ୍ଦୀ ତାର କୋଠରୀର କବାଟ ଖୋଲି ଭିତରକୁ ଆସିଲା । ସେ ତା' ପାଖକୁ ଆସି ଚୁନି ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ଦୁଇଜଣ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପରକୁ ବିସ୍ମୃତ ଭାବେ ଦେଖିବା ଭଳି ସେମାନେ ଦୁହେଁ ଦୁହେଁକୁ ଚାହିଁରହିଲେ । ଆଶାମଲ୍ଲେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ-

ଭବେ ସେ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁପାରିଲା ନାହିଁ । ତାର ଦେହ ଖରାବେ ମଉଳିଆଉଥିବା ଲଜା ଭଳି ଶେତାପଡ଼ିଯାଇଥାଏ ।

ଆଇର ମୁଣ୍ଡ ପାଇଁ ସହାନୁଭୂତି ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା କଥା ସେ ଭୁଲିଗଲା । ସେ ପଚାରିଲା, “ତାକୁରଖାନାରୁ କିଏ ଫେରିଛି—ମୁଁ ନା ଆପଣ ?”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ସେଠାରୁ ଫେରିଛନ୍ତି—ମୁଁ ଯିବି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେଠାକୁ ଗଲେ ଆପଣଙ୍କ ପରି ଫେରିଆସିବି ନାହିଁ ।” ଏକଥା କହି ଆନନ୍ଦୀ ଟିକେ ହସିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଉପରେ ସତେ ଯେମିତି ଚଢ଼କ ପଡ଼ିଗଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟ ଆଗରୁ ନିଜ ମନରେ ଜାଣିତ ହୋଇଥିବା ଭବ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀର କଥା ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସମ୍ପର୍କ ଦେଖି ଆଶାମଲ୍ଲେ କମ୍ପି ଉଠିଲା ।

ସେ ବିଷାଦଭରା ଗଳାରେ କହିଲା, “ଏମିତି କହୁନାହିଁ । ମୁଁ ଏ କଥା ସହ୍ୟପାରିନାହିଁ । ମୁଁ-ମୁଁ-କି ଆପଣଙ୍କଭଳି ଏ କଥାଟିକୁ କହିଦେବି ।” ଟିକିଏ ପରେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ ସେ ପଚାରିଲା, “ଆପଣଙ୍କର କଣ ହେଇଛି ?”

“ମୋର କିଛି ହୋଇନାହିଁ । ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ କଥା କହନ୍ତୁ ।” ଏହା କହି ଆନନ୍ଦୀ ଶୁଣି ଏ ଚଉକି ଟାଣିଆଣି ତା’ ପାଖରେ ବସିପଡ଼ିଲା । “ମୁଁ ଏଇ ଦୁନିଆର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଜଣେ । ମୋର ବଞ୍ଚିବା-ମରିବାରେ କିଛି ଫରକ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଆପଣ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଏହି ସଂସାରକୁ ବହୁତ କିଛି ଦେବାକୁ ଅଛି । ନିଜର କଲାର ସାଧନା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନେକ ବର୍ଷ ସୁଖରେ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ହେବ । ଆପଣଙ୍କର କଲା ଅମର । ତାର ଶେଷ ନାହିଁ... ।”

ଆନନ୍ଦୀ ମୁଖରୁ କଲାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କଥା ଶୁଣି ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଖଟିଉପରେ ଉଠି ବସିପଡ଼ିଲା । ସେ ଭାବିଲା, କାବେରୀ କୁଳରେ ଥିବା ଗାଆଁରେ ରହି ସେ ଯେଉଁ ସବୁ ଚିନ୍ତା ଯାରି କରି ପଠାଇଥିଲା, ଆନନ୍ଦୀ ସେ ସବୁ ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖିଥିବ । ସେ ସବୁ ଚିନ୍ତା ବିଷୟରେ ତାର ମତାମତ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ସେ ସବୁ ଚିନ୍ତା ଦେଖି ମୁଁ ଅଭିଳାଷ କରିଥିଲି ଯେ ଆପଣ ଶେହ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚନ୍ତୁ । ଆପଣ ସୁସ୍ଥ ହେବା ପରେ ବାପା ଏବଂ ସମ୍ପାଦକ ମିଶି ସେହି ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକର ଏକ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ଭାବିଛନ୍ତି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଜନ୍ମସ୍ଥ ହୋଇ ସେହି ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ନିଜର ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି କରୁଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାର ଚେହେରାକୁ ଭଲଭାବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାଏ । ତାର କିପାଳ ଚଉଡ଼ା, ଅଣ୍ଟି ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇଥାଏ, ଗାଲ ପଶିଯାଇଥାଏ । ତଥାପି ତାର ଭିତରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ହଠାତ୍ ବାହାରେ ଡାକୁ ଗୋଟାଏ ନୂତନ ଶୋଭା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ଭଳି ଜଣାଗଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ପ୍ରଥମେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଯେଉଁ ରୂପରେ ଦେଖିଥିଲା, ଆନନ୍ଦୀର ସେହି ସୁନ୍ଦର ଯୁବକ ରୂପ ତା’ ଆଗରେ ଦେଖାଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଉତ୍ସାହୀତ ହୋଇ କହିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ ! ଆପଣ ପ୍ରତିଦିନ ଏଇ ଭଳି ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍ ପାଇଁ ଆସି ମୋତେ ବଢ଼ାନ୍ତୁ ଯେ

ମୁଁ କେମିତିକି ଚନ୍ଦ୍ର ଆଜିବ । ଆମଣ ମୋ ସଙ୍ଗେ କଲା ବନ୍ଧୁରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତୁ । ବାସ୍, ଗୋଟିଏ ସନ୍ଧ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ହାତରେ ଗୁଳୀ ଧରି ପୁଣି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବି— ମୁଁ ପୁରୁଷର ପୁଷ୍ପ ହୋଇ ଉଠିବି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ବଡ଼ ସହାନୁଭୂତିର ସହୃଦ ଆଶାମଲେକୁ ଚାହିଁଲା । ତାର ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖି ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ଖାନାକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଯାଇ ତାକୁ ଦେଖା ନ କରିବାକୁ ତା’ ମନରେ ଭାବ ଦୁଃଖ ହୋଇଛି ।

“ଆପଣଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ମୋର ବି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ମୋତେ ଭଲ ଲାଗୁଛି” କହି ଆନନ୍ଦୀ ହସିଲା । ସେ ପୁଣି କହିଲା, “ମୁଁ ପୁଷ୍ପ ହେବାକୁ ଚାହେଁନା । ମୁଁ ଶାରଦାକୁ କହିଦେବି, ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବ ।”

ଆଶାମଲେ ମଥା ଟେକି ଆନନ୍ଦୀର ଆଖିକୁ ଚାହିଁବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ତାର ମନେପଡ଼ି-
ଗଲା ଯେ ଶାରଦା କଥା । ସେ ତାର ଆଖିରେ ଯେମିତି ପ୍ରଶ୍ନକଲା, “ଆପଣ କଣ ଚାହାନ୍ତି
ଯେ ମୁଁ ଶାରଦାକୁ ବାହା ହୁଏ ?”

ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ ମୋତେ ଏମିତି ଚାହିଁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

“କିଛି ନାହିଁ ! ଆପଣ କହିଲେ ଯେ ଆପଣ ନିଜର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି—ସେ କଥାର ଅର୍ଥ କ’ଣ ?”

“ଅର୍ଥ କିଛି ନାହିଁ । ମୋ ମତରେ ଏଭଳି ବହୁରହସ୍ୟର କୌଣସି ମାନେ ନାହିଁ । ମୋ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ବେଶି ସଫର୍ଷ କରି କରି ମୁଁ ଅକରାଣୀ । ସଫର୍ଷ କରୁଥିବା ଯାଏଁ ମୋର ଶରୀରରେ ବଳ ଥିଲା । ସଫର୍ଷ କରିବାଟାକୁ ଅଯଥା ଭାବ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ନିଜର ପରାଜୟ ମାନିନେଲି, ମୋର ଶରୀର ଅକରାଣୀ । ମୁଁ ଏଣିକି ମୋର ମୃତ୍ୟୁକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି । ତା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ମୋର ଗୋଟିଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବାକୁ ଚାହେଁ ।”

ଆଶାମଲେ ଚିନ୍ତାର କରି ଉଠିଲା, “ଆନନ୍ଦୀ !” ତାର ଆଖି ଛଲଚ୍ଛଳ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ତାର ଛାତିରେ ଲଗାଇ ତାର ଅଶ୍ରୁଦ୍ରାବ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛପଟ ହୋଇଉଠିଲା । ସେଇ ସହରର ଓ ଦୁନିଆଁର ଯେକୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଆନନ୍ଦୀକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ପର ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲି କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲା । ଏଇ କଥାଟିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ସେ ସମ୍ମତ ଅସମର୍ଥ । ସେ ଭାବିଲା ଯେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଗୁଲିଆସିଥିବା ସାମାଜିକ ସମ୍ଭାରଗୁଡ଼ିକ ବଳରେ ହିଁ ଆନନ୍ଦୀ ନିଜକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ପର ପତ୍ନୀ ବୋଲି ଭାବିବାର ଭୁଲ୍‌କରୁଛି । ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, ନିଜର ଅନ୍ତରାତ୍ମାର ବାଣୀକୁ ଚିରସ୍ଥାୟ କରିଥିବା ଏକ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି ମୋଠାରୁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଛଡ଼ାଇନେଲା ?

ଆନନ୍ଦୀ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ତାର ଖର୍ଚ୍ଚ ଉପରେ ଦୂରେଇ ରହିଲା । ଆଶାମଲେ ତାର ଭାବନାକୁ ଚପେଇ ରଖିବାକୁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଦୁଃଖ ଭଲଭାବେ ଗୁରୁ-
ପାରୁଥାଏ ।

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ପଚାରିଛନ୍ତି ଯେ ମୋର ଅନ୍ତମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ’ଣ ?”

“ପ୍ରଥମେ କହନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କୁ କି ରୋଗ ହୋଇଛି ?”

“ମୋର ମୁଣ୍ଡ ହଠାତ୍ ବୁଲୁଛି ଦେଉଛି । ମୁଁ ଆଉ ଶୁଣି ବୁଲି ପାରୁନାହିଁ, ଖାଇ ପାରୁ ନାହିଁ କି ଶୋଇପାରୁନାହିଁ । କହୁଛନ୍ତି ଯେ ମୋର ରକ୍ତସ୍ତମ୍ଭ କମ୍ ହୋଇଗଲାଣି । ବୋଧହୁଏ ତାର କାରଣ ଆଉର ମୃତ୍ୟୁ ; କିନ୍ତୁ ସେଇଟା ଧ୍ୟାନ ଏକମାତ୍ର କାରଣ ନୁହେଁ । ସେ ବସ୍ତୁଥିଲେ ମତେ ଔଷଧ ଓ ଖାଇବା ପିଇବାକୁ ଦେବାରେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା । ମୁଁ ତ କହିବି ଯେ ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ମୋର ଶାଶୁଙ୍କର କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ଆପଣ ଅନାଥଜଳି ତାଙ୍କୁରଖାନାରେ ପଡ଼ିଥିବା କଥା ମୁଁ ସବୁ ପାରିଲି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେନାହିଁ ।”

କିନ୍ତୁ ନି ଲୁଚୁଛି ଅନନ୍ତୀ ଆଶାମଲେ ଆଗରେ ଯବୁ କଥା କହିଗଲା । ତାର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ବୁଝିଲା ଯେ ଅନନ୍ତୀ କେତେ କଷ୍ଟରେ ରହୁଛି । ତାର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲେ ମନରେ ପ୍ରବଣ ଧକ୍କା ଲାଗିଲା । ସେ ବୁଝିପାରୁନା ଯେ ଅନନ୍ତୀର ଅବସ୍ଥା ମାକଡ଼ିଆ ଜାଲରେ ପଡ଼ିଥିବା ଏକ ପିଙ୍ଗୁ ଡିଅର ଅବସ୍ଥା ଭଳି ହୋଇଯାଇଛି । ଜାଲରେ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଲାଗିଯିବାରୁ ତାର ଆଉ ଏମ୍ ନାହିଁ । ସେଇ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ତା ପାଖକୁ ଆସିଛି ।

ଆଶାମଲେ ଡର ଡର ପଚାରିଲା—ଯଦି ସେ ଜାଣିପାରନ୍ତି ଯେ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇଠି ?

“ଜାଣିଲେ ଜାଣନ୍ତୁ ବୋଲି ଭାବି ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଏହାପରେ ବୋଧହୁଏ ଆଉ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିପାରବି ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ସେଥିପାଇଁ ଆସିଛି ।”

ଆଉ ଅନନ୍ତୀ ତା ପାଖକୁ ଆସିପାରବି ନାହିଁ—ଏକଥାର କଲ୍ପନା ସୁଦ୍ଧା ଆଶାମଲେ କରିପାରୁନା ନାହିଁ । ତାର ଛୁଇଁ ଥରିଉଠିଲା । ସେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଭାବିଲା, “କଣ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅନନ୍ତୀକୁ ଦେଖିବା କିମ୍ବା ତା ସହୁତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଆଉ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ?”

“ଶୁଣନ୍ତୁ”—କହି ଅନନ୍ତୀ ତାକୁ ସଚେତ କରିଦେଲା । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଶୁଣିଯିବା ପରେ ବାପା ଦିନକ ପାଇଁ ବି ସେ ଘରେ ରହି ପାରୁନା ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶାରଦା ବି ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହରେ । ଆପଣ ଦୁହେଁ ମିଶି ତାଙ୍କ କଥା ବୁଝିବେ ।”

ଆଶାମଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ଆପଣ କଣ କହୁଛନ୍ତି ?”

“ଆପଣ ଶାରଦାକୁ ବାହାହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତୁ । ସେ ସେଥିରେ ରାଜି ନୁହେଁ ବୋଲି କହୁଛି; କିନ୍ତୁ ମୋର ତା କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନାହିଁ । ଆପଣ ଜୀବନସଙ୍ଗିନୀ ବନା ଏକାକୀ ଦୁଃଖୀ ସହବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତାକୁ କହି ରାଜି କରାଇନେବି ।”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଅନନ୍ତୀ; ତୁମେ ପାରଲୀ ହୋଇଗଲାଣି ।”

“ହଁ, ପାରଲୀ ହୋଇଯିବି କି ବୋଲି ଡରୁଛି । ସେଇ ଅବସ୍ଥାଟା ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଭୟଙ୍କର । ସେତେବେଳେ ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ବୋର୍ ହୋଇଯିବ । ଲୋକମାନଙ୍କର ପରିହାସର

ପାଣୀ ହେବ । ମୁଁ ସେଇଲ ବସ୍ତ୍ରରହବାକୁ ଚାହେଁନା ।”

ଆଶାମଲେ ଉତ୍ତରଲାରେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଡାକିଲା ଏବଂ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଖଟ ଉପରୁ ଉଠିଲା ।

“ହଉ ମୁଁ ଯାଉଛି” କହି ଆନନ୍ଦୀ ଦ୍ରୁତପଦରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ତାର ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଯେ ସେଠାରେ ଆଉ କ୍ଷଣେମାତ୍ର ରହିଲେ ଆଶାମଲେ ତା ପ୍ରତି କି ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର କରିବ କହିହେବନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଦରବର ଦରଜା ପାଖରେ ଘୁରୁକୁଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦରଜା-ପାଖହୋଇ ଭିତରକୁ ଯାଇଥିବାର ଦେଖି ସେ ରାତରେ ପାଟିକରି ଉଠିଲା “ରହ !” ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ପାଟି ଶୁଣି ପାଖ କୋଠରରେ ବସିଥିବା କନ୍ଦରସେନ୍‌କୁ ଜଣାଇଲା ଯେମିତି କି ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରେ କେହି ଶକ୍ତ ପାହାରେ ପକାଇଲା । ସେ ବାହାରକୁ ଉଠିଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନିଜକୁ ଅଟକାଇନେଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ଯୋଡି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆଗରେ ଠିଆହୋଇଥାଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଆଖିରେ ଦେଖିବାକୁ ବି ତାର ଘୃଣା ହେଉଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ଜିଦ୍ ଧରିଥାଏ ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ଯେମିତି ନହୁଏ । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଯେଉଁଦିନ ତାର ସେହି ଜିଦ୍‌ଟିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ-ଥିଲା, ମାଣିକ୍‌କମ୍ ପ୍ରତି ତା ମନରେ ଥିବା ଆଦର ଭାବ ଟିକକ ମଧ୍ୟ ସରିଯାଇଥାଏ । ଏବେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମାଡ଼ଗାଳି ପ୍ରତି ତାର କିଛି ଚିନ୍ତା ନ ଥାଏ । ସେ ତାକୁ ତାର ଅସରାଧାର ପୁଣି ଶିକାର କରିପକାଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ଜାଣିଲା ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ବେଶ୍ୟାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ନୀଚ ବୋଲି ଭାବୁଛି, ତାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମୂଲ୍ୟ ମାଟି ଭଳି ହୋଇଗଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲାନାହିଁ । ତାର ଏଇ ଉପେକ୍ଷା ଭାବ ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଜଳି ପୋଡ଼ିଗଲା । ପଚାରିଲା, “କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ ?”

ଆନନ୍ଦୀ କହିଲା, “ଆପଣ ସେ କଥା ଜାଣନ୍ତୁ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ହାତ ତାକୁ ଫିଟିବାକୁ ଖଲିଖଲ ହେଲା । ପାଖ କୋଠରରେ କନ୍ଦରସେନ୍ ବସିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ତାକୁ ବାଡ଼େଇବାକୁ ସାହସ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସେ ତାର ବାଟ ଓଗାଳି ଛୁଡ଼ାହେଲା ଏବଂ “ମୋର କଥା ଶୁଣେ” ବୋଲି କହି ବଳ-ପୁଷ୍ଟ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଟେକିଦେଲା । ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଆଖି ତଳକୁ କରି ରଖିଲା । ସେ ଜିଦ୍‌ଧରି ବସିଲା ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାକୁ ମାରଦେଲେ ବି ସେ ତାର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବନାହିଁ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା, “ଆଉ ଥରେ ଯଦି ତୁ ଆଶାମଲେ ଦରକୁ ଯାଉ ତେବେ ଆଉ ଫେରିଆସି ମୋ ଘରେ ପାଦ ରଖିପାରିବୁ ନାହିଁ ।”

କ୍ଷଣକପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀ ସେଠି ଛୁଡ଼ାହୋଇ କଣ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତେବେଳେ ବି

ତାକୁ ଘର ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଭଲ ଲାଗିଲାନାହିଁ । ସେ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇଯିବାକୁ ଛଟପଟ ହେଲା । ସେତିକିବେଳେ କବାଟ ଫିଟାଇ କଦରସେନ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ । ସେ ତାକୁ କହିଲେ, “ତୁ ଏଠି ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ରହୁଛୁ କାହିଁକି ?” ଏବଂ ତାକୁ ଆଦେଶ ଦେବା ସ୍ଵରରେ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ କହିଲେ । ତାଙ୍କର ସେହି ପ୍ରେମଭାଷା ଆଦେଶ ଭିତରେ ଲୁଚି ରହୁଥିବା ରାଗ ଜାଣିପାରି ଅନନ୍ଦୀ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା । ତାର ସଂଘର୍ଷ କରିବାର ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ପ୍ରାୟ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା, ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ୍ କରି ଆସିବା ପରେ ତାହା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ତାର ମନରେ ଏଇ ଲୁଚି ଜାଗ୍ରତହେଲେ ଯେ ପରାଜୟର ସ୍ଵୀକାର କରି ମରବା ଅପେକ୍ଷା ସଂଘର୍ଷ କରି ମରବା ବରଂ ଭଲ ହେବ ।

ମାଣିକ୍ଵମ୍ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲା । ଅନନ୍ଦୀ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ପଡ଼ିଲା ଯେ ମାଣିକ୍ଵମ୍ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ପାଖକୁ ଯାଇ କଣ ନା କଣ କରିବ । ସେ ତାକୁ ଅଟକାଇ ପାରିବନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଅଟକାଇବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲା । କଦରସେନ ତାମସା ଦେଖିବା ଲୋକ ଭଳି ତୁନି ହୋଇ ଏ ସବୁ ଦେଖୁଥିଲେ ।

ମାଣିକ୍ଵମ୍ ଖୁବ୍ ରାଗରେ ତାର ଘରୁ ବାହାରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ତାର ରାଗ ଚାପିନେଲା । ରାତ୍ରୀରେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ସେ ତାର ମୁହଁଟିକୁ ଭଲକରି ପୋଛିନେଲା ଏବଂ ମନେ-ମନେ ହସି ଆସ୍ତେ-ଆସ୍ତେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ଚେହେରାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା କ୍ଷୋଧ ହଠାତ୍ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ସେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେର ଖଟ ପାଖରେ ବସି ସେହିଠିରେ ତାର ସ୍ଵପ୍ନା ଇତ୍ୟାଦି ବସ୍ତୁରେ ପଡ଼ିପଡ଼ି କଲା । ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ କହିଲା ଯେ ବ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ଅଦାଲତ ଇତ୍ୟାଦି କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ସେ ତାକୁ ପ୍ରାୟ ଦେଖିବାକୁ ଆସିପାରିନାହିଁ । ଅନନ୍ଦୀ ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା କଥା ଆଜ୍ଞା କିଛି କହିଲାନାହିଁ ।

ଅଦାଲତ ନାଆଁ ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ଆଶାମଲ୍ଲିକେର ମନେପଡ଼ିଗଲା ତାର ମୋକଦ୍ଦମାର କଥା । ସେ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ପଚାରିଲା, “ଆମର ମୋକଦ୍ଦମା କଥା କ’ଣ ହେଲା ? ସେଇଟା କଣ ଏବେ ବି ଚାଲିଛି ? ସେଥିପାଇଁ ତୋତେ କଣ କତେଶ୍ଵରୀ ଶ୍ରୀବାକୁ ପଡ଼େ ?”

ମାଣିକ୍ଵମ୍ ତାର ପ୍ରଶ୍ନରୁଜ୍ଜ୍ଵର ସିଧାସଳଖ ଉତ୍ତର ଦେଲାନାହିଁ । ସେ ମୋକଦ୍ଦମା କରିଥିବା ଲୋକକୁ ଏବଂ ନିଜର ଓକିଲକୁ ଗାଳିଦେବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲା, “ଓକିଲ ଚାହୁଁଥିଲେ ମୋକଦ୍ଦମାଟିକୁ ବର୍ଷ-ବର୍ଷ ଧରି ଘୋଷାର ତାକୁ ଶେଷ କରିଦେଇଥାନ୍ତା ! କିନ୍ତୁ ତା ନକରି ସେ ବିଚାରପତିଙ୍କୁ ଫାଇଦା କରାଦେବାକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଇପକାଇଲା ।” ଏହା ପରେ ବିଚାରପତିଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରି କହିଲା ଯେ ସେ ଦେଇଥିବା ଟଙ୍କାପଇସାର କିଛି ହସାବ କିତାପ ନ ଦେଖି ବିପକ୍ଷ ଲୋକର ମିଥ୍ୟା ହସାବକୁ ସ୍ଵୀକାର କରିନେଇ ତାଙ୍କର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୁଣାଇଦେଲେ ।

“ତେବେ କଣ ମୋକଦ୍ଦମା ଶେଷହୋଇଗଲା ?

“ହଁ, ହୋଇଯାଇଛି । ରାଧା କରଜଦାତାର ସପକ୍ଷରେ । ସେହି ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ

ତୋତେ ହିଁ ସେହି ଲୋକକୁ ପ୍ରାୟ ଗୁଳିଣ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେବ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକର ସନ୍ଦେହ ହେଲା ଯେ ମାଣିକମ୍ପ ‘ମୋତେ’ ଜାଗାରେ ଭୁଲରେ ‘ତୋତେ’ କହୁଛି । ସେ ପଚାରିଲା “ତେବେ କ’ଣ ତୋତେ ଆଉଥରେ ସେ ସବୁ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ?”

“ଆଜନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଦୁହେଁ ମିଶି ସେଇ କରଜ ଶୁଣିବା କଥା । ଯଦି ଆମ ଭିତରୁ ଜଣେ କେହି କରଜ ଶୁଣିବାକୁ ରାଜି ହୁଏ, ତେବେ ଅଦାଲତ ସେ କଥା ସ୍ୱୀକାର କରିନେବ । ଏବେ ତୁ ଆଜନ କଥା ଭୁଲିଯା । ନ୍ୟାୟତଃ ତୁ କରଜ ଶୁଣିପକା । ତୋତେ ହିଁ ଏଇ କରଜ ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା’ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାର ହାତରେ ବନ୍ଧାହୋଇଥିବା ପଟି କଥା ଭୁଲିଯାଇ ହଠାତ୍ ଖଟରୁ ତଳକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲା, ବାହାତରେ ମାଣିକମ୍ପର କାନ୍ଧକୁ ଧରି ତାକୁ ହଲାଇଦେଇ ସେ ପାଟି-କରି ଉଠିଲା, “ଏଇଟା ପୁରୁଷର ଅନ୍ୟାୟ ! ତୁ କ’ଣ କହୁଛୁ ମୁଁ କିଛି ଗୁଣିପାରୁନାହିଁ ।”

“ଏଇଟା ପଇସାପତ୍ର କଥା । ତୁ କିଛି ଗୁଣି କି ନଗୁଣି, ତୁ ଏଥିରୁ ବଞ୍ଚିପାରିବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କରଜଦାତାକୁ କହିଦେଇଛି ଯେ ତୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ପଡ଼ିଛୁ, ସେଥିପାଇଁ ସେ କିଛି ଦାନ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ବସିବହୁଲ—ନହେଲେ ସେ ଏତେବେଳକୁ ତୋର ସମ୍ପତ୍ତି ଜବତ କରିବାକୁ ଓଁକାର ନେଇ ତୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ତୋ ଡରଫରୁ ବିନୟ କରି କରଜ ଶୁଣିବା ପାଇଁ କିଛି ସମୟ ମାଗିଛି ।”

ଘରର ଛୁତ ଭାଙ୍ଗି ତା ଉପରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ପରି ଆଶାମଲ୍ଲିକ ଜଣାଗଲା । ମାଣିକମ୍ପ ନ୍ୟାୟର କଥା କହୁଛି; କିନ୍ତୁ ତାର କଥାରେ ନ୍ୟାୟ କାହିଁ ? କରଜ ନେଇଛି ସେ । ସେହି ଟଙ୍କାରେ ସେ ବେପାର କଲା, କାର୍ କିଣିଲା, ଲଭ ପାଇଲା । ମୁଁ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସାକ୍ଷୀ ଭାବରେ ତାପାଇଁ କାଗଜରେ ଦସ୍ତଖତ କରିଦେଲି । ସେହି ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୋତେ କଣ ଏ ଦଣ୍ଡ ?

ଆଶାମଲ୍ଲି ଆତୁର ହୋଇ କହୁବାକୁ ଲାଗିଲା, “ମାଣିକମ୍ପ ! ତୁ ଶ୍ରେୟ, କପଟୀ ଓ ଧୋକାବାଜ୍ !” ତାର କଥା ଶୁଣି ମାଣିକମ୍ପ ରାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ଚପ୍‌ହୋଇ ଛୁଡ଼ା-ହୋଇ ମୁରୁକ ମୁରୁକ ହସିଲା ।

ଆଶାମଲ୍ଲି କହିଲା, “ମୋ ପାଖରେ କରଜ ଶୁଣିବାକୁ ପଇସା ନାହିଁ । ଥିଲେ ବି ମୁଁ ତାକୁ ଦେବିନାହିଁ ।”

“ମୋ କଥା ଶୁଣ । ମୁଁ ତୋତେ ମୋ ବଦଳରେ କରଜ ଶୁଣିବାକୁ କହୁନାହିଁ । ଆଜନ ଏବଂ ନ୍ୟାୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୋର ତ ହିଁ କରଜ ଶୁଣିବା କଥା । ତାର ମାନେ ତୋର ବାପାଙ୍କର ଶୁଣିବା କଥା, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମୋତେ ଚରିଣ ହଜାର ଟଙ୍କା କ୍ଷତି ସହବାକୁ ହେଲା । ସେ ଯଦି ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦେଶ ଜମିଦାରଙ୍କ କେମ୍ବରେ ଡିଲି କରିନଥାନ୍ତେ, ତେବେ ମୋର ପଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଲାଭ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ତାଙ୍କର ପାଇଁ ମୋତେ ସେ ଟଙ୍କା ମିଳିଲାନାହିଁ । ଏହାଏଁ ସ୍ୱାଧୀନ ପାଇଁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଦେଇଛି, ସେ ସବୁ ବି ହସାବ କରି ।

ଯଦି ବାପାଙ୍କର ଘର ଉପରେ ଡୋର ଅଧିକାର ଅଛି, ତେବେ ସେ କରିଥିବା ଗୁଣ ଶୁଦ୍ଧିବାବ
ଦାୟିତ୍ବ ମଧ୍ୟ ତୋର ହେବ ।”

“ଏଟା ବୋର ଅନ୍ୟାୟ । ମୁଁ କେବେ ଭାବି ନଥିଲି ଯେ ତୁ ଏଡ଼େ ଜାତ । ମାଣିକ୍‌କମ୍, ତୁ ଅନ୍ୟାୟ କରୁଛୁ । ମୋତେ ଠକୁଛୁ ।” ଆଶାମଲ୍ଲି ତାକୁ ଏଇ ରକମ ଗାଳିଗୁଳି କରୁଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲ୍ଲିର ଘର କି ପଇସା ବସ୍ତୁରେ କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ରା ନଥାଏ । ମଣିଷ କେତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇପାରେ, ଏକଥା ଭାବି ତାର ରକ୍ତ ଡାହାଣାଏ । ମିଶ୍ରି ଏ ତ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ପାଲି ପୋଷି ବଢ଼ି କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୟାରୁ ଖାଇବା, ପିନ୍ଧିବାକୁ ପାଇ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ସେ ଆଜି ଏଇ ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ସେହି ଜାତ, ନିମକହସମ ଲୋକର ନିଶ୍ଚୟ ମଧ୍ୟ ଆଶାମଲ୍ଲି ସହପାରିକ ନାହିଁ ।

“ଯାହା ହେବ ଦେଖାଯିବ । ମୋର କୌଣସି କଥାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ । ତୁ ଏବେ ଯୋରୁ ପଳା” — କହି ଆଶାମଲ୍ଲି ତାକୁ ବାହାରକୁ ଡ଼େଇଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ।

“ତୁ ଏମିତି ରାଗିଲେ କିଛି ଲାଭ ହେବନାହିଁ । କରଜ ଦେଇଥିବା ଲୋକ ତୋର ତହିଁ ଧରିବ — ମୋର ନୁହେଁ । ତୁ ଚାହିଁଲେ ମୁଁ ତୋତେ କରଜ ଶୁଦ୍ଧିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ।”

“ମୁଁ ତୋର ସାହାଯ୍ୟ ଚାହେଁନା ।”

“ମୁଁ ଚାହେଁନା ଯେ ସେ ତୋର ସପତ୍ନି ନିଲମ କରାଇବାର ଓପାରଣ ଧରି ଏଠାକୁ ଆସୁ । ତୁ ଏଇ ଘର ଉପରେ କରଜ ନେଇ ସେହି କରଜ ଶୁଦ୍ଧିପାରିବୁ । ତୋତେ ଗୁଣ କରାଇଦେବାରେ ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ । ମୋର ସାହାଯ୍ୟ ଦରକାର ହେଲେ କହୁ ।”

ଆଶାମଲ୍ଲି କହିଲା, “ତୁ କଣ ଏଇ ଘରଟିକୁ ବି ମାରିନେବାକୁ ଚାହୁଁ, ନା ମୋତେ ଏଇ ଘରୁ ଡ଼େଇଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଗୋଟାଏ ଡେଲରେ ଦୁଇଟା ଚଢ଼େଇ ମାରିବାକୁ ଦସିଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିର କଥା ଶୁଣି ସେ ଚାହିଁଗଲା ଯେ ସେ ଆଗପରି ଆଉ ବୋକା ନୁହେଁ । ସବୁଆଡ଼େ ସତେଇ ହୋଇ ରହୁଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ପସ୍ତୁ କରବା ପାଇଁ ସେ ଶୀଘ୍ର-ଶୀଘ୍ର କାମ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି କଥାରେ ଆଦାତ ପାଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଭାବିଲା ଯେ କିଛି ନା କିଛି କରି ତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଆଶାମଲ୍ଲି ବନଶ୍ରୀକଣ୍ଠରେ ଲାଗି ପାଣି ବାହାରେ ପଡ଼ି-ଯାଇଥିବା ମାଛ ପରି ଛଟପଟ ହେଲା । ତାର ନିଶ୍ଚୟ-ପ୍ରଶ୍ନାସ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ଭଳି ଲାଗିଲା । ଆଖି ଆଗରେ ଖରାବ ଦେଖାଗଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିର ମନେପଡ଼ିଗଲା ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ହିଁ ତାକୁ ଜାଲରେ ପୁରାଇ କରଜବସ୍ତୁକ କରାନାମାରେ ଦସ୍ତଖତ କରାଇ ନେଇଥିଲା । ତେବେ ମୋଠାରୁ ଦସ୍ତଖତ ନେବାବେଳେ କଣ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଯାଉଛି ଯୋଜନା ଥିଲା ? ସେ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ

ମଣିଷ ଏତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଓ ନିରାଶ ହୋଇପାରେ ।

ବନଶ୍ରୀକଣ୍ଠରେ ବନ୍ଧା ପୋକ ଭଳି ତାକୁ ଫାନ୍ଦରେ ପକାଇବାର କାରଣ ରୂପେ ହିତ୍ତା କରାଯାଇଥିବା ଆନନ୍ଦୀର ଜୀବନ-ସଂସାର କାହାଣୀ ସେ ଶୁଣିପାରୁଥିଲା । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା—କଣ କଣରେ ବନ୍ଧା ପୋକ ଓ ସେଥିରେ ପଡ଼ିଥିବା ମାଛ ଦୁହେଁ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ପ୍ରାଣ ହରାଇବେ ?

ଆଶାମଲ୍ଲି ଏହା ସହ୍ୟପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ କରଜ ନେଇଛି, ଏକଥା ତାକୁ କଷ୍ଟ ଲାଗିଲା । ସେ ଭାବିଲା ମୋର ଘରଦ୍ୱାର ଦରକାର ନାହିଁ, ଜମିବାଡ଼ି ଦରକାର ନାହିଁ । ମୋତେ ଦୁନିଆଁର କୌଣସି ଜନସ୍ତ ଦରକାର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଖାତକ ବୋଲି କହି ଯଦି କେହି ମୋଠାରୁ ଏ ସବୁ ଜନସ୍ତ ନେଇଯାଏ, ତେବେ ମୁଁ ତାହା ସହ୍ୟ ପାରିବି ନାହିଁ ।

ନିଜର ଛୁତ ଉପରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଆଶାମଲ୍ଲି ଝରକା ପାଖକୁ ଯାଇ ପଡ଼ୋଶୀ ଘର ଏବଂ ବଗିଚାକୁ ଶୂନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲା । ସେ ଭାବିଲା ‘ଏଇଟା କଣ ସେଇ ଘର, ଯେଉଁଠାକୁ ପ୍ରଥମଥର ଆସିବାବେଳେ ମୋତେ ସ୍ବର୍ଗଲୋକକୁ ଆସିବା ଭଳି ଲାଗୁଥିଲା ?’ ଯେଇ ପୁରୁଣା ଘରଟି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଦ୍ୱାର କୌଳେଦ୍ୱାରା ନୂଆ ବଜାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଉଥାଏ । ସିମେଣ୍ଟର ପଲସ୍ତର, ବାହାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ବିଜୁଳି ଆଲୁଅର ଚକ୍‌ଚକ ଭିତରେ ସେହି ଘରର ରୂପ ପୁରାପୁରୀ ବଦଳିଯାଇଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେଇ ପୁରୁଣା ଘରେ ରହୁଥିବା ଲୋକେ ତାକୁ ଯେଉଁ ମନୋବଳ ଦେଇଥିଲେ, ଏବେ ସେ ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା ? ତାର ଭିତରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଶାନ୍ତି, ପ୍ରସନ୍ନତା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ତାର ଭିତରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବା ପ୍ରେମର ଆଲୋକ କେଉଁଠି ଲୁପ୍ତ ହୋଇଗଲା ? କିପରି ଲୁପ୍ତ ହୋଇଗଲା ?”

ହଠାତ୍ ଆଶାମଲ୍ଲି କଦରସେନ୍ ଓ ଆନନ୍ଦୀକୁ ସେଠାରେ ଛୁଡ଼ାହେବାର ଦେଖିଲା । ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ କହିଲା—“ଆଲୋକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଲୁପ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ଏଠାରେ ଦୁଇଟି ଛୋଟ-ଛୋଟ ଦାଘ ଏବେ ବି ମିଶ୍ଟି ମିଶ୍ଟି କରୁଛି । ଲିଭିଯାଉଥିବା ଏଇ ଦାଘଗୁଡ଼ିକର ଶିଖା କମି ଉଠୁଛି ।” ଏକଥା ଭାବି ଆଶାମଲ୍ଲି ଦାଘନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲା ।

“ମୁଁ ଯଦି କେବେ ଦୂରରୁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ, ତେବେ ଏଇ ଘରେ ରହିଲେ ହିଁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେବ । ମୁଁ ଏଠୁ ଚାଲିଗଲେ ଆନନ୍ଦୀ ମରଗଲା ପରେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ତାର ମୃତଦେହ ମଧ୍ୟ ମତେ ଦେଖାଇବ ନାହିଁ ।” ହଠାତ୍ ଆଶାମଲ୍ଲି ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହୁଗଲା ।

ସେ ତାର ଘରଟିକୁ କରଜ ଦେଇଥିବା ଲୋକହାତକୁ ଟେକିଦେବାକୁ ଚାହେଁ ନଥିଲା । ସେ ଭାବିଲା, ମୁଁ ଏବେ କ’ଣ କରିବି ? ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ କରଜ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ? ଯଥା ଦୁର୍ଗି ଅଭିଧରେ ମୋର ଶ୍ୱଶୁର ଦଣ୍ଡାଧିକାର ସାହାଯ୍ୟ ନେବି ? ମୁଁ କ’ଣ ସମ୍ପାଦକ ଶରବତ୍‌ନାଥ ପାଖକୁ ଯାଇ ତା’ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ କରିବି ?

ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ? କିମିତି କରିବି ?”

ମାଣିକ୍ଷମ୍ବରୁ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିବାକୁ ଆଶାମଲ୍ଲିକ ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରୀ ମରିବା ପରେ ତାର ଶ୍ଵଶୁର ଘରପାଣି ପରଭଳି ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେ କେବଳ ତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଦୁଇଥର ଡାକୁରଖାନାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଥିଲା ଯେ ସେ ନିଜେ ଏବେ ଅଭାବରେ ଚଳୁଛନ୍ତି । ସମ୍ପାଦକ ଚେରବନ୍ଧୁ ତାକୁ ବହୁତ ଆଗରୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ସେ ଘର ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ନ କରି ଉଡ଼ାଘରଟିଏ ଖୋଜୁ । ତାକୁ ସେ କିପରି କହୁନା ଯେ ‘ମୁଁ ଘରକୁ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଭାବୁନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଦୂରରୁ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୋର ଏଇ ଘରଟି ଦରକାର ।’

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ପାଇଁ ଏବେ ସବୁ ରସ୍ତା ବନ୍ଦ । ନିଜର ଚିପଡ଼ିରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାକୁ ତାକୁ କୌଣସି ବାଟ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ତାର ଅବସ୍ଥା ମୁଖ୍ୟତଃ ପାଇବାପାଇଁ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଜଣେ କବି ଭଳି ହୋଇଛି । ନିୟତି ତାର ଅନାଟରେ ତାର ଗଳାରେ ଫାଶୀର ଫାନ୍ଦ ପକାଇ ତାକୁ ଭିଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଛି । କ’ଣ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି କିଛି ଗୋଟାଏ ଅଛି ? ସେ କଣ ଏଥିପାଇଁ ଅନେକ ପ୍ରତିଯତ୍ନ ରଚନା କରି ତାର ଶକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥାଏ ଯେ ମଣିଷ ତାର ଅସ୍ତିତ୍ବରେ ବିଶ୍ଵାସ କରୁ ?

ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାର ବାରଣ୍ଡାରେ ପିଞ୍ଜର ଆବଳ ଏକ ବାଦଲ ଭଳି ବ୍ୟଗ୍ରଭାବରେ ଗୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । କପାଳେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍ରେ ଯିଏ ତାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରକର ଭାବରେ ଡାକି-ଦେଇଥିଲା, ଆସ୍ତେ-ଆସ୍ତେ ସେ ତାର ଭିତରୁ ବାହାରିଲା । ସେ ଯେମିତିକି ପ୍ରସବ-ବେଦନାରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତିକିବେଳେ ଗୋଟିଏ ଚଟିଆ ବଢ଼ିଗୁରୁ ଭିଡ଼ିଆସି ତାର କୋଠର ଭିତରକୁ ପଶିଲା ଓ ଝରକା ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲିକ ତାକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା । ତାର ଆଖିରୁ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାଳ ହେବାର ଭାବନା ଝଲସି ଉଠୁଥାଏ । ଏକ କବିତାର କେତେଟି ଧାଡ଼ି ତାର କାନରେ ଗୁଞ୍ଜରିଉଠିଲା—

...ଚଟିଆ ଭଳି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣାଳ ହୁଅ
ନିର୍ଲିପ୍ତ ରହ ରୂପେ ।

ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍ ତା’ର ଭିତରେ ଥାଏ । ମନ୍ଦିରର ଦେବତା ତାକୁ ଯେମିତି କିଛି କହୁଥାନ୍ତି । ସେ ହଠାତ୍ ତାର ଡାହାଣ ହାତକୁ ଦେଖିଲା । ସେ ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ତାର ପଟିବନ୍ଧା ହାତକୁ କୋରରେ ଝାଡ଼ିଦେଲା । ପଟି ଖୋଲିଗଲା । ସେ ବାଆଁ ହାତ ଓ ଦାନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ପଟିକୁ ଖୋଲି ଫୋପାଡ଼ିଦେଲା ଏବଂ ହାତକୁ ସଲଖ କରି ଉପରକୁ ଉଠାଇଲା । ହାତରେ ଏବେ ବି ଦରଜ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଦରଜକୁ ଖାଦିର କଲନାହିଁ ।

ସେ ପାଖରେ ଥିବା ଆଟେଟ ଭିତରୁ ପେନ୍ଥିଲା ତିଆରି ଆନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ରକର ଖୋଜି ବାହାରିଲା । ତାର ଉପରତାଳର କୋଠରର କବାଟ ବନ୍ଦକରି ନେଇ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଦେଖି ଥାଉ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ବଢ଼କରି ଆଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି କି ସେ ସବୁ

ବନ୍ଧନ ଭିତରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ଦଣ୍ଡାକ ଭିତରେ ତାର ମନ ଆକାଶରେ ମୁକ୍ତଭାବରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ଚଟିଆ ଭଳି ହୋଇଗଲା ।

ସେତେବେଳେ ସେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଅଭୂତ କଲ୍ଲନା-ଲୋକରେ ବଚରଣ କରୁଥାଏ । ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ରଙ୍ଗ ଗୋଳି ସେ ଆନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ର ଆକୃତିବା ଭଳି ତାକୁ ଜଣାଗଲା । ସେ ଆନନ୍ଦୀର ସେଇ ରୂପଟିକୁ ଆଙ୍କିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯେତେବେଳେ ସେ ଥିଲା ଯୁବତୀ, ଅବିବାହିତା ଏବଂ ତା ସହିତ ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ତାର ରୂପ ସଦୃଶ ଚୂଟିଥିବା ଫୁଲଭଳି ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ କଲ୍ଲନା-ଲୋକରେ ବଚରଣ କରୁଥାଏ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ନିଜର ଘୌବନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଉଷାହା, ଉଦ୍‌ବେଳନ, ମଧୁର ହସ, ସ୍ନେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଚଞ୍ଚଳ ଗତିଦ୍ୱାରା ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ସ୍ଥାଗତ ଜଣାଉଥିଲା । ଲବଣ୍ୟର ଜୀବନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ଆନନ୍ଦୀକୁ ସେ କାଗଜ ଉପରେ ଆଙ୍କି ବସିଥିଲା ।

ସମୟର ଗୁରୁକମାଡ଼ରେ ଆନନ୍ଦୀର ଶରୀର ଜର୍ଜର ହୋଇଯାଇଛି । ସେହି ଜୀବନ୍ତ ଶବଟିକୁ ହୃଦୟ ମୁଁ ଆଉ ଦେଖିପାରବି ନାହିଁ—ତା' ବଦଳରେ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ହେବ ମୋର ଜୀବନର ସଙ୍ଗିନୀ । ତାର ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ କୌଣସି ରଣବାତା ମୋଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁଠି ରହେ, ଭଙ୍ଗା ଦଉର କୁଡ଼ିଆରେ ରହଲେ ବି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଅଙ୍ଗିତା ମୋର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ଆନନ୍ଦୀ ମୋତେ ଛୁଡ଼ିଯିବ ନାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ରରେ ରଙ୍ଗ ଦେଲେବେଳେ ହଠାତ୍ ତାର ଆଖି ଲୁହରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ ହାତରେ ସେ ତୁଳୀ ଧରିଥିଲା, ସେଇଟା ଅଗିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହାଣ ହାତରେ ଏତେ ପୀଡ଼ା ହେଲା, ଯେମିତି କେହି ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟିଦେଉଛି । ଏଇଟା ମୋର ଶେଷ ଚନ୍ଦ୍ର ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ—ଏହା ପରେ ମୋର ହାତଟା ଛୁଣି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର କିଛି ଚନ୍ଦ୍ରା ନାହିଁ—ଏହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ କଲେ ମୁଁ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇପାରିବି ନାହିଁ—ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଆଶାମଲ୍ଲି ଆବେଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଉଠିଲା ଏବଂ ଫୁଟିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲା ।

ଏଣିକି ତାର ଶରୀର, ହାତ-ମାଂସ, ପ୍ରାଣ, ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା, ଆତ୍ମାର ଆତ୍ମା ସବୁ କିଛି ବିଗଳିତ ହୋଇ ତୁଳିକାର ରଙ୍ଗ ମାଧ୍ୟମରେ କାଗଜ ଉପରେ ବୋହୁବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ଶରୀର ଥିଲା ଏଇ ଦୁନିଆରେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣ ସେହି ଶରୀରକୁ ଛାଡ଼ି ତାହାର ଅଙ୍ଗିତ ତାର ପ୍ରେୟସୀର ପ୍ରାଣ ସହିତ ଏକାକାର ହୋଇଉଠୁଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲି ରୂପରେ ସେଠାରେ ଥିଲା ଆନନ୍ଦୀ । ଚନ୍ଦ୍ରରେ ସେ ହିଁ ବିରାଜମାନା । ତନ୍ମୟତାର ସେହି ଅବସ୍ଥା କେତେ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ସତେ ! ଜଣାଯାଉଥାଏ ଯେମିତି କି ଆତ୍ମା ସମସ୍ତ ବନ୍ଧନରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ମୁକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ଆନନ୍ଦୀ ନିଜେ ଆସି ତାର ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ମିଶିଯାଇ ଚରକାଳ ପାଇଁ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରିୟା ହୋଇଯିବ ।

ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ କେହି କବାଟ ଠକ୍‌ଠକ୍ କଲା । ଜଣାଗଲା ଯେମିତି ଭାବରେ ବିଭୋର ହୋଇ ଉନ୍ମତ୍ତଭାବେ ବସିଥିବା ଆଶାମଲ୍ଲିର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ କେହି

ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ପ୍ରହାର କରୁଛି । କେହି ଏଡ଼େ ଜୋରରେ କବାଟ ଠକ୍‌ଠକ୍ କରୁଥାଏ, ସତେଥବା ତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇବ । ଆଶାମଲ୍ଲି ପାଗଳ ପରି ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାବିଲା, ଏବେ ମୋର ସେହର ସମ୍ବଳ ପାଇ ସୂଜନର ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଛି । ଏହି ପବନ ବେଳାରେ ମୋର କାମରେ ବାଧା ଦେବାର ସାହସ ହେଲା କାହାର ? ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏବଂ ଆନନ୍ଦୀ ଶଶ୍ୱର, ମନ, ପ୍ରାଣ ଓ ଆତ୍ମାରେ ଏକ ହୋଇଯାଇଛି । ଏଇ ମିଳନ-ବେଳାରେ କିଏ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ଭିତରକୁ ଆସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ?

ଏବେ ବି କବାଟ ଠକ୍‌ଠକ୍ କରୁଛି । ସେ ଉଠିଯାଇ ଦରଜା ଖୋଲିଦେଲା । ତାର କାମରେ ବାଧା ଦେଇଥିବା ସେହି ଯୁବକଟିକୁ ଆଶାମଲ୍ଲି ଏମିତି ଅନାଇଁଲା ସତେ କି ତାକୁ ଜବନରେ ମାରପକାଇବ । ଆଶାମଲ୍ଲିର ଏହି ରୂପଟିକୁ ଦେଖି ଶାରଦା କର୍ମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ଡାହାଣ ହାତକୁ ଦେଖି ଶାରଦା ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲା । ପଟିବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଥିବା ସେହି ହାତରେ ଏବେ ତୁଳୀ ଦେଖାଯାଉଛି । ହାତଟା ଖୁବ୍ ଜୋର ଫୁଲିଉଠିଛି ।

ଶାରଦା ତା ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ି ଆସିଲା ଏବଂ ତାର କାନରେ ହାତ ରଖି କହିଲା, “ଆପଣ ଇଏ କଣ କରୁଛନ୍ତି ? ଏହାଏଁ ଆପଣ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ଭୋଗିଛନ୍ତି, ତାକୁ କଣ ଏଡ଼େ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଗଲେ ? ହଠାତ୍ ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ଏତେ ଉଦ୍‌ବେଗ ଆସିଲା କେଉଁଠୁ ?” ତାର ଆଙ୍କି ଥିବା ଚିତ୍‌ଟିକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଶାରଦା ତାର ଆବେଗର କାରଣ ଜାଣିଗଲା । ଆନନ୍ଦୀର ସେହି ଚିତ୍‌ଟିକୁ ଦେଖି ନିଜେ ଶାରଦା ଗୁଲକିତ ହୋଇଉଠିଲା ।

“ମୁଁ ଏହି ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବି । ମାଣିକ୍‌ମ୍ ମୋତେ ଏଠାରୁ ତଡ଼ିବା ଅଗରୁ ମୁଁ ଏଠାରୁ ପଳାଇଯିବାକୁ ଭାବୁଛି” ବୋଲି କହି ଆଶାମଲ୍ଲି ତାର କଥା ଅରମ୍ଭକଲା । କିନ୍ତୁ ଭାବସାରି କହିଲା, “ସେ ଏଇ ଚିତ୍‌ଟିକୁ ମୋଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୋର ଜବନ ଗୁଲିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଇ ଚିତ୍‌ଟିକୁ ମୁଁ କାହାରକୁ ଦେବିନାହିଁ...”

ଶାରଦା କିନ୍ତୁ ବୁଝିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ ଆଶାମଲ୍ଲି ଖୁବ୍ ବେଶି ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ନିଜର ସହନଶକ୍ତି ହରାଇ ବସିଛି । ଶାରଦା ବାଧ୍ୟ କରବାରୁ ଆଶାମଲ୍ଲି ଖଟ ଉପରେ ଗଉଁଗଲା । ମାଣିକ୍‌ମ୍ ତାକୁ ଠକିଥିବାର ଯଦୁ କଥା ସେ ଶାରଦାକୁ କହିଲା । ସେ କାନ୍ଦ-କାନ୍ଦ କହିଲା, “ଏବେ ଆନନ୍ଦୀ ମରଗଲେ ବି ମୁଁ ତାକୁ ଆଉ ଦେଖିପାରିବି ନାହିଁ ।”

ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଯାଉଥାଏ । ଆଶାମଲ୍ଲି ଘରୁ ବାହାର ଶାରଦା କହରସେନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲା । ଘରର ସାମନାପଟ ବଗିଚାରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କଥା କହିବାକୁ ଆସିଛି ।” ଦୁହେଁ ସରସ୍ୱତୀ ମୁଣ୍ଡି ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା

ଶ୍ୟାମଲମଲ ପଥର ଉପରେ ଯାଇ ବସିଲେ । ଶାରଦା ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ତାଙ୍କୁ ତାର ସମସ୍ତ କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେତେବେଳେ କନ୍ଦରସେନ ତାଙ୍କର ପଛରେ ଥିବା ସରସ୍ବତୀ ମୁଣ୍ଡିଟି ଭଲ ସ୍ଥରହୋଇ ବସିଥିଲେ ।

ଶାରଦା କୌଣସି କଥା ତାଙ୍କୁ ଲୁଚାଇଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ସେ କହିଲା ଯେ ଆଶାମଲେ ଅଜାଣତରେ କରକଦାର ହୋଇଛୁ । ଯଦି ଏବେ ତା' ଉପରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଆସେ, ତେବେ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ଅନୁଗତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ । କନ୍ଦରସେନ କିନ୍ତୁ କହିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଭୁନହୋଇ ତାର କଥା ଶୁଣିଲେ । ଶାରଦା ସେହି ସରକୁ ଆସି ଆନନ୍ଦୀ ସହିତ ଦେଖା ନକରି ମଧ୍ୟ ଚାଲିଗଲା । ଶାଶୁର କଠୋର ନଜର ଭିତରେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ସେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲା ।

ଶାରଦା ଚାଲିଯିବା ପରେ କନ୍ଦରସେନ ବଳୁଳ ଆଲୁଅ ତଳେ କିଛି ସମୟ ଟହିଲା ମାରିଲେ । ତା'ପରେ ସରସ୍ବତୀ ମୁଣ୍ଡି ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ତାକୁ ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁବହିଲେ । ସେହି ମୁଣ୍ଡିକୁ ଦେଖିବାରୁ ଅଜାତର ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତ ହୋଇଗଲା । ସେହି ମୁଣ୍ଡି ଭିତରେ ଦେବା ସରସ୍ବତୀଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ସରସ୍ବତୀ ବରଜମାନା ହୋଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ଆନନ୍ଦୀ ରହିଥିଲା, ନିଜେ କନ୍ଦରସେନ ରା ଥିଲେ । ଦେବା ସରସ୍ବତୀ ସେଠାରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ବସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପରିବାରର ସୁନ୍ଦର-ଚନ୍ଦ୍ର ଭାବେ ବରଜମାନ ଥିଲେ...କିନ୍ତୁ...?

ସେ ସାଧାରଣତଃ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କହିଲା—‘ଜବନକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗର୍ବି ତୋଳ, ତାକୁ ବଳିତ କରିନାହିଁ ।’ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସେହି ମାତିବାକ୍ୟ ଯେମିତିକି ତାଙ୍କୁ ଉପହାସ କରୁଥାଏ । ସେହି ପରିବାରରେ ଅନ୍ତର ଏମିତି ଅନେକ କଥା ଘଟିଯାଇଛି, ଯାହା ସେ ନିଜେ ଜାଣିନଥିଲେ । ସେ ଶାରଦାର କଥାକୁ ଅବଗାଧ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ, ‘ଆନନ୍ଦୀ ମୁଣ୍ଡିତ କରିଛି । ଜଣେ ପୁରୁଷର ଅପରାଧ ପାଇଁ ନିଜକୁ ତା ହାତରେ ପୁରସ୍କାର ସ୍ବରୂପ ଅର୍ପଣ କରିଦେଇଛି ।’

ବାହାରେ କାର୍ବର ଲାଇଟ୍ ଦେଖାଗଲା, ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ସରକୁ ଫେରୁଛି । କନ୍ଦରସେନ ଯେମିତିକି ତାକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇବା ପାଇଁ ସରର ବାଉଣ୍ଡାରେ ଆସି ଛୁଡ଼ାହେଲେ । କାର୍ବରୁ ଓହ୍ଲାଇଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ “ଆପଣ ଟିକିଏ ମୋ କୋଠରକୁ ଆସନ୍ତୁ” ବୋଲି କହି-ସେ ଚାଲିଗଲେ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଛୁଡ଼ାହୋଇଯାଇ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, “କ’ଣ କି ?” କନ୍ଦରସେନ ତାକୁ ବସାଇ ନିଜର କଥା ଅରମ୍ଭ କଲେ, “ଆପଣ ଆମାମଲେ ସହିତ ମିଶି ଯେଉଁ କରଜ ନେଇଛନ୍ତି, ତାକୁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଶୁଣିଦିଅନ୍ତୁ । କରଜଟା ଆପଣଙ୍କର ଶୁଣିବାର କଥା ।”

କନ୍ଦରସେନଙ୍କ ସ୍ବରର ଦୃଢ଼ତା ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଧ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ବିଚଳିତ ହୋଇଗଲା; କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଲା । ତାର ସମ୍ମେହ ହେଲା ଯେ ଆଶାମଲେ ସେଠାକୁ ଆସି ତାଙ୍କୁ ସବୁ କଥା କହିଛି । ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହିଲା,

“ଆଶାମଲ୍ଲିକର ବାପାଙ୍କ ଘୋରୁ ମେ.ଡେ ବନ୍ଧୁତ ଯଦି ସହବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ସେ ଏଇ କରଜ ଶୁଣିବ । ବାପର ସମ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ଯଦି ତା’ ଅଧିକାର ଅଛି, ତେବେ ତା’ ବଦଳରେ କରଜ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ହିଁ ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

କଦରସେନ ଚକିତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ, “ତାଙ୍କର ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଯଦି ସହବାକୁ ହେଲା ନା ସେ ଭଲ ମଣିଷଟି ଆପଣଙ୍କ ହେଉ ଅସମୟରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ? ଆପଣ ଏଭଳି ଅନୁଚିତ କଥା କହୁନୁ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ସତ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । ସତ୍ୟ ଆଚରଣ ହିଁ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକର ଅଲଙ୍କାର...”

ସେହିନ ପ୍ରଥମ କରି ତାର ଶୁଣିବ ତାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉପଦେଶ ଶୁଣି ସେ ଚିଡ଼ିଉଠିଲା । ସେହିନ ତାକୁ ପ୍ରଥମ କରି ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ତାର ଶୁଣିବ ପାଖରେ କେତେ ଶକ୍ତି ଅଛି । ମାଣିକମ୍ ତାଙ୍କର କଥା ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ସେଠି ଛୁଡ଼ା-ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁରହିଲା ।

କଦରସେନ କହିଲେ, “ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଟଙ୍କା ନାହିଁ, ତେବେ ମୋର ଏଇ ଘରଟାକୁ ବନ୍ଦି କରି କରଜ ଶୁଣିଦିଅନ୍ତୁ । ଆଜି ଘର ବନ୍ଦିଦେଲେ କାଲି ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ନୂଆ ଘର ତିଆରି କରିହେବ । ଆତ୍ମାକୁ ବନ୍ଦିକରି ଆମେ ମଣିଷ ଭଳି ବଞ୍ଚିପାରୁବା ନାହିଁ । କାଲି ଆଗ ଏହି କାମଟିକୁ କରିପାରି ପରେ ଅନ୍ୟ କାମ କରୁନୁ ।”

ମାଣିକମ୍ କଢ଼ା ଭାଷାରେ କହିଲା “ନା, ସେକଥା କେବେ ହୋଇପାରିବନି ।”

“କାହିଁକି ?”

“ଏଇ ଘରର ମୂଲ୍ୟ ଯେତେ, ତା’ଠାରୁ ମୁଁ ଅନେକ ବେଶି ଟଙ୍କା କରଜ କରି ନିଜ ବ୍ୟବସାୟରେ ଲଗାଇ ସାରିବୁ । କରଜ ଦେବା ଲୋକ ଜାଣେ ଯେ ଏବେ ମୋ ପାଖରେ କିଛି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ତାକୁ କରଜ ଶୁଣିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଛି ।”

କଦରସେନ ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ମାଣିକମ୍ ବୋଧହୁଏ ସଙ୍କେତ ଦେଇଥିଲା ଯେ ଏଇ ଘରଟି ଆଉ ଚୁପର ନୁହେଁ । ତାର କଠୋରତା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ଦେଖି କଦରସେନ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଯେଉଁ ବଣ୍ଟାସରେ ସେ ଆଗକୁ ଚାଲିଥିଲେ, ତାହା ଏଣୁ ଏଣୁ ହୋଇ-ସାରିଥିଲା । ସେ ଧର୍ମ ଏବଂ ନ୍ୟାୟର କଥା କହି ତାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ କଥାର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ତା’ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେ ତାଙ୍କୁ କହିଲା ଯେ ତାର ନିଜର ପକ୍ଷ ହେଉଛି ଧର୍ମ ଏବଂ ନ୍ୟାୟର । ମାଣିକମ୍ ତର୍କ କଲା ଯେ ଯେତେବେଳେ ଅଦାଲତ ଆଶାମଲ୍ଲିକୁ କରଜଦାର ବୋଷିତ କରିଛନ୍ତି, ଏଭଳି ପରି-ସ୍ଥିତିରେ ତା’ ଚରଫରୁ କିଛି କରିବା କିମ୍ବା ତା’ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୁକ୍ତି ବାକିବିଚାରୀ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ କଦରସେନ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଅବଶ୍ୟ ଶୁଣିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେସବୁର ଫଳ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଠିକ୍ ଭାବେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରି ନଥିଲେ । ମାଣିକମ୍ ବିଚାରାଦାର ସାକ୍ଷାତ ମୁଣ୍ଡିଭଳି ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବସି ତର୍କ-ବିତର୍କ କରୁଥିଲା । କଦରସେନଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ, ବାପାଙ୍କ ଚରଫରୁ ମୋକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ୁଥିବା

ଓକଲକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଠିକ୍ ପାଠ ଶିଖାଇଦେଇଛି ।

ସେ ଝାଡ଼ିହୋଇ ତାକୁ କହିଲେ, “ମାଣିକ୍‌କମ୍ ! ଅପଣ ବୟସରେ ବହୁତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; କିନ୍ତୁ ଅନେକ ବେଶି ଚତୁର । ମୋର ଦୁଃଖ ଯେ ଅପଣଙ୍କର ଚତୁରତା ଉତ୍ତର ଭୁଲି ପାରି ଭଲ ଅଥବା ବୋହୂଯାଉଛି । ଅନ୍ୟକୁ ଛନ୍ଦ ବା କପଟ ବ୍ୟବହାର କରିବା, ଅନ୍ୟର ଜିନିଷକୁ ମାରିନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା—ଏସବୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠକାମ ଜୀବନକୁ ବୃକ୍ତିତ କରିପକାଏ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଅପଣ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ରାଗରେ ତାର ଶୁଣୁରର ତଣ୍ଡି ଚପିଦେବାକୁ ଚାହିଁଲା । ସେ ଉଠିପଡ଼ି ସର ଭିତରୁ ବାହାରିଯିବାକୁ ଚାଲିଲା । ସେତେବେଳେ ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ଦରଜା ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଛି ।

“ଆନନ୍ଦ ! ତୁ ଏଠି କଣ କରୁଛୁ ?” ବୋଲି କହି ମାଣିକ୍‌କମ୍ କଦରସେନଙ୍କ ଉପରେ ହେଉଥିବା ରାଗ ତା ଉପରେ କରୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

“ମୋର ତା ସହିତ କିଛି କାମ ଅଛି” ବୋଲି କଦରସେନ ଆନନ୍ଦୀକୁ ପାଖକୁ ଡାକିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଖି ଛଲଛଲ ହୋଇଗଲା । ସେ ତାକୁ ଭଲକରି ଚାହିଁ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତଷମା କାନ୍ଦି ଆଖି ପୋଛିଲେ । କୋଠର ଭିତରୁ ବାହାରକୁ ଯାଉଥିବା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଆନନ୍ଦୀକୁ ଦେଖି ସେଇଠି ଛୁଡ଼ାହୋଇରହିଲା ।

“ଆନନ୍ଦ ! ମୁଁ ତୋ ପାଇଁ ଯାହା ସବୁ ଅଳଙ୍କାର ଗଢ଼ାଇଦେଇଛି ସେସବୁ ତୋର ମା’ଙ୍କର ସବୁ ଅଳଙ୍କାର, ବାସନ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଜିନିଷର ତାଲିକା ଦିଅନ୍ତି କିମ୍ବୋ ମୋପାଖକୁ ଆଣ । ମୁଁ କାଲି ସେସବୁ ବିକି କରିଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି । ଆଉ ସବୁ ପରେ ଦେଖାଯିବ । ଏଇ କରଜର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପଇସା ଆଣାମଲେ ଶୁଦ୍ଧିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଦି ତାକୁ କରଜ ଶୁଦ୍ଧିବାକୁ ଦେବି, ତେବେ ମୋର ବହୁରହୁବା ବ୍ୟର୍ଥ ।” କଦରସେନଙ୍କ ଦୁଃଖ ଶ୍ୱେର ତାଙ୍କର ଶ୍ୱବର ବେଗ ସମ୍ଭାଳିନପାରି ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନାଟକୀୟ ଶୈଳୀରେ ନିଜର କଥା ଆରମ୍ଭ କଲା : “ମି: କଦରସେନ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ସରର କୁଟା ଖଣ୍ଡିଏ ସୁଦ୍ଧା ଛୁଇଁବାକୁ ଦେବିନାହିଁ । ମୁଁ ଆନନ୍ଦୀର ଗଳାରେ ମଙ୍ଗଳସୂତ ବାନ୍ଧି ତାକୁ ବାହାହୋଇଛି । ସେ ମୋର ପତ୍ନୀ । ଏଇ ସରର ଏବଂ ଏଥିରେ ଥିବା ସବୁ ଜିନିଷର ମାଲିକ ମୁଁ । ସର ବାହାରେ ପଡ଼ିଥିବା ମୁଣ୍ଡିଟିକୁ ଆପଣ ନେବାକୁ ଚାହିଁଲେ ନେଇପାରିବୁ ।”

“ତୁମେ ସ୍ୱାର ଗଳାରେ ମଙ୍ଗଳସୂତ ବାନ୍ଧିଛ—ତେଣୁ ଏଇ ତୁମର ପତ୍ନୀ—ତେଣୁ ଏଇ ସର ଓ ଅନ୍ୟ ଜିନିଷ ଉପରେ ତୁମର ଅଧିକାର ହୋଇଯାଇଛି ?” କହି କଦରସେନ ହସିଉଠିଲେ । ସେତେବେଳର ତାଙ୍କର ସେ ହସ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଲାଗୁଥାଏ ।

ତାଙ୍କର ସେଇ ହସରେ କେଜାଣି କଣ ଲୁଚିରହିଥିଲା—ତାହା ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ଶରୀରକୁ, ହାଡ଼-ମାଂସର ଶରୀର ଭିତରେ ରହିଥିବା ପ୍ରାଣକୁ ପୋଡ଼ିପକାଇଲା । ସେ ବ୍ୟାକୁଳଭାବେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଥିବା ଆନନ୍ଦୀ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିପଡ଼ି କହିଲା, “ଗୁଲ, ମୋତେ ଖାଇବାକୁ

ବାଢ଼ି ଦେ । ତୋର ବାପାଙ୍କର କେଜାଣି କଣ ହୋଇଯାଇଛି । ମୁଁ ଆଉ ତାଙ୍କ ସହୃଦ୍ୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିପାରୁ ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ସେ ଆନନ୍ଦୀର ହାତ ଧରି ତାକୁ ଭିତରକୁ ଭିଡ଼ିନେଇଗଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ କହରସେନକୁ ଖାଇବାକୁ ଡାକିଲା, “ବାପା, ଖାଇବ ଅସ ?” କହରସେନ ପୁଣି ହସିଲେ --- “ହା ମାଆ ହା ! ଖାଇପିଇ ମୋର ଦେହ ଖୁବ୍ ମୋଟା ହୋଇଯାଇଛି । ଏଇ ଦିନେ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟର ହତ୍ୟା ହେଉଛି, ତାକୁ ଛାଡ଼ିପକ୍ଷ କରି ମାରିବାକୁ ହଥାଯାଉଛି, ଏଭଳି ସମୟରେ ମୁଁ ଖାଇବା କଥା ଭାବିପାରୁନି । ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଡାକନା । ତୁ ଖୁଲିଯା । ନ୍ୟାୟ ମୋର ତଖି ଚିପି ମୋତେ ମାରପକାଇବ ।”

ଖାଇବାବେଳେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ବର ଅନେକ ଥର କାନ୍ଦି ହେଲା, ହାକୁଟି ଆସିଲା । ତାର ମାଆ ‘କେଜାଣି କେଉଁ ପାର୍ସୀ ମୋର ପୁଅକୁ ଗାଳିଦେଉଛି, ତାହାର ସବନାଣ ହେଉ’ ବୋଲି କହି କୌଣସି ଅଜ୍ଞତ ଲୋକକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲା । ସେ ପାର୍ସୀମାନଙ୍କ ନାଆଁ ଧରି ନ ଥିଲା । ତେବେ ବି ତାର କଥାରୁ ସତ୍ୟ ଜଣାଯାଉଥିଲା ଯେ ସେ ଆନନ୍ଦୀ ଏବଂ ତାର ବାପାକୁ ଏଭଳି ଅଭିଶାପ ଦେଉଛି ।

ସେଦିନ ସେଇ ଦିନେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଖାଇଲେ ନାହିଁ କି ଶୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଅଲଗା-ଅଲଗା ପଡ଼ିରହି ନିଜ-ନିଜର ଆତ୍ମାକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଥିଲେ । ରାତିର ଦିନ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ନିଜ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଅଲୋକ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ଯେମିତିକି ପାଟିଆ ପ୍ରଦେଶର ସଞ୍ଚ ଜଳକୁ ଭିତରେ ପଶି ଦୂରସ୍ଥ କୌଣସି ପାହାଡ଼ର ଶିଖରରେ ଯେଉଁଠାରେ ଖୋଜାଯାଉଥିବା ଆଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରୁଥିଲେ । ସହସ୍ରା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ସେମାନେ ଆଲୋକର ଯେତେ ପାଖକୁ ପହଞ୍ଚିଯାଉଛନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କଠାରୁ ସେତିକି ବେଶି ଦୂରକୁ ଖୁଲିଯାଉଛି ।

ତାପର ଦିନ ସକାଳୁ ଉଠି କହରସେନ ସବୁ ବାହାରିଗଲେ । ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ସୁଆକୁଆଡ଼େ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି କହିନଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଆନନ୍ଦୀ ଦେଖିଲା ଯେ ଅନେକ ଲୋକ ଆଶାମଲିର ଦର ଭିତରକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେ ଅଦାଲତର ଅତିଥି, କରକ ଦେବା ଲୋକ ଏବଂ ନିରାମ କରବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲା । ସେ ପାଗଳାଙ୍କ ଭଳି ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ପାଖକୁ ଧାଇଁଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ବ ନିଜ ଛାତ୍ର ଭାବରେ ବସି ମୁରୁକ ମୁରୁକ ହାସି ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥାଏ । ସେ ଅନେକ ଦିନରୁ ଏଇ ଦୃଶ୍ୟଟି ଦେଖିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିରହୁଥିଲା ।

ଖୁବ୍ ପାଞ୍ଚକଣ ଅପରିଚିତ ଲୋକ ଆଶାମଲି ଦରକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ମାନାସୀ ଅଧିକାରୀ କହିଲେ ଯେ ଆଶାମଲି ସାଙ୍ଗରେ ଖୋଜାକରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦରକା ଆଗରେ ଖଣିଏ କାଗଜ ଛୁପିଦେଲେ ଏବଂ କାହାର ଅନୁମତି ନ ନେଇ ସବୁ ଜିନିଷ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦର ଭିତରକୁ ପଶିଲାବେଳେ ଜଣେ ଲୋକ ମାନାସୀ

ଅମ୍ଭାଳକୁ କହୁଲ ଯେ ସେଇ ଘର ଏବଂ ଘର ଭିତରର ସବୁ ଜନସ କୋରଣ କରି ନିଆହୋଇଛି ।

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୁତ ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହୁଲେ । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ସେ ଚରି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉପରକୁ ଆଶାମଲେ ପାଖକୁ ଧାଇଁଗଲେ । ଆଶାମଲେ ଆନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଗରେ ବସି ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟ ସପ୍ତର୍ଷି ହୋଇ-ଆସିଥାଏ । ତାର ନେତ୍ର ଆଉ ଦୁଇଦଗ୍ଧା ଏକାନ୍ତ ସମୟ ଦରକାର ଥିଲା । ତାର ଡାହାଣ ହାତରେ ଉପୁଇର ପୀଡ଼ା ହେଉଥାଏ । ସେ ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗୁଳରେ ତୁଳୀ ଧରିଥାଏ, ତାହା ଏବଂ ହାତମୁଠା ବି ଦରକ ହେଉ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥାଏ । ତଥାପି ତାର ନିଦ୍ ସେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଟାକୁ ପୂରୁ କଲେ ଉଠିବ ।

ଆଶାମଲେ କାମରେ ବାଧା ଦେଉଥିବା ମାଆ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଚୁଲାଇ ଚାହିଁଲା । ତଳେ ଦିଶିଯାଇଥିବା ସବୁ କଥା କହୁ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ କାନ୍ଦିପକାଇଲେ । ସେ ସେହି ଭାବଣ ଆଦାତ ଏବଂ ଅପମାନ ସହ୍ୟସାରିନଥିଲେ ।

ଆଶାମଲେ ରାରିଯାଇ କହୁଲା, “ମୁଁ ଦର୍ଶମାନ କାହାର ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିପାରିବି ନାହିଁ । ତାକୁ କହ ସେ କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଆସିବେ । ସେମାନେ ଯଦି କିନ୍ତୁ ବଳାଜାର କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ତେବେ କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ଏବେ ଏଇ କାମ ଛାଡ଼ି ଯାଇପାରିବିନାହିଁ ।”

ଦୁଅର କଥା ଶୁଣି ଓ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଦେଖି ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭାଳ ହସିବେ କି କାନ୍ଦିବେ ଭାବି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୋଡ଼ିଯାଉଥିବା ଘରଭିତରେ ବସି ତାକୁ ନିଦ୍ କରୁଥିବା ଦେଖି ତାକୁ ଖୁବ୍ ରାଗ ଲାଗୁଥାଏ । ସେ ତାକୁ ଗାଳିଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲେ ଉପରେ ତାର କୌଣସି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପଡ଼ିନାହିଁ ।

ଏତିକିବେଳେ ସେଇ ଅପରିଚିତ ଲୋକେ ଛାତ ଉପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଆଶାମଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଆଶୋଷରେ ଚାହିଁଲା । ତାର ଚକ୍ଷୁ ଯେମିତି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନକରୁଛି ସେ କଳାସୂତ୍ରର ଏଇ ପବନ ସମୟରେ ଆପଣମାନେ ଏଇ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ସାହସ କଲେ କିପରି ?

ଉପରକୁ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଅଦାଲତର ମୋହର ପଡ଼ିଥିବା ଖଣ୍ଡ ଏ କାଗଜରେ ଆଶାମଲେର ଦସ୍ତଖତ ନେଲା । ସେ ତାକୁ ସେଥିରେ ଲେଖାଥିବା ବିବରଣୀ ପଢ଼ିନେବାକୁ କହୁଲା । ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଆଶାମଲେ ସମସ୍ତ ବିବରଣୀ ପଢ଼ିଲା । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା ଯେ, ସେ ନେଇଥିବା କରଜ ଟଙ୍କା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଅଦାଲତ ତାର ଘର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜନସମସ୍ତକୁ ତାର କରଜ ଶୁଣିବା କାମରେ ଲାଗାଇବେ ।

ସେହି କାଗଜରେ ଅଦାଲତ ତାର ସ୍ଥାବର ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି କୋରଣ କରିଥିବା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା । ହୁଠାତ୍ ତା’ ମନରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଦେଖାଦେଲା । ଆନନ୍ଦୀର ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଦେଖି ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି କହୁ ସେମାନେ ମୋ’ଠାରୁ ଛଡ଼ାଇନେବେ ନାହିଁ ତ ?

“ଆଜ୍ଞା ହେଉ, ଏବେ କହନ୍ତୁ ଆପଣମାନେ କଣ କରବେ ?”—ଆଶାମଲେ ପଚାରିଲା ।
 ସେଇ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କହିଲା, “ଆମେ ଏଇ ଦରର ସବୁ ନିଜସ୍ବ ଟଙ୍କାରେ
 ଲଦି ନେଇ ଚାଲିଯିବୁ । ଆମର ଲୋକ ଟଙ୍କା ନେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ତା’ପରେ ଦରଟାକୁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ଖାଲିକରିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦର ଖାଲି ହେବାପରେ ଯାଇ ଆମେ ଏଥରେ ତାଲ
 ବନ୍ଦକରି, ମୋହର ଲଗାଇ ଯିବୁ ।”

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଏ କେମିତିକି କଥା ?” ତା’ପରେ କିଛି ଭାବି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇବାକୁ
 ଲାଗିଲା । ପୁଣି ପଚାରିଲା, “ଆପଣଙ୍କ ଭିତରେ ସରକାରୀ ଲୋକ କିଏ ଏବଂ କରଜଦାତା
 କିଏ ?” ଆଶାମଲେ ଏହା ପୁଚ୍ଛରୁ କରଜଦାତାଙ୍କୁ ଦେଖିନଥିଲା ।

“ମୁଁ ହିଁ କରଜ ଦେଇଥାଲି”—ବୋଲି କହି ଜଣେ ଲୋକ ତା ଆଗରେ ଆସି ଛୁଡ଼ା-
 ହେଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଭଳି ତାର ଦେହର ସ୍ଥାନେ-ସ୍ଥାନେ ମାଂସ ଝୁଲୁଥାଏ । ତାର ମୁହଁ
 ଦେଖିଲେ ଜଣାଯାଉଥିଲା ଯେ ଶିକ୍ଷା ଓ ସବୁଦିନ ସହୃଦ ତାର ସମ୍ପର୍କ ବହୁତ ଦୂରରେ ।

ଆଶାମଲେ ଚରଣରେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ଏହି କାମ ଅଭିନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଠିକ୍
 ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ଯଦି ଆପଣ ନିଜର ଅନୁରାଗର କଥା ଶୁଣିବେ, ତେବେ ବୁଝିବେ ଯେ
 ଆପଣ କି ଅନ୍ୟାୟ କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣ ମାଣିକ୍‌କମ୍ କହୁଥିବାରୁ, ତା’ର ଭଲପାଇଁ ଏ କାମ
 କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ମୁଁ ନିଜେ ଆପଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ପଇସା କରଜ ନେଇ-
 ନାହିଁ । ଆପଣ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ଯେ କରଜର ଏଇ ଟଙ୍କା ତା’ଠାରୁ ଅଧିକ କରିପାରି-
 ଥାନ୍ତି । ମୋର ଦରଟାକୁ ନିଲମ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଏକଥା କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣ ଯାହା
 ଇଚ୍ଛା ତାହା କରନ୍ତୁ । ମାଂସଭୋଜୀ ଗାଗୁଣୀ ଲୋକ ମରିବା ପରେ ତାର ଶବକୁ ଛୁଣାଇ
 ଖାଏ । ଆପଣମାନେ ଅର୍ଥପିଣ୍ଡ—ଜୀବିତ ଲୋକର ମାଂସ ସୁଆଇ ଛୁଣାଇ ଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
 କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣ ଯେଉଁ ଧନ-ସମ୍ପତ୍ତି ଲୋଭରେ ଏସବୁ କରୁଛନ୍ତି, ସେଇଟା ମୋ
 ପାଇଁ ପାଦଧୂଳି ପରି । ତାକୁ ସାରିଟି ନେଇଯାଆନ୍ତୁ ।”

କରଜ ଦେବା ଲୋକ ବେଶ୍ ବଡ଼ ଧନୀ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ କାର୍, ବଙ୍ଗଳା, ଜମି ସବୁ
 ଅଛି । ସେଇ ଟଙ୍କାର ଗଟ୍ଟରେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଡରାଇ, ଧମକ ଦେଇ ନାନାପ୍ରକାର
 ନୀତି ନରୁନ୍ତି ଏବଂ କାରୁ କରିପକାନ୍ତି । ସେମାନେ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜର
 ପାଦର ଧୂଳି ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ସେ ଆଶାମଲେ ଭଳି ଜଣେ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ
 ହେଲେ । ନିଜର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ ଦେବାଳୀଆ ହୋଇଯାଇଥିବା ଆଶାମଲେ ଆଗରେ
 ସେ ଚାଲି ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହୁଲେ । ସେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ—ଏବେ
 ଏ ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ ବସିଛି; କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଖରେ ଏକ ମହାନ ସମ୍ପତ୍ତି ରହୁଛି ।

ଆଶାମଲେ କହିଲା, “ଶୁଣନ୍ତୁ, ଯଦି ଆପଣ ମୋର ଏଇ ଚିନ୍ତାକୁ ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି
 ଭିତରେ ଗଣନା ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନିଜ ପାଖରେ ରଖିନେବି । ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ
 ଆପଣ ମୋର ଅତି ସବୁ ନେଇଯାଆନ୍ତୁ । ଏଇ ଚିନ୍ତାକୁ ମୁଁ କାହାକୁ ଦେବିନାହିଁ ।
 କେହି ଯଦି ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ହାତ ଦିଏ, ମୁଁ ଜାଣେନା ତାର କି ଦଣ୍ଡ ହେବ ।”

କରନ ଦେଇଥିବା ଲୋକ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଆଜ୍ଞାକୁ ଏଭଳି ଅନାଇଁଲେ, ଯେମିତିକି ସେ ଜଣେ ପାଗଳକୁ ବୁଝିରହନ୍ତୁ । ସେ ବରଷା ଋତୁର ଲୋକ, “ଏମିତି ବାଜେ ଅଳିଆ ଆମର ଦରକାର ନାହିଁ ।”

“ଆପଣମାନେ ଟଙ୍କାର ପୂଜାରୀ ।” — ଏହା କହି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ତାର ମାଆକୁ କହିଲେ, “ମାଆ, ଏମାନଙ୍କୁ ଦରର ବାକସ୍, ସିନ୍ଦୂର, ଆଲମାରିଗୁଡ଼ିକର ଚାରି ଦେଇଦେ । ଆଉ ଏମାନେ ତଳ ସବୁ ଜିନିଷ ନିଅନ୍ତୁ, ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଏଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ପୂରକରିଯାଉଥିବି । ତା’ପରେ ଅମେ ଦର ଗୁଡ଼ିକ ଦୂରକୁ ଚାଲିଯିବ ।”

ମୀନାକ୍ଷୀ ଅମ୍ଳାଳଙ୍କର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଶକ୍ତି ନଥିଲା । ସେଠି ଯାହା ସବୁ ଦିଶୁଥିଲା, ତାକୁ ବନ୍ଦ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବି ତାଙ୍କର ନଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଗୁନି ହୋଇ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଗଲେ ।

ଆଶାମଲ୍ଲେ କହିଲା, “ଯାଆନ୍ତୁ, ବେଶି ପାଟିରୁଣ୍ଡ କରି ମୋ କାମରେ ବାଧା ଦେବେ-ନାହିଁ । ନିଜ କାମ ଦେଖନ୍ତୁ ।”

ସେଠାକୁ ଆସିଥିବା ସବୁ ଲୋକ ଫେରିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ଲୋକ ଡରି-ଡରି ଆଶାମଲ୍ଲେ ପାଖକୁ ଆସିଲା । ସେ ଥିଲା ଅଦାଲତର ଜଣେ ଲୋକ । ସେ କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କୁ ଆଇନ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ । ଆପଣ ଏଇ କରନ ଶୁଣିଦେଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନାଆଁରେ ମୋକଦ୍ଦମା ଆରମ୍ଭ କରିଦେବେ ।”

ତାର କଥା ଶୁଣି ଆଶାମଲ୍ଲେ ଦୁଃଖଭରା ହସ ହସିଲା । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଏମିତି ଲୋକର ପୁଅ, ଯିଏ ଅଦାଲତକୁ ଯିବାଟା ଅପମାନ ବୋଲି ଭବୁଥିଲେ । ଶେଷ ନିଶ୍ଚାସ ନେଲୁବେଳେ ବି ସେ ମୋତେ ଏଇଆ କହିଥିଲେ ଯେ ମାଣିକ୍‌କମ୍ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବୁନାହିଁ । ମୋର ବାପାଙ୍କର କଥା ନ ମାନିବାର ଦଣ୍ଡ ମୋତେ ମିଳୁଛି । ମୋପାଇଁ ଏଇ ଯଥେଷ୍ଟ । ମୁଁ ଏଇ ଦଟଣା ସହୃଦ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ବୁଝେଁ । ମୁଁ ତାକୁ ମିଶି କମ୍ପା ଶହ ଶହେ ମନେପକାଇବି, ସେ ଏଥିପାଇଁ ଯୋରା ନୁହେଁ । ମୁଁ ମୋର ମନର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।

ସେଇ ଲୋକଟି ନିରାଶହୋଇ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ତାର କୋଠର ଭିତରେ ପୁଣି ଶାନ୍ତି ଫେରିଆସିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଉଠିଲା ଏବଂ ଝରକାଦେଇ ପଡ଼ୋଶୀ ଦରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅଳ୍ପ ପରେ ସେ ଆଉ ଏଇ ଦରଟିକୁ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ— ଏକଥା ଭାବି ତାର ଆଖି ଓ ମନ ତୁଟ ହେବାଯାଏ । ସେ ଦରଟିକୁ ବୁଝି ରହୁନା ।

ବରିଷ୍ଠ କି ବାରଣ୍ଡା, ଦରର ପଛପଟେ କମ୍ପା ଝରକା ଦେଇ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଆନନ୍ଦୀ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ସେ ତାକୁ ଥରେ, ମାତ୍ର ଥରେ ଶେଷଥର ପାଇଁ, ଦୂରରୁ ହେଉପଛକେ, ଦେଖିବାପାଇଁ ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତାର ବ୍ୟାକୁଳତା ବେଦନାର ରୂପନେଲା । ସେହି ବେଦନା ଦୂରକରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

ହଠାତ୍ ତାର ମନରେ ଭୟର ସମ୍ଭାବନା ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ପୁରୀ ହେବା ଆଗରୁ ଯଦି ଅଦାଲତରେ ଲୋକମାନେ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ତେବେ ସେ ତାକୁ ପୁରୀ କରିବ କିପରି ? ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ହଠାତ୍ ଗଡ଼ାରେ ଘର ମିଳିବ ନାହିଁ । ତାକୁ ଶରବେଳେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଠାରେ କଣ ମୋଡ଼େ ଏମିତିକା ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶ ମିଳିବ ?

ଆଶାମଲ୍ଲେ ଶୁଣିଲା ଯେ ଏ ଘର ଗୁଡ଼ିବା ଆଗରୁ ସେ ଯେକୌଣସିମତେ ଅନନ୍ଦୀ ସହୃଦ ଦେଖାକରି ତା'ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେବ । ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନଥିଲା ଯେ ନିଜେ ଆନନ୍ଦୀ ତା ସହୃଦ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିପାରିବ । ସେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବେ ତାକୁ କହୁଥିଲା ଯେ ସେ ଅତି ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିପାରିବନାହିଁ । ତ'ହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାକୁ ଦେଖା ନକରି, ତା'ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ସେଠାରୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁନଥିଲା । ମଝିରେ-ମଝିରେ ସେ ଶୁଣୁଥାଏ, ତାକୁ ଦେଖା ନକରି ମୁଁ ଏଠାରୁ ଯିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ । ଯେମିତି ତା'ଣୀ ଚଢ଼ିବା ଲୋକର ଶେଷ ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣକରାଯାଏ; ସେମିତି ମୋର ଏଇ ଇଚ୍ଛା ବି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ।

ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ କରିବାକୁ ସେ ଚଉକି ଉପରେ ବସିଲା । ସେ ଶୁଭ୍ ସ୍ନେହରେ ଅନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଚାହିଁଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଶାନ୍ତିରାଜ ତାର ମନକୁ ସଂଭରଲା । ସେ ତାର ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଏଭଳି ଶାନ୍ତି କେବେହେଲେ ପାଇନଥିଲା । ହଠାତ୍ ତାକୁ ଜଣାଇଲା ଯେ ଏହି ବିଶାଳ ସମାର ଭିତରେ କେବଳ ସେ ଓ ଅନନ୍ଦୀ ଜଣେ ରହିଛନ୍ତି— ବାକୀ ସବୁ ପ୍ରାଣୀ ମରିଯାଇଛନ୍ତି । ତାକୁ ଶୁଣିଆଡ଼ି ଶୂନ୍ୟ ଦେଖାଇଲା । ମଣିଷ ଓ ଗଛ ଲତାର ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ଯୁକ୍ତ ନଥିଲା । ସେଠାରେ ଭୂମି, ଜଳ, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ ଓ ଅଲୋକ କିଛି ନଥିଲା ।

ସେହି ଶୂନ୍ୟରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଆନନ୍ଦୀ ତାର ତେଜୋମୟ ଚକ୍ଷୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ହସୁଥାଏ । ଏବେ ସେ ଅତି ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଭାବେ ସେଠାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇନଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ତାର ଶ୍ୱାସକ୍ରିୟା ବାଧୁଥିବା ଦେଖିବାକୁ ତାର ଓଠ କମିତ ହେବାର ଦେଖିଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ଗୋପନ କଥା ତା କାନରେ ଶୁଣିବାକୁ ଆଗରୁ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆଶାମଲ୍ଲେ ସେଇ କଥାପଦକ ଶୁଣିବାପାଇଁ ଆଗରୁ ଯୋଜନା କରିଥିଲା । ସେହି ଜବନ୍ନ, ଚନ୍ଦ୍ର, ନିଜର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଆଗରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଆଶାମଲ୍ଲେ ଚାହିଁଲା ନଲା, “ଆନନ୍ଦୀ, ତୁମେ କ’ଣ କହୁବାକୁ ଚାହୁଁ; କିଛି ବିନାଶପଟ ନରଖି ଶୋଇଯିବୁ କିନ୍ତୁ କିଛି ନାହିଁ ।”

ଗାଆଁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘କୋମ୍ପୋସ ମୁକନ’ ନାମକ ସବୁଜ ସାପ ବିଷଧୂରେ ଏଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ରହିଛି ଯେ, ସେ କାହାରିକୁ କାମୁଡ଼ିଦେବା ପରେ ତାର ମନ ଶାନ୍ତ ହୁଏନାହିଁ । ସେ

ଶୁଣାନକୁ ଯାଇ ମୃତବ୍ୟାଧିର ଶବଦାୟ ଗଲ ଡାଳରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହେ । ଶବକୁ ଦେଖିବା ପରେ ଯାଇ ତାର ବର ଶାନ୍ତିହୁଏ ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ନାମକ ସେଇ ‘ସରୁନ-ସାସ’ ବା ତା’ ଘରର ଛୁତ ଉପରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ଖୁବ୍ ଖୁସିରେ ପଡ଼ୋଶୀ ଘରଟି ଉକ୍ତ ଉପିବାର ଦେଖୁଥିଲା । ଟେବୁଲ, ଚଉକ, ସୋଫାସେଟ୍, ଆଲମାରୀ ଇତ୍ୟାଦି ଜିନିଷ ସେଇ ଘରୁ ବାହାର କରି ନିଆଯାଉଥାଏ । ଆଗମଲେ ବା ଘରୁ ବାହାରଯିବା ସେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁ ଥାଏ ।

ସେ ଘର ନିଜମ କରାଇବାର ସମସ୍ତ ଯୋଜନା ଆଗରୁ ଛିରକରି ରଖିଥାଏ । ନିଜକୁ ନିଜେ ସେ କହୁଲା, ‘ସେ ଦୁଷ୍ଟକୁ ଏଠାରୁ ସରୁଦନ ପାଇଁ ସଫା କରିଦେବି—ତେବେ ଯାଇ ଆନନ୍ଦୀ ମୋର କଥା ମାନବ ।’

ଆନନ୍ଦୀ ତା ପାଖକୁ ଆସିବା ପରେ ହିଁ ସେ ଜାଣିଲା ଯେ ସେ ଆଉ ତାର ଅଧୀନରେ ନାହିଁ । ତାକୁ ଏକଲସ୍‌ରେ ଦେଖୁଥିବା ଆନନ୍ଦୀକୁ ସେ ପଚାରିଲା, “କ’ଣ କଥା ?”

“ବୋଧହୁଏ ଆପଣ କାମ ତଦାରଖ କରୁଛନ୍ତି ।” ଏହା କହି ଆନନ୍ଦୀ ହସିଦେଲା । ଏଭଳି ଲୁଚିଛନ୍ତି ଛୁଡ଼ାହୋଇଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଆପଣ ନିଜେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ତାକୁ ତରୁଆ ମାରି ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଇ ଆସନ୍ତୁ ନା !”

“ଶୁଣ, ତା ସପକ୍ଷରେ ଆଉ ଯଦି ତୁ କିଛି କହୁ, ତେବେ ତୋତେ ଧକ୍କାମାରୀ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେବି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଘୁଣି ହସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ହସ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌କୁ ଡରାଇ ଦେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଥିଲା ଏକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ଆନନ୍ଦୀ ଯେତେ ସାହସର ସହକ୍ତ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ବରୋଧ କରିବୁ, ସେତେବେଳେ ତାର ଭିତରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ହୋଇ ରହୁଥିବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇବ । ବେଗବନ୍ତ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁଶୟ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆନନ୍ଦୀ ଏବେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପୁଣି ହୋଇଆସୁଥାଏ । ତାର ଯୌବନାବସ୍ଥାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଫେରିଆସୁଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀର ସେହି ରୂପ ଦେଖି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଗଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହସିଦେଇ, ଗେଲରେ କହିଲା, “ଆନନ୍ଦ ! ମୋର କଥା ମାନିଯାଅ ।” ସେ ତାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ତାର ଶରୀର ଧରି ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଲା ଏବଂ ତାର କାନ୍ଧ ଉପରେ ହାତ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ତାର ଆଖିରେ କାମବାସନାର ଚିହ୍ନ ।

ଆନନ୍ଦୀ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ହାତ ନିଜ ଦେହରୁ ଖସାଇ ଦୂରକୁ ଯାଇ ଛୁଡ଼ାହେଲା । ପଡ଼ୋଶୀ ଘର ଆଡ଼କୁ ସଙ୍କେତ କରି କହିଲା, “ଇଏ କଣ ଉଦ୍‌ଗମଣିର କାମ ?” ସେତେବେଳେ ଗୁଣ-ପାଞ୍ଚଜଣ ଲୋକ ହୋ-ମିଆ କରି ଗୋଟାଏ ଆଲମାରୀ ବାହାରକୁ ବାହାରକରୁଥାନ୍ତି ।

ସେତେବେଳେ ଆନନ୍ଦୀ ସହଜ ମନ୍ଦର୍ପ କରିବାକୁ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ସାହସ ନଥିଲା । ସେ ଭବଳ ସେ ତା’ପାଇଁ ଆନନ୍ଦୀ ଏବେ ବେଶି ଦରକାର । ନାନା କଥା କହି ସେ ତାକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା—“ମୋର କଥା ଶୁଣ ! ମୁଁ ଏମିତି ନକରିଥିଲେ କରନଦାତା

ତାକୁ ଛାଡ଼ି ମୋ ପିତ୍ର ଧରିଥାନ୍ତା । ସେତେବେଳେ ଅମ ଦୁହେଁକୁ ସତ୍ତା ଉପରେ ପଡ଼ି ରହିବାକୁ ହୋଇଥାନ୍ତା ।”

“ତେବେ କ’ଣ ଆପଣ ଏ କଥା ଭାବି କରନ୍ତି ନେଇଥିଲେ ଯେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବା ଲୋକର ପିଠିରେ ଛୁଆଁ ଭୁଷିଦେବେ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ପୁ ଧୂଣି ରାଗଗଲା; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ବି ତାକୁ ଆନନ୍ଦୀର ବୁଧ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଜଣାଗଲା । ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ମେଣ୍ଟେଇ ଚାଲି ନିଜର ରାଗ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ ବୁଝିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ କହିଲା, “କରନ୍ତି ମୁଁ ନୁହେଁ ସେ କରିବୁ ।”

“କଣ କହିଲେ ?”

“ସେ କରନ୍ତି କରିବୁ । ତାର ବାପା କରନ୍ତି କ’ଣ, ତାକୁ ସେ ହିଁ ଶୁଣିବ । ଆଉ କରନ୍ତି କରିଥିବା ଟଙ୍କା ଫେରିପାଇବାପାଇଁ ମୋ ପାଖରେ ଅଛି ଉପାୟ ନଥିଲା । ମୁଁ ଏତେ ବୋକା ନୁହେଁ ଯେ ନିଜର ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିଦେବି ।”

ଆନନ୍ଦୀ ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲା, “ଆପଣ ଯଦି ଆଉ ଥରେ ତାକୁ ଧାରୁଆ ବୋଲି କହିନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଜିଭ ଛୁଣିଯିବ ।”

“ଆନନ୍ଦ !”

“ଆଉ ଏଣିକି ମୋର ନାଆଁ ଧରିବେ ନାହିଁ । ଅପଣ ସେଥିପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ।” ହଠାତ୍ ଆନନ୍ଦୀର ଭାବବେଗ ଜାଗିଉଠିଲା । ସେ ଚିତ୍କାର କରି କହିଲା, “କ’ଣ ଏହି କଥା ଭାବି ଆପଣ ନିଜର ବିବାହଟା ପତ୍ନୀକୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯୋଇ ତାକୁ ଡକାଇ ଅଣିଥିଲେ ? ନିଜର ପତ୍ନୀର ହସ ଏବଂ କଥାବାର୍ତ୍ତା ସାହାଯ୍ୟରେ ତା’ ମୋହର କର କରନ୍ତି ନେବା କାଗଜରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମର ଚିହ୍ନିତ କରାଇଥିଲେ ? ପଇସା ପାଇଁ ନିଜର ବେହେରା ବନ୍ଧି କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଆପଣ ବେଶ୍ୟା ବୋଲି କହିନ୍ତି—ଆପଣଙ୍କ ଭଳି ଲୋକକୁ କ’ଣ କୁହାଯିବ ? ଟଙ୍କା ପଇସା, ଜମି, ଭୂମି, ଘରବାଡ଼ି ପାଇବା ପାଇଁ, ରୁଣ-ପାତ୍ର ଜଣେ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାପାଇଁ ନୀତିକୁ ନୀତି କାମ କରିବା ପାଇଁ ଧୂଳି, ଆପଣଙ୍କୁ କଣ ମଣିଷ କୁହାଯିବ ?”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ପୁ ରାଗରେ ପାଗଳ ହୋଇଗଲା । ସେ ଭାବିଲା ତାକୁ ପିଟି ପିଟି ତଳେ ପକାଇ ଦେବ; କିନ୍ତୁ ଆଉ ଏକପ୍ରକାରର ଆହୋଶ ତାର ମନ ଭିତରେ ରହିଥାଏ । ସେ ତାକୁ ନିଜର ପାଣିବଳ ବୃତ୍ତିର ଶିକାର କରି ଶେଷ କରିଦେବାକୁ ବୁଝିଥିଲା । ତାର ଯେଉଁ ପାଣିବଳତାକୁ ଆନନ୍ଦୀ ଡରୁଥିଲା, ସତ୍ତା କରୁଥିଲା, ତାର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସେ ଆନନ୍ଦୀକୁ ନିଜର ପାଦତଳେ ଲେପିବାକୁ ସମ୍ମତ ହୋଇଗଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ପୁର ଲୁହା ପରି ମନଭୁତ ବନ୍ଧନ ଭିତରେ ଆନନ୍ଦୀ ରାଗରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ତାର ଶୁଦ୍ଧତା ନମ୍ମା ମାଡ଼ ମନ୍ଦିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଖଟକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ତାର ପାଣିବଳତାର ଶିକାର ହେବାକୁ ବୁଝିନା । ସେ ତା’ ସହୃଦ୍ୟ ଲାଜିବାକୁ ସଜଳ କରିନେଲା । କେଜାଣି କେଉଁଠି ତା’ ଦେହକୁ ଏତେ ଶକ୍ତ ଆସିଯାଇଥାଏ ?

ଆନନ୍ଦୀ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଡାକୁ ଠେଲିଦେଲା । ତାର ଗଳାରେ ବନ୍ଧା ମଞ୍ଜଲସୂତ୍ର ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତରେ ଲଗାଗଲା । ସେ ତାକୁ ନିଜ ହାତରେ ଟାଣି ଦେଇଥିଲା କିମ୍ବା ଏଇ ସଂଘର୍ଷରେ ହଠାତ୍ ତାହା ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତକୁ ଆସିଗଲା । ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତରେ ନିଜର ମଞ୍ଜଲସୂତ୍ର ଦେଖି ଆନନ୍ଦୀର ଚକ୍ଷୁରେ ସହସ୍ର ଚକ୍ରର ତମକ ଦେଖାଗଲା । ଦୁଃସ୍ବରେ ଯେତେ ବିଶ୍ବାସ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି ରହିଥିଲା, ସେସବୁ ସେହି ସ୍ବପ୍ନାବଳୀ ତମକ ଓ ଗର୍ଜନ ଭିତରେ ଧୁଳିହୋଇଗଲା ।

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ବିଚଳିତ ହୋଇଗଲା । ସେ କଣ କରିବ କିନ୍ତୁ ଭାବ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦୀର ଦୃଃସ୍ବରୁ ଶୀତଳ ଜଳର ସହସ୍ର ଝରଣା ଫୁଟି ବାହାରିଲା । ସେ ଭାବିଲା— ସ୍ବଧୀନତାର ଏଇ ଭାବନା କେତେ ପବନ ? ଏତେ ଦିନ ଯାଏଁ ଏ ଭାବନା କେଉଁଠି ଲୁଚିଥିଲା ? ମୋର ଢେଙ୍କିରେ ଫାଶୀର ଫାନ୍ଦ ଲାଗିଥିଲା । ସେଥିରେ ମୋର ଦମ୍ ଶେଷହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

“ଆନନ୍ଦ ! ଏହାକୁ ଗଳାରେ ବାନ୍ଧନେ” ବୋଲି ମାଣିକ୍‌କମ୍ ମଞ୍ଜଲସୂତ୍ରଟିକୁ ତାର ଗଳା ନିକଟକୁ ନେଇଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ତାକୁ ନିଜ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ରୋକିଦେଇ ଶାନ୍ତ ଭାବରେ କହିଲା, “କୋଟି-ପତି ମହାଶୟ ! ଆପଣ ଦୟାକରି ଯାକୁ ନିଜର ପ୍ରେମିକା—ଧନରାଣିଙ୍କୁ ଗଳାରେ ବାନ୍ଧି ଦେବେ । ପଇସାବଳରେ ଆପଣ କାହାଣୀକୁ କଣିଆଣିବେ । ଆଜିଠାରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହେଁ କି ଆପଣ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହନ୍ତି ।”

ମାଣିକ୍‌କମ୍ ହାତରେ ଥିବା ସେହି ମଞ୍ଜଲସୂତ୍ର ଦେହରେ କେଜାଣି କେତେ ଶକ୍ତି ଥିଲା— ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସେ ତାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ନଷ୍ଟ କରିଦେଲା । ସେ ଟଳମଳ ହୋଇ ଉଠିପଡ଼ି ଗୋଟାଏ କାଢ଼କୁ ଆଢ଼ିକିପଡ଼ିଲା ।

ଆନନ୍ଦୀ ତାର ଲୁଗା ଠିକ୍ କଲା, ମୁଣ୍ଡବାଳ ସଜାଡ଼ି ନେଲା ଏବଂ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲା । ପାହାଚର ମୋଡ଼ ଉପରେ ପାଦ ରଖିବା ମାତ୍ରେ ତାକୁ ଜଣାଗଲା ଯେମିତିକି ରଡ଼ ନିଆଁରେ ତାର ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ଏଇଟା ସେହି ସ୍ଥାନ ଯାହା ତାର ଗଳାରେ ଫାଶୀର ଫାନ୍ଦ ପକାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଥିଲା । ସେ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲା ।

ତାର ବାପା ସେତେବେଳକୁ ଘରକୁ ଫେରିନଥାନ୍ତି । ସେ ଜାଣେ, ସେ ସମ୍ଭାବନା ଶରବଣନାଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବାକୁ ଯାଇଥିବେ । ସେ ଭିତରକୁ ଯାଇ ମାଣିକ୍‌କମ୍‌ର ମା'କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା, ଘର ଆଗପଟେ ବଗିଚା ଭିତରେ ଥିବା ଦେବା ସରସ୍ବତୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଆଗରେ କିଛି ସମୟ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲା । ଖରା ଥିଲା ଟାଣ ଲଗୁଥାଏ । ବଗିଚାରେ ଧୀର ପବନ ବହୁଥାଏ । ସେ ହଠାତ୍ ଚାଲିପଡ଼ି ନାଗଲିଙ୍ଗ ଗଛ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ସେ ଗଛରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବାର ଗୁରୁ ଏ ନୁହେଁ । ତଥାପି ସେଥିରେ ଗୋଟାଏ ଫୁଲ ଦେଖାଗଲା । ସେ ଆସ୍ତେ ଯାଇ ତାର କୋମଳ ହାତରେ ସେଇ ଫୁଲଟିକୁ ତୋଳିଆଣିଲା ।

ହାତକୁ ନାଗଲଙ୍ଗ ଫୁଲ ଆସିବାମାତ୍ରେ ଅନାୟାସରେ ତାର ଗୋଡ଼ ପଡ଼ୋଶୀ ଘର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା । ତାକୁ ନିଶାଗନ୍ଧ ଯେମିତିକି ଫୁଲଟି ତାକୁ ଗ୍ରସ୍ତା ଦେଖାଉଛି ।

ଘରର ତଳ ପାଖରେ ଅଳିଆ ଗଢ଼ା ହୋଇଥାଏ । ସେଠି ତାକୁ ମୀନାକ୍ଷୀ ଅନ୍ଧାର କମ୍ପା ଆଶାମଲେ ଦେଖାଗଲେନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ କରି ସବୁ ଜିହ୍ଵାସ ଘୁଞ୍ଚାଇବାରେ ଘରଟି ଖାଲି ଖାଲି ଲାଗୁଥାଏ । ଆନନ୍ଦୀ ଉପରକୁ ଚାଲିଲା । ସେଠାକାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ସେ ସ୍ଵଳକ୍ଷ୍ମ ହୋଇଉଠିଲା । ଆଶାମଲେ ତାର ଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡିଟିଏ ଭଳି ଦିଶିଥାଏ । ସେ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ ଯେ ଆନନ୍ଦୀ ସନ୍ତର୍କର ତାର କୋଠରୀ ଭିତରେ ପହଞ୍ଚିଗଲାଣି ଏବଂ ସେ ତା' ପାଖରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇଛି । ତାର ଅବସ୍ଥା ମନ୍ଦରର ଗର୍ଭଗୃହ ଭିତରେ ଥିବା ଦେବୀ ମୁଣ୍ଡି ଆଗରେ ନିଜର ହୃଦୟ ସମର୍ପଣ କରିଥିବା ଭକ୍ତ ଭଳି ହୋଇଯାଇଥାଏ । ତାର ବୁଝି ହୋଇଥିବା ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୁହଧାର ଗଡ଼ିଯାଇଥାଏ ।

ଆନନ୍ଦୀକୁ ଏବେ ବି ସେ କେଜାଣି କାହିଁକି ଏକ ଅବୋଧ ବାଳକ ପରି ନିଶାଗନ୍ଧ । ତାର ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଦିନେ ଆଶାମଲେ ତା ପାଖକୁ ଧାଇଁଆସିଥିଲା ଏବଂ ତାକୁ କହିଥିଲା—
“ଆପଣଙ୍କୁ ବାହା ହେବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମିଳିଲେ ମୁଁ ସବୁ କିଛି କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।” ତାର ସେହି କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଆନନ୍ଦୀର ମନେପଡ଼ିଗଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ସେହି ଅବୋଧ ବାଳକକୁ ନିଜର କୋଳରେ ଶୁଆଇ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବାକୁ ଆକୁଳ ହୋଇଉଠିଲା । ଏବେ ବି ତାର ପ୍ରାୟ ସେଇ ଅବସ୍ଥା ।

ଠିକ୍ ସେତେବେଳେ ଆଶାମଲେ ଆଖି ଖୋଲିଲା । ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଅନେକ ସମୟ ଚାହିଁରହିଥାନ୍ତି । ଉଭୟଙ୍କର ଆଖି ପଲକ ପକାଇବାକୁ ଯେମିତିକି ଭୁଲିଯାଇଥିଲେ ।

ଆନନ୍ଦୀ ନାଗଲଙ୍ଗ ଫୁଲଟିକୁ ଆଶାମଲେର ହାତରେ ଦେଲା ଏବଂ ଅପ୍ରେକ୍ଷିତ ମୁଣ୍ଡକୁ ଆଉଁସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାର ପ୍ରେମର ସ୍ପର୍ଶ ସହନପାରି ଆଶାମଲେ ଆନନ୍ଦୀର କୋଳରେ ନିଜର ମୁଣ୍ଡ ଥୋଇଦେଲା । ଆନନ୍ଦୀର ଲୁହ ଆଶାମଲେର ଲୁହ ସହିତ ମିଶି ତାର ଗାଲ ଉପରେ ବୋହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆନନ୍ଦୀ ପାଟି ଖୋଲି କିଛି କହିଲା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଆଶାମଲେ ତାରୁ ମନର ସବୁ କଥା ଜାଣିପାରିଲା ।

ସେ ତାର ପାଟି ଖୋଲି ଏତିକି ବି କହିଲା ନାହିଁ ଯେ ‘ଆମକୁ ଏଇ ଘର ଘରକାର ନାହିଁ । ଆମେ କୌଣସି କୁଡ଼ିଆରେ ରହି ଜୀବନ କାଟିଦେବା ।’ ଆଶାମଲେ ଅନାୟାସରେ ଏକଥା ଚାହିଁପାରିଲା । ଦୁହଁଙ୍କୁ ପାଟି ଖୋଲି କିଛି କହିବା ଦରକାର ହେଲା ନାହିଁ । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଅଶାନ୍ତି ପାଇଁ ସେଠାରେ ସ୍ଥାନ ନଥିଲା ।

ବୁରପଟେ ଶାନ୍ତି...ଆନନ୍ଦଦାୟିନୀ ଶାନ୍ତି...

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଶାରଦା ସେଠାକୁ ଆସିଲା । ସେ ଦୂରରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ସେହି ସଙ୍ଗେ ମୁଣ୍ଡିକୁ ଦେଖିଲା । ତାର ଆଖିରେ ପ୍ରସନ୍ନତା ଫୁଟିଉଠିଲା । ସେ ଏତେ ଖୁସିହେଲା ଯେ ସତେ ଅବା ସେ ନିଜେ ଆନନ୍ଦୀ ପାଲଟିଯାଇଛି ।

ସମ୍ପାଦକ ଶରବଣନ୍ ଆଶାମଲେ ଓ ତାର ମାଆକୁ ନେବାପାଇଁ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ
ସେ ଏବେ ଆନନ୍ଦୀ ଓ କଦରସେନକୁ ବି ନିଜ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଗଲେ ।

ପିଲାମାନଙ୍କର ଏଇ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦେଖି ବଡ଼ବଡ଼ିଆଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି ଆଦାତ ସୃଷ୍ଟି
ହେଲାନାହିଁ । କଦରସେନ୍ ଶୁଣିବେ ଦୁହଁକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଶରବଣନଙ୍କ କାର୍ରେରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଶାମଲେ ପରିବାରର ଗୁଣିଜଣ ସଦସ୍ୟ
ବସିଲେ । ଆଶାମଲେ ଆନନ୍ଦୀର ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ନିଜ ହାତରେ ଧଇଲା । ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ
ଛାଡ଼ି ତାର ଆଉ କିଛି ସମ୍ପତ୍ତି ସେଇ କାର୍ରେରେ ନଥିଲା । ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ହେଲା ବେଳେ
ସେହି ସମ୍ପତ୍ତି ନେଇ ଏଇ ସଂସାରକୁ ଆସେ ଏବଂ ମଲାବେଳେ ସେହି ସମ୍ପତ୍ତି ନେଇ
ଏଠାରୁ ଯାଏ, ସେମାନେ ସେହି ସମ୍ପତ୍ତି ଧରି ଯାହା ଅରମ୍ଭକଲେ । “ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ମୋତେ
ଦିଅନ୍ତୁ”—ବୋଲି କହି ଶାରଦା ଆନନ୍ଦୀର ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ତା’ଠାରୁ ନେଇଗଲା ।

କାର୍ ଚାଲିଗଲା । ସେମାନେ ଆଖି ଆଗରୁ ଦୂରେଇ ଯିବାଯାଏ ଶାରଦା ଚାହିଁରହିଲା ।
ତାର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା—ଆନନ୍ଦୀକୁ ନୂଆ ଜୀବନ ମିଳିଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେହି ଜୀବନର
ଆନନ୍ଦ ତାକୁ ହିଁ ମିଳିବୁ ।

□ □ □